

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Slav 7196.527

Harvard College Library

FROM THE FUND OF

CHARLES MINOT

(Class of 1828).

Received MAY 25 1893

. A, 11.

Č A S O P I S
ČESKÉHO MUSEUM.

GEDENÁCTÝ ROČNÍK.

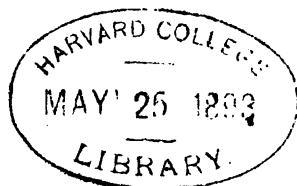
SWAZEK PRVNÍ.

Č W PRAZE,
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.
1837.

~~18.227~~

~~Slav 1001~~

Slav 7196.527 v.11 (1937)

Minot fund.

1.

Předmluva

ke vlastenskému čtenářstvu.

Gakkoli neobyčejná věc gest, ke časopisům, a to již starým a známým, předmluvy psáti: daufáme předce, že takovéto vyšinutí z řádu a z obyčeje nám ode vlastenských čtenářů dobromyslně váženo bude. Wždyť i sama ta věc, o které mluvíti chceme, — počátek totiž nového desjtileť ve vydávání časopisu tohoto, — neméně neobyčejná gest, aspoň u nás, kdežto posawad ještě žádný jiný časopis takového počátku dočekati se a slawiti byl nemohl. I dostawše my se, s pomocí a přízní obecnstwa českého, na tak vzácné stanoviště, slušně tu na chvíli pozastawiti se, a zrak svůj, jakoby s obzoru vyššjho, i nazad, na cestu již uraženau, i napřed, na cestu ještě nastawajcej, obrátiti máme. Zdá se nám, žeby nebylo k neprospěchu jak čtenářstwa našeho, tak i spisowatelů samých, kdybychom sobě zřetelněgi na mysli rozebrali: co sme posawad chtěli a čeho sme dowedli? čemu nyní chceme a... než, gestli čeho ještě dowedeme, to-tě w rukau božjch.

Co sme chtěli? — Připomeňme sobě staw náš před desjti a wjce lety. Gazyk český w národu našem zanedbaný, opowržený, z weřejného žiwota, z obcowánj oswěcenců, ze škol a z kancelářů wylaučený, — celá wzdělanost naše, celý oběh my-

slének, každá výměna života duchovního, ba i všechna zpráva občanská, konaná i zprostředkovaná jazykem jiným, — čtyři pětiny našich spisovatelů pracující na poli cizím, jedni ze zvyku anebo z potřeby, jiní ze zafáný nad mateřčinou, a ta hrstka těch, kteří ještě sobě a národu svému věrni byli zůstali, v necti a newládě, ve sporu, na rozcestích!

Staloť se zagiťe, že když řeč a literatura česká, pohromau třicetileté války omráčená, po dvě století státi byla zůstala, zatím národové sausední, krokem vždy žiwějším ku předu se snažiwše, brzy we zvláštním a vyšším oboru duchovním se ootli, w oboru *nowoeuropeyské osvěty*, gegjžto blahodárný paprskowé konečně také do vlasti nášj pronikše, w nj nový swět ponětj, citů a myšlének utwořili, a však to vše giž jazykem cizím, literaturau německau. I měliť sme w Čechách tudjž dwogj obor duchovníj, jeden německý a spolu nowoeuropeyský, prostranný, žiwý a kwetaucej, w němžto celá osvěta wěku našeho spanile se skwěla, i wědeckau důkladnost i besednj lahodu w sobě pogjc; druhý český, starowěký, a protož aukký, chudý, potřebám wěku našeho na mále howjej, prostonárodnj, a giž téměř gen na lági obmezený. Mezera mezi oběma rok co rok wětšj a nepřestupněgšj se činila. Čechowi neotwjraly se wjce brány nauk a uměnj, než kljčem německým; chtěli do nich wstaupiť, mateřčinu swau za sebau nehati, gj se odtjci, gi zapřjti musil.

W té tak strastné době vlastenci, kteří o nové obžiwenj řeči a literatury české se snažili, obecně na dvě se dělili. Jedni, hledjce předewšj ke stawu řeči na počátku XVII stoletj, gakožto ke wzoru, tak gi obnowiti a gako by ustáliti hleděli; hlawnj prawidlo a zákon byla jim čistota staré češtiny, kteréžto aby rušiti nemuseli, vyhýbali se všemu tomu w nowowěkem životu duchovním, coby do auké osnowy gegj wetkatí se nedalo. Chystali nám tedy literaturu pauze a čistě prostonárodnj, a však dle chuti a mjry wěků minulých, a protož pro wěk náš i nedostatečnu. Jinj zase, kterým potřeba nowoeuropeyské osvěty, powěcných známostj a vyššjch nauk, důležitěgšj se býti zdála, nežli přesnota jazyka ještě nedokonalého a jim nedosti známého,

zřenj swé obrátili k oněm, a počali ge tlumočiti národu slowy nowě utweřenými, a protož i často nerozuměnými; ti tedy připrawowali nám literaturu vyššj, wědeckau, a však méně národnj a čtenárstwu našemu téměř nedostižitelnau. Obogj strana spisowatelů měla swé zvláštnj i zásluhy i wady. Onano, starogazykowá, pečowala o zachowánj našeho národnjho charakteru we slohu; tato, nowowědecká, snažila se odjiti vše w raucha české, cokoli Europa za našeho wěku we wědách, naukách a umách wštečného zplodila i wychowala. A však ona zadržowala národ wždy pozadu, na chrám vyššj oswěty ani se téměř neohlédagjc: tato pak stawila si tento chrám tak uečesky, w takowé wýši a m'hle neologické, že národ ani zřetelně naň popařititi, ani kudy k němu powznesti se nemohl. Takž i čtenárstwo strany oné téměř gen na sprostý lid, této gen na malau hrstku stegně smýšlegjcich učenců obmezeno bylo; gádro národu, genž gsau zdělané třjdy obywatelstwa, newšjmalo si hrubě, při němčině swé, ani gedněch, ani druhých; literatura česká nebyla mu ani blížšj ani zagjmawěgšj, nežli třebas mongolská. A kupewněnj i rozgitérenj dwogice takowěto mezi literatory českými přikročily geště galowé a však tuhé hádky o purismu, prosodii a dobropjsemnosti, kteréž nadto negen celé snaženj naše nepřátelům w posiněch, ale tytýž i přátelům samým w oškliwost uwodily.

Časopis tento, gemužto záštitá geho, česká společnost mu-seynj, nad giné časopisy naše i wětšj trwalost, i wětšj mezi oswěcenci národu našeho známost a oběh napřed slibowala, chtěl hued od prwopočátku za prostřednjka postawiti sebe mezi nadřetenými stranami; ne zákonodárenjm, k němuž se zmocněna býti necjtíl, ale skutečným nastaupenjm gistého *středocestj*, po kterémžby i prawdě obau stran dosti učiniti, i chybám gegich wyhnauti se dalo. Wedauce tedy spis tento, snažili sme se spogiti w něm i starogazykowan čistotu, i nowowědeckau důkladnost; hleděli sme odstraniti se hádek o literách, slabikách a slowjch, kteréž nás oné doby gižgiž zabjgely, a uešetřiti než ducha, genžby národ náš znouu obžiwowati mohl; drželi sme se dáwno zaswěceného kanonu češtiny, ale usilowali spolu rozprostraniti gi a uzpůsobiti k vyššjm potřebám oswěty nowoeuropeyské; toho

pak nejvýše žádostiví sme byli, aby literatura naše přestala býti výhradným gměnjm buďto pauze obecného lidu, buďto gen několika výtečných učenců, ale aby střednj zdělané třjdy obecnstwa českého knj se naklonily, gi. w ochranu a péči swau braly; přesvědčeni geauce, že w tom vlastně „žiwotnj otázka“ literatury našj záležj.

Staw literatury této, roku přjtomného, gisté mnohem giž utěšenějšj gest, nežli byl před desjti lety. Staré hádky o literách a slabikách giž dáwno mezi námi utichly; ba i nowějšj, genž mezitjm odginud se byly pozdwiily, také urownány se býti zdagj. Množstwj poněťj, slow a názwů, nowowěké potřeby a nowého rázu, rozšjřilo se giž po všech třjdách obecnstwa českého; staré poklady i nové kořisti gazyka našeho wždy se wjce mezi sebau přjznj, gednotj a wespolek obžiwngj; onno středocestj, někdy tak auzké a téměř neschodné, počjná giž býti silnij, které se nespaušťj, kdokoli na poli našj literatury přjzně obecnstwa dogjti chce. Rok po roku množj se počet wzdělanců, genžto řeč a literaturu naši do spolků swých, do obecného a weřegného žiwota národnjho, do okresů wždy vyššjch a širšjch uwozowati nepřestáwagj. Takž pomalu a gako newidomě nowý základ se tworj, pewný a široký, na kterémž bohda neza dlauho nové stawenj prostranné, dle potřeby a chuti wěku našeho, wystaweno bude.

Marná, zpozdlá i křiwá bylaby to chlauba, kdybychom šťastnau tuto proměnu sami sobě za zásluhu přičítali. Posawad zagisté ne wjce nežli pauhým toliko počátkem kochati se můžeme, kterýžto, nebudeli i dále hogného přičiněnj a upřjme setrwalo-sti, snadno opět na zmar se obrátj. A i to, cokoli se stalo, stalo se přičiněnjm mnoha ušlechtilých vlastenců, a sice prostředky wšelikými; ne toliko tedy námi a časopisem našjm. My však tjm se honositi smjme, že sme, pode šjtjem čestné společnosti, takowémuto snaženj wěrně za nástrog slaužili a k wjtězstwj gemu dopomáhali. S námi k gednomu djlu spogilo se po těch deset let 70 pomocnjků, wjce neb méně oswjcených a pilných; mezi nimi počjtali sme i přednj swětla národu a literatury české; a neměwše dosti na přjtomných a žiwých, giž od počát-

ku hledali sme také u dáwno zemřelých pomoci, aby toto nowé gazyka i literatury wzdělawánj co neywjce možná weřegně a wšestranně se konalo. Zabjrali sme se proto do všech oborů slowesnosti, do pole každé nauky a wědy; abychom pak neodstrašili obecenstwa od chůze této s námi, hleděli sme, pokud možná bylo, odstraniti aurazy přjlišného neologismu a očistiti cestu od nešwar nadočeských, starali se všude o rozmanitost, a střjdali lahodami po nesnázech i obtížemi po libostkách. Takowýmto aumyslem a počjwánjm sebrali sme pomalu do časopisu swého, gako do obecného skladiště, plody rozmanité každého téměř wěku, každé chuti a barwy, ač ceny nestegně, gakož pak nám také okolnosti času nestegně howěly. Že pak djlo toto naše národu wůbec nelibé nebylo, ale že i wětšj wždy přjzně nabýwalo, za to mimo giné i ten důkaz nám ručil, že sme giž od několik let počtu exemplárů tštěných přiwěšiti museli.

Co nynj chceme? — Rádibychom pokročili dále. Posawad ohledy gazykové w djle našem nad giné předčily; snažili sme se zpostředkowati slowem a slohem českým ty dwa obory duchownj we vlasti našj, gichžto sme nahoře byli podotkli, vyplniti totiž mezeru, genž ge od sebe dělila, i schodnau učiniti cestu mezi nimi; hleděli sme tak řjkage staré Čechy uwesti do nowé Europy, a zdomácniti tuto w oněch. Nynj ale, když sme se, co do *gazyka*, téměř giž na roweň s ginými wzdělawými národy dostali, nastává nám giná práce a powinnost, abychom totižto k *wěcem* samým hlawnj žetel swůg obraceli, a s těmito národy zároveň a w záwod o palmu skutečné oswěty, i wědecké, i krásocitné, i průmyslowé, se snažili. Nynj tedy hledme giž šjřiti, welebiti a dokoneliti obor nauk samých, a přinášegme čisté i bohu libé oběti swé na oltář netoliko vlasti, ale i člowěčenstwa. Nastala zagisté giž ta doba we všeobecném děginstwu, že wšecky mjstnj hráze w duchownjm žiwotě gednotliwých národů wždy wjce klesagj a mizegj, že swobodná, ustadwičná i rychlá wýměna myšlének, idej a citů koná se mezi přednjmi národy europeyskými všude, zakládagje tjmto způsobem, ač rozdjlnými gazyky, však gen gednu literaturu wyššj, europeyskau, a někdy také celoswětskau. Který národ k wýměně

této nic vlastnjho nepřinášj, ten ani w počtu zdělaných národů se nepočjťá, i gest gakoby ho nebylo. Nám tedy gest se přičiníti, abychom i w tomto ohledu slušného mjsta národu swému mezi ostatnjmi dobyli a pogistili; a to předně aspoň ošetřenjm walných mezer we wědectwu nowoeuropeyském, Slowanstwa se týkajcejch, kterých opravdu nikdo lépe, nežli my sami, vyplňowati nemůže. A gistě, že budemeli takto hledati předewšjm řjše nebeské, t. prawé oswěty, známosti a nauk samých, ostatnj všeecko, t. láska u obecnstwa, i wyššj a stálý prospěch gazyka i národu, přidáno nám bude.

Tentož gest tedy nowý, welebný aukol náš. Dostili gemu učinjme a dosáhnemli, po čem taužjme, toho my slibowati, za to ručiti nemůžeme. Zdá se však, žeby sjly naše k djlu takowému nebyly weskrz nedostatečné, kdyby. gen u nás u všech tatáž opravdowá i setrwalá wůle byla. Počjtámeť zagisté mezi staršjmi spisowateli swými negedno gméno i kromě vlasti našj široko daleko známé a wážené; a i mladšj mnozj, gestli ne w záwod s oněmi giti, aspoň gistě čestně wedle nich a snimi kráčetí mohau. K této tedy prawdě, kochotnosti všech oswjceněgých vlastenců, a k wyššjmu cjli swému stále hledjce, budeme my napotom přjsněgi, nežli posawad se dalo, k wěcné ceně pomůcek nám podáwaných prohlédati, a neměnjce ostatně ničeho we plánu časopisu tohoto, předce čtenářům swým zpráwy liternj z celé Europy podáwati, a w domácjch ostřegaj nežli posawad kritiky šetřiti, w aumyslu máme.

W PRAZE, 2 unora 1837.

Redaktor: Frant. Palacký.

2.

Z p r á w y

o duchownjm životě nynějšjch časů.

Od Dra. K. Amerlinga.

Ú w o d.

Dobrého málo sme zplodili, mnohem méně nežli sme zploditi měli a mohli. Prostřednjho dosti přišlo na swět, špatného, gak samo sebau se rozumj, nad potřebu. Dennjkům wůbec sandnost dospělá chybí. Státopis přispjwánjm vlády dosti zdařile si počjal. W dějepisu wjce domněnek než prawdy, wěčné opakowánj těchže udalostj, nedostatek filosofie a sandnosti. W silozpyteckých a přjrodoskumných wědách weliké wáznntj špatřugeme. W belletristice panuge nowý směr k romantismu, dle wzoru nowé francauzské školy; w básnictwj málo nowého, a wůbec katalog našich dušewnjch pracj w poslednjch dwau letech welice gest neauhledný, chod myšlének wáhawý a znakové duchownjho života slabj. Wšecka naděge spořjwá na budaucnosti.“—

Toto pronešenj p. Bulharina o literatuře ruské, *) platj wjce méně i o každé slowanské, zwlastě co se týče přjrodo-

*) Na konci artikulu o této literatuře, w časopisu „Sewernaja pčela,“ w čjsele 10—15 roku 1886.

zpyteckých wěd. Posud gen polská, ruská a česká neynowěgšj literatura některé plody poskytla, genž nám okazugj, že auplná lethargie zde nepanuge a panowati nebude.*)

*) We přirodozpytu, kamž lékarstwj w neyobšjrněgšjm smyslu, siloskum, řemeslozpyt atd. počjtáme, neywjce ze všech slowanských národů pracowali Poláci, Rusowé a Čechdówé. Leč onino dwa národowé držjce se tworjtku babylonské takofka slow směsice, kterau zwlášť w německém, šwedsckém, maďarsckém, ano i we francuzském a anglickém spisowatelstwj spatřugeme, swé učené knihy cizogazyčnjmi pogmenowanjmi tak přeplnili a zanešwařili, že kromě něgakého chatrného cwiku w materčině, žádného lepšjho užitku neposkytugj, než kdyby byly latinsko-řeckau aneb ginau řečj psány; ano i tam, kde se mnozj spisowatelé pokusili, pogmenowanj přjrodnin, zplodin, děgů silozpyteckých, zhotowenin atd. národnjmi čili národu slowanskému srozumitelnými podatí gmény, tak zle se jim dařilo, gako Okenowi slowútnému (Allgemeine Naturgeschichte), Heimowi (Verdeutschungslexicon) a přemnohým giným Němcům, Maďarům, Arabům a Hindům, genž ze sna literarnjho procitowati počtnagj. Neywzdělaněgšj mužowé, kteří negen s wědami a uměnjmi, nýbrž i s člowěčenstwem wůbec z ohledu oswěty a blaha prawého neyupřjmněgi gednagj, dobře gsau cjtili a zkusili, gak žádancj w uměnj prospěch welice ztenčen býwá proprawnjm objrěnjm se s řečnjmi formami a s posud užjwanými směsjčnjmi, ze všech swěta konců slátanými názwoslowjmi a s technickými wýznamy, gichž bez rozpaku we všech wědách a uměnjch přes 500,000 ano wjce počjtati můžeme, gelikož každodenně gich přibýwá. I byla tedy neywětšj starost dotčených mužů, aby žák i vzdělanec, negsauce trápeni a meškání učenjm se formám, totiž slownjm kořenům, mluwnicem a dobropjsemnostem řečj vzdělaných nowého i starého wěku, co neykratšj cestau, totiž gediné řečj materskau ke chrámu prawých wěcnatých nauk a wěd přistanpiti mohli. Polským gak Ruským we přirodoskumu spisowatelům posud scházelo seznámenj se s prawým duchem slowanské mluwy wůbec, a gednotliwých řečj a nářečj zwlášť, a proto gich nowotwořená wědecká a umělecká pogmenowanj téměř naskrze, prawjme *téměř naskrze*, gsau nezdařilá, a tudjž ani do žiwota newegdau, gako každé nedochůdce, aneb giná dušewnj neb ústrognj nestwůra. Dotčenj slowanštj spisowatelé tworili gsau pogmenowanj ta obyčegně dle wzoru swod-

W těchto okolnostech aspoň oněm čtenářům, genž prawnými učiteli a vzdělanci českoslowanskými býti taužj, zawděčiti se daufame následugjcjm pogednánjm, kteréž gako w obrazi

ných swých učitelů, ku p. Řeků, Francouzů, Němců, a tjm se stalo, že bud' od těchto giž půwodně nešťastně přistřižená slowa přigali, bud' že proti duchu slowanské řeči slowa ukuli, řjdjce se duchem slowohromadiwých Řeků, Němců a giných národů. Kdo tjmto slowtwořenjm za přjčinau wědecké potřeby se objral, gistě giž mnohokráte ze zkušnosti poznal a obdiwowal onen weliký rozdjl mezi rázem mnohých slow, které sám lid, prawým puzen gsa gakoby instinktem a geniem řeči, do žiwota uwedl, a mezi powahan slow přemnohých, gež neobzornj učenci pro wědy utwořili, newědance, že takowýchto giž w té neb oné kragině lidu slowanského stáwá. Zwlastě, kdo si neobtěžuge, nawštjwiti djlny našeho lidu rolnického, winářského, mlynářského, kolářského, pltnického, rýžownického, baňského (zwlastě na *Slowansku*), mysliwického, tesarského atd., k němuž nešetrnj cizinci posud přjstupu neměli: sezná wýbornau a zwlastnj technickau mluwu, a podiwj se zagisté přesnotě slow přehogných a trefnému pogmenowánj předmětů a pracj, tak že patrně poznati lze, seč gest téměř neomylně wedaucej přirozený mluwnj instinkt národu, seč wědecká odcizenost učenčů, neberaucjch ohled na tuto swatau wěc, a konečně, gak welice nám všem w těchto po vzdělánj taužjcjch časech, na prawém poznánj etymologie a na poznánj genia slowanské mluwy wůbec záležj. Šetrněgšj uwáženj wýborných Kollarowych slow »O literárnj wzágemnosti mezi kmeny a nářečjmi slowanskými,« a tudy lepšj oznámenj se s duchem slowanské etymologie a syntaxi byloby gistě těmto názwoslownjm pohromám šťastně odolalo. Bez rozpaku ale wyznati musjme, že gak učenj Rusowé, tak i Poláci, Srbowé atd. posud o tuto newyhnutelně potřebnau wěc neyméně se starali. W ruských a polských slownjecjch, zwlastě pak we slownjku *ruské Akademie* a w Lindowě polském weliký poklad z národa sezbjraných ryzcjch technických neobyčegněgšjch slow se nalezá, předce ale gsme přeswědčeni (Wiz Swětozor : »Wýgimky z Ermanowa cestopisu o Rusjch na Uralu), že geště tisjckráte wjc by se nashromážditi dalo, kdyby učené společnosti těchto rozsáhlých, šťastně žiwaucej národů bedliwěgšj ohled na to braly. Co se *twořenj slow wědeckých*, w národu gistě se nenacházegjcjch týče, gedinj Čechowé ra-

okazuje, *gaky směr ducha wůbec w dušewnym swětle panuje, a gake pokroky ti neb oni wzdělanj národowé zwlastě we wědách a uměnjch, až do nyněgšjho roku učinili, co geště zbýwá činiti, a gake tužby we procitlých a dušewně žiwaucjch státech panujj.* I budaucně neopomineme takowéto přehledy a výsledky, gakoby aučty dušewnjch tužeb a pokroků w gakémkoli djlu swěta, z neylepšjch časopisů a knih cizokrag-

dowati se mohau, že welká, ano neywětšj částka w národu se ugme a tjm spjše se ugme, čjm bedliwěgi ohled se bral na genia slowanské řeči wůbec, a čjm wjce giž od pradawnu každé slowanské srdce nepřjtelem gest negen všech cizinských, a tudy nesrozumitelných, nýbrž i nezdárně proti duchu gazyka twořených slow. Giná wada spisowatelských slowotworců gest, že gen přježitě a gen w gisté wědě a w gisté počasnj nauzi a tudy welmi stranně a sobecky slowa twořj, nemagjce zcela žádného ohledu na wědy ostatnj, a na nesnáze budaucj. Pytwec oka twořj si názwy pro očnj částky, aniž ohled bře na léčbu a na operace očnj; nero-stopisec bez ohledu na řemeslozpyt; hmyzozpytec křestj bezewšeho ohledu na 26 ostatnjch třjd žiwočistwa; řemeslozpytec we swém přeobsáhlém oboru myslj gen na sebe, bez ohledu na rostlinozpyt, na krásoumu, hlaťopis atd., z čehož náramně zmatky a nenahraditelné škody pocházegj.

Wěc tato předůležitá zasluhug bedliwého uwáženj a šetrnosti wšespišowatelské, a sice u wětšj mjře, nežli snad některý lehkowážný spisowatel neb překlaatel wyložiti šj umj. Wěc tato žádá celé akademie a sgezdy wzdělanců slowanských, a toli posud u nás nemožno, aspoň *sgitj* se mužů pracugjcech w rozličných oddjlech wěd a uměnj neywýš potřebné gest. Národowé latinského kmene a Němci giž ode dáwna na tuto *přjrodopzpyteckau literarnj důležitost* myslili, zwlastě když poznali, že nikoli wšecker učené pauze latinskořecky psáti se nemusj, a při wšj neohlebnosti swých gazyků předce podiwu hodné učinili pokroky we prostonárodnjm rozšiřowánj wěd a uměnj. Mluwa slowanská zde téměř samagediná stogj, neyschopněgšj k řádnému twořenj všech pogmenowánj pro řjše přjrodninstwa, řemeslnicw, wědectwj atd., čehož všude přepatrné máme důkazy, a tudy i naděgi na budaucnost neysladšj; leč, bohužel, posud všem slowanským národům, mimo Rusy, dělujků a prostředků se nedostává. —

njch našemu řtenárstwu podáwati, aby alespoň někteřj w našem národu z osudného sna procitugjcej duchowé tjm spjše k věci prawé se přičinili. Mužnau setrwalostj gen a pracowitostj možno gest i našemu slowanskému národu čestné mjsto zjškati mezi národy, genž w řistolidském tauženj a staránj se tak wýtečně giž gakoby o záwod si počjnagj; z nichž zvláště neunawitelnj Angličané prwnj mjsto zagjmagj, pak empiričtj Francauzowé, nedáwno procitlj Američané sewernj, a pilnj, maudřiwj Němci. Ostatnj europštj národowé wjce méně žiwj se plody těchto dotčených bedliwů.

Dušewnj život wůbec.

Po mnohá tisíciletj genius člowěčenstwa nezaznamenáwal než na třech toliko listech děgepisných zbožné tauhy synů Asie, Afriky a Europy. *Amerika* snad také před stoletjmi měla swůg děgepis, nynj ale gen geště gest rozwaleništěm bezděgných, tělesně a dušewně churawějgjcjch hord swých prwobydlitelů. Geště roztrhaněgi gewj se nám znelidštilj obywatelé *Nowoostrowštj*. *Oceanie*, tento rozsáhlý sauostrownj šestý djl swěta, byla před wěky pewninau, gegjžto wrcholnj zůstatky nynj z tichého moře co nestišlnj ostrowowé čněgj, a neměla geště před 100 lety swého děgepisu; celý život dušewnj potácel se zde w kole lidstwa, které w nic nedaufalo, a na nesmrtelnost ani nemysliło. Nynj ale, gakýto utěšený pohled na tyto rozličné národy rozličných pásem, genž gako wřeličky na gaře, k wyššj dušewnj činnosti se probuzugj, genž we mrawjch a u wzdelánj, we wjře a w umách, ačkoli někdy zdlauhawěgi, předce ale wždy ku předu se ženau. —

Tážeme se, kdo předce w tyto wšecky kauty swěta i nekonečného moře, tyto nowé dušewnj giskry přinesl, kdo rozžehnul Prometheowu pochoděň w ginošských obywateljch gižnjho moře, kdo w zádamčiwých prwobydliteljch Ameriky, kdo wčilých a důmyslných Malagjch a w audatých Äethiopčanech? — Radošně slyšjme ze všech úst, že *Europa* to gest, tato nejgenšj mezi sestrami swými, tato giž w obrazu pewnin vykreslená

panna, gegjžto hlawa Španiely a Portužaly, ruce Anglie a Wlachy, prsa Francie, žiwot pak Sláwie a Teutonie. Churawj pak owšem tato Milostenka we hlawě i w žiwotě, a řekli bychom wjce méně všude, předce ale u prostřed swých vlastnjch anzkoŝtj a bolestj o swau vlastnj magetnost a oswětu, vyhnała giž také oka i paupátka co blahonáděgné zárodky pro ginopásemnj swé sestry. Stalať se tjm swým přičiňowánjm obřankau něyďalějch pásem, ano obřankau budaucjch radostněgějch časů.

Mnohý ostýchawec bude owšem tázati, máli tato lidmillecká panna gaké práwo anebo powinnost k tomuto dušewnjmu probuzowánj a nadychánj celé země? a nemělo by ono přj spjše sobeckým, newčasným a tudy nepřirozeným znepokogowánjm, ano kupeckau zaslepenau wťrawostj slauti? — Marná a pošetilá to otázka! Tito dobrj lidé myslj arci, že oným gednánjm trpj osobliwý chod wywinowánj se každého národu, a zatracngj giž po předu všeco rozsěwánj europeyské vzdělanosti; nepomysl j ale, že u člowěčenstwa nelze rozeznáwati druhy, rody, čeledi, řády a řjdy, gako w ostatnjm přjrodninstwu, že člowěk všude a pod každým pásmem gen geden gest druh (species), geden člowěk co do podstaty swé, genž všude gen gediný aučel má, t. taužití po zbožnosti. Prostředkowé pozemnj, pásemnj, letornj, tělesnj, a ginj mohau býti rozdjlnj, gakož i w skutku gsau, cjl ale zůstává všechněm bohowcům pozemským nezměnitelný, gak pro Malage, tak pro Angličana, gak pro Němce tak pro Slowana, aniž přjroda giž po předu naznačila otroky a pány tahy tělesnými neb dušewnjmi, gak někteřj sausedé hanebně smýšlegj. O práwu tedy k rozšjřowánj prawé oswěty žádný člowěk pochybowati nemůže; gedná se gen, kdo spjše procitnul a kdo ochotněgšjm w práci byl a setrwal. Kdyby posud Europa Prometheusowau pochodnj byla všude dušewnj žiwot nerozňala, geště bychom newiděli mohutného procitowánj ostatnjho člowěčenstwa k žiwotu čistolidskému. Plawectwj se swými polobožskými odwahami, parostroke, tiskarstwj, lučba, přjrodnalstwj proklestily si cestu po celé našj planetě, a všude radostně pučj a zelená se osenj Europeyské oswěty, přičiňivosti, a lidmilenstwj.

Geli pak ale tato nepokogná Europa při tom šťastna? táže se Čjňan; „Ó kéžby we zkázu uběhla“, wolá učenec Mahomedůw, „proč práwě gen ta má býti našj pěstaunkau, kteráž pro zadržowánj žiwota, žiwotem šantročj?“ Europa ale, důwěřugjc se we swé syny, krátj dále a nedá se mýliti we práci. Zdali pak ale při swém primátu také prospjwá we blahu swých občanů, w maudrosti swých wlád, we cínosti a tauze po wěčnosti? — Turkoman stěžj k tomu přiswědčj a snjm i množstwj giných; my ale widjme, že wšudy se to lepšj a wděčně woláme: „Bůh gest welik.“ Zahuaný Bey Algeraský owšem také wolá: „Allah gest welik! neboť ten, genž mne z Kašauby wyhnal, giž umřel, a geho kosti neležj u kostj otců geho; Francie, která swau krwawan rukau po Africe sáhla, giž dosti gest trestána, a nesnese paprsku poloměsjce.“ Ginák ale myslj Francie; neboť magjc zde nowau řjsi na starožitném atlasu, obháj se gisté na tom mjstě, zawede sem činnost swých nepokogných audů, powede odtud staré řjmské silnice a železné dráhy do wnitra posud neznámého Aethiopska, a europeyská wzdělanost a mrawy proklestj si cestu až do wysočin Sudanských. Tatáž Francie wytrhne samozišku bič obchodu otrockého a zásege klid a důwěru w zemi, kde po stoletj člowěk gen co laciná kaupě se plodil. „Kletba nebes ať pronásleduge Francii!“ wolá Abd-el Kader; „ať podrytá zbrodněmi bezbožnosti, newěry, newážnosti trůnu, w plamenu a mordu zagde.“ Tak s njm křičj množstwj sow, šokládagjcjch, že Francie gest slaupem nezwenosti, rušjcj sebe i sausedy. Wšak klidně to poslauchá Francie, i množstwj lidmileckých sausedů, neboť wědj, že Francie přetrpj swau zkaušku a že slawně wygde ze čistjcj gi wýhně. Rádať poslauchá slowa swého mudrugjcjho ministra, pečliwěť zřjdila na tisjce škol, běře na se twářnost opravdiwan, odpauštj swé mládeži republikanské blauzenj, wědauc, že časem z toho se wystúně, dáwá ochotně pozor na mjněnj sandného swěta a přátelj se s njm blahomyslnostj. Cizinec, přišedšj do Francie myslil, že diwan, sobeckau, podmaniwau obec nalezne, nawrátíl se ale, bohudjky, radosten nad gičh wzrústagjcj šlechetnostj a podnikawostj we wšem co dobro, prawo a krásno. Mnozj křičj, že ostatnj Europa se tuze

přátelj s Francij, s tymto bezbožným, bezrázným a nestálým národem. Owšem že Lessingowy Wolfenbüttelské fragmenty, Wielandowi králowé Šesiansťj, Goethowa pohanská newěra a Schillerowi laupežnjci, welkau toho předsudku gsau přjčinau, mandrý ale národ nesahá po nectnostech a pochybenjch rozumu, nýbrž po zplodinách šlechetného srdce, pilnosti a wědecké snahy.

W *Teutonii* hegna osudných ptáků křičj: „Kam německá důkladnost, wěrnost, wjra, státnj blaho se poděly! — Wždyť pak sme předce wšecko ctihodnému zřizenj států obětowali: a předce gest se obáwati, že prwnj welké zřesenj na východu neb západu německé saustáj pohrbj.“ Tomuto křehánj černých ptáků pousmjwagj se gen německé vlády a národové němeťj, neboť si zgednaly skrze zralé zkušéné spogenj materialnjch wzágémnostj dušewnj sjlu, gake od středowěků geště wjdati nebylo. Německo nikdy geště weselegi a požehnaněgi o zlepšenj swěho wnitra se nestaralo, gako práwě za našich dnů. I w klidné *Austrii*, wywolené k welkým bogům a welkým bolestem, ale i k radostem, to sjmě, kterému Bůh dal w nj kljčiti, ponese kwěty a plody občanské ctnosti, důwěry, wědectwj, uměnj a wjry. Bůh deyž nám gen mjr, a množstwj těch blahočinných ustawů, gimiž na pjklad naše Česká země se honosj, stokráte se rozmnožj. Kdy před tjm stáwalo národnjho Museum, kdy průmyslowé společnosti, kdy hudebnjho konserwatorium, kdy rolnické společnosti, kdy železných dráh, kdy opatrowen djtek a stera giných ustawů, a to negen w Čechii, Morawě, nýbrž i w Rakausjch, Slezku, Pannonii, Kraině, Horutansku, Chorwatsku a w giných wlastech našich slowanských bratřj tohoto státu. Wšude se to k žiwotu wyššjmu probuzuge, wšude na musea se myslj, wšude na rolnické a průmyslowé společnosti, wšudy na zřizenj silnic, železných dráh a škol; co však geště mnohého dobromila aužj a saužj, ztratj se pozwolna tak gistě, gako pewně wjme, že duch našj *občanské vlády* statně ku předu kráčj, neboť gi zkušenost, owědoměnj a cit práwa, prawdy a dobra, wždy bljže a bljže wede ku krásněgšj, šťastněgšj a tjm stálegšj budaucnosti.

Příkladná *Anglie* geště wjce takowýchto zlowěstců má. „Kde se uwodj záwist proti starým obyčegům a proti práwům, ta i na práwo se nedbá; Anglie giž gde wzkázu, a krvácj ocelem swých vlastnjch dětj. Sewernj Amerika a Indie w propast wrhnau Anglii.“ Takowá gsau skuhránj těchto černých opeřenců. John Bull i Brougham neslyšj těchto řečj; lodnjci, bursonjci, mužowé Leedštj, Manchesterštj a Birminghamštj newšmagj si těchto hlasů. W anglických djlnách důmyslnost lidská ne z lidj Sudanských neb giných, nýbrž ze *žiolů mrtwých* otroky sobě ukula w panta strognická; tisjceřa wřeten, párestrogů, wýhnj a stawů pracugj před swými podmaniteli, aniž si kdy zřezugj na hlad a žjžeh, aneb na umdlenj audů a pomatenj smyslu neb rozumu. Časowé otroctwj owšem zase se nawrátili, wšak kdoby medle hanil tam zawedenj dušewnjho panstwj, kde přičinliwost, uměnj, wědy a důmyslnost, a množstwj giných ctnostj *takowěto* přjrodau giž ustanowené *otroky* wypátrati si umj!

„Ameriky wznik nenj pádem Anglie!“ wolagj wýtečnj mužowé Britanštj; „a kdyby celý ostatnj swět do hlubin morských se propadl, Europa i Anglie předce mohan státi: wytrhnětež ale ostrow britanský z řetězu národů — a giž giž pewniny žlowěčenstwa taužjčjho po zdokonalenj budau se třásti, duch nalezawosti a podnikawosti utuchne, wjtězně posawad zlepšowánj ochrne, a kdyby wšecky ty wěcj se ostawily ostatnjm národům, gak nynějšek gest, potáćeti se budau gako mlhy, aniž by snadno ubodnauti se dalo, kam se wrhnau.“ — Takto mluwj hrdý Angličan, a ne bez přjčiny.

Země, gež Kolumbus, Kortex a Kabral užaslému wýchodu odkryli, geště tisjceré bolestj přetrpěti musegj, a my nedočkáme se konce těchto těžkých porodů. To ale gest gisté, že krew lidská zwláštnj gest šřáwan žiwotišnan, která když dlauho zemi truchljej napágela, předce, ačkoli pozdě, wýborná owoce poskytuje. *Amerika* krvawými oběťmi odměnj se potomstwu mrzkých odkrytelů swých, a pak brzo nastane čas gegjho nowozrozenj; nastanan řasy, kde se ona strachowati a styděti bude za zřodňowánj swé ornice potem afrikánským. Amerika, owládaná bjlymi lidmi, ušlechťj swé čilé mulatty, a přiwede národy swé brzo

k blahému tomu požíwánj, genž záležj w harmonické stegnowáze mezi přjrodau a mezi snahami čłowěčenstwa. Gegj prwobydłitelé nebudau snad giž žjti, leda uslechťeni přibylými Europčany, a tak genius europské lidskosti slawiti bude narozeniny swé opětowané na břehách zlatonosného praudn Magdalenského, a na Andesjch slawně tichých. Amerika zdá se býti ustanowena uchystati Europě druhé sjdlo.

Geště dále k západu budau i krásné ostrowy *Oceanie* znouwu porozeny, dušewně porozeny; gegich weselá, patriarchálsky zřjzená djtká giž před 60 lety zpřjzněna byla s wjrau a s wědami Europy, a nebude to dlouho trwati, že i w staw wyššj mrawnosti přestaupnau. Kézby gen od lodějků, weslujčjch tam pro sandlowé dřjwj a pro giný swětský zisk, a pak od missionářů křesťanských poznati mohli krásná pohybowánj a zdokonalowánj ducha europského! A nenjli to možná, aspoň tjm se těšme, že čłowěk gen tjm k swětlu a k wyššj spokogেনosti přicházj, když blaudil, pochybowal, a škodu utrpl.

Asia, tato kolébka lidského pokolenj, ačkoli se dowjďá o snahách a požitčjch Europy, předce geště zůstává starau. Něžná Persie, důmyslně smyslný Hindostan, ztuhlá Čjna, Mahomed, Brahma, Buddha, owládaj dušewnj swět gižnoasiatských národů. Gest se ale nadjti, že ty věci lepšj pohled na se wezmau, a snad mudřecký gich Ram Mohun Roy, genž we gménu swého národu krále anglického o swpobodu tisku požádal, swau wšecobecnan wáženostj a swými neobyčegně rozšjřenými spisy wjce wymůže, nežli všickni missionářstj Marshmanowé. Spisy geho wdiamanty obaluge Persie, Arabie, Turkomanie a Bochara.

Nad Černým a Chwalenským mořem, nad oasami Bocharskými a sewernjm saustátjtm we třech djlech swěta mohutný onen dwauorel *ruský* rozprostjrá swá křjďla; garobugný a ginošský národ 60 millionů a množstwj giných pestrých národů, Křesťané, Mohamedané, Buddhistowé a Fetišowé, stegnau pod geho křjďly nacházegj i *wljdnost* i *přjsnost* otcogakau. Owšem zdlauhawě, ale tjm gistěgi rozšifugj se zde tahy europského dušewenstwj. Petr Welký poneypw swau swatau Rusii s geniem wzdělanosti lidské oznámil, a samowládce nyněgaj prozře-

tehně se stará, aby napřed své swěřence wtělesný celek upe-
wnil, z něhož by pak gedna duše mohutná wykwetla, duše swor-
nosti a odhodlanosti pro wšecko, co prawé, krásné a dobré
wnu a srdci lidském slowe. Rusie i Anglie kladau z obau
stran záwažj na hodiny asiatského žiwota, a poznenáhla i ta-
měgšj hodiny rafigemi okazowati budau na 24 hodin a kalen-
dáře na zasvěcené dny Páně.

I *nowá Hollandie* dostává z Europy požehnánj, gehož
prwé neznala; z osady zloříců powstane w brzku národ silný,
důwtipný a mravný; gen geště wypuklořelistný, prwobydlitel do
wnitra puštinaté své vlasti se ukřívá a vzdoruge wěj lidsko-
sti; a giž tam mezi osenjmi, po planinách a lučinách brawy a
skoty se pasau. —

Wše to negsau *snové blauzniwého lidmila*, a daufáme,
že žádný po tomto krařaunkém přehledu stawu člowěčenstwa
se neopowážj, nedůwěřowati se w přelaskawau ruku Hospodi-
nowu, genž své národy skrže bauře a dlouhé bolesti a tmy
wždy gen ke štěstj a k wyššj spokogenosti wede. Nebeská
radost progjmá celau naši duše a těla podstatu, a wesele na
zařátku tohoto roku woláme: „*Rok tento a budaucj přinesau
dobré a owšem i zlé;*“ leč toto co pára zmizj, dobro ale zwj-
tězj na wěky. Takto dušewně posilněnj optimistowé i newě-
domky ruku w meč a nohu w krok chystagj, k dalšjmu bogi
žiwota tohoto, a w mysli geště kmitá se: I nu:

Si numeres anno soles et nubila toto,

Invenies nitidum saepius esse diem.

Směr ducha wědeckého wůbec.

Wědecká nyněgšj doba skwj se přerozmanitými pracemi,
k nimž samé radosti plné naděge a porůzné, utěšené výsledky
uřenců mocně doháněgj; ona gest doba přechodnj w děgepisu
dušewnjho wywinowánj se lidského pokolenj, a těžko ustano-
witi, gaký asi ráz naši u wědách wyspělegšj potomkowé při-
pisowati nám budau.

Tak u př. wjme, že přeobšjrné uměnj lékarské gisté brzo zcela giný a utěšeněgšj twar a směr na sebe wezme; my wjme, že ani allopathie ani homoeopathie zwjtěziti nemůže, a že cosi třetjho, nikoli eklektického ani prostřednj čestau kráregjcjho (medium tenuere beati), nýbrž cosi zcela třetjho, prawého přj-rodnickolékarského se wywine, gehožto přjšj giž zaswěcenci Cruvelhier, Schönlein, Carus, Combe, Ideler, Neumann atd. široko daleko hlásagj, atkoli geště sami dobře newědj, co to prawé učenj obsahowati bude.

Co gsme zde o léčitelstwj pronesli, platj téměř o všech wědách, o nichž zde šjregi gednati nelze. Wtom však nepochybje, řeknemeli, že za našeho času při wšj náchylnosti k zásadám wšerozdělugjcjm předce gakási tauha patrně se gewj: *wšecky věci z přirozeného hledistě znáti*, a dle toho gich cenu a důležitost powažowati.

Tjm chtěli sme řjci, že nynj wjce než kdy gindy začjnéme weškerenstwo předmětů tak powažowati a na ně tak pohlédati, gak w skutku *pro náš lidský obor* gsau, a že ge pokládáme za wýsledek zvláštnjho wniterného zákonn, gelikož to práwě gest *přirozené, co neyblížšj půwod swého bytj samo w sobě chowd*. Dalšj wýznam oné sady gest také ten: že se wšecky úkazy powažugj za wywinutj z gisté přirozené nutnosti; aniž se giž věci a rozličné žiwotnj úkazy ducha w osamocenosti a gedinosti pogjmagj, nýbrž wúbec we wědectwu panuge tauha, neustále wjce a wjce přibližowati se k welkému dušnjmu spogenj všech wěcj na swětě. Tjm owšem časowé naši welice gsau pochwalni, neboť takowýto směr ducha stáwá se pramenem prawého a zdrawého swětaobřanstwj a lidského pobratřenstwj. Přjroda nebude giž tjm, co my a naši předkowé ledagaks w ni si wnesli a wmyslili neb nebásnicky whásnili, nýbrž tjm, co pro nás sama w sobě skutečně gest; aniž bychom se nynj tak horšili, gako předkowé naši na Kopernjka, genž přj gim nenechal nebe nad oblaky státi, připrawiw ge tak o gich domnělá blaženosti sjdla a giné básnické přjchutě. Wždyť pak se i Schiller horšil na křesťanstwj, že přj mu Olymp zkazilo, a mnozj z našinců geště durdj se na silozpyt, gelikož přj tjm přjroda wšecku posawadnj po-

diwnost tratj. Wšak ti dohťj blaudekowé neuměgěj gešě *diwi-
ti se tam kde náležj*, aniž uměgěj powáziti, že při tom při
wšem pole zázraků mnohem širěj, nádherněgěj a twárce
hodněgěj se stává. A tak, gak wjdáme děti, any si zabráti
neuměgěj, tak i spatřujeme učené muže, neuměgěj swým my-
šlénkám a pátránjím swobodu zaopatřiti. —

Wědy takowauto změnu berau na se, že giž skalnj čeřeny
a neyhluběj podzemj dosti wýznamně k pátratelům swým a milow-
njům mluwj, a sice slowy z nás *newnesenými*, ale slowy,
gež přjroda sama na kamenné swé desky nesmazatelými napsala
tahy. Zemězpytec giž ginak a dušewněgi cestuge, a všude má
swé hnihy ke čtenj otewřené, genž djlem obohaceny gsau zka-
menělymi kostrami a zůstatky rostlin, djlem posety maloswětými
gednjky nerostů, rostlin a žiwotichů. Rostliny ginak giž ke
swým zaswěceniům mluwiti začjnagj, a sice mnohem nádh-
něgi a wniterněgi, nežli básniwý náš duch se domeyšlel. Přjro-
dnjku nenj giž lilie pro pauhau swau bělostnau barwu obrazem
newinnosti, což básnjci w ni gednostranně wnesli, nýbrž, aby-
chom gen poněkud něco nastjnili, gest šesterně wyzarkletěná
(petalum-zarklet, Blumenkronenblatt), wýznamně wytwařená a
neywýšěj namáhánj celé rostliny vytvořená *obět* za četné
potomky a gednjky tohože druhu se záhubau rodičného gednjka.
Kwět lilie nenj mu i proto obrazem newinnosti a nepoškwrně-
nosti, neboť w skutku gest pauze gen co neybělostněgi wy-
šnořené mužskoženské plodidlo, z gehož trogpauzdrého lůna
množstwj zárodkowých liliátek se wywinulo, obecnému před-
stawovánj práwě naopak. — Z toho giž každý sandný čtenář
nahljdne, že hledišťe toto gest čistopřjrodnické, caudné, aniž
pauze podmětné, a tjm snad mastičkárské neb zelináské,
kde rostliny gen tenkrátě něgaké ceny a whodného wýznamu
magj, pokud rány hogj aneb pokud na trhu gich hognost
odprodati se může. Lidmileťj přjrodozpytci prosti gsau těchto
wšednostj, jakož i wěj budťo necudnosti budťo šťjťenj se krá-
sně pleti.

Shakespeare a Goethe gistě byli básnjci newyrownanj, wšak
i tak přjrozenj, že ani Shakespeare wjce w oboru dušelětitelském

(wie Ideler's Seelenheilkunde, Berlin, 1836) ani Goethe we přirodozpyteckém zapomenuti býti nemohau. Duchowé tito spjše zaletali w řjše, do kterých kulhawá empirie teprw mnohem pozděgi se dodrala, a sice w potu twáři dodrala. Práce básníků přemnohých čas budaucj brzo zapomene.

Podobný směr počjá také giž i w *děgepis* přecházeti a dopomáhá nám k tak zwaným pražmatickým náhledům všech udalostj, a gmenowitě w našem slowanském děgepisectwu začj-nagj teprw Karamzin, Lelewel, Šafařík, Palacký, Maciejowský a někteřj ginj tak psáti, gak to předmět tento, ze všech nej-objšrněgšj a neytěžšj, požaduge. —

W národnjm hospodárstwj, w rolnictwj, w průmyslu a we všech umách a wědách držj se nyněgšj wědecký čas téže cesty. Pátrá se zde po přjčinách a stawech, genž za zrostánj všeobecného blaha; a blaha gednotliwců tak též ručj, gako sjmě stromu gistotnau možnosť w sobě zawjá, wzrůsti w podobný druh rostlinný. Všickni předmětowé posuzugj se tedy co *přjrodnj udalosti*, we swé *nutné* (přirozené) *wywinowacj potažitosti*. Létitelstwo snažj se mnohem přjčinliwěgi než kdy gindy, přirozeně pogmanti swůg důležitý předmět. Ano i we práwnictwj a administracj může se řjci, že negén theoretický, w děgepisném pagednávánj swé látky, nýbrž i praktický, wauplněgšjm uznávánj pomjstnjch wzágemnostj, hlasu nyněgšjo času uposlechugj, genž mocně wolá: „Budte přjrodni we swém baženj a „myslenj, nehřešjce proti přjrodě, wašj máti.“ —

(Pokračowdnj budaucně.)

3.

O zemi gmenované Bojky.

Od P. J. Šafařjka.

Cjsař řecký Konstantin Porphyrogeneta ve znamenitém spisu svém „o spravování cjsarstwj,“ plném zajímavých zpráv o Slowanech ruských, srbských i chorwatských, gednage obšjrně a na několika mjstech o vystěhowání zadunagských Chorwatůw i Srbůw ze dřewnjho Bělochorwatska a Bělosrbska do Illyrikum, činj mezi jiným zmjnk u o gakeśi sewernj kragině, gmenované *Boiki*, ležjcy přj nedaleko Francie, z njž podlé něho gižnj Srbowé vyšli. *)

Podobnost gména této kraginy se gménem někdejších obywatelůw Čech, totižto *Bojůw*, a země české, totižto *Bojohému*, neušla pozornosti historikůw předešlých stoletj, zvláště o věcech českých pšejjch, kterjž, zakládajce se na nj, newáhali se uznati obě gména za gedno a též, a podlé toho wyvodili zadunagské Chorwaty a Srby z Čech a sausednj Lužice. Ať giž

*) *Constant. Porphyrogen. De Admin. Imperii c. 32. Sciendum est, Serbos oriundos esse a Serbis non baptizatis, qui etiam Albi cognominantur, et ulteriora Turciae incolunt in loco ab illis Boici (Boixi) nuncupato, cui finitima Francia est, uti etiam Magna Croatia, baptismi experts, quae etiam Alba cognominatur. Illic igitur initio Serbi hi habitabant.*

na ten čas pro krátkost o giných starších spisowateljch, na týž smysl to wykládagjicjch, zamlčjm, náš wýtečný a zaslauižlý František Martin Pelcel we swé Nowé kronice české, položiw tlumočenj toto za gisté a nade všecku, pochybnost wywýšené, obšjrně wyprawuge o wystěhowánj Chorwatůw i Srbůw z Čech za Dunag, gakožto o věci skutečně zběhlé. *)

Porownámeli pauze gméno země *Boiki* se gménem *Bojów* čili *Bojohému*, snadno wyprawowánj tomuto přidáme wjru. Což zagisté může býti, na pohled saudě, prostějšjho a přirozenějšjho, nežli wywoditi Slowany ze Slowan, Chorwaty a Srby illyrské z českých? Než gináč, docela gináč wěc tu býti shledáme, obrátjmeli zřetel k ostatnjm we zprávě Konstantinowě zawřeným okolnostem, uwažugjice ge, gakž slušno, w gegich celotnosti a spogitosti gak mezi sebau, tak též i s tehdegšjm položenjm zemj a národůw, od dotčeného cjsaře děgepisce připomjnaných. Wúbeo pauhá srownalost vlastnjch gmen, bez giných podstatnějšjch důkazůw, málo kdy w historii za základ prawdiwých domyslůw bráti se může, sic ginak kawkaské Zichy, nazýwané gruzínsky Džichy, a Lekky čili Lesgy, gmenowané armensky Lechy, musilibychom bez rozpaku za brátry našich Čechůw a Lechůw wyhlásiti, čehož bohda saudný historik český sotwy kdy wjce se dopustj.

Konečná odpověď na otázku o zemi *Boiki* w rozhodnutj záhadky o stěhowánj Chorwatůw a Srbůw hledati se mnej. Poslyšmež tedy o věci této přede wšjm nejstaršjho a neyhodnowěrnějšjho swědka.

Když Awarové, tak wyprawuge Konstantin, po několikerých předběžných wpádech, konečně okolo l. 630 Dalmacii opanowali, nenašedše se strany Řekůw, tehdáž wognau se Saraceny zanešených, nižádného w nj odporu, cjsař Heraklius, lituge náramně ztráty tak weliké a krásné kraginy, aniž moha sám o swé moci odolati mohutnému nepřjtelu, ůmluwil se s některými wúdcu *Chorwatůw*, toho času geště na seweru w *Bjlem* čili

**) F. M. Pelcla Nowá Kronika Česká. Djl I. W Praze 1791. 8. str. 84—87.

Velikém Chorwatsku bydlewějch, a postaupil gim Dalmacie s tau wýminkau, gestližeby, wyhnawše z nj Awary, w geho poddanstwj zůstawali. Chorwati nemeškawše i hned na to pod správau pěti knjžat bratřj i dwau kněžen sester *) s čeledmi swými a mnohočetným lidem do Dalmacie wtrhli, a obořiwe se na Awary i wedauce s nimi za několik let kruté boje naposledy je přemohli, zemi od nich zaugatau sobě oswogiweše. Brzo potom, za panowánj téhož cjsaře Heraklia, wystaupil ze sewernj kraginy, gmenowané *Bjlym Srbskem*, ležjcej za zemj Turkůw (Maďarůw), slowaucej u domácjch *Boiki* (Βόικι), mezugjcej s Franky, zawlazowané řekau Wislau č. Dičicj (Διττις), geden ze dwau po smrti otce oddjlně w nj włádnaucjch bratřj, a sice mladšj, hledage s lidem swým přjtuлку u cjsaře Heraklia, kteržto mu krag w Selunském náměstnictwě (in Thessalonicae themate), w okolj nyněgšjho města Serbice na řece Haliakmonu (nynj Indžekara), k obýwánj wykázal. Po nedlauhém čase zneľjbiło se Srbům w těchto gegich nowých sjdlech; pročež s powolenjm ted' gmenowaného cjsaře wydali se na cestu zpátky do své dřewnj vlasti.***) A však přešedše přes Dunag počali tohoto předsewzetj swého pykati a po giných sjdlech se ohlédati, až posléze skrze tehdegšjho cjsařského náčelnjka w Bělohradě wyjednali sobě u cjsaře Heraklia nowau zemi k obýwánj, t. kraginu ležjcej na východ Dalmacie, giž od Chorwatůw zaugaté, zwlazowanau řekami Drinau (Drinns), Bosnau, Wrbasem, a tehdáž geště w moci Awarůw gsaucej. Wšedše do nj a dobywše gj na Awarech, rozhostili se w nj s čeledmi swými, počna od Sáwy přes podkragj dotčených řječek až ke Drinu (Drilon, Drymon) a moři adriatskému. Od té doby dostaly rozličné gegj částky zwláštnj, na djle slowanská gména, gakožto Srbsko,

*) Gména těch knjžat u Konstantina znj takto: Klukas, Lobelos t. Lobel č. Lobko, Kosentzis t. Kosenec, Muchlo a Chrowatos t. Ehr'wat, kněžen pak Tuga t. Túha, a Buga t. Báha (wlina, fluctus, gakž se domýšľjm).

**) Že některj z nich w Macedonii zůstali, domýšľeti se lze ze gména Serbice, města a okolj, od té doby tak nazýwaného.

Hosna, Neretwa (Pohany), Záchlumj, Trawunia, Konawlje a Dukla čili Dioklea. Těmto oddjlným kraginám předstaweni byli Županowé co staršj a správcowé. W Chorwatech pod správau gednoho wrchnjho knjzete čili Welikého Župana, sjdljejho w pomorským Bělohradě (Zara vecchia), počjtalo se Žup čtrnácte: počet Žup druhému, od onoho neodwislému knjžeti chorwatskému w Sisku podtjzených znám nenj. W Srbsku přebýwal wrchnj knjže čili Weliký Župan srbský, stogjej zarowě chorwatským pod rukau cjsaře řeckého co neywyššjho země pána, z počátku w městě Desnici, neznámého položenj na Drině. Přičiněnjm cjsaře Heraklia oba nowě přibylj národowé byli brzo po swém osazenj se w Illyrikum skrze kněžj z Řjma pozwané k wjře Kristowě obráčení a křestěni. *)

Tentož hle gest obsah rozprawy Konstantinowy o přibytj Chorwatůw i Srbůw do Illyrikum. Nemohauce pro nedostatek ginostranných swědectwj této tak určitě a s tolikými zewrubnjmi okolnostmi wyprawowane powěsti před kritický soud bráti, rádi a ochotně připauštjme prawdiwost gegj co do hlawnj věci, totižto wystěhowánj se Chorwatůw i Srbůw za panowánj cjsaře Heraklia z kragin sewernjch, gmenowaných Bělochorwaty a Bělosrby, do Illyrikum, a wyhogowánj země této na Awarech, necháwagjce gednotliwých přjměškůw a podrobnostj, gak slušno, při swé wáze. Dwoge však gest wěc, gegjhož wyšetřenj zde propustiti nelze, totižto *určenj času*, kdy taženj toto obau národůw se zběhlo, a *wymezenj kraginy*, z njež oni pocházeli.

Ohledem na *prwnj otázku*, nechťjce čtenáte unawowati mjstněgšjm rozbořem letopočetnjch udánj, k děgům těmto se wzťahujcejch, mjinjme, že přjtomné potřebě našj dostatečně se wyhowj, podámeli zde pauhé resultáty gak swého vlastnjho, tak i předchůdcůw swých neypřjtněgšjho w té přjčině badánj a wyšetřowánj. Podlé toho dlužno za prawé anebo aspoň za welmi prawdě podobné přigmanti, že wšecky swrchu wytčené udalosti

*) *Const. Porphyrog. De Adm. Imper. c. 29—36. Stritter Memor. populor. Tom. II. p. 151 sq. 389 sq. Srow. Engel Gesch. v. Dalmat. str. 452 sled. Téhož Gesch. v. Serbien str. 179.*

w poslednjm desjiletj panowánj cjsaře Heraklia se zběhly, a gmenowitě, že konečné opanowánj Dalmacie od Slowanůw okolo l. 630, wstápenj Chorwatůw do nj okolo l. 684, stěhowánj Srbůw do Macedonie okolo l. 636 a do Illyrikum l. 638, křesťenj pak obau národůw okolo l. 640 se stalo.

Druhá neméně důležitá *otázka* gest: odkud tito chorwatšj a srbšj plukowé vyšli? K rozřešenj této záhadky cjsař Konstantin hognost výborně platných zeměpisných zpráv a nálezšj nám podal; nowěgšj však zpytatelé, wesměs mluwě, neuměgje prawého významu slow starého tohoto swědka dobře pogjtí, a natahugje ge tytřž opáčně a nemotorně, smysl gegich wjce ztemnili nežli wygasnili. *) Ubjhagje zbytečného šjřenj slow, předložjme výsledky skaumánj swého w možné krátkosti, zahrnauce zde w gedno i Chorwaty i Srby, gakožto spolutowaryše wtěz přjčině a sausedy negen w nowé, nýbrž i we staré swé vlasti.

O *Chorwatech* prawj Konstantin, že vyšli z kraginy za gehu časn (l. 949) pohanské, gmenované Weliké čili Bjlé Chorwaty (magna Chrovia, quae etiam Alba cognominatur, *ἡ Μεγάλη Χρωβία*, *ἡ Ἀσπὴν Χρωβία*), ležcej (dle gedného mjsta) za Bagibarij čili Wagiwarij (ultra Bagibariam, *ἐκτὸς τῆς Βαγισβαρίας*), a (dle giného mjsta) w horách za Turcij (t. zemj Maďarůw), naproti anebo bljzko Francie čili Sařxonie (versus Franciam quae est Saxonia, prope Franciam), magcej vlastnjho knjzete poddaného králi a potomně cjsaři Německému Ottě I., w sausedstwj Bělosrbska, wystawené častým wpádům Frankůw, Turkůw (t. Maďarůw) a Pečencůw, vzdálené od Černého moře třidceti

*) Co náš Dobrowský o předmětu tomto w *Engelowě* Gesch. v. Serb. str. 153—161 přednesl, gest wždy geště, gedno s druhým počjtage, neylepšj: naproti tomu propravná i sprowodná poznamenánj chlubného Engela, spisowatele sie ginak dosti pilného, při tom však w historickém zeměpisu a w gazyku slowanském hrubě nezběhlého, gsau pauhé oklepáwanj prázdné slámy. I sám střjzliwý a sandný Mikotzi ohledem prawlasti Chorwatůw a Srbůw we bludu se octnul, w Otior. Croat. liber unus. Budae 1806. 8. str. 63—89. Srow. Abkunft d. Slawen str. 92 sled. 136 sled.

dnůw cesty. *) O *Srbech* swěděj tž cjsař dēgepisec w tato słowa, ze pocházeli ze Srbůw tehďáz [l. 949] geště nekřestěných, genž slowau Bělosrby, přebýwagjejch za Turcij (ulteriora Turciae incolunt, t. za zemj Maďarůw), w okolj od domácjch gmenowaném Boiki (*Bóixi*), mezugjejch s Francij a Welikau čili Bjlaui Chorwacij, swlažowaném řekau Wislaui, kteráž gináč i Dičice slowe. **)

Zahrnutá w této zprávě Konstantinowě vlastnj gměna [d]l gsau gasná, djl temná. Gasná a wůbec známá gsau Franciia čili Saxonia, cjsař Otto, Turcia (t. země Maďarůw, tak wždycky Konstantin Porphyrogeneta słowa toho užjwá, pokládage Maďary za wětew kmene tureckého), Wisla čili Dičice; temná na-proti Boiki i Bagiharia čili Wagiwaria, o gegichž wyswětlenj teď přede wšjm přičinili se musjme.

Boiki, gakž giž swrchu řečeno, posawadnj wykladači ney-obyčejněgi rozuměj na Bojohém čili Čechy, ačkoli, podle mého zdánj, welmi nedůwodně. Konstantin zagisté prawj, že slowanštj obywatelé okolj toho, z něhož illyrštj Srbowé vyšli, *sami w gazyku swém a po domácku* gmenugj ge Boiki (*εις τὸν παρ' αὐτοῖς Βόixι τόπον ἐπρονμαζόμενον*, in loco ab illis Boiki nuncupato). Wědomoť pak gest, že Slowané w Čechách bydljci od prwopočátku tuto swau zemi gmenowali po domácku Čechy, nikoli po celtoněmecku Bojohém. Mimo to, Konstantin nepsal *Βόixi* t. γῆ (Boica vide, terra, Bojská země), gakžby nepochybně byl učinil, kdyby na Boje byl myslil, w řeckém a řjmském zeměpisu ode dáwna pod tjmto swým gménem známé, nýbrž *Βοixi* (indeclinabile), způsobem od Řekůw při neběžných čili, gakž oni gim přezdjwali, barbarských gmenech weskrze užjwaným. Podle toho newáhám se zemi tuto Boiki uznati za

*) Constant. Porphyrog. De Adm. Imp. c. 13. 30. 31. 32.

**) Const. Porphyr. De Adm. Imp. c. 32. 33. Dáležité mjsto o Wisle znj takto: Venit autem posteritas (t. rodina) Proconsulis et Patricii Michaelis Vusevutzi (t. Wyšewiř), Zachlumorum Principis filii a non baptisatis, accolis fluminis Visla, quod et Ditzice cognominatur.

vlast nynějšich *rusinských Bojkův* (rusn. Bojki, gd. p. Bojok, t. Bojkowé, Bojci, Bojek), sedících ve východní Haliči od pramenův Dněstra v horách i v polích po nábrežj dotčené řeky až nad Prut, w obwodech Samborském, Stryjském, w dolních částkách Stanislawského i Kolomyjského, zde onde i w Čortkowském at. d.*), a někdy snad i něco powzdál odtud na seweru bytowawších. Že Konstantin kraginu Boiki za sousední Francie vydává (in loco ab illis Boiki nuncupato, cui finitima est Francia), newswětlému geho ponětj o poloze těchto vzdálených zemj a zvláště nedůvodné geho domněnce o někdejších wztazích Frankůw k Bělochorwatům a Bělosrbům přičjsti dlužno.

Mnohem nesnadnějšj ěst wýklad slova *Bagibaria* čili *Wagiwaria* (*Βαγβαρία*), ěž ěinĵ na Bahj Horu (Babiagóra) w Tatrách, ačkoli tam nepsáno Babigaria (*Βαβιγάρια*), ě ěinĵ na řeku Wáh anebo Buh **), ěinĵ naposledy, a sice podlé mého zdánĵ neyprůwodněgi, na Bajivarii, Bajuvarii čili Bajoarii, t. Bawory, obraceĵj, čtance *Bagivaria*, an Konstantin, podobně

*) Obšjrnými a wěrnými zprávami ěakož o těchto Bojěch, tak též i o ěiných obywatelěch východní Haliče opatřil mne horlivý vlastenec, *Dalibor Iwan Wahilewič*, šťastný oběewitel starých nápisůw Rozhircenských w Tatrách, rodák té kraginy, ěemuž zde za geho ochotné mi se w tom propůěčenj srdečné dĵky skládám. — Srow. též *Lewického* Gramm. Rusin. předml. str. IV. — Sauseďé ěegich ěsau Lemkowé, Čewáci, Huculi a ě. ěněno ěegich prastaré, národní (od adj. rus. a rus. bojek, bojky, fortis, audax), nikoli mĵstnj; w posledním zagistě ohledu slowau Rusjni, bydljĵ w horách Werchowinci, Hirnjáci, w předhořĵch Pidhoreni, Horeni, w nĵžinách Dolenci, Poleni, Opoleni, Podoleni. Křiwé a nepleché ěest tlumočenj ěměna toho u *Gołębiowského* Lüd polsk. str. 114: „Chłop zadniestrzańskiěj okolicy od ěnůkości swěj Bójkiem czyli wołem nazywany.“ (!) Podobně odwozugi páni ruřtĵ prastaré slowce smerd, t. chlap, poddaný, což půwodně wyznařenáwalo muže, člowěka, od smradu! — Omnia peccata paria. —

**) *Banduri* ad Const. P. de Admin. Imp. pag. 91 sq. *Bayer* Geogr. Russ. w Comm. Acad. Petrop. T. IX. p. 365 sq. Srow. *Schlözer* Nord. Gesch. str. 539.

ostatnjm Rěkům swěho wěku, cizogazyčné w a b gednau a tauž literau, totiž *β*, wyrażj. *)

Podlé těchto a jiných příznakůw již možné domysliti se, kterak sobě Konstantin dotčené dvě weliké země, Bělochorwaty a Bělosrby, w mysli představował, a kterak ony skutečně ležely; neboť gedno ode druhého natíse rozdjlíné gest. Podlé geho předstawenj ležely Welo- čili Bělochorwaty na seweru za Turcij (Uhry) a Bawory (tehďáz owšem až ku paanonskému Dunagi rozšřenými), bljzko Saska, tedy asi we dnešuj Haliči, Morawě a Čechách: w prawé pak prawdě wztahowala se sjdla Chrowwatůw nepřetrženě od východnj Haliče, kdež rušj Chorwati před l. 850, potom pak l. 907, 984 a 983 od Nestora a Kadlubka se připomjnagj, přes pohoří Tater (Bělochorwati w horách wedlé Maďarů u Konstantina i Nestora**), na západ snad až pod město Krakow, w gednotliwých pak osadách na seweru až do českých Krkonošůw, kdež ge král Alfred před l. 900 (Horithi, na východ od Glomátůw, Dalamensan, a w sausedstwj lužických Srbůw, Surpe), listina cjsaře Gindřicha u Kosmasa (Ghrowati čili Chrowati) a cyrillská legenda o sw. Wáclawu z 10ho stol. (Chorwaty) znagj, anobř až do Němec (Chruuati vicus u Dithmara, nynj Corbetha), na gihu až do Štyrsku (pagus Craunati, Chrouuat, w listině 954 a 978). Cjsař Konstantin, gakž widěti, měl dosti dobré zpráwy o obogjch končinách welikých Chorwat, t. východnjch ležjcjch u pohoří Tater, wedlé Turkůw, wystawenjch náběhům Pečencůw i Maďarůw, a západnjch, w českých Krkonošjch, znepokogowaných od Němcůw; omyl geho vlastně gen ten byl, že obě tyto kraginy gako gednu, nadto pak přjliš malau, tuze na západ vzdálenau a německému

*) We stslow. gazyku, gakož i we stněm., *vari* znamená sice habitantes, accolae, incolae, než zde forma *-ia*, Bagivaria, na záwadě gest. Ostatně Konstantin Porphyrogeneta *γ* často užjwá mjsto latinského *j*.

**) Chorwate Bjelii. Nestor izd. Timkowsk. str. 3. Sofijskij Wremenik izd. Strojew I. 3. Kenigab. 6. Nikom. I. 5. Rozdjljn od iljyrských Chorwatůw, genž w Lawrent. letop. na str. 19 Chrowate slowau.

králi podržzenau sobě předstawowal. Podobně *Bělosrbsko* klade náš cjsař děgepisec za Turky (Maďary) a Bělochorwaty, od Wisly čili Dičice (ač gestli to gedna a táž řeka) přes Čechy a Lužici až dále do Němec: w prawě pak prawdě Weliké Srb-sko toho času, když illyrštj Srbowé se stěhowali [r. 636], sahlo od kraginy Dregowitčaw (nyněgšj gubernie Minské) a Burhu, kdež weliké králowstwj Srbjany geště mezi l. 866—890 (owšem dle staršjho podánj) w zeměpisných zápiskách Mnichowských a Srbowé Rusům poplatnj l. 949 od Konstantina Porphyrogenety se připomjnagj, přes Weliké Polsko, Lužici, a částka Čech až za řeku Labi. I zdež však u cjsaře děgepisce týž omyl, co nahoře, se vyskytá, totižto že sobě tyto různé kraginy, w nichž někdy národowé Srbi gmenowanj a na rozličné obce rozdrobenj přebýwali, gako celek zemj, tuze daleko na západu ležjch, zamyslił.

Při takowéto rozžřenosti kragin obecnými gmény Bělochorwat a Bělosrbůw wyznačených, vzniká giž otázka, z kterých asi končin, *wýchodnjchli* či *západnjch*, řili snad ze samého *středu*, illyrštj Chorwati a Srbowé vyšli? Patrné gest, že teprwé dokonalým rozhodnutjm této otázky hořegšj náš wýklad gména země Boiki swého konečného bud' potwizenj bud' wywrácenj nabude. K rozřešenj této otázky pauhá slowa Konstantinowa nepostačugj, gešto ona, gsauce sobě odporná, sama sobě na zmat gsau. Prawj zagisté, že Chorwati vyšli ze země králi Ottě I. poddané, a ginde, že z kraginy w Tatrách ležjch, od Pečencůw často pleněné, tolikěž že Srbowé pocházeli ze země mezugjch s Francij, a ginde, že z kraginy Bojkůw, Wislau swlažowanau, gešto předce gisto gest, že ani Pečenci do Krkonošůw často nezabjhal, ani Wisla w Čechách a w Lužici neteče. Potřebj tedy k odstraněnj tohoto odporu po giných důwodech se ohlédati. Magjee zřenj k těmto takowým důwodům newáháme se wyznati, že proti obecnému téměř domněnj nowěgšjch historikůw s Dobrowským *) pokládáme Chorwaty a Srby za wystě-

*) Engel Gesch. v. Serbien str. 153—161.

howance z východnj Halice a Wladimirska čili z potomnj Čerwené Rusi, nikoli z Čech a Lužice. Hlawnj důwodowé naši gsau tito:

1) *Nářečj Chorwatůw a Srbůw illyrských*, gakož nynj od nářečj potomkůw českých Chorwatůw a Srbůw w Lužici weskrze rozdjlné, naproti pak tomu rusinskému a běloruskému nad mjru přjbužné gest, tak giž l. 634—638 w témže poměru k gednomu i druhému státi muselo. Nářečj sice w progij času značně se mēnj, a však půwodnj gegich přjbužnost nikdý cele setřjti se nedá. Giž w 9tém stoletj přináleželi illyrštj Chorwati a Srbowé, saudě podlé slow w neystaršjch listinách a letopisech zachowaných, k východnjmu pořadj národůw slowanských, mluwjce Raztok, wrula (wřjdló), iztok (wýtók t. východ) a t. d., češtj pak Chorwati a lužičtj Srbowé k západnjmu, wyslowugjce Roztok, Dudleby, Wygon a t. d. Wúbec panugjce u některých našich učených domněnka o nowosti slowanských nářečj, gako by teprwé w běhu střednjho wěku z gedné matky odrozenjm čili zkaženjm powstalých, gest nedůwodná, přewrácená a zmatečná. Společnost gmen gedněch i druhých, t. Srbůw i Chorwatůw illyrských a Srbůw i Chorwatůw nadlabských, pocházj z doby mnohem staršj, nežli gest 6té a 7mé stoletj, z doby, ať zkrátka dopowjm, předhistorické. *)

2) Konstantinowa hlawnj zásada gest, že Chorwati a Srbowé pocházegj z *Bělochorwatůw* a *Bělosrbůw* za geho času [l. 949] geště *pohanských*, *nekřestěných*. **) To gediné na Chorwaty a Srby nadwislanské, nikoli české, slyšáno býti může,

*) Dobrowský. w Engelowě Gesch. v. Serb. str. 154—155, též w Jahrb. d. Literat. Wien 1827. Bd. 37. s. 4. ff.

**) Cons. Porph. de Adm. Imp. c. 30. Bělochrowati baptisimi expertes affinitatem cum Turcis (t. s. Madary) et amicitiam contrahunt. C. 31. Chrovati Dalmatiae...a Chrovatis non baptizatis originem ducunt, qui ultra Turciam... incolunt et Sclavis contermini sunt non baptizatis Serblis... Magna Chrovia in hodiernum usque diem sine baptismo est, quemadmodum et finitimi Serblis. C. 32. Serbli non baptizati... ulteriora Turciae incolunt, ubi et Magna Chrovia baptisimi experts etc.

magjej³ tehďáz, gakž wúbec wědomo, giž ode dáwna křesťanská knjzata, anobrž i dwa mučednjky, sw. Lidmilu a sw. Wáclawa.

3) *Tatáž zeměpišná gména* vyskytagj se sice w illyrských Chorwatech a Srbech a tolikéž w Čechách i w Lužici; gsaut však některá, zwláště gména řek, gichž w celém Słowanstwu ginde, leč w Rusi a Illyrii, nenalezneš, np. Cetina po-boňj řeka Buhu *) a Cetina w Dalmacii, San w Halici a San w Kraginěšě i Sana w Bosně řili w tak řečených tureckých Chorwatech a t. d. Srownalost řjdkých a neobyčegných gmen řek u vzdálených wětwj gest w historickém ohledu úkaz pozoru neyhodněgšj.

4) *Słowa srbskochorwatská, nalezagjcj se w gazy-cjch litewském, lotyšském, staropruském* a na djle w *čud-ském* (estonském), doswědčugj, že Srbowé illyrštj před swým wygijm sausedili snárody kmene litewského. Z wětšjho počtu zde gen některá na přjklad: lot. dehkla (dea virginalis) **) ill. dekla č. dikla (puella, ancilla), lot. sugga (familia) čud. suggo č. suggu (genus, cognatio) srb. šukun-djed (atavus) šukun-baba (atavia), prus. gor (canis) čud. koer srb. kér, lot. kuzza (canis femina) srb. kuca, litw. dubbus lot. dohbis (cavus) srb. dubok (profundus), litw. kálnas (mons) srb. klánac (fauces montis, semita montis), litw. graúju (diruo, tono) srb. grúwati (percutere cum sonitu) izgruwati (concutere), litw. grižžas (tormina) srb. griža, litw. waltis (spica) srb. wlát chorw. lát, lot. ratti (rotae) srb. rodina kola č. rodokola (ursa major, litw. gryžulio rats, srow. cyr. kružilice, orion), litw. letas (fatuus) srb. lúd, lot. teek (vixdum, solum) srb. tek, čud. katk (pestis) srb. kuga (srow. polb. koghe w kronice Detmara Lubského), litw. kassa

*) Pramenj se blizko Sokołowa we wogewodstwj Podlašském, a wpadá s lewa do Buhu u wsi Białobrzegi řečené, naproti wtoku Nurce.

**) Dehkla w gazyku lotyšském gest ženská forma muž. dehlis (filius) s tužjcj přjsuwkau k (srow. lot. pirkats prst, pehrkons perun a t. d.)

(coma, capilli) srb. kosa, litw. krauszė (pirum) srb. kruška (u giných Slowanův ěruška, hruška), litw. kráuszus (praeruptum ripae) srb. krš (alluvio) illyr. krš (rupes), litw. kucus (fustis) srb. kucati (pulsare), litw. lencūgas (catena) srb. lánac, litw. wenczawoju (jungere connubio) srb. wjenčawati, litw. razbojus (latrocinium) srb. razboj, lot. grabbaht č. grahbt (rapere) srb. grabiti, lot. pihle (anas domestica) srb. pile (pullus gallinacens), lot. skukkis (puella misera) srb. kukawica (miser, misera) kukáwni (moestus), čud. pahhast (pravus) pahharet (diabolus) srb. pakostan, pakost atd. K wjře podobné gest, že gakož se Slowany do sewernj Germanie, tak též se Srby a Chorwaty do Illyrikum i některé rodiny litewské, gmenowitě pruské, se wystěhowaly, odkudž zde tytýž gména mužská na Prusy upomjnagjej se čtau; srow. Prusna (w list. I. 892, podlé formy twóřené gako Čuchna, t. Čuchonec atd.), Prusjen č. Prusin, Prussianus I. 1017 u Cedrena), město Prusec w Bosně (gako Srbec atd.) Tato a těm podobná giná slowa gasně dowozugj dlanhotrwanliwého sausedňuj a společného obcowánj obau národůw, což nide ginde, leč na dolnjm Buhu a Njemnu, djti se nemohlo.

5) Wýpowěd Konstantina Porphyrogenety, že rodina záchlumského knjžete Michala Wyšewitě pocházela od nekřesťených Srbůw z okolj Wisly čili Dičice, přestěhowawšjch se do Illyrikum na řeku Záchlumu,*) tolikéz že Bělochorwatůw kragina, za horami wedlé Turkůw ležjčj, častým nágezdům Pečencůw, tehďáž na Černomořj regdjčjch, na ránu wystawena byla,**) gakožto určitá, rážná a s ostatnjmi historickými swědectwji shodná, mnohem wětšjho gest záwažj, nežli kwapné a zmatečné geho zmjuňenj o sausedstwj Francie čili Saxonie a o poddanstwj

*) *Const. Porph. De Adm. Imp. c. 33. Stritter II. 405.* K tomu knjžeti Michalowi poslal papež Jan X. památný onen dopis, o němž we Starožitu. slow. sw. I. str. 56 zmjuka.

**) *Const. Porphy. De Admin. Imp. c. 13. Stritter Memor. populor. II. 397. Srow. Schlözer Nord. Geschichte str. 538.*

Chorwatůw cjsaři Ottě I. *) Možné, že řeka Wisla anebo snad Wisłoka wedlejšjm gménem, aspoň u některých Slowanůw, i Diřice slaula; dwoge zagisté gméno gedné a též řeky nenj bezpříkladné (srow. Ister a Danubius, Odera a Suevus, Tyras a Danastris, podnes geště slow. Turla i Dněstr, Dwina západnj a Daugawa atd.); geště podobněgšj však gest, že Diřice (nenjli gináč gméno to zkažené mjsto Διτρίχη, t. Tykič, welmi obyčejným přesmyknutjm slohůw) byla giná pobořnj řeka Wisly, Buhu, Dněstru anebo Njemnu, genž časem swým snad se obgewj. Připomenutjm Wisly wyznačuje se gen země Bělosrbůw wúbec, nikoli pak zvláštnj gegj krag, z něhož illyřstj Srbowé wyšli.

6) Wygitj Srbůw a Chorwatůw z kragin zatatranských potwzuge se naposledy i wyrokem pozděgšjho sice, ale w té přjčtině wýpowědi staršjch swědkůw anebo hlas národnjho podánj wěrněgi než ginj nám dochowawšjho spisowatele, *Laonika Chalkokondyly*, prawjeho o půwodu Chorwatůw a Srbůw w tento způsob: „Trybali (t. Srbowé illyřstj) přitáhli do této kraginy, gakž někteřj o tom swědčj, z oné země, genž ležj za Istrem w končinách Ewropy, z Chorwacie a Prusůw, obýwagjcejch na sewernjm moři, negináče i ze Sarmacie, genž podnes Russia slowe.“ **) Wýsłownj dokládánj se staršjch swědectwj dává nám práwo domýšleti se, že Laonikus Chalkokondylas měl před rukama staré letopisy byzantské, gednagjcej o wygitj Srbůw a Chorwatůw ze wnitřnj Sarmacie, ze dnešnjho Ruska, z pomezj

*) Cjsař Konstantin gest leda prostřednj, obmezený zeměpisec, pilný, při tom však newždy kritický historik, neumělý slowozpytec. Prawdiwé od omylného u něho rozeznati powinnost gest bedliwé, nepředpogaté kritiky. Podlé něho na př. město Dioklea wystawěno od cjsaře Diokleciana, gešto naopak tento cjsař po městn, z gehož okolj pocházel, gmenowán, anť ono giž za času Plinia a Ptolemaea kwětlo. Takowýchli chyb se dočinil při wěcech bljzkých, gemu takofka před očima ležjcejch, čeho se nadjti musjme při vzdálených, gemu gen z doslechu a negistých zpráv známých?

**) *Laonicus Chalcocondylas* apud *Stritter* II. 338. 402. *A Croatia Prussiisque (ἀνὰ τὴν Κροατίας καὶ Πρωσίας), septemtrionale mare accolentibus.*

Prus a Litwy, kteréž dodnes bud' se nezachovaly, bud' aspoň z rukopisůw na gewo wyneseny negsau.

Těmito a těm podobnými důwody donucen gsa přigjmám za gisté, že zadunagšij Srbowé a Chorwati nikoli z Čech a Lužice, nýbrž z Čerwené Rusi a z pomezij Litwy do Illyrikum se wystěhowali. Podlé toho pokládám spolu za prawé a průwodné, že země od Srbůw po domácku *Bojky* gmenowaná gestiť země dnešnjch *rusinských Bojkůw* we východnj Haliči, nikoli pak Bojohém, kterýž giž l. 634—638, nadto pak l. 949, po slowansku slaul Čechy. Netwrdjm však, žeby nyněgšij kraginka Bojky byla gednak, co do rozsahu čili obvodu swěho, staré kragině téhož gména weskrze rowna, gednak též prwotnj vlast všech Srbůw a Chorwatůw. Owšem podobné gest, že gižnj Srbowé, wyšedše snad giž we 3tjm nebo 4tém stoletj z kontin Litwy, z gub. Grodenské, Wilenské, Minské a t. d., za několiko wěkůw dřjwe swěho přegitj do Illyrikum w kragině Bojky řečené gen podruhowali, osobiwše sobě zde w Bělochorwatech mjstnj gméno Chorwatůw, od Chribůw čili Chrbůw (*Καρνάρης*). Mnohé zagisté okolnosti, gichž gsme swrchu podoťkli, k tomu wedau, že illyrských Srbůw kolébka něco sewerněgi za Tatrami, w bljzkosti Litwanůw a Lotyšůw, w prastarém Welikém Srbsku, hledati se musj. Možné i to gest, že nyněgšij Bojkowé w Haliči půwodně též něco sewerněgi bydleli, sjdly swými mnohem wětšj prostranstwj, nežli podnes, zaugjmagjce. Meze zagisté kragin, gakž wúbec známo, w progitj času, slosem samého národu rozličně se měnj, gindy se rozširugj, gindy zase aužj. Dalšj stopowánj tohoto předmětu ku přjtomné otázce našj nepřináležj, gegjž cjlem bylo pauze obgewenj země od Konstantina Porphyrogenety Boiki gmenowané. Naděgame se, že to, co od nás w tom ohledu přednešeno gest, od nestranných cenitelůw za postačitelné uznáno bude.

4.

Podobizna Černoboha w Bamberku.

• *Od P. J. Šafařjka.*

Ze ctihodnj praotcowé naši, staťj Slowané, geště pohané gsauce, zaroweň Celtům a Germanům, zvláštnjho, gmenowitě *runského pjsma*, ne wúbeci a ke wšednjm potřebám saukromnjho žiwota, předce aspoň w gistých přjpadnostech, při wěcech buď náboženstwj buď zákonůw a práw se týkagjejch, od pradawnj doby užjwali, podlé swětlých wýpowědj hodnowěrných swědkůw, gak cizjch tak i domácjch, kroniky Konstantinopolské (Chronicon paschale), Libušiných sněmůw, Ditmara biskupa Meziborského, bulharského mnicha Chrabra, Ibn - Foslana a Nedima (o Rusech), též giných, za prűwodné, anobřz gisté pokládati se může. Negedni sice učenostj swau wysoce prosluj mužj, gak z cizincůw tak i našincůw, zakládagjce se gednak na diwokosti a surowosti pohanských Slowanůw, podlé gegich zdánj w nehogném počtu a w odwěčném rabstwji i hnusné bezděgnosti po zwjřecjch pelešjch žigjcejch, gednak též na nedostatku gistých a nepodezřelých památek z oné dawnj doby, lidu tomu wšelikau známost pjsma před obrácenjm na wjru křesťanskau naprosto a docela zapjrali, ale dozagista

nedůvodně. Neboť ani staří Slované, po čas trvání svého w powěrách pohanstwj, tak wšj vzdělanosti a oswjcenosti ducha prázdni nebyli, gakož sobě ge přeučenj tito znewažowatelé národu našeho, w nepochopné zaslepenosti své byli zamyslili, ani nepřjznivý osud krwawými bauřemi swými wšelikých důkazůw promyslu našich praotcůw tak dořista newyhladil, aby wždy nějaké aspoň paběrky ku poučenj a potěšenj našemu byly nepozůstaly. Nehognosti těchto pozůstalých památek méně diwiti se budeme, powážjmeli gednak, že dřewnij Slované obyčegně psávali na dřewěných tabulkách a deskách, hmotě přirozeným během wěcj brzké zkáze podrobené ¹⁾, gednak též, že posawad w zemjch slowanských od lehkomyšlných a nedbanliwých rodákůw našich o pořádné wyšetřowánj podobných zbytkůw žádná péče newedena, owšem za to magjcjch, že po znewaženj a potupenj starého Slowanstwa od našich učených giž wšj další starosti a práce o shledáwánj a schowáwánj toho takowého harampatj na wěčné časy zproštění gsau.

W tomto smutném položenj starožitnosti našich každý třebas sebe menšj zbytek promyslu našich praotcůw, zwláště pak wydawagjoj swědectwj o známosti a užjwánj pjsemného uměnj mezi nimi, dwogitau cenu pro nás, chcemeli wděčnými potomky slauti, podlé práwa a slušnosti mjtí musj. Šetrnost naše ku pjsemnjm památkám dřewnjho; předkřesťanského Slowanstwa od té doby načítě zwýšena budiž, co se konečně shledalo, že powěstné onyno *Bodrické slitiny* bůžkůw a nádobek i s runskými nápisy swými, wyobrazené a wypsané u Němce Maše

¹⁾ Němci, magjce hognost, nápisůw runských we Skandinawii, Dansku, anobř i w Anglii, w samé Germanii až posawad ani gen gedinké *nepodezřelé* památky toho druhu wykázati nemohau, ačkoli gisto gest, že zde někdy tytéž runy rovně byly w užjwánj, ba podobno, že odsud do oněch kragin se dostaly. *W. Grimm Über deutsche Runen. Gött. 1821. 8vo. str. 162—163.*

a Poláka hraběte Potockého ²⁾), owšem od prwopočátku swého se zgewenj mužům zkušěným a nestranným nad mjru podezřelě, w minulém stoletj w Němcjch dělány a podlaudně za prastaré podwrženy gsau. ³⁾ Gestliže s bolestj srdce litowati musjme, že několiko německých antikwárůw, liďj, gimž ze swatoswatě powinnosti náleželo w oboru nauk rozšiřowati swětlo prawdy, zapomenuwše se nad etj a swědomjm, a srotiwše se s několika lakomými řemeslnjky, tak ošemetného podlaudnictwj se dočinili, tož aspoň ztráty těchto domnělých pokladůw a wzácnostj přiňš litowati nemáme. Kdo wypodobněnj těch oškliwých potwer widěl a bábelské nápisy gegich skaumal, wj dobře, že byly k hanbě našich otcůw a ku potupě zdravého rozumu slity a skowány. Těhnětež tedy ze swatyně starožitnostj našich za půwody swými, kam náležjte, do — erebu!

Dobrotiwým nebesům připsati a děkowati musjme, že právě tymž časem, když ty domnělé Bodrické poklady a wzácnosti we smrdutau páru a dým se rozplynuly, gakoby k utišenj našeho sprawedliwého nářku nad tau nehodnostj, negedny přesné památky w rozličných stranách staré vlasti našj obgeweny gsau, mohaucj giž platněgšj swědectwj, než wšeco to, což nám posawad bylo powědomo, o známosti pjsma u starých Slowanůw

²⁾ *A. G. Masch* Die gottesdienstl. Alterthümer der Obotriten aus dem Tempel zu Rhetra am Tollenzersee. Berlin 1771. 4to. *J. Potocki* Voyage dans quelques parties de la Basse-Saxe. Hambourg 1795. 4to. Do kola těchto nestandných podwodůw náležegj i kamenowé s runskými nápisy wydanj od *F. Hagenowa* Beschreib. der auf der grossherz. Bibliothek zu Neustrelitz befindl. Runensteine. Loitz 1826. 4to.

³⁾ *Wiz K. Levezow* Über die Echtheit der sogenannten obotritischen Runendenkmäler zu Neustrelitz, efne antiquarische Abhandlung, gelesen in der kön. Akad. der Wissensch. zu Berlin am 23. Jan. und 24. Jul. 1834. Tiskem w Abhandl. der kön. Akad. der Wiss. zu Berlin 1835. 4., též obzwlášťš. Srow. Vierter Jahresbericht der Gesellschaft für Pommersche Geschichte und Alterthumskunde. Stettin 1830. 8vo. S. 61—66.

wydáwali. K těmto takovým památkám počítáme mimo nápisy wauskalj Tater blíž Rozhircj od Jana Dalibora Wahilewiče ⁴⁾ a na kamenech w mohylách (náhrobnjch kopcech) Běžeckých w gubernii Twerské od Fedora Nikolajewiče Glinky ⁵⁾ obgewené, oba sice staré a přesné, posawad však nepřetčené a newyložené, mimo wzor staroruského pjsma od Ch. M. Frähna w arabském spisowateli Nedimowi nalezený ⁶⁾, rovně neswětly, a mimo nápisy od Ondřege Kucharského na lebkách we Štyrsku čtené ⁷⁾, o něž, komuby vlastně náleželi, spor gest, předewšjm wšecky přesné památky s runskými nápisy od Theodora Narbutta w lůně bratrského Slowanům kmene Litwanůw sebrané a tiskem wydané ⁸⁾, potom runský nápis na podobizně Černoboha w Bamberku, k gehož wyswětenj giž přistupujeme.

Horliteli slowanské sláwy, muži u wšech wzdělaných Slowanůw slowutného gména a wděčného připomínánj, Janowi Kollárowi, bylo sauzeno, by obgewil památku pro wěškeré Slowanstwo předložita, *podobiznu Černoboha s nápisem runským* u hlawnjho chrámu w Bamberku. Byl-tě nad giné bodem wznešený zpěwec Sláwy dcery toho štěstj, aby matka Sláwa w

⁴⁾ Moskovský Nabljudatel', žurnal enciklop. Moskwa 1836. Maj. kn. II. str. 296—298. Též u mne w rukopisu.

⁵⁾ O Drewnostjach w Twerskoj Karelii, izwlečenije iz pisem Th. N. Glinky k P. J. Köppenu. Tištěno w Žurnalu Ministerstwa wnutrennich djel. Sankt-Peterburg 1836. 8vo. kn. III.

⁶⁾ Über die Schrift der Russen im X. Jahrh., von dem Wirkl. Staatsrath Frähn. Tištěno w Magazin für die Literatur des Auslandes. Berlin 1836. čjs. 79, též w Mémoires de l'Acad. des Sciences de Sanct-Péterbourg. 1836. 4to.

⁷⁾ Wiz Powszechný Dziennik krajowy. Warsz. 1829. čjs. 38 w dodatku. Steyermark. Zeitsch. 1826. sw. VII. str. 48—60. Zdeť ge učený znatel, St., wydává za *etruské*, což dosti podobno.

⁸⁾ T. Narbutta Dzieje starożytné narodu Litowskiego. Tom I. Mitologia Litewska. Wilno 1835. 8vo.

neuwadlŷ wěneć zászluh swěcence swěho i tuto přiložila neza-
budku. Na té odsłowaněné zemi, na njž někdy mrtwé předkůw
hrobowce welikého ducha geho nachowaly city a slowy proro-
ckými, mohaucjmi wzkrjśiti umjragcej národy knowému žiwo-
tu, na té zemi nalezly po patnácti létech wěrná láska a horliwé
wlastenectwj geho zaroweň swau odměnu. Když totižto wznešenŷ
nász wlastenec na podzim léta 1835, nawracuge se s milowanau a
přes dwanácte let za mrtwau oplakanau choť swau z Wojmiru
přes Bawory do Uher, w městě Bamberku památnosti taměgšjho
hlawnjho chrámu, též klášternjho chrámu na hoře sw. Michala,
honosjcejho se hrobem sw. Otty, apoštola pomorských Slowanůw,
bedliwěgi ohlédal, uhodil zde nenadále bystrŷ zrak Slowana na
pomnjek, pozornosti tisjceřech mnohowědůw germanských až po-
tud užedšj. Dostaw se šťastně do vlasti, nemeškal welectěňŷ
přjtel mŷg uwědomiti mne i hned o důležitěm obgewenj swém,
psanjm dne 5. Listopadu 1835 z Pešti. Brzo potom podal obe-
censtwu slowanskému zpráwu o tomto odkrytj swém we přjloze
ku kázanj: Nábožný pohled na tu kraginu, kteráž gest matka
ew. cirkwe, w Pešti 1835. 4., s připogenjm obrazu toho s run-
ským nápisem kamenotiskem. Ze zpráwy a wýkladu geho po-
stawjme zde gen některé wýgimky, odsjlagjce čtenáře ke spisu
samému: „Před průčeljm, prawj wydawatel, hlawnjho chrámu
(Domkirche) w Bamberku stogj po prawé i lewé straně dvě,
zubem času tu i tam giž narušené, a wšak w celosti dosti dobře
zachowané podobizny ze skály, na gegichž bokách gsau značné
šlepěge nápisu runami wrytého, kteréž mi Černbog čteme.
Podobizny ty představugj lwa na podstawci ležjcejho. Dlauhost
rytiny gest 7 pjdj, wysokost 3, širokost 3. Když gsme se wo-
djcejho nás kostelnjka ptali: gaka to rytina, a gakowá powěst o
nj u lidu? odpověděl: to gest přý gakýsi zlŷ duch, kterýž,
když chrám tento křesťanský stawen byl, to w noci bořil, co
we dne wybudowáno bylo. Nelze pochybowati, že rytinu tuto
Otto Bamberský, gako blahozwěst, od Wendůw wzal a sem pře-
nosti dal, buď na památku, buď aby odstraněnjm gj Wendůw
těch od nawrácenj se k modlářstwj uchránil. Tak učinil Otto i
s Triglawem Štětinským; srow. Andreae Vita S. Ottonis l. I. c.

13. ap. Ludewig Script. Rer. Bamberg. T. I. p. 479 ⁹⁾, a Histor. Epist. Camin. ib. T. II. p. 511.... W Hornj Lužici při wesnici Wuiska gmenuge se geden wrch Černobohem, nepochyb- ně od této modly zde ctěné. Snad odsud přenešena tato rytina do Bamberku?“

Znamenage nemilau srownalost některých; zvláště začá- tečných run w obrazu od Kollára tiskem vydaném s runami u Maše, a chtěge vůbec ohledem pravého čtenj gména toho wšj možné gistoty dosjci, požádal gsem upřjmného přjtele swého o zaslánj mi půwodnjho wykreslenj podobizny té i nápisu gegjho. Prosbě mé sneywětšj ochotnostj učiněno dosti: přjtel můg, wy- stříh z kodicillu swého kus blanky, na němž půwodnj wykreslenj stálo (nemýljimli se, rukau drahé gehu choti zhotowené), poslal mi geg ku použitj s následugjecj dalšj zprávau, kterauž zde při- kládám, protože w nj spolu odpověď na některá má pozname- nánj, mezi giným i to, že neynowěgšj popisowatel chrámu toho Landgraf ¹⁰⁾ žádné o pomnjku tom zmjnkj nečinj, obsažena gest. „W Pešti dne 12. zárj 1836. Co do Černoboha Bamberského, posjlám Wám geg *in origine*, gak gsme to tam na mjstě na- spěch wykreslili. Tu gest nápis ten owšem wěrněgi, nežli

⁹⁾ W Žiwotopisu sw. Otty podlé starého a dobrého rukopisu znj toto mjsto taktž: Truncum Trigloi ipse contrivit, sed tria ejus capita, deargentata, a quibus Trigloiis (něco wšš Triglois, zna- meney *polskau* formu *głow* mjsto *glaw*) dictus est, secum postea inde abduxit, quae deinde beatae memoriae papae Calixto in testimonium sui laboris et conversionis ac credulitatis illarum gentium cum debita Christo gratiarumactione direxit. Wiz Vita Otto- nis Bamberg. episcopi, exscripta e passionali sec. XIV. monasterii Sanctae Crucis in Austria inferiori, Ord. S. Benedicti, opera et stu- dio Steph. Lad. Endlicher, we Vierter Jahresbericht der Gesellsch. für Pommersche Geschichts- und Alterthumskunde. Stettin 1830. 8vo. Str. 122—172. (c. 12. p. 151.)

¹⁰⁾ M. Landgraf Der Dom zu Bamberg mit seinen Denkmälern. Bamberg 1836. 8.

w kamenotisku při kázni wypadnul. Podobizny gsau dvě, jedna na prawé, druhá na lewé straně průčelj, obě magj nápis, gak se mi zdá, tentž, gediné stjm rozdjlem, že nápis ten u gedné podobizny na prawém, u druhé na lewém boku stogj. Tento nápis wzat gest z té, kteráž, gdaucjmu ku chrámu, na prawici ležj; z druhé newzal gsem žádného odpisu. Že Landgraf a ginj Němci žádné zmjny o této drahocenné památce nečinj, nenj diwu, an to giž časem, deštěm a prachem tak zmařeno, že se ani pozornosti hodno býti newidj, a musejť tam oči cwičného Slowana přigjti, aby sobě toho powšjmnuły. Gá solwa to zořil, srdce mi zplesalo, anť gsem giž hned z pauhé zewniternj twárnosti na slowanské djlo zawjral. Čechowé mnoho sem tam putugj. Dobře by bylo, aby tam některý, kresliti uměgjcy, se zabral, obě podobizny zewrubně vykreslil, popsal, anebo snad odkaučil pro české Museum. Půgdeli tam někdo, naložte mu, aby odreysowal i některé obrazy w Ottowě chrámě (Otto's Kirche in Bamberg). Gsau to prastaré obrazy, žiwot a skutky biskupa Otty mezy Wendy představugjce. Tam gsau prawé starowendické kostumy, obljřege, nářadj, zbroge atd., tamť utěšený obraz oné panj w Kamině, která w den nedělnj žne u prostřed čeládky. Tyto obrazy ležely prý dlauho někde we kryptě čili we hrobě s Ottan, a teprwé nedáwno po stěnách rozvěšeny gsau."

Dostaw *originál* toho *wýkresu*, mimo nadánj znamenal gsem, že umělec, dělagjcy obrázek pro přjtele Kollára na kamenu, mage nepochybně co wzor a prawidlo před očima runský nápis u Maše, některé runy nápisu Bamberského podlé těchto poslednjch načitě ohnul a přeginačil, než spolu i to shledal gsem, že všecká má posawadnj negistota ohledem prawého čtenj nápisu toho pogednau zmizela. Přesvědčen gsa, že do wěrnosti milowaného přjtele, gemuž swětlo prawdy w oboru nauk, pocházegž ono odkudkoli, nade všecko gest, nigak lépe odměnití se nemohu, nežli předloženjm obecenstwa gak wěrného *enimku wýkresu* toho, tak též i prawého čtenj nápisu geho, *ujnil gsem* učiniti to w časopisu tomto.

Postavený zde obraz gest věrný *snímek* poslaného mně *původnjho výkresu*, s tím gediné rozdjlem, že podoba lwa o něco zvěšena gest, runy však zůstaly v původnj své velikosti neproměněné. Runský nápis, z lewa na prawo čtený, podle liternjho vyraženj latinským písmem znj takto:

CARNI BU

podle pravého pak vyslovenj pomorských Slovanůw, u nichž sw. Otto auřad apoštolský podwakráte konal, takto:

ČARNY BUG.

Znamenati slušj, že poslednj runa, t. **G**, v původnjm výkresu se nenacházj, nepochybně proto, poněwadž na kamenné podobizně giž všechny gegj sledy zubem času dokonce setřjny a zmazány gsau. Přehlédněmež runské litery' gednu každau o sobě.

Prvnj znamenj gest runa gmenovaná skandinawsky a staroněmecky *Sól*, anglosasky *Sigel* (starosłowanská zagisté gména run nám známa *negsau*), genž latinskému **S** se rovná, někdy však i mjesto **C** se klade. Tak gi položēnau nalezáme mezi jiným v přehledu runské abecedy u Štěpana Jana Stephaniana v *Notae uberiorēs in Histor. Danic. Saxonis Gramm. Sorae* 1645. Fol. p. 14—15, tak u W. Grimma *Üb. deutsche Runen*, Gött. 1821. 8. na Tab. III. č. poslednj, pod nápisem *Alphabetum Norvagicum z Montfauconowy Palaeographia graeca* p. 898.

Druhé znamenj, ze třj částek záležegjej, zawjrá w sobě dvě runy w gedno slaučené. Praužek wlewo wybjhagjej s čá-
rau kolmau gest runa gmenowaná skan. Ar, t. latinské **A**, a
tíž kolmá čára s čárau w prawo zhora dolů protaženan gest
runa gmenowaná skan. a staroněm. Reid, t. latinské **R**. Pro-
střednj tedy čili kolmá čára w mysli zdwogiti se musj. Podobné
slaučenj dwau nebo i wjce pjsmen do gednoho znaku gest,
gakž wůbec wědomo, we starých gazycjch a pjsmech, w ře-
ckém, latinském, cyrillském, glagolitském, runském atd., zvláště
wápisecch na kamenech, welmi obyčegné. Runa **R** pravidelně
sice w prawě čáře mjwá záhyb do kolmice, čjmž latinskému **R**
se podobá; než i tato forma, kterauž zde máme, asi gako
latinské obrácené $V = \wedge$, někjdko se vyskytá; srow. u Grimma
Tab. I. wzor druhý z Wjdeňského rukopisu č. 64, též Tab. IV.
wzor druhý z Hrabana Maura.

Třetj znamenj, z čáry kolmé a praužku w prawo wyb-
hagjejho záležegjej, gest runa gmenowaná skan. Naud, stněm.
Nót, t. latinské **N**.

Čtvrté znamenj gest runa gmenowaná skan. a stněm. Is,
t. podoban i platnostj swau latinské **I**. Tyto dvě runy w pů-
wodnjm výkresu tak wypodobněny gsau, že praužek z prwnj
do boku druhé téměř zabjhá, což zde, gakožto zgewná chyba
uškozeného kamene, anebo přehljdnutj při snjmánj kopie z ná-
pisu, pro lepšj obau gich rozeznánj, odwarováno.

Těmito runami dokončeno prwnj slovo, t. **CARNI**, čili
Čarny, polsky Czarny. Druhé slovo **BUG** od prwnjho malaun-
kým prostranstwj odděleno gest, způsobem na neystaršjch ná-
pisech runských weskrze užjwaným.

Páté znamenj gest runa gmenowaná skan. Biörk, stněm.
Birihha, t. latinské **B**. Zdegšj forma gest řjdká, neboť oby-
čegně podobá se auzkému latinskému **B**. Gsauť však přjkla-
dové, že runa ta psáwala se též gen s gednjm, někdy dolegšjm,
někdy hořegšjm očkem čili kraužkem; srow. Stephani Notae p.
15. na Tabulce 2. a 3. Domýšljm se, že znamenj toto na ka-

menu zubem času giž narušeno gest, aniž we swé půwodnj celosti se spatřuge.

Šesté znamenj gest runa gmenowaná skan. a stněm. Ur, t. latinské **U**. Prawidelně býwá z dola docela otewřená; než i čárka rownowážně protažená, owšem kratšj než zde, někdy se nalezá; srow. u Grimma Tab. I. z Hrabana a Goldasta, a Tab. IV. z rukopisn Swato-Gallenského č. 270. Poslednjho, k celku druhého slowa potřebného znamenj, t. runy gmenované skan. Kōn, složené asi takto Y, na kamenu, gakž wýš řčeno, žádné stopy wjce se nespattřugj, nepochybně w dlauhém prodlenj času zkažené a wymizelé.

Z tohoto wýkladu patrno gest, že runy wšecky, tak gakž w půwodnjm wýkresu stojj, w náležitém způsobu a pořádku gsau: nynj tedy wizmez, zdaliž totěž i o *gměnu* samém, gimi wyraženém, důwodně twrzeno býti může. Každému znateli gazyka slowanského, podlé hlawnjch geho nářečj, swětlé gest, že nápis ten podlé formy slow *polský* se býti wykazuje. Poláci zagisté, pšjce Czarny Bóg, wyslowugj. Čarny Bug. Kterak možné podiwnyj úkaz tento wyswětliti? Přede wšjm pokládám za podobné, nercili za gisté, že podobizna tato naše s apostolowanjm sw. Otty u Slowanůw pomorských sauwisj;¹¹⁾ o těchto pak Slowanech z historie a některých, owšem chudých památek gazyka gegich wjme, že byli ratolest weliké wětwe polské, mřuwjčj nářečjm od polského buď nic, buď málo rozdjlým. Mezi hlawnj swědectwj historická počjtáme wýpowědi neystar-

¹¹⁾ Bytowaliť sice w dawnj době i w okolj Bamberku Slowané; tito wšak podlé nářečj swého náleželi k giným wětwe, nikoli ku Polanům. — O apostolowanjm sw. Otty w Pomořanech l. 1124—1129 neydůwodněgi gedná P. F. Kanngiesser w Bekehrungsgsch. d. Pomern zum Christenthume. Greifswald 1824. 8. Kniha tato, gak se zdá, málo známá, zasluhuge, aby i od Slowanůw pilněgi čtena byla. Wygjmage welikého Herdera, sotwy kdo giný z nowěgšjch Němcůw tak zdrawě a nestraně o národu našem saudil; gako Kanngiesser.

ých děgepisců Nestora,¹²⁾ Martina Galla¹³⁾ a Dluhoše¹⁴⁾, svědčících o pogití Luticůw a Pomořanůw z mohutné a weliké větve Lechůw. Neméně důležité gest, co Andreas w životopisu sw. Otty wyprawuge, že Udalrik, pomocník dotčeného biskupa, wyprawiw se k Ukranům, wětwi Luticůw, pogal s sebau tlumočnjka Poláka.¹⁵⁾ Čechy a Srby měl sw. Otto mnohem bljže ku Bamberku a cestowal skrze země gegich; musili mu tedy Poláci k této službě býti platněgšj. Swětlé a gasné wypowiedi tyto potwřzugj se dokonále grammatickým rozhorem slow pomorských Slovanůw, zachowaných w latinských listinách a letopisech z 10—12 stoletj, gegichž mjestněgšjm wyčjtánjm čtenáře zde unawowati nechceme.¹⁶⁾ Co z toho ku přjtomnému předmětu našemu ne-wyhnutelně potřebné gest, njže se wyložj. Gestlžje tedy, podle giných podstatných důwodůw, připustiti se mšj, že ostatnj Slované polabšj, po sewernj Germanii rozsedlj, Bodrici, Dřewané, Milčané a Srbowé, zvláštnjch, od polského patrně rozdjlných, ačkoli wždy s tjmto spolu k západnjmu pořadj mluwj

¹²⁾ Nestor izd. Timkowskij str. 3. Od tjech Ljachow prozwaša sja Poljane, Ljachowe družji Lutiči, ini Mazowšane, ini Pomorjane.

¹³⁾ Martin. Gallus ed. Bandtkie p. 5. Polonia habet ad mare septemtrionale tres affines barbarorum gentilium ferocissimas nationes: Seleuciam (opraw anebo rozuměg Luticiam), Pomeranam et Prussiam.

¹⁴⁾ Dlugoss ed. Krause l. III. p. 244. Liutici quoque populi genus a Sclavis et Polonis ducentes. Sem patřj i wypowied Adama Břemského ed. Fabricii l. II. p. 18, že Polska hned u Odry se počjná.

¹⁵⁾ Andreae Vita Ottonis ap. Ludewig I. p. 510. Navi cum comitibus suis et interprete quodam Poloniense religioso viro impositus. Ostatně i sám Otto w gazyku polském dokonále pocwičen byl. Vita we Viert. Jahresber. der Pomm. Gsell. str. 124. Factum est, ut derelicta patria Poloniorum fines expeteret, ibique aliquamdiu demoratus gentis illius non solum mores, sed et linguam ita ad unguem edisceret, ut si hunc barbarice loquentem audires, virum esse Teutonicum non putares.

¹⁶⁾ Obšjrněgi o tom we Starožitnostech slowanských Okr. II. čl. X. §. 44.

słowanské náležejcej nářečj užjwali; nicméně předce přjbužnost Pomořanůw a Ukranůw, někdy po obogjm břehu Odry a na ostrowech w austj gegj přebýwawšjch, u nichž sw. Otto sjměwjry křesťanské l. 1124—1129 rozsýwal, s Poláky, co do původu a gazyka, w žádnau pochybnost brána býti nemůže. Na podobizně Bamberské gméno Černoboha napsáno tak, gak ge Pomořané sami wyslowowali. Znatelům gazyka slowanského obšjrně dowozowati netřeba, že půwod a počátek hlawnjch nářečj slowanských staršj gest, nežli historie kmene našeho; pročez zde gediné starobylosti forem Čarny a Bug z půwodnjch pramenůw doljřjme. Slova od kmene *črn*, pol. *czarn*, odwozená, pjšj se sice w neystaršjch, ku Pomořanům a Luticům se wztahujcejch památkách w násłowj rozličně, literau bud' *c*, bud' *s*, bud' *z*, bud' *t*, než wždycky s hláskau *a*, na př. w list. 1194 in provincia Uere villa Carniz, t. Čarnica, pol. Czarnica; w list. 1295 villa Sarnowe, t. Carnowo, pol. Czarnowo; w giném starém pomnjku Zarnikov, t. Čarnikov, pol. Czaruków; we staré powěsti gmenowané Knytlinga Saga Tjarnaglófi, t. Čarnoglow, pol. Czarnogłów atd. Toto hlasicowánj i w zašlém nářečj Drewanském (obvykle zwaném polabským) mjsto mělo, na př. warba wrba, wartat wrtati, marzne mrzne, sarpe srp, parstin prsten, warti sa wrti se atd. Ačkoli pak pozděgšj Slowané polabštj, zvláště Drewané, půwodnj slowanské *č* jako *c* wyslowovali (cora černý, clowak člověk atd.), a ačkoli přjkladové toho wyslowowánj i u giných Slowanůw, gmenowitě Chorwatůw dalmatských, anobř i samých polských Mazurůw, se nacházegj, wšak nicméně mám za to, že w našj přjcině sloh *č* gen pro nedostatek pjsma runau *c* wyznačen, a že tedy řjsti dlužno Čarny, nikoli Carny. Druhé slovo *Bug* nalezáme w této formě we wšech téměř listinách knjžat pomorských, též w giných památkách, kdekoli ono we gménech se připomjná, na př. na pečeti knjžete Bohuslawy II. l. 1287 Buguslaus; w list. 1295 Buguzlaus, w list. 1328 Buggyslaus, u Helmolda Bugislaus, w Chron. slav. ap. Lindenbrog. p. 201 Bugislaff atd. Podobně slovo to psáno we gménu Juterbuc i Jucerbuk w list. 1161 a 1174, t. Jutrobog, též w Lutebugh w list. 1416, t. Lutobog

(acer s. fortis deus) a giných. Proměna tato prwozwuku o w pazwuk u i tam, kdež gj w polštině nenj, giž welmi časně ke všom téměř Slowanům polabským zasáhla; čtemeť zagisté w neystaršjch pramenech na př. Pozdicun w list. 1000, t. Poždi-koň (srow. Poždiwlk); Muscunā w list. 1012, t. Moskwa; Zuti-bure a Seliburus u Ditmara, t. Swatý bor (hág) a Želibor; Bu-nislaus u Frodoarda, t. Borislaw; kurice u Helmolda, t. korec; Putgoriz w list. 1135, t. Podgorica; Wuzstrowe w list. 1170, t. Wostrowo čili Ostrowo; Pudgloue w list. 1416, t. Podgłowa (znameney pol. głowa) atd. Seberemeli všecky tyto a těm po-dobné, zde pro krátkost pominuté důwody do hromady, pře-swědčjme se auplně, že w runském nápisu podobizny Bamberké máme před sebau gméno Černoboha čistě a spráwně, podle nářečj lidu, gegž sw. Otto náboženstwj křesťanskému vyučo-wal, wyražené. Srownalost tato gest zde, gakž každý widj, hlawnj okolnost, na njž všecká cena památky té se zakládá. O čemž posawad gen z hodnowěrného svědectwj Meziborského biskupa Ditmara, prawjcjho, že na podobiznách būžkůw slo-wanských gména gegich wyryta gsau,¹⁷⁾ gisté tušenj gsme měli, to giž ted' očima swýma spatřowati, anebo, chcemeli konečně, rukama omakati můžeme.

Prawil gsem, že na shodě prawopisu gména na podobizně našj s ostatnjmi historickými výsledky spoléhá všecká památky té cena a platnost. Což aby tjm světlejšj bylo, přiwedu zde za příklad opak čili protiweň toho z Mašowy sbjrkj. Zdeť na obrázku 13. b. čtemeť gméno būžka SCHVAIXTIX tak wyra-žené, že gedna každá z těchto latinských liter zvláštnj runan wyznačena gest.¹⁸⁾ Wjmeť pak s gistoťau, že pohanšj Litwané gméno toho būžka, správce hwězd, wyslowowali Žwaigždziukas, od kořene zwaigždžē (stella), pohanšj pak Slowané Zwēzdnuch

¹⁷⁾ *Dithmari Chronic.* ed. *Wagner*. Norimb. 1807. 4. p. 150. Interius (t. w božnici Ratarské) dii stant manufacti, *singulis nomi-nibus insculptis*.

¹⁸⁾ *Masch* Alterthümer der Obotriten str. 88—92. §. 143—152. Srow. Fig. 13. a. b.

čili Zwēzduk, od kořene stslow. zwēzda (řes. hwēzda, pol. gwiazda). Nápis ten wyryt na slitinu buď Litwanem, buď Slowanem, buď Němcem. W prwnj přjpadnosti nenj naskrze. podobné, žeby Starolitwan a Staroslowan před tisjci a wjce lety swé prosté *z*, *z*, způsobem *nowoněmeckým*, totiž skupenými literami *sch*, byl wyrazil. Na našem pomnjkau sloh *č* označen prostau runau Sol; na starém penjzi žmudském u Narbutta ¹⁹⁾ sloh *z* we slowě *Žomaitas* (genit. od litw. *Žomaitė* č. *Žemaitė*, loť. Smuddu č. Sinuhdschu semme, strus. Žomoit i Žemoit, pol. Żmudz, stněm. Sameiten, nnēm. Schamaiten) psán rovně prostým znakem, zvláštnj runau, rownagcej se řec. *čȝra*, got. ozec (?), cyr. zemlja. Wyryl-li ale runy ty Němec, kterak mohl před 12tým stoletjm mjsto *s* anebo *š* psáti *sch*, gešto we staré němčině této kombinacij naskrze nehylo? Stařj Němci bez wýminky psawali pauhé *s* anebo *sc* (toto wyslowugjce gako *sk*), kdež nynj *sch* stogj, a to we slowjch gak domácjch tak čizjch, np. sueben m. schweben, snigan m. schweigen, suar m. schwer, suart m. schwarz, scribān (čti skriban) m. schreiben, fleisc (čti flajsk) m. Fleisch, scold (čti skold) m. Schuld atd. ²⁰⁾, slow. Diedosi, Diedoseni m. Dėdoši, Dėdošenė, Scudici i Zcudizi m. Škudici, Sermunt i Serimunt m. Žirmunty, Strasista m. Stražištė, Velunzani m. Welunčanė, Milzani m. Milčanė, a t. d. Odkud tedy w nápisu tom **SCH** mjsto *z*? Totižto antikwárowé ti Roztořtj a Streličtj, genž nás těmito klėuoty obdarowali, napsali runami negengmėno Schwaixtix, anobřž i wšeccka ostatnj tak, gakž ge u nowėgšjch spisowatelůw Lasicia, Guagnina, Hartknocha a g. latinskými

¹⁹⁾ *Narbutt* Dzieje nar. litewsk. I. 207—208. Tab. III. Fig. 10. Nápis ten znj podlé mého čtenj: **MINDOG. U. KUNI. DI.** (skráceně mjsto Kunigas Didis) **ZOMAITAS MINZOS.** Což znamená: Mindog Knjže Weliké. Žomoitská mince. Slowce *did* (weliký) trwá u Slowanůw we zpěwu *Did Lado*, též w *dėd* (srow. něm. *Gross-Vater*, maďar. *nagy-apa*.)

²⁰⁾ Nowoněmecké *sch* powstalo vlastně ze *sc* čili *sk*, a znělo půwodně gako *skh* nikoli gako *š*. Na giné slohy, gako *sw* atd., ono teprwé mnohem později přěflo.

literami nesprávně a zkaženě psaná našli, bez důkladné známosti starých jazykův, bez známosti starého způsobu psaní gmen slowanských literami buď latinskými buď runskými. Pravidlem gegich při zhotowenij neokrauhaných těch ostud a bábelských nápisův gegich bylo, zdá se, učení Gebhardiho: čím nemotorněji a nesmyslněji, tím to bude starožitněji a slowanštěji.

Kdy a jak dwoge podobizna tato do Bamberku se dostala, a proč wedlé průčelí hlawnjho chrámu postawena byla, gest otázka, na niž z větší částky již sám slowutný obgewitel odpowěd podal; aniž gá cos důwodnějšjho předložiti umjm. Pozoruhodné gest podání lidu Bamberského, o němž nahore zmjuka. Budeli komu diwno, že sochy z pohanských božnic pocházegjij w bljzkosti křesťanských chrámůw mjsto našly, toho odsjláme ku podobizně Swantowitowě, stogjij w předsjnj chrámu Starocjrkwenského na ostrowě Raně ²¹⁾. W dlauhém prodlenj času, prawj Herodot, wšelicos i leccos zběhnauti se mohlo, čehož ted' pochopiti těžko.

Dosáhše hlawnjho cje swěho, t. předloženj obecnstwu wěrného snimku a wýkladu toho runského nápisu, zdržugeme se ode wšelikých dalšjch rozgjmánj o Černobohowi co bytnosti *mythologické*, odkazugjce to do mythologie slowanské. K záwjrcce gen to geště připomeneme, že gméno geho, psané u Helmolda *Zcerneboch* ²²⁾, a přjbužné gménu *Tjarnaglōfi* (znameney i zde pol. głow) w powěsti Knytlinga Saga ²³⁾ čili Černogolow w pamětech ruských ²⁴⁾, se gménem Čert (čud.

²¹⁾ Levezow Über die sogen. Obotritischen Runendenkmäler str. 64: Darstellung des Swantewit, in einem Granitrelief über einem Weihwassergefäße in der Vorhalle der Kirche zu Altenkirchen auf Rügen.

²²⁾ Helmold Chron. Slav. ed. Bangert I. I. c. 52. p. 125.

²³⁾ Jónsvíkínga Saga ok Knytlinga Saga. Kaupm. 1828. 8vo. kap. 122.

²⁴⁾ Sobran. gosudarstw. gramot. I. 32. 34. 73. Wes Černogolow' w Rusku, po bohu tak mazwaná, gako Stribež, Wolosowo, Mokišin a g. tamže. Možné, že i gméno byliny pol. Czarnogłow,

Kurrat) snad naskrze nesanwisj. Zdá se, že Ditmarůw *Luarusici*, ctěný w Rataře ²⁵⁾, nic giného neuj než *Lwa Račic* (leo regulus s. dominulus), srow. lůž. lawa (nomin. podlé Linde a Jungmanna), lot. lauwa, eston. rathe (dominus, rus. wladyka, vlastitel', podlé barona Rosenkampfa), oset. račis (princeps), sans. ražas, ražan (rex), slow. ráčiti a t. d. Co Helmold o Černobohowi připomjná, spogené se gménem geho Černý, owšem wýznamným, než w giném smyslu, zawdalo některým nowěgšjm systematickům u Němcůw přjlezitost k wymyšlenj dualismu w mythologii slowanské, gehož w nj, w tom smyslu, gako u Staroperšanůw, nebylo ²⁶⁾. Slowané ctili gednoho neywyššjho boha, wládce nebes a hromůw, a wedlé něho w newelikém počtu giné prostřednj bytnosti, mohaucj lidem, podlé ljbošti, činiti dobře i zle. Na wýpověděch křesťanských letopiscůw, gakkoli ginak cůhodných, Nestora, Kosmasa, Adama Bremského, Helmolda a giných, w mythologii slowanské urputně ustawowati se neradno. Hledišťe gegich giž nebylo čistě historické. Slowané Perunem a Skandinawci Odinem podnes gen co zlobohem zlořečj; Maďarům pak Ördög, gegž bratrj gegich zauralštj Ošćaci geště co dobrého boha ctj ²⁷⁾, nuj znamená Čerta. Kolo času wše přewracj, i bohy samé.

čes. Černohlaw (Seseli) od boha wzato : wjmeť zagisté, že u všech národůw, zwlášťe u Slowanůw, přemnohá gména mythologických bytnostj pozděgi na byliny přenešena gsau.

²⁵⁾ *Dithmari Chron.* ed. *Wagner* p. 150.

²⁶⁾ Zdrawěgi gak o této wýpovědi Helmoldowě, tak též o nemjstnosti dualismu w mythologii slowanské sauzeno we *Viert. Jahresber. der Pomm. Gesellsch.* str. 63 sled.

²⁷⁾ Slowe u nich Örtik, ač wěrněli gméno to napsáno od Němce *A. Ermanna* w *Reise um die Erde.* Berl. 1833. 8vo. d. I. str. 657 sld.

5.

Gazykozpytné rozmlauwánj o gménu Slowan.

A. **N**epochybugi, že wjtězstwj, gakého we Starožitnostech našeho výborného Šafarjka Slowané nad Sláwy obdrželi, wás, druhu milý, rovně tak gako mne samého potěšilo; neboť nemám za giné, než že wám hodně zlučj hnauti musilo toto neslowanské překrucowánj, poněwadž w některých nowěgšjch knihách sbjrkj wašj toto weleslawné slawských Slawů slawstwj wašj rukau wšude přetrhané a w prosté slowanstwj změněné gsem nalezl.

B. Domněnj waše se gistotně nechybilo s prawdan. — Zřegmě tam gestiř dowedeno, na gakých chatrných základech snažili se onino pánowé sláwu našeho národnjho gména založiti, i gsem také auplně přeswědčen, že tjmto wětrem celé to stawenjěko gegich gsauč zhořeno, giž nápotom nikým nebude wzpomnáno, lečby, čehož ne tak snadno lze gest se nadjti, samoděk wydati se chtěl u weřegný posměch.

A. Bog ten wěru statně byl proveden našjm bystrým skaumatelem se wšjm swědomitým ušetřenjm wálečného práwa.

B. Přiznávám se, že s tauže rozkošj a dychtiwostj gako dřjwe pročjtal gsem i tento třetj nám podaný swazek ney-předněgšjho wědeckého djla, gakého w literatuře našj stáwá.

Neyvyššjho pak stupně dosáhla zwědawost má na archu poslednjm (30tém), tam kde spisowatel odwozenj gména Slowan gak od sláwy tak od slova zamjta, i byl gsem tjm wjce dychtiw, gakého on tedy sám pro toto nám weledůležitě a tak ne-snadné k wyluštěnj gméno dobral se pramene, a odkud počátky gehu powede. Leč nechci a nemohu tagiti toho, že plamenná zwědawost má po přečtenj stránky poslednj nikoliw ukogena nebyla. Dobrowského Slowy stogj na tak přjliš mělké půdě, a gsau právě gen k wůli etymologické analogii z powěťj ucho-peny, že směle záporně slowy gehu řjci se může: „Mám za to, že kraginy, w nichž řeč slowanská, slovo 'slowanské panowalo, Slowy se nikdy negmenowaly.“ — Druhé pak, neřku-li odwo-zovánj, ale i přirownáwánj gména Slowan s litew. sallawa (ostrow) a d. zdá se mi tuze negisté a na dalece ležjcy, by zde mohlo něgaké wáhy mjti a hodiť se ku přesvědčenj. Gsme tedy opět tam w této věci, kde gsme byli dřjwe, a snad geště o něco záze.

A. W mjněnj tomto ani cele nepřistupuji k smyslu wa-šemu, aniž weskrze odpjram. Wěc hlawnj, o kterauž tu přede-wšjm šlo, stanowiti totiž na důwodech pewných prawě pogme-nowánj národu našeho, mého dle sandu tak gest na swětlo wydebyta, že nic lepšjho o tom powědjti se nedá. Dalšj pak etymologické zhlaubánj gména toho, negsaucj po chuti wašj, vlastně ne tak podstatně gako ono prwnj náležj k wytčenému cjli, a lépe učinil spisowatel, zůstawiw věci té bez rozhodnutj, wýklady swé toliko gako *možné* wýslovně podáwage, než aby byl proti přesvědčenj a wědomj swému buď w cizj měl dáti se stopy, aneb dosawadnj negistoty nowým zdanliwým twrzenjím w djle tak wázném, gakowý spis gehu gest, rozhogňowati. Nit, po njž dále bezpečně gjti se může, wložiltě wám, i mně, i komukoliw ginému do rukau, a gest tedy gen na wás, chcete-li po swé chuti a chwjli hlaub se zabráti w té věci skaumánj a dogjti konečného rozwinutj.

B. Přjliš zdwořile žertujete. Kam šjp nedoletěl, toporem nedohodjš. Nebudťť gá o to sobě hlawy lámati.

A. Zaufati netreba. W uměnj etymologickém práwě tak jako w básnickém šťastnau chwjlj neb náhodau mnohdy wjce se nagde, než úmyslným dlauhým hledánjm. I gá gsem tyto dni o gménu *Slowan* mnoho přemjtal na mysli, a —

B. Snad dopátral se i gehu původu, kořene? Toť gsem wěru žádostiw!

A. Co mne se dotýče, gsem zcela přesvědčen, že na práwan cestu gsem uhodil. Podařj-li se mi však wás a giných o témž přesvědčiti, gest arci otázka giná. Milo-li wám a pokdy o předmětu tom pohowořiti, máte mne hořowa.

B. O genom začněte, a co neyrychlegi upokogte mau zwědawost.

A. Ačbych nerád w rozprávce široko a daleko zabjhal, nemožno mi předce tuze kwapiti a jako gednjm dechem wše wyložitj před wámi. Také neočekáwejte žádného saustawného rozbůru, alebrž chci geň opětowati chod ten přemyšlowánj swěho, a po tom pásmu wás wěsti, po němž i gá gsem se výsledku dopjdl.

B. Proti tomu způsobu nic nenamjám, a rád wás následowati budu po této i mně schůdněgšj cestě, genom když tam se dostaneme, kam gsme zamjřili.

A. Na prwj pohled se widj, že pátragjejmu po původu gména *Slowan*, *Slowjan*, anebo *Slowjanin*, *Slowenin* (kterězto druhé za staršj se pokládá, ač hnedle, tomu-li tak, se přeswědjme) dwogj stránku w bedliwé uwáženj wzjti dlužno, totiž, přednj djl gehu neboli kořen *Slow*, a odwozené slabiky *an*, *anin*; při čemž i k tomu zřetel se obraceti musj, zdali nestogj za kořen posud bráné verbum *slugi* s odwozeným swým *slowo* sněkterými ginými kořeny we shodě neboli přjbuzenstwj, a pak nenj-li geště i giných tworiejch slohůw, geštoby swým wnitrnjm půwodnjm znamenánjm s wychodem tjm *an*, *anin* se stýkaly. Okoličnost druhau tu neyprwé ohledati, widj se mi býti potřebno. Kterauž medle z obau těch u nás obyčegných forem — *an* a — *anin* (enin), *Slowan*, *Slowanin*, *Pražan*, *Pražanjn*, neb *Pražěnjn*, měšťan, měštěnjn držjte za staršj, a tudy půwodněgšj a přesněgšj?

B. Neginan, než druhan tuto delšj, gakož wúbec za prawdu gest přigato, pro tu přjčinu, že šjře po Slowanstwu gest užjwána a staršjm lištem rodu swého muž se wykázati.

A. Obogj tento wámi zde přednešený důwod, gakkoli, w giných případech důležitý a wážný, nicméně maličké gest. ceny zpytateli gazyka, gemuž každé slowo samo sebau gasněgi mluwiti musj, nežli sterá o něm zaznamenaná swědectwj. Wěztež tedy, že forma *-an* nikoliw zkažená a nowěgšj nenj, ale že gest onéno daleko staršj a půwodněgšj, což tjm prostým důwodem giž do oňj bige, že gsau forma *-anin* složena ze dwau koncovek ku kořennu přiwtělených, musila teprwé na základu swé prwnj wzniku nabyti.

B. Toť arci gest negen podobné, ale i nutné. Zdá mi se však, že tjmto stopowánjm genom pole zjškati chcete, abyste bera gedno to zakončenj za dlouhé, tjm pohodlněgi tvořicj slohy *-an* neb *-anin* s kořennj slabikau *slow* mohl přiwesti we spogenj, an pak owšem nebude těžko, gako od *pigi* — *pigan* a p., tak též od *slowu Slowan* odwozowati. Žeby však forma *-anin*, co gméno národnj, osadnj, neb řelednj, také s ginými prosto časoslownjmi neb nehmotné předměty znamenagjejm kořeny pogiti se dala, o tom, tušjm, ne tak snadno koho přesvědčjte.

A. Někci zde na wyvrácenj sandu wašeho wytasiti se gednotliwými přjklady, gako gsau slowa: kričanin, ohnišťanin (swobodnj), christianin, mahometanin, naše hodokwašenj a g. w., gešto byste ge prohlásiti mohl za wýgimku anebo za slowa mnohem pozděgšjho utwořenj, kde cit ten gazykové pravidelnosti poněkud giž utuchnul w lidu, ačkoliw to připauštěge, nad náležitost bych wám powolowal. Leč přistupme raděgi k wyswětlenj prwnj půlky formy *-anin*. Tvořicj ten sloh *-an* gest čistě adjektivnj, gehož hláska prwotně negasným zwukem pronášjna býti musela, wypodobňugjc tak nazwané *šwa* giných gazykůw anebo naše *jer*, kteréž teprw pozděgi dle sklonnosti slowanských odvětj k té neb oné hlásce, *wan*, *jan*, *en*, *én* neb *in* se wytworilo; tedy: Slowan, Slowjan, Slowen, Slowin z prwnjho *Slow'n* neb *Slow'ın*, znamenagjc vlastnost přjslu-

jenstwj něgakého jako částky k celku, zkrátka naše tak nazvané *adjectivum possessionis* wygadrujce, gak to právě w těchto národnjch neb osadnjch gménech neyswětlegi na gewo se dáwá. Morawan tedy, Pomořan, Pražan, Kališan, aneb Moraw'n, Pomoř'n etc. w ničemž se nedělj od roden (srb. rodan) rod'n, lesen, leseň, les'n, dworen, dwořan, dwor'n, oteň, ot'ň a giných toho druhu. Bylo tedy Pomořan atd. prwotně tolik, gak člověk, obywatel pomoř'n, pomořnj, pomorský, a teprw pozděgi každé takowé slovo přecházelo we slovo hlawnj neb gméno vlastnj.

B. Swětlé mi to dosti; protiž ale tato prawěgěj a pawodněgěj forma na *-an* předce nápotom formau *-anin*, ne-li zapuzena, aspoň we spisech welice zatemněna a zahlučena gest skoro u všech wětwj slowanských?

A. Na tuto otázku odpowj wám sám gazyk slowanský, nalétnete-li do kterékoliw grammatiky geho. Shledáte zagisté, že *adjectiva indefinita*, ku kterýmž také tato *possessiva* náležej, we swém skloňowánj gednot. počtu nelišj se ode skloňowánj slow hlawnjch, i bylo tedy potřebj, zvlášť té doby, když tato třjda *adjectiw* geště užjwaněgšj byla, rozdjl něgaký činiti mezi wychodem *adjectivnjm* a *substantivnjm*, což se neypřjhodněgšjm býti widělo. přjpojenjm dalšjho odwozenj, anebo, ať lépe djm, zdwoznásobenjm téhož zakončenj. Neboť že nasledugjcej to *-in* též sjly a podstaty gest gak předcházegjcej *-an*, to wyswětlowati a dokazowati byloby zbytečné.

B. Tjm způsobem dá se tedy dobře wyložiti, proč slowa takowá nepřjgjmajj přjrostku toho w počtu množném, poněwadž *substant.* od *adjectiw* bez toho patrně se rozeznáwajj rozličným skloněnjm, a toť owšem nemálo wám swěděj, že forma *-an* mnohem staršj gest hežli *-anin*. Mnohá pak z četných mjstnjch gmen na *-any* zdagj se též plynauti z téhož pramene.

A. Ne mnohá, alebrž wšecka napořád, a o tom právě njnj choi se zmjnití. Forma *-any* nic giného nenj, leč gména žiwotných *-ani*, *-ané* na bezžiwotné proměněný pád; že pak mužského gest pohlawj, widno ze všech ostatnjch pádůw. Dle podatěného rozboru mjstnjch gmen p. Palackého mělaby se tato

forma na dvě třídy děliti, předně jakožto odvozená od gmen osobnjch, a pak od okolností přírodnjch, kteréžto však dělení w našj přčině jest docela nepotřebné, gešto wšecká gména na -any negsau nic giného, nežli druhá formacj giž dřjwe stáwagj-wjch a užjwaných mjstnjch gmen. Wezměme kterákoliw w roz-gjmánj, a hned se přeswědčjme o prawdiwosti toho. U př. Wysočany, zagisté dřjwe Wysoká, obywatelé Wysočani, Wysočané, a s těch potom na mjsto. Tak Chotišany od Chotiše, a toto teprw od Choticha, Dolany od Důl neb Doly, Chlumčany od Chlumec, Habřany od Habřj, Habrowany od Habrowa neb Habrowé a t. d. Geště ale, nežli pokročjme dále, zastawiti na chwjli se musjme při druhé stauto připomenutau co neyaužegi abratřené formě -ici (ice) dle našeho užjwánj, dle giných Slowanůw -iři, -iti, -išti, gak o tom giž obšjrněgi p. Šafářkem a ginými bylo psáno. Ne sice weskrz, ale podobným z wětšjho djlu způsobem gak -any tworila se také mjstnj gména na -ici (ice) mn. p., a kde -owice přicházegj, tam bezpečně domýšleti se můžeme, že stáwalo staršjho gména, končejjho se na -ow, neb -owa, neb -owo. Odtud při některých obogj tato forma: Chomutice, Chomutowice (Chomuť, Chomutow). Tak Strakonice neprosto od Strakona, ale od hradu třeba gehe Strakoň *) (gako Třeboň od Třebona) gméno-wzaly, Strakonici, tótiž lid, obywatelstwo ke hradu tomu ná-lezegjci, a nebyloby nic diwného, kdyby podnes ono město Třebonice, toto pak Strakoň slaulo; neboť obogj bylo obyčegno, čas ale tam pro ono, zde pro toto rozhodnul. Z forem pak tuto

*) Stará adjektivnj forma Strakoň - nja - nje, přechěžj pozděgi w substantivnj. Tak se dalo též při giných hlawnjch slowech, u příkladu: holub, adj. holub', holubja, holubje; osel, adj. osl', oslja, oslje; pán, adj. paň, panja, panje a t. d., kdež ženské a wěcnj pohlawj w samostatná hlawnj slowa přešlo: osle demin. oslica, odtud nowé adj. oslin, cf. na grebeti oslini; holub'a, dem. holubica (nowé adj. holubin cf. pláčem holubiným); panj, kteréžto slovo w grammatice ne k hlawnjm, ale k přjdawným měloby vlastně přiděleno býti, a holaubě, osle, páně - čto, a g. w.

wedených -iti, -iči, -ici, gest ona prwnj staršj dwau násle-
dgcjch, wšecky pak we mnohem staršj, koncjcj se na -k
magj základ a berau z nj půwod. Přibuznost a záměnnost těch-
to čtyř sauhlásek we slowanské mluvě tak gest rozlehlá a pa-
trná, žeby nás dlawho meškalo, chtěli-libychom to na wše strany
objiti. Srw. pank, pawauk, pawanci, pautina a pawučina;
(Sasic, Sasjk a g.) K aučelu našemu buď dosti na tom, ře-
kau-li, že gako mjstnjch gmen končenj na -any w neyužajm
gest spogenj a téhož smyslu s koncowkau -ice, rovně tak
gméno národnj neb osadnj na -an -anin wjže se bratrsky se
gmeny na -ák (ek, jk) vycházegjcjmi, tak že gedno druhé
bez změny smyslu zhusta zastupuge, nač příkladu hognost gest
před rukama, u př. Polan, Polák, Krakowjan, Krakowják,
Pražan, Pražák, a t. d. Latinský a řecký gazyk swým -anus
a -acus (αἰός) w ničem se nedělj od slowanského we dwogj této
formě, gjž wkrátce opět se dotkneme. Ostatně o giném tworenj
na pawhé -in (Litwjn i Litwan, Rusin, Bojarin, Tatarin)
na -an s přjdwkem ec mjsto in (Asianec i Asianin, Slowenec
i Slovenjn) a t. d. gakožto o wěci sem méně náležegjcj,
schwalně se nezmiňugi; bez podotknutj ale předce ponechati ne-
mohu, že druhdy i forma -iči -iti, též gako -an geště -in
w gednotném počtu k sobě přigjmá, u př. Moskwitin (mn. p.
Moskwiti, nowěgšj: Moskwitané) Pskowitin, Tweritin a g. A tak
i naopak, gako: bratan, bratanič. Ano vyskytugj se i slova
strogjm způsobu téhož zakončenj, gako gest w gazyku ruském
ostrow-it-an-in mjsto našeho prostěgšjho ostrowan. Tjm kon-
cjm prwnj oddjl našj rozprávky, a neučinil-li gsem dosti očeká-
wánj wašemu, ne tak samému předmětu, ale spjše nedostatku
ojly mé a běžnému wýkladu přičtěte.

B. Přálbych, by aspoň w té mjře druhan a důležitěgšj
čásku týkagjcj se samého kořene *słow* wám wyložiti, se po-
užěstilo, a ukázati, gak a pokud s podotčenými zakončenjmi
sawisj.

A. Co saudjte o slowu *čłowěk*, gaký asi gešt kořen geho?
neboť že tak hotowé do gazyka našeho s nebes nespadlo, o toh
nikdo pochybowati nebude.

B. Zde k posawadnjmu wšech etymologůw „newjm — newjm“ i gá bez ostýchánj swé skrownické „newjm“ připogugi. To mi však známo, že všickni grammatikowé gen zdaleka a nesměle dle počátečnjch liter hned na *čelo*, hned na *četj*, hned na *čeled* poukazowali, ano gak mi řečeno, sám mistr Dobrowský nesmrtdlné paměti měl se kdys prohlásiti, že žádné slovo geg tolik bezsenných nocj gako toto nestálo, ač wše bez prospěchu.

A. A gá ugištugi každého, kdokoliw toliko na počátečnj litery hleděti bude, že wěčně wěkůw žádného kořene slova toho se nedopjdi. Byla to posud weliká wada w našem etymologickém uměnj, že ustawičně genom hledělo se na tworij slabi-ky, totiž od lewé ruky k prawé se etymologisowalo, ačkoliw sama příroda na to wedě, že strom ten gazyka slowanského, tak rozmanitě a bohatě wrchem se rozkládagcjj, nemůž do země prostopadým kulem sahati, ale že podobná rozmanitost a hog-nost také podzemnjch wětwj neboli kořánj gehu býti musj. A tak gest skutečně. Dosawadnj má bádánj, o nichž swým časem wjce se zmjnjm, přeswědčila mne auplně, že we slowanské mlawě, předslowej a giných předkládaných částic nepočjtagic, tak weliký, ne-li wětšj gest počet na začátku kořenůw wyskýtagjcjjch se proměn, gakowý po tu dobu na zakončenjch byl pozorowán. Djm tedy dle přeswědčenj swého a bez obalu, že we slowě *čłowěk* kořen *člow* s kořenem *slow* geden a týž gest, společně k časoslowu *sluju*, gak w nowěgšj ge spatřugeme způsobě, se odnážege.

B. Diwné wěci mi prawjte, ale identičnost tu sauhlásek *čl* a *sl* ne tak snadno wám na slovo každý uwěřj.

A. Aniz-li teház, když přjhodnými analogiemi wyřčenj swé potwrdjm? Slow začjnagjcjjch se sauhláskau *čl* gest we slowanštině welmi skrowný počet, wšeho wšudy šest nebo sedm; i ač tedy podlé powahy wěci samé mnoho zde přjkladůw nasbjrati se nedá, předce giž i w této hned kombinacj na stopy přicházjme. Nahlédněmež přede wšjm do Slownjka p. Jungman-nowa. *Čluba* (w bydz. kr. i člupa) Pflugsäule, slupice; w obo-gm zřegmě se ukazuge naše *slup*, rus. stolp neb stolb. — *Člup*, *člupek*, *člupowitý*, — wrch, kopec, Hügel, auplně sauhlasj s

gmže slúp z podobnosti poněťj, gako lat. collis a columna, anebo řecké *στυλος, στήλη*, slaup a auskalj; *κωρυ*, slaup a kopec. Polské *człap, człapak* (w. Bandike) mluwj se též a pjše *ślap, ślapak*, i szłap, szłapak. Běřeme-li dále, ohled na giné sluzovánj se sauhlásky *č* s *m*, a geště wjce s přjbužným *r*, tuž giž u dostatečném swětle stegnost ta bige w oči; u př. *čmaud, maud*, a oboge totěz co řad, kad; *črewo a střewo* (t usnadněge toliko wyslowenj, gako středa, střjbro mjsto sreda, srebro) *čremcha a střemcha, črewjk a střewjc*, a giných s dostatek.

B. Paušťj giž pochybnost od ducha mého. Zakončenj *ěk a ěk* do mjry uvesti — widjmť, kam mjřte — nebude wás zádných mozulůw dále státi, necháte-li samého Šafarjka (Starob. str. 479) swědčiti za sebe, že střjdánj se hlásky *ě* a *ia* prawidělno gest a w austrogj gazyka slowanského hluboko zakořeňeno. Kterěz ale z toho dwogjho, *člowjak* či *slowjak* zdá se wám býti staršj a půwodněgšj?

A. Určitě to rozhodnauti nenj snadno; neboť pro obogj stránku dali by se nagjti důwodowé. Wyswětenj snad něgakeho došli bychom z porownánj těchže přjpadůw u giných národůw, kde poněťj člowěk rovněž se slilo se gménem národnjm. Na ten řas stawjm w před slovo *člowěk*, gakožto bližšj k prwnjmu kořenu *kluju*, z něhož teprw gakoby přes *čluju* na *sluju* přegjti se mohlo, kterýžto kořen přesněgi w gazykn řeckém *κλέω, κλώω*, i latinském *cluo, inclutus*, ano i we slowanském *kleju, klás* (tlachanice, sesjlené klábos), *klech* (řeč mará), *kleweta* (ginýř owšem byl a širšj počátečně smysl slow těchto, nežli nynj) se vyskytuge. Starobylosti wšak našeho sluju, slovo, sláwa etc. nic to nebud na ugmu; takowěť nazwjce proměny w kořennjch zwucjch nepocházegj ze žádné historicky wystižitedlné doby, ale dály se bezpečně hned w samé kolebce gazyka. Čhtěl-liby pak kdo giný nieméně w poslaupnosti předněgšj mjsto wykázati sauhláskám *sl* před *čl*, i proti tomu negsem, a ukáži pozděgi, gakan magj wáhu w kořenu samém. Identičnost obau těch slow *člowjak* a *slowjak* tjm nie netrpj.

B. Giž by tedy poctiwý Křšřtan Henning, ač mi čtaucjmu ponejprwé slova geho směšná se býti zdála, owšem newěda dāwno před wāmi prawdy se byl dotekl. Tutož máme při ruce slownjček geho, kde čteme pode člānkem Mensch; slawak (t. cłowak) ist, wie bekannt, wendisch oder slawonisch, und scheint, als ob es die Wenden, welche gewiss jederzeit eine hochmüthige Nation gewesen, wie man noch an den Russen, Pohlen und andern siehet, aus Einbildung gegen sich, nur diejenigen gleichsam für Menschen gehalten, die ihrer Nation gewesen. Und ist mir erzählet worden nur von den hiesigen Wenden, dass kein Deutscher unter ihnen bleiben können. Sie haben ihn so lange tribulirt, bis er gewichen; dafern auch einer von ihnen teutsch lernen wollen, ist er aufs ärgste beschimpft worden.

A. Pošlá tata z pauhé náhody slova mně předce i nynj za žádně swědecwj slaužiti nemohau, a protož bud'te mlčenjm pominuta.

B. Přjbuznj naši Slowáci úsudku tomuto nepochybně budou powděžni, protože gak kořenem tak wýchodem národaj gměno gegich se slowem cłowěk neywjce sauhlasj, a zdá se tedy, že forma -ák wjce starobylosti má do sebe, než druhá -an neb -anin.

A. Wurfowánj wěku forem žádný opatrný etymolog kwapiti nebude; u přjčině této wšak našj owšem to newyhnutedlně vyplýwá, že Slowák neb Slowjak muselo předcházeti w užjwánj gměno Slowan neb Slowenjn, a teprw w pozděgšjch dobách gemu ustaupilo, gsauc dle přjkladu mnohých giných zatemuěno, a ndržewši se w pradawnj způsobě toliko při tomto národu. Námjtka, že w historických swědecwtjch našich owšem gměno Slowan, nikoliw ale Slowák, přicházj, docela nám nemůž býti na zāwādě; neboť což gest historická doba národu a gazyka našeho u přirownánj k celému wěku, gegž prožiti musil, gak to ze wnitřnjch známek téhož gazyka s gistotan uzawjratilze gest? Ať při neymenšjm djm, gest to asi doba gednoho mēšjce u přirownánj k celému rak. Podobný tamu přjklad máme i w národu polském. Spisowatelům ode dāwna doma i

za hranici stala se obljíbenějšj forma Polanjn, Polané, Polonus a t. d. bez ztenčenj však obyčejnějšj a žiwaucj posud w národu formy Polák, kterauz wšjm právem za staršj počjati slušj. Nelze tedy ginák souditi, než že i dáwnějšj ze slova *člowjak* pošlé neb změněné Slowjak pozděgi w rozšjřenějšj, hustějšj a obwyklejšj formu *-an -anin* gmen národnjch a osadnjch, beze wšeho ohledu, dobře-li neb nic zakončenj geho ku kořenu přiléhá, bylo přenešeno, a že konečně samostatně té slowutnosti širé nabylo, kteréž podnes požívá, u gediné genom wštwé, gmenowitě uherských Slowákůw, nebywši s to wypuditi starého panownjka. Geště malá pochybnost a tudy giná vzniknauti snad by mohla námjtku stranu hlásky měkké *ě* a twrdé *a* we slowech *člowěk* a *Slowák*, dle nynějšjho gich užjwánj a našeho ze zkušenosti wáženého wědomj o nich. Že chýlenj se gazyka slowanského k užjím hláskám, a tudy obapolné se stýkánj též *bož ja s je, ě* (mjač, mjč; mjahkyj, měkkýj) přirozeno a na gewě gest, sám gste giž podotknul; že však gazyk slowanský též od prwotnjho hognějšjho užjwánj měkkých hlásek ke twrdým neb suchodyšným se uaklonil, a w některých wětwjch posawáde se klonj, zřegmo každému, kdo we slowanských nářečjch se poobhlédnul. Takprávě u nás Čechůw, a tudjž také u Slowákůw, ač širšjch hlásek a změkrowánj nás ginák milownějšjch, od nepaměti před wychodem *-ák* retnj zwukowé se nikdý nezměkčugj, ano i w kořenech samých, kde toto *ja* do užjho *ě* nepřěšlo, nazwjce pauhé *a* se pjše i wyslowuge: maso, matu, wadnu, wázati — mjsto: mjaso, mjatu, wiądnę (wjanu), wjazať. (Srow. změtenj, uswědla, wjži, pět a pátý, swatý a swěťj, swěťice atd.) W giných případech gedno i druhé gest obyčejno, a př. chudák, chudák (chudás), sprosták, sprosták (rus. prostak i prostjak), srb. rodjak, pol. rodak, srb. diwljak, p. a č. dziwak, diwák, ode dwůr: dwofák, dwofan, a od hora: horák, podhořan a g. w. Přecházenj *ě* do *a* máte wtěz slowenčipě rázný příklad w odwezowánj od *člowěk, člowacinec*; rovně od holub holubacinec, holubatina, ač w rus. golubjatina se řjká, u nás pak holubětina slowo to by znělo. A takowých příkladů wjce bych uwesti mohl, ale zdá se mi, že giž těchto nad potřebu; připomj-

nám geště geňom to, že měkké a lježné wyslowowánj slowanského ě po retných sauhláskách Rusům a z části i Slowákům*) giž docela gest neznámo, kterj pějce pravidelně sice tuto hlásku, nicméně pauhé naše e pronášej. Z toho že všeho světle widěti, na gak pohybliwém základu w nářečjch slowanských stogj měkké neb twrdé vokalisowánj. Ukázaw tedy, a gak se domnjwám, i dokázaw srodnost a we mnohých sloweck stegně znamenánj sauhlásek *č* a *s* (*čl* a *sl*), a tudy z gednoho pramene wyplynutj obau slow *člowěk* i *Slowák*, a z tohoto teprw pozdějšj wywinutj se neb přegitj na ginau formu našeho *Slowan*, *Slowenjn*, táži se, máme-li přjčiny odrjkati se tohoto na neyvyš čestného národnjho gména a ge zaměňowati chtěji ledá z učené páry a od cizozemcůw pošlým „Slawem,” kteréžto nazwisko, bytby i historického cosi při sobě mělo, ač naskrze nemá, předce se gménem „Slowan” takowýto půwod magjejm nikdy o přednost pusiti se nemůže?

B. Wěštj duch gisté mluwil z úst Kolárowých w tomto werši :

„A vždy woláš-li Slowan, nechť se ti ozwe člowěk.”

Ukaz ten, že gméno vlastnj celého welikého národu aužce dle původu swého pogj se sponětm a gménem *člowěk*, nemá owšem nic do sebe, coby se přjčilo zákonům myslitelským. Potřeba, dwogj tuto věc ostřegi od sebe rozeznáwati, arci po některém teprw čase w gazyku nastaupiti mohla, což se stalo negen činěnjm rozdjlů w zakončenjch, ale také malau, a však pravidelnau tau proměnanu w kořenu samém. Zdaliz by ale nedalo se nagiti wjce historických přjkladůw, že okoličnosti té stáwalo aneb posud stáwá i při gménech giných národůw? Tjm, gak za to mám, utwrdila by se etymologicky provedená pře waše geště na gistéjšjch základjch. *

*) Kde ě w češtině se dlaužj, totiž w j přecházj, tam Slowák čistě ge wyslowuge (wěra, měra), kde však w češtině beze změny zůstáwá, w ústech slowenských toliko e slyšeti, werný, člowek (srb. čowek neb čojek, buřh. čowek, kr. zhlowek.)

A. Výsledky skaumánj swého zdělugi wám práwě za tepla, a protož nebylo mi geště možné z této stránky pustiti se w obšjrné a pracné vyhledáwánj. Některými příklady ale giž nynj poslanžiti mohu, snad čas a okoličnosti s wašj i s mé strany počet gegich rozmnožj. Samojedi swým gazykem sebe gmenugj Njenec (homines, w. Šafářjk. Slow. Starož. str. 258); Wotjákové nazýwagj se Mortami, a slovo mort w gegich gazyku znamená člowěka; Čeremisi gmenugj se Mari, což tolik gest jako muž neb člowěk; Woguliči slowau i Mansi (t. g. mužj. (Wiz: Zjablowského Zemleopis. Ross. Imp. Petrohr. 1810, kdež i giné w týž smysl zněgjcj výklady možná nagjti.) W gazyku řjnském slovo *čín*, aneb dle giného wyslowowánj *džín*=muž, člowěk, sawisj se gménem národnjm. Na počátek gména sausedůw našich Němcůw snadno každý připadne. Neboť ačkoliw rozličně od rozličných prwnj slabika kmenownjho gména gegich *German* se wykládá, předce tomu nikdo neodpírá, že druhá značj člowěka, muže. Sjm dále srownati můžete i gména Markomani, Normani, Cenomani, Manahaimr, a co wjce p. Šafářjk o slowech Thiudisk čili Thiutisk w podotřeném spisu swém na str. 152 a g. poznamenal. Slovo *German* z ohledu prwnj slabiky, gak wám bez toho wědomo, činj Němcům weliké nesnáze; i ačkoliw wětšj djl toto Gerna Wehr slyšj, gakoby Wehrmänner neb brannj mužj, pochybugi předce, že tento wyklad na wždycky se obránj. Připadá mi zde podiwná myšlénka, kterauž ale za nic gistého, nébrž za pauhé zdánj prozatjm wydávám, nezanášege se, gak wjte, žádným německé mluwy zpytowánjm, leda potud, pókud by to k mým slowanským bádánjm mohlo slaužiti. Co, negsau-li národnj německá gména *German*, *Hermundur* a *Aleman* w tak anzkém spogenj, gako naše Slowěnjn, Slowák, Slowenec a t. d., a negsau-li gedno a též gméno dle nářečnjch rozdjlůw? Wětew *Alemanůw* podnes w mnohých slowech giným Němcům obyčegně *r* na *l* změňuge, pronášegjce u př. mjsto *Kirche* *Chilche*, mjsto *Berg* *Belche* a t. d. We skandickém pak gazyku slovo *Mann* čte se *Madr*, což s nosowým zwukem *Hermundur* auplně by se srownáwalo, kterýž národ také tam z té vlasti hlaub do Ewropy se wyřjtil. Wjm wšak, že někteřj něm. zpytatele slovo to dělj na *Hermun*

a *Dur*, gakoby toto druhé bylo prawým gménem národnjm. To však se pro nic giného neděje, než proto, aby pozdějšj Durinky neb Thuringy pohodlně z toho wyetymologisowati mohli. Což bylo-liby toťo *Ger* neb *Her* gediné hrdlowá předložka, tak zhusta gak we slowanské tak i německé mluvě se vyskytagjcj se sauhláskau *r* pauze sesilugjcj slabiku? (Srw. riechen, Geruch a wchať, kormautiti a mŕtiti, kortauť, kotauť a toťiti, hermežd', homoziť a mjhati, orbis a ob, obor, corvus a koba, argilla a gjl a g. w.) Wšak na tom všem, prawda-li či nic, málo mně i wám záležj, a opěťugi, že to nekladu za giné, leč domněnku.

B. Také-liž Němci swé Gertrude chtěli by skrze Wehrtrude wykládati? — Se slowem *Man*, German sawisj gistotně také naše *man*, *maniti*, *podmaniti*, a gsem tomu rád, že za gegich nelidské Sklave gak těmito slowy tak samým pogmenowánjm gich od němoty Slowan wetu za wetu gim oddal.

A. Netěšj mne, že také wy. gméno Němcůw od adjektivu *němý* odwozowati chcete, howě té zastaralé myšlence, která, byla-liby prawdiwa, spjše k necti samým Slowanům slaužiti by musila. Tak uměle, bystře a pěkně swým gazykem zacházeti uměgjcj národ nemohl tak negápně a nesmyslně wywoditi gména národnjho. Nenj-li wám libq té myšlence mjsta dáti, že gméno to, bywši uzpůsobeno dle úst slowanských, z přesmyknutj sauhlásek sobě neýpřjbužněgšjch, jakož na sta giných slow, této nyněgšj twárnosti došlo — *Man* (menesk), *Manec*, *Menec*, až posléz Němec: tedy wždy raděgi wed'te gméno to od německého národu *Nemetes* prozwaného. — Pozorugi však, že giž pomalu wen z mezej rozprávky našj přicházjme, a protož sawdjm za dobré na dues o předmětu tom řeči položiti konec, ginák bych snad trpěliwosti wašj —

B. Toho se nemáte báti. Pamatugi wás genom geště na danau před chwjlj přjpowěď, že mi cos o sauhláskách *sl* w kořenu *sluju* neb *slowo* powjte, a bez vyplněnj té přjpowědi wás opustiti nemjnm.

A. Wedlegšj to gen připomenutj, newztahugjcj se přjmo na náš rozbor gména Slowan. Činjm wás na to pozorna, že aťkoliw slowo *sluju* giž za kořen se považuge a w praktickém

ohledu považowati může, vypauštějíc ze sebe mnohá giná slova, nenj předce půwodnj etymon neboli prwek, gegž dále hledati třeba. Řekl gsem, že množstwj gest w gazyku našem kořenů, genž teprw s něgakým na začátku swém přjrostkem ze swých prwkůw se wywinuly, a k těm i kořen *sluju* náležj, w němž čteny *sl*, anebo chcete-li dle powěděného před tjm, *čl* neb *kl*, giž wýstřelek činj ze zárodku swého, genž gest časoslovo i-mu, u-ju, jať, *ιατῆ **), na němž přeweliká částka slow we wšech indoeuropejských gazycjch gest založena. Ku přesvědčenj dosti bud' na několika přjkladech, kde toto *sl* aneb čistě k hlásce připadá, anebo mjsto přjdechů zaungalo. Sl-ad-ký ř. *ἰδῦς*, a toto od *ἰδω* neb *ἔδω*, tedy půwodně tolik gako *gedký*; — *slabý* a *chaběti*; — *sluch* a *ucho*, a w obogjm u-ju, i-mu (srw. rus. *wnemlju*, *vernehmen*); tudy nic diwného nenj, že Rus a Polák také nose m slyšj, totiž, že naše *woněti*, *čj-chati* — *slyšat*, *slychač* (smrod) gmenuge, gakožto slovo z obyčejného mu též *uchať* pošlé; *slepý*, ř. *ὄψ*, *ὄνός*, w polštině *ślep* g. ślepie i za *oko* se užjwalo, wiz Bandtke. K tomu přidejte geště pol. *szlochać*, něm. *schluchzen*, rus. *ochať*, *ächzen*; něm. *Schlange*, lat. *anguis*; něm. *schlafen*, *sleap*, ř. *ὕπνος* a g. w. Tworěj moc prwku toho i-mu, u-ju w našem *sluju*, řlowěk a Slowan, genž tudj i we slowech imě (gméno), a tolikéz w něm. *Mann*, *Mensch*, a nepochybně i w lat. *homo*, *ho-min-es* se gewj, giž sám dále stjhati můžete. O tomto wšak rozkládánj se kořenůw ku počátku slowa, gakož i o rozsáhlé wládě kořene i-mu, u-ju, ginau *dobau*, bude-li w tom wůle waše, porozprávěti s wámi hotow gsem.

B. Brzké nawštjwenj mé wás, přjteli, přesvědčj o tom neylépe.

Fr. L. Čelakowský.

*) Druhá forma u-ju čistě se spatřuje w našem *ob-ujju*, *z-ujju* t. segmu, pol. *zdejmę*, w lat. *emo*, *ad-imo*, *ex-uo*, *ind-uo*, ř. *ἔδω*, *ἐμω*, něm. *nehmen* a g.

6.

Srownánj zákonů cara Stefana Dušana srbského s neystaršjmi řády zemskými w Čechách.

Od Frant. Palackého.

1. Úwod. Staroslowanské zákonnjky.

Skaumánj zákonů a obyčejů staronárodnjch tjm nabýwá wětšj i nesnáze i zagjmauosti, tjm wětšj gewjwá se w nich i proměnljwost i stálost. Přirozenými změnami potřeb národnjch, tu gen domnělých, tu opravdowých, a gich buďto ukogowánjm, buď odwracowánjm, twóřj se každého wěku nowé poměry, nowé auwazky a práwa we společnosti občanské. Takowéto proměny, gsauce wždy gen částečné, nikdy nerušjwagj celé anstawy státnj nagednau; a protož když některé částky gegj wěk po wěku nowým wždy řádům mjsto postupowati musegj, mohau giné zatjm často neobyčejné a nenadále dlouhowěkosti dosáhnaui. Slašj tedy pokaždé rozdjlj časů pilně na zřeteli mjtj, kdykoli po starých neb zastaralých zákonech a řádech se ptáme: můžeť zagisté ledacos i létoš giž zastaralým býti, co wloni teprw ustanoweno bylo; a naproti tomu negeden řád, před tisjci snad lety ustanowený, může i podnes geště platnost a moe swau w národu provozowati.

Že i u českého národu, co do veřejných řádů zemských, w oběhu věků takowáto i proměnlivost i stálost se gewila, to každému známo gest, kdokoli jen dosti málo s historij geho se objral. Nám však při národu českém to zvláštnj a charakteristické zdá se býti, že w ohledu tom proměnlivost u něho vždy větší nežli stálost býwala, a že — ať si ge to ctnost, aneboli auhona — že Čechové w něj nad jiné sousednj národy předtili.

Neywalnějšj, pokud známo, proměna we wniterněm zřízení země české stála se we XIII stoletj, zvláště pak za krále Přemysla Otakara II. Až potud zagisté nebyli poříťáni než dwa stawové w Čechách: *zemané* totižto welicj, t. šlechticové nebo páni, a *zemané* menšj, totižto vládykové a dědinnci; a nezemansťj obywatelé měst českých, bywše zároveň lidu selskému za *chlapy* gmjni,*) práv stawowských po tu dobu byli nemjwali. We XIII. však stoletj uwedeno do českých měst hogně osad německých pod německým právem; a gednak tjm, gednak i obdařenjm měst panze českých, na přjklad oněch, wysadami municipalnjmi, utwořen gest w Čechách nowý *staw*, *městský* totižto, wyňatý z právomocenstwj cúd kragských, a vlastnjmi giž magistraty swými řizený. Tjm předně (mimo jiné menšj přjřiny), celá stará hradská čili župnj anstawa na zmar přiwedena gest,**) a wplywem tohoto nowého žiwlu do všech částek žiwota státnjho, wywráčení bywše mnozj obyřegowé a řádowé starořeštj, brzy tak cele w zapomenutj upadli, že giž nynj těžko gest památku gegich gakoby z prachu a z popele starožitnosti opět krjsiti; zvláště any staré listiny české, genž

*) Starý Řád práwa zemského (wiz Časopis česk. Mus. 1834, IV, 404) prawj w §. 37 o saubogi před právem: »Pakliby měšťčijn sedláka pohnal, máta se bjti kygi a s štjty welikými, neb gsta oba gedneho řádu chlapského, a to gest ot starodáwna ustanoweno, že k tei bitwě nemáa mečow užjwati.«

**) Wiz Časopis česk. Mus. 1834, IV, 406—411.

ge připomínají, nikde nám o nich hogněgějšho wýkladu neposkytují. *)

Skaumatel tedy český swětla, kterého se mu doma nedostává, w cizině hledá, a se zákony i s obyčejí gak sausednjch tak i giných přibuzných národů oznámiti se musj; wěda, že jako žádný gednodliwý člověk, tak ani národ žádný pod sluncem nikdy tak samorostlým nebyl a nenj, aby co do způsobů a obyčejů, ode pokrewnjků a sausedů swých wjce. neb méně byl sobě neosobil. Zvláště pak obrátj zřetel swůg ku pobratřeným národům slowanským, a we shodě neb neshodě řádu i obyčejů gegich wyslakowaw to, co všickni někdy ode společné matky swé Sláwy zdědili, cjditi ge bude od toho, co pozděgi porůzna buď sami sobě ustanowili, buď od sausedů swých přigali. I nalezneli tu ku př. něco starým Čechům i starým Srbům. zadunagským společného, čehož u cizjch národů nikde nestává, s důkladem zawjratí bude, že ono půwodně z dáwnowěkého Slowanstwj počátek swůg wzalo, gelikož mezi oběma těmito národy ode tisjci letj žádného wjce spolčenj a žádné wzágemnosti nebylo, a protož gedon od druhého w tom čase nic nowého přigjmatí nemohl.

Neystarsj a neydůležitěgšj památky zákonodárstwj u národů slowanských gsau:

1) *Prawda ruská*, wydaná neyprwé od knjzete Jaroslawa okolo r. 1020, potom rozmnožená od synů geho r. 1054—1068, posléze pak we XIII stoletj obějrněgi znown napsaná. **)

*) W listinách obyčejně takto se o nich mluwjá: »Remittimus ei et hominibus ejus omnem exactionem sive inquietationem, venditionem, Naroc, Zwod, Hlawam, Wrez, collectas generales, aedificationes castrorum, fossata, presecu, prówod, narez et omnia alia gravamina;« aneb »causa, quae appellatur hlawa,« »culpa, quae fit per zwod,« »accusatio illa, quod narok dicitur« a t. d. Na to giž wtip se každý sám, co to asi bylo.

**) Wjz J. P. G. Ewers, das älteste Recht der Russen, Dorpat 1826. 8. pag. 264 sq. *Prawda ruskaja*, S. Peterb. 1777, 1792, Moskwa 1799, etc. *Ruskija dostopamiatnosti*, Moskwa 1815, I část, pag. 28—83. *Prawda Ruska*, czyli práwa wielkiego xięcia Jaró-

2) *Práva knjžete Kunrada Brněnského* od r. 1080, známá gen z potvrzenj krále Přemysla Otakara I. r. 1222 a 1229, a knjžete Oldřicha Břetislawského r. 1237. *)

3) *Knika Radoslawowa*, čili práwa starého pana z Rosenberka; z konce XIII stoletj, posawad gen w rukopisu. **)

4) *Statut Wislický* krále polského Kazimjra Welikého od r. 1347. ***)

5) *Zákonnjck cara Stefana Dušana* srbského od r. 1349 a 1354, — o kterémžto nám hned širšj řeč bude.

6) *Majestas Carolina*, r. 1350 na galowo vydaná, gelikož nikdy moci zákonné neobdržewši, giž r. 1355 odwolána gest. †)

7) *Řád práwa zemského w Čechách*, z druhé polowice XIV stoletj, posawad gen w rukopisu. ††)

Pozdějšj statuta, práwa hornj česká, zřizenj zemská, výklady práw a t. d. mlčenjm zde pomjgjme; gakož i to za zbytečné pokládáme, šjřiti se o listinách a kronikách u národů slowanských, genžto prameny pomocné ku poznánj starého práwa poskytnj.

Ze wšech těchto zákonnjků neywjce shody mezi sebaü gewj práwa Kunradowa w Morawě (i w Čechách), a Stefanowa Dušana we Srbsku. Wěc tato gest přewelice důležitá i pamatná; protože takowáto shoda, gakož sme nadpowěděli, kdekoli podstatnau se býti ukazuge, nás přjmo wede k wysleděnj a ku poznánj toho, co w obau těch zákonnjcjch staroslowanského gest.

slawa Władymirowicza etc. przez J. B. Rakowieckiego. II Tomy, w Warszawie 1820—22 we 4to.

*) *Wiz A. Boczek, codex diplom. et epist. Moraviae*, Olom. 1836. I. 168. *Jura primaeva Moraviae*, Brunae 1781, p. 23 sq. *Abhandlungen d. böhm. Gesellsch. d. Wiss. Prag 1786 p. 476, sq.*

**) *Wiz Časopis česk. Museum r. 1834, IV. na str. 403 a násl.*

***) *Wiz J. W. Bandtkie, Jns polonicum, codicibus veteribus manuscriptis et editionibus quibusque collatis. Varsaviae, 1831 in 4.*

†) Pawel Gešin dal gi wytisknauti, (Hanoviae, 1617, in fol.)

††) *Wiz Časopis tento, 1834, IV, 404 sl.*

We přjtomném pogeďnánj gen to za auřel máme, aby-
chom tuto shodu na gewo položili, gi tu přiswěďčenjm giných
domácjch pramenů, tu odporem cizjch powygasnili, a tjm i po-
znánj mnoha půwoditých stránek weřegného žiwota staroslowan-
ského usnadili. W té tak důležitě a wážné věci dosti nám bude,
laikům we práwnictwj, zbudjmeli gen pozor lepšjch starožitné-
ho práwa znatelů, aby potom sami o gegj důkladněgšj wyswě-
tlenj se přičinili. Prwě wšak, nežli k věci samě přikroćjme, o
dějinách a stawu srbského národu za cara Stefana Dušana, k lep-
šjmu zákonům geho porozuměnj, něco málo pronesti potřebj bude.

2) Serbie za wěku cara Stefana Dušana. Zákonnjk geho.

Půwodnj hranice staré Serbie zadunagské byly: na sewe-
ru řeky Sáva i Dunag; na východu řeky Morawa, Ibar a mě-
sto Rása (dnešnj Nowýpazar); na gihu řeka Boljana s městem
Skadrem; na západu pak pohorj táhnucej se mezi řekami Bo-
snau a Wrbasem, a od prameňů Wrbasu k austj Cetyně do adria-
tického moře. Sausedé Srbů na východu byli Bulhaři, na zá-
padu Chorwati. Cjsařowé byzan tinšj osobowali sobě w neystar-
šjch časech práwo wrchnjho panstwj nad Srby, genž ale doma
po župách od swých vlastnjch županů řzeni býwali. Mezi žu-
pany bylo gich několik „welikých županů,“ genž často s pro-
spěchem samostatnosti swé proti Byzantincům i giným sausedům
swým hágili.

W druhé polowici XII stoletj konečně *Stefan Nemaňa*,
weliký župan Raský od r. 1159, zwlastě po smrti cjsaře Em-
manuela, nezáwisným sěbe učiniw, založil n Srbů dynastii krá-
lowskau, genž zemj tan po dvě stoletj podstatně wládla, a řjši-
swau šťastnými wáčkami na gih a na východ znamenitě rozšj-
řila. Po Nemaňowi, genž r. 1195 co mnich do kláštera se ode-
bral, kralował syn geho *Stefan*, přjgmjm *prwowěncánj*, až
do r. 1224; pak téhož řj synowé po sobě, *Radoslaw* do r.
1230, *Wladislaw* do 1237 a *Stefan Uroš*, přjgmjm „weliký
král“ od 1237 do 1272; po tomto zase geho synowé *Stefan*
Dragutin do 1275, a *Stefan Milutin*, přjgmjm „swatý král,“
od 1275 do 1321; pak od 1321 do 1336 poslednjho syn *Ste-*

fan Uroš, přjgmjm Dečanský, otec cara Stefana Dušana, o kterémžto nám řeč gest.

Giz Stefan Nemaňa byl řjší srbskau na gih a na východ rozprostranil, a mezi potomky geho zvlášťe Stefan Milutin a Stefan Dečanský Byzantincům i Bulhartim mnoho kragin odgali. Neywětšjm však podmanitelem na trůnu šrbském od r. 1336 do 1356 stal se náš *Stefan Dušan*, přjgmjm „*Silný*“, genž mimo Serbii, také celau Macedonij, Albanij, Thessalij a Epirusem mocně vládnul, třináctero nazwjce šťastných wálek s Řeky wedl, sobě titul *cara* (cjsaře), synowi pak swému titul *krále* přiosobil, a gen nenadálau smrtj, we wjtěžném běhu wálky, od zamýšleného dobytj Konstantinopole a přenešenj celé řjše řecké na Srby práwě w tom roce (1356) zdržán byl, když* Turci pbnepřwé do Europy mocně se wedrali. *)

Národ srbský za onoho wěku záležel wůbec ze čtyř stawů: *duchownjho, zemanského, městského a selského*. Politických práw nepožjwali než prwnj dwa.

Staw *duchownj* zdá se že u Srbů znamenitau moc provozowal, gakož pak opravdu také znamenitými statky vládnul. Počtání k němu geden patriarcha, asi 20 metropolitů a biskupů (archijerei), množstwj igumenů (opatů), popů (kněžj) a kalođerů (mnichů).

Zemané byli, gako w Čechách a w Polště, dwogjho řádu, *welicj* totiž a *malj*, po srbsku *wlastele* a *wlasteličiti*. Ku prwnjm náleželi *knězi* (comites), *welmužie* neb *boljari*, a *wlastele* (zemané, páni) zprosta, mezi nimiž také *wlastele stěgonoše* (korauhewnj páni) se připomjnagj. *Wlasteličiti* aneb *wlasteličišti* byli as totěž, co u nás wládykové a dědinnci. Z ohledu na lid poddaný nazýwali se zemané také *pronjari, gospodari*.

*) Wýtečný panownjk tento posawad w Europě gen podlé lichého obrazu znám gest, který o něm wykreslil J. C. v. Engel, tento hodný pobratim kazislowana Gebhardiho. Oba tito nad mjru dobromyslňj dějepisci slowanštj při obecném pravidlu „*Quisque praesumitur bonus*“ gen u Slowanů přelaskawau wýminku činili, aby tjm snáze dokázáno bylo, že gen w poněmčenj a w pomadušenj gegich spása gest.

Carští a zemští auřednjci wogenští i političtj byli bezpochyby všickni stawu zemanského. Žapané w zákonnjku Dužanowě giž nepřipomjnagj se wjce, ačkoli o župách (gichžto množstwj malých bylo) často tu řeč gest. Wogenští auřednjci gmenowali se *wojewodi*, *krajištnici*, *kefalie* (kapitani, poglawari); mezi politickými byli *sudie*, *knězi* (comites), *primikirie* (primicerii), *wladalci*, *prěstajnici* a *čelnici*, gichžto však poslednjch auřady nám gsau neznámy. Předtjm, we XII stoletj, připomjnání býwali wůbec gen *desetnjci*, *padesatnjci*, *setnjci* a *tisjčnjci*, a o nichž ale w pozdějšj době, wygjmaje toliko *setnjky*, nikde wjce řeči nenj. *)

Měšťané (grazdane) měli sice privilegia swá giž za času Dužanowa, tak že swobodni byli všude, a však politické moci žádné neměli. Obywatelé gegich byli z weliké částky kupci (trgowci).

Poddanj stawu selského gmenugj se w zákonech *meropchowé* (neropchowé), *sebrowé* a *otroci*. Bylli gaký mezi nimi rozdjl, s gistotau určiti nynj nemůžeme. „Meropchowé“ připomjnagj se wždy gakožto rolnjoi; „sebr“ zdá se býti wůbec oppositum „wlastelina“ řili zemana, takže ku př. každý meropch bylby sebrem, a však ne každý sebr meropchem. „Otroci“ slugj tušjm wůbec lidé tělesně a dědičně poddanj (Hörige, Leibeigene). Mimo tyto poddané připomjnagj se také lidé stawu selského pode gmény národů podrobených: *wlachowé* (walachowé, pastýři), *arbanasowé* (Arnauti), *cakomi* a *sasowé*.

Zákonodárstwj a weřegná zpráva země konaly se wždy geště na *sněmu* (zhoru), ku kterémužto vyššj duchowenstwo a zemané welicj i malj swoláwání byli. Na takowémto sněmu, r. 1349 dne 21 máge a r. 1354, dne neznámého, také *zákonnjk* ten, o kterémžto mluwiti máme, s přiwolejm všech sněmownjků wydán a stwrzen gest.

*) Zpráwu tuto, pro skaumatele starožitných práw, gak se nám zdá, welmi důležitau, wzali sme z p. Šafářkowj historie literatury srbské (w rkp.), genž gi z Dometianowa žiwotopisu Stefana Nemaně wytáhl. Mjsto *setnjků* zastaupili pozděgi, podlé Lucia, *knězi* (comites).

Nápis a úvod gého takto znej :

„Zakon blagowěrnago cara Stefana, w lětě 6857, indiktiona 2, w prazdnik w'znesenia gos-podaja, měs. Maia 21.“

§. 1. „Siže zakonnik posta-vljajem ot prawoslawneho s'boru našego, s' přeoswěšćenym patriarchom kyr Joaniklem, i wse-mi archijerei i cr'kowniki malimi i welikimi, imnoju blagowěrným carem Stefanom, i wsemi wla-steli carstwa mi, malimiže i welikimi.“

Zákony léta 1349 uložené končej se paragrafem 135, po němž následuje prostý nápis „W lětě 6862 (= 1354), indiktion sedmy,“ a bez dalšj omlawy hned §. 136 až do 200, gjmžto celý zakonnik se končej.

O rukopisech, we kterých zakonnik tento posawad se zachowal, obšjrnau zpráwu podal p. Šafařík we Wjdenských letopisech literatury na rok 1831,*) kamž o to zwědawého čtenáře odsjláme, toho toliko na krátce dotýkajce, že neystaršj a ney-lépšj, a však neauplný, gest asi od r. 1390, neymladšj pak ale neyauplněgšj od r. 1700; a že wýtisk zákonů Dušanowych w Raičowě djlu čtvrtém historie srbské, i přeloženj gich německé odtamtud w Englowě historii srbské i bosenské**) předkládaj nám ne prawý Dušanůw zakonnik, ale nezpůsobnau směsici z něho i z Wlastaresowa pravidnika (t. cirkewnjo práwa), od paqhého newědy slátanau a směšnými tytýž omyly zpruženau. We časopisu srbském „Letopis“ r. 1828, swazku 3, stogj text rukopisu r. 1700, kdežto mnohé listy a články od pisaře zmateny a na neprawém mjstě položeny gsau. Kritického wydánj této důležité památky slowanského zákonodárstwj do-

Zakon blahowěrného cara Stefana, w lětě 1349, indikcij 2, we swátek nanebewzetj páně, měsice Máje, 21 dne.

§. 1. Tento zakonnik uložen gest od prawoslawného sněmu našeho, s přeoswjceným patriarchem panem Joaniklem, i všemi preláty a cirkewnjky malými i welikými, i mnau blahowěrným carem Stefanem, i všemi zemany carstwa mého, i malými i welikými.

*) Jahrbücher der Literatur, Band 53, Anzeigeblatt, Seite 38 — 43.

**) J. C. v. Engel, Geschichte von Serbien und Bosnien. Halle 1801 in 4. S. 293—310.

řekáme se teprw, až p. Šafařík zamýšlené své Monumenta Serbica vydáwati bude. Mezitjm vypůgčiwše my sobě od tohoto přjtele nadřečené rukopisy, wytáhli sme sobě sami z nich, pjsmem latinským, půwodnj text zákonnjka toho, genž se nám na 200 paragrafů rozpadl. Přjdrželi sme se všudy (i w paragrafowánj) neyštaršjho rukopisu 1390, kromě kde sme z giného čerpati přinuceni byli, gelikož w onom bohužel neméně než 70 paragrafů seházj, totiž až do §. 151 celých 11, od §. 152 pak všicknj ostatnj.

Pro snadněgšj a patrněgšj wytčenj shody neb neshody těchto zákonů srbeských se staročeskými a ginonárodnými rozděljme celau materii swau pod gisté články, newjžjce se však nikoli w nich pořádkem systematickým.

3. O ruce společné.

Ruka společná neb *ručenj společné* (universalis fidejussio, die Gesammtbürgschaft) byl obzwláštnj řád práwnj u starých Slowanů, za kterýmžto celá *okolina* (vicinia), t. g. všickni sausedé a spolubydlitelé gedné wsi aneb gednoho angezdu (okresku, chotáru, territorium) za všeccko, cokoli w gegich angezdě spácháno bylo, společně státi a ručiti, a nemohlili zločince samého wypátrati a ku poprawě podati, všickni společně uloženu na zločin ten pokutu platiti museli.

Takowéhoto řádu dotýkagj se w zákonnjku Dušanowě §§. 21, 55, 64, 69, 90, 98, 99, 125, 144, 157, 158, 179, 180, 184, 189 a 197, kteréžto my zde všeccky přednášeti nemůžeme, na gednom i druhém přestanauce.

§. 64. Ažte kto umřět, a imat jedino selo u župě ili mežu župami: čto se zlo učiní tomuzi selu požegom ili čimljubo, onomuž selu wsu tuzi zlobu da plati okolina.

§. 98. Ažte kto užezet kuťn, ili gumino, ili slamu, ili sěno po pjme komu, da s'žegut jeho ogněm. Ažteli se nenajide, da

§. 64. Gestli kdo umře, a má gednu wesnici w župě neb mezi župami: co se zlého učinj této wsi žhárstwjm aneb čjmkoli, té wesnici vše to zlé ať zaplatj okolina.

§. 98. Gestli kdo (we wsi) zapálj chalupu neb stodolu, neb (stohy) slámy neb sena ze zážtj komu, ať spálj geg ogněm. Gestli

ga dast tozi selo ; ašteli ga nedast, da plati tozi selo, čto by požegý platil.

§. 99. Ašteli kto užezet izwn' selagumno ili sěno, da platj okolina, ili da dast w'žegšago.

§. 125. Gradska zemlja, što jest okolo grada, što se nadje chusi ili ukrade, da plati wse tozi okolina.

§. 180. Ako se nadje zlatar a gradu kowe dinare bez wolje carewe, da se zlatar ižeže, a grad da plati globu čto reče car.

se nenagde, ať geg postavj ta wes ; pakli ho nepostawj, ať platj ta wes, coby žhář platil.

§. 99. Gestli kdo wně wesnice zapálj stodolu neb seno, ať platj okolina, aneb postavj (wydá) žháře.

§. 125. Hradská země, co gest okolo hradu (města), co se nagdena nj laupežstwj aneb krádeže, ať to wše platj okolina.

§. 180. Gestli se nagde mincěř w městě (gakémkoli), dělaga penjze bez wůle cárowy, ať ae mincěř spálj, a město ať platj pokutu dle uznánj cárowa.

O podobném řádu we starých Čechách máme z listin XII a XIII stoletj důkazů množstwj před rukama, z nichžto také gen některé zde předložiti chceme. Předně z privilegium krále Přemysla Otakara I, 10 března 1222 stawu duchownjmu w Čechách daného :

Quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permanent; poenam tamen, scilicet CCC denarios, cum aliis persolvant. Hanc autem poenam alleviare volumus, qua quando quis interficiebatur in aliqua villa, et interfector non capiebatur, quilibet rusticus in CC denariis condemnari solebat: nunc nos mitius agentes cum eis, volumus ut tota villa in CC denariis condemnetur.

Kdykoli zloděj se chytj w některé wesnici, sám ten dům, we kterém se krádež nagde, ať se wyhlásj, sausednj pak domy ať w pokogi zůstanau; pokutu však, totiž 300 penjzků, s ginými ať platj. Této pak pokuty ulehčiti chceme, za kteraužto, když někdo zabít byl w něgaké wsi, a wrah wywážnul, každý sedlák we 200 penjzcech pokutován býwal : nynj my mjraňgi s nimi nakládajce, chceme aby celá wes we 200 penjzcech pokutována byla.

We privilegium téhož času kláštera Břewnowskému daném sloj následugjcj slova :

• Nec graventur homines in villis Breunoviensibus, quando aliquis occisus vel strangulatus, quod *hlava* nuncupatur, infra campos alicujus villae projectus ab iniquis hominibus reperitur, per quod pauperes calumniose puniuntur etc.

I u giných slowanských národů takovéto společné ručení za obyčej a za právo bylo. Nasvědčuje tomu následující mjsto w listině polskoslezské ode 13 prosince 1253: *)

Quodsi solutio captis super viciniam ceciderit, homines episcopi vel Glogoviensis ecclesiae, qui sunt de illa vicinia, solvant dominis suis portionem, quae ipsos contingit etc.

Že totéž i we starých Rusjch panowalo, gista wěc gest. Knjze Jaroslaw sice, čili raděgi synowé geho, genž zákony swé neywjce od Normanů neb Warjahů brali, ustanowiwe placenj germanské *wiry* (Wergelt) na mjsto slowanské *hlawy*, wyprawy, wěděli také, že gen sám wražděnj gi platiti powinen gest: **) a však obyčej slowanský, w lidu zdáwna wkořeněný, byl tam mocněgšj nežli zákon ten, a w pozděgšjch zákonech giž zase šlepečge někdegšj společné ruky w tak nazwané *diwoké wiře* (dikaja wira) se spatřuj. Prawj se zagisté tamže: ***)

Ašče kto ubijet knjaža muža w razboji, a golownika ne iziščut, to wirnuju platiti wo čiejze werwi golowa ležit etc.

Ože kdo newložil sã w di-
kujn wiru, tomu ljudie nepomogajut, no sam platit.

Také ať se autiak nečinj lidem kláštera Břewnowského, když někdo zabítý neb uškrcený, což *hlawau* se nazýwá, na poljch některé wesnice záhozený ode zlých lidj se nacházj, skrze čož chudina křiweš pokutowána býwá a t. d.

Když placenj *hlawy* na *okolinu* přigde, lidé biskupowi aneb kostela Hlohowského, kterj gsau z té okoliny, ať pánu swým platj částku tu, která na ně wyměřena bude a t. d.

Gestli kdo zabije kněžecjho muže w pútce, a wraha newynaleznan, tedy ať wiru platj ten okresek, w kterém hlawa (zabítý) ležj a t. d.

Gestli kdo newložj se w diwokau wiru (t. g. gestli k společné ruce s ginými nepřistaupj), tomu ať lidé nepomáhaj, než sám ať platj.

*) Tschoppe u. Stenzel Urkundensammlung 1832, p. 332.

**) Ewers l. c. pag. 306, §. 18.

***) Rakowiecki l. c. tom. II. pag. 45. 47.

Podlé toho tedy Rusům wolno bylo, anebo wstaupiti we společnau ruku s ginými, aneb nic; onno dalo se za obyčegem slowanským, toto za germanským.

We privilegijch stawu duchownjho českého za XIII stoletj, téměř we všech, řeč gest o *hlawě*, o *swodu*, o *nároku* a t. d. a sice w ten smysl, že aneb to, coby poddanj na zádušjch za hlawu, za swod, za nárok králi platiti měli, páuům gegich ku placenj se wykazuje, aneb že se gim (poddaným) i celé takové placenj weskrz propaušj a promjgi. Milosti takowéto samy w sobě bylyby dosti málowážné, kdyby na společné ručenj při nich ohledu bráti potřebj nebylo. Kdyby zagisté každý poddaný gen za swůg vlastnj zločin sám pokutu byl platiti měl, nemnohoby tjm užitku cjrkwem bylo docházelo, protože zločiny takové ne všedně páchány byly: ale za přjčinau té společné ruky musil každý platiti pokaždé, kdykoli w okresku gehu zločin něgaký podtagj spáchán byl, a tu giž arci na každého sauseda hostěgi platiti přicházelo. Tato powinnost, tento záwazek in solidum okolj celého, byl gisté výborný prostředek k umenšenj zločinstwa w národu wůbec, když gedenkaždý saused pozor dáwal a toho hleděti musel, aby nic zlého se nepáchalo w celém tom okolj: a však bylo to také břjmě pro gednoho každého weliké, když často i sebe newinněgšj člověk za winného trpěti musel. Protož když gednau na zádušných statech tomu přjklad dán, brzy potom i ginj pánowé o zproštěnj lidu swého ode společné ruky u krále se ucházeli; kolonie německé do země přišlé nikdy se gj podrobiti nechtěly; a když potom téměř všechny wesnice w Čechách na německém práwě osazowati se počaly, zmizel brzy celý ten obyčeg w zemi našj, tak že giž we XIV stoletj nic o něm wjce slyšeti nenj. U Srbů naproti tomu řád tento gistým způsobem až podnes se udržel. Prawj zagisté Wuk Stefanowič we swém slownjku pod slowem *krwnina* (Blutgeld, pretium sanguinis, po staročesku *hlawa*): „W turecké zemi cenj se vražda turecká w 1000 ěrošjch, srbská i wůbec křesťanská w 1001 ěroši. Krewninu neplatj gen ten, kdo se vraždy dopustil, ale celá ta wesnice, a někdy nadto i sausednj wesnice pospolu, kde vražda spáchána *) a t. d.

*) Wiz Wuka Stefanowitě Srbski rječnik, u Beču, 1818, pag. 338.

Ze takowéto společné ručenj všem německým národům neobyčejné a neznámé bylo, nepotřebj nám po Feuerbachowi a Weiskowi *) znowu dokazowati. Kromě slowanských národů kwetl řád tento, pokud nám vědomo, jen u starých Anglosasů w Anglii, gegichžto celá práwnj austawa práwě w těch punktech, we kterých od všegermanské se uchyluge, podiwně dosti, zvláštnj se slowanskau přjbuzenstwj zgewuge. **)

4. O hlavě. O wíře.

Poněwadž sme o hlavě a o wíře již učinili zmjnu, přjpojme hned také širšj o nich rozgjmánj. Z uwedených již nahore listin patrno gest, že *hlawa* we staročeském práwě znamená: 1) *wraždu*, zavražděnj i zabitj člověka; 2) *mrtvé tělo* zavražděného; 3) *saudnj při* a gednánj o vraždu; a 4) *pokutu*, která za vraždu králi a auřadům královským, i přátelům zabitého placena býwala (hlawnj penjeze).

Wira, po německu *Wergelt*, we starogermanských práwjch a zákonech we všech welmi důležité, ba čelnémjsto zaugjmá. *Wergelt*, doslovně gsauc wyložené, ze slova *Wer* (vir, muž) a *Gelt* (pretium, cena, ***) znamená vlastně *cenu muže*, aneboli *cenu člověka*, i slaužj tudžj u všech germanských národů za hlawnj známku rozdjlu stawů. †) Obyčejně klade se tam newolujk (litus) jen w polowičné ceně muže

*) E. A. Feuerbach de universali fidejussione, quam Germanice Gesammtbürgschaft vocant. Norimbergae, 1826. 8. Dr. Jul. Weiske, die Grundlagen der frühern Verfassung Deutschlands. Leipzig, 1836. 8. (pag. 39. sq.)

**) O anglosaském práwě psal zvlášť G. Phillips: Geschichte des angelsächsischen Rechts. Göttingen, 1825. 8.

***) Jak. Grimm, deutsche Rechtsalterthümer, Göttingen, 1828, pag. 650. 651.

†) K. F. Eichhorn, deutsche Staats- und Rechtsgeschichte, Göttingen, 1834, 1r Bd. S. 301: »Die Abstufungen der Stände werden in allen germanischen Volksrechten durch die Verschiedenheit des Wergeldes bezeichnet.«

swobodného (liber), tento pak zase buďto w polowičné ceně, mebo gen we třetině šlechtice (nobilis) a t. d. W neystarších Bawořjch ku př. ceněn newolnjak za 80 solidi, swobodnjak za 160, šlechtic za 320, muž z rodu Aglolofingů za 640, a panugjej wévoda za 960 solidi; w giných zemjch to ginák mēněno, a týž i na wjce rozdjílů rozdrobowáno býwalo. Tato wira půwodně placena býwala w pokutě za zawražďenj muže, podle stawu gehu, tedy 80 solidi za zabítj newolnjaka, 320 za šlechtice a t. d. Nacházj se však, že ku př. i přjsaha stegným poměrem podle stawů ceněna, a tudž že přjsaha swobodnjakowa gen polowičnau cenu naproti přjsaze šlechticowě mjwala.

Gest tedy placenj za wražďu i we slowanské *hlawě*, i w německé *wiře*: i gakýž pak mezi nima rozdjíl? Na oko nepatrný, a w skutku důležitý. Wira hledj předně ke stawu zabitého, hlawa předně k činu a ke stawu wražďenjaka; u Slowanů ceněna hlawa gako hlawa, u Němců občanský staw hlavy cenu gegj rozhodnul a určil. Bylali wira zaplacena, bylo také za wražďu dosti učiněno; ale při hlavě musel wrah nadto pokoru činiti, milosti u přátel zabitého hledati, a s nimi se smlauwati. Zabíllí u Slowanů šlechtic sedláka, platil za to wjce, nežl sedlák za šlechtice, protože zámožněgšj byl, a složenjm wětšjch peněz hlawnjch spjše milosti došel; naproti tomu sedlák, nemoha wjce platiti, ginák nad to trestán býwal. Tak aspoň my tomu rozumjme z přjčin a z důwodů dole psaných.

We práwjch Kunradowých stogj o wražďě zprosta toto:

Quicumque nobilis vel rusticus occiderit aliquem, CC denarios solvat curiae, et alias recedat et quaerat gratiam, et uxor sua in pace sedeat et indempnis.

Kterýkoli šlechtic nebo sedlák někoho zabije, 200 penjzků zaplať anřadu, a ginam gdi a hledej milosti, a manželka gehu w pokogi sed' bez autisku.

We privilegium kostela Pražského ode 2 čerwence 1821:

Si quis in bonis episcopatus vel ecclesiae Pragensis homicidium praesumpserit perpetrare, et homicida evaserit, consanguini-

Gestli kdo na statcjch biskupstwj neb kostela Pražského wražďy se dopustj a wrah wywázue, přátelé zabitého stjheyte

nei interfecti reum jure terrae winnjka právem zemským, ale
perquirant, ita tamen, quod ho- tak, aby lidé kostelnj i biskupštj
mines ecclesiae et episcopatus beze škody zachováni byli.
conserventur indempnes.

„Řád práva zemského“ w Čechách, gegž sme nahore připomenuli, celau žalobu a při „o hlavu,“ gakož we XIV stoletj geště w obyčegi byla, we 42 prwnjch paragrafech swých obšjrně popisuge, tak že z nj zde wýpisů podáwati nelze; gen to poznamenati wůbec musjme, že ani tam žádného sledu wiry nenj, ačkoli ginák na rozdjlj stawů (při původu a pohnaném co do práwnjho sauboge, ne wšak při zabitém) ohled arci se bére.

Zákonowé Dušanowi o hlavě (wražďě, krewnině) takto stanowj:

§. 93. Ažte ubijet vlastelin sebra u gradu ili u župě ili u katnuu, da plati tisuštu perper. Ažteli sebr vlastelina ubijet, da mu sě obě rucě otsěkut, i da plati 300 perper.

§. 87. Kto něst přišl' nachwalicom po silě, i s'tworil ubijstwo, da plati 300 perper; ažteli budet přišl' nachwalicom, da mu se obě rucě otsěkut.

§. 88. I gde se obrěštet ubijstwo, onzi koji budet zarwal boj, da jest kriw, ažte se ubije.

§. 93. Zabigeli zeman sebra w městě nebo w župě nebo w chalupě (o samotě ležjcy), ať platj 1000 perper. Zabigeli sebr zemana, ať se mu obě ruce useknau, i ať platj 300 perper.

§. 87. Kdo nepřišel naschwál násiljm (na někoho), a spáchal vraždu, ať platj 300 perper; přišelli naschwál, ať se mu obě ruce useknau.

§. 88. I kde se nagde vražda, ten kdo počátek učinil k bogi, budeli zabit, ať gest křiw (t. g. odsauzen práwa).

W §. 95 a 96. těchže zákonů wypowjda se na vraždu člověka duchownjho (preláta, kněze i mnicha, bez rozdjlj) pokuta oběšenj, a na vraždu otce, neb matky, nebo bratra, neb djtěte (opět bez rozdjlj) pokuta spálenj ohněm, genž gest neywyššj, kterau zákonowé tito zhagj. Geště patrněgi gewj se nebytj a neznámost wiry při pokutách na pohaněnj:

§. 50. Wlastelin koji opsuje i osramoti wlasteličišta, da plati 100 perper; i wlasteličišt ašte opsuje wlastelina, da platit 100 perper i da se bijet stapi.

§. 51. I ašte wlastelin ili wlasteličišt opsuje sebra, da plati 100 perper; ašteli sebr opsuje wlastelina ili wlasteličišta, da platit 100 perper i da se osmudit.

§. 86. Kto reče babunsku reč, ašte budet wlastelin, da platit 100 perper; ašteli sebr, da platit 12 perper i da se bijet stapiem.

Z těchto příkladů, kteréžbychom ještě hogně rozmnožiti mohli, rozdíl mezi hlawan a wiran, a neslowanskost této poslední, každému již čtenáři tuším na snadě bude. A protož když naproti tomu takowauto wiru se vším gegjm stupňováním takměř w čele „Prawdy ruské“ nacházíme, nemůžeme neuznati w nj wplywu normantiny čili warjažtiny na dáwnj zákonodárstwj ruské.

5. Swod. Lice.

Kromě hlavy neyčastějšj zmjnka w listinách českých XIII. stoletj děje se o *swodu*. Že tu slowem tjm něco docela rozdílneho se mǐnj, nežli byl *swod* w pozdějšjím práwě českém, snadno gest dokázati: ale coby starý ten *swod* byl, z pramenů českých nikde dostatečně wyložiti nelze. Však to samé slowo a ten samý řád nacházj se i u giných slowanských národů, gmenowitě u Rusů a Srbů, gegichžto zákonnjkowé nám o něm wjce swětla poskytuji.

Prawda ruská neyswětlegi wyměřuge o *swodu* takto:

Ašče kto poznajet svoje, čto budet pogubil, ili ukradeno čto u nego, ilikoň, ili port, ili skotina: to ne rci jemu „se moje“,

§. 50. Šlechtic, který polage a pohanj wládyku (dědinnjka), ať platj 100 perper; a tento gestli pohanj onoho, ať platj 100 perper i ať gest bit holemi.

§. 51. I gestli šlechtic neb wládyka pohanj sebra, ať platj 100 perper; pakli sebr pohanj šlechtice neb wládyku, ať platj 100 perper i ať gest ceychowán.

§. 86. Kdo mluwj kanzedlné řeči, budeli šlechtic, ať platj 100 perper; pakli sebr, ať platj 12 perper i ať gest bit holj.

Gestli kdo pozná swé, co ztratil aneb co mu ukradeno, budto kůň, neb oděnj anebo howádko: tedy nerci gemu (tomu,

no „pojdi na *swod*, gďě jesi wzjal”; *swedite* sja, kto budet winowat, na togo tatba snidet; toгда on swoje wozmet a t. d.

A ože budet w odnom gorodě, to iti istcu do konca togo *swoda*; budetli *swod* po zemljam, to iti jemu do tretjago *swoda*; a čto budet lice to, to jemu tretiemu platiti kunami za lice, a s licem iti do konca *swodu*, a istcu ždati proka; a gďě snidet na konečnago, to tomu vse platiti, i prodazu.

A iz svojego goroda w čjužu zemlju *swoda* nět a t. d.

Podlé toho giž snáze bude rozuměti následugjećmu mjstu we práwjch Kunradowych:

Quando ducitur, quod dicitur *zuod*, debet adesse castellani nuntius, iudicis et villici et camerarii, et unus vel duo de vicinatu illo; et ultra tres non ducatur, sed in tertio remaneat; et si convictus fuerit, CC in cameram regis reddat denarios, et illi qui dicitur powod satisficiat.

Swod byl tedy půwodně swedenj se sebe nářku krádeže, a sice tjm, že wěc za ukradenau narčená (t. *lice*) od toho, kdo gi měl, na toho, od koho gi kanpil nebo dostal, tak dlanho wedena byla, až se na *konečného* přišlo, t. g. na toho, který se dále, od kohoby gi měl, wykázati nemohl, a protož za krádce práwem gmjn byl. Takowýto krádce musel negen půwodowi swému za škodu dosti učiniti, ale i komoře královské čili auřadům královským zwláštňj pokutu platiti. Bylať to wěc

kdo to má), „toto gest mé”, ale „pod’ na *swod*, kdes to wzal”; koneyte *swod*, kdo bude winen nalezen, ten w krádeži zůstane (na toho krádež swedena bude); tehdy onen wezmeswan wěca t. d.

A gestliže to bude w gednom městě, ať gistec gde až do konce toho *swodu*; budeli *swod* po kragině (župě), ať gde až do třetjho *swodu*; a tu zač bude lice, to ať on třetj zaplatj kunami, a (wezma lice) ať s tjm licem gde až do konce *swodu*, a gistec ať čeká ostatku; a kde *swod* segde na konečného, tu ten ať wše zaplatj, i pokutu.

A ze swého města w cizj kraginu (župu) *swodu* nenj a t. d.

Když se wede *swod*, má přjto-men býti posel od župana, čuďaře, strážně i komornjka, a geden nebo dva osadowé; a na wjce nežli na tři ať se *swod* newede, ale na třetjm ať se přestává; i budeli naň swedeno, má 200 penjzků do komory královské složit i a půwodu (gistci) dosti učiniti.

jm obtžněgšj, že přitom přečasto, když swod na negistého vyšel, k. p. na uteklého, (a toť obyčegné bylo, že zloděg swodu na sebe nēdočkal), celá wes aneb okolina, za přjčinau ruky společné, zaň dosti činiti a pokutu složiti musela. Ano že i tehdaž, když negen zloděg chycen a lice nalezeno, ale i když stopa krádcowa neb věci ukradené někde se ztratila, ta wes neokolina, kde se to stalo, wesměs proto pokutowány býwaly, o tom swěděj následugjcej članky z listiu českých:

Quandocunque fur capitur in aliqua villa, sola domus, in qua furtum invenitur, publicetur, vicinae vero domus in pace permaneant; poenam tamen, scil. 300 denarios, cum aliis persolvant. (1222, 10. Mart.)

Si vestigia rei furtivae secus aliquam villam deperierint, eadem villa occasione ejusdem furti nullatenus puniatur. (1229, 17. Mart.)

Kdyžkoli zloděg w některé wsi chycen bude, sám ten dům, we kterémž krádež (lice) nalezena bude, ať se prowolá, sausednj pak domy w pokogi ať zůstawagj; pokutu však, t. 300 penjgřů, s ginými ať platj. (Wiz nahoře). —

Gestli šlepěge věci ukradené podlé některé wesnice (wenku) se ztratj, ta wesnice za přjčinau této krádeže nigakž ať se nepokutge. —

Proto také w českých listinách o *swodu* neywjce gen gako o *pokutě* se mluwjwá; *placenj swodu* gest tam asi tak časté, gako *placenj hlawy*, a to za tauže přjčinau, kterau sme nahoře giž podotkli.

Dušanowy zákony w §. 91. a 188 wýslovně o *swodu* mluwj, a sice w témže smyslu, gako prawda ruská i listiny české; také §§. 90, 115, 132 i 148 dotýkagj se řádu toho, ačkoli slovo „*swod*“ se w nich nepřipomjná. I zde však giž *swod* wjce gako pokuta při práwnjm gednánj o krádež, nežli gako nahoře wpsaný způsob wedenj práwa se rozumjwá.

Lice neb *ljce*, slovo wzákonech ruských i srbských častu gmenowané, a gisté také starým Čechům známé i užjwané znamenalo wšibec *corpus delicti*, we staroněmeckém práwě tak nazwaný „*blickender Schein*.“ Odtud slowa *ljčiti*, *doljčiti*, *obljčiti*, we práwnjm gazyku znamenagj *probare*, *den Beweis*

führen, überführen, a zločin obličný neb lícem dovedený
sluge ten, kteréhož corpus delicti před rukama gest.

6) Saudové, kompetencj. Osady.

Za neystaršjch časů saudové u všech Slowanů konali se na sněmjch, a však pod dohledem a zprávou panownjkowan. W Čechách obyčej ten zachoval se poněkud až do XV stoletj, kdežto w Praze od nepaměti sněmowé řádnj we každých dnech saudnjch držáni, sněmownjci pak spolu saudcowé býwali*). I poněwadž půwodně každá župa w určité dni své sgezdy (placita provincialia) mjwala: protož i w každé župě zvláštnj také saudové od neyestaršjch časů se wykonávali. Tito saudové od starodáwna w Čechách sluli *cúdy* (*caudy*) aneb *poprawy*. Pro udrženj pořádku a spolu pro dovedenj práwa při nich ustanowowali panownjci zvláštnj auřednjky, cúdaře neb sudj, poprawce a t. d. Za přjčinau lhostegnosti obywatelů, považugjcjch časté sněmowanj za břjmě, a nechtěgjcjch pro ně času ni nákladu tráwiti, stalo se, že saudové záhy počali přecházeti w moc panownjků a auřednjků gegich, zvláště poněwadž pokuty za winy téměř gen w penězich ukládány bywše, nemalé důchody wynášely. Protož giž we XII stoletj určité to spařugeme, že sauduj moc, zvláště wyššj, za prawé *regale* w Čechách powážována byla, ačkoli tu i tehdaž, i pozděgi geště, saudové sami většinou sněmownjků přjtomných konáni a rozepře rozhodnuty býwaly.

Pražská cúda w Čechách od původu svého nebyla wyššj, nežli giné cúdy kragské; časem swým však powýšila se nad giné, a to ze dwau přjčin: gedno, že sněmowé celé země české obyčejně w Praze, w sjdle králowském, a tak při deskách pražských odbýwání byli, čjmž tyto desky brzy platnosti pro celau zemi nabyly; druhé, že králowé, wynjmagjce we XIII stoletj gednoho po druhém ze práwomocenstwj caud kragských, se-

*) Řádných těchto sněmů nerozpisowali králowé češtj, ale gen mimořádné čili tak nazwané „zápowědné“ sněmy; na kterých gen o politických věcech se gednalo.

be samy a na místě swém auřady pražské za sandce gim ustanowowali. Takž giž we druhé polowici XIII stoletj auřednjci Pražstj stali se gako vyššj instancj naproti cúdám kragským, a moc gegich, gakožto neyvyššjch auředujků zemských, wzťahowała se na celau zemi českau, s gedinau wýminkau krage Plzenského, gehožto auřadowé až do druhé polowice XIV stoletj od pražských nezáwisnj byli zůstali. *)

W každé cúdě české ode dáwnjch wěků dwogj sand osazován býwal, *wětšj* totiž a *menšj*; w onom předsedal cudař tili sudj (judex), zasedali páni (nobiles); w tomto předsedal komornjck (camerarius) anebo střapně (villicus), zasedali vládkové (milites). Za důkaz slaužj negen přáwa Kunradowa, ale i pozděgšj obyčeg u neyvyššjho přáwa zemského w Čechách, poněkud až do r. 1784 zachowáwaný. W některých případoslech saudjwal zvláštnj výbor, z obau stawů složený. Dělidlo však obau saudů za starodáwna nebyl staw obžalowaného neboli sanpeřn wůbec, ale welikost a wážnost rozepře. We XIV stoletj a w pozděgšj době to za pravidlo slaužilo, že wšecky rozepře, we kterých o méně nežli 100 kop se gednalo, šly před menšj saud, we kterých o wjce, před většj. Tatoli summa i drjwe ten rozdjl činila, powědjti nemůžeme. Wětšj tedy saud saudil, ne vyššj stawy, ale wážněgšj pře wšech stawů bez rozdjl, zemanského totiž i chlapského; a menšj saud ne nižšj stawy, ale menšj pře wšech stawů bez rozdjl. K dokázanj toho máme důkazů množstwj před rukama, ačkoli wždy gen nepřjmých a gakoby gen případných, z nichžto některé sem uwedeme.

Že všickni obywatelé Pražstj, před uwedenjm řádů municipalnjch do města tohoto we XIII stoletj, náleželi pod právomocenstwj sudjho a komornjka w cúdě pražské, toho důkaz poskytnuj nám přáwa osadnjků německých we předměstj pražském, gimž giž od krále Wratislawo powoleno bylo zvláštnjho richtáře swého mji; prawj se zagisté w listině Bořiwoge II od r. 1101, a Soběslawa II od r. 1178, že osadnjci němečtj Pražany wšecky před neyw. komornjka, Pražané pak osadnjky německé před

*) Viz Majestas Carolina, rubr. 18.

richtáře gegich k sandu pohoniti magj. Že pak mezi Pražany XII stoletj, ačkoli mnozj také páni a vládykové, a však větší počet lidj poddaných a služebných (ministeriales) počítáni byli, o tom z giných listin dostatečně ugištění gme. We výsadách *wšech* klášterů českých i morawských, od krále Přemysla Otakara I daných, stogj článek ten gako něgaký locus communis, že poddanj lidé gegich magj sice a caud zemských sanzeni býwati, a však pokuty všechny, kteréby od nich při tom komoře královské a auřednjům placeny býti měly, na kláštery samy spadnauti že magj. Ba, což' mi nad mjru podivné gest, geště i starý náš „Řád práwa zemského“ w latinském textu následující článek pronášj : *

Item, omnes homines civium et aliorum clericorum, residentes in villis ubicunque, pro omnibus causis ad czudam terrae citari debent, et respondere in iudicio terrae, ac purgare se et alios actus judiciales facere, quemadmodum alii terrigenae in talibus facere consueverunt.

Item všickni lidé (poddanj) měšťanů a giných kněžj, bydljci kdekoli po wesnicjch, magj we všech přech k cůdě zemské pohoněni býti, na sandn zemském odpowjdati, tam se očišťowati a giné sandnj věci konati, gako ginj obywatelé w takových věcech činiti obyčej magj.

We XIV stoletj, když „Řád“ tento spisován, obyčej tento již dávno byl zastaralý; protož také přeloženj geho české článek ten již gináče udává, a sice tak, gak to skrze privilegia poslednjch Přemyslowců a t. d. ustanoweno bylo :

„Tuto znamenay, že lidj osedlých arcibiskupových ani klášterských žádný nemá k sůdu zemskému pohoniti, lečby gim gich wladaři doma nechtěli prawdy učiniti; pakliby kto pohnal, a úřednjci klášterštj nebo arcibiskupowi nebránili toho, tehdy ti lidé magj sůzeni býti, gako ginj zemenjné.“

Dosawadnj svědectwj platj arci gen o poddaných cirkewnjch a městských; o panských a vládyřjch nemáme žádného svědectwj wúbec, a protož o nich gen podlé analogie sanditi musjme. Že páni a zemané češtj sami o sobě nikdy žádné powprawnj moci nad poddanými swými neměli, to každý hned na prwnj pohled pozná, kdokoli třebas gen pozdějšj česká zřjzenj zemská do rukau wezme. Poprawa (Criminalgerichtbarkeit) od

gakiwa nikdy nepřestala býti *regale* w Čechách; užjwalli gj kdokoli z pánů českých, tedy se to vždy gen mocj zvláštnjho propůgřenj královského státi mohlo, a to teprw po wyvrácenj staré bradské čili župnj austawy we XIII a XIV stoletj. O pravdě této ani té neymenšj pochybnosti nenj a býti nemůže. Co do jurisdikcej nižšj, ta wěc nám dosawad nenj dosti na gewě. Podanij lidé ejrkwj a klášterů až po Otakara I také w této podlébali auřadům kragským; o giných pak nemáme žádné wědomosti. Z wěku Karla IV, kdežto anstawa onano konečně zašla, nacházjme množstwj listin, w nichžto páni češtj swé předtjm zpupné statky (alodia) králi w ušlechtilé manstwj (feudum nobile) podawagjce, za to od krále práwomocenstwj wůbec nad lidmi swými dostawagj. Po Karlovi IV páni češtj všickni užjwalli nižšjho práwomocenstwj takowého; zdali pak také před njm, a pokud, my wyměřiti si netraufáme.

Dáli se sauditi z analogie práw srbských, tedy nižšj jurisdikcej pánům nad poddanými gegich vždy náležela. Tuto zagisté čteme:

§. 102. Ašte su otroci, da se sudet před swoimi gospodari ka-ko ljubet za svoje dl'gowě: a za carewě, da gredut před sudie, za kr'w, za wraždu, za tati, za chusarě i za přejem *) ljudski.

§. 102. Gsanli tělesně poddanj, at se saudj před pány swými gak chtěgj pro swé wěci: ale pro cárowy, ať gdau před sudj, pro krweprolitj, pro wraždu, pro zloděge, pro laupežnjky a pro přegem lidský.

I zde tedy poprawa za *regale* zgewně dosti se pokládá, když wyššj zločiny wůbec za wěc carskau, t. g. před saud carský náležegjce se vyhlašugj. W Srbsku také w gedné každé „*oblasti*“ byli sudj od cara ustanowenj s ginými auřednjky; a mimo tyto geště byl sudj dworský; podobný asi staročeskému *judex curiae* před polowicj XIII stoletj (čili před powýšenjm cúdy Pražské za neywyššj w zemi). O saudech, o kompetencj a o sudjch zemských w zákonujku Dušanowě mluwj §§. 12, 34, 102, 108, 109, 129, 147, 162, 163, 168, 170—175, 181, 182, 185, a

*) Smysl tohoto slowa nenj na gisto známý.

o wedenij pře zvlášť §§. 56—62, 85, 103, 161—164 a 167. We všem tom mnoho nacházj se swornosti mezi obyčejí staročeskými a srbskými, kteréžto však my zde podrobně stopowati nemůžeme. I zde gewj se tentýž rozdíl mezi saudem většjm a menšjm (§. 129 „sudowe mali i welici“). Sudj srbský powinen byl sudebné gednánj swé pjsemně wésti a saupeřům wýpisy z protokolu swého dáwati (§. 162, 163), gakož se totéž u desk zemských w Čechách konalo. Kdo od někoho k saudu pohnán byl, nesměl saupeře swého ničjm giným dřjwe nařjkati, než až sám z nářku prwnjho wyswobozen byl (§. 161, a w knize Radoslawowě §. 88, 89). Také žaloba za wedenij pře wjce opravowána býti nemohla, a gen prwnj autok, a ne pozděgšj, měli sauzeni býti (§. 167), což u starých Čechů za hlawnj pravidlo wždy powažowáno býwalo. Srbštj „pristawowé“, (o nichž w §. 56, 62, 103, 106, 107, 162, 164, 172, 187 řeč gest) gsau však od českých „komornjků, bedelli“ tjm rozdjlni, že negsau toliko poslowé od saudu čili slauhowé auřadnj, ale také agenti a poručnjci (zástupcowé) saupeřů pospolu, čjmž komornjci češtj býwati nesměli. Posel ten od auřadu, genž páhon wyrjdití měl (pristaw, komornjk), musel w Čechách při sobě mjtí pečet zemskau od auřadu; w Srbsku, bylli pohnaný „weliki vlastelin“, musel pristaw mjtí zvláštnj psanj od auřadu, u ostatnjch zemanů ale postařila také gen pečet auřadnj (§. 58). Půwod, nestállí na kterém roku, ztratil tjm při (§. 60). Pro udělenj spravedlnosti chudým mělsudj srbský w určité časy také po oblasti swé gezditi (§. 108, 173); totéž dalo se, aspoň w pozděgšjch geště časjch, i w Čechách, a t. d.

Pořádek při „půhonu“ we staročeském práwě mnohem většj mjsto zaujmá, nežli we srbském. Wěc sama we střednjm wěku, kdežto mnohý zeman za pewnými hradbami swými někdy celé řjši wzdorowati se opowázil, mnohem těžšj a důležitěgšj byla, nežli nynj gest; nápodobně a následowně také stánj neb nestánj na rocjch. Pro uwarovánj všech při tom zmatků předpisowala giž Kunratlowa práwa, *) že komornjk (pedell saudnj)

*) Nullus camerarius citet aliquem, nisi certo cum testimonio eorum, quorum interest, et nominatim quilibet eorum debet ducere

někdy neměl sám jediný pohoniti, ale vždy we průvodu a přítomnosti posílů saubeřových, posílů županových a cúdařových, a posléze aspoň dwau „osad;“ tak aby negen sám před nebezpečenstwjm žiwota ochráněn byl, ale spolu aby půhon řádný od nikoho zapjrán býti nemohl. Takowéto *osady*, hodnowěrné muže, každá wesnice na požádánj auřadů, ke všem saudnjm kommissjm za swědky wysjlati musela, gakož pak sme ge nahoře giž i při swodu poznali. Powinnost tato, posjlati osady k gednánj saudnjmu, powažowána brzy za břjmě, kterého se lidé zprostiti hleděli; proto nacházjme gméno osad těchto kměř gen we wýsadách na ně, ku př.

1222, m. Mart. — Nec ullus camerarius ducat aliquem pauperem ecclesiae Brewnovensis in testimonium ad citandum aliquos homines, quod *ozzada* vocatur.

1236 s. d. — Camerarii nostrae curiae homines (in villa Lubeznic) in testimonium causae citatoriae, quod vulgariter dicitur *ozzada*, secum trahebant, et ejusdem villae incolae super hiis graviter opprimebant.

1249, 23 Jul. — Nullus camerarius aliquem pauperem ducat in testimonium ad citandum altos homines, quod vocatur *ozzada*, nisi ad proximam villam alicujus ecclesiae suae ad castrum pertinentem.

1284, 6 Mart. — Eisdem fratres et ipsorum homines de gratia eximimus speciali, ut de bonis suis ad iudicium, beneficiariorum vel camerariorum, videlicet bedellorum, regni nostri aut quorumcunque aliorum requisitionem sive mandatum, *hominem, qui* vulgariter *ozzada* dicitur, dare vel mittere perpetuo nullo modo teneantur.

1291, 23 Jul. — Villam Pobor et curiam — a praestatione et missione nuntii sive testis, qui *ozzada* in vulgari dicitur, — reddimus absolutos, prohibentes, ne — a nostris et terrae justitiariis quibuslibet — de cetero requiratur.

1292, 10 Jan. — Nos curias et bona ac homines ipsorum, quos habent in Curzimensi circuitu sive provincia, universos et singulos

castellani nuntium et alium iudicis; insuper duos probos viros de circumsedentibus villis; et si camerarius vadit ipse secundus aut tertius sine nuntiis beneficiariorum, si interficitur, nihil de eo respondeatur.

a praestatione *nuntii publici sive testis*, qui vulgáriter *ozzada* dicitur, gratiose perpetuo reddimus absolutos.

Tento řád o *osadách* zdá se nám býti dosti důležité znamení někdejšího vplyvu *veřejnosti* na platnost gednání saudního u Čechů. Ačkoli pak naše *osady* a cizí *assisy* etymologicky stěgné gméno mají, a poněkud také sauwisegj, předce že od sebe rozdílné gsau, pochybowati nemůžeme, uvažjeme, co dále následuje.

7. Porota, porotci. Pomocnjci, očistnjci. Slibný saud.

O této pro starosłowanské práwo welice důležité věci slyšmež předewšjm vlastnj slova zákonů Dušanových:

§. 150. Powelěnie carsko. Ot nynija da jest porota i za mnoho i za malo. Za weliko dělo da su 24 porotci, a za pom'nny dl'g 12 porot'c, a za malo dělo 6 porot'c, i da něst u nich rodima ni pizmatara. I tizi porotci da ne su wolni umiriti nikoga, razwě da oprawe ili da okriwe. I da jest w'saka porota w'er'kwi, i pop w rizach da ich zakl'neť. I u porotě kamo se weťi kl'nu i koga weťi oprawe, tizi da su wěrowani.

§. 151. Kako jest byl zakon u děda carewa u swetogo kralja, da su welim vlastelom welii vlastelě porotci, a srědnim ljudem protiwi ich družina, a protiim ich družina da, su porotci.

§. 152. Inowěrcem i tr'gowcem da su porotci polowina Srbli a polowina ninach družina po zakonu carewomu.

§. 150. Rozkaz carský. Od nynějška ať gest porota i we welikých i w malých přjčinách. U weliké věci ať gest 24 porotců, u menšj věci 12 porotců a př malé věci 6 porotců; i ať neuj mezi nimi ani pokrewnjka (přbuzuěho) ani odpowědnjka (nepřjtele). A tito porotci ať nemagj na wůli umjřiti (urownati) nikoho, ale ať osprawednj aneb ať odsaudj. I ať se koná každá porota w kostele, a kněz w ornátě ať přjsahu od nich bere. A w porotě k čemu wětšj částka se klně i komu wětšj částka za prawdu dá, těm ať se wěřj.

§. 151. Gakož gest byl zakon u děda cárowa, u swatěho krále (Stefana Milutina r. 1275—1321), ať gsau welikým zemanům weliej zemané porotci, a naproti střednjm lidem gegich rowně, a ostatnjm gegich rowně ať gsau porotci.

§. 152. Ginowěrcům (cizincům) a kupcům ať gsau porotci do polowice Srbowě a do polowice gegich rowně podlé zakonu cárowa.

Paračrafy 150 a 151 postavili sme podlé rukopisu od r. 1390, protože rukopis r. 1700 giž na těch mjstech slow *porotci* nemá, ale za ně všude *sud*, *sudie* klade. Paračrafem 151 končej se, gakož sme nahoře podotkli, onen starý rukopis, a §. 152 i následugjej všickni giž gen w rukopisu r. 1700 se čtau; a však i tento, ač ginde všude *sudie* mjesto *porotců* klade, w §. 152 předce „*porotci*“ zachowal, na důkaz, že ono půwodněgšj a staršj bylo, že od něho pro swau giž známost na známěgšj *sudie* wyměněno, a gen w tomto mjestě z nedopatření zůstaweno a něcháno gest. Toto sme připomenuti museli, aby nás §. 153 nemýlil, kdežto giž gen *sudie* se gmenugj, ačkoli tu skutečně ne o *sudjch*, ale o *porotcjch* řeč gest.

§. 153. Koji se *sudie* kl'nu, ti i oprawe onogo po zakonn, i ako se po tom oprawe obrčte obličenie istinno na onoga koga na opravili *sudie*: da uzme car na tě *sudie* wraždu po tisušta perper, a potom da ni su te *sudie* věrowane, ni da se kto ot nich ni muži ni ženi.

§. 153. Kterj *porotci* přjsahu složj, a pak osprawedlnj někoho po zákonn, i gestli se po tom osprawedlněnj nagde důkaz osprawdowý proti onomu, koho gsau osprawedlnili *porotci*: ač wezme car na těch *porotcjch* hlawnj pokutu po 1000 perperách, a potom ač *porotci* ti nemagj wjry, ani ač se kdo před nimi wdává nebo ženj.

Mimo tyto paračrafy w Dušanowě zákonnjku geště w §. 105, 132 a 160 o *porotě* wýslovně řeč gest, gichžto ale proz krátkost zde uwoditi nechceme. Wždyť pak §. 150—153 dostatečně se wygadřugj a giž swělla dosti podáwagj o wěci této i zbytečné byloby dokazowati, co giž na biledni gest, totiž že ta o *porotě*, t. g. o sandu přjsežných, se gedná. Slovo *rota*, znamenagjej *přjsahu*, nacházj se we starých pjsemnostech všech slowanských národů, w prawdě Ruské, w knize Radoslawowě, we staročeském řádu zemského práwa i t. d. *Porota* gest tedy dowlowně *saud po rotě*, t. g. po přjsaze, sand přjsežných, trial by jury, Geschwornengericht. O někdegšj bytnosti sandu takowéhoto u Srbů nenj tedy ani mráčku pochyby.

Giná otázka gest, bylali *porota* i we starých Čechách známá i obyčejná. Tak upřímných, určitých a světlých důkazů, jako Srbové, my o nj nemáme. Kdy zagisté we starých písemnostech českých o přisaze několika osob k ospravedlnění někoho před soudem řeč gest, tam obyčejně ne *porotci* (Geschworne), ale gen tak nazwanj *pomocnjci* neb *očistnjci* (Eideshelfer) se rozumjwagj. Mezi porotci a pomocnjky gest ale podstatný rozdíl, ačkoli původnj gakási spogitost mezi nimi také zapjratí se nedá. Obogi wybjrání byli ze stawu, čili z rovně, saupěrů, nezáwisně ode vlády zemské: ale onino byli svědkowé i saudcowé pospolu, tito pak nic než pausz svědkowé; wyrok oněch byl práwnj usudek a konečné rozhodnutj celé pře, těchto pak gen práwnj čili průwodnj prostředek (Rechtsmittel, Beweismittel), po němž teprw úsudek od giného sudjho wynášen býwal. Ustaw očistnjků také u německých národů zhusta užjwán byl, ustaw porotců nikoli, s výminkau gediných Anglosasů w Anglii.

Následugjčj mjsta w knize Radoslawowě zgewně gen o pomocnjčjch čili očistnjčjch (Eideshelfer) mluwj:

§. 68. „Z plena práwo se zprawiti zemským právem, genuž „winu dáwagů, samému třetiemu; ale byloliby prawěgšě, aby pówod „přisáhl napřed z swé škody, tehdy práwo byloby odpowiedači ot- „přisieci se; potom za wodu dwa pomocnjky otpřisiezta, že ge ne- „winen, z něhož popřisiežen.”

§. 71. „Z ohně práwo se zprawiti, komuž winu dáwagů, sa- „mému sedmému; ale byloliby prawěgšě, pówod zapřisiez napřed „swú škodu, tehda odpowiedač otpřisiehá se také, a za železo šest „pomocnjkůw otpřisiezta, že newinen.”

Pomocnjci takowj geště po celé XV a XVI stoletj w Čechách užjwáni byli, gakož tomu mnohé wýpisy ze starých desk zemských o wedenj pře, ba i sama Zřízení zemská nasvědčuj. Ale kromě obyčejné přisahy pomocnjků nacházegj se we staročeských pamětech i giné, a to sice takowé, které z řádu a z kolege gich wykračuj a dosti patrně na porotu narážegj.

Tam počjtáme předewšjm ustawenj sněmu českého za krále Přemysla Otakára II o falši w mincowánj: že když potah wzni-

ho proti někteřemu šlechtici, aneb rytřři, aneb panoři, aneb měřtana, žeby pod njm aneb na geho statku lichá mince dělána byla, gestli; sedm rovně, t. g., šlechticů na šlechtice, rytřřů na rytřře, měřtana na měřtany, pod přjsahan wyrkne, že to práwa gest: tu giř každý takový (bez dalřjho práwa wedenj) že odsauzen gest, a králi hrdlem i statkem že propadl. *) Zde mědkové tito skutečně spolu také saudeové gsau, a wyrtenj gesth gest konečný usudek. Také z tohoto přjkladu widěti gest, kerak porotě mohla regalnosti poprawy na ugmu nebýti.

Ukrytěgřj, a však, dle našeho zdánj, záwažněgřj a důležitěgřj důkaz někdeyřj poroty w Čechách, nacházj se we práwch Kunradowých pod těmito slowy:

Nullus zok aliquem accuset,	Žádný sok nežalug na ně-
nisi certo sub testimonio vici-	koho, leč badeli pod gistým swě-
torum constet de damno; et si	dectwm sausedů škoda na gewě;
fuerit zok convictus testimonio	a badeli sok usvědčen, (přemo-
fori communis, lapidetur.	žen) swědectwm obecného forum,
	ať gest ukamenován.

Toto *commune forum* my na nic giného než na *porotu* vykládati neumjme. Giných sandů zagisté starověkost česká, meznala, než aneb auřady sandnj (cúdy a poprawy), mocj kuj-

*) Quod si fama forsan aut suspicio haberetur, seu comperiretur aliquomodo, in bonis seu hereditate alicujus baronis falsam monetari pecuniam, vel aliqua alia falsitas exerceri, ille baro, in cujus bonis hujusmodi falsitas diceretur, per septem barones sibi compares debet convinci, qui jurati deponent, quod in bonis ejus id scelus fuerit perpetratum; et tunc, postquam illi septem juraverunt contra ipsum, statim depersona et bonis omnibus ipsius convicti, tamquam jam damnati, disponemus et faciemus, nostrae potestatis exsequenter officium, pro nostrae arbitrio voluntatis. Quod si miles vel alicujus baronis servus de falsitatis crimine suspectus habitus fuerit, et ejusmodi reus sceleris impetatur per septem viros, etiam in conditione ipsis accusatis aequales, sive miles accusatus fuerit, sive servus, qui quidem viri etiam *de veritate dicenda* juraverint, convinci debet etc. Eodem jure valituro in cive quolibet etc. Celý ten sněm wiz w Časopisu česk. Museum na r. 1831, III. 321—325.

žecj neb kráľowskau osazené, o nichžto sme giž gednali, aneb tak nazwaný „slibný saud“ (slubný súd, arbitratio, Austrag, Schiedgericht?), kterýžto poslednj wšak gen na chatrné věci, nikoli pak na hrdelnj pře, se newztahowal. *) „Forum commune“ nemůže se ani na auřady saudnj, ani na slibný saud rozuměti; obogj zagisté připomjná se pod ginými gmény w listině této. Saudcowé také řádnj saudjwali, a nedáwali swědectwj; a následek saudu slibného nemohl býti nikdy ortel smrti. Slowa „convictus testimonio“ nedagj se tedy o saudu a saudejcch obyčegných užjwati, ale o porotcjch; a „forum commune“ tjím méně na onyno potahowáno býti může, čjm se wjce na zřeteli mjtí musj, co sme giž nahoře položili, že saudowé w Čechách za reğale powažowáni býwali.

W českém práwě lowčjm staré práwnj zwyklosti déle udržely se, **) nežli w giných zákonech a řádech zemských. Pročež i Majestas Carolina pod rubrikau 49 a 51 geště některé stopy dáwnj poroty w této věci zachowala, sama při tom na starý obyčeg se odwoławagjc. ***) Prawj se pak tam:

„Kdyžby se mezi kým o geho lesy a o naše meze swár stal „a strhl, tedy od nás powoláno má býti dewět hagných nebo „služebnjkůw, a s druhé strany dewět panožj nebo wládyk, a „před wladařem nebo lowčjm toho krage, přiwołagjc k tomu ge- „duoho neb dwa rytieře a t. d. Pakli tak snad nemohlo dokonáno „býti, ale z těch dewieti třie naši a třie toho našeho súdeře wy- „bráni (budťe) losem, — a ti magj pod přjsahú ty meze, hranice „a kopce učiniti, a to oswědčiti“ a t. d. (Super dubiis causae, „jurati prius, ferant testimonium veritati etc.).

*) „Illud etiam, quod dicitur *zľubni sud*‘, habeant inter se libere et absolute; scil. de capra et ove, et ceteris hujusmodi, praeter vaccam, bovem et equum, ceteraque majora.“ Kunradowa práwa Morawská, potvrzená 1287, ap. Dobner l. c. pag. 479.

**) Za příklad slaužij také Bychlowské práwo lowecké, o němž gindy obšjrněgi jluwiti budeme.

***) Morem priscum specialiter etiam in hoc imitantes — prawj o tom Majest. Carol., rubr. 49, pag. 21. Poněwadž latinský text rubriky této u Gešina porauchán gest, uwodjme gi zde w přeloženj českém, dle starého rukopisu w českém Museum.

Gest to vlastně podobný obyčej, gakowý w Řádu zemského práwa, w §. 66, obšjrně se popisuge takto:

„Kdyžby kto komu dědiny držal, a on geg chtěl pohněti a t. d. Tehdy pohnaný před žalobú má žádati polowici pánów, „kterjž w súde sedie, a pówód druhú polowici k swei radě, a ti gim „magj k gich radě wydání býti. A když pówód žalobu provede, „má mieti dewět swědków k zemi usedlých, gižto magj swobodné „dědiny sobě ku pomoci, a těch magj býti tři z tqho krage, „gežto ty dědiny zálgzié, nebo gich wiece. Tehdy pohnaný má „otwrci dwa z těch dewietí, kteráž chce, a sedm gich má ostati „k swědectwj; pakli to zmešká do žaloby, tehdy po žalobě nemóz „nižádného z nich otwrci. A ti swědci, buď gich dewět nebo sedm, „magj hotowi všickni býti ku přjsaze a do kaply a t. d. Tu „pohnaný, chceli na těch swědciech dosti mieti, má dočekati gich „přjsahy, a z nich ze všech tři zwoliti, gižto magj přjsahati. „Pakli chce, — móž také gmieti swých sedm swědków, gižtoby „z nich tři proti pówodu i proti geho swědkóm měli přisiecti“ a t. d.

Samí sice wyznáváme, že swědkowé w poslednjm příkladě připomjnanj negsau porotci (Geschworne), ale pomocnjci (Eideshelfer). A však nacházegj se w tomto příkladě gisté okolnosti, při pomocnjcejch gináče neobyčejné, ale při porotcejch podstatné, gakožto zvláště odwrhowánj několika osob z počtu swědků saupeřowých; kteréžto okolnosti my gako za poslednj šlepeže někdejsj poroty w Čechách vyhlašowati se osmělugeme.

Ostatně i na to pozor obrátiti slušj, že porota byla gen wyššj stupeň a gakoby wážuěgšj forma obyčejge práwnjho u Slovanů půwodně mnohem rozšjřeněgšjho. Byla totiž we věcech velikých totěz, co slibný saud we věcech menšjch a newážných. Na slibný saud wztahugj se bezpochyby slowa tato w listině od 25. srpna 1222: „Si homo accusatus, per honestos vicinos suos, fide eorum requisita, fuerit absolutus, curiae non respondeat,“ — což gisté gen o méně důležitých přech rozuměti se má. I w Dušanowých zákonech takowýto poměr nacházjme; co gsau tam porotci we věcech wážněgšjch, to gsau *dušnici, dušewnici**)

*) Porotci skládali pokaždě přjsahu; dušnici neb dušewnjci gen výrok swůg na duši swau brali, ku přjsaze gjtí nemusiwše. Brown. §. 77, 187, 188 práv Dušanowých.

(kterž od českých *dušnjků*, animatores, proanimati, *) rozeznáwati se musejí) a *swědci* we přech malých, ku př.

§. 81. A za medje selskie, da dadut oboji, koji ištu, swědoke, on polowinu a on polowinu po zakonu, da kude rekut swědoci, tako da jest.

§. 81. A za přjčinanu mezy selských, ať postavj oba saupěřowě swědky, onen polowici a tento polowici dle zákona, a gak umluwř swědci, tak ať gest.

Rozděl tohoto řádu od poroty gen w tom záležj, že zde, gakožto we věci méně vážné, přjsahy (rotj) od swědků potřebj nebylo. Dušnjci u Srbů byli tedy totěž, co slibný saud u Čechů; a gegich correlatum, porota, nemohla tedy ani u Čechů chyběti.

8) *A s y l a.*

Dle §. 110 a 111 zákonnjku Dušanowa kdokoli z wazby gakékoli uteče, stihneli gen na dwůr cārůw aneb patriarchůw, gest swoboden.

Gináče o tom předpisuge „Řád práwa zemského“ u nás, gehožto slowa i latině i we staročeském překladu tuto položjme:

Notandum est, quod idem citatus, condemnatus jam in causa capitis, circa uxorem suam propriam et legitimam, cum per ejus brachia amplexatus fuerit vel fimbria ejus tectus, capi, interfici vel molestari aliququaliter per ipsam actorem nec per quempiam alium non debet.

„Tuto znamenay, že ten pochnaný (a giž odsauzený), kdyžby byl u swé ženy oddané nalezen, a ona geg obgala anebo swým ruchem přikryla, že ot nie nemá wzat býti, ani které žalosti trpěti.“

Quidam vero dicunt, quod etiam circa sepulcrum beati Wenceslai in ecclesia Pragensi et coram regina Boemiae si fuerit inventus, ob reverentiam ipsorum idem citatus non debet etiam perturbari quoquomodo.

„A také kdyžby byl u hroba S. Wáclawa w Pražském kostele, anebo před králowú českú, také tu nemá wzat býti, ale pokoge požití.“

*) Neb. Dobrowský prawil, že *dušnjcij* w Čechách gmenowáni byli lidé, nie swého nemagjcej kromě duše: my ale nacházjme, že tjm poddanj ejrkewaj, t. lidé za duši danj, na záduřj bydljcej, mjněni byli.

9. Průwodnj prostředky.

Průwodnj prostředky nazýváme ty, kterými wina neb newina saupěřů před právem dokazována býwala. U starých Čechů bylo gich několik: *swod*, *wdánj*, *listiny*, *swědkowé*, *přjsaha* (očistnjci), *wzetj na wjru a duši*, *práwo sirotčj*, *saubog* (meč, kyg), *woda a železo*. O swodu, swědcjch, přjsaze a očistnjcjch giž sme gednali; o udávánj čili wdávánj až na ohřeb viz Časopis tento na r. 1835, IV, sta 400, a Majestas Carolina, rubr. 125, §. 3. Práwo sirotčj *) gest prostá přjsaha (swú nkú t. bez pomocnjka), buďto skrze sebe samého, buď i gen skrze zástupnjka. Práwnj saubog čili sedánj (meč, kyg) byl obyčeg z čiziny do Čech uwedený a dle Kunradowých práv půwodně gen s cizinci užjwaný, **) ačkoli pozděgi, zwláště we XIV stoletj, mezi pauhými Čechy nad mjru zobecněl. Řád práwa zemského welmi obájrně geg popisuge.

Saudowé božj, čili ordalie, w Čechách od neydáwněgšjch wěků až po cjsaře Karla IV se udrželi. K nim náležela *woda i železo*. Při wodě musel pohnaný několik kročegů do hluboké řeky učiniti; podgalali ho w tom bázeň a zmatek, ztratil při. Železo, co neywyššj stupeň saudu božjho, gen wtěžkých nárojcjch bylo předepsáno: ***) u Čechů musel narčený gistauchwjli, aneb na rozpáleném železe (obyčegně pluhu) postáti, anebo dwa prsty na něm podržeti, ažby uloženau přjsahu dokonal; u Sřbů (§. 85, 105, 149) musel anebo w rozpálený kotel rukau chwatanauti, anebo železo u kostelnjch dweřj zohně wygma, ge až na oltář nésti a tam položiti.

*) Práwo sirotčj nalezeno býwalo i dospělým mužům k. př. opatům, w gistých přech a přjčinách.

**) Duellum, quod in vulgari dicitur kiy, non habeant nisi ad extraneos.

***) Řád práwa zemského dj o tom: „Credo quod ius recipiendi candens ferrum plus fuit institutum propter terrorem et poenam, quam propter aliquam temptationem Dei, ut a talibus (criminibus) eo perterriti facilius cessarent.“ Po česku: „a to gest nstaweo pro strach, aby sie násilé tiém méně dalo.“

10. Dědické práwo. Dědiny, župa. Kragiště.

O dědinách a dědickém právě ukládá srbský zákon gak následuge:

§. 40. Wlastele i wlasteli-
čiti iže se obrětaju u dr'žawe
mojej, Sr'bli i Gr'ci, što jest
komu dato im přě dr'žawe mojej
u baštinu u chrisowoli, i dr'že
do d'n's, do siego s'bora, te
baštine da su twr'de.

§. 41. I w'si chrisowuli i pros-
tagme, što jest komu s'tworilo
carstwo mi, i što w'schoštet
komu s'tworiti, i tezi baštine
da su twr'de, jakože i pr'wíjch
prawowěrných car'; i da sut
wolní nimi, ili pod cr'kow dati,
ili za dušu otdati, ili prodati
komu ljubo.

§. 42. Koí wlastelin imat
dětcu ili neimat, i umret, i po
něgowe smr'ti baština pusta osta-
net: ašte se obrěštet ot něgowa
roda do tretiego bratučeda, t'
da imat jegowu baštinu.

§. 43. I baštine w'se da sut
swobodne ot wšěch rabot i po-
dan'k' carstwa mi, razwě da da-
wajut koně i wojsku da wojujut
po zakonu.

§. 44. I da něst woln' go-
spodin car, ili kral', ili gospožda
carica nikomu uzeti baštine po
silě, ni kupiti, ni zaměnití, ra-
zwě, ašte si kto sam poljubi.

§. 49. Kade umřě wlastelin,
koň dobr i oružie da se da caru:

§. 40. Zemané welicj i malj,
genž se nacházegj w mocnárstwj
mém, Srbowé i Řekowé, co gest
komu dáno z nich před pano-
wánjm mým dědičně listem krá-
lowským, i co držj do dnes, do
tohoto sněmu, ty dědiny ať gsau
gim pewné (ugišćeně).

§. 41. I wšěcky listy a na-
dánj co gest komu učinilo car-
stwj mé, i co bude chtjti komu
učiniti, i ty dědiny ať gsau pe-
wné, gakož i předešlých prawo-
wěrných cárů; i ať gsau gimí
wolní, budťo cjrkwí ge dáti, neb
za duši obětowati, anebo pro-
dati komukoli.

§. 42. Který zeman má děti
nebo nemá, i umře, i po geho
smrti dědina opušćená zůstane:
nagdeli se z geho rodu (někdo)
až do třetjho pokolenj, ten ať
má geho dědinu.

§. 43. I dědiny wšěcky ať
gsau swobodné ode wšěch robot
i danj carstwj mému, ale ať
dávagj koně a we wálce ať bo-
gugj podlé zákona.

§. 44. I ať nemá na wůli své
pán car, aneb král, aneb panj
cárová, nikomu wzjti dědinu
násiljm, ani kaupiti, ani zamě-
nití, kromě gestli kdo sám si to
obljbj.

§. 49. Když umře zeman,
kůň statný a oružj (zbraň) ať se

a swita welika biserna, i zlaty pojas, da uzme syn jeho, i da mu car neuźme. Akoli neima syna a ima d'šćr, da ima d'šći uzeti, ili prodati ili odati swobodno.

dá caru: ale rancho weliké perlowé, i zlatý pás, ať weźme syn geho, i ať mu ho car nebere. Nemáli syna, ale dceru, ať může dcera wzjti neb prodati neb darowati (ge) swobodně.

Tomu nápodobně ustanowuj práwa Kunradowa, králem Otakarem I potvrzená :

Omnes hereditates, quas viri nobiles tam majores quam minores tempore ducis Conradi sine querela juste et pacifice hucusque possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant.

Si quis non habuerit filium vel filios, et habuerit filias, ad illas deveniat hereditas aequaliter; et si non fuerint, hereditas deveniat ad proximos heredes.

Wšecky dědiny, kteréžto mužj urozenj gak šlechticowé tak i wládykowé za času wévody Kunrada bez nářku spravedliwě a pokogně až posawad drželi, i napotom w nepřerušěném pokogi ať držj.

Gestli kdo nebude mjtj syna neb syny, ale bude mjtj dcery, těm ať dostane se dědictwj na rovné částky; a nebudeli dcer, dědictwj ať spadne na nejbližj dědice.

Z toho widěti, že práwo *odaumrtj*, kteréžto w Čechách až do obnoweného zřjzenj zemského r. 1627 tak rozsáhlé a důležité působenj mělo, nebylo w neystaršj době ani všeobecné, ani zákonné, ačkoli giž we druhé polowici XIII stoletj zgewně a urtitě se o něm w listinách mluwj, a ono, bywši pozděgi od krále Wladislawa II odwołané, předce se opět ngalo i udrželo. Otázka tato náležj k těm nesnázem starého práwa českého, které my pro chudobu i pro odpory pramenů našich posawad rozhodnauti si netraufáme. Zdánj však své postavjme. o tom trochu njže.

Paragraf 49 zákonů Dušanových oznamuge nám obyčej zvláštnj, německým archeologům práwujm pode gmény „Heergewäte“ a „Gerade“ známý, a však gen na ty národy německé obmezený, kteřj se Slowany sausedili, *) a protož podobně od

*) J. Grimm deutsche Rechtsalterthümer, S. 566—586.

Slowanů přigatý. Téměř nepochybně, že obyčej tento i v Čechách užíván byl, ačkoli sme tu ještě určitých o něm svědectví nenalezli. Sauwisjť zagisté s ginými řády tuto někdy známými, i s odaumrtjím.

Co gsau *dědiny klaské*, neboli *kladské*, o kterých we třech listinách českých, *) a však pokazdē bez dalšjho wýkladu; řeč gest? Nacházely se u všelikých wesnic, a snad půwodně u všech, rovně gako tak řečené „kobyelé pole;“ rozsáhlost gegich tu wětšj, tu menšj byla; král powažowán za pána gegich, ačkoli newj se, kdo gich vlastně užíwal. To gisté gest, že i od králowských statků (villikacj), i od panských a wládyčjch, i od kostelnjch a klášterských gruntů rozdjlné byly.

Čjm wjce wšecky řády a úkazy wobčanském žiwotě starých Čechů we přirozené spogitosti mezi sebau powažugeme, tjm se wjce přeswědčugeme o prawdě zásady předůležitě pro celau starožitnost naši, ačkoli nikde určitě a swětěle neoswědčené: totiž, že i w Čechách i w Srbsku, též gako w Němcjch a w Anglii, w neystaršj době celé gměnj národnj dělilo se půwodně we *statky obecny*, *občiny* (die Mark, folcland), a w *dědiny* (patrimonium, das Eigen). Onyno slaužily půwodně pastýřům a lowcům, tyto rolnjkům; k oněm počjtány lesy, řeky

*) Král Wáclaw klášteru Chotěšowskému dne 17 unora 1235: „Hereditates, quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa de Stode habuisse dinoscimur, cum attinentiis suis dedimus et contulimus et praesenti scripto firmavimus Hotesowensi ecclesiae in perpetuum libere possidendas. Licet etenim praefatae hereditates paucae sint et sicut relatu fide dignorum accepimus in parvo centum jugera excedentes, tamen ecclesia occasione ipsarum innumeras pertulisse dicitur laesiones.” — Týž klášteru Teplskému, 12 dubna 1237: „Hereditates quae vulgariter Claszke vocantur, quas in villa de Cleppin habuisse dinoscimur — in parvo nonaginta jugera excedentes — wše w táž slowa gako předešlá listina. — Týž klášteru Chotěšowskému r. 1236: „Hereditates quae vulgariter Claske vocantur, quas in villa Horekowiz habuisse dinoscimur, cum attinentiis suis a t. d. —

a vody, dráhy, pastviště a palauky, k těmto role, domy, zahrady, štěpnice, lanky a vše, kam pluh a kosa se zabírá (qua falx et arater ierit, Hygin. de limit. const. p. 204 Goes); několi w podrobnosti často spór o ■ býwal, pokud co k občinám anebo k dědinám náleželo. K občinám počítáno také vše co w lesu a we wodě žilo, zvíř, ptactwo, včely, ryby; nápodobně knim patřily dráhy, silnice a mosty. Panownjkům půwodně náleželo práwo dozoru a hágenj občin; záhy však, gako w Němcjch a w Anglii,*) tak i w Čechách, proměnily se občiny w dokonalé *regale*, takže negen lesy, ale i low, rybárstwj a wšelnictwj giž w XI stoletj za regalia w Čechách powažowány, několi nenj pochyby, že wětšj zemané nadto také své vlastnj dědinné lesy a lowy měli. Samo sebau se rozumj, že w nejstarěj době, pokud wšnatost se geště byla nerozmohla, nejwětšj částka země za občiny pokládána gest, a že dědiny w poměru knim gen skrowné byly. Protož také wětšj částka země záhy dostala se panownjkům w moc, kteraužto oni, při rozmáhagjcjm se počtu obywatelstwa, s radau kmetskau a zemanekau na sněnjch, obyčegně za „wýsluhy“ rozdávali, t. g. za statky wydanžené, zásluhami o vlast a o krále nabyté; což nepochybě za půwod negen manstwj wšbec, ale i tak nazwaných zemských robot, i práwa odaumrtj powažowáno býti může.

W listinách XI—XIII stoletj, kdykoli zemané češtj a morawštj cjrkwem a klášterům něco dávali, wždy spolu rozdjl ten oznamowali, zdali to z *dědin* swých (de patrimonio), anebo z *wýsluh* (de terra, quam dux pro servitio mihi contulit) dávali. Wýsluhy však nebyly než částka nedědin w zemi; k nedědinám zagisté náležely také občiny, hágemstwj, země hradská, pole klaské neboli kladské, pole kobyelé; obecny pogem a názew starj wšech těchto nedědin wšbec domýšljme se, že byl „župa,“ gak u Srbů tak i u Čechů, i u giných Slowanů. A w tomto smyslu teprw bylaby nahoře dotčená německá *marka*, die Mark,

*) J. Grimm deutsche Rechtsalterth. S. 247, 248, 501, 504.
J. M. Lappenberg Geschichte von England, Hamburg 1834, 1r Bd.
S. 578—580.

auplně rovná slowanské župě, a poněťj oboge stěgné, s výminkau toliko hradské austawy, Slowanům vlastnj, s županau sauwisjcy, o které w následugjcjm článku gednati budeme.

W zákonech Dušanových župa gest oppositum netolike *hradu* (grad), ale dle domněnj našeho i *dědin* (baštin). Dědiny byly zagisté, dle §. 43 nahoře giž postaweného, wšecky swobodné, a král neboli car žádného w nich k robotám i k daněm práwa neměl, aniž gich zemanům zase bráti mohl (§. 44); ne tak bylo při župách, ačkoli také mezi zemany rozdělených (§. 76, 134, 156), které slaužiti musely (§. 128, 154, 183, 196), a držitelům z gistých přjčin zase odgaty býti mohly. Významný zdá se. nám w ohledu tomto zvlášťe býti §. 183, genž prawj:

Ako se u župi žir rodi, toga Gestli se w župě žaludj rodj, žira caru polowina, a tomu wla- toho žaludj polowice náležj caru, stelinu čia je dr'žawa polowina. a polowice tomu zemanu, který ten statek držj.

Známo gest, že chowánj a krmenj wepřowého dobytka, pod širým nebem, w Srbsku od starodáwna i podnes mezi předuj články hospodárstwj národnjho náležj. Na dědinách swých hrj zemané srbštj bylihy cárowi takowého práwa bránili; na župě (t. g. na wýsluhách) toho činiti nemohli. Na německau „Markgenossenschaft“ narážj také §. 76, když se dj: „Župa župě da nepopaset dobitkom ništo,“ t. g. každý gen w župě té, ku kteréž náležj, pásti smj, a nikoli do giné župy nezabjhati.

Tuto myšlěnkau o župě (= Mark) my gen kratičce sme nastjnuili, ba gen gj se takor'ka dotknanti mohli. Wěc ale tato zasluhuje bedliwěgšjho uwáženj, zvlášťe an se zdá, že i rozdjly mezi *Mark*, *Gaumark* a *Feldmark* u Čechů tak gako u Němců znamenány byly. Kéz přednj práv slowanských znael, p. *Maciejowski* náš, pilněgšj na to zřetel obrátj, a nás o prawdě aneb o bludu poučj!

Od dědin i od žup rozdjlná byla *kragiště* (termini terrae), pro ochranu země na způsob *wogenského pomexj* zřjzená. Dušanůw zákonnjk mluwj o nich:

§. 52. Wlastele koi krajišta §. 52. Zemané genž kragiště dr'že, koja wojska ottudu mine držj, které wogasko tudy progda

i plěni zemlju carewu, paky přide otpet na nich zemlja: ti vlasteli vse da plate, překo koje džawe přejde.

§. 142. I ašte se obrěštet chusar otš'd přez dr'žawu krajištnika, i plěnit gđěgodě, i opet se wratit s' plěnom: da platja krajištnik samo sedmo.

§. 144. Powelěnie carsko. Po wsěch zemljach, i po grado-
wech, i po župach, i po krajištech, chusara *) i tata da něst a t. d.

a plenj zemi cárowu, pak přigde opěť na gich zemi: ti zemané ať wšecku (škodu) zaplatj, skrze které statky ono přogde.

§. 142. I nagdeli se laupeznjak prošed skrze zemi kragištnjka, i plenj kdekoli, a nazpěť se wratj s plenem (laupežj): to ať kragištnj zaplatj sedmnásobně.

§. 144. Rozkaz cárůw. Po wsěch zemjch, i po hradech, i po župách, i po kragištech, laupeznjka i zloděge ať nenj a t. d.

Kragištnj gest zde zgewně totěz, co w listinách českých i morawských od wěku Břetislawa I připomjnanj „*custos termini*“ Saxonici, Polonici, Ungarici“ a t. d. Powinnost někdejších *chodů*, zvláště w okolí Domažlickém, i posawad národu nálemu z paměti newyšla. A však podobné stráže po celé hranici zemské w XI a XII stoletj rozestaweny byly; a ustaw ten bezpochyby zasahowal časů neydáwnějšjch u wsěch Slowanů, ačkoli chudoba pramenů našich pjsemných nic nám o nich dále wěděti nedává. Samwisel' on s ustawau hradskaui čili župnj, a měl s nj tentjz základ, t. ochranu země před násiljm nepřátel'ským.

11. Zemské roboty. Sedláci.

Podě gménem *robot zemských* wyznamenáwáme zvláštnj druh regalij w Čechách i w Srbsku, plynancj, dle našeho zdánj, zaustawy hradské čili župnj. W každě totižto župě byl za starodáwna *hrad* (město), co gměnj národnj, půwodně gen pod zpráwau, pozděgi pak čistě w moci panownjkowě, w Čechách totižto w moci knjžecj čili kráľowské, w Srbsku w moci welikého župana neboli pozděgi krále srbského. Král w takowěmto

*) Slowo *chusar*, *husar* i *žusar* (neboť takto se rozličně pjše) znamená půwodně laupeznjka, i odtud potom (gako slowo haiduk a t. p.) přenešeno na gistý způsob wogska.

hradě měl i zvláštní sýdlo, i auřady i komoru swau. K chování jeho a k opatření všech jeho potřeb zavázána byla původně celá župa. Obyvatelé gegj tedy powinni byli nejen hrad ten stawěti a opravowati, příkopy okolo něho dělati a čistiti, hlásky w něm konati, ale i k opravě cest a mostů, k sekání dříví, k orání, ku kosení a ke žni pro komoru královskou lidi wysjlati. Mimo to museli po svých kobylich polích koně královské wedle svých obecných pro zemskou potřebu chowati, na lovu královském pomocni býti, krále i auředajky jeho, též lověj královské s holotami (psáři, cauiductores) a se psy a sebe přigjmati, gim nocleh a nářez dáváti, powozem i prwodem ge zaopatřowati a co tomu podobného. K některým takovýmto robotám zdá se že všickni obyvatelé w župě zavázáni byli, k jiným jen některj; a však také, kdokoli se z powinnosti takové vyplatiiti chtěl, to učiniti na wůli měl. A tito řádové we všech svých podrobnostech, jako w Čechách, tak i w Srbsku, ano i w Polsku (aspoň we Slezsku) za právo uwedeni byli; w listinách českých gmenugj se tytýž „munera publica“, we srbských pak „roboty carske male i welike.“ Weliký počet gich pohromadě poskytuje wysada Stefanowa Dušanowa r. 1348 kláštera Chilendarskému daná:

„Metochie sela oswobodi carstwo mi ot všech rabot carstwa mi, da im ně gradozidania, ni cakonstwa po gradowěch, ni sěnokošě, ni winograda, ni žetwe, ni priselice, ni koňa, ni psa, ni kojego podanka, prosto rešti ot všech rabot malich i welikich carstwa mi.“

— Wesnice zádušnj oswobozuge carstw mi ode všech robot carských, ať gim nenj hrady stawěti, ani stráže po hradech držeti, ni seno kositi, ni na winohrad a na žeň wysjlati, ni nocleh a nářez dáváti, ni koně anebo psy chowati, ni gake daně dáváti, prosto řjkage, ode všech robot carských malých i welikých.

Wedle toho geště hogněgi wyčjtá gich listina kláštera panenského u S. Gířj w Praze od r. 1227, ačkoli neprawá:

— „A censibus et tributis, a publicis muneribus, videlicet ab aedificatione castrorum, a refec-

— „Od platů a danj, od zemských robot, totiž od stawění hradů, od opravování mostů a

font pontium et piscinarum, a
preseka, a custodia murorum, a
vigiliis nocturnis quae fiunt in ca-
stris, a fossatorum cavatione, ab
onere quod dicitur poowod (sic)
et prowod, trisne et a poge zda,
a vectigalibus quae fiunt cum rex
ad colloquium vel exercitum est
iturus, a gravamine quod dicitur
swod et glava et ab aliis inju-
riis libera et exempta.“ —

rybníků, od přesecky (sekání lesů),
od stráž na zdi, ode hlásek no-
čních po hradech, od kopání přj-
kopů, od břemene řečeného pů-
woz a průwod, od tržného a po-
gezdy, od placení kteréž se dě-
je když král na sněm aneb do
boge gede, od břemene swodu a
hlavy a od jiných autisků swo-
bodná i zproštěná.“

W jiných listinách gewj se gednotliwé takowé roboty po-
různu a přiležitě. My dosti magjce na powšechném wytčenj
shody gegich gak w Čechách tak i w Srbsku, podrobně gich
zde rozbjřati nebudeme. W Dušanowě zákonnjku wztahuj se
k nim wůbec §§. 24, 26, 35, 39, 43, 126—128, a ku „pri-
selici“ (českému „noclehu a nářezu,“ hospitatio) zvláště 63,
108, 124, 154, 155 a 199. Tuto „priselicu“ car Dušan zá-
konnjkem swým téměř dokonce zdwihl a zrušil; w Čechách za
wřku Karla IV giž nikde o nj zmjinky nehylo.

Pamatné gest mjsto we privilegium krále Otakara I, na spo-
sředkowánj ležáta papežského 10 března 1222 stawu ducho-
wajmu w Čechách daném, kdežto zprosti w král staw tento i
poddané geho mnohých břemen a robot obecných, předce wy-
mjnil sebě trogj robotu, ku které ge wzdy gešitě zawázány mjtí
chtěl:

Illam consuetudinem homines
ecclesiasticos uolumus retinere,
quod ad succidendum siluam,
quod *presecu* dicitur, uel castrum
aedificandum, uel ad faciendū
fossatū, cum hominibus nostris
et baronum laboretur.

— Ten obyčej lidé cirke-
wnj chceme aby zachowávali,
aby k meytění lesa, což se *pře-*
seku nazýwá, nebo k stawenj
hradu, aneb ku kopání přjkopů
s lidmi (poddanými) našimi a
panskými nápomocni byli.

Z toho widěti, že k těmto robotám, kteréžto za „weliké“
pokládati můžeme, všiokni lidé poddanj w zemi bez rozdjlu při-
spjwati museli. Stawenj hradů bylať arci wěo pro celau zemi
důležitá; čjm wjce hradů w zemi, tjm wjce prostředků ochran-

ných proti wpádům nepřátelským. Zdá se že nejen hradowé zemšťj čili královšťj, ale i mnozj panšťj takto pomocj celého krage wystaŕeni byli, a to způsobenjm královským; k tomu nás weďe přjčina ta, že mnohé pány české, genž hrady swými dědičně wládli, w listinách tytýž gen *purkrabjmi* nazwané nacházjme, ku př. pány z Risenburka gakožto purkrabj na Risenburce a g. w. A to tušjm také přjčinu dalo hogným těm sporům mezi králem Otakarem II a pány českými o hrady, kteréž on za královské, tito pak za swé dědičné pokládali. A wšak věci této dalšj skaumánj sem nenáležj.

W listině od krále Přemysla Otakara I dne 11 řjgna 1224 klášteru S. Gířj w Praze dané toto se prawj:

— Hanc in perpetuum concedimus libertatem, ut castellanus Wisegradensis, qui modo est vel qui pro tempore fuerit, exactiones turpes quae vulgari-vocabulo poiezda vocantur, paganorum potius quam Christianorum, in villis dicti monasterii — exigere de cetero non praesumat, exceptis duodecim denariis publicae monetae semel in anno de quolibet manso illarum villarum, quae tali vexatione primitus vexabantur.

— Tuto swobodu na wěčnosť gim propůgčngeme, že župan Wyšehradský, genž nynj gest aneb napotom bude, powinnosti mrzké, obecně *pogezdau* zwané, wjce pohanské nežli křesťanské, we wesnicjch téhož kláštera napotom wyhledáwati nemá, kromě dwanácti penjzků obecného řjsla gednau za rok s každého lánu těch wesnic, které takowanto powinnostj od prwopočátku stjženy byly.

Co vlastně tato *pogezda* znamenala, i w čem od *půwozu* a *průwoďu* se dělila, my určiti nemůžeme. Ale ze-slow těchto, i ze slow podobných w giných listinách widěti gest: 1) že půwodně ne wšecky wesnice, ale gen některé ku pogezďě zawázány byly; 2) že wesnice ku pogezďě zawázané giných robot malých prázdny byly; 3) že powinnosti ty byly wěcnj, na lány čili grunty selské založené, a nikoli osobnj; a 4) že reluirowány býti mohly. Toto wždy na zřeteli mjtj musjme, nechcemeli křiwě smyslit, žeby položenj stawu poddaného selského we slowanských zemjch od gakžiwa otrocké, neřestné a nesnesitelné

bylo. Acož oni nátisků trpěli dosti, ale vždy gen bezprávně a protizákonně; neboť zákonové hágili gich a předpisowali gim i práwa i powinnosti gegich.

§. 70. Neropchom zakon po wsej zemli. W nedeli da rabotaju dwa dni proniarn, i da mu dawa u godištu perperu carewu; i zamanicom da mu kosi sěna d'n jedin i winograda d'n jedin; a kto acimat winograda, a oni da mu rabotaju ine rabote d'n. I što urabota neropch, tozi wse da stežit; a ino přez zakon ništo da mu se neuzmet.

§. 139. Neropchom w zemli carewě da něst woln' ni jedin gospodar přez zakon ništo s'tworiti, razwě što jest car zapisal w zakonnicě, tozi da mu rabota i dawa. Ašteli mu učini što bezakunno, powelčwa gospodin car, da jest woln' w'saky neropch přeti se s' swoim gospodarom, ili s' carem, ili s' gospoždeju cariceju, ili s' cr'kwiju, ili s' vlasteli cārewemi, ili s' kim ljubo; da ga něst woln' nikto zadr'žati ot suda carewa, razwě da mu sudie sude po prawdě. I ašte uprii neropch gospodara, da ga ujemčii sudia carew, kako da plati gospodar w'se neropchu na rok, i potom da něst woln' onzi gospodar nikoje zlo učiniti neropchu.

§. 70. Sedlákům zákon po celé zemi. W témdni ať robotugj dwa dni pánu swému, i ať mu dáwagj w roče daň carskau; a darmo ať mu kosj seno den gedē i winohradu den gedē; ale kdo nemá winohradu, ať mu robotugj giné roboty den. I cokoli wydělá sedlák, to wše ať stěžj; a giného mimo zákon nic ať se od něho nebere.

§. 139. Sedlákům w zemi cārowě ať nemá na wůli žádný pán mimo zákon nic učiniti, kromě co gest car zapsal w zákonnjku, to ať mu robotuge i dáwá. Gestli mu učinj co bežzákonného, káže car pán, aby mocen byl každý sedlák sauditi se se swým pánem, budťo s carem, aneb s panj cārowau, aneb s cirkwj, aneb se zemany cārowými aneb s kýmkoli; ať nikdo nesmj zdržeti geg od sandu cārowa, ale ať mu saudj saudcowé podlé práwa. I gestliže upře sedlák pána, ať ho uručj sudj cārůw, aby pán sedlákowi wše na rok (určitý čas) zaplatil; a potom ať nesmj ten pán nic zlého učiniti sedláku.

Powinnosti českých sedláků k pánům, před uwedenjm do Čech práwa německého čili zákupnjho, také byly určité, atkoli nestěgné. Důkaz na to, mimo mnohé listiny, které zde pro

krátkost uwozewati nemůžeme, čjsti se může we Starebylých Skládanjch p. Hankau wydaných (I. 80—86). Takéť sedlákům našim každého času wolno bylo saudití se s pány swými, gakož toho i přjklady i swědectwj gsau před rukama. —

Pogednánj toto wzrostlo nám nad naděgi a wůli naši, ačkoli sme všude přjlišné krátkosti šetřili a mnohých důležitých wěcj ani na krátce dotýkati se nemohli. Nicméně daufáme, že gakéžkoli ono gest, postatj wždy k aučelu našemu neyblížšjmu, genž neginý byl, než abychom pozor skaumatelů ku předmětům těmto obrátili, a aspoň některé přjklady předložili, gak se nám zdá, žeby starožitnosti naše práwnj nowě obgasněny a do swělla postaweny býti mohly.

7.

Český Kazimluw.

Zbjrka prwnj.

We wšenaučném Kroku počal byl r. 1823 a 1827 nomenowaný vlastenský „Lowec“ stjhati prohřešky, kterýchžto nomenowanj přátelé geho, pšjce po česku, proti duchu mlwy své dopauštitěti se nepřestávali. Wytýkaltě tam chyby gen „kwýstraže, nic k aurazu,” sám uznáwage, že „chyba každým vládně, kdokoli chodj pod sluncem.” Aumysl geho byl práwě vlastenský, duch dobromyslný, slova tytýž sice důrazná, wšak nikdež urážliwá, nikde owšem osob se nedotýkajcjc: a předce porjnanj geho s tau neywětšj nehodau se potkalo, která mu kdy hroziti mohla; s tau totiž, že aučinek slow geho šel práwě naopak, nežli kam spisowatel byl směrowál. Bratřjm geho, kteřj tušjm we chybách káraných k saucitu a ku poznánj křehkosti lidské wedeni byli, zželilo se gich gako newinnátek; a protož napotom mnozj tjm ochotněgi s nimi se pěstowali, ne giž oprav, ale chyb samých bedliwě si wážjce. Takž milý Lowec, newage prospěchu, anobrž i sám se mnohých stran stjhán gsa, odložil zbraň swau a odebral se na odpočinutj.

Od té doby slyšeli sme sice, že se vlastenci našli, genž umknutj geho i litowali, ba že geg i často nabjzeli, aby powstana opět, nowý bog začal s cizotau, která neduhy a wředy swými přirozenau krásnau postawu materčiny našj hyzdití nepřestává; nedbagjce přý, třebasby šjpowé geho někdy i gich

samých se dotýkali. Byli to tuším diwnj páni, kteřj snad o všeobecný prospěch literatury našj geště wjce stáli, nežli o sláwu swau osobuj, a kterýmž tedy také na přirozené lepotě našj milé češtiny wjce záleželo, nežli na neauhounnosti dosawadnjho péra gegich. Ugištugjce, že negen časowé, ale i lidé se mēnj, chtěli oni Lowci naděgi činiti, že kdyby nynj znou powstal, smuohem lepšjm nežli onehdy potkalby se prospěchem. On ale wěda, že hlawa i smysl sice každého člowěka rozdjlný gest, srdce však synů Ewiných po wěky stegně zůstává, umyslil sobě ginau poněkud nastaupiti stezku, a ukazowati raděgi spisowatelům mladým, gak sobě počjnati magj, aby z té staré češtiny konečně se wyzuli, a napotom hezky po německočesku i myslili, i mluwili a psali. Oprawdu, k čemu gest nám ta staročeská prostota i čistota gazyka našeho? Spisowatel náš o nic wjce pečowati nemusj, nežli aby u neypředněgšjch myslitelů a neyšpatněgšjch stylistů wěku našeho, t. u Němců, mysliti a psáti se naučil; ostatně samo šebau se rozumj, že cokoli po německu zpráwně položeno bude, do češtiny wěrně a literně obrácené nikoli nezpráwným se státi nemůže. Protož také slušně gednau pokušiti se můžeme, abychom ukázali, kterak bez mnohého w řeči namáhánj učeně česky psáti se dá.

1) Předewšjm radjme nebrati do rukau owšem žádné staré české knihy, a zawadjli kdo předge kdy do některé, aspoň nestudowati w nj, nečjsti gj spérem w rukau, zwláště w gazykowém ohledu. Načby to bylo? Cokoli tam ušlechtilých vlastnostj gazyka českého se nacházj, ty krom toho wšecky giž newyrownaný náš Jungmann do Slownjka swého wepsal a pod artikule swé rozložil. Kdoby se mandrý dále o ně staral a čas gimi mařil? — dosti gest, že gsau we Slownjku.

2) Z téže přjriiny také ani raditi nemůžeme, aby kdo mnohým téhož Slownjka studowánjm se objral. Práwě ty články, kde neywjce pauze českých vlastnostj se wykládá, tak gsau obšjrně psány, že často spjše celá báseň aneb powjdka složiti, nežli takowý ten článek s rozmyslem gen přečjsti se dá. Podjweyme se gen ku př. na ohromný článek „dám, dáti,” genž sám wšše desjti kwartowých slaupů w listku zaujmá! Kolikero

et staročeských gadřných a rázných způsobů mluwenj nacházej se tam! — kdožby si tjm hlavu lámal! —

3) Daloby se prowesti, že náš nynějšj způsob mluwenj, kde od starého se odchyluge, obyčegně lepšj a prospěšnějšj gest. Tak ku př. starj Čechowé „*dávali* sobě kabáty dělati;“ my giž ge sobě „*šjti necháwáme*“ t. g. nebránjme, nýbrž povolugeme dotjrawému kreyčjmu z milosti, že nám ge šjti smj a může. Proto ale také gen starj Čechowé platjwali gim za swé kabáty: od nás pak žádati, abychom kreyčjm swým, nad to milostiwé se. gin propůgčowánj, geště i penje dávali, byloby přjliš nesprawedliwé.

4) „*Zde gsau k dostánj swjčky, wegce*“ at. d. I w tomto giž naskrze zobecnělem mluwenj způsobu wyniká wěk a národ náš nad ubohé předky i nad giné slowanské kmeny dwtipem. Tito mysliliby, že tjm řjci chceme, gakoby swjčky, wegce at. d. tam *dostati* neb *wyležeti se* měly: a wšak giž to každé djetě u nás wj, že ta slowa nic giného neprawj než „*hier sind zu haben*“ at. d.; gakoz nápodobně také řjkáme: „*das ist nicht auszuhalten, to nenj k wystánj*“, „*es ist nicht zu begreifen, nenj k pochopenj*“ at. d. Starj Čechowé byliby tam prawili a psali: *zde prodáwagj se*, aneb *gsau na prodeg*, anebo *zde dostati gest swjčky* (cum accensat.), toto pak byliby za *nesnesitelné* a *nepochopitelné* wyhlásili. Také předkové naši, když gaké nowiny měli, ty sobě „*wěděti dávali*“, my pak šjtjge se tohoto inñitivu, radši ge přátelům swým oznamugeme, známý činjme, aneb aspoň gen „*na wědomj dáváme*.“ Takž nadjti se gest, že konečně i na mjestě dosawadnjho: „*giž ho newiděti, nebylo Wás slyšeti*“ at. d. psáti budeme: „*giž nenj k widěnj, nebyl ste k slyšěnj*“, gelikoz to doslowněgi znj „*er ist nicht mehr zu sehen, Sie waren nicht zu hören*.“ Krom toho giž nikdo wjce neprawj po česku „*bylo se čemu podiwiti*“, ale po německu: „*es war zu verwundern, bylotě k podjwenj*.“ —

5) *Dozwěděti se něco*, — také giž zobecnělo, snad nejwjce proto, že nowé gest a u starých Čechů neslychápé; tito zagiště řjkáwali aneb „*dowěděti se něčeho*“, anebo „*zwěděti*

něco. Toto (zvěděti) gest aktivum, a požaduge pauhý akkusativ po sobě; onno (dowěděti se), gako každé reciprocum, genitivu hledá (ku př. doptati se někoho, doprositi se milosti, dožádati se svědků, dowělati se sausedů svých at.d.) Dowěděti se náležj mezi hybrida. — Však potichu, páni, „ať se to gen žádný nedozwj!“ — •

6) *Podjl na něčem bráti*, Theil nehmen an etwas, — výborně gest přeloženo. Stařj Čechové také *djly* neb *podjly brali*, když o dědictw se dělili, a však ne *na* dědictw; (t.g. gakoby na wrehu dědictw anebo w powětrj), ale w dědictw, a to skutečně; když pak radost anebo žalost potkala přátely gegich, té oni wždy také *aučastni býwali*, *aučastny se činwali*, *mjwali w nj aučastenstw*, ba *mjwali* také *w nj* swůg *djl*, *býwali gj citelni* at.d., ale *podjlu na nj* gakžiw *nebrali*.

7) Nowj Čechové giž nepjšj wjce pro čtenáře, ale gen pro *čytatele*, a učené plody péra swého nepodáwaj; nekladaj, ale *umjšlujj* do časopisů, nepochybugje *na tom*, že všickni Čechové, Morawané a Slowáci *ge* rozuměti a *na nich* zaljbenj swé mjtí budaj, gelikož oni *na tom* winni negsau, — gestěli kdo mezi námi němčině se nedoučil! — My pak také *o tom* nepochybugeme, že gestliže kdo *spisům* a *řědem* takowýmto neporozumj, a *w nich* žádného zaljbenj nenalezá, *tjm* gen ta stará čeština winna gest, gegjžto duch gestě námi někdy lómcege, a wěj učenostj wypuditi se dáti nechce!

8.

Liternj zpráwy.

1.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Studio et opera Antonii Boczek, societatis scientiarum Boemicae et aliarum membri nec non professoris publici. Tomus primus ab annis 396—1199. Olomucii, 1836, ex typographia Aloysii Skarnitzl. (Stránek XXIV a 355 we 4tu.)

Skaumánj historické za našeho věku neobhřá se již wje paným prohledáwáním a přežíváním starých kronikářů i nowěgých dějepisců: všude nyní žádá se výklad historie dle půwodnjch pramenů, dle akt a zápisů weřejných i saukromých, dle smyslu a slov, kterými děginné osoby samy se pronášely; a přetož za prwnj potřebu všeho historictwj uznáwá se nyní zbírání netoliko starých rukopisů geště snad neznámých, ale nadto listin a psan, a všeho toho, co archivové domácj a cizj k wyswětlenj historie poskytovali mohau. Archivnj hledánj a skaumánj k tomu cjlj nyní we všech zemjch wzdělané Europy gest gako w pořádku a w obyčej; většjm djleim gsau to neywyšj wlády zemské samy, které k němu powzbuzdgj, ge poraňegj a náklad na ně wedau; ginde akademie a společnosti zvláštnj wzaly sobě to na péči. Předewšjm wyniká tu anglickým parlamentem nařzená i bohatě nadaná „Record Commission“; ačkoli we Francii přičiněnjm ministra Guizota geště pilněgi a zdárněgi w tom se pracuge. Co w Němcjch, Rusjch, w Turiaň, w Uhřjch, Dánech, Belgii a g. ktěmuž cjlj se děge, podrobně wyprawowati zde nemůžeme. W našj vlasti wys. slawnj

páni Stawowé již od r. 1793, a zvláště pak od r. 1831 ku prospěchu historie velikomyslně nápomoci gsau; we družné pak Morawě předewšim oswjcený syn gegj a někdejší gubérnátor, G. Exc. pan Antonjn Fridrich hrabě Mitrowský z Nemyšle a z Mitrowic, neyw. kanclér spogené dworské kanceláře a president dworské kommissj nad studiemi we Wjdni, o wlastenskau tufo wěc se postaral. On pobjduw r. 1831 p. Bočka, professora řeči a literatury české w Olomauci, aby počaté od něho diplomatické zbjrky k tisku přichystal, k djlu takowému negen potřebným nákladem, ale i wšelikau ginau pomocí co prawý Maecen přispěl, a *gemu* předsně za to děkowati máme, že diplomatář tento nynj w rukau milownjku wlastenské historie se nacházej.

Celé djlo záležeti má ze čtyř kwartantů, a obsahowati až do wyhynutj rodu králowského Přemyslowců r. 1306 asi 2200 listin čili raděgi čjsel. Prwnj tento djl, sahage od r. 396 do 1199, podává 378 čjsel.

Ó tom, co důležitěho nowého pro historii morawskau djlo toto přináší, p. Boček sám we předmluwě (str. XI a násl.) předběžné nawěštj dává. Gest toho wjce, nežli nám zde podrobně wyčjsti lze. Mý wtom ohledu wůbec gadrněgi a prawdiwěgi pownesti se nemůžeme, než když řekneme, že gakož owšem celé snaženj p. Bočkowo, tak i zvláště spis tento, *nowau epochu w Morawském děgezpitu* zakládá; i poněwadž Morawská historie gen částkau gest české, že tudjž kniha ta i pro historii českau co *neywjce důležitá* gest. Za neywětšj poklad gegj wážiti sobě stauj zlomky *Monseowy*, t. 14 listin ze staré knihy nadáuj chrámu S. Petra w Olomauci, z nichžto dvě do IX, ostatnj do XI stoletj sahaj. W prwnjch dwau řeč gest o Rastislawowi a Swatoplukowi, panownjcejch, a o Cyrillowi i Methodiowi, apoštoljch Morawských. Arcibiskup Methodius geště r. 884, den SS. Petra a Pawla, swětil w Brně chrám S. Petra (na str. 47), kterážto zpráwa mnohé předešlé domněnky našich kritiků wywracuge. Neméně milé bylo nám widěti, že potworný onen nápis „Tuwentaro de Maravna“ w regestách papeže Jana VIII (r. 879), z originálu samého na „Zuwentapu(lco) de Morauna“ oprawiti se dal (str. 40). Historie roků 1028 do 1062 ze zlomků Monseowých nowého swětla nabýwá, čemž ale tuto mjstněgi mluwiti nemůžeme. Potom pak zvláště k rokům 1140—1147 mnoho neznámých posawad a wzácných pjemnostj diplomatář tento poskytuje. Mnohé listiny, gichž originálů wjce nestáwá, podáwaj se ze starých rukopisů w lepšim ne-

posawad žtenj. P. Boček podnikaučjma a wywedenjma dja tohoto wábec zástawil sobě i wznešenému Maecenu swému w historii wla-
stenské památku nesmartedlnau. Ušlechtilý skutek takový sám
nejlépe se chwálj, aniž chwály našj potřebuge; my tedy, hledjce
kauzkým mezem časopisu tohoto, obšírněgi rozebjrati ho nebu-
deme, alebrž gen o tom, kde zdánj naše od úsudku p. Spisowate-
lowa se dělj, kratičce něco podotkneme.

P. Boček do dja swého netoliko listiny, ale i mnohá mjsta
ze starých kronikářů položil, kde o takových dějch řeč gest,
kteřj obyčejně zápisy stwřzowani býwagj; gmenowitě mnohé člán-
ky z kronik německých, z Cosmasa, ze mnicha Sazawského, z Jar-
locha Želiwského, a předewšj z neznámého posawad kronikáře
morawského, gegž *Hildegardem Hradišským* nazýwá i wěk geho do
1127—1147 klade (na str. 114). To se nám proto neljbj, že wlast-
ně tam nenáležj, nowého samo w sobě skaumateli nic nepodává,
i knihu bez potřeby zdražuge. Z přčiny té také bylibychom ra-
dili z listin těch cizjch, které někdy gen gednjm gmenem anebo slo-
wem Morawy se týkagj, weskrz gen krátké wýtahy podáwati, gakož
se to při některých stalo. Hildegarda pak swého mělby a má nám
p. B. celého wydati, s potřebnými literijnými a kritickými zprávami,
abychom sami o hōdnowěrnosti geho sanditj mohli; dosawad ani
newjme, kde gest a w gžkowém rukopisu se nám zachowal; i gsau
některé w něm věci, které o wěku geho pochybnost nám činj.

Litugeme také, že mezi listinami tohoto djlu ty, které budto
zgewně nepravé a podwřžené, bud' aspoň podezřelé gsau, od p.
Wydawatele hned spolu naznamenány negsau, aby děgezpytce mé-
ně zběhlé snad k nepravdám raděgi nežli ku prawdám neza-
wodily.

W předmluwě swé p. Boček (str. XII a XVIII) mezi jinými
řečmi dokládá, že prý Břetislaw I. „ad fluvios Odram et Opam pri-
mos Teutonós locat,“ o čemž my w djle samém žádných důkazů
nenalezáme; tu zagisté gen to stogj, že tam některé statky dal
Rudolfowi, Sighardowi a Sifridowi, z kterýchžto gmen p. B. se
domýšlj, že Němci byli, což gestliže i za pravé uznáme, (ačby
se i o tom pochybowati dalo), předece newztahuge se než na oso-
by gegich, nikoli pak na lid na Odře a Opawě bydlij. Kolik až
posawad máme pánů český a morawských s francauzkými nebo
wlskými gmeny, a však oni preto francauzských nebo wlských
osad do země neuwozngj.

Giné mjesto w téže předmluvě (da str. XV: „fuit sane scriptum Boemiae fere omnium, Moravos pro privignis habere“ etc.) zrowna kárati musíme. Příčinu k němu bere sobě p. Boček z kronikáře Vincencia, že mezi spiklými proti biskupovi Zdikowi nepoložil také knížete Děpoltů, bratra krále Wladislawa I, ale wšecku winu prý gen na Morawany sčítal. A však Vincenc toho gisté z něgake proti *Moravským* knížatům newole neučinil ani učinid nemohl; vždyť nebylo tehdaž ani knížat moravských nečeských ani českých nemoravských, gelikož každý Přemyslowic i w Morawě i w Čechách doma byl, a mocj zákona Břetislawowa stegně k českému trůnu práwo měl. Pan Boček sám to neylépe wj, že nebylo wůbec starého rodu českého, genžby spolu w Morawě, ani moravského, genžby spolu w Čechách usedlým nebyl; a staré zřízení zemské české wýslovně to wymiňuje, že „Morawané w Čechách za cizozemcě se nepokládají.“ Člowěk nikdež nenj zplodinau půdy zemské, gako hřjb ke hruď přirostlý: gest andem wolné obce a národu, genž i w Čechách i w Morawě vždy gen geden a tentýž byl a gest. Nač tam rozdily činiti, kde gich od boha nenj? Gestliže Vincenc winu Děpoltowu schwálně a netoliko náhodau zamlčel, tedy toho neučinil ani pro přjzeň Děpoltowu, genž r. 1171 giž na žiwě nebyl, ani pro nepřjzeň k Morawánům, ale neyspíše proto, že králi, gemužto spis swůg byl připsal, winu *bratrowu* předstjratí se ostýchal. Ukwapil se tedy p. B. na starého Vincence, obyčegem negednoho pohřjchu kragana, genž bydljli na Morawě, sočj na bratřj swé na Wltawě a Labi, — i také naopak, — sám newěda proč, a různice tropj, kdeby raděgi kgednotě a swornosti hleděti měl. Wšak to samo sebau se rozumj, že my takowýto nemraw ni u gedněch, ni u druhých neomlawáme, ale stegnan měrau na obau stranách hanjme i haniti vždy budeme.

Ostatně námjtky tyto nebudte na agmu hogných p. B. zásluh, proti kterýmžto vždy gen malé a nepodstatné gsau. Každý milownj historie našj národnj nagde we kníze této znamenitého nančení, a bude potěšen, že pilnosti a setrwalosti gednoho muže událo se wydobyti gako ze hrobu minulosti tolik wzácných a důležitých památek, a obžiwiti znownu před. očima našima negednu žagimawan postawu i scénu z wěků dáwnjch. Každý tedy vlastenec negen za to wděčen býti, ale i wšemožně djlo to podporowati powinen gest. Hanba bylaby napotom každé bibliotěky, gak české a moravské, tak i cizozemské, we kteréby takowá kniha chyběti měla. I co do

zewnitřnj podoby své gest ona hodnau průmyslnosti moráwské památka. Prwnj tento djl prodává se u L. W. Seidla w Brně za 5 zl. 80 kr. w stříbrě.

F. P.

2.

J. V. Krombholz, Dr. und Prof. der Medicin etc. *General-Rapport über die asiatische Cholera zu Prag im J. 1831 u. 1832, nach den in den Choleraspitälern gewonnenen Erfahrungen, nebst Bemerkungen über die Abweichungen dieser Krankheit bei ihrem Wiederauftreten daselbst im September 1836. Leitmeritz, bei Medau* (prodává se u Calve w Praze, za 3 zl. stf.), 1836, stránek 134 in 4. s mnohými tabulemi.

Přehogná literatura o choleře orientalnj welmi málo spisů počítá, ze kterýchby potomkové naši mohli práwý a wěrný obraz té nemoci, gasněgšj wědomost o gegj přírodě, gegjm původu a následcích, o gegj přírodné i historické důležitosti a poměru k jiným světovým morům, — a zvláště gisté zásady a pravidla pro prospěšné uwarowánj a léčenj gegj čerpati. Tato náramná potřebnost a galowost nesčíslných knížek o choleře za našich časů wydaných wyložiti dá se neméně ze všeobecného strachu a nezřízené žádosti po brzkém gegjm zbawenj, — odkudž nedoukům a charlatanům gakýmikoli nápady neb prostředky se kogejm dosti hluku a zisku plynulo, — nežli z prozřetelné powážliwosti mužů rozumněgšjch našeho stawu, nowý tento předmět pozorně skau-magejch. Auplné a w každém ohledu dokonale popsánj této epidemie nám až podnes se nedostává, i snad budoucnmu wěku zanechati se musj. Však platné příprawy k takowému djlu, t. zbírky a sestawy mnohonásobné o nj zkušenosti, z gistotných a zvláště z auřadnjch pramenů čerpané, giž nynj we všech zemjch na světlo vycházegj: a mezi těmito přjtomná wýtečná práce slawně známého p. Spisowatele vlast naši nade mnohé giné vlasti oslawuge. Pan prof. Krombholz, genuž r. 1831 a 1832 w čas rozšířené w Praze cholery vlastnj cholernj špitál a neywyššj zpráva nad ostatnjmi svěčena byla, wykládá nám zde, w saustawném přehledu, bohatý poklad neydůležitěgšjch od něho i od giných lékařů pozorowaných děgů, a wědeckých, lékařských, statistických i politických potahů této epidemie.

Zpráva tato počíná I) neypotřebněgšjmi *člásky lékařské topografie Pražské* (str. 1—8), kdežto výška nadmořská toho města na 55,105 stěwjců franc. se cenj, což gisté vmyl tisku gest, ačkoli na konci spisu neoprawený, a slauti má 551,05 stěw. neb asi 92 sáhů franc. W tomto oddjlu knihy nacházegj se mnohé věci uvaženj hodné. P. Spisow. q mnohonásobné wadě starého města prawdiwě gedná, gehu přednostj ale mlčenjm pomjg, a tudjž tento djl města barwan přjliš tmawaj wyobrazen se býti zdá.

II) *Epidemická pawaha roků 1831 a 1832* (str. 8—15). Co do tépla, tjže a wlkosti atmosféry a směru wětrůw obogj ten rok ani před vypuknutjm cholery, ani za gegjho panowánj od giných let bytně se nerozeznáwal, aniž onoho času w eudiometrickém, elektrickém neb maġnetickém stawu gaká proměna se znáti dala. Celoročnj běh ostatnjch nemocj pokračowal podlé obyčege, lež že z gara r. 1831 studené zimnice w obzwláštnj podobě (začasto choleře podobné), pak chřjпка, a w létě nēgaký čas w zemské káznici (Provincialstrafhaus) prawé kurděge (Scorbut) a we všeobecné nemocnici tak nazwaný špitálnj prant hogněgi se vyskytovaly. Přiložená od p. Spisow. tabule doswědčuge, že každodennj přjmnověk roznemohlých se na cholera nebyl skrze celau epidemii w žádném poměru se znalau w powětřj proměnan.

III) *Powšechná historie cholernj epidemie w Praze* (str. 16-23), kde se wůbec o gegjm k nám přibytj a běhu, pak o zřjzenj a wedenj rozličných obecných ústawů proti té nemoci gedná. Kromě nemocnice wšeobecné a wogenské, špitálů w káznici, u Alžbětinek a bratřj milosrdných, bylo gich pro cholera zwlášť zřjzeno w městě sedmero giných. O lékařjch čtwtřnjch (Stadtbezirksärzte), kterýmž léčenj chudého lidu kromě špitálů swěřeno bylo, p. Spisowatel, poněwadž pod gehu zprávau nebyli, žádné zmjnyk nečinj: přálibychoi tedy, aby také řediteli gim předstawanému ljbilo se popsati, co w okresu gehu wyšetřeno bylo.

IV) *Popsánj nemoci* (str. 23—46) gest welmi obšjrné, wěrné a bedliwé. Prawdě a aučelu lékarskému neywjce přiměřené gest rozdělenj nemoci w dobu (stadium) *předchůdcůw* (Vorboten-St.), w dobu *wypuklé nemoci* (des Ausbruchs), w dobu *žiwotnjho odporu* (Reactions-St.), w dobu *okřjwdnj* (St. der Reconvalescenz), nebo při nešťastném konci nemoci w dobu *ochrnutj* (das paralytische St.), kterážto poslednj doba w neyhoršjch přjpadcích také zrowna po vypuklé nemoci následowati může. Rowněž tak prawě stanowj

p. Spisow. za rozličné podoby cholernj: 1) *průgem cholernj* (choleraische Diarrhoe); 2) *cholérinu* neb lehčegšj cholery; 3) *wraucj* neb *lytau cholernu* (congestive od. erethistische Ch.); a 4) *čusicj* neb *ochrnawaj cholernu* (asphyktische od. paralytische Ch.), kteréžto podoby zde zkušenu a umělau rukau dle přírody wyobrazeny jsou. Za modifikacij aneb přípádné změny oněchno hlawnjch cholery podob p. Spisow. pokládá: 1) *cholernu noworozenců* (Ch. der Neugeborenen), přecházeglej w zánět mozku; 2) *cholernu starců* (Ch. der Greise), pokračuglej s neytůžšjw wšj tělesné wlády omráčenj; a 3) *křečnau cholernu* (spastische Ch.), kteréby snad ale při choleře erethistické platněgšj nalezala mjato. *Tyfojd cholernj*, pak hlawněgšj cholery úkazy a následky, p. Spisow. porážnu důkladně popisuge a wysvětluge. Zde k. př. s potěšenjw také nalezám, co sem giž we swém popsánj cholery (w tomto Časopisu, r. 1832, swaz. I. str. 95) o násilném pulsowánj wětšjch žil arterialnjch, gmenowičě břišné aorty (Abdominal-Aorte) w neytůžšjch té nemoci pádech poznamenal. Takowé násilné tlučení srdce a wětšjch žil arterialnjch p. Spisow. často gako poslednj známku šwobytj až ke smrti trwagciji pozorowal (str. 44), a uznáwá podobně gako i p. prof. Engel, že pomjgegcej puls na rukau sám w sobě nezapowjdá paušćenj krwe, pokud ono tlučení i giné známky přjlišného násilj žiwota takowau pomoc žádagj (str. 63). Důležitě gest toto zkušení, z něhož následuge, že ti se welice mýlj, kdo bytnost cholery w ochrnutj saustáwy arterialnj, ba i w ochrnutj srdce (gako mnozj lékaři anglo-indičtj) pohledáwagj.

V) Pogednánj o *přjčinách cholery* (str. 46—53), — totižto gest welmi málo známých, — nás neyméně ukogilo. Cholera, dle zkušenosti wšech špitálnjch lékařů, *epidemickjw způsobem* se rozplozowala, což wěc gest gistotná. O smyslu slowa *aniasma* přjti se nechceme, když se wyslowně uznáwá, že při panowánj cholery w Praze (a gelikož známo i na giných mjstech) na wětroměru, teploměru, tlakoměru, wláhoměru, elektroměru, eudiometru a na gchle mağnetické ani neymenšj změny se neukazowalo, a zwlášť když se upřjmně a wšjw práwem o tom pochybuge, zdali ta nemoc z atmosférnjch, z tellurnjch, hwězdnych aneb swětowých přjčin pocházj? (str. 46.) P. Spisow. za to má, že o nákažliwosti cholery orientálnj žádně řeči býti nemůžě. A wprawdě gedenkaždý, komu kali pokračowánj té epidemie netoliko dle cizjch návěštj, alebrž i očitě skaumati popřáno bylo, snadně mohl se přeswědčiti, že, gakož i zde hognými přjklady ukázáno gest (st. 47), při swobodném ob-

cováni zdravých a nemocnými nikdež gístotně cholerau nakaženj stihnanti se nedalo, a že opak všecký ústawy w europejských zemjch, pro uhágenj lidu od cholery orientalnj w tom domněnj, žeby ona nákažliwau byla, wymyšlené a mnohonásobně-zkaušené, gak po domácku tak i wábec daremnými a škodliwými býti se ukázaly; protože takowéto, wšj praktické ceny prázdne, ano, *poněwadž theorie o nemocech nakažliwých až podnes ohybná a nedostatečná panuge*, i k'záhubným předsudkům a zkauškám zawodjoj domněnj wšj mocj zawrženo býti musj. Cokoliw ale to gest, řjm cholera orientalnj we swé určité a neproměnné podstatě i w nepřetrženém tahu po zemjch pokračuge (w. Časopis tento r. 1882, I. 85—93), — čemuž bez dwogsmyslu ani gména dáti nelze, — toť se mně takowým býti zdá, genžby samo w sobě spjše w lidstvu sklonnost gakausi k choleře, nežli nemoc tu samu w dokonalé gegj podobě, způsobiti mohlo; genžby tedy newidomým krokem, t. g. bez welikého porušenj zdravj wábec, po lidstvu se rozplozowalo, swé *patrné aučinky* ale (znamenitěgšj cholery úkazy) téměř gen u lidj z giných určitých příčin roznomohlých na gewo dávalo. Takowé ostatnj cholery příčiny dwogjho gsau způsobu: 1) *powahy idla* přirozené i nabyté, genž sklonnost tu wábec rozsetau rozmnozugj (Disposition); a 2) *přjležité čili budicj příčiny* (Gelegenheitsursachen), z nichž nemoc posléze wyrážd. P. Spisow. rozgjmá pilnostj newýslovnau a okem ostrým i důmyslným příčiny obogjho druhu, negen ze swé hogné zkušnosti, ale i zauřadnjch zpráv, na mnohých tabulkách dle stárj, pohlawj, stawu a obchodu nemocných a t. d. výborně spořádaných. Rozumj se, že takowéto až posawad známé příčiny, ačkoli wždy přjtomné, cholera wždy gen tenkráté a w těch mjstech zplozugj, když a kdež onna tagemná moc, kterauž ani za *miasma*, ani za *contagium* (w obyčegném těchto slow smyslu) uznati nemůžeme, právě panuge. *Bytnost cholery* orientalnj gest, dle vlastnjch slow p. Spisow. (str. 53): „Ustaupenj žiwota od obvodu „swého, za příčinau zginačeného wplywu saustawy nervů gangliových prwotně trpjčjch; sklesnutj do sebe žiwotnj činnosti saustawy „nervové i krewné; umjranj organismu od obvodu k centrum.“ („Ein Zurücktreten des Lebens aus seiner Peripherie, bedingt durch qualitativ veränderten Einfluss des primär afficirten Gangliennervensystems; ein Insichversinken der Lebensthätigkeit des Nerven- und Blutsystems, ein Ersterben des Organismus vom Umfange gegen das Centrum.“ W těchto slowjch gístě geden z neydálěžitěgšjch základů prawého poznánj té nemoci položen gest, genž

I přímo vede k vyšetření neypřednějšiho náznaku lečicjho (Heilsmzeige). Že p. Spisowatel, se mnohými lékaři jinými o choleře orientální wšecku zimničnou přírodu odpírá, (o které gá své mínění na jiném místě podati chci), že následowně wšecky tak nazvané *krise* w choleře zamítá (str. 28) a tu nemoc do třídy *nerwosj* (Classe der Nervösen) klade; toť gá, patře na dalšj geho pojednání o léčení cholery, wjete za theoretickau nežli za praktickau rozepři pokládám, protože w celém geho lečicím geduání niteho nenalezám, coby i s zimničnou přírodau té nemoci dokonale se nesrovnávalo. Důwodové od p. Spisow. i od jiných na to wedení dokazujj, přisnuli ge wážití chceme, gen to, že w choleře hned od počátku nervy těžce a welice trpj, nerozhodujj však dostatečně té otázky, zdali toť nervů trpenj prwotné (primär) aneb gen následné (secundär) gest. A w skutku také úsudky lékařů špitálních negsau w této wěci docela sauhlasné, gelikož k. př. Dr. Katzenberger utrpenj sliznjch mázder střewnjch za prwotné, utrpenj pak nervů za následné vyhlašuje (p. 51), a jiný lékař podstatu cholery orientální, ačkoli weskrz neshodně, s nemocj diabetes mellitus porównává. Wšak bybychom i tomu dali, že w choleře orient. utrpenj nervů gakožto prwotné průwodné gest, předceby to wždy gestě nenuřilo nemoc tuto mezi nervose klásti, ano s gedné strany prwotné utrpenj nervů, gak známo, také některé způsoby zimnic (k. př. zánět mozku a míchy w hřbetnici, a dle mněnj gistých lékařů, také gistý způsob nervowé zimnice) zakládá, se strany pak druhé opět negedna skutečná nervose (k. př. mnohé způsoby epilepsie, tance wjtowa, hypochondrie, ochrnutí a t. d.) opravdu gen w utrpenj nervů následném záležj. P. Spisow. prawjč: „Die Idee liesse sich sehr leicht durchführen, dass es nur dann gelingt, die Cholera-kranken zu retten, wenn man ein Fieber, die Reaction nämlich, hervorruft“ (str. 53). Tatáž idea dalaby se prowesti také o mnohých zimnicjch (k. př. wšech adynamickjch), a snad i o wětšjím počtu jiných nemocj. Když pak p. Spisow. sám w běhu cholery zvláštnj dobu odporu (reakcj) stanovj, zdá se že i sám přítomnost samowolné reakcj (dle slow geho tedy zimnice) w choleře uznává. Co do oné sady, welmi trefně sandj p. Dr. Katzenberger: „dass es leichter sey, der Cholera eine Reaction abzuwingen, als letztere zum Heile des nur scheinbar Geretteten stets mit Sicherheit zu leiten“ (str. 32). Gako we wšech nemocech zimničnjch, tak i w choleře orient. (což i p. Sp. str. 28 právě poznamenal) kritický pot, kritický

moč gen „za známku, nikoli pak za prawau příčinu ubývání nemoci“ spovážowati se musj. Mezi úkazy kritickými w běhu cholery p. Spis. dle zkušenosti své wyznačil gisté přjehody, „we die Reaction der Vollendung einer vollkommenen Krise angemessen ist, worauf manchmal wie durch einen Zauber alle choleraischen Erscheinungen verschwinden, und der Kranke, ist er sonst nicht geschwächt, schnell den Reconvalescenz entgegenellt“ (str. 25). Toto gisté poskytuje nám obraz dokonale krise w choleře, gakowj w giných nemocích wěru gen welmi zřjda wi-
dětí se dáwa.

VI) *Prognose* (str. 53—56). Zde p. Spisowatel wšetko, z čeho rozdjlný konec cholery předwjdati se dáwa, dle zkušenosti své i giných lékařů špitálních rozgjmá i uwažuge.

VII) *O léčení cholery* (str. 56—68). Podaw některé příklady na důkaz, že w léčení cholery, zvlášť we špitálních, málo kdy příležitost se udáwa, opjratí se proti budicjm příčinám a prwnjm gegich aučinkům, čili na tak řečené léčení dle příčin (Causalkur) nastupowati, p. Spisow. wykládá neyprw swůg vlastnj způsob léčení cholery orientalnj podle hlawnjch gegjch podob, potom připoguge způsobu ostatnjch lékařů špitálních, uwažuge některé z ney-
důležitěgšjch symptomů co do léčení symptomatického, a posuzuge na konci, dle zásad lékarských a dle výsledků swého vlastnjho zkušenj, neyznamenitěgšj posawad proti choleře schwalowané lečicj metody. Celý oddjł tento welmi bedliwě psán gest. Wšude snažj se p. Spisow. zakládati léčení cholery na gistých a gasných zásadách; každé lečicj methodě, každému prostředku wykázati geho vlastnj prawý a určitý obor, kde whod gest; neobmezowati se gednostranně w gednotliwých toliko prostředcjh a methodách, ale ku pomoci své bráti opravdowé zkušenj wšech předchůdců swých, a z celé zásoby léčitelské wybjrati právě ty neywhodněgšj a neyaučinněgšj prostředky i metody; w čemž we všem podiwj hodnan důwtipnost, zdárnost a tak šťastnj takt gewj, gakowj gen z vysoké praktické genialnosti plynauti může. Pročež také metoda lečicj p. Spis. weskrze gest rozumowá, a přitom právě tak origínalnj a důmyslná, gako i dosawadnj zkušenosti přiměřená; wždy whod a w čas působjc, sahá tam mocně do nemoci, kde nebezpečj a kwapenj gegj toho žádá, ale spolu také přjrodnému odporu čili kritickému snaženj se organismu howj a napomáhá; konečně gest neméně mnohostranná, wšezpůsobná i bohatá se

účinné prostředky; nežli prostá i gasná v základu svém i prázdna všech nepotřebných přjměšků: slowem, gest to ta *neywýbor-
nější a neywýtečnější ze všech*, kterých sme dosawad w celé cho-
lernj literatuře se dočetli; i zasluge od každého praktického lé-
kaře býti studována, a zůstane powěky čestnou památkou p. Spi-
sowatelowy aučinnosti w cholernj epidemii r. 1831 a 1832.

VII) *Wyšetřené úkazy na zemřelých* (str. 68—72). Tento zo-
rubný popis úkazů w mrtvolách stal se i skrze to welice pouču-
gicjm, že p. Spisow. na rozličné doby nemoci, kdežto smrt nastala,
bedlivý ohled měl, a dle toho nalezené anatomické úkazy pořá-
dau předstawił. — IX) *Tabellární sestawy*, o nichžto již w oddjlu
V. mluweno gest (str. 73—90. — X) *Dewatero zeurubně popsá-
ných příkladů nemoci*, spolu se zprávou o náskytečch po sekej (str.
90—131). *Přjdawek* podává krátké porownánj obau epidemij cho-
lernjch r. 1831 a 1836. P. Spisowateli zdála se tato poslednj méně
prudká i nebezpečná býti.

Dr. J. A. Ryba.

3.

Osnova Slovníce slawjanské narěčja Ilirskoga, uredjena
Věkoslawom Babukičem. U Zagrebu, kod Milana Hiršfelda.
[1836.] 8vo. XIII a 62 str.

Knjzka tato, obhraubnostj swau owšem nepatrná, než obsa-
hem výborná, určenjm pak a směrem swým wysoce důležitá, za-
sluge, abychom o nj několika slowy obecnstwu swému na tom-
to místě zpráwu podali. Gest to krátké nastjtněnj a gake náwrh
wšeobecné grammatiky, čili mluwnice illyrské, tjm chwalitebným
anmyslem a koncem podaný, aby razil cestu ke sgednocenj všech
slowanůw illyrské wětwe gak we prawopisu, tak též i we spi-
sownjm slohu. Milownjci gazyka slowanského se žalostj wědj a
snadno sobě připomenau, gaká w obogjm tom ohledu až posawad
mezi Illyry panowala různost, gaká neshoda, gaký neřád, gaké —
ať djme zrowna, co nám na mysli tane — barbarstw! W každém
kragi, w každém kantě, w každém desjtiletj, u každého téměř spi-
sowatele giný prawopis (čili lépe křiwopis), giná grammatika!
Něywětšj naši gazykozpytci gedněmi ústy nařjkali a hořekowali
nad tjmto neladem a neskladem, — nad tjmto hrobem národnj lite-
ratury a spogené s nj oswěty, — ale kdoby upřjmně a neohroženě,
s prawdowým sebe zapřenjm, o wykliděnj toho zastaralého neřá-

du, o potopenj osobnjch žádostj a wášnj w moři obecne potřeby, byl se zasadil, toho nebylo. Zdálo se, že w těch prostranných zemjch illyrských, w nichž od wěku Herakliowa až na tyto naše časy tolik staroslawanských obyčejůw a zvykůw se zachowalo; jako stawenj domů po různu („in tuguriis rare sparsis habitant”), správa čelednj čili rodinná, udatnost a hrdinstwj, hostinnost, duch wolnosti, kancela národnjch zpěwůw atd., wedlé těchto ctnostj i ona starodáwnj wada kmene našeho, genž na toliké wětwe osud konečné záhuby uwalila, totižto neswornost, žádost rozdrobowánj a rozptylówánj se *in infinitum*, jakož w giném ohledu, tak zvláště w pjsmě a řeči, wěčný trůn sobě zarazila. — Poznánj pramene neduhu gest prwnj a hlawnj krok k léčenj geho. Nemýljmeli se, známost tato šlechtněgšjch a oswjceněgšjch audůw welikého illyrského národu, tohoto semenišťe slowanských hrdin, giž dáwno nenj tagna: pročez se naděgme, že i konečné wyléčenj onoho zastaralého neduhu; oprawdowého raka, srdce krásné illyrie sežjragjicjho, giž neuj daleké. P. Spisowatel přjtomné grammatiky přede wšjm přigal za základ orgánický pravopis, od nšlechtilého a oswjceného vlastence, Dra. *Ljudewita Gaje*, pro wšecky illyry wnowě ponawrženj, čili raděgi ze tny nehodného zanedbánj wytrženj a obnowenj. A to wšjm právem. My giž dáwno w časopisu tomto o orgánickém pravopisu Dra. *Gaje* pronesli gsme se w ten smysl, že gest neyprostěgšj a neydušledněgšj mezi wšemi slowanskými latinského pjsma, a zde přidáwáme, žeť w obogjm tom ohledu, prostoty i dušlednosti, nemá swé rowni w celé Ewropě. Tak saudjme po dobrém uwáženj wěci, nemagjce přjčiny nadržowati stranám a řjkat i černému bjlé, bjlému černé. W něm každý prostý zwuk prostým znakem wyražen, a sicě přjbuzné zwuky přjbuznými znaky (c, s, z; č, š, ž). Změkčowánjm pomocj čárkowaného j i neypřjsněgšjmu filologowi wyhowěno; přjšli se „*narěče*,” gakž se wyslowuge, musj se psáti i „*znamewje*,” třebas w tomto poslednjm „*nj*” u wyslowenj w geden zwuk splýwá: oboje zagisté pocházj ze staršjho *na - ře - či - je*, *zna - me - ni - je*. Podobně na konci slow změkčugjci j zastupuge mjesto drobného *Jer*, kteréž skutečně z prwotnjho i (*Iže*) powstalo, čili pazwuk prwozwuku i gest (srow. naše česk. mati a mať, lodi č. lodj a loď atd.) Proti takowýmto wýhodám narjkánj nad hyzděnjm krásoty pjsma čárkami (gichž mjmo to w orgánickém pravopisu illyrském nemnoho), gest bud' zdětinělost, bud' zárytost w vlastnjch hýblatech, owšem početilost. Nestranný *Rask*, *Dančan*, gakž gsme to giž giňdj podotkli, welebil a za wšeobecnj pro ga-

nyky východnj poraučel základ prawopisu českého (c, s, z; č, š, ž); slawný *Peter Iwanowič Keppen*, podáwage w Žurn. Min. Prosvěšt. we Swato-Petrohradě 1836. zpráwu o literatuře slowanské w Rakouskch, nařjká nad barbarstwjm dřewnjho prawopisu (wlastněgi, zde neprawopisu) illyrského, skládá na srdce Illyřm pogednánj Raskowo, poraučj přigetj orģanického prawopisu — owšem nic newěda, žeť geg Illyrie, aspoň mladšj a lepšj Illyrie, giž přigala. Gakau radost pocjtj tento wznešený a wysoce nčený milownjk slowánčiny, dostaneli nowé spisy illyrské, tjmto prawopisem tištěné! — Prawda tedy zde na bjledni gest. Illyřw, to ted' wěc, chtěgjli ochotně a celau dušj přilnanti k tomu, k čemu nuzná potřeba, obecně dobré, spása gazyka, blaho vlasti, přilnanti welj, čili raděgi i napotom a po wěčné wěky waditi a škorpiti se o litery, o čárky, kausati a zgjdati se wespolek, a odkázati národ, po náukách i mrawnj zdělanosti tanžecj, we tmě neuměnj na zahynutj. — Ohledem wěcj grammatik náš obmezil se na neynuzuěgšj potřebu, wšudy přednost dáwage formám bud' běžněgšjm a rozšjřeněgšjm, bud' přesněgšjm a slowanštěgšjm, s odmjšenjm toho, což bud' panze kraginské a pokautnj, bud' patrně zkažené, bud' ginak nezwačné gest. W tom we wšem dal na gewo zdrawau saudnost a pilnost chwalitebauu. Přegeme srdečně, aby p. *Babukič* brzo prostranněgšj a auplněgšj grammatiku illyrskau na swětlo wydal.

P. J. Š.

4.

Sbornik *Muchanowa*. Moskwa 1836. 4. IX, 262 — XXX, 14 str.

Pod tjmto prostým titulem wyšla lonského roku w Moskwě, wtiskárně universitské, sbjrká listin, kteráž wedlé dřewněgšj a hogněgšj, nákladem nesmrtného Mácena, hraběte *Mik. Petr. Rumjancowa*, a péčj i wedenjm p. *Aleks. Fedor. Malinowského*, spěwce státnjho archiwu Moskewského, we čtyřech ohromných foliantech wydané (w Moskwě 1813—1826), wšjm právem čestné zaujmá mjstq. Zwlaštnj gegj cena nezakládá se ani na hognosti podaných zde pjsemnostj a listin, neboť počet wšech obnásj gen 194 čjsla, ani na starobylosti gegich, neboť neystaršj z nich sahaj gen do druhé polowice 14ho stoletj, wětšj gegich částka náležj do 15—16ho stoletj, některé pak až do konce 17ho stoletj, do času panowánj Pětra W., zabjhaj; nýbrž na okolnostech do-

cela giných, a sice přede všim na powaze pramenůw, potom na powosti a zajímavosti obsahu gegich, naposledy též na gazyku neboli nářečj, kterýmž wětšj gich částka psána gest. Když totižto w oné weliké sbjrce Rumjancowa a Malinowského podány gediné ty listiny, kteréž budto w oriĝinálu, anebo wa wěrných přepisjch we státnjm archiwu se nacházegj, tož p. *Muchanow* naproti tomu pole klasobránj swého porozšjřil, a do sbjrkj swé zahrnul wšeko to, cožkoli důležitého bud' w archiwu litewském, bud' we knihownách částečných, městských a klášternjch, gemu se vyskytlo. Může tedy Sbornjk tento w některém ohledu gakožto přjgemné doplněnj wětšj oněm sbjrkj považován býti, zvláště pokud auplný sklad auřednjch listin a pjsemnostj, od p. *Strojewa* a geho pomocnjkůw chystaný, na swětlo newygde. Podotknuwše o archiwu litewském, z něhož wětšj částka obsažených we sbjrce této listin wážena gest, musjme zde něco šjřegi o něm, gakožto o wěci čtenářům našim gistě málo známé, promluwiti. Litewským archiwem (pol. Metryka Litewska, něm. Littauisches Archiv), pro rozdíl od archiwu polského (pol. Metryka Koronna, něm. Kronarchiv), nazývá se několiko desetín ohromných knih, obsahujcjcch w sobě státnj akty a pjsemnosti Wel. Knjžetstwj Litewského od l. 1368 až do té doby, když toto Wel. knjžetstwj s Polskau dokonale w gedno tělo se slilo. Archiw tento psán byl gazykem běloruským, čili litewskoruským (pjsemem cyrillským). Polský král Stanislaw, shledaw, že archiw ten stárjm, užjwánjm a přewlačowánjm semotam zwetšel, zřjdl l. 1777 kommissj, kteráž geg co neywěrněgi, slovo do slowa, a však literami latinskými, přepsala. Léta 1799 oriĝinálnj archiw přewezem do Swato-Petrohradu; a kopie, wzaté od pruské vlády, nalezala se do l. 1807 w Berljně, odkudž po Tilžitském mju nawráceua do Waršawy, kdež až do nyněgška w tak nazwaném archiwu koruny polské se chránj. Wšeho dohromady gest 29 ohromných foliantůw. P. *Muchanow*, po čas pobytu swého we Waršawě, wypsal z tohoto archiwu litewského mnohé důležité pjsemnosti, změníw pjsmo latinské na cyrillské, s náležitým šetřenjm prawopisu půwodnjch běloruských listin, a sice, pokudž my o tom sanditi můžeme, welmi zdařile a uhodně. Newyhoda tedy, z gepřjstupnosti ku půwodnjmu archiwu pocházegjcj, pilnostj a opatrnostj p. wydawatele dokonale gest odstraněna: historie tjm gistě mnoho zjskala; komu pak na wěrných wzorech půwodnjho prawopisu běloruského záležj, ten ge snadno nalezne

ginde. O wáznosti sbírky této pro děgepis^o sewernjch národůw zbytečné gest slovo šjriti. Přemnohé z podaných zde listů slaužij^o výborně k obgasněnj ruského zákonodárstwj a k historii financj: gimi se wyswětluge práwnj staw mnohých měst a kragin, Pskowa, Tweri, Nowohradu atd., obohacuge práwnické názwoslowj (terminologie), wyléwá hogné swětlo na běh práwa w Rusku. Listina 29, „daň Ržowská,“ stawj nám před oči zajimawý obraz saudu i wedenj pře, financj, gich nadužitj, národnjho hospodárstwj; pro práwnický gazyk studnice to neybohatšj. Giné akty slaužij k obgasněnj wztahůw Polsky i Lítwy k Rusku. Dopisy tatarských chanůw a litewskými wel. knjžaty odkrýwaj nám w plné mje politiku těchto poslednjch potahmo na Mongolské ordy, gež onino ustatněně podpalowali proti Rusům. Wysadnj listiny měst Kyjewa, Minska, Polocka a g. otwjragnj nám nówý pramen městského práwa w Rusjch, poučugjce nás o rozšjřenj německého práwa (Jus Teutonicum) w této částce Slowanstwa. Mlčjme o důležitosti giných listin z doby Samozwancůw. Pro zpytatele slowanského gazyka otwěna zde nowá studnice přesného nářečj běloruského čili litewskoruského, gakž wědomo, od welkoruského načitě rozdjlného. Zewnitrnj spořádánj pohodlné, tisk wzorný. P. wydawatel tohoto drahocenného Sbornjku zasluhugne neywěťšj ůctu a djky wšech milownjkůw historie a gazyka.

P. J. Š.

4.

Wesna. Almanach pro kwetancj swět. Sestawil **Karel Tupý**. Ročnjk prwnj, se dvěma rytinami. W Praze, 1837, tiskem a nákladem **Jana H. Pospjšila**, str. VIII a 288 w 18. (Cena, dle papjru a wazby, od 1 zl. až do 2 zl. 30 kr. strjeb.)

Že almanachowá litera^ora, u giných národů tak spanile kwetancj a tyťž i wzácné plody wydawagcj, u nás posawad geště aningmanti ani rozkořeniti se nemoh^oa: to my mezi neykormutliwěgšj znamenj stawu^o národnosti a literatury našj počjtáme. Nákladem p. Pospjšilowým r. 1823 wydán prwnj almanach český, *Nyworowěnka*, genž r. 1824 pod týmže titulem, a r. 1825 pod titulem *Denice*, přičiněnjm neyprwé pp. Klicpery a Chmely, potom pp. Chmely a Čelakowského, opětowan byl. Od té doby žádný wjee spis takowý na swětlo newyšel, (neboť p. Klicperůw šestiletý dramatický

almanach gen patřel gméno almanachu na sobě měl), až opět létos p. Pospjžil ku podniknutí takowému se odhodlaw, redakcj geho p. Tupému swěřil. Tato dlanhá přestávka zdá se býti důkazem, že almanachowé u nás geště swého gistého publikum nemagj, a že tedy střednj třjdy národu našeho, gmenowitě oswjceněgšj krásná pleť, posawad gen na mále potřebu čtenj českého cjtj. I chudost počátků těchto na ozdoby rytinné, tak podstatné w tomto druhu literatury, neméně značné dáwala o stáwu tomto swědectwj. Gest arci prawda, že kwět literatury wůbec s kwětem almanachů zwláště nespolkuge aužegi, nežli ku př. nowowěká oswěta s weřegnými koncerty, bály a co tomu podobného, i že tedy oni gsau gen luxus a ne potřeba: než i to zapjratí se nedá, že za našeho wěku a w okolnostech našich literatura bez takowéhoj luxusu obegjti se a zdárně zkwětati nemůže.

K Wesně této přispělo 13 mladých spisowatelů a gedna spisowatelkyně. Kromě pp. Langer a Týla, gegichžto gména českému čtenárstwu giž čestně známa gsau, ostatnj pomocnjci předtjm tušjm gen we Kwětech byli se pokusili, někteřj pak, gak se zdá, owšem prwotiny swé zde obecnstwu podali. Z toho giž poněkud určití se dá, čeho tu očekáwati, čeho požadowati máme.

Prwj tento ročnjk Wesny obsahuge osmnáctero básnj a sedmero článků prosaických. Tito gsau negen wůbec důležitěgšj, ale owšem i zdařilegšj nežli onyno; pročež také o nich drjwe promlawjme.

We „*Snowbencjch Dražickjch*“, powjdce z časů Karla IV, p. Jar. Ant. Wrtátka wšeliké románové pohromy a rány (coups d'effet) nakupil: slawný pohřeb, hostinu, tagemný szud westfalský (Vehmergericht, starým Čechům neznámý), dwau rodin zášť až na smrt a wraucj lásku poslednjch dwau potomků gegich, slečnu harfugjcj, rod tagený milostného hrdiny, neznámau osobu Hněwsy Swetického (měloby slanti Zwjřetického), do děge diwoce se zapletagjcj, a co tomu podobného wjce, až do konečného zawražďenj obau milenců omylem skrze vlastnj otce gegich! A předce powjdka ta celá gen málo nás zagjmá. To nám buďž důkazem, že podstata dobré powjdky nenj ani neobyčejný strog děginný, ani mimořádná gakkoli bohatá scenerie, alebrž poetické rozwjgenj se ukazů žiwota dušewnjho čistě lidského, kterému báge děginná i scenerie gen gak za reflex, za obraz, za zrcadlo slaužj. U románopisce tedy zákonnost dušewnj (psychologická) w popředj stogj,

a dějinná (historická) gen gako folie potřebná mu gest; požaduge pak ona předewšjm toho, aby básnj k weliké a wěčně nestihlé pohádky žiwota lidského wždy něgakau aspoň stránku čtenáři swému žiwě před oči přdestřel a na cit mu položil, což gen šťastným a genným dotýkánjm se sauhlasných strun w duši geho státi se může. Zákonnost wniterného žiwota lidského gest i w základu swém prostá, i w ukazjch swých nekonečně rozmanitá; geho rozwjgenj se nenj tedy libowolné, ale w nutnosti přjrbdy založené. To studug, toho šetriž předně každý, kdo gakékoli scény z žiwota ljčš: gináče zagisté chybš se *prawdy* w obrazjch swých, prawdy poetické, kterážto gediná k sedci čtenárowu průchod tobě otwjrá. Do rozebjránj gednotliwých wad powjdky této, giž wě prwnj gegj osnowě, nemůžeme se zde zawoditi; sloh gegj pilný a ušlechtilý, a některé zdárně ljčené scény dáwagj nám naděgi, že p. Wriátko, wěrněli se gen přičinij k opravdowému studium toho, co takowému spisowateli potřebného gest, někdy zdárným románo-piscem, u nás bude.

Neylepšj článek celého almanachu gest bez odporu p. Týlino „*Alchemista*“, obrazy a ohlasy z wěku sedmnáctého.“ Diwadlo powjdy této w Praze gest, w domečku na Pohořelci, skromně žigjej rodina někdeyšjch wystěhowanců: alchemista, sličná dcera i starý tehán geho, k nimžto přibyl neznámý mladý muž, neyprw co ochránce gegich, potom co ztracený někdy w cizině alchemistůw syn. I osnowa, i roztawenj a zaplétánj se celé báge této gewj umělau a zběhlau ruku spisowatelowu. P. Týl umj i zwědawost čtenárowu náležitě pautati, i city geho žiwě gjmati. I poněwadž to gedna gest z nehoguých posawáde zdařilých půwodně českých powjdek, přáliblychom gjm wjce, aby se p. Spisowatel byl také we slohu swém wšeho kwapenj, a nedbánj uwarowal.

I p. Jar. Pospjšila skromné „*Zpomjny na Halič*“ nemůžeme nechwáliti. Malé ty a wšednj přjhlody i nehody wšech cestugjejch za hranicemi vlasti swé zde bez horemchodného snaženj ljčeny a wšelikými episodami, rozgjmanjmi a t. d. dosti zagjmawě učiňeny gsau. Rozdjl žiwota pospolitého, gakowý on w Haliči a w Čechách se ukazuje, wěrně wytknutý se býti zdá.

„*Žiwotopis starého kabátu*“ sepsal wětšjm djlem sám pan Kabát (str. 176), gmenowitě prosaický ten rodopis, njnž počjná; idea celého článku gest dle našeho sandu newhodná, nepoetická; což ani bystrými tu i tam od p. Frant. Hagniše wtraušenými myšlénkami nahraženo býti nemohlo.

Mezi články ve verších psanými předewšjm připomenanti slušj „Kwětinowálku“, báchorku p. *Frant. Rubeše*. Četše prwnj gegj čjelo (str. 3—8), a widaunce tu neočekáwanau lahodu we weršowánj, tón báchorky gemně a bystře žertowný, i šťastné wywedenj té myšlénky, která se bůžkowi Ribrcaulowi zaljbiło do kwětin w sadu swém wdechnauti žiwot lidský, ge citem i rozumem, mluwau a hnutjm nadati, pocjtili sme nemalé nad tjm potěšenj, kteréžto však brzy opět na zmar nám přišlo, když naděge počátkem takowým do výše wypnuté, konečně sklamané sme našli, a tam, kde sme se giž básně nesmrtelné dočjsti nadáli, posléze ptáti se museli, zdaliž to skutečně *báseň*, t. plod mysli poetické gest. P. Rubeš pěkně uměl kwětiny žiwotem a citem nadati: když se mu ale prwnj kauzlo podařilo, potom giž co dále s njm si počjti newěděl. Nic nešetře autlosti, něžnosti a tagemné znamenawosti předmětu swého, wedl hrdiny swé z podlých klewet do hádky, a z hádky do boge, boge hrubého, hmotného a obecného, w němžto titwornj hrdinowé po homericku slowem i mečem se potýkagj, a to wše pro tu prosaickau otázku, zdali *růže* nebo *lilie* krásněgšj gest? Proč.pak p. Rubeš myšlénku na str. 24 prohozenau:

„W tom se k sobě

Lilie a růže naklonily,

A w té době

Newina se s *krásou* poljbily,”

proč myšlénku tuto nerozwedl po celé básni, proč gj nepostawil za gádro, z něhožby wšecka osnowa gegj tak řjkage sama se byla wywjgela? Wšeliká poesie má gen w srdci lidském, w citech a tužbách čistě čloweckých, w poměru žiwota našeho k časnosti i k věčnosti, půwodnj základ swůg; co na tomto základu se nestawj, co z této půdy *matnosti orjaničkau* se nepučj a newzrůstá, to gest a zůstane prosau, třebas werši sebe ozdorněgšjmi šperkowanau. Že we Kwětinowálce vlastně spor dušewnjch powah a činnostj, a tudjž opět pohádka žiwota lidského, hráti se hegen mohla, ale i měla, tomu giž i sama známá „kwětomluwa“ nasvědčuje; a ku podobněgšjmu i přjměrněgšjmu toho dowedenj mohltě bůžek Ribrcaul i giných geště metamorfosj wjce skwětinami sobě dowoliti. Čhtěli básnj *krásu* a *newinu* we spor proti sobě postawiti, hodily se k tomu lépe třebas tulipán a lilie: růži, spogugicj w sobě wšecky dokonalosti, mohl Ribrcaul, na znak smjřenj a věčné těch powah nerozlučnosti teprw po utišenj toho sporu nowě stwořiti.

Ale co a gak se vše k organické nutnosti á ukončenosti takové báge wynalezti a spořádati mělo, to uwáděti kritikowi nenáleží, anaž gest wěc pauze básnického genia. P. Rubeš dokázal nám aspoň neobyčegnan vládu swau nad gazykem a nematnau we wyobrazovánj poetickém způsobilost: ať tedj přičinj se i dále, ať slyšj rady přátel zkušenyh a gemu wěrně přegjeych, a snažj se i rozumem, i citem dorozuměti sobě o tom, co wůbec básnický zřetel na swět a na žiwot gest; neboť bez takowéhoto studium, manj gen a gakoby tápawě, ani ten neywyššj genius nikdy we swatyni Musy se neoctne. K wytykánj gednotliwých slohu prohřešků proti lepě chutě (gako k. p. sobě *kasu křávit* str. 6, že se k nj *wlekl* 9, o naše hrát *káže* 13 a t. p.) nenj zůe mjsta.

Ostatnj menšj básně almanachu tohoto wšecky we střjdmé wáze se držj, a proto kritického rozboru nám nedopauštěgj. „Dwé sester“ p. *Lidmily Tiché* zasluhuj mezi uňni wyznačeny býti, netoliko z úcty ku krásné pleti na Parnassu českém, ale z opravdřwého uwáženj. Takowých arci lahůdek, gakowých nám někdy Dennice podávala, u Wesně hledatj nesmjme. Mezi obrázky přidanými gen „hradowé Žebrák a Točnjk,“ od J. Rybičky w ocell wrytj, čestně připomenauti se daj. Tisk a papj gest anhledný.

F. P.

NOWÉ KNIHY ČESKÉ.

1) *Slownjk* česko-německý Josefa *Jungmanna*, prefekta c. k. akademického gymnasium. Pomocj českého Museum. Djl III. W Praze 1837, str. 104 od pjsmeny P—Platil. Swazek za 2 zl.

2) *Slowanské Starožitnosti*. Sepsal P. J. *Šafařík*. Oddjl děgepisný. Swazek III. Arch 21—30. Pomocj česk. Museum. W Praze 1837. Tiskem J. Spurného, wel. 8. od str. 321 až 481, za 50 kr.

3) *Zeměpis*, čili auplné popsánj oboru zemského podlé Balbiho. Djl I. swazek 7. W Praze 1837 w arcibisk. knihtiskárně, wededjím a nákladem W. Špinky, w. 8. od str. 577—672, za 20 kr.

4) Stručnj zeměpisný obraz *mocnárstwj rakauského* dle neylepšjch pramenů a neynowěgšjch zpráv od K. L. *Zapa*. W Praze 1837 w arcib. kniht. nákladem W. Špinky, w 8. str. 250, za 1 zl.

5) *Atlasu*, čili auplné zbjrky map: Ewropa. Rytá od W. Merklasa. W Pr. 1837 w předplacenj za 16 kr., krásná cena 20 kr.

6) *Krok*. Weřegný spis wšenaučný pro wzdělance národu českoslowanského. Wýdawan od J. S. *Presla*. Djl III. Swazek 4. W knjž. arcib. kniht. wededjím W. Špinky. Od str. 489—628, za 36 kr.

7) Obšjrné, prstonárodnj naučenj o řemeslech a umělostech, čili *Technolojia*. Dle Dra. Poppa přeložil a rozmnožil Dr. J. S. *Presl*. Djl druhý. *Technolojia* obzwláštnj. Swazek I. S wytištěnými obrazci od čjsla 117 až 251. W Praze 1837, w knjžecj arcib. impr. wededjím W. Špinky. Wšecky tři djlj za 1 zl. 40 kr.

8) *Nerostopis*, čili mineralogía. Rukověť saustavná k poučejnj vlastnjmu. Wydal J. S. *Presl*. Swazek I. s 10ti obrazci. W Praze 1837 w knihkupectwj Kronbergra a Webra, tiskem Jana Spurného, w 8. str. 160, za 1 zl. 40 kr.

9) *Wratislaw* od Wogtěcha *Negedlého*. Dwa djlj. W Praze 1837. Tiskem J. H. Pospjšila, w 12. str. 428, za 40 kr.

10) *Kytka*. Dar Uměny zpěwu na rok 1837. Swil Dr. J. K. *Chmelenskýj*. W Praze, nákladem W. Špinky, w 16. str. 116, za 30 kr.

11) *Slowa wděčnosti a přátelstwj* k swátkům narozenj, gmenin a nowého roku, s připogenau zbjrkau nápisů do listů pamatnjch. Wydal Dalibor *Kopeckýj*. Slowa wděčnosti a lásky od rozličných spisowatelů. Sebral a rozmnožil K. *Tupýj*. W Praze 1837 u Kateřiny Geřábkové, nákladem Martina Neurentra, w 12. str. 172, za 24 kr.

12) *Biblioteka zábawného čtenj*. Swazek 5. Obsah: *Aninka* Delarbrowa, z Washingtona Irwinga od J. B. *Malého*. *Slowané*, čili oswobozenj Arkony od Bulharina. Z ruštiny přeložil A. *Hansgirg*. *Předsudek* od Senkowského. Z ruského přel. Sl. *Tomjček*. W Praze, 1837, w arcib. kniht. nákladem W. Špinky, w 12. str. 156, za 20 kr.

13) *Geskyně*, neb přjhody hrabat Sokolowských pro rodiče a djtky gegich, z německého přeložil Jos. M. *Pohořelýj*. W Praze 1837, nákladem M. Neurentra, w 12. str. 302 s rytinau, za 24 kr.

14) *Wýbor diwadelných her* zahraničnjch. Wedenjm a nákladem W. *Filjпка* a Kl. *Pünera*. Swazek I. W Praze 1837, tisk a papjr synů Boh. Háze, w 8. str. 110, w předplacenj za 20 kr., krámská cena 28 kr.

15) *Belůw autěk*, drama we 3 gedn. dle Aug. z Kotzebue přel. J. A. *Wrtátko*. W Praze 1837 u J. Pospjšila, w 18. str. 48, za 8 kr.

16) *Kalendáře* na rok 1837, I. *W Čechách*: a) *Kalendář hospodárský*, tiskem synů B. Háze w Praze, w 4. b) *Minucj hospodárská tamtéž*, w 8. c) *Wšeobecný a hospodárský kalendář*, tiskem a nákladem Jana Spurného. II. *W Morawě*: *Rozumný rolnjk*, aneb morawsko-slezský městský a sedlský kalendář na rok 1837, wydánj w Brně u Rud. Rohrera. III. *W Uhřjch*: *Nowý a starý kalendář wlastenský* u K. Fejérpatakyho. W Lewoči. Osmý ročnj běh w 8.

17) *Přehled literatury slowanské nářečj českoslowanského w Čechách*, na Morawě a w Uhřjch od J. J. *Michla*, člena řádu pobožnjch škol. W Praze 1837, tiskem synů B. Háze. Welký imperialnj arch, za 10 kr.

18) *Wěnc* ze zpěwů wlastenských, urwitý a obětowaný djwkám wlastenským. S průwodem fortepiana. Třetj ročnj. Redaktor: Frant. Jan. *Škraup*. W Praze 1837, w knjžecj arcib. kniht. wedenjm a nákladem W. Špinky. Leden, Unor a Březen. Obsahuge půwodnj skládánj pp. Frant. Jana, a Jana Nep. *Škraupů*, p. J. *Doležálka*, J. *Lešetického*, Fr. *Drechslera* k textům pp. W. *Picka*, W. *Negedlého*, Adama z Roscišewa, Jos. K. *Chmelenského* a S. *Machátka*, celý ročnj na tiskacjm papjře za 58 kr., na weljnu za 1 zl. 24 kr.

19) *Hronka*, podtatranská zábawnice, časopis krasomilého a užitečného čtenj, wedenjm K. *Kuzmányho*. Djlu I. swazek III. W B. Bystrici 1836, pjsmem F. *Macholda*, w 8. str. 95, celý djl za 56 kr.

20) *Časopis pro katelické duchowenstwo*. Wydawan od knjžecj arcib. konsistoře. Desátý ročnj. Swazek I. W Praze 1837 w knjž. arcib. kniht. wedenjm W. Špinky, w 8. str. 192, celý ročnj za 2 zl.

- 21) Zdravé, pravé a čisté učenj Lutherowo, Kalwinowo mnoha giných mandrých protestantů. W Praze 1837, u Josefy Petterlowé, nákladem W. Špinky, w 8. str. 54, za 10 kr.
- 22) *Meněj slabikář s přídawkem uherským, snadným způsobem napsaný od J. Fizele. W Lewoči.*
- 23) *Žalozpěw k památce Štěpána Dužy od učenců řeči a literatury česko-slowanské w Prešpurku, za 4 kr.*
- 24) *O některých posud málo známých důvodech nesmrtelnosti.* Kázeň od J. Geguše. W Pešti.
- 25) *Duchownj řeč, držaná w chrámě Cabanském w neděli III. po swatě Trogici od Dan. Zagáce. W Pešti.*

9.

Zpráwy museynj.

Do pokladnice museynj na vydáwnj knih českých dodalí:

a) *W mžejci prosinci 1836:* p. *Frant. Wondřich*, zámecký kaplan na Zbirowě, 5 zl. — p. *Ant. Rybička*, posluchač práv, 5 zl. — p. *Jos. Sedláček*, lokalista w Lastibořicích, 10 zl. — *Jan Kory*, posluchač filosofie w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Swěcený*, posluchač práv w Praze, 40 zl. — p. *Wáclaw Sekera*, posluchač lékařnictw w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Jos. Mužjk*, doktor práv w Praze, 20 zl. — p. *Bohuslaw Štorch*, lékařrnjk w Rokycanech, 10 zl. — p. *Aloys Szampa*, posluh. filos. w Praze, 5 zl. — p. *Jos. Ronz*, stawowský auřednj w Pr. 5 zl. — p. *Mat. Kawka*, posluchač práv w Pr. 15 zl. — p. *Frant. Merolt*, doktor práv a zemský advokat w Pr. 10 zl. — p. *Ant. Hágek*, duchownj zprávce we Wel. Řetowé, 10 zl. — p. *Frant. Wiljmek*, kaplan w Netwořicích, 10 zl. — p. *Frant. Daucha*, kaplan w Petrowicích, 5 zl. — p. *Jos. Macháček*, posluchač theol. w Praze, 10 zl. — p. *Jos. Kodym*, kaplan we Pcherách, 10 zl. — p. *Jos. Breiřl*, posluchač theol. w Praze, 5 zl. — p. *Ant. C. Přibyl* z Řimowic, 10 zl. — p. *Tom. Stocký*, magistratnj radda w Chrudjmi, 10 zl. — p. *Frant. Dittrich*, měřtan Pražský, 10 zl. — p. *Frant. J. Wacek*, zám. kaplan na Břežnici, 5 zl. — p. *Eduard Hyndel*, we Hradišti, 20 zl. — p. *Mat. Šemerad*, posluh. lékařstw w Praze, 5 zl. — p. *Kassian Rachtyk*, kněz řádu pob. škol w Brandeise, 8 zl. — p. *Jos. J. Michl*, též, w Praze, 5 zl. — p. *Kařpar Lička*, farář w Kládně, 10 zl. — p. *Rud. Mayer*, posluh. správ w Praze, 5 zl. — p. *Jos. Wlasák*, posluh. theol. w Buděgowicích, 10 zl. — p. *Mat. Srb*, kaplan Wranský, 10 zl. — p. *Wendel. Grünwald*, posluh. práv w Praze, 10 zl. — p. *Xaver Rádlo*, kaplan w Postupicích, 5 zl. — p. *Josef Pultár*, pěstaun tamže, 5 zl. — p. *Pawel Josef Šafařjk*, dokt. filos. w Praze, 5 zl. — p. *Fridrich hrabě Sylva-Taroucca*, w Praze, 10 zl. — p. *Jan Widimský*, práwnj w Praze, 10 zl. — p. *Em-*

manuel Nowotný, posl. filos. 10 zl. — p. *Gindr. Glasersfeld*, 10 zl. — *Gegj Oswjc. Kristiana hrab. ze Šternberka* w Praze, 10 zl. — p. *Gus Pod. Machek*, akademik w Pr. 10 zl. — p. *Josef Šulc*, farář Štětj, 3 zl. — p. *Frant. Šimenec*, administrator zám. kaplana w Liblň, 10 zl. — p. *Jan Pruša*, posl. theol. w Litoměřici 10 zl. — p. *Wácl. Kotátko*, též, 6 zl.

b) R. 1837 od 1. ledna do 11. března: p. *Ant. Swoboda*, brikant w Turnově, 10 zl. — p. *Jan Šolc*, kaplan w Laukow 10 zl. — p. *Jos. Nayman*, saused w Laukowě, 10 zl. — p. *A. Rokos*, posl. filos. w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Klein*, farář Štětj, 10 zl. — p. *Jan Rad. Dvořák*, kupecký w Praze, 5 zl. — Pro knihownu školy Tyniště, od Č. P. Š. 20 zl. — p. *Frant. Černohauz*, kněz cirkewnj, 10 zl. — p. *Ant. Rybička*, posluch. práw w Pr. 5 zl. — p. *Frant. Gerábek*, konceptnj praktik. u kamer. aufad 10 zl. — p. *Wácl. J. K. Wewerka*, kaplan w Auřeniowsi, 10 zl. — p. *Frant. Fischkandel*, kancelárský na Blatné, 5 zl. 30 kr. — p. *Ant. Řehák*, kaplan w Daubrawici, 13 zl. — p. *Ant. Wiesner*, w chowatel hrab. Kálnokyho w Brně, 5 zl. — p. *Frant. Petera*, farář w Bělohradě, 10 zl. — p. *Jan Čtvrtečka*, učitel w Albendorfu 10 zl. — p. *Al. Lád. Janata*, kaplan w Čáslawi, 10 zl. — p. *R. Uherek*, praktikant u c. k. stawitelstwa w Brně, 10 zl. — p. *Karl Mensinger*, posluch. theologie w Praze, 10 zl. — p. *Jan Černý*, lokalista w Chodowicjch, 10 zl. — G. Excell. p. *Kašpar hrab. ze Šternberka*, president českého Museum, třetj wkład, 50 zl. — p. *Josef Stránský*, kněz cirkewnj w Domausnicjch, 50 zl. — p. *Wácl. Černohauz*, kaplan w Libani, 8 zl. — p. *Jan Boh. Šjrer*, posl. práw w Pr. 10 zl. — p. *Jos. Strnad*, farář w Boskowě 10 zl. — p. *Jan Charausek*, kaplan w Chodkowicjch, 10 zl. — p. *Frant. Hanč*, aktuar na Kosti, 20 zl. — p. *Jos. Macháček*, posl. theol. w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Daucha*, kaplan w Petrowicjch 2 zl. — p. *Frant. Bezděka*, kněz cirk. we Slaném, 14 zl. — p. *Jan Chlebeček*, měšťan Chrudimský, 10 zl. — p. *Wácl. Wondra*, posluch. theol. w Pr. 10 zl. — p. *Karel Špott*, posl. lékařstw w Pr. 10 zl. — p. *Wácl. Záruha*, kaplan w Rakownjce, 10 zl. — p. *Wácl. Kaubel*, kaplan a katecheta w Berauně, 13 zl. — p. *Jos. Ruda*, doktor lékařstw w Pr. 6 zl. — p. *Petr Kreyčj*, děkan w Turnově, 5 zl. — p. *Frant. Duras*, mlynář w Gemnjkách, 3 zl. — p. *Jos. Ronz*, stav. aufednj w Pr. 5 zl. — p. *Jan Škoda*, kaplan we Počápljch, 10 zl. — p. *Frant. Šwestka*, kandidat práw, 4 zl. — p. *Jos. Jermann*, kaplan w Rakownjce, 5 zl. — p. *Jos. Kaftan*, posluch. theol. w Pr. 5 zl. — p. *Wáclaw Sowák*, kooperator w Čerw. Janowicjch, 10 zl. — p. *Matěj rytjř Kalina*, doktor práw a c. k. sekretář u desk dworských král. česk. w Praze, 10 zl.

Redaktor: František Palacký.

Tiskem Jana H. Pospjčila.

Č A S O P I S
ČESKÉHO MUSEUM.

GEDENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK DRUHÝ.

W PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.
1837.

1.

N o w é b á s n ě.

1. SPITIHŇEWŮW SAUD.

Od Dřa. J. K. Chmelenského.

„Wzhůru každý, kdo wogin gsi wěrný,

Zrada kněžecj má znáti hněw;

Pokořen buď Radoš, man nádherný!“

Takto z Wyšehradu Spitihněw. —

A, hle! polem a borem,

Lesem, dolem a horem

Koruny se české mani gewj,

Pál sta gich — co podmaně, se newj.

Gedan ryčně — — kolikráte wzhůru

Hlednan k sjdlu mnichůw, zbožných děw:

„Zdráv buď!“ — tolikráte zawznj z kůru —

„Otec klášterů, kněz Spitihněw!“

A w to polem a borem,

Lesem, dolem a horem

Pospjchagj sirotci a wdowy

Žehnagjce swému ochrancowi.

A tak, gako u wjtězosláwě
 Táhne dálným kragem Spitišnžwěw;
 Ay! — byt zrady značj se gim práwě,
 A lwj se giž zduge korauhew!
 W tom žena unawená,
 Prostowlasá, zděžená
 Uchopj za uzdu bugnau brůnu,
 A dj takto k pánu vlasti trůnu:

„Prjkořj se nuzné widowě stáwá
 Od toho, genž gj má chrániti,
 Nikdo djtek mých nehágj práwa;
 Rod' ty, pane, sám nás brániti.
 K ochraně siroby wstaň,
 Utlačené widowy braň;
 Sám tě Báh posjlá w tuto chwjli,
 Welká nauze welkau žádá pjli.“

„Má se tobě, ženo, práwo státi,
 Gak gen wraha swěho pokořjm!“
 Knjže tak — a dál chce brůnu hnáti,
 Nedočkawým kyná manům swým:
 Než wdowa potlačená,
 Prostowlasá, zděžená
 Zastawj mu opět mocně brůnu,
 Tato slowa prawjc k pánu trůnu:

„Žezlo wložil Báh do lůna twěho,
 Bysi slabým ochranná byl wěž!
 Nechceš sandit mne a wládce mého?
 Sprawedliwost odložiti chceš?
 Těžko se bjdě čeká,
 Strašně gi pýcha leká;
 A pak, gak při sandit budeš mogi,
 Gestli — to gen rozwaž — padneš w bogi?“

„Možno gest to, mág milostný knjže,

Aě se toho každy leká Čech!

Na bogišti hroby nám geau bljže,

Gedna střela zbudj smrti dech.

Chraň wdownu utlačenau,

Čiň sirobu blaženau,

Za to s nebe splyne požehnánj,

Za to snad i Bůh tě nám zachránj.”

Zastawj se náhle knjže statné —

„Prawdu řekla“ — prawj k manům swým —

„Wyřknuté bud' wdowě práwo platné,

A pak teprw k vlastnjm bogům mým!”

A co prawil — vyplnil,

Wdowě zadost učinil;

Pak se k sprawedliwé mstě obrátil,

A zdráv na swůg slawný trůn nawrátil.

2. MARCIALOWY EPIGRAMMY.*Od Fr. L. Čelakowského.***1. O Rufowi.**

Při všem, Ruf co koná, gen Naevia gest mu na mysli;
 Tužba, radost, mlčenj Naevii proslówugj.
 Při hře, pitj, w hádkách, radě, rozkazu Naevia býwá,
 Naevia hlas gedíný, zbaw toho geg, oněmj.
 Rannj pozdrawenj wčera otci posjlage napsal:
 „Naevie, ó swěte mŭg, zdráwa mi, Naevie, bud'!“
 Známo to Naevii gest, a hrdě z něho žerty tropj si.
 Blaude, ta-liž gedíná djwka, že tak si wedeš?

2. Cinnowi.

Nenáwidjm tě, Cinno. Proč? to sám newjm;
 Že však nenáwidjm tě, wěř, to dobře wjm.

3. Břichopáskůw úsudek.

Že wždy Aper střízliw — proto-liž geg chwáliti měl bych?
 Slúhowi mému, ne pak přjteli, čest to dělá.

4. Na skaupého Mancina.

K obědu přes šedesát hostů, Mancine, gsi pozwal,
 Nám gsi však na stůl nic mimo wěpře nedal.

Žádných doslazených draze pozdnjm na kmenu hroznůw *),

Ni šťáwných gablek, z nichž kane wjno a med;

Žádných rovně hrušek s hebkého ganowce kynaucjch,

Neb žranatic **), skwaucej krátce se růže sokyň;

Z wenkowských se košů chutné newykládaly sýry,

Picenských žádný sud nepodával oljw. ***)

Nic leda wepř! a i ten tak špatný, že by trpasljk

Geg snadničce zabil w pátce neozbrogený.

A z něho nic se nedostalo nám — bylo gen zraky pásti:

Ay toť lépe ge pást můžeme na štwanici.

Ten za čin ukrutný tebe wepřem nikdo neuctiž;

Leť buď, gak Charidem, wepři na uctu ty sám. †)

5. Požehnaný zrůst.

Kludio, nic ty neoddala bys hradnjmu kolossu,

Gestliže bys nižšj lokte gen o dwa byla. ††)

6. Na Gaura.

Genž dary tobě nosj wěkem uhnětenému boháči,

Co, Gaure, mysljš, ten že si

Mysl j? — Gá mysljm, tuto má že stále na myslj

Myšlénku: Gaure, zinkni giž!

*) Přikrýwánjm a ginán pětj do pozdnjho času na keři nákladně dochowáwaných.

**) Žranátů neboli žranátowých gablek, přjgemných na pohled.

***) Kragina Picenská, nyněgšj okolj města Ankony, výbornými honosila se oljwkami.

†) Narážj tu nepochybě na gakéhosi zločince toho gména, genž na štwanici pro obweselenj lidu diwokým kancům dán byl k roztrhánj.

††) Čech by řekl u přjslowj: „Kdybys o dwa lokte vyššj gen byla, hwězdy bys utjratj mohla.“

7. *Na Kottu.*

Ty, Kotto, zveš pořád sladaunce,
 Rei někdy něco též prostaunce,
 A chceš-li, třeba i hrubaunce.

8. *O Sullowi.*

Sám, ode nepřátel gsa stjhán, Sulla zabil se:
 O nerozum! smrti-liž chtěl snad ngjtí smrtj?

9. *Na Posthuma.*

Wděk mi činjš, mne že ljbáš gen pyskem polowičnjm,
 Posthume, a však i té půlky si půlku ponech.
 Geště-li pak wětšj, ba newýslownau mne radostj
 Chceš naplnit, tu podrž, Posthume, půlku celau.

10. *O témž.*

Pros gak pros, nepowjm, kdo tento Posthum
 W mých weršjch — nepowjm! i nač popauzeť
 Ljbánj gehu? tenť zloboh zagisté
 Pak tjm hustěgi ze msty by mne ljbál.

11. *Na Gallu.*

Zaubky cizj, twářícky cizj, i kadeřky cizj máš:
 Žel, že se očko také kaupiti, Gallo, nedá!

12. *K Rufowi.*

Rufe! kněžku chowey tuto před Gallau; nebo mau gsauc
 Dotknuta básničkau, též se dotýkať umj. *)

*) Cti totiž.

13. *Wolenj milenky.*

Chťel bych gá urozenku: tu pak-li osud mi odepře,
 Na městském tolikéž přestanu děwčeti rád.
 K posledu wesnickau si nechám: ale obě přewfáj,
 We twářjch-li lepau úrodu mji bude.

14. *K Fuskowi.*

Lásce k tobě-li, Fusku, geště přjstup,
 K tobě, přátely dráhně genž oplýwáš,
 Rač mjstečka i nám we srdci přáti.
 Nezhrr mnau nikoliw, že gsem nowáček,
 I z dáwných napořád to bylť každý.
 A však radši uwaž, nowý-li tento
 Schopným wypěti gest w druha starého.

15. *Na Sexta.*

Dlužen že negsi nic, připauštjm, Sexte, rád;
 Dlužentě gen, ze swých kdo geště splátku má. *)

16. *K Prokulině.*

Z půlnočnjch, Prokulino, kragin tu kadeř ti posjlám,
 Oč gsau wjce rusé twé wlasý, bys widěla.

17. *O hluchém kočjm.*

Za dwadcet kdosi ondy tisjc **) kaupil si kočjho.
 Diwna-li tak weliká wám cena? — Bylť hluchý. ***)

*) Dle obecného přjelowj: Kde nenj, ani smrt neběre.

**) Sestercij, asi tisjc zlatých na stříbře.

***) Za časů totiž Domicianowých radno bylo mji hluché služnictwo pro strach, by neopatrně prohozené slowo nebylo doacjeno k nřjm cjsařowým, a pak přjsně pokutowáno.

18. *Na zpozdlého řečnjka.*

Ne o vraždu, o násilj neb otreych *),
 Leč sandjm se chudšas kozičky o tři,
 Gež saused mi nepoctiwý odegmul.
 Káže sand, wěci té by dal se průwod.
 Kanenské pole, wálku Mithridatskau,
 Wzteklau newěrn řjše Karthaginské,
 Wěk Sullůw, Mariůw, a Muciůw čin
 Ljčjš wšak ty hlasem pořád ohromným:
 O mluw, Posthumę, též o třech kozičkách.

19. *Foebowi.*

Foebe, co djš? šjhlau žes Thaidu z okna widěl dnes?
 Tyť wěci, genž negsau, zdá se, že Foebe widjš.

20. *O Gellii a Basse.*

Gellia má černé zuby, nad snjh Bassa bělegšj:
 Arci, onať vlastnj, leč tato má wsazené.

21. *Na fintila.*

Paňátko hladké, trop ty smjch
 Si z mých šatů ošumělých!
 Trochuť ge arcí zwetšělý
 Oděw mág, a wšak mág celý.

22. *Koskoniowi.*

Žeť gazykem cudným napořád swé nápisý pjšeš,
 W básnjch twých o fregjch zmjny ze nikde nenj,
 Chwáljm, obdiwugi; swatošek nezmůže tě žádny:
 Mé wšak werše walem zheyřile sobě wedau.

*) Tak w Rukopisu z XV věku nadepsaném: O spořádánj zdra-
 wie swého, častěgi psáno *otrayč* mjesto nyněgšjho *utreych*, gak sau-
 djm, od otrugi, otrawugi.

Ge čtēte rozmařilj tedy mládci a djwčiny lehké,
Ge čti i muž staršj, láska-li sic ho mořj.
Twůg, Koskonie, pak spis wážný a přewelebný
Od panenek čjtán rád buď a od pacholat.

23. *O Severowi.*

Kaupiw básně Sever, čte ge nám za swé; nebo právem
Co kdo si byl kaupil, může nazýwati swým.

24. *Mythologická důslednost.*

Jupitera kdo pogal w swau wjru za Bacchowu matku,
Může také Semeli ctjti za otce geho.

25. *Dobré winobranj.*

O sbjrkách lily deště letos neustále. Pleseytež,
Hospodštj, nebe wám práce že uspořilo.

26. *Ku Quinktilianowi.*

Quinktiliane, plaché výborný mládeže wůdce,
Řjmských ozdobu ty, Quinktiliane, mužůw !
Léta dokud mi howj, chudinec gá žji že pjljm,
Odpusť; nikdo nemůž w tom si popjliti dost.
Žji si odkládey, kdo dědjený zhogniti důchod
Prahneš, a předkůw swých malby po sjni kopjš.
Prsk žádám si genom vlastnj, pošlé krowy kauřem,
Žjdo žiwé a rukau přjrody setbu setau.
Syt buď můg čeledjn, choť má učená pro domácnost,
We snu libém plyň noc, plyň beze sandu mi den.

27. *Na Naevola.*

Wšickni když howokj, tu ty hlásáš, Naevole, welkým
Saudě se práwnjkem býti a řečnitem.
Taktů wýmluwným můž státi se lehce ledakdo :
Ay, ted' všickni mlčj, Naevole, mluw trochu ty !

28. *Na Aula.*

Ze sklenic, Aule, pigj hosté, ze džbánu ty. Nač to?
Chceš, by nebyl rozdíl wjna dwogjho widěn?

29. *O' nenaddlé smrti sličného pacholete.*

Hág klenowý ljtých kde šelem podobiznami krášlen,
Bljzko sta slaupů widna i medwědice.

Ondy Hylas sličný, tu při nj si pohráwage, sáhnul
Autličkau i rukau do tlamy rozšklebené.

Leč w kowu tom wydutém hnusná kryla se zmige, tak že
Zvěř ta drawá horšj potwory zála dechy.

Ankladu pozdě chlapec poznal hyna, zlým zubem uštknut:
O běda, že lidských šelma ta djlo rukau! *)

30. *Sextowi.*

Stránka pro uspánj nehodj se w mé knize každá:
Máš tu také ledacos, Sexte, i pro zbuzenj. **)

31. *Na záwistnjka.*

Chwálj, prozpěwugj po celém moge pjsně se Řjmě,
Se mnau star nebo mlad ráno wečer se bawj.

Toť hle kohos netěšj, trne, bledne, běšj se a pýtj:
Ay výborně! nynjs, knjžko, teprw mně milá.

32. *Na Marulla.*

Dosléchám, že Marull báseň psal na mne potupnau:
Ten-liž pjše, gehož mazba se nečte nikým?

*) Žiwá totiž medwědice gedwa tak krásné pachole byla by
usmrtila, aniž ono samo bylo by gj do tlamy ruku položilo.

**) Bud' wtipu, bud' smjchu, aneb i čehosi giného.

33. *O Faustě.*

Hned chce, hned zase nechce lepá mne wzjti si Fausta.
 Že chce a nechce tudž, vlastně co tjm chce, newjm.

34. *Na Gaura.*

Oslyšen od welikých býwáš, ač o málo ge žádáš:
 Méně by hanba bylo, chtěg mnoho, Gaure, na nich.

35. *O Regulowi.*

Rozpustilec gaký gest, ayhle! Regulus;
 W tozeť chodj on sám o Saturnalijch!*)

36. *K Sextowi.*

Dwě stě děláš weršůw den gak den, a nic newydáwáš:
 Sexte, či diwněgšj twóg nerozum, či rozum?

37. *Mucius Scaevola.*

Zaměřená Porsenně ruka když zmátla se slúhau,
 W poswatném spěchala skončiti ohni sama.
 Leť nad hrůzodiwem lidský nepřjtel užasnuw,
 Trhna mužem, nazpět gji beze msty welel.
 Ayhle, na tuž prawici, směle Scaevola gižto uwrhnul
 Do plamenůw, nelzeť patřiti Porsenowi!
 Tak wětšj sklamaná ruka sobě wyzjskala powěšť;
 Nezblandjc byla by zmenšila sláwu činu.**)

*) Marcial žertowně geg wydáwá za rozpustilého žaškáře, gešto on z pauhé, owšem, na ten čas newhodné mrawopočestnosti togu podržel, i když wšickni měšťané bez nj. chodili o saturnalijch, tento římském masopustě. Podobně i ten neméně za přepiatého člověka považován býwá, kdo přidržuge se kroge neyzašlegšjho, jako ten, kdo neyprwé po nowém sahá. Neylépe tedy, gaká se bude, podlé té i křepčiti.

**) Totiž, právě tjm, že se ho chybila, dosáhla cje swého.

38. *Kratičká žádost k cjsaři Domicianowi.*

Cjsaři, dey ti nebe vše, a sám si ty zásluhy dle své:
 Dey nebe i mně a ty, co chci a gsem-li hoden.

39. *Dobrý prodeg.*

Tiburském na dworci našem Matho stále se hostil.
 Kaupiti geg chce. Budiž: dwůr gehu rád mu prodám.

40. *O Charinowi.*

Když mu twáři bledá osedla barwa,
 Básnictwj se chytil honem Charians.*)

41. *Na Paulu.*

Wdátí chceš se za Priska — ne diw! tyť, Paullo, gsi maudrá.
 Však že tě nechce, i on w týmě nenj uražen.

42. *Na Koskonie.*

Prospěl w tom Mithridat gedu často užjwage naschwál,
 Žeť gemu nikteraká otrawa neškodila.
 Tak gsi ty též dlanhým, Koskonie, postem opatřil,
 Žádný hlad že nemůž zdáwiti tobě žiwot.

43. *Na řečnjka Krispa.*

Chwalcůw hegno lichých do nebes že tě, Kříspe, wynášj,
 Wýmluwnost to ne twá, leč stolu twého činj.

44. *Na Cinnu.*

Práwě ničjm to zoweš, kdy co žádáš, Cinno šalebný:
 Chceš-liže nic, tedy nic, Cinno, ochotně ti dám.

*) Aby se zdálo, že bledost gehu twáře pocházj ze mnohého nočnjho bděnj a namáhánj mozku.

45. *Ožizený kupec.*

Za dwadcet ho tisje gsem wzal gako šaška a blázna:
Wraš mi penjeze, neboť má, Telesine, rozum. *)

46. *K Caesarowi.*

Nechtěg okem přjsným, ó Caesare, sanditi nakwap
Básně ty utvořeně;
Tent nelibost nezaslaužil twau, kdo z mjry nospjchal
Tobě zaljbiti se.

*) Patrno z epiĝrammu tohoto, gak starodáwnj blázny si chováti obyčeg býti musj.

2.

Zlatá stezka.

Příspěvek k dějepisu českého obchodu v minulosti.

Od Fr. B. Slámy.

„Ad regnum Hercinia quondam aurea semita strata est.”

Balb. Examén melissaeum: Praegae, 1668.

Gmáno „Zlatá stezka,” neklame-li mne paměť, slyšel gsem giž za útlé mladosti, a také swrchu položený nápis našeho dobrého Balbjna giž před mnohými lety gsem čedl; ale kdeby ta stezka Zlatá byla, nebo proč by „Zlatau” slaula, nemohl gsem nikdež swětle naleznauti. Za wěku Balbjnowa nebyla táž stezka geště tak hrubě w paměti zarostlá, a protož nápisu swého ani dosti kratinkým wýkladem newygasnil; a ti, z gichž úst gsem za mladých let wygádřenj to slyšel, nepoložili naň w běhu řeti bez pochyby tolik wáhy, aby mau zwědawost zbuditi mohli, nebo sami bez snadu tolik o nj známosti neměli, kolik k upokogenj dosti skrowné zwědawosti třeba.

Osud můg wšak tomu chtěl, abych o té gindy celému králowstwj, Morawě i Slezku důležité a wůbec známé stezce byt ne plné, předc širšj zpráwy došel, an se mi w Prachaticjch, u gegjho českého ústj, delšj čas mého žiwota tráwti událo.

Neznám sice a nemohl bych také běhu gegjho podlé wšech oklik a záhybů tak na mapě wykresliti, aby hnedle w prawo, hned zase w lewo od swé prawdiwé polohy se neuchylowala, ano rád tu práci některému bližje nj bydljejmu zeměměřiči přepustjm; leč to wjm, že Šumawan běžela a město Pasow s Prachatici, a tak giž s celým českým králowstwj wázala, ne-

magie a netrpje w celém gihu žádné kolegné běžejj cesty do Pasowska, ano i do sewernjch Bawor.

Býwalať pak tato stezka, gak daleko lesem se táhla, což několic mil zdélj wynášelo, celá tesanými trámy wyložená — tedy vlastně dřewená, stogje tak po boku nyněgšjm železným dráham — a tak úzká, že saumaři neyweyš dwa koně podle sebe po nj honiti, ne pak s wozem gezditi mohli. Protož bez pochyby nikdy giného gména, leč „stezky“ nenabyla, gakkoliw se důležitostj a wysadnostj swau neyutřelegšjm silnicem našim w Čechách wyownala, ano ge přewyšila. Setlelé zbytky těch trámů geště prý za našich dnů w Šumawě k Pasowu mezi Wolary a Wimberkem se spařugj.

Prwnj, mně známá historická zmjňka o té stezce dęge se u wenkownjch okolo r. 1250 tenkrát geště pod gménem: Via bohemica *); podle domácjch ale pramenů dojtáme se o nj giž w gedenáctém stoletj. Král Wratislaw, zakládage Wyšehradskau kapitolu, udělugе r. 1086 na wyžiwenau kanownjkd mezi giným wyslowně také „cestu podle Prachatic“ (viam juxta Prachatic) s celau gegj sprawedlnostj a se wšjm wynosem.

Prokleštěnj této stezky padá zagisté do wěků neydáwněgšjch. Ať gsau dřewnj obywatelé našj milé vlasti k gakémukoliw kmenu lidského pokolenj náleželi a sebe sprostěgšj žiwot wedli, potřeba soli se mezi nimi zagisté welmi časně **) ozywati potjuala. Sewernj obywatelé Čech možná že gi z nyněgšjch zemj Saských, gmenowitě pak z Dobrosoli či Halle nabýwali; až k gihu vlasti této ale gi ze Sas dodáwati, byť i wěc nemožná nebyla, bylo předc s těžkostmi nám na dobré cesty a na splaw-

*) Wiz: Historisch-topographische Beschreibung der k. baier. Kreistadt Passau v. Jos. Lenz. Passau bei P. Ambrosi. 1818. I. djl str. 67. W žiwotě sw. Wintjře se nalezá, že se stezka Zlatá tjmoť duhan Božjm s pomocj geho bratřj r. 1040 proklestila. Čemuž pak gak buď, důwodem to wždy o vysokém stárj Zlaté stezky.

**) Samo gméno sňl všem ewropegským národům staršjm s malými proměnami obecne swědčj, že wěc tjm gménem nazwaná giž tenkrát wšechněm we zvyk a známost přigjti musila, kdy též pod gednjm geště stanem bydleli. —

nost Wltawy awyklým neocenitelnými spogeno; wzpjrało se proti wýhodám, gež blizkost Solihradské či Halleinské soli i wzdělanost tehdegšj w kraginách gižnjch poskýtała, a protiwj se celé našj děgepisné známosti solajho obchodu, wedlé njž po soli se ohljžegjce nikam leč k gihu oťj neobracjme.

Město Pasow bylo hnedle w prwnjch stoletjch po narozenj Syna Božjho založeno, an se o něm giž za cjsaře Theodosia Welkého r. 395 w spisu: „Notitia imperii“ pod gménem: „Castra Batawa“ zmjnká činj. Že Řjmanům wálečným w těch mjstech Šumawa dost bezpečnou ohradu nebyła, a že se jim wálegjčjm tenkrát giž wjce z obrany než z dobýwawosti práwě w těch mjstech táboru pewného s posádkau stálan stawěti potřebné widěło; to důwod, že se na ně stranami těmi giž častěgi a mocněgi doráželo. Byliť přjliš umělj a mandřj wálečnjci, abychom se domýšleli, že tam se byli hradili, kde nebezpečenstwj nehrozilo. Doráželo-li se ale na ně ze stran těchto Šumawan, nestalo se to maně a gako na zdařbůh, leč w čele průwodců neypohodlněgšj a neykraťšj průchody bohopustau Šumawan znagjčjch; a tito poslowé k známosti neypohodlněgšjch průchodů tjm širowládným lesem nikoliw z rozkoše ani tak z panhé zwědawosti, gako naši cestownjci w Africe, leč za welikau potřebau přicházeli, kteráž ale práwě w soli tanž pěšinau z Haleinu nošené záležela.

W Pasowě ale počalo také kupectwj záhy prokwětati; neč bez řemesel a lidu obchodnjho nedá se — gak giž Jos. Lenz práwě poznamenal — ani pochopiti, gakby se posádka wogá-ků kdes na dlouhé časy udržeti mohla, dokonce powážjme-li, že pobřežnj obywatelé Dunagštj a Inštj w těch časjch giž s obchodem vzdáleněgšjm se bawili, a Pasow tedy leže na mjstě obchodu welepřjzuiwém na úžině totiž Inem do Dnnage padagjčjm uzpůsobené, zahálčiwě k tomu hleděti nemohl.

I nemohlo ginak býti, než že solnaři tau pěšinkau pracujčj, znenáhla také w známost méně potřebného zbožj přicházeli, a giž ne tak zhusta do Hale, gako pauze do Pasowa cestu wázili.

Neměla pak tato přšina na vždycky pauze lidské noze schodna a tak nepatrná ostati, gak gi podlé těchto tmavých zpráv a mých owšem osobnjch toliko podpowědj spatřugeme. Wně toliko pod gménem „Česká,“ u nás pak pod gménem „Prachatická cesta“ známa, mělať wyniknauti swau znamenitostj a welikým wynosem nade wšecky snad tehdegšj silnice — nenj-li tento názew o tehdegšjch cestách zneuctěn? — měla každým měsijcem mnoha tiejci koni šlapána býti, celé králowstwj zbožjm neypotřebněgšjm zásobiti, ažby si wšjm právem gméno „Zlaté stezky“ zaslaužila.

Okolnosti přjzniwé se k tomu saňy hrnuly. Swět či spjže náš zemský okršlek nedorostl za těch časů geště k té zmužilé dospělosti, aby se byl bez řetězů, mocných podpor a hlubokých základů sám o sobě u prostřed wzduchu udržeti mohl; Ameriky geště nestáwalo; Britanská wýspa neměla hrubě ani té znamenitosti w ewropegském saustátj, gakan se geště za Caesara značila, neřku tedy aby byla swými plachtami řjši Neptunowu samogediná přikrýwati, anebo gedj-li druzj lidé pokrmy kořeněné, o to starati se mohla; sám Amstrdam, w kramařenj nade wšecky giné čilý, ležel geště pod bahny nedostupnými. Slabé zbytky sewernjho obchodu ewropegského wykrautil spolek Hanseatských měst z ruky sewernjch wjce vlastnj neswornostj než násiljm nepřátel a wzťkem moře pohubených Slowanů; wšeckez hnědle obchod střednj Ewropy plazil se neywjce po zemi, gak militně na břehu Italie se byl octnul. Tato země, kde wšecka oswjcenost a wšecka tma, každá ctnost a každá neprawost, swoboda i otroctwj swé školy zarazily, držela druhdy také obchod ewropegský wýhradně we swé pěsti. Nebylť to wšak wjce swětowládný Řjm, genžby tauto zásluhau se byl owěncil; tenť od počátku až do konce swé vlády nepoznal času aniž powolánj swého. Bořiti, laupiti, w otroctwj a řetězy uwáděti, na cizj mizy laupežně žiwot tráwiti a konečně swými vlastnjmi syny w hanbu zawalenu býti, to gest celá historie proslaweného Řjma.

Ale když tento hrdý Řjm, genž swé oči na tolikerych řetězy spiatých králjch pásal, sám nynj w okowy se obawual, kdy se koliw národům neyzawřeněgšjm zljbilo; když wšem za

podnožj slaužil, po nichž prwé šlapáwal, nebo šlapati dychtil, a w samé Italii wruby ze všech národů přeštěpowané ani stjnu moci wláderské nepodržel: tenkrát zdvihla se s obau stran Apeninských hor dvě města, Janow na západnjm, Benátky na východnjm břehu, a w nich wywinula se pauze z-lodnjch plachet samostatnost, swoboda, bohatstwj i uměnj. Základ gegich kwětaucjho blaha byl obchod. Gegich lodě byly zlatoplodným mostem mezi Ewropau i Asij; a gakkoliw gen zisk ge na moře poháněl a zbraň toliko k obraně obchodu gim slaužila; předogim, těmto druhdy i nynj nepatrným městům, ta zásluha náležj, že gsau proti Osmanům 'pewněgšj hradby postavily, než kterékoliw mocnátstwj těch časů.

An se tak zbožj východnj po wodách až ku břehům Italie bylo dopravilo, přegalo kolo gehu podrobné rozšjřenj po zemi. Cokoliw pak do Řjše, k Čechům a Morawě určeno, všeecko k Řeznu, tehdegšjmu sjdlu cjsařů a hlawnjmu skladu všeho zbožj mezi Wlachy a sewerem wozeno. Odtud pak na lodj i po náprawě přes Pasow djlem po Dunagi ku Křemži a Morawě, djlem po Enži k Štyrsku a Korutanům přewáženo.

Gen co se do Čech uchýlilo, to, nemagjc před sebau ražené dráhy kolegné, nemohlo leč na lidských zádech neyprwé, a pozděgi na konjch saumarských odpraweno býti, a vše to stalo se po Stězce české, pozděgi wúbec Zlaté nazwané.

Gak swrchu giž zmjnéno, nestáwá se o té stezce u nás dříwje zmjinka až při zdwiženj Wyšehradské kapituly r. 1086. Že ale na gegj wýnos w Prachaticjch z weliké části obžiwa, té kapituly se zařázela, gest to swědectwjm nowým, gaktě dáwno před zdwiženjm té kapituly giž známa a gak hogně lidem obchodnjm třena býti musela.

Že pak ze cla na Zlaté stezce w Prachaticjch giž za těch dob nikoliw chatrný gakýs, ale weliký penjz do důchodů Wyšehradských kanownjků wplýwal, swědčj smlauwa, kterauž probošt Wyšehradský r. 1285 s gedné, a děkan kustos a školnj též kapituly s druhé strany byli zawřeli, gegjmžto zněnjm Petr za polowici cla Prachatického — gednu polowici téhož cla požíwali proboštowé Wyšehradšj giž dáwno před tjm — weškerých

ku proboštwj patřjcech důchodů; gmenowitě statků Žitenic, Malecowa, Žince, Ugezda se všemi dwory, winohrady, štěpnicemi, s desátkem z Litoměřic, z Podwyšehradj a g. w. swrchu zmjnným kanownjkům postupuge, ač na něm geště potřeba, stezku tu spravowati, proti obegdům hágití a na hradby městské i na chrám Prachatický znamenitau částku cla obracetí, ležela. Wjme však, že gsau předce důchody proboštů Wyšehradských, rozených w králowstwj kancelérů, nad důchody weškerých úradů a hodností w zemi wymikaly, snad že o málo njžegi než přjgmy samých králů stogjce. —

Takowá wýnosnost cla Zlaté stezky zakládala se na hogných wýsadách, gimíž gi králowé češtj i snad k wůli swých kancelérů i za potřebau králowstwj byli opatřili. Za oněch totiž wěků kázala nutná potřeba, aby se králowstwj s nižádné strany zbytečně neotwjralo, alebrž gako hradowé a sjdla tehdegjch pánů gen na horách těžko dostupitelných wystawenj po celé dny zawřjní býwali, sotwa dwjřka kterás po straně otwřená njwagjce, tak zdálo se pro samé králowstwj neybezpečněgšj, bude-li zewšad dobře neschodnými horami a hustým lesem uza-wřeno. Protož nebyl w celém Prachynském, nyněgšjm Klatowském a u weliké části Bechynského krage giný do cizozemského průchod než tauto stezkau, aniž pak s nj w Čechách giž směl se kdo ginam uchylowati, leč do Prachatic, přednjho tenkrát skladvjho města w králowstwj.

Odtud teprw rozebjralo se zboží cizozemské, zwlastě pak sál do krage Plzenského, do Podbrdska, k Morawě sewernj a wúbec do sewernjch Čech.

Tak aspoň zdá se, že w gedenáctém, dwanáctém stóletj a něco pozděgi i dřjwe ta wěc stála, i že se s přenášenjm zboží z Pasowa až do Prachatic, odtud zas do Pasowa, až potud neywjce obywatelé tohoto králowstwj objrali, neporjdku až do Halleinu pro sál se pauštgjce, čjmž Pasow někdy pauze za průchodnj mjsto slaužil.

Když se však wálečnými tahy Otokara do Bawor táž stezka rozprostranila, ač že potud wozům nesgjzdná ostáwagjce, a knjžetstwj Pasowské meytěnjm Šumawy k mezem českým a za-

kládánjím obcí i městetek na lidech walně zrostlo, počali biskupové Pasowští k tomu mysl přikládati, gakby částí téhož užitku ke swým poddaným obrátili. — Otto, genž k neywýbornějšjím biskupům Pasowským náležel, nařjdl sněmownjm sněženjm, ze sněmu r. 1256 na hradě Niederhausau, aby se lidem z Waldkirchnu, Schafwegu, Zwieslu na Erli a Furholzu nebránilo soli a giného zbožj přes hory do Čech dodáwati, ano k gegich wěšjmu pobjdnutj ustanowil 7 šillinků bez 10 wjdeňských náhrady saumařům swým za každého koně, o něgž by za dne, ne pak w noci na té stezce byl kdo přišel. Takowá wysadnost obchodu českého po Zlaté stezce nawáděla giž samoděk měšťany Pasowské k tomu, že sworným usnešenjm sůl z pánwj arcibiskupu Salcburskému náležitých na společné aučty skaupiwše, co gj koliw přes domácj potřebu wybýwalo, k obecnejmu obchodu odhodlali. —

Clo ze Zlaté stezky w Pasowě wybjrané wtékalo do důchodů panenského kláštera Niederburku, což děkance téhož kláštera král Wáclaw r. 1399 schwálnjm listem potwrdil, an se Pasowští měšťané těmi lety o biskupa Ruperta z Bergen, stogjcjho pod ochranau Wáclawa, proti biskupu Gřjmu z Hohenlohe rakanským wéwodau a papežem podepřenému swadiwše stranu swau sesjlití žádali, Wáclawowi w úplnau poddanost se podáwagjce. Tjmto krokem zjskali sobě Pasowané wjce wysad na Zlaté stezce, gmenowitě potwrzenj wysady od Ruperta giž obdržené na wybjránj cla z wjna, piwa, medowiny a skladnj práwo na sůl i obilj přes Prachatickau čili Zlatau stezku.

Gakkoliw pak tato stezka w Pasowsku nižádné pobočnj pěšiny netrpěla, aniž w Čechách giného směru kromě ku Prachaticům mjtí měla; musili přede obywatelé podlesnj w prawo i w lewo Prachatic bydljcej, welmi záhy i clo Prachatické i nepohodlj delšj zacházky těžce snášeti a ze Zlaté stezky, kde gen možná, k domowům swým se wyrážeti. Gestli takowé wyráženj ze Stezky po delšj čas nepowějmnuté a nehágené trwaló, nebo také křiwda podobného zacházenj až přjliš swětle w oči bila, wymáhali si titíž obywatelé wysady u českých knjžat na promlčené nebo i potřebné wyráženj se ze Zlaté stezky.

Te platj předem o Wimberku, kamž od pradávna dvanácte krosnařůw (týhodně) sůl dodávalo. Však Wimberským nezdálo se na této části soli ovykati, ano rádi by i sklad solnj byli w městě swém zarazili, saumaře k sobě napořád wábje. Při tudy pošlan mezi proboštem kostela Wyšehradského a spolu patriarchau Antiochenským, Wáclawem a slowutným Hanušem Kaplěrem ze Sulegowic, seděnjm na Wimberce rozhodnul Wáclaw IV. roku 1404 8. ledna „s radau zdrawau swých wěrných, urozených a t. d. tak, že na Wimberk nemá wje gji wedlé práwa od geho předkůw založeného, než toliko dvanácte krosnařůw, a stezka, která gde od Pasowa přes les, ta má s těmi kaupěmi do Prachatic gji a odtud dále ku prospěchu české země, aby w tom žádného zádawu netrpěla.“

O dobré čtyři hodiny wje w lewo než Wimberk ležj Kašparské hory (Bergreichenstein) od Prachatic. Geště za našich daň dobývá se tam zlatá ruda, ale gest to sotwa nákladu hodnj paběrek proti oněm wrstwám zlata, které z těchto báj druhdy pokladnj komory Karla IV. plnjwalo; bylo tam mnoho djla, tedy také obžiwj a lidno. Karel to město, gakož weškeré Čechy milowal, a proto uděliw mu r. 1366 w pondělj před třemi kráhl zvláštnj majestát, dj w něm takto: „Oznamugeme a na wědomj dáváme všem wábec, že gsme pro obecné dobré a wzdlánj našeho králowstwj českého a koruny i obecně všech našich zemj hotowu silnici ustanowili a učinili z Pasowa sem do Čech přes Gwildu, také gsme skrze obzvláštnj pokog a nařizenj všech kupců a kupectwj, kteráž napřed řečenau silnicj půgdau a gi pawowati budau, *) purkmistru a radě i měšťanům obecné hory Reichenšteynu, našim wěrným milým, takowau milost učinili a tjmto listem činjme, že každá kaupě, gakž gmenowána býti může, na nadepsané silnici mimo hory Reichenšteyn gji má, a který čas za dne wšeliká kaupě tam přigde, má wšeligak přes noc tu zůstati s forau, což wezan. Protož poraučjme všem knjžatům duchownjm i swětským . . . přjsně a konečně pod milostj našj,

*) „Die auf der ehgenannten Strassen geen und sie pawen werden.“

aby nadepsané naše věrné w Reichenšteynu na těch milostech našich nezarmucowali, nýbrž ge při tom pro nás upřjmě hágili, bránili a zastávali.“

Tauto Kašparohorským udělenau wýsadan, a geště wjoe tau silnicj z Pasowa přes Gwildu wydraženau mohlo by se zdáti, že se Zlaté stezce i Prachaticům rána smrtelná zasadila; padlo ale ginák. Snad že Kašparohorštj wětáj prospěch w hleděnj swých hor než w obchodu widěli, snad a neyspješ, že k městu tomu přjstnp z Čech wždy těžký a klikatý ostával, nedožel sklad gegich w nížádném wěku znamehitosti, tak sice, že se we při o Zlatan stezku s Prachatici w 16. stoletj zběhlé sami wyznáwagj, že sotwa s vlastnj potřebu soli w městě swém skládagj.

I silnice w majestátu zmjnněná sotwa že stopu za téhož wěku po sobě zústawila; stálegšjho snad trwánj i prospěchů nepřehledných bylo by poskytlo zamýšlené Karlem spogenj Duna-ge s Wltawau.

Gako tu w lewo na ugmu Zlaté stezky welmi časně solnaře a giné kupce wyrážeti se spatřugeme, a pozděgi i Sušice s Klatowy proti nj powstanau, tak též w prawo každý nowý rok nové saupeře a bog nowý gj rodil. Netolice gen krádj a na účet Swato—, wúbec ale Zlatokorunského kláštera, genuž byl Ottokar práwo k rozwáženj wjna i soli na wodě i po zemi w Rakausjch byl udělil, pokaželi se často i na Pasowskau sůl sklady u sebe zarážeti: zgewně ale a mocně usilowaly Buděgowice sůl z Pasowa napřed po Dunagi, potom pak přes Šelenberk ku Přjdoj (Briethal) po zemi wozénau do Čech i na Morawu dodáwati, magjce od Karla IV. předc gen na silnici z Rakans od Michle a přes Cáhlow wýsady, ač ginák welmi bohaté, z kteréž cesty zas Trhowé Swjny napřed gen po gednom woze (snad týhodně) a Třeboň po dwau podlé rozhodnutj krále Giřjho, ale r. 1463 obě města po třech wozjch soli nabýwala, stj m doloženjm, aby gj z měst swých rozwážeti nedala, a gsauce u wětšj potřebě, o ni se w Buděgowicjch opowjdale.

Na úkoru však weškerým těmto saupeřům rostla a zmáhala se stezka Zlatá tj m směrem, w kterém wěkowé nové a nowěgaj

potřeby uwáděli a staw králowstwj prokwjtal. Ač že se za Karla a geho syna Wáclawa wýsady městům wúkolnjm gen syny, ač zvláště přestupnjci Buděgowice obgjděgjcj, sotwa prádnj wúz, bywše dostiženi, podrželi, nákladem celým na kopánj příkopů a stawěnj zdj kolem města propadagjce, nestáwalo předo se žádným městem smlauwy obchodnj mimo ty, gež Zlatá stezka wázala, totiž s Prachaticemi a Pasowem.

Až do obořenj Wyšehradu a potomnjho wzetj města Prachatic rukau Žižkowau l. P. 1420 požíwali, gak se giž prwe teklo, proboštowé Wyšehradštj ela ze Zlaté stezky. Tau hodi-
nan ztratili také Prachatice i Zlatá stezka swau wrchnost, a wýsady weškeré, nemohance mečem ubráněny býti, pozbyly swé platnosti; násilj a laupeže se rozmáhaly, a na Zlaté stezce, zdá se, že zvláště Habart Lopata — o němž we starých letopisjch bježi dočjsti se gest — sedě na hradě Husu se swau čeledj saumaře objral.

Těch nepřjzniwých okolnostj a wyhubenj neywětšj části Prachatických obywatelů, zdá se, že zvláště Wimberk ke swému prospěchu dobře užiti uměge welký počet saumařů k sobě potáhnuł, tak sice, že se 1502 za pana Zdenka Malowce z Cheynowa a na Wimberce giž sklad solnj w tomto městě spatřuge, gegž Prachatičtj schwálnj smlauwau zawázáni negen trpěti chtj, alebrž i saumařům nebrániti se uwolugj, kam by koliw honiti chtěli. —

Ač tauto smlauwau Zlatá stezka od té doby na dwa prameny byla poď Šumawau se roztékala, dowedli toho Prachatičtj předce, že ani Wimberský sklad solnj nižádným časem na slovo wzat a k gegich ugmě býti nemohl, ano že sám Ferdinand I uděliw městu Pjsku a Wimberku 1546 přjzniwau wýsadu, hned roku 1547 gi odwolal, gak mile se byli Prachatičtj se swau sprawedlnostj ohlásili, na dalšj wyslyšenj celau přti odložiw.

Přispjwaly k tomu stará uwyklost wzdálených w králowstwj odbratelů soli, mezi špatnými ginam cestami méně špatná cesta do Prachatic, rozkotánj hradu Husu Janem Sedleckým a geho staupenci, na slovo wzatá po okolj žiwnost města Prachatic,

kteřáž na krátce po wzetj města od Žižky obywele nowé zowšad sem přiwábila, přiwtělenj města ke komoře kráľowské a obnowenj i potvrzenj geho starých wýsad od cjsaře Sigmunda a nade wšeccko giné brzké téhož města přigetj pod mocnau ochranu welikých tenkrát w zemi wládyk z domu Rožemberků.

Pod těmito wláďaři, ač že clo ze Zlaté stezky ne giž kděchodům wrchnosti, nýbrž do komory kráľowské přitékalo, dosáhla tato stezka swé neywětšj slowutnosti; stáwalot se, gak z rozepřj Prachaničanů s městy Klatowy, Sušicj a Kašparoborskými widěti, že se týhodně i přes tisje konj saumarských do města honilo, z čehož může se snadno zawjрати, gaký do kráľowské celnj užitek wplýwal, gaký obec, mjwagjc i pozděgějm wěkem přes 100000 kop mjš. w solnjm obchodu, prospěch táhla, a gak měšťané, z nichž přes dvě třetiny skladné domy měli, o čemž stawba těch domů až do poslednjho wyhořenj swědčila, mnohých přjtoků k swé obžiwě požíwali.

Než právě za těch wláďařů z domu Rožemberského počal se také giž rez chytati stezky Zlaté, nepřestana se w nj hlaub a hlaub zazjрати, až i poslednj zbytek gegj dotráwil, aniž snad možno wjce běhu gegjho wykázati. Winu toho uwali-li na se časowé, chtěj aby netoliko polnosti, leč i národowé swými wěky bez gměna a bez sláwy gako úhorowé trwali, časowé, genž obchod a wládu na moři z giha k seweru přenáseti počali, a národům až potud pode tmau wězjcjm přepůwabnau hwězdu sláwy a moci odkrýwali. Něco winy měli do se ale také Pasowštj. Drzewše solnj obchod až potud wýhradně we swé moci, wywázeli sůl, podlé starých úmluw s arcibiskupy Salcpurskými, neprostředně z Halleinu a z Berchtelsgaden. Wrchnost Salcpurská ale čas po čase na soli přirážeti začala, čemuž Pasowané odpjrali. Tu zawřel Wolf Děřřich as kolem roku 1580, arcibiskup Solihradský smlauwu s Bawory, od dáwna okem zárliwým na ten obchod hledjcjmi. Pasowané protiwiili se s biskupem swým wplawu z Inu na Dunag, kudyž Bawoři giných cest a ekladů zwlášťe w Šardiaku a Vilshofen zarážegjce a u poslednjho mjsta také most přes Dunag wystawěwše, stezkami nowými sůl do Čech dodáwati začali.

Tak se w Kašparských horách stáry sklad stawiti a w Sušici i w Klatowech nowj skladowé otwjrati počali.

Prachaticané s Wilémem z Rožemberků se proti tomu dost necně zasazowali, nowých a nowějšjch stjžnostj i proseb tu ku králi, tu k sandu komornjmu a k sněmům podáwagjce, a hned ubezpečenstwj celému králowstwju takowým otwjránjm země ljtěce, hned na křiwdu a ngmu spravedlnostj swých okazugjce, a že to všeco bez prospěchu, zawřela se we spolku s domem Rožemberským s gedné a s Pasowany, s gegich knjžetem a s arcibiskupem Salcpurským s druhé strany smlauwa, gegjž hlawnj články as takto zněly:

1) Pasow i Prachaticce se zawazugj Zlatau stezku solj, obilj i mljčnjm obapolně wěčně zaopatřowati.

2) Saumaři nemagj se ani w gednom ani w druhém městě wiskowati, anobř mjrně s nimi nakládati, aby bylo proč po té stezce gim honiti.

3) Poněwadž Pjsečtj s Prachatickými ode dáwna o to porownáni gsau, aby se wozatagowé z Čech, z Morawy, ze Slezka w Pjsku přes Wltawu k hořejšjm městům nepauštěli, magj se Prachatictj s pomocj Geho Milosti (Wiljma z Rožemberků) o to zasaditi, aby se témuž porownánj zadost stalo, a wozkowé, aby se mimo Prachaticce ginam nepauštěli. —

4) G. Mst. knjžec p. Arcibiskup Salcburský, Wolf Děřich, w tom se milostiwě zakázati ráčil, gestliže gmenowaná dvě města na dostatečný a gistý odbyt solnj pomyslji, i také to k mjstj přiwedau, což se toliko hágenjm formanům na hornj města dowede, tehdy i G. Mst. knjž., že solnj běh zase w staršj, plawný pořádek a dobrý způsob uwesti chtjti ráčj, w čemž G. Mst. knjž. o to s ponjženostj následowan býti má, aby Prachatické s Pasowskými a s domem Rožemberským a ginými k tomu spolku připogenými spolčiti a zawázati ráčil, a takowý obchod solnj budaucně we spoletnau gednotu aby uweden byl, tak aby se potomně stalo, žeby Bawoři nebo kdokoliw giný překážku w tom solnjm obchodu, gakž se nynj děge, činili, nebo něco buď po wedě nebo po zemi proti tomu předsewjiti chtěli, tehdy by ti všickni w tom spolku spogenj při sobě stáli, obecna

radau i náklady, gakž by se jim přičina, buď při práwě neb gináče dala, w tom aby sobě upřjmě pomáhali, tak i na to aby myslili, aby toto porownánj a spolčenj potvrzenjm G. Mst. cjs. upewněno bylo.

5) Kdyby která koliw strana toho gistau zpráwu dosáhla, žeby takowému spolčenj a gednotě w solnjm obchodu a té Zlaté stezce k ugmě, k ublženj nebo ke škodě se něco předsewjti neb obmeyšleti chtělo, tehdy aby powinna byla druhé straně bez prodlenj o tom oznámiti.

6) Žádná strana bez wědomj druhé nemá se s domem Baworským, ze strany obchodu solnjho hned wjc w žádné gednánj dáwati, aniž na to, co z toho skoncowati. —

Na wzdor této smlauwě nemohl sám Wolf Dětřich w Salcburku, byť se mu bylo rušenj starých smluw sebe wjc zzelelo, nowý záwazek s Bawory wjc zničiti, sotwa že tolik zgednáno, aby se do Pasowa pro geho stará práwa některá část soli wjc pauštěla. Konečně se smlauwan za Rudolfa II s Bawory w Plzni okolo roku 1606 zawřenau weškerá naděge Prachatickým oddána, žeby kdy saupeřů těch zbawiti se mohli, an se skladowě obau těchto měst vlastnjm mandátem potwrdili.

Než proto zbylo Prachatickým wždy dost odběratelů i Zlaté stezce saumařů; aniž rozhodný rok 1620, genž peněžitě giné zásoby Prachatického skladu owšem skoro zničil, a následowně i počet sanmařů náramně ztenčil, nezasadil Zlaté stezce ránu tak bolestnau, gako patent cjsaře Leopolda I roku 1692 prwnjho zářj prowolaný. Neb geště 1626 měla obec Prachatická 100000 kop mjš. w solnjm obchodn, ač se giž sůl Gmundská walem do země tlačila.

Nezapowjdalo se ale geště soli Halské do země přiwažeti, ač Ferdinand II w Čechách Gmundskau sůl peněžiti dada, 1628 vlastnj obranu gj k wůli zřjdl; proto geště mandátem 18. kwětna 1680 prowolaným staré wýsady měst těmito slowy hágil:

„Poraučjmeť, aby budaucně solnaře a wozky, kterjž sůl Halskau neb Baworskau do králowstwj wozili, gakož oby watele, genž stan solj obchod měli, neb gj užjwati budau, ať

právých a dobře zřízených cestách dle obyčejce starého, nestarovali, méněgi pak tu sůl do země woziti zabráňowali.”

Aniž za geho panowánj gakás mimo swrchu uwedenau proměna w tento solnj obchod wešla, leč že se spráwy solnjho obchodu týkagicj, gazykem německým podáwati měly, bywše až potud česky zasjlaný. Za Ferdinanda III přirazil se giž sůl na sůl cizj do králowstwj wozenau w letech 1639 a 1652.

Zlatá stezka však až dotud geště docela neswětíla, až 1659 se zde giž i na Gmundskau sůl přes Linec dowáženau sklad zarazil a gistý Weiszenreğner za prwnjho solnjho ustanwil, mage nařjzeno prostici (bečku) po 4 zl. 30 kr. prodáwati, ztehož obec po 15 kr. užitku mjwala.

Gako we smrtelném chropotu postawená zdá se od té chwjle stezka Zlatá, gen pořjdeké známky žiwota wygewugjc, a to skoro gen těmi chwjlemi, když smrticj gi ruka nowau sjlu sbjrala, aby gj poslednj ránu zasadila.

Stalo se pak i to swrchu zmjněným patentem za Leopolda I, gjmž za přjčinau, že se až potud mnoho nescelněné soli do země přiwázej, nařjzeno 1) aby se baworská sůl do země newozila, leč budauc wymeytěna a opowězena, 2) aby se na gmundské soli — pro dvě těžké wálky a zaprawenj dluhů — 39 kr.; na strych baworské soli — tak sluge nynj i Haleinská — 1 zl. 49 kr. a na strych saské 3 zl. 9 kr. přirazilo.

Ostatně nemá cizj sůl pro zwelebenj skladu gmundské ani přes Wltawu a Labe, dokonce pak do měst, kde solnj skladowé, rozwážena býti. Tau chwjlj wyhasnul žiwot stezky Zlaté, a Šumawa sypala swé gehliť na ni a popjнала mechem gegj hrob, až zarostl, a wěkové wyhladili gegj gměno i památku tak, že sotwa kterýs Prachatican a tjm méně Šumawy vzdáleněgij obywatelé uwážiti wjce mohau, gaké požehnánj z nj na celé bljzké wúkolj města Prachatic wytékalo.

Wšak ani cjsarský sklad Gmundské soli nemohl se w Prachaticejch udržeti dlanho. Komuž w seweru mohlo na mysli takowati, aby z Prachatic sůl odbjral, moha gj w Buděgowicjch, w Teyšce i w Pjsku na zbyt každaú hodinau nakaupiti. Obywatelé pak

Zaprachatiťtj měli, byť i wjce nebezpečnstwj, předs také wjce wýhod Baworskau solj se zásobiti. Tudy prodáwala obec roku 1682 rozmáhagjejm se podlaudnictjm a přidražowánjm Gmundské soli giž gen 2,000 prostic soli. Konečně dopršela ale celému tomu skladu poslednj hodina, an se cjs. patentem r. 1706 do Krumlowa přenesl, byw tam wjce pochowán, než aby gakýs blahý žiwot byl gewil. Soli z Pasowa wywážeti se přjsně zapowědělo, naproti čemuž zase do Pasowa žádného páleného aniž gakých giných plodin woziti se nesmělo. Tak skončil sklad tento druhdy snad neyslawněgšj w zemi po šesti stech dwadcti letech swého historického trwánj, moha dřjwe než se do pjsemných paměťj wnesl, snad geště gednau tolik let počítati.

Wýsady Zlaté stezky záležely: 1) w tom, že gsau Prachatičané každého wozku, sanmaře i krosnaře, genžby od Pasowa ginam do Čech než ke skladu gegich se byl obracel, stawěti, náklad geho pobrati a djlem k užitiu swé obce a na spráwu i hágenj Zlaté stezky, djlem k ruce wrchnosti obraceťi mohli.

2) Že téměř z celých Čech i ze Slezka a Morawy obywatelé ke skladu Prachatickému zřenj mjtj, a odtud genom solj se opatřowati musili, dogjžděgje někteřj přes Wltawo-Týn až do Prachatic, někteřj zvláště z kragů Podbrdských do Pjsku.

3) Že i w čas wálky a drahoty, to pak dle slow Wáclawa IV a Wladislawa, byť také králowé češtj se samým biskupem Pasowským a geho kapitulau w nedorozuměnj stáli nebo i wáleli, měšťandm Pasowským aniž Prachatickým proto překážka gakás na Zlaté stezce djeti se neměla, o kterauž wýsadu tak se dbalo, že i za Ferdinanda I w času welké drahoty zápověď obilj wywážeti na celau zemi wyřknutá pro Zlatau stezku dwakrát se wyzdwihla.

Podobnau wýsadau těšilo a žiwilo se následkem Zlaté stezky mimo Prachatice i město Pjsek, bywši tjm darowáno; že z krage Podbrdského, z Plzenského, ano pozděgi i z Tábořského wozkowé gen ze skladu Pjseckého soli odhjrati směli, a zvláště Plzeňštj, chtjce na Morawu nebo z Morawy k Plzni přes Pjsek a Buděgowice, dáwati se musili, mohauce ginák na cestě stawěti a o náklad obrání býti.

Hlavní článkové obchodní, ještě se stezkan Zlatou do království přivázeli, záleželi nejvíce v soli, vlně a mimo některé kupecké drobnosti v plátně, an se kolem Pasova již v osmém století lny sely a tkalcovství zmáhalo.

Naproti tomu vyváželo se z Čech do Pasova a vůkolních kragin obilí všeho druhu, máslo, sýr, ryby, gichž asi před 160 lety ještě do třiceti tisíc centnéřů, podle účtů starých, v Prachaticích vyprodáno. Piwo nezdá se že mezi vývoznými články Zlaté stezky bylo; za to ale zásobovali Prachatictj netoliko Pasowsko, ale všecy kolem něho kraginy červeným i bílým sladem, působíce v městě neyznamenitějšj pořádek, záležející více než z třiceti sladovníků pauze sušením sladů se obírajících.

Později, když Pasovtj již sami slady sušiti počínali, nechtíce výnos tento Čechům dále přepaštěti, obrátil se průmysl Prachaticanů k vinopalnám již v patnáctém století zde dosti hustým, a vyniknul swau plodinou tak vysoko, že i po přetrženém obchodu s Pasowem Prachatické pálení wesměs na slovo vzaté, ještě v začátku tohoto století hluboko do Rakous, Salcburku i do Čech a jiných zemí se rozváželo.

Požehnání mnohé a hogné vyplývalo ze Zlaté stezky na velikou část tohoto království, zvláště ale na krag Prachenský; obchod náš těch dnů podle swrchu uvedených článků vývozných převažoval welice články přjvozné; od krage skoro výhradně polnostj se žijících, jako Prachynský, Buděgowický, Tábořský, ano nejwětšj počet našich českých kragů gest, nebyla tato stezka jiného gména lež Zlaté stezky mabyti, poskytuje jim vždy živý odbyt gegich plodin. Nejblížšj Prachatic mřsta a panstwí odbýwaly své zbýwající owsy již na zimu do Prachatic ze zámluwy. Nejhognějšj ale užitky počínalo město Prachatic, pomohouc si tak ne již k bohatství, nřbrž k hognosti, čehož swědkowé skoro všecy městské zdi až do poslednjho wyhoření byly.

Ale nebylo při Zlaté stezce také bez nesnází a třhot. Swět celý chtěl tenkrát samá wřsada býti, saustawa toho wěku nechtěla tomu jinak; tudíž byla Zlatá stezka gen djetem té wř-

sadné sanstawy. Co ale Zlaté stezce dopřáno, nemohlo bez křiwdy mnohým giným cestám odepréno býti. Tak wysadila se cesta k Pjsku, tak cesta k Buděgowicům, a ubohým lidem cestami pracugjcjm uloženo k wůli těm wysadám ne giž hodinu nebe dvě, nýbrž wjce mil zagjžděti cestami neyhorějmi. Aby pak nezachtělo se nikomu přjmau a rownau cestau k domowu se ubj-rati, ležela na městech wysadných ta powinnost, ne giž cesty wysadné a mosty *) toliko sprawowati, nýbrž wšecky pobočnj bljké i vzdáleněgěj cesty hljdati, hágiti a někde dokona zase-kawati.

K tomu ejli musilo každodeinně množstwj měšťanů we zbra-ni a některj i na konjch domow i žiwnosti swé opauštěti, tu w zálohách na wozky a saumaře čjhati, tu na hospodách a nocle-hu ge přepadati, nebo i rozchowanau giž sůl prohledáwati, čjmž města podobná i do welikých nákladů na penězjch a na čase přicházela, i na se wšecku tu nenáwist uwalowala, w kterauž podobnj publikáni kdys wběhnauti mohli.

*) K wěcem, kteréž by Neměc i Francauz slowem „kurios“ znázwjskowal, náležj i to, že se Prachatičanům geště před pat-nácti lety do opravdy ukládalo, most za Welary Zlatau stezku přes řeku Wltawu spogugjcj, a w poslednjch wognách gakýms mla-dým taktikem zbůhdarma stržený na cizj půdě stawěti, práwě ga-koby Zlatá stezka geště w neypěkněgějmu kwětu byla, a samogo-diná Prachatice žiwila.

3.

Z p r á w y o duchownjm žiwotě nyněgšjch časů.

Od Dra. K. Amerlinga.

(Pokračowánj.)

§. 1. Mudrctwj.

Posud gsme w předešlých listech gen powšechně gednali o směru wědeckého žiwota; bude však nynj potřebj, položití také zewrubněgšj zpráwu o gednotliwých wědách, a sice, co se djlem týče gich powstánj (genesj), djlem stawu a stupně, gehož za nyněgšjch časů dosáhly, a konečně také co se týče toho, co dalšj pracowitosti ostaweno gest.

Wyložili gsme giž napřed, gak wše se snažj, skumně a výkonně přidržeti se cesty přirozeného pozorowánj a gednánj; gen mudrctwj a na swrchu *Heglowské* nechce nic wěděti o přírodě. Posud nás geště poučiti nemohlo o gakosti a podstatě hmoty, a přede wšjm geště nám nic powěděti neumj, gak hmota k swětu a k swé rozmanitosti přišla, pročez w této weliké zafalosti — která giž Leibnice přinutila wystawěti si swau shodu *předustanowenau* (harmonia praestabilita), totiž most mezi duchem a látkau — zcela se odřjkáwá wšeho předmětenstwj, zůstawugje ge *rukaum*, kteréž negsauce w stawu přemýšletí, snad lépe by se hodily ke swáženj cihel a giného stawíwa, než ke stawenj čistowědecké saustawy.

W německé filosofii káránj hodno gest ono ode všech skoro německých mudrců podiwné, užjwánj slowa Vernunft; zawedlť gest ge zagisté zřjdllozpytný půwod toho slowa, totiž že pochodj od vernehmen. Abychom bez obalu wěc tu řekli, twóřtj si z Vernunft gakýsi *nadmyslný smysl*, totiž oko, genž gako okénkem se djwá do nadmyslné řjše. *) Básnjkům owšem wěc ta prominauti se může, nikoli mudrcům, gimž ne o metafory, nýbrž o prawdu gednati gest. Nedá-li se nadmyslná řjše pogmauti **) nižádným smyslem, tedy i také ne metaforickým smyslem, gakkoli zgemněným. Dosauzenj se čeho nenj nazjránj.

Gest to owšem welmi podiwné, že *školnj* filosofie w Němcjch wždy wjce a wjce ducha nyněgějho času se protiwege, apo i německá mládež začjná spjše než gindy rozeznáwati, gaký asi prospěch mjtj může z objránj se filosofij. Cjťj praktickým gakýmsi taktem, že wjce *twórnjm* než *wěcnjm* wzdělánjm ona filosofie gest, kteréž we školách nabýwá, aniž chce napjnati se po zlatolesklých gablkách filosofického stromu, znamenagje, že často gako owoce baborolkowé okusenjm hořkne. Za to ale sahá po méně lesklém, wšak stálegějm a zážiwněgějm owoci wšhawé zkušenosti, gežto njže wisje snadněgi trhati se dáwá. Mnozi učenj a zwláště Němci, genž si na tom zakládaj, že wšec slowau: „*filosofický národ*,“ často giž si ztěžowali, že německá mládež unj méně spekulativnosti progewuge, a že posluchárny filosofů vlastenských giž o polowici méně posluchačů počtjagj, než před třidceti lety. Gsan to wšak weskrz úkazowé, pochodjce ze žiwota národu německého za gednau a tauž přjčinau. Namjtá se otázka, zdali tjm Němci dotčené sláwy filo-

*) Tak prawj Jakobi w IV. sw. str. 21: „Wenn sich Gott als das Leben und als die Wahrheit in der Menschenwelt offenbart, so wird wohl im Menschen ein Vermögen seyn müssen, diese Offenbarung zu *vernehmen* und derselben *bewusst* zu werden. Und was in uns Gott vernimmt, wahrnimmt, Gottes bewusst wird, wird wohl die Vernunft in ihrer eigentlichen Bedeutung seyn.“ —

**) Vernunft nazýwagj také übersinnliche Receptivität gmenugj tento smysl Vernunft, aby se ližil od smyslu chápagicjho swět smyslný.

sofického národu ztratj? Odpověď záporná gest newyhnutelná, třeba by sebe většj množství jinak smýšlelo. To, čeho duch nynějšho času žádá, nenj toliko *hmotné tělesné požitkovánj*, nábř i *požitkovánj a těženj duševné*, totiž *gasné, čisté, srostité, přirozené poznávánj všeho předmětného oboru*, a to gest geho *neykrásnějšj a nevyznesěnějšj ráz*. Wěc tato byla pospolu přjčinau, že množství slowanských našinců wědecky proslulých křemto posawádnjm mudrowacjm saustawám žádně chuti nemělo, objragje se ginými podstatnějšjmi wědami. Z těch, kterj *sami* s sobě gř přjrodemudreky si počjnali, gmenngeme we filosofii gen nesmrtečného Amesa Komenského w geho pansofii a w ostatnjch wychowatelských spisech, w nichž Bakona, Boskoviče a celau nynějšj přjrodnj filosofii nakreslenau spaffngeme, školská oprawa, kterauž Komenský zamýšlel a poněkud w Anglii zawedl, nuj brzo i u nás newyhnutelnau se stane, ačkoli w dokonalejšj způsobě, asi tak, gak se má geho *swět w obrazech* (*orbis pictus* *) k tomu, gegž nuj opět w Němcjch wydali a geště dokonalegi wydati mohli, ač i ten nuj sice dokonaly, přede gen na prahu wěd prozajtj státi musj. Proto nenj diwu, že Komenský opět z nezaslauženého zapomenutj se wyrhugje. Zagisté nuj gest čas, a přibřžuge se wždy wjce, kde prawá filosofie, zdravé rozmyšlowánj, prostě všeho mudrowánj, kde čistý cit, prostý všeho nábožnůstikowánj a tagemněnj we swětě opravdu učeném se pozněnáhla rozmáhá. Zohledu wěd gest nynějšj wěk welkých obětj, šlechetaě oddanosti a welkých pocitů duševných schopn. Abychom wýrok náš zdůwodnili, poukážeme gen we vlasti našj na museum a na četné wědecké krasoumělecké a průmyslowé společnosti, na oběti anglické, ruské, pruské vlády, na Ermana, **) Humboldta, Pallasa, Siebra a t. d., a nechťjce mjsta wypočjtánjm pagedinným tratiti, okazueme na dlouhé řady učených Angličanů, Amerikanů, Fran-

*) Nedáwno i u nás w Čechách wydán byl panem professorem Chmelan, však pohřjchu s malými opravami a se všemi skoro starými chyby.

**) Wiz Swětozor : Wýgimky z Ermanowy cesty okolo swěta.

cauzů, Wlachů, Němců, Švédů atd., gichž gména poněkud tješi lze w katalogách každoročně sgjžděgjejch se společnostj, z nichž gedna tohoto roku i w náš starožitné Praze spatřena bude. Kde i katalogy gednotliwých přednášenj a wygednávánj těchto společností, kdo i katalogy ročně w Anglii, Francii, Němcjch a giž i w Rusjch, w Polště a w Italii vycházegjejch knih a předmětů přetjsti si neztěžuge, diwj se tomu množstwju pracj a předmětů giž wypátraných a geště dostihowaných. Radost naplňuje srdce každého prawého přjtele lidu a wěd, spatřugjejho, gak wšecky tyto wčeličky pokogně, prozřetelně, wážně a wšak neunaweně k gednomu cjli pracugj. Wšude uzřjš přirozené sebě počjnanj, wšude přjrodozpytný záměr. Co se ale přjrodozpytu samého (we smyslu užšjm) dotýče, Anglie, Francie a Tewtonie pauze gen. žiwaucj. swá weliká gména počjtaui může, a každá spotěšenjm se přeswědčuge, že geště nikdy před tjm tak slawně nestála. Mimo to znamenati, že i při mládeži gakási wážnost a dozralost u zpytowánj se wywinuge, ručej zagisté za podarlost budaucjho owoce. W tomto neynowěgšjm silném wědeckém pokolenj každý skoro stjgm gest srozuměn, že bez umnice, která giž za Leibnicowy a Wolfowy doby w akademických posluchárnách se ozýwala, pracowati, owšem pak bez gisté filosofické saustawy i neydůležitěgšjch výsledků dopjđiti se nelze. — A tak prawjme, že tento wyložený ráz za znakový a charakteristický našeho času uznati se musj; cesta k němu arci dlanho giž se klestila. Tak Boskowič, znamenitý Dubrowničan, pomáhal léta 1758 wýbornými pracemi w silozpytu a počtárstwju wyššjm hluboký základ stawěti, staw se tjm wůdcem Kantovým a giných přjrodoznatelů. *) Ačkoli geg polednj welmožowé počtami a dary wšude obklopowali, předc Tewtonie, pilně užiwšj geho spisů, zamlčela djky, gež mu dlužna byla. **) Kant a Herder, dwa

*) Philosophiae naturalis theoria. Vindobonae 1758, 1763.

**) Němci w tom čase giž wšemožně se snažili filosofowati w mateřském gazyku, což kdyby i náš Dubrowničan byl učinil, nebylby giž zapomenut. Žádný poklések protinárodnj nezůstává bez trestu. — Kant, Herder a ginj, psawše německy pro swůg národ,

geniowé, kteří na formu wědecké činnosti a na podstatu poznánj w německém vzdělaném lidu zagisté mnoho působili, nepokládali filosofii a zpytowánj přírody za rozdílné věci. Oba ťto welicj duchowé přesně a bez předsudkůw smýšleli o poznánj přírody. Člowěkozpyt, národopyt, přírodopyt, počítáštj a siloskum, i wůbec každá zkušenost, byli pramenowé, z nichž bohatá swá wěděnj čerpali a gimi národ swůg gako zůrodňowali. Kant hmotu samu odušewnil, stotožniw gi se silu, že gen znaky pohybnosti určití se dáwá, peněwadž zewnitřnj smyslowé a i tělocit (coenaesthesia) teliko pohybowánjm dogjmáni býti mohau. Tak přírodopytectwj dostalo šťastnj základ a sice nauku o pohybech (φασγομεία). My zde nechceme podrobně okazowati, gak Kant swým uwedenjm rozmanitosti ťkazů na gendotu poznánj, na swé tak zwané kategorie (wýroky), welmi šťastnau a mohutnau změnu w myšlenj způsobit, a gak zvláště při wšj swé mnohonásobně mu wyčjtané samowolnosti a neohranosti swých školských wygadřowánj práwě tjm, že cesty a meznjky poznawacj moci okázal, nás na *přirozené* cestě dále přiwedl. Kdo ale o duchu, který nynj we wědách panuge, na wšecky strany wjce a wjce se rozširuge, mluwiti chce, nezapomeniž wděčně upamatowati se na Kanta. —

Na druhé straně *Herder*, atkoliw protiwnjk Kantowých staupeců, mocně ku přirozenému pogmutj a uwáženj předmětnosti přispěl, a gestliže nynj mocně na to dbáme, abychom pilně a rownau cestau wědy děgepisně, pragmaticky a přírodopytecky založili, zagisté máme z toho děkowati onomu newiditelně a neustále činnému powzbuzowánj, genž se stalo od ťchto geniůw.

Goethe, we swé předmětnj gasnosti, zwal věci čjm gsau, odwáďel ge, odkud pošly, opsal ge wšj čerstwostj a mnohostrannostj swého wěšjho ducha, a tjm mocný podjř má w této nyněgžj ohbitosti našich vzdělanců. Gakožto básnjlk lige wnás swými básněmi neyhľuhšj a lásky neyplněgšj tanhu po přírodě.

geště žigi; Amosowa pansofie welmi gest neznáma, Labyrint swěta napořád žige u potomků geho.

Wšude sám se počítal ku *přirozeně zpytlugjcjm*. Když záclonu se zahalené Isidy strhl a zvolal: Patřte na ni, na přírodu, na tu božskou *ženu* (což mu zárlivost slabochů a pokrytců za těžké prohřešenj pokládala), tu se stal praporečnjkem a předchůdcem všem ostatnjm, kdož se k přírodě blížiti chtěli, a tisjcowé následowali ho. — Šiller při wšj swé zdánliwé protiwnosti přjteli swému snažně pomáhal, a německý národ může mu z toho powděčen býti, gakož i proto, že spisy swými u krásné pleti přirozené a čisté *cíty* wzbudil; neboť tyto vlastnj a neyprawěgšj wychowatelkyně djtek naplnil negen šlechetným nadšenjím pro všecko prawé a čisté, nébrž i přirozeným, živým a *cudným cítem*. — Filosofie školská, Fichtem dále pěstovaná až k onomu: „*wěc o sobě*,“ gakožto k úkazu, gehož niějm zúrodniti a ožiwiti nelze, ztratila všecko působenj na přírodozpyt.

Šellingowo přírodnj mudretwj, z Fichtowa mudretwj pošlé, *slibowalo* weškeru přírodu pauze z *domýšlenj* wywěsti, nikoli pak ze zkušenosti. Samo sebau patrnó gest, že čisté poznánj wěcj nemohlo tjmto sice zjskati, ale sestawenj toho, co se ze srostitých čili hmotných pozorowánj wywodj, bylo owšem rozmanitě přemjtáno a *zbarweno*. „*Prostočistá identičnost*,“ totiž ona gednota, která stotožněnjm předmětu vzniká, newystawj mostu z řjše dušewné do smyslné přírody, gakož i nikoli onen děg myšlenj sobě: *konečnosti w nekonečnost*, aneb předstawowánj sobě, že *konečnost a nekonečnost* gen gedno gest. Z potažných tohoto zámyslu protisad nemůže se rozmanitost wěcj wyswětliti, aspoň této gen *kolikost*, nikdý ale *gakost* poznána býti může. Tak k. p. wjme z hlatislowlj (crystallologia), že příroda swé nerostowé gednotliwce skládá buď z neskončeně dlouhých twarů wespolek, gegichž plochy rovnoběžné gsau, nikdý se nedotýkagcej, buď z neskončeně dlouhých a neskončeně krátkých co G. o G. aneb z neskončeně dlouhých, neskončeně krátkých a pak z twarů konečných, *měřitelných*, gako co G. o G. mG. mG n. ze saustawy čtwgrečného hlacenstwa. Tjmto ale wšjm nelze wypátrati *lučebnau gakost nerostů*, kdež toliko neypředněgšj zkušenost poslaužití může. Při tom při všem ale filosofie Fichtowa hlásala wšemožnau wážnost přj-

rody. Atomistwj, které w silozpytu a lučbě rozmáhati se počalo, brzo opět we své meze se nawrátilo. Neysilněgi počítowali lékařowé záwadu těchto myslitelských snaženj. Německé lékařstwj právě počjnal opauštěti hrubý Brownianismus, *) wznášegje se mezi theorij *dražditeľnj* (theoria incitationis) a mezi požadovánjm *Hypokratické zkušenosti a zkaušiwosti*, aneb mezi náhledy lučebnickými a štáwochorobnickými **) (pathologia humoralis). A tak se dalo, že každý zgew a ťkaz zdravého neb nemocného ústrogj, každé pozastánj čili stadium, každá wywinugcej se doba, každá rozhoda (crisis) we smyslu přjrodnj filosofie mnohonásobně wyswětľowána byla. W knihách lékařských wěc tato welmi učený pohled měla, we wykonném léčenj každý ale dobře rozeznati musel toto: „Čiňte dle mého předpisu“ od onoho, zdali i skutečnost prawdu předpisů a wyswětlenj potwřzowala. A zagisté potomstwo bude se diwiti, čtanc w knihách lékařských toho věku, gak se všecho tak bezky a na zdánj *wšecho s gistotau neomyľnau rozumělo*. Čłowěka tito dobrj lidé s takowan smělostj a důwěrnostj budowali a snowali, we všech geho stránkách tělesných a dušewných, že každý lehkowěrný posluchač snadno se pokládati mohl za newelmi vzdálena času toho, kde w láhwi okazowati moci budau tak zwaného *čłowjčka z vlastnj djľny* (homunculus), o gehožto zhotowenj Theophrastus Paracelsus Bombastus magnus nadarmo se pokaušel. Bohužel ale tento čłowjček gest, gak Goethe prawj, synem panny — neboť se spjše narodil, nežli se naroditi mohl! — Při tom při všem ale všecho má swůg čas, a i tato *budowaně německá metoda* —

*) Brown († 1788 w Skotsku) byl zakladatelem gisté nowé saustawy w lékařstwj, známé pod názwem theoria incitationis, Erregungstheorie.

**) *Humoralnj* pathologie učila, že přjčiny nemocj w koli-kostných a gakostných změnách štaw tělesných se nalezagj. *Solidárníj* pathologie hledala přjčiny nemocj w odchýľkách částek *pewných*. Oboje gsau na bezcestj, dohromady ale a w mjře dobře mohau slaužiti praktickému lékaři.

kteřá s látkau a životem tak brzo hotowa byla, gahoby při stwořowánj swěta byla napomáhala a se docwičila — wytratila se opět z německých knih, gednagjejch o žiwotozpytu, choro-bozpytu a léčitelstwj. A teprw ty doby začali skaumawj a zku-šenj Angličané a Francauzowé se pronášeti, že 'opět německým lékařským knihám rozuměti počjnagj; což Němcům opravdu potřeba bylo. — Neysnadněgi se Němcům dařilo, oněm silo-zpyteckým, tagemnostným a základnjm článkům, bez powši-mnutj i Kantowa hybozákonj (φωρονομεια) dáwati gakési powše-chné a základné zabarwenj pomocj náwodu k *budowacjmu se domyšlowánj*. Tak k. p. že až posud o wěcné podstatě swě-tla, tjže, magnetismu, električiny a *lučebných pochodů* geště postačnjcjh wyswětlenj nemáme, wjtána zde byla přjležitost oněm *budowatelům*, zde onde mjsto něčeho posud nepoznaného „dobré slowjčko“ pospolu *na zdánj* dosti *wýznačné* postawili. Tak swětlo slaulo roztažliwostj swobodnau *): gsau to sady, které w mnohých tak nazwaných dynamických naučných spisech o přjrodě figuruj. Co ale ti nedečkawj budowati tomu ře-knau, že Meissner giž *teplo wážiti* slibuge, a tudy že teplo nenj newážitelné (imponderabile). Mitchell před tjm swětlo wá-žil, a wypočetl, že slunce denně 2 zrna swětla tratj: a i mno-zj silozpytci, kteřj nynj zákonnj ohybánj se swětla wypočjtá-wagj, gednati nechťj s roztažliwostj swobodnau.

Přerozmanitá odkrytj Davyho, Oerstedta, Ampéra, Er-manna, Faradage, Gaussa a t. d. w řjši elektrických a magne-tických pochodů, z nichž pozorowati lze ona podiwu hodná a tisjcerá spogowánj a pronikánj se těchto úkazů, gakož i ra-dost přeswědčiti se, že w tomto žiwém obihu přjrody gedno-tliwými chudými wýroky (kategorie), w nichž pauze žkolstwo si libuge, dokonce nic nenj spomoženo, gelikoz co smyslu prázdná slowa wloženj smysl a rozum ztratiti musegj. *Stef-fens, Schelver, Oken, Troxler, Nees z Esenbecku, Link* a ginj přiznali se býti přjrodomudrci. Brzo wšak každý kráčel dle zwláštnjho swého směru, gelikoz toho neb onoho důmyslnjka

*) Teplo = uwázané swětlo; tjže = přitažliwost swobodná atd.

na zlatowagečnych zárodoch přirodajho mudrcwj buď strán-
ka tagemná, buď básnická, buď dužezpytecká, buď srostito-
předmětná (hmotná) wjce neb méně lákala. Tjm mnoho wý-
borného a aurodného se wzbudilo a wytěžilo. Prwnj z dotče-
ných mužů zaléti swými obrazotwornými křjdy do tmawých
průkopů zemnjho žiwota, aneb do geště tmawěgých bludišť
našeho dušewnjho žiwota. *Esenbeck* rozháral přjrodomudrcwj
w rostlinozpytu. Geho kniha, ačkoli často w rozřadowánj kře-
kne a budowacj methodau kulhá, gest předce welmi plodonosné,
dle wšeho gednánj prawé německé djlo. Přispělť mnoho k
odušewněnj této nanky a zbudil přichýlenjm se ku Gortsowě
nauce o twarowánj (*Morphosenlehre*) žiwau chuť k rodowánj
(generalisiren) a zpytowánj. Z ohledu *Schelvera* škoda gest,
že w magnetisowateli (*Magnetiseur*) nešťasten byl. *Troxler*,
Šwegcar, o němž často nowiny se zmiňugj, okazuge, že i ta-
ké k giným naukám přikročil. *Link*, genž wýnosně požitkuge
na osenjch silozpytu, lučby, zeměznanstw a rostlinozpytu, předo
tak gest s přjrodnjm mudrcwj spřjzněn, že, ačkoli často
proti přjrodnjmu mudrcwj wálčil, rád od úkazů k všeobecným
zákonům se wracj a ge se wnitřnj činnostj ducha w sauhla-
sj uwádj. On cjtj s gakausi neobyčegnau snadnostj wýznam
wěcj a házj na ně swá neočekáwaná wyswětlenj gako šťast-
né paprsky. Ze wšech těchto mužů, gež přjrodomudrci nazý-
wať gsme uwykli, *Oken* neymohutněgi widu přjrodnj sausta-
wy pogať, a neyrozwinitěgi předstawiti se snažil. Ze swých
neywyššjch myslitelských základů, genž se na mudrcwj to-
tožnostné (*Identitätsphilosophie*) nazpět uwěsti dagj, odwádj vše-
obecný rám celého tworstwa. Wšecko, cokoliwěk gen w obo-
ru lidského poznánj ležj, od aetheru a hwězd až k žerwu
a zeminám přerozmanitým, dostává swé mjsto, gež ono dle
základnj widy saustawnj vyplniti musj. A to gest ta přjči-
na, že přehled *Okenůw twárnj* (formálnj) uspokogenj podá-
wá; wšak i powěcné geště býti nemůže, gešto každé se-
stawowacj předstawowánj o přjrodě, gi co celek w sobě do-
končený a powěcně wywinutý přjgmauti musj, aby totiž onen
celek před pozorowatelem w skutečných bytnostech (*entia con-*

creta) dokonale wyčerpaný se spatřoval. Bohužel ale posud příroda, jak gi nám na zemi a na nebi z hledisti lidského pozorovati lze, tak osnowána není, neboť se nám negewj co ústroj ukončené dotčeným domyšleným Okenovým způsobem. Oken to owšem sám ctil, neboť w geho duchu žige cit přírodní, totiž pro podobnost a příbuznost we twarech a wyznačenjch wěcj, a proto wolá odewšad do mezer ~~agež~~ přírodopis w řadách twarú okazuge, přírodniny, třeba giž tyto z řad žiwaucejch byly zmizely, k. p. ze zkamenělinozpytu zwjřata zahynulá, aneb negdeli to, hodlá swými často welmi důmyslnými interpolacjmi té mezerowité saustawě napomoci; což wšecko předcegen zde a tam stačowati se zdá. Celá řjše rostlin a žiwotichů nynj žiwaucjch, rozmnožena wšemi twary, geňž byly wydobyty z hornin a uhelnjch lomů nedáwagj žádnau auplnau saustawu, w které by se dle zamyšlené widy člankowé gednjkowj potřebnj nacházeli, a proto saustawa přírodní nemůže dle widowého zámyslu zbudována býti. Čidla naše tělesná i dušewná podrobena gsau zákonům formálnj zpodobňugjcjm (assimilativnjm), a nemohan proto ze sebe to wywinauti, co pauze ze zkušenosti nabyti lze, a tudy nasleduge, že wše ono badowánj z widy není nic giného než tatáž cesta zkušenosti, wšak začatá z neywyššj gedniny, která se spogowánjm znaků, tworenjm pogmů, rodowých, čelednjch, řadowých, třjdowých, ale sazenjm čili lépe s-andowánjm *) nabyła. Takowanto widnj saustawau museli bychom wyrozumjwati řadu přírodnin, které z gediného prawzoru (prototypu) wyšly, tentýž prawzor opětgjce we wšech saučiniteljch orgánického žiwota, gakož i na wšech ústrogného žiwota stupnjch. Srownáwagjce ale s Cuvierem geho nalezené *quatre splanes* aneb s Karusem geho tři tak zwané „*Kreise des Thierreichs: der Oozoa, composita a cephalozoa*“ (což ale bez odporu 4 kruhy obsahowati má, totiž *oozoa, actinozoa, cerpozoa, a myselozoa*, wegcozwěry, přeslozwěry, trupozwěry a mjchozwěry) nalezneme, že twary žiwotného (rostlin a žiwotichů) žiwota w sku-

*) *Saud* mysljme že složeno gest ze *s*, *con*, a *aud*, membrum, connectere praemissas in syllogismo.

tečnosti sebe vždy neobdobugj (nesymbolisugj), ačkoli ten-
 týž animalnj život sám we všech zwjřatech přítomen gest.
 Člowěk k. p., gegž od časů Aristotelových na wrohol ssawe-
 ctwa stawjme, nenj prawzor pro plořici, hwězdegše, raka skle-
 pety a 10 nohami, aneb ginak řečeno: člowěk nenj ten pra-
 twar, z kteréhož by domysliwý přírodosaustawnjk všecké giné
 bez nucenosti wywinanti a odwoditi mohl. Nosiči takowé widnj
 budowy pocházegj z rozličných pásem pochodu žiwotnjho, a
 o těch, srdečně řečeno, k dosaženj těchto záměrů geště ma-
 launko wjme. W čem záležj podstata welkých tělesných po-
 chodů k. p. pohybowánj, dychánj, zážiwy, plozenj a t. d., a i to
 nestačj, neboť všickni tito pochodowé sauwisj co neytěsněgi s
 widau duše a gegjmi důrazy. Mluwiti a powjdati si o tom všem
 mnoho umjme, a giž wjce než Theophrastus Bombastus Magnus
 o swém homunkulu in phiola; kde ale ztwrzenj máme, že to vše
 opravdu tak a neginak gest? Pro všecky tyto žiwly wědecké
 máme gen gmenownj takorķa wymezenj, genž dosti často s
 welkau umělostj w sebe wškatulena gsan, gako dewaterá po-
 tomstwa mšic (Aphis). Z ohledu spogenj hmoty s duchem w
 ústrogj lidském geště blaudjme we tmách, poněwadž *sotwa za-
 čjndáme* tisjcionásobné úkazy dušewného žiwota tauže gasno-
 stj přírodopiseckau a přírodomudrckau pogjmati, lišiti a před-
 stawowati, gak to giž činjme s ohmatatelnými djlky, s nohami
 hmyzů, žabrami žabronožků, zuby a pazaury ssawců, aneb s
 tyčinkami rostlin. — W těchto okolnostech domyšlené příro-
 dnj saustawy ne bez důwodůw saudjme, že tato saustawa pří-
 rody opravdu stáwagjcejch přírodnin nám geště podati nemů-
 že, a my se geště léta Páně 1837 tážeme, co gest praw-
 da? — a daufáme, že tjm způsobem všemu mudrlantstwj a mu-
 drckým chlanbám na oko lesklým z cesty se wyhýbáme. —
 Mezi všemi nynj žigjcejmi národy wzdělanými německý ná-
 rod neysaustawiwěgšj gest, a nazýwá sám sebe preto: die phi-
 losophischste Nation. Od Solnohradského Bombasta až do nyněg-
 ška množstwj hlav pracowalo w tomto skřinkowánj a přjhrad-
 kowánj, a ledwa že Müller Danský swými zlepšenými zwěťšu-
 gjcjmi skly we wodách a polewech *polewnjky* (infusoria) co

malé téčky (puncta) spatřil, hned nedočkawj a saustawochtiwj mudrcowé radostně hlásali odewšad o prwožilejch (protozoa), o žiwých téčkách (belebte Punkte), žiwých zárodejkch (belebte Keime), a snowali a stawěli geště nedáwno, (gako kriklawý Solnohradčan Bombastus před sty lety,) čerwy a raky a Belwedérské Apollony stegnau lehkostj a přeswědčenostj.

Co ale za našich dnů Berlinský Ehrenberg Dulondowým drobnohledem a krmenjím oněch, co sklo prohledných žiwých téček pomocj karmesjnowé a modřilinowé (indigowé) vody spatřil a dokázal, že sto a wjce žaludků, lasturky, wagečnjky, huby, střewa, wjřidla, oči atd. magj, zmizela ona mudreká blabuně, nedůweřugjc sobě wjce tázati se, gak asi tlusté ty kožky těch stoterých žaludků býti musj, když gedna malitká dwantisjcerý djl čárky obnášj a 500,000,000 gich tak wolně a wesele žiti může w gedné kapičce wody, gako 500,000,000 lidj na powrchu našeho planety.

Co konečně tito skaumatelé si počnau, ano giž Čermák we Wjdni as 20 rodů wzduchožilcowých (we wzduchu žigjcjch prwoků) opsal, a když i nedáwno se nalezlo, že tak zwaná křemenná spraš (Kieselguhr), trypl, buližnjak a mnohé giné horniny, genž celé skály a hornj útwary skládaj, hrowowé gsau samých polewnjků, z nichž pauze gen nehnigjcj lasturnj chlopníčky w náramných spaustách nás došly. — Z těchto přjčin nemálo to každého čtenáře německých dennjků a spisů horšiti musj, když němečtj vzdělanci sebe náramnau neskromnostj nade wšecky národy swěta wynášegj, pro ten trochet mudrowawé saustawochtiwosti, gakož se toho dočjsti může každý geště i w lonském ročnjku: Allgemeine Zeitung: „Das geistige Leben der Engländer,“ pak pozděgi „der Franzosen“ a t. d. (čjsla prosincowá). Posud německý národ málo stawiwa snesl k budowánj přjrodomudretwj, *gakéž býti má*; gsau to práce Francouzů, Angličanů, Wlachů a giných, genž ne bez přjčiny horlj proti wšj newčasné a časomarné, a takorčka dětinské žwatlawosti a hře s karetnjmi domky.

I nyněgšj pokroky, kde owšem giž Němci z mudreckého snu

procitnuwše, welmi pilně, chwalitebně a spogenými silami pracuj, nesmjme za wjce pokládati než *za pauhé ulehčowánj si paměti, což pro žáky dosti welká gest wýhoda.* K čemu ale neskromná chlauba, an se práwě učiti potřebj, *že nic newjme,* aspoň že pramálo wjme; k čemu lánj, kdebychom raděgi milliony rukau bratrských přát si měli k wespolné práci; k čemu takorčka wrozené zášť a pohrdánj sausedy, magjcjmi čilým, dobré srdce, milliony ruk a rozlehlé vlasti.

Zde šjené wědectwj k zlému wede, a tomu u nás dey Bůh ať nawždy wýhost dán bude; *uměnj bez ctnosti negen nesmysl, nébrž, což mnohem horšj gest, zlomysl gest.*

Toto rozgjmánj ostatně nic neugjmá welkým zásluhám Okenowým, gehož tauha gest dopjdiť se přirozené saustawy. Směgme chybowati; neboť sausednost dokonalého a ostrowtipného wědce má přigjti na chyby, a i ty gsau hodny všeho uwážení a šetrnosti, gelikož negen dokazugj, že prawda i w giném směru hledána býti musj; nébrž i proto, že ono pochybenj na způsob stjnu w swětlo tjm gasnějšj bljzkau sausednj prawdu postawuge. Neslušj též zapomenanti, že Oken wšj možnau prawdiwostj wěcnj (concrete Wahrheit) w celkowitosti a twárnjm docelenjm swé přirozené saustawy chtěl na žáky swé působiti a w těch podstatnějšj (nemudrowawé) pogjmánj přjrodnjch událostj zawěsti. Kdo gen geho rámu nazpaměť se naučil, přigal zagisté lecos bludného a tudy leckterau pro swé celé wěděnj škodliwau předstawu. Kdo ale přjčiny uspořádánj bedliwě a samočinně protřjbil, a sučitelem swým skrze celau přjrodu se prolopotil, zagisté obohacený mnohonásobným uměnjm ku přjrodě sám se nawrátj, a sice s tjm sladkým tušenjm, *že we všem wyššj spogitost panuge.*

Konečně neopomjgme uwěsti, že tato geho saustawa tu zásluhu do sebe má, že *mládež k zábawám s přjrodau roznjtila*; neboť přjrodozpyt stal se dostupnějšjm a tudy i takorčka národnějšjm, ačkoli i ginj mužowé všemožně k tomu napomáhali. Stawitel sám ale proto prostonárodnjm se nestal, aniž pak geho neynowějšj spis: Allgemeine Naturgeschichte für alle

Stände, radowati se může, žeby každý gemu rozuměti mohl; on toliko nadšenj a lásku k přirodě wzbudil. Přirodozpyt giž od dáwných stoletj na všech učilištjch přednášen byl, však kde-koli dle Kantowých základů samostatného žiwota přiosobiti sobě nemohl, byl jen weliká nepochopitelná hromada powjdaček o kraku, o lotosu, sjeře a diamanta s rozličným přjdawkowanjm učených, děgepisných a zřjdozpyteckých wyswětlowánj, Limegskan saustawau a názwoslowjm obraubených. Cuvier ale, Treviranus, Rudolphi, Perleb, Brogniart, Carus, Oken, Kiemeyer, Schelyer, Purkyně, Link, Horkel, Kieser, Voigt, Boháč (Behadtsch), Bajánus a ginj oswebodili nás od toho učeného hamparatj, které posnd negen we všech hlawách a knihách, nébrž i přjrodownách strašilo. Magjce tato gména na mysli, k nimž geště gména giných set zaslaužilých mužůw náležej, zdá se nám, jakobychem očarowanjm přesjdleni byli z učjren posawadnjho přjrodomudretwj k peripatetíkům do zeleného laubj, w gehož zadnjm konci geště widěti cjp plášť Leucippowa, genž se swými atomistickými záky na autěk se dáwá; na druhém konci pak prchá Protagoras se swými sofisty: mjsto nich ale wcházegj wážnj Amos a Bako, genž se z toho radugj, že w spoletnost mužů přicházegj, nepokládagjcjch to za podlé, weškeran přjrody řjši podrobnan pilnostj a setrwalostj proffibowati, a tudy naše wědenj a gednánj na základech předmětně prawdiwých stanowiti.

(Pokračowanj.)

4.

Krátká zpráva o vynalezení umění knihtiskařského.

Od J. B. Malého.

Mezi oněmi znamenitými událostmi, kteréž dějce věk střednj od nowějšjho, chod vzdělávání se člověčenstwa aneb náctě urychlily, aneb činnosti ducha lidského nowé obgewiwše pole na ginau a přjmějšj cestu poukázaly, a takto základ položily oné vysoké osvětě a lepé wybraušenosti mrawů, kterau gmenowitě náš wěk nad wšecky předešlé daleko wypiká a ge jako zastihuge, mezi oněmi, prawjm, událostmi prwnj zagisté mjsto zaujmá wynalezení knihtiskařstwj, o gehož newystihlých následcjh a přemocném působenj na pokrok člověčenstwa, an každému vzdělanci sami dosti zgewně se namjtagj, zbytečných slow šjtiti mjsta zde nenj. Nebude však nemjstno, podati zde krátkau o tom zpráwu, kde, od koho a gakým způsobem předdělitě toto wynalezení se stalo, kde neyprwé celé knihy se tiskly, a gakými opravami prwotnj wynálezek k té dokonalosti přiweden byl, w které geg po nedlanhém čase giž nacházjme. Umjnili gsme si tedy, badawým okem prohljdnauti skrz negisté žero k prwnjm počátkům tohoto uměnj, a pozdwihnanti raušku, gežto zawěšena gsau nad samým geho wynalezenjm, owšem přjzniwa byla wšelikerym zatagowánjm a podstrkům, upjránjm a nadsazowánjm zásluh, tak že posléze z temnoty té na swětlo wyskyda se gakási osoba, o njž, že wynálezcem gest, hlášeno, roztrubowáno a wěřeno, která však w prawdě nezdá se k té cti mjtj lepšjho práwa, než mnoho gj saučasných mužů, genž uměnjm knihtla-

čítelským se objírali. Domnělý ten vynálezce knihtiskařstwj gest Jan Gutenberg, Němec, a kragané geho po wšecky časy k tomu se přičiňowali, aby swětu dokázali, že gim powinnowán gest tjmto důležitým wynálezkem.

W samých wšak Němcjch spor o to gest mezi dvěma městy, kde řečený Gutenberg neyprwé uměnj swé provozowal. Mohuč i Štrasburk osobugj si čest prwnj knihtiskárny.

Méně uwáženo bylo posud práwo Hollandčanů, kteříž kladauce wynalezenj tisku w dřewněgšj dobu než Němci, udawagj město Harlem za půwodiště, a wynálezcem gmenugj taměgšjho kostelnjka Wawřince Jansona. K této přednosti nerádi by Němci přiswědčili, an wěc národnj cti se týká, a gim owšem bylo lehko, sausedy swé překřičeti. My wšak ne tak lehko zawrhugeme wěc podstatnými důwody podporowanau, dokud ony rozumně a kriticky negsan wywráceny. Pro wyrozuměnj té při položjme zde wěrně udánj wšech stran s gich důwody, spolu pak i se wšemi odwody a námjtkami gich odpůrců, tak aby rozsaudný čtenář wše uwáziw a porownaw sám s to byl, určiti, na které straně práwo se nalezá. Než wšak přikročjme k samé historii wynalezenj knihtiskařstwj, za potřebné saudjme, powěděti napřed w krátkosti něco o samé podstatě tohoto uměnj.

Rozeznáwagjce při wynalezenj tisku dvě hlawnj doby, totiž: rozmnožowánj pjsma pomocj forem k otisknutj a skládánj řečených forem z gednotliwých, tak nazwaných pohybliwých liter, shledáme, že prwnj ona myšlénka nic nenj nowého, anobrž gen použitj pradáwno známé a obyčegné wěci u wětšj a rozsáhlegšj mjře. Raženj peněz s nápisy, otiskowánj pečeti zagisté gsan tak staré, gak sama wzdělanost lidská, a u wšech i polobarbarských národů rozšjřeně, a nenjť weliký skok od otiskowánj pjsmen, ba i celých průpowědj w kowu aneb wosku k otiskowánj knih pomocj podobných forem na papjr aneb ginau látku. Nad to dáwno před wytištěnjm prwnj knihy známé bylo dřeworytectwj, ano vyskytuge se obrázek od roku 1423 s německým též w dřewo rytým nápisem. Eyhle tu prwnj počátek knihtiskařstwj! odtud k wyrytj do dřewa celé knihy gest tak nepatrný krok, že ten, kdo neyprwé geg učinil, gména wyná-

lezce ani nezasluhge. Dřewěnými formami tisknan od nepaměti Čjňané, Japonci i Tibetané, aniž možno s gistotau určiti, u kterého z těchto národů neyprwé uměnj to vzniklo, aneb zdali snad u každého zvlášť o sobě powstalo.

A však tisknutj dřewěnými formami gest nad mjru obtjžné a zdlauhawé, a teprwa vynalezenj pohybliwých liter udělilo knihtiskařskému uměnj onu důležitost, kterau stalo se hlawnjm prostředkem rozšiřowánj mezi lidmi wědomostj a oswěty. Náramná práce, ztráta času a weliký náklad, gichž potřeba bylo k tomu, aby tolik stran gedné knihy do dřewěných tabulj sa wyřezalo, owšem snadno mohlo přiwěsti na tu myšlénku, několik forem na gednodliwé pjsmeny rozřezati, genž by pak znou do kteréhokoliw giného pořádku sestawiti se daly, a tak nowau formu činily: tjm však nebylo geště wšemu zpomoženo, an hrubé tyto pjsmeny nehodily se geště tak dobře gedna k druhé, aby z nich lehkó giná řádná forma složiti se dala. K úplnému zdokonalenj knihtiskařstwj vynalezeno musilo býti geště giné pomocné uměnj, totiž litj pjsma, při čemž tolik naskýtalo se obtjžnostj a záwad, že vynalezenj nyněgšjho způsobu litj pjsma při opravě knihlačitelstwj za neyhlawněgšj zásluhu powažowáno býti musj.

Pokročme nynj k samé historii tohoto předdležitěho wýnězku. Německé o tom zpráwy zněgj následowně:

„Henne Genssfleisch von Sulgeloeh (Sörgeloeh), přjgmjm Gudinberg (Gutenberg aneb Gutenberg, nikoli však Guttenberg) pocházel ze šlechtěného rodu, a narodil se w Mohuči buď ku konci 14. stoletj aneb na začátku 15. Z listu, roku 1424 od něho sestře swé psaného, wyswjťá, že giž toho času, an rodina geho z Mohuče wypowězena byla, w Štrasburku se zdržowal. Zdali giž tenkrátě tau myšlénkau, knihy tisknauti, se zanášel, nikde se nepřipomjná, ano spjše pochybno gest, geštoby se bez pochyby o swém zaměstnánj w řečeném psanj byl zmjnil. Že wíak giž roku 1439 w Štrasburku tiskárnu měl, wyswjťá ze sandnjch listin od téhož roku, kdežto w přjčině wedené od něho práwnj pře zmjinka se činj o knihtiskařském náčinj. Roku 1445 wrátil se Gutenberg do swé otciny Mohuče, kdežto wa

smlauwu wšel s bohatým zlatnjkem, Janem Fustem, který geg k provozowánj knihtlačitelského uměnj potřebnými penězi založil, gešto on sám wšecko své gměnj na zdokonalenj swého wynálezku byl obětował. K nim brzo přitowaryšil se Petr Schöffer, muž neobyčegného dāwtipu, gehož pomocj knihtiskařstw j brzo na vysoký stupeň dokonalosti se pozdwišlo. On ne-li wynalezl, aspoň znamenitě pooprawil pjsmalitectwj, a poslednj ruku přičinil k tomuto uměnj. Fust mage před sebou naděgi welikého zisku z provozowánj takto zdokonaleného knihtiskařstw, žádal od Gutenberga pūgčené mu penjeze i s auroky, a když tento zaplatiti mu nemohl, sáhl na wšecko nářadj tiskarské, gež mu byl Gutenberg na pogištěnj zastawil. Nynj počali Fust a Schöffer společně s welikým blukem knihy tisknauti, a Fust shledaw společnjka swého býti mužem welmi dūmyslným a wtipným, dal mu dceru swau w manželstw. Zajtj však nalezl Gutenberg nowého přjzniwce w doktorowi Humerym, genž založil geg k zřjzenj jiné knihtiskárny. Gutenbergowy ale zásluhy nemohly tak tagny zůstat, aby nebyly došly užj tehdegšjho mohuckého kurfiršta Adolfa, kterýž powolaw geg k swému dworu, wšemi potřebami rovně gako jiné urozené dwornjky své geg opatřiw, pohodlný a pokogný mu žiwot zgědual. Od toko času tráwil Gutenberg dny své při dworě kurfirštowě, tiskárnu swau poručiw někdegšjmu pomocnjku swému Gindřichowi Bechtermünzowi, genž geho pjsmem a náčinjm w Mohuči a Elturu napotom mnoho užitečných spisů wytiskl. Rok smrtj Gutenbergowa gest dle wšj podobnosti 1468. Po geho smrti byla tiskárna geho odewzdána podpřowateli geho, doktorowi Humerymu, s tau však wýminkau, aby nikde krom Mohuče netiskl. Wypočjtánj pracj těchto prwnjch německých knihtiskařů ležj mimo náš aučel, my toliko uwedeme neyhlawněgšj djlo, po konečném zdokonalenj knihtlačitelského uměnj z Gutenbergowy impressj vyšlé; gest to latinská biblj o 640 listech, pod gménem Gutenberské biblj známá. Fustowa tiskárna přešla po geho smrti na geho zetě Petra Schöffra, w gehožto rodině až přes polowici 16. stoletj se udržela. Gešto roku 1552 připomjná se w Mohuči Ivo Schöffer knihtlačitel, genž

w gedné u něho tištěné knize nadzmjnušného Petra Schöffra swým prapradědem nazýwá.

Dle nadpołożených zpráv nebyloby lze, jinak souditi, než že Mohuč gest kolébkau, Gutenberg wynálezcem a Schöffer zdokonalitelem knihtiskařstw, kdyby giná podstatná swědectwj tomu na odpor nestála a celau tu wše w pochybnost neuwáděla. Sautasně s Gutenbergem tisknul w Bamberce gistý Pfitzer, a z porownánj tisků geho s gutenberskými patrnó gest, že uměnj geho nemělo půwod z Mohuče, tjm spjše, an pjsmo geho mnohem gest ozdorněgšj a pravidelněgšj než Gutenbergowo, a on dle wěj podobnosti giž roku 1459 auplně zřizenuu pjsmárnu měl. Tjm giž i Schöffrowa zásluha w pochybnost uwedena. Roku 1466 vyskytugj se w Štrasburce dvě knihtiskárny, eggeneynská a mentelinská, gegichžto pjsmo negen ođ sebe, nýbrž i od mohuckého a bamberského tak znamenitě se lišj, že těžko tu na společný gich půwod pomyslití. To samé platj o tiskárnách augšpurské a norimberské, z nichž prwnj ohlašuge se rokem 1468, druhá rokem 1470. Dle swědectwj Oberlina (wiz geho Annales de Gutenberg str. 14 a 17) měl Gutenberg giž roku 1439 w Štrasburce tiskárnu s pohybliwými literami. Odebraw se pozděgi pro zdokonalenj swého uměnj do Mohuče, zanechal w Štrasburku společnjky swé, Jana Paiffa, Ondřege Heilmanna a bratry Dreyzebny, genž dle soudnjch listin od r. 1439 dobře se w knihtiskařském uměnj znali, a bez pochyby ge i bez Gutenbergu na swau ruku provozowali. Odtud lehkó možná, že vycházeli učenci do giných měst, z nichž každý o sobě rozdielným způsobem w uměnj se zdokonalowal, a k nimž wjm právem i Pfistera připočjsti můžeme, gegž některj za třetjho sautásného wynálezce knihtiskařstw pokládali. Gestě zbýwá nám uwěsti wýselowné swědectwj prwnjho knihtlačitele Reyno-Koljnského, Oldřicha Zella, učence Gutenbergowa, zachowané w kronice koljnské od r. 1499. Těto muž, genž neměl přjčiny, na němu Gutenbergowi něco mluwití, wyznáwá, že tento prwnj swau myšlěnkau k tištěnj knih pochytil z některých w Hollandu wytištěných spisů, genž mu do rukau se dostaly, pak že o věci té přemyslel, a mnoho let přjprawným zku-

škami ztrávil, až konečně se mu podařilo, že přikročiti mohl k tištěnj biblj. Toto svědectwj tjm wjce wáhy má, an pocházj od muže, genž věci té nad giné byl powědom, a se všemi okolnostmi dobře se srownáwá.

Že skutečně Hollandčané Němce w uměnj knihtiskařském předešli, gest wěc přjsnau historickau kritikau ztwrzená. R. 1823 slawilo město Harlem čtwtřau stoletau slawnost wynalezenj knihtiskařstw, gež w tomto městě stalo se od gistého Wawřince Jansona. Tento muž narozen byl okolo r. 1370, a pocházel ze šlechtěného rodu. Okolo roku 1399 obdržel čestný a wýnosný auřad kostelnjka při hlawnjm farnjm chrámě w Harlemu, genž toho času obsazowán byl toliko urozenými a wzácnými osobami, kteřj swé powinnosti wykonáwati dáwali skrze zvláštnj zástupnjky. Z auřtů městských od roku 1428 wyswtjá, že byl welmi zámožný. Od r. 1417 až do r. 1434 zastáwal při městě rozličné auřady, a okolo r. 1440 zdá se, že panugcej toho času morowau ranau sešel. Dwakráte se oženil, a po swé smrti zanechal wdownu s dcerau. Zpráwy tyto dokonale ztwrzeny gsau harlemskými městskými knihami. Tento Wawřinec Janson, přjgmjm Koster (Küster), gak Hadrianus Julius we swém w Lugduně 1588 tištěném spisu „Batavia“ na str. 253 wyprawuge, přišel gest na procházkách swých do předměstského háge na tu myšlěnk, wyřezáwati z bukové kůry pjsmeny, a gimi gednotliwé řádky pro děti swého zetě wytlačowati. Pozděgi pomocj zetě swého wynalezl hustěj a trwanliwěgěj barwu, než byl obyčegný inkaust, a zponenáhla pokročil až k celým formám, které však toliko po gedné straně papjru otláčowal, druhanu prázdnu necháwage. Pak prázdne strany gednotliwých listů slepowaly se dohromady. Pozděgi přeměnil dřewěné formy na olowěné a cjněné, a uměnj swé tak rozějřil, že sobě k ruce několik pomocnjků zgednati musil. Geden z těchto towaryšů, gménem Jan, ukradnuw mu pjsmo a tiskařské nářadj, utekl přes Amstelodam a Kolja do Mohuče, kdežto r. 1442 těmito ukradenými literami wytisknul „Alexandri Galli doctrinale“ a „Petri Hispani tractatus,“ z nichžto prwnj kniha w neynowěgějch časech se nalezla, a takto prawdiwost udánj

tohoto ztwardila. Z porownánj gegjho s tisky Jansonowými patrně, že tištěna tjm samým písmem. Impressj Jansonowa přešla na geho wnuky, že však tito wjce na majstnj swůg okres se obmezujce, málo o to dbali, aby wědám a literatuře prospěli, djlna gegich brzo zašla, ač, gak dolegi powjme, ne zcela bez aučinku. Následugjcej gest poznamenánj wyšlých z Jansenowj tiskárny knih, dle wypočtenj učeného Hollandčana Koninga:

A. Dřewěnými formami tištěny byly :

1. Historia S. Johannis evangelistae. 2. Biblia pauperum.
3. Ars moriendi. 4. Historia seu providentia virginis Mariae.
5. Speculum humanae salvationis. 6. Donatus. 7. Horarium.

B. Pohyblivými literami :

8. Horarium. 9. Donatus. 10. Spiegel onzer behoudenis.
11. Téhož druhé wydánj. 12. Speculum humanae salvationis.
13. Téhož druhé wydánj. 14. Catonis disticha.

C. Od dědiců Jansonových tištěny :

15. Laur. Vallae facetiae morales. 16. Ludovici de Roma singularia. 17. Saliceto de salute corporis.

Že však hollandské knihtiskařstwj ne tak beze wšj dalšj stopy zahynulo, tomu naswědčugj wýtisky rostocké od r. 1476, magdeburské od r. 1483, hamburské od r. 1491, a lüneburské od r. 1493, které od mohuckých naskrze se lišjce, welikan podobnost gewj k hollandským, tak že těžko uwěřiti, by tiskařské uměnj w dolenjch Němcjch z Mohuče neb Štrasburku půwod swůg bylo wzalo. Tak i koljnský knihtlačitel Arnold Ter Hoernen byl rodem Nizozemec. Prwnj oď něho wyšlá kniha tištěna byla roku 1470, a písmo welmi hollandskému se podobá, ačkoli giž před njm byl se w Koljně usadil swrchu zmjnněň Oldřich Zell, wyučenec Gutenbergůw.

Tjm končj se naše zpráva o vynalezenj knihtiskařstwj, a wše, co gsme tuto z dobrých pramenů podali, weďe k následugjcm výsledkům :

1) Prwnj a prawý wynálezce knihtlačitelského uměnj gest Hollandčan Wawřinec Janson, genž mnoho let před Gutenbergem giž pohyblivým písmem tiskl.

2) Co o Gutenbergovi jakožto vynálezci udáváno, gest z většího dílu pouhé nadsazování, a veliké zásluhy jeho velmi na nejistotě stoj.

3) Pravdě podobno gest, že Němci teprv od Hollandtů umění tiskářské přigali, které pak od Schöffra, Pfitzra a jiných zdekonáno bylo.

4) Příčina, proč posud Gutenberg za skutečného vynálezce platil, gest ta, že mohucká impressj po dlouhý čas při dědicích Petra Schöffera se udrževši, veliké důležitosti a znamenitosti dosáhla, a vyněnce do všech ewropegakých zemj wyslala, an zatím harlemská v brzkém čase zanikla, jen skrovných po sobě památek zanechavši.

5.

O idealnosti prostoru zrakowého.

Od Dra. a prof. Jana Purkyně.

Postawme se před obraz úplně wywedený, něgaké okolj w kragi s obzorem otewřeným wypodobňugcj. Ne hned při prwajm pohledu otewře se nám celá té kraginy rozmanitost prostorná; nazjránj požaduge gistého času. Z počátku, zvlášť gestli gme sobě potřebné způsobilosti w rozhljđánj malebném gestě nepřiosobili, aneb gestliže aumyslně k tomu zřetel swág obrátjme, narážj na smysl náš hmotná bljzkost rámce, lesk ode plochy skla aneb i od plátna barwami olegnými potaženého vycházegcej, různost barew, swětlých i tmawých mjest, na ploše gako maně rozpoložených, posléze i rozstawenj wšelikých w komnatě předmětů, což vše nás odwodj a rozptyluge, i na odpor stogj rozwinutj se swobodnému názorného prostoru kraginy obrazowé, ano zdá se, gako bychom djwali se na pauhan plochu barwami pstrolawě poskwrněnau.

Poznaáhla smysl náš se pamatuge w těsné obraza obrubě i rozprostjrá se všestramně, zapomenuw náhodných okončenostj z počátku se naskytugjcjch řemeslowými obrazu wýmjnkami. Rownowážně wzhled zdá se pokluzowati po klidném potwrchu wody, až tam na vzdáleném břehu odpočine; pak poletuge nad parnatými wrcholky lesů odlehlých, až dostihne zřjcenin starobylého hradu, s wysoka w krag pohljžegcejho; potom se zase wracuge k zatmělému potůčku w předu mezi chrastjmi i bylinkami patrně do podrobna wylččenými přes křemelce se potulugjcjmu, bljžj se k chalaupce domácné zahrádkau otočené, pak náhlým skokem se pustj do neyzadněgěj dalekosti, kde přimodralé po-

hořj, obraubené růžowau oblohou i potwornými oblaků postawami, widokruh zakončuge.

Takým způsobem obrazotvor zrakowý, protrhna obmezujcej geg plošiau malby, w názorném se rozwigj prostoru u widěnj krásné kraginy. Lepé nás pominutj anebo sněnj zachwacuge w takowěmto nazjranj, dáwné z dětinných let památky hrnau se na nás w temném tušenj, i zdá se, gako bychom okřjwali w tmawězeleném stjnu stromowj, gako bychom swobodně wzduchem se wznášeli do vzdálj, anebo se stjsněny počili roklinami hor. Hle gak žiwé wzezřenj prohozuge i řádně rozstawuge to, co prwě lpělo toliko na powrchu plochy obrazowé!

Geště sličněgi se nám podařj tento prostorotworný účinek zraku našeho, gestliže podlé obyčege umělcaw podobiznu oně kraginy zrcadlem odrážeti se necháme, aby nám z prohlubně zrcadlowé gako prawdiwá neznámá wyhljčka naproti se pestawila.

Podobným způsobem milownjci malowných um užjwagj trabky prohlédacj, anebo k tomu prsty ruky stalngj, aby pomáhali názornj činnosti oderwati se zauplna ode wěj roztržitosti, která by od bezprostřednj bljzkosti newhodných předmětů na mysl narážela.

Položeným zde popsánjm malby kraginné přičinil gsem se, dle možnosti čtenáře wprawiti na stanowišť prostorotworné činnosti smyslu zrakowého, i pozorna geg učiniti na to, že prostor w obrazu nazjraný w prawdě gen smyslný mam gest, až, zapomeneme-li se i wnořjme-li weň zauplna mysl naši, dosti silnau wěcnatostj nás překonáwagjcej; slowem, abyčhom tento výpadek na wědecký způsob wystawili, že prostor onen pauze *ideálnj* gest, i že toliko w podmětném obytu swan gestost má.

Tau měrau oswědomili gsme si něco gasněgi, nežli wůbec nám známé gest, podmětné aneb ausobné *) aučinkowánj názo-

*) Znage trudnost we slowanských nářečjch wůbec to Já, co nesklonitelné použití w gednánjch filosofičnjch, i od něho podlé potřeby důsledně giné názwy odwáděti, předložil bych i nawrhl k obecnému užjwánj slůwko *ausoba* - Ich, odkud by pošla *wýsoba* - Nicht - Ich, ausobně - subjectiv, wýsobně - objectiv. W následujcejm pogednánjčku proměnně použigeme těchto wýrazůw, a snad

ru zrakowého, gaké wúbec při uměleckém ohledáwánj obrazů wynaložjno býwá, i poznali gsme, gak smysl náš předměty malbau na ploše toliko naskytnuté w hlaubi prostoru ať gen ausobného *wyworhowati* se zdá, i podle rozměru bljzkosti a dalekosti ge tam *rozstawowati*.

Gestliže wšak bez odporu přidáno bude, že w názoru uměleckém prostě ausobná toliko činnost obrazotworu city páwodně podmětnými dobyté okresy předmětů zrakowých w prostor idealnj wywrhage i tam rozpostawuge, nemálo předce těch mezi našimi čtenáři, kteří by to za protimyslnost drželi, kdybychom twrditi ohtěli, že i při wšednjm widokruhu nás otáčegcejm a opravdowé nám známé kraginy, práwě podobné podmětné činnosti našeho obrazotworu mjsto berau, gako ony byly, gimíž gsme při ohledáwánj malby kraginné prostor ideálnj aneb smyšlený sobě utwořili. Nicméně se pokusjme w následugcejm nabyti toho přesvědčenj, že při každém pohledu na předměty w prostoru postawené práwě tatáž aučinnost fantasie nášj působj gako při dočteném nazjránj uměleckém.

Wezma skleněnou rámcem ohrazenau tabuli, zahrň w ni, prohljdag, část okolnj kraginy, podobně gako se radjwá učencm perspektiwnjho kreslenj, aby si zwykli rozptýlených po prostoru předmětů okresy okaztenjm wedlé sebe na ploše upewniti. Tjm způsobem nenesnadně se podařj, kraginu, gižto wenu po dálkách rozprostřenu widjme, w obrázek rámcem uzavřený obrátiti, gako nahoře gsme kraginku na plátně namalowanau kauzelnau činnostj názoru zrakowého w rozlehlau kraginu proměnili. Co w prostoru wýsobném (předmětném) opravdowé kraginy gedno za druhým postaweno bylo, bude na sklenné tabuli státi gedno nade druhým, bližšj dolegi, wzdálengšj powýšeněgi; rownowážně tam rozestřená hladina wody, tu na powrchu skla auzkým páskem se powine, wzdálený, náramně zmeněný strom pod lupenjm bljzkého beylj stogjcej zdáti se bude, podobně skwrnky we skle se nalezagcej wedlé bližšjch rowně gako wedlé neyzadněgšjch předmětů kraginy položený budau.

i tjm, ne-li giným, se zawdččjme, že takto k hebkosti gazyka we výrazech i odstjnná ponětjpowěchných přispěgeme.

Wprawiwše tak zwenžj kraginu do mezj plošky sklenné, gednjm co neymenějm hlavy pohybem w okamženj zrušjme ono okauzlenj, i uwolnjme názor upautaný tak, že zraku našeho prostorotwor se wěj zwělj zase poletowati bude po odlehlostech kraginy.

Podobně nahore poslaužilo nám zreadlo k uwolněnj zraku na plátně malby gako zakletého.

Geště bezprostředněgi můžeme naši při nazjranj w prostoru wysobném rozptýlenau činnost zase k sobě zahrnati i k swému wědomj přiwěsti, gestli co neyzewrubněgi, ano i opětně spěnjmawše okresy kraginy gakési, když gegj obraz co neyživěgi nám se předstawuge, znáhla oči zawřeme, i tjm co opravdiwě wenku bytowati se zdále, ted' w obraz obrazotworowý pauze ausobný proměněno widjme, ano nicméně wšechny činnosti názorné, gakož w gestotném názoru působily, w působenj swém trwagj.

Postawj se mnedle na wýšinu s wyhljčkau do okolj prestranného, i ponechey se na čas pátránj zraku swého gako w usuzowánj předmětůw, gich odlehlosti, gich podob, welikosti, oswjcenj a ostjněnj, gich vlastnjho i mjstnjho obarwenj i potáhnutj wýpary wzduchu pomezernjho, což obzwlášťe wzduchowau perspektiwau nazýwáno. To wše i giné w názoru wykonaw i co neypodrobněgi obraz kraginy we wědomj sobě wtisknuw, ani pozoru od namáhánj se do zewnitřka zwrátjw, aniž bodrého názorowého činěnj w ponjmánj kraginy nepřetrh, zasloň oči rukau anebo z nenadánj sobě zasloniti dey ode druha, i zůstane tobě nižádného zasloněnj nepozorugjećmu, neporušeně i w celé swé gestotě stojgjej obraz kraginy w názoru twém, neméně gasně i žiwě, než gakoby w ni geště patřil otewřenýma očima. Můžeš ted' w druhém ausobném obrazotworu opětowati wšechny ony, w páwodnjm názoru působjcej prostorotworné činnosti, gaké gsi prwé otewřenýma očima w kraginu paťte wywáděl, i můžeš tau měrau oswědomiti sobě gich idealnost i přeswědčiti sám sebe o gich pauze ausobném bytowánj.

Co gsem tute obějněgi předložil, přiházj se nám denně newědaucjm každého okamženj. Zdá se, žeby při každém zamženj oka auplná tma nastaupiti i zhljdané w tu chwjli před-

měly pokaždé zmizeti měly, čímž by naše zření ustavičnými zatměními přetřehováno bylo. To však se nestává. Nikdo z nás takové přítrže, zamykací oči nepozoruje, anobrž za každou takovou chvíli obraz předmětnosti v celé své opravdivosti i živosti v názoru našem zůstává, tak že světlo vnitřní se světlem zevnitřním jakoby se střídalo, abychom bdíce i pracemi denními se bavíce nikaké přítrže ve svém zření nečili.

Narážející příklad živosti, síly i předmětnosti obrazotvoru zrakového nám podává ona bezpečnost v chodu i v zabývání se pracemi zvyklými, jakové u somnambulů anebo tak četných náměšjůnků pozorovati můžeme. Zjistěte oni ničím jiným než zrakovanou imaginací všechna svá pohybování řídí, i přigmaní nutno, že dělání jejich obraznosti tenkrát tak živé, tak pravdivé i s vlastním stáním obkličujících je předmětů srovnalé jest, že jim bezpečně každé tělo hnutí spravovati mohou.

Geště na jiný způsob lze proměnití nahore položenou skaušku, když přisně i bedlivě pochopiwe okresy kraginy i po zakrytí očí jí pevně pozorem v názoru svém držíce několikrát se ob osu těla našeho otočíme anebo otočiti se dáme, vždy zobrazující se kraginu tvář v tvář stojící, a pak zase oči náhle otevřeme. Změněné postavy těla našeho při otáčení k obtočujícímu prostoru nepozorowawše, očekávali jsme, že tatáž geště kragina nám se představí, i nechceme ani vlastním věřití smyslům, jinau docela vyhlýdku před sebou spatřující. Obrazotvor náš zdá se býti wrozepři s otáčející nás skutečností, i prostorotvorné wen wyzírání nepřestává předměty držíwe živě pogaté na tatáž místa we výsobném prostoru rozpostawovati, a nachází ono vše jinými předměty obsazeno, všecko zdá se eizjm býti, až zponenáhla silnějši nad obrazotvor skutečnost swjštěz a nás opravdivostí swau překoná, čímž sama sebou pomjgející předešlá podobizna místo své jí ustaupí. Sotwa se najíti může pohodlnějši než tento způsob osvědčiti sobě podmětne prostorotavné činnosti našeho zraku. I gsauť ony tenkrát gako w polowičnj předmětnosti našemu pozoru pochopitelnějši i samým těm, kdož méně přihotoweni i zvyklj gsau doby

ausobného bytowanj w swé prostodané aneb empiričné prawdě a skutečnosti ponjmati. Tak obrazy snowé, ano spjce co w opravdiwostech w nich přebýwáme a gednáme, co panhá mařenj (obrazy snowé) nám se wyzrazugj, když probudiwše se podobizny gegich w pomjgenj geště poněkud prodléwagjej zastihugeme.

Komu však znám gest umoobrat (reflexio *) na činnosti dušewnj, kdo we wyššjm stupni wládne umoodwratem od předmětů smyslowých, tomu též snadno bude bezprostředně o idealnosti prostoru widitedlného w házoru zrakowém se přesvědčiti. Pokusiž se genom, pomysle sobě, že kragina, na niž gsi se djwal, nagednau zatměna gest, wšecky barewnosti oswětleňj i ostjňenj, i cokoliwěk pauze čitj zrakowému náležj, w umu odnjti od předmětů, gimžto náležegj, i nezůstane tobě nic giného, nežli skupenstwj různých dáleka, stanowenj mjst, směrů i okresů podobizen. Máš teď před sebau pauhé činnosti prostorotworu, gichžto střednictwjm cily zrakowé w názory wysobné proměněny byly; i ačkoliw předmětné potahy w sobě chowagj, že bez pohybů skutečných pauze w ausobnosti našj aučinné gsau, wjím právem imaginárnjmi nazýwati se mōhau.

Newáháme zde i w češtině našj opakowati, co we wšech wzdělaných gazycjch ewropegských mnohonásobně opětowáno bylo, totiž zpráwu o slepém, od Cheseldena Angličana operowaném. Půwodně se nacházj tato zpráva w Londýnských filosofických transakcej čjsle 402.

«Ačkoliw tyto lidi wůbec slepými nazýwáme, gako wšecky, kterjž na zralý zákal zraku trpj, nicméně tauto přjčinau málokdý se stáwagj tak dokona slepými, žeby s to nebyli den od noci rozeznáwati. Mnozij z nich při silném swětle mōhau černau, bjlau i nachowau barwu znamenati, podoby však wěcj poznati nemōhau z přjčiny té, že swětlowé paprsky nepořádně bywše

*) Rusowé tlumočj theorii slowem: umozrenie; užil gsem podobného skladu na wyslowenj pogmu, co wůbec se nazýwá: reflexion, umoobrat (či-li umowrat?) obráčenj umu na předmět. Protistogjej činnost, abstractio, nazwána by býti mōhla umoodwrat, z čehož dalšj odváděňj slůwek byloby welmi pohodlné w rozumowanj vlastně a pauze slowanském.

lámání w zakalené čočce aneb w gíných oka mázdrách i vlá-
hách, na blance nerwowé w obrázek se wjce nespogugj; což
wšak nezabraňuje, aby gakéž takéž poťitj barew zjskati mo-
hli. Podobně se dalo s našjm mladjkem, nebť i on při silném
swětle barwy rozeznati uměl, wšak po bělma řjznutj slabé
pogmutj barew, gaké dřjwe měl, gemu wjce k rozeznánj gich
nestačowalo, a on barwy nynj widěné za totožné s oněmi uznati
nechtěl, gaké dřjwe toho gména mu známé byly. Nach se mu
zdál býti neykrásněgšj barwau mezi wšemi, z ostatnjch se mu
neyžiwěgšj neylépe ljbily. Černé po prwnjkráte widěné welice
se mu zprotiwowalo, časem wšak mu uwykl; nicméně spařiw
po několika měsjejch po prwnjkráte manřenjku nemálo se
gj ulekl.“

„Prozřew poneypřw tak málo o vzdálenostech předmětů
sauditi uměl, že byl toho mjněnj, co zřj, že podobným způso-
bem se dotýká geho oťj, gako to, co hmatem cjtj, geho kůže.
Ze wšech wěcj nic mu tak přjgemné nebylo, gako co hladké
bylo a samo w sobě dobře uspořádané, ačkoli nebyl s to, o po-
době gistý usudek wydati aneb wyznačiti, co práwě by na věci
se mu ljbilo. Podobu gakéhokoliw předmětu nepoznal, tjm méně
wstawu byl geden předmět od druhého rozeznáwati, nechť oni
měli gakaukoliw podobu aneb welikost; anobřž řečeno mu-li,
gaké by to věci byly z těch, gež dřjwe hmatem znáti byl se
naučil, přičinil se pozorněgi w ně patřiti, aby ge poznal. Že
ale z počátku přjliš mnoho nowých wěcj poznánj geho se na-
skytowalo, zapomjnal gedno pro druhé, i gak se zmiňowal,
naučiw se za den znáti tisjceré předměty, méně gich po
každé zapomjnal. Geden přjpadek, ačkoliw dosti malicherný,
dowoljm sobě zde postawiti. Začasto se mu stalo, že zapomněl
kočku od psjka rozeznati, a ostýchage se pokaždé znown se
tázati, uchwátil kočku, ohmatal i dobře se na ni podjwaw, gi
zase panštěge prawil: Nu macku, podruhé tě giž poznám.
Neřjdko se diwil, že věci, které na poťitj neypřjgemněgšj se
mu zdály, přede geho zrakn ne wždy lahodily; neboť byl oče-
káwal, že osoby, gimžto neywjce přál, také neykrásněgšj býti
by měly, a co mu neylépe chutnalo, i na zrak neypřjgemněgšj

wraženj činiči by mělo. My se dřjwe domýšleli, žeby záhy rozuměl, coby malby znamenaly, gakéž gsme mu ukazowali, nalezli gsme však brzo naše poblauzenj; nebo teprw po dwau měsčjch po řjznutj bělma nenadále postřehl, že na obrazech těla s gich wysedlinami i hlubinami se představugi. Až dosawáde ge za plochy pestré byl nahljžel; ale i potom nemálo se podiwil, že malby se neomakávaly tjmže způsobem gako wi-djny byly, a že co oswětlenjm i zastjnněnm nerowné i drsnaté se představowalo, hmatu hladké bylo. Ptáwal se, čili by hmat či zrak z geho smyslů byl podwodnjkem. Okázán mu obraz geho otce co přjwěsek u hodinek matčjnych, i powědjne mu, coby představowal; poznal podobnost, ale nemálo tomu se di-wil, že tak weliká twář w tak malém prostoru mjsto našla, což by se mu bylo neméně nemožné zdálo, gako kdyby korec w měřici wměstknati se měl. — Zprwu mnoho swětla snášeti ne-mohl, a všecko, co widěl, welmi welké se mu býti zdálo. Widěl-li předměty wětšj, poznal sice, že menšj byli dřjwe wi-děni, však wně okresů spatřených giné linie představiti sobě nemohl. Prawilž, že dobře wj, že komnata, wnjž přebýwá, djl celého domu gest, ponjti však nemohl, že celý dům wětšj by wypadati měl, nežli komnata. Dřjwe řjznutj bělma tolik wýhod si nepřipowjdal, by za to stálo, podrobiti se takowému s soban nakládánj, leda žeby se čjsti a psáti naučiti mohl, řka, že po-dlé geho mjněnj sotwa wjce potěšenj na procházce by počjti mohl, nežli čjge prochážege se bez úrazu po zahradě. Slepost mu také ten užitek přinesla, že i pozděgi we tmách lépe po domě choditi uměl, nežli kdo od gakžiwa zraku swého byl užj-wal. Tuto přednost dlouhý geště čas podržel a řjdko se stalo, žeby w noci chodě swětla byl žádal. Každá nowá wěc, řjkal, byla mu nowau utěchan, a geho rozkoš byla tak weliká, že gi ani wypsati nemohl. Wděčnost k nawratiteli swého zraku žá-dným způsobem ukryti, ani naň dlouhý čas bez wyléwánj slzj radostných a bez wygewenj rozličných znaků swé přjzně patřiti nemohl, a přihodilo-li se někdy, že w očekáwanau chwjli ne-přišel, nemohl se zdržeti, aby byl sobě nenářjkal. Rok po prwnjm swém prořřenj přiweden byl na pjsečné pomořj Epsem-

ské před vyhlídku široce dalece otevřenou; tať geg welice těšila i nazýwal gi nowým způsobem zření. Nedávno mu bělmo i na druhém oku řiznuto bylo, i swědčil, že mu z počátku tjm okem věci wětšjmi se býti zdály, však ne tak welké jako dřjwe okem druhým. Djwal-li se oběma očima na tentýž předmět, zdálo se mu, gakoby geště gednan tak welký byl, gakoby kdyby byl naň toliko prwně léčeným okem byl patřil; podwogně však oběma očima, gak dalece gsme zpózorowati mohli, nic newiděl.*

Tato bystrým duchem učiňená i napsaná pozorowánj o stawu slepce prozřewšjho do nyněgšjch časů geště sotwa ginými důkladněgšjmi i zewrubněgšjmi byla přewyšena, začez i wždy zasluhuje co půwod wystawena i uwozowána býti. Widjme w tomto příkladu gak prostorozor zrakový s počátku neodwisle od hmatowého, ano často s njm w rozporu se wywinuge, gak měra welikosti wěcj a prostorowých rozměrů zprwa mámj swau k předmětům nepřjměrnostj, až poznenáhla zkušenost wšecko podle své prawdy předmětné wyměřj, usaudj a ustanowj, a rozepře prostorů zrakowého a hmatowého w powšechném prostorozoru našeho obrazotworu se končj. A w čem nynj záležj ten powšechný prostorozor, a na gakých spočjwá základnjch činnostech? gak wcházj w názory různých smyslůw, a gak wnich se rozzwlášťuge? Gak se mezi sebau lišj obzwláštnj názory smyslowé prostoru a gak se zase we powšechném w gedno slučujj? Rozhodnutj těchto otázek pozděgšj rozprawám ponechawagjce zde se geště pozabawjme rozbořem poněť našeho o rozdjlů prostoru předmětného i podmětného nebo idealnjho, abychom každému křiwému porozuměnj i wýkladu našeho učenj předešli. Uwozenj nahore položených příkladů dogista dostatečné bylo, čtancjho wprawiti na stanowišťe, s kterého by lehkým způsobem o idealnosti prostoru smyslowého se přeswědčil. Neboť nebude nikdy tak wtipu nemotorného, aby neuznal, že w každém názoru malebném, že w opětowánj smyslowých podánj obrazotworném, že w podobiznách snowých, a konečně w obrazjch, gakými se slepému prozřewšjmu předměty s počátku představujj, pauze prostor úmyslowý aneb ausobný swau činnost wywozuge, a že, má-li se uznati platnost rozdjlů mezi prostorem imaginárnjm i wěc-

njm aneb podmětným i předmětným, právě uvozenj příkladové nejvýše k tomu se hodj, aby nám poznávšjm prostor ideálnj, gakž sám w sobě gest, tjm zřetměgi prostor věcnj a předmětný se naskytnul. Neboť ten právě gest protiwa prostoru myslňho, gest prostor wněmyslný, samosobný, prostobytný, půwodnj, anto smyslowý toliko geho obrazem gest, opravdiwý, gešto smyslowý toliko zgewenjm prostoru předmětného nazýwati se může, a neřďko mámiwý býwá, kdež o předmětném nemožno pomyslitj, aby kdy mamem býti mohl. Dále poznáváme, že prostor ausobný imaginárnj toliko na náš wnitřnj činnosti záležj i gj změnitedlen gest, kdežto prostor předmětný od našich wnitřnjch wlad nezawislý toliko změnám podpadá, uvozeným zewnitřnjmi a předmětnými činnostmi, ku kterým arci také náš tělesný žiwot náležj. Prostor předmětný sám w sobě gest nesmjrný a bezkonečný, a ta nesmjrnost gest swrchowaná, doweršená, kdež naproti w prostoru podmětném gen okončenost směrná a na nejwějš nepřeměrliwost nekonečná, wždy však nedoweršená, se představuge.

Těmito znaky, zdá se, dosti bude wyznačen prostor předmětný, abychom geg dostatečně rozeznati mohli od prostoru podmětného, i abychom s to byli znaky poslednějšjho uznati též w prostoru zrakowém, samém o sobě považowaném. Schwalně geg zde w geho samoosobnosti považugeme, abychom geho idealnost tjm zřetměgi poznali; nebo w potahu na prostor předmětný gako w nazjranj samém smyslowém wůbec poňat býwá, tak těsně s tjmto srostá, že všednjmu způsobu obmýšlenj nemožná, ge na prawé gich značenj rozrůzniti. W tomto rozpoznánj však nám zase nic lépe poslanžiti nemůže, nežli onen nahoře postawený, malebný názor předmětenstwa. Co w prostoru předmětném na všechny rozměry rozloženo gest a do hloubky i do dalekosti všestranně se rozprostjrá, to w zrakowém gen na plošině rozsazené, bližšj njže, vzdálenějšj výše se spatřuge. Welikost w prostoru předmětném každé věci zauplna přiměřena gest i nezawislá od poměrů prostorných, w prostorozoru zase zrakowém to co bližšj smyslowému nástrogi wětšj, co vzdálenějšj od něho drobnějšj se býti zdá. Aniž též podobizny w prostoru zrakowém zauplně neodpowjdagj podobám wěj samých w pro-

steru předmětném, představující nám toliko gegich okresy w gístých průřezech poměrně k téčce i ose zrakové. Odtud také pocházj, že každau změnau poměru osy a téčky zrakové k předmětnu vnějšnj též gich podoby i položenj bez přestánj změnňwati se zdagj, byť i samy w sobě nepohnuty zůstaly. Kterážto podmětně wymjnněná proměnnost prostoru zrakového dosti patrně geg úmyslným býti dokazuje.

Učjmeť se znáti věci w prostoru bytagjej zrakem našjm prostředkem obrazů wěcem samým toliko podobných ne docela saměrných, gako hieroglyfů gegich. Předměty nás obkličugjej ne sami sebou mluwj k našj duši, gako se giž o tom Loke byl zmjnil, ale toliko znaky se nám naskytugj, a wětšj djl prawě našj o nich předstawy, neuplně smyslnostj nám podáwaný, obrazotwornostj teprw doplňován i zdokonalován býti musj, a gešto my prostorozorem w zewněgšku aučinnými se býti zdáme, činnost ta vlastně do wnitř obrácena a prostor zdánliwě předmětný, gako nám w zraku se představuge, w samé prawdě úmyslowý výrodek gest.

Z toho wšak newyplywá, žeby prostor zrakový zhola gen podmětný byl a docela nic předmětného w sobě nechował. Wždyť wraženj swětla na smysl i nutnost, gakau nám obrazy předmětů se podáwagj, i různé gich proměny pohybowánjm těla našeho uwedené anebo proměnami wěcj samých působené, negsaue ani gakýmkoli namáhánjm wůle našj anebo našeho obrazotwornu odwołatedlny, dosti pewně nás přeswědčugj, že názor zrakový ne pauze z úmyslu se plodj, ale že obapolným wplywem ausoby i výsebnosti plodem gest, že z částky wystawuge prawdiwý aučinek předmětů w nástrogi smyslowém, z částky pak strognostj smyslowau ukončen gest. Prawá ale zkušenost w tom záležiti bude, abychom, spustiwše se do okresu smyslnosti našj, w nj prawě postawy položenj a poměry wěcj samých poznati uměti, zdruhé zase strany nepozapomněli toho přeswědčenj, že cokoliw nám bezprostředně smysly našimi naskytováno, to samo w sobě ausobným býti musj, buď ono způsobeno silau úsobnj anebo výsobnj.

6.

Přispěvek k historii pražské university.

Od Dra. a professora Antonjna Jungmanna.

Letopiscové často nejdůležitější děje vlasti naší nám velmi nesworně oznamují a wyličnj. Tak se vůbec praví, že při založení university Pražské Karlem IVtým osm mistrů: gakožto základnjch učitelů, z ciziny powoláno bylo, totiž, Heřman Ghesing z Winterswiku a Fridman z Prahy, pro bohoslowj; Wigold z Osnabruku a Gindrich ze Sušice pro práwo cjrkewnj a swětské; Mikuláš z Gewická, Morawan, pro lékařstwj, a Jenko z Prahy, Dětrich z Wideru a Gindrich Woler tili Voliere, pro swobodné uměnj. A pak dokládaj, že roku 1380 Gewickowi Balthasar Domažlický, nebo gestliže Mikuláš Domažlický (de Tusta) tentýž gest, ku pomoci přidán byl. Slušně owšem, by učiteli w gakémžkoli předmětu po wynasnažení třidcetidwauletem něgaký pomocnj k ruce dán byl. Spolu-li s Balthasarem, anebo w kterém čase Sigmund Albjk w lékařstwj učiti začal, ustanoweno není. W geho spisu Vetularius roku 1484 w Lipsku tištěném se praví, že 30 let učil. Známo gest, že roku 1411 arcibiskupem učiněn byl. Gestli co takowý učiti přestal, tedy by byl léta 1381 začal, an zatjm teprw roku 1382 zkaušen byl.

Takowých omylů wjce gest, gim pak wrstewnjci zhola odporuj. Tak František kanownjk letopisec udává: „Bylo pak pět mistrů w bohoslowj (tedy netoliko swrchu psanj dwa); z nich geden, Štěpán, u kostela Pražského práwo kanownické učil a

kázal, o kteréhož se Arnošt arcibiskup staral; to samé práve přednášel také doktor dekretů z Bononie powolaný; jiný v klášterech řádu svého svatě theologii vyučovali.

Menken nám ve své zbírce listů výsadních, nebo diplomů Karla Čtvrtého 1. XIII. p. 2018 listinu latinskou zachoval, nalezenou v Paulinské knihovně v Lipsku, kamž snad s vystěhovanci roku 1409 se dostala, dosaváde od Čechů nezaslanou, opewřenou, tohoto obsahu:

Carolus Waltherum facit rectorem perpetuum academiae pragensis.

Carolus &c. honorabili magistro Walthero arcium liberalium professori, artis philosophiae baccalario, familiari, phisico fidei domestico nostro dilecto gratiam &c. Inter caeteras sollicitudinum curas, quibus pro subditorum occupati salute hinc inde distrahimur, praecipuum nobis occurrit, quatenus ad hoc, quod studium generale in civitate nostra pragensi de gratia Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri gratiosi, Dni Clementis, digna Dei providentia sacro sanctae Rom. ac universalis ecclesiae summi pontificis, ad nostrae supplicationis instantiam, stabilitum felicibus incrementis proficiat et sub nostro regimine nostraeque provisionis solertia feliciter augeatur, quod utique tunc potissime fieri arbitramur, si ad hoc regiae celsitudinis mansuetudo direxerit aciem suae mentis, quae defectuosa suppleat, neglecta restauret, et quaevis inordinata reformet, quod tunc

Karel ustanowuge Walthera za rektora dožiwetného u akademie pražské.

Karel a. t. d. otihodnému mistrowi Waltherowi, professoru swobodných uměnj, bakaláři filosofie, našemu příteli, domácímu lékaři, wěrnému milému a t. d. milost. Mezi jinými důležitými starostmi, gežto pro obzvláštnj dobré poddaných Náš neustále odewšad zanjmagj, gest tato neyhlavnějšj, aby dle možnosti založenj škol vyšších w Našem městě Pražském, z milosti w Kristu Otce Pána našeho laskawého, Pána a Pana Klementa z božj prozřetedlnosti swatě římské a obecné cirkwe neyvyššího biskupa, na wraucenau Našj přebui zřizené, šťastně počaté prospjwale, a pod Našj wládau a máudrnu opatrnostj se užitečně zmáhalo; Dehož, gak majme, tehdáž neylépe desjci lze, když Naše králowská welebnost swůg zřetel ostře k tomu obrátj, aby nedostatek se doplnil, aby to se wynahradiło, co se zaneábalo, a co w nepotřádku gest, aby se spořádalo; což přjalušně a neygistěgi zpřisobiti

aptissime et congruenter valeat efficere, cum inter alia, quae pro studii honore et commodo necessaria fore videntur, providerit de sufficientia Magistrorum, quorum illuminante doctrina coetus et numerositas discipulorum studentium, morum et scientiae venustate censetur proficere et incrementis felicibus adaugeri. Verum quia propter inconvenientem ordinem, habitum et comptum actenus in regimen scolarium pertinentium ad ecclesiam Beat. Virg. penes laetam curiam in majori civitate Pragensi, et propter multas negligentias hucusque commissas, ibidem dispositio et collatio scholae ipsius ad nos ista vice spectare videntur, ut quaeque neglecta et pridem sub quadam incomposita vanitate pertransita, ex superioritatis dominio et commissi nobis cura regiminis in statum debitum reducamus. Sane de tuae circumspectionis industria, quam dudum temporibus clarae memoriae illustris Joannis, quondam Bohemiae Regis, genitoris nostri karissimi, cujus familiaris, phisicus et domesticus eras, multorumque fide dignorum relatu et facti experientia docente commendatam accepimus, sincerius praesumentes te ad vitae tuae tempera scholae ipsius rectorem et magistrum praeficimus et creamus, dantes et concedentes tibi scholas easdem cum omnibus juribus, honoribus,

možno, gestilize mezi jiným, čehož ke cti a prospěchu studij potřebj, o dostatečný počet mistrů se postará, gichžto by oswjceným učenjm drahně shromážděná mládež, wspanilých mravech a vědách se zmáhala, a tudy šťastně prospjwala. Však, poněwadž pro neslušnost w pořádku, w krogi a w ozdorbě dosawad co ředitelstwa se týká školáků, kteří při kostele matky Boží u weselého dwora (Týna) we většjm městě pražském gsau, a pro mnohé podnes páchané nedbalosti spořádánj a dosazenj předstaweného na Nás gest, abychom vše, co zanedbáno, a dlahu za gistau nezřjzenau marnostj přehljdnuo ostalo, mocj nevyššjho vládařstw a na Nás složené starosti panowánj, na slušnou cestu uwedli. W skutku twá opatrná přičinliwost giž za času neyoswjcenějšjho Jana, slavné paměti předešlého krále českého, otce Našeho neylaskawějšjho, gehož přítel, lékař a domácí gsi byl, Nám známá, a Nám přednášenjm hodnowěrných mužů tak, gakož i vlastnjm zkušenjm twých věrných činů schwálená, Nás k tomu pohnula, Tebe na čas twého žiwobyťj při této škole za rektora a mistra ustanowiti a dosaditi. Při čemž školy nazwané se všemi práwy, hodnostmi, důstognostmi, wýhodami, užitky a auroky swými, gakehožkoli gména nesaucjmi, z kráľowské plnomocnosti tobě dáváme

digitatibus, emolumentis, utilitatibus et quaestionibus suis, quibuscunque nominibus appellentur, de plenitudine regiae potestatis cum plena potestate in praedictis scholis tuis medicinas, phisicam et artes quaslibet alias legendi, docendi et quoslibet actus magisterii exercendi nec non faciendi, et prosequendi ea, quae pro statu felici et salubriori processu concepti studii fuerint opportuna. Mandamus igitur universis fidelibus nostris dilectis, ad quos praesentes pervenerint, nominatim Rectori seu Plebano ecclesiae Beatae Virg. Mariae penes laetam curiam, nec non plebanis ibidem, qui pro tempore fuerint, quatenus ad vitae tuae tempora penes nostrae gratiae seu collationis indultum manteneant, promoveant ac defendant, seque a tuis impedimentis cohibeant, neque sinant a quovis hominum molestari, sub poena nostrae indignationis, quam qui secus attemperare praesumserit, se cognoscant graviter incursum.

Datum - - -.

Škoda, že není datum, čehož již Menken želj. Listina tato přepewným důkazem gest, že wjce učitelů bylo w lékařstwj za časů Karlovych, nežli gmenovaný Gewička; z ohledu toho také pro historii medicjnskau velmi důležitá gest.

Walthera našeho rektora ústawu neb škol při Teyně slušj přede wšjm rozeznati a nikoliw pomjchati s Waltherem, genž roku 1373 we filosofickém uměnj připuštěn k bakalářstwj a dne 26. března 1374 powýšen byl, poněwadž tento teprw po smrti krále Jana (umřel 27. srpna 1346) mistrem učiněn gsa,

a swěřugeme, a tau neobmezenau mecj, w těchto gmenovaných twých školách lékařstwj, fysiku, a wšecky ostatnj wědy přednáseti a učiti, a wšecky stupně hodnostj mistrowských udělowati, gakož i působiti a zřjdiť wšeto, cožkoliw k blahému vznikn a k šťastnému prospjwánj založeného ústawu užitečné bude. Příkazugeme tedy všem Našim wěrným a milým, ku kterým tato Naše wůle se dostane, gmenewiť pak rektorowí aneb faráři kostela matky Božj u Teyna, gakož také všem farářům, gežto časem tam ustanoweni budau, aby skrze celý čas twého žiwota o Naši tuto milost a dosazenj bděli, pečowali, a gj ochraňowali, a se warowali tebe obtěžowati nebo připauštěti, by kdo giný přjkořj tobě činil, pod trestem Našj nemilosti, genž toho těžce dostihne, kterýžby se osmělil ginnáče gednati.

Dáno - - -.

nemohl již před 28 lety Janův lékař a mistr v mudrotvů nebo v krásných vědách býti; — aniž s jinými téhož gména mistry od té doby až do r. 1715 proslulými.

Pak se otázka namítá: Byl-li nadgmenovaný Walther rektorem školy sprosté, farní, jakož podnes na Moravě a sem a tam v Čechách školní učitel mládeže slowe, neboli rektorem na ústavu vyšším, t. g. university? — Podlé nápisu zdáloby se, že Walther na čas žiwobyť učiněn byl rektorem akademie čili university, neb něgakého archigymnasia. Poněwadž však titul toliko náhodný od přepisowatele učiněn gest, a v listině samé to slovo akademie nikdež nepřichází, tedy žádného důvodu není k potvrzení, žeby Walther rektorem university ustanowen byl.

Byl-li tedy sprostým učitelem školním, a jak nyní pravíme, kantorem neboli rektorem při teynské, triwialní škole? — Proti zdání tomu důvody nám listina sama poskytuje; neboť při Teyně (weselém dvoře) nebyla škola pro děti malé, jako nynějšho času při fárách se nalézá, nébrž byly školy pro studenty (discipuli studentes), při kterých řízenj gisté nedbalosti byly, které odstraniti slušelo. Jaké nedbalosti? to z udánj: w oděwu a w ozdorbě etc. dosti gasně se neukazuje. Malé dogista nebyly již proto, že král sám k odstranění gich přikročiti musil. Nebyla pak jedna škola, alebrž bylo gich wíce, jelikož listina o tom zřegmě mluwj: „dáváme tobě tyto školy, danes tibi scolae easdem.“ Dosazenj sprostého kantora na učitelstwj nepotřebowalo tolik okolků, aniž hodno bylo celého Karla zagjmati. Gednalo se však o věc we spogenj se založenau universitau stogjci (quatenus ad hoc, quod studium generale atd.). Při sprosté farní škole nebylo potřeba uwáděti snážnou prosbu krále u papeže, aniž upomínati Klementowu laskawost při dowolenj. Karel pak mluwj o čti a prospěchu studií (quae pro studiis honore et commodo necessaria fore videntur), o péči, důstatečný počet mistrů nebo učitelů zaopatřiti, gichžby oswjceným učenjm drahně shromážděná mládež w spanilých mravech a vědách prospjwati mohla. Gaká pochwala učitelů, hodná Karla čtwtého! — !

Nebyla to škola pro mládež t. g. pro děti, nýbrž hlavní díl škol vysokých nebo akademie, kde Walthera Karel rektorem ustanovil. Neboť Karel udělal Waltherovi plněmocnost, na školách svých učiti lékařství, fysice a jiným svobodným uměním, kteréž věci za časů Karlovyh tak málo dětem se přednášely, jako za dnů našich.

Karel obdaril Walthera mocností, všechny stupně mistrovství udělovati (quoslibet gradus magisterii exerceendi), totiž podle starého způsobu: licenciát, bakalářství a mistrovství, kteréž tolik co doktorství bylo; čiliž dětem také doktorství se uděluje? — Když Karel Veliký roku 805 v 8tém článku svého nařízení w říši německé poručil, aby děti k učenj w lékařství do školy posílány byly, tedy přisluší při tom sobě děti aspoň dwadctileté a starší představit. Roku 1389 dle základů wjedenské university musil bakalář nejméně 22 let, doktor 26—28 let míti.

Owšemž byli mistrowé a spolu lékařowé také učitelowé nebo rektorowé, gakež o sobě Adam Rosacinus z Karlsperku svědčí, genž akrze dvě léta w Nymburce rektorem byl. Nápodobně Daniel Basilius z Deutschenberka u sw. Mikuláše roku 1611. Petr Kodicek z Tulechowa w Žatci, a pozděgi rektorem university. Toto se však zákonem dalo, neboť každý, který vyššího stupně auřadu dosáhnaanti mjinil, powinen byl nejméně po dvě léta buďto w kráži nebo w městě Pražském školnjm rektorem býti, gakož Gičinský w Progr. od r. 1616 A. 4. pětvrzge.

Byloť by zagisté proti známé welkomyslnosti Karla IVho, kdyby swého a otcowa krále Jana lékaře, wěrného a wáženého domácího přítele, muže zkušeného, mistra wěd, bakaláře w filosofii, a professora za mzdu zásluh pro rodinu králowskou kantorem sprostým u farnj školy učinil, za času, kdež při nowě založené universitě geště nedostatek zkušených mistrů nemalý byl. Karel sám w listině prawj, že neyhlavnějšj péče geho gest, o statečné učitele se starati, to ne tak pro malé jako raděgi pro vyšší školy. Karel pro theologii 5 mistrůw nebo učitelůw a wíce ustanovil, tedy degista w lékařství, w tak potřebném uměnj, o wíce nežli o jediného učitele se postaral. Ustanowe-

njm Waltherowým za rektora na ústavu sám vážnost pro umění lékařské potvrdil.

Gaká práwa, gaké hodnosti, důstognosti, výhody, užtky a auroky mohl Karel školnjmu sprostému učiteli nebo kantorowi swěřiti a dáti (dantes et concedentes tibi scholas easdem cum omnibus juribus, honoribus, dignitatibus, emolumentis, utilitatibus et quaestionibus suis). — Sprostý školnj učitel za časů Karlowých dogista u wětšj vážnosti nebyl, nežli za dnů našich, kdež učitel školnj geště r. 1813 ani za auřednjka považován nebyl.

Snad Walther onen řektor byl, na kteréhož a školáků geho prosbu (ad instantiam honorabilium rectoris et scholarium studii generalis civitatis pragensis) Karel máge roku 1358 podané na statejch akademii patřjojch Brozany, Chudolazy, Zalezly, Weselý bor a t. d. od poplatků obyčegných a stawenj se k sandu oswobodil, dřjwe nežli kolleg Karłowa (1366) založena byla, kterých statků ani Balbin na rok 1542, ani kráľowské vládařstw na rozkaz cjsaře Ferdinanda IIIho 7. března 1654 mezi statky karolinské nepočítali. Zdá se, že byl ženatý, protože také filosofowe žádně zmjny o něm nečinj; ačkoli i swobodného uměnj předstaweným byl.

Zdá se, že gakož u fakulty krásných wěd, nebo filosofe, ku které i lékařowe přičtáni byli, předstawený pod gménem rektora byl, tak také i ostatnj fakulty vlastnjho rektora mji chtěly; za kterau přjčinau snad Arnošt arcibiskup, gakož kancelěř university dne 10. dubna roku 1360 nařjdl, aby gen gedna universita a gen gedan rektor byl. Proti kterému přikázanj dwanácte let pozděgi 1372, tedy geště za Karla (umřel 29. listopadu 1378), fakulta juridická gednala tjm, že s powolenjím krále samého Jana hraběte z Pernšteynu za rektora university práwnické, gakž fakultu nazýwali, wywolila. Který wšak způsob dlanho netrwal, a giž r. 1392 wjce se nenalezá.

Slušno gest za to mji, že Walther gakožto rektor u škol při Teyně to byl, co nynj direktor fakulty gest, s neobmezenau plnomocnostj. Snad geště na konci roku 1366 Walther žiw byl, neboť roku toho před hodem Narozenj Páně určeno bylo u fakulty krásných wěd, aby každý školák plat školnj dá-

val, kromě takového, genž 12. zř. ročně ke swému wyžiwení neměl, o čemž buďto u swého učitele aneb u rektora (nebylo ještě děkana) na swau wjru se ohlásiti musil.

Smrtj Waltherowau zrušilo se i gméno předstaweného u fakulty wěd, kteréž příležitost k neswornostem dalo. Čimž se wyswětlige udánj dne 20. dubna 1367, kdež wsezenj ustanoweno bylo, aby žádný bakalář Aristotela a giné těžké knihy nečetl, anebř aby sady přednášel, které na giných ústawjch, w Paříži, Oxfortě, od slowutných učitelů se přednášegj, a které dříwe na požádánj děkana od některého mistra prohlédány byly, zdali prawé a řádné gsau. Medle, gakby byl děkan filozofský toho žádati mohl dne 20. dubna roku 1367, ano teprw roku 1368 dne 9. řjgna, tedy po 16 měsječch prwnj děkan wywolen byl? — Názew předstaweného budaucjho tedy giž dříwe určen a rozhodnut býti musil.

Po smrti Waltherowě mjstorektor (vicerektor) wywolen, totiž Gindřich z Nanexen nebo Embecke, nikoli university, nýbrž fakulty, kterého samého fakulta dne 9. řjgna roku 1368 za prwjho děkana zwolila. Gjm také monumenta philosophica přewzácná počátek wzala. Poněwadž pak giž w předešlém roce 1367 gakožto mjstorektor auřad děkana spravowal, tedy giž 19. listopadu 1368, po čtyřidceci dnech odstaupil, a na geho mjesto Fridman zwolen za děkana. Nanexen neumřel, neboť hned 11. prosince 1368 dne 25. ledna 1369, a 19. unora 1369 promowowal; aniž dobrowolně odstaupil, neboť odstaupenj by zazaamenáno bylo, tjm spjše, že toho času newě do monumentů nás došlých wšecko zapisowati začali. Ačkoli by to odstaupenj Nanexowě twrditi mohlo, že u fakulty pravidlo ustanoweno bylo 3. prosince roku 1368, aby mistr wywolený za děkana odstaupiti nesměl před určitým časem, t. před půl letem, pod pokutau gedné kopy.

Čas ten uwedenj děkana roku 1368, po aumrtj rektora, na čas žiwobyty ustanoweného, držán byl tehďaz za důležitau změnu w studiich, tak že dle toho času sám magistrát pražský listiny podpisowal, wždy pak znj: w čase obnowenj studiij (innovationis tempore literarum). To pak gen roku 1368 s při-

ložení svátku některého svatého, ku př. narození p. Marie a t. d. Založení kolleje Karlovy k tomu přičinano nebylo, i když již roku 1366 se stalo. Zdali ve skutečném spolení škol gmnovaných s kollegij Karlovau, nebo v čem by ještě více obnovení to záleželo, snad čas budoucí lépe vysvětlí.

Universita byla založena dle Adama Hubera z Riesenbachu roku 1347, dne 6. dubna, okolo 21. hodiny a 34. minuty. Listina založení nebo zlatá bula vydána byla roku 1348, po obdržení dovolení papežském od 24. ledna roku 1347, tedy po roce a 1½ měsíci. Pročaz dle udání Beneše z Weitmyle před listinou založení vydanou již učeno a promowováno bylo. První promocij na doktorství stala se roku 1347 s Mikulášem Augustinianem.

Kde však, v kterém domě se učilo, o tom historie zcela mlčí. Omylně opět některý spisovatelé udávají za místo první kolleje Karlovu, v domě od Lazara žida kaupeném. Ta pak první mjetem akademie býti nemohla, poněvadž teprv roku 1366 1. června, potvrzená od papeže Urbana V. v Avinioni 10. listopadu 1366, tedy o 18 let později, pro 12 kněží založena byla. Mezi jinými povinnostmi od Karla desíti z nich pauhým mistrům filosofským zvláště uloženo bylo na universitě, a tedy ne doma, několik hodin o krásných vědách přednášeti. Dům nynější Karoljn také nemohl tím mjetem býti, kde se z počátku učilo, poněvadž Karoljn, v domě Redlewa z Kolečky teprv 35 let po založení university přenesením kolleje Karlovy powstał. Školních míst bylo více bez odporu; gistota nám toho ukazuje naše listina, kdež zní: „Swērugeme tobě ty školy při kostele matky Boží u veselého dwora (Scolarium pertinentium ad ecclesiam Beat. Virg. penes laetam curiam in majori civitate Pragensi.)“

Gmenuge nám rukopis ve Vjdní od roku 1348 do 1424 psaný a od bývalého syndika P. z Putzlachra uvedený první školní místo university pražské těmito slovy: „Cujus locum primus fuit in domo contigua Cemeterio S. Francisci.“ A proto mnohý první to místo hledal na Františku, kdeby školy ovšem ještě horší a nepohodlnější místo byly měly, nežli v kaprowě

lici, nebo na kuřím trhu v domě Lazarově. Listina naše s rukopisem velmi se dobře srovnává. Neboť dle Schallera kostel S. Jakuba, kamž Přemysl Ottokar první roku 1225 františkány uvedl, byl staven podle zdi Sv. Františka Seraf., následovně také vedlé (penes) veselého dwora, v jehož sausedstwj onyho školy byly. Nynějšj školy normálnj při Teyně to místo nebyly, neboť ge Wáclaw IV. teprw r. 1394 před Teynem wystawěti rozkázal (Schola primaria pragensis, quae est ante laetam curiam mandato regis Wenceslai exstructa), kdež r. 1534 Šimon Natterer rektorem byl.

Kostel teynský od časů Karlowých we všech bařkách vždy kostelem hlavním university ostal, kteréž přednosti gemu mi přenešenj pozdějšj škol do Karoljna, atkoli kostelu swatohawelskému mnohem bližjšho, neodgalo. W Teyně wšechny slawnosti držány býwaly a býwaj, kromě roku 1681, kdež kostel teynský po wyhořenj geště oprawen nebyl. Farář teynský za kaplana universitnjho držán gest.

Důležitá listina tato, a gak lékařům tak filosofům wzácná tedy:

1) Wywracuge omylné udánj, že Karel pro lékařstwj geďiněho učitele Gewjřku byl ustanowil. 2) Udává nám zagisto hlavnj místo filosofického učenj, gakoz i lékařstwj w první době založenj university. 3) Potwřzuge spolek lékařstwj s filosofskými wědami, kterýž až do léta 1622 trwal. 4) Wyswětluge nám wolenj děkana při ústawě filosofickém, ano giné fakulty neměly děkanů před spogenjm university Karlo-Ferdinandské 1654. 5) Snad nám wyswětluge, proč n magistrátu roku 1368 obnowenj to za powan epochu w změnách studij bráno a psáno bylo. 6) Ukazuje, proč chrám Páně teynský hlavním kostelem university po wšechny časy byl. 7) Deswědčuje, že giž Karel sám odstoupil od práwa, vlastnjho toliko kancléři a po něm rektorowi university, mistry a doktory tworiti, an to samé práwo w lékařstwj a filosofii také Waltherowi uděil, kteréž wšak smrtj Waltherowan nápodobně přestalo.

7.

Gednánj společnosti vlastenského Museum w Čechách,

w patnáctém všeobecném shromážděnj dne 5. dubna 1837.

1. Přednešenj gednatele Josefa hraběte z Nostic.

Pánové mogi!

Po uplynutj roku opět gsa powolán, gménem spráwu wedaucjho výboru podati Wám ročnj zpráwu o gehó wládntj, naděgi se, že následugcej předloženj; kteréž gen stručný přehled proměn w osobnjm i wěcném stawu společnosti a gegjho působenj, od poslednjho všeobecného shromážděnj stalých, obsahowati smj, přesvědčj Wás o pokračugcej gegj aučinnosti, i zachowá si aučastenstwj od Wás k nj posawad gewené.

Gakož pokaždé, když neyvyššj dwír w Praze byl, tak i wloni radowalo se Museum zhogného vysokého nawštěwowánj. Spatrným zaljbenjm nad tjm, což posud od společnosti působeno, počtili Museum swými nawštěwami obzwlášť: Geho c. k. *Wýsost arciknjže František Karel*, geho choť *arcikněžna Žofie*, *arciknjžata Jan a Ludwj*k, a synowé *arciknjžet Karla*, *arciknjžata Albrecht a Karel*; pak *arciknjžata Ferdinand a Maximilian d'Este*, a *princ Leopold Salernský* se swau choťj, *princeznau Marij Klémentinau*.

Stav společnosti z ohledu počtu audů od posledního všeobecného shromáždění opět se radostně rozmnožil; a však i mnoha bolestnou ztrátu společnost v témž čase utrpěla. Smrtí gsau nám odňati z činných audů: Geho Gasnost knýže Jan z Lichtenšteyna, p. František Josef Damm, Dr. lékařství a lékař lázenský v Karlových Warech, pak pražský měšťan a magitel domu, p. Jan Habránek; z řjdy čestných audů: Geho Excellencj, o powzbuzenj studij medicinských věd v rakauském mocnárstwj neyweyš zaslauižily státnj a konferenční rada, Ondřeg Josef baron Stift.

Do společnosti wstoupili, a sice v řjdu činných audů: *wobodný pán Christian Koc z Dobře, c. k. kragický kommissář; Geho důstognost p. prelát Frant. Ignác Kriegner, opat cietercienského kláštera Oseckého; Antonjn hrabě Mitrowský, c. k. appell. rada w Praze; Zdeněk hrabě z Sternberka; hrabata František, Bedřich a Leopold z Thun-Hohenšteyna; p. prelát Jeronym Josef Zeidler, opat řádu premonstrátského na Strahowě; a baron Vincenc Zesner. Za přispjwagjej audy wstoupili: p. Jan Breiský, stawowský kragický kassjr w Žatči, spolu gakožto zbjragjej aud; Wilém hrabě Chotek, c. k. gubernialnj rada w Brně; p. Antonjn Gaudinger, kaplan w Heidenreichsteině w Rakausjch; p. František Kawka, arcibiskupský notář a farář w Čjžkowě; pan Wáclaw Krátký, kněz řádu premonstrat. w Nowé Řjši w Morawě; p. Jan Křikawa, spiritual w králowéhradeckém biskupském seminariu; p. Josef Smetana, kapítular premonstrátského řádu w Teplé a professor na filosofickém ústawu w Plzni; a p. Josef Šmídinger, kaplan w Němčicjch.*

Giz wloni oznámil Geho Excellencj p. President Wám, Páni, že za přjčinau neyweyšjho rozkazu, aby se duplikaty c. k. kabinetu přjroduin českému Museum wydaly, znamenité a mnhocenné *přjspěwky* k našim *zbjrkám* se očekáwagj. Djl tohoto od Geho *Majestátu* pro Museum určeného daru přiwesegst, a giz chowá zbjrka rud 73 čjsla brasilianských nerostů co wěčnou památku neyweyšj milosti. Záležj tento dar djelem z-menějch i wětšjch exemplárů a wýstawných kusů, dj-

leť ze samotných klatj diamantů a gínfch drakých kamení, jakož i z částek walaunů topasowých, berylowych a chrysoberylowych, též rýžowého zlata.

Od Geho Exc. *pana Presidenta* byly w běhu tohoto roku rozličné oddjly zbjeek opět bohatě obdařeny. Zbjrka zkamenělých rostlin obdržela přjrostek čtyřmi welikými zásilkami djlem domácích, djlem cizozemských nalezenin; zeměznanská zbjrka doplněk zanjmawých kopanin ze Sopiwce jakožto kořist z bání od Geho Excellencj z wědeckého ohledu tam podniknutých, a zbjrka rud několik kusů samorostlého dužjka a družu wlnice z Angličan.

Tak také všeobecný rostlinář má děkowati nepřetržené welikomyslné péči Geho Excel. třetj oddělenj od Ecklona na předhorj Dobré Naděje shromážděných rostlin, záležejících ze 7356 druhů, pak z 5ti swazků sušených, od rostlinnického cestownjho spolku w Esslinku poslaných rostlin, totiž gednoho baljku schilskými, dwau s egypskými a arabskými, a dwau s kaukaskými bylinami; pak 2 baljky sušených zahradnických bylin, a gednu od Geho Exc. wokolj Hošteynském w Tyrolech zbjaných bylin.

Knihowně wěnowal Geho Excellencj darem 145 swazků přjrodopisných knih se 3998 rytinami na mědi a na kameně, mezi nimiž opět mnohé skwostné wydání. Zbjrka mincj konečně obdržela od pana presidenta dar 11 stříbrných mincj, gednu zlatý jetton a gednu bronzowan medalii.

Mezi čtrnácti zásilkami, kteréž odjinud djlem w gednotných kusech, djlem w menších i wětších částkách *zbjrkám nerostů a zkamenělin* wěnowány, a spolu s dary pro ostatnj zbjrky musegnj zaslanými we čtvrtletnjch zprávách w Pražských nowinách oznámeny byly, zasluhujj geště obzwlášťe wděčné připomenutj: weliká řada skalnin z okolj Přjbramského a z dolů Jachimodolských, kteranz spolu se zanjmawými nalezeniaami w dolech Přjbramských poslal p. dworský rada *Aloys Maier*; pak několik kusů dužičnjka a wonjka dužičného z hor Uralských, čjmž cjs. ruský generál *Čewkin* Museum poctil; pak kel mamutowj w Halici nalezený, a od pana presidenta s. h.

dvorské komory ve věcech mincovních a horních, *knížete Augusta Longina z Lobkovic*, darovaný. Mimoto postaupil ještě p. kustos, professor *Zippe* sám, gakž byl připowěděl, ladu welmi zajímavých kopanin správu wedaujmu výběru.

Wysokocenný dar obdržely *rostlinské zbírky* od výborového auda, p. kanownjka *Pešiny*, znamenitau zbírka tagnomauých, we Francouzsku shledaných rostlin, kteréž gemu od wévody z Bordeaux darowány byly, mezi nimiž řasy a maršantewité rostliny swau krásau rostlináři k ozdobě budau.

Za rozličnosti a plody nad mjru buhného růstu bylo zasláno: wětewnatý klas obecného žita, od Geho Excellencj, nejvyššjho p. purkrabj, *hraběte Chotka*; tkanicowité prodlauej wagečnjka burgundské řepy, darem Geho Excellencj, našeho pana *presidenta*, a konečně wrcholek malé borowičky se 192ma pohromadě wyrostlými šiškami, darem p. *hraběte Karla Pachty*.

Wuspořádánj, přehlženj a ukládánj weškerých tak drauhých přjspěwků k wšeobecnému rostlináři giž předešlého roku de nejnowějšjho stawu wěd započatém se pokračowalo, a rovněž s wyhotowenjm katalogu rostlinského se postaupilo, tak že tento brzy skončen a správu wedaujmu výboru odewzdán býti moci bude; hognost obdržených a ještě přicházegjjejch přjspěwků gest však tak weliká zwláště přidánjm na předhořj Dobré Naděge, w Chili a w Egyptě nasbjraných rostlin, a určowánj obdržených neurčených bylin tolik času potřebuge, že pořádánj, ukládánj a přehlženj to owšem ještě w běžejm roce trwati bude.

W lonské zprávě oznámená wýstawa lastur a některých beyložilců we skřjných se skleněnými přjkrowy gest uskutečena, určenj rodů skončeno, určowánj druhů ale ještě w práci. Po skončené této wýstawě bylo potřeba, zbírky ryb, beyložilců, měkegšů a obožžilců přesaditi. Zbírky zjzal se dále pomáaly.

Knihowna obdržela nad mjru poděkowánj hodný a pro zpytatele děgin na nejweyš zajímavý dar od Geho Excellencj, nejvyššjho p. kanceljře, *hraběte Mitrowského*, prwnjm djenm

pod ochranau dárce. od p. prof. Bočka. vydané knihy: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*; přeskwošný dar učinil Geho Excellencj, c. k. wyslanec u dwora w Řjmě, *hrabě Rudolf Lúcow*, poslaným wýtiskem nowého w Řjmě wydánj *Vitruvia*; we vlastenském ohledu konečně zanjmawý dar podal Geho Excellencj, neywyššj p. *purkrabj*, gednjm otiskem předstawenj maleb w křjžowých kapličkách na Petřjně u Prahy, podlé komposicj našeho kragana Josefa Führicha, kustosa c. k. akademické obrazowny we Wjdni, na mědi rytých od vlastenských umělců, Wendeljna Željzka, Josefa Skály a Josefa Battmanna. Wesměs obdržela knihowna ginostrannými dary 206 swazků a brošur knih, 4 rukopisy, 9 listů a 29 obrazů. Směna za duplikáty obdržela přjrostek 60 neywjce starých českých rukopisů w 31 swazejch, 182 knihy we 136 swazejch, neywjce w české řeči, a mezi těmito mnoho přewzácných inkunabulj, pak 2 listiny na pergameně. S bibliotečnj snj spogená swětnice byla předešlého roku weskrz dubowými úložkami pro knihy opatřena, a do nich gazyko- a děgepisné oddělenj nspořádáno.

Mincej a medalij bylo darem zasláno 363, mezi nimižto 204 stříbrné a gedna zlatá.

Zbjrka *starobylostj* obdržela 10 rozličných wěcj.

Pořádánj zbjrky českých a morawských mincej gest dokončeno; od bibliotekáře a kustosa mincownjho kabinetu, p. Hanky, wýborn předložený katalog wykazuje mezi 3527 čjsly 4498 kusů, a sice. 279 zlatých, 3697 stříbrných, 445 měděných, a 77 z giného kowu. Při pořádánj této zbjrky byla užita poznamenánj zanechaná od welikomyslného dárce samého, Geho *Exc. hraběte Františka Sternberka*.

Pan *Sommer*, giž před tjm swými zeměpisnými pracemi známý, pracuge neunaweně w pokračowánj nowé *statistiky králowstwj Českého*, užjwage k tomu cjlj od nás gemu přepuštěných, od Museum samého opatřených materialij, při čemž geg podporuge p. professor Zippe, kterýž wšeobecné přehledy kragů a zeměznanaké známosti poskytuje, i sám některé dominie wypracowal. Spráwu wedancjmu wýboru milo, že Wám,

Páni, oznámíti může, že pátý, chrudjmský krag, obsahující swazek tohoto posud w našich zemjch i w cizině se zaljbenjm prigatého djla bez mála dotištěn gest, a co neydrjwe w knih-kpectwj wygde.

Na mjsto zemřelého knjzete Rudelfa Kinského wywolil spráwu wedaucj výbor ze swěho prostředku *hraběte Jana Kolowrata Krakowského* ku kontrole w užjwánj *pokladnice pro wydáwánj dobrých českých knih*. Záležitosti *zboru pro českau řeč a literaturu* obstarával roku 1836 p. František *Palacký*. Zbor podporowal wydáwánj welikého českého slow-njka od p. Josefa Jungmanna, gakož také Slowanských staro-žností od p. Pawla Josefa Šafářjka; nad to zaprawowal náklad na wydáwánj českého musegnjho časopisu. Tato aučinnost po-žadowala walnějšjch peněžitých prostředků, než auroky posa-wádnj gistiny wynášegj; že však trwanliwost této zvláštnj musegnj pokladnice, gistinau počátkem roku 1836 giž shro-mážďenau, přes 14000 zl. w stříbrě obnášegj, dostatečně ugi-žěna se zdála, protož schwálil spráwu wedaucj výbor od zboru nawržené prawidlo, aby se od r. 1836 gedna polowička ročně se scházegjch přjspěwků pokaždě k gistině ukládala, druhá pak polowička spolu s auroky k peněžům wydagným při-šetjla, na gistinu však giž uloženau w nižádné přjpadnosti nesahalo.

Počet zakladatelů tětěž pokladnice wzrostl při konci roku 1836 na 434 osoby a 15 spolků; přjspěwky toho roku wy-nášely w celosti 2596 zl. stříbrá, gistina wykazuje se w zá-věrce roku na 15416 zl. 49 $\frac{1}{2}$ kr. stříb.

S potěšenjm srozuměli ste, mogi Páni, rychlý zdar teprw před málo léty založené pokladnice pro wydáwánj dobrých če-ských knih. Aučastnost, kterauž určenj této pokladnice nale-žlo, uwedla zbor, z prostředku našj společnosti zřjzený, giž ny-nej w staw, že mohl dvě wětšj pro literaturu a historii českau welmi důležitá djla podporowati. Tento zdar gedné wětwe au-častliwosti našeho spolku může nám, dle mého zdánj, ručiti za-řowně mocné podporowánj, kteréhož společnost i při giných zá-řadrech naležati bude. Zpytugjčj duch člowěka, gednau po-

vabuzen, chcop-li úplných výpadků se dopátrati, musj vždy obor svých úvah rozšířiti; a zagisté jen od následků našeho neustálého pozorování weškeré přjrody mohan naše, w gednotných třjdách wěděnj zjskané náhledy, zkušované výklady a wystawené nauky swan konečnan oprawu a gistotu očekáwati. We wěku, genž se o tom vždy wjce přeswědčuje, a w čase, kdež utěšené důkazy hbité pátrawosti w našj otčině spatřujeme, smjme s důwěrou očekáwati, že společnost, tanžjo emysl pro wědecké studium přjrody we vlasti rozšířiti, a prostředky ku zdokonalenj téhož studium tanžjejm po něm všemožně usnadniti, brzo přiměřenějšj a všeobecnějšj aučastnosti dogde.

Staw k tomuto poslednějšjmu záměru obzwlášť určené *mohowitosti musegnj* dle aučtů k přehlednutj připrawených klade se, gakž následuje:

na konci prosince 1835 zůstalo

k dalsjmu aučtowanj 125,046 zl. 41¹/₂ kr. w. č.

K tomu přišlo roku 1836:

podwolenými wěšjšjmi přjspěwky . . . 4865 zl. — kr. w. č.

podwolenými menšjšjmi přjspěwky . . . 290 — 30 — —

auroků z uložených gistin a státnjch

papjřů 5393 — 32 — —

ztěženého ze skladnjch artikulů . . . 659 — 47 — —

Saučet přjgmů 136,255 zl. 30¹/₂ kr. w. č.

Wynaloženo bylo r. 1836:

na daně a nágem 814 zl. 33³/₄ kr. w. č.

na služby 5099 — — — —

na přjdawek na obydlj p. kustosa

Dra. Presla 200 — — — —

na zbějky 185 — — — —

na nábytek a oprawy 1981 — 41¹/₂ — —

na tisk 128 — — — —

na swětlo, topenj, kancelárské a giné

potřeby. 952 — 16¹/₂ — —

Saučet wydánj 9361 — 11³/₄ — —

Odtáhne-li se toto vydání od příjmů,
zůstane k dalšímu aučtování pro r. 1837

zbytek 126,894 zl. 18³/₄ kr. w. ř.

Kterýž se wykazuje:

w státních zápisích 16,876 - 14 kr. —

w uložených gistinách 103,246 - 32¹/₂ — —

w pozůstatecích 2091 - 50 — —

w hotowosti 4679 - 42¹/₄ — —

Saučet gакž nahoře: 126,894 zl. 18³/₄ kr. w. ř.

Tudy se gewj koncem r. 1836 rozmnoženj
mohowitosti 1847 zl. 37¹/₄ kr. w. ř.

II. Wýtah z protokolu všeobecného shromáždění Společ- nosti českého museum dne 5. dubna 1837.

§. 2. Na mjesto wystanpiwších *wýborowých audů*, Geho
Excellencj p. *Fridricha hraběte Schönborna a hraběte Jo-
sefa Thuna* byli zase ti sami znouwu zwoleni.

§. 3. Za *čestné audy* byli na návrh od p. Presidenta gmé-
nem spráwu wedancjho wýboru učiněný všeobecným přiwolením
zwoleni: Geho Excellencj, neyvyšší c. k. kancléř *hrabě Mi-
trowský; baron Karel Hügel; baron Aretin* w Baireutě;
Dr. *Carus*, životnj lékař krále Saského w Drážďanech, a pro-
fessor *Josef Berres* we Wjdni.

§. 4. Za *revisory aučtů* z r. 1836 byli zwoleni prwněgěj
revisorowé: Geho Exc. *František altkrabě Salm-Reifferscheid-
ský; Jan hrabě z Thunu-Hohenšteyna*; c. k. appellačnj rad-
da p. *Jan Schmidt* a magistratnj rada p. *Jan Bořický*.

8.

D r o b n ů s t k y.

Za panování řeckého císaře Botanatesa od roku 1078 až do 1081 požívali Boril a German, dva Slované nevyšší příj-
ně u dvora císařova. An pak málo těch, gesto by na výslunj
dworské příjné dlouho tu svůj barvu svých ctností uchránili,
kterauž se ještě v skrytosti skvěli, stalo se, že také Boril a
German stáň své na základ nepevnější postaviti chtěje, císaře
nachylovali, aby za nástupce svého nějakého Synadena, z rodu
gasného sice poslého ustanovil, vlastního ale nedávno zploze-
ného syna pominul.

Návrhu tomu opjrali se dvořané Aleš a Isak, příjmy
Komneni, gakkoliw podobné odkazování trůnu tenkrát gako řá-
dem zavedeno bylo; obávajce se ale msty všemocných Borila
a Germana, nprchli od dvora, hledajce posobnjky, gichž také
za dnů oněch, za nichž se s přisahau gen hrálo a vyhldka
strůnu na stínadlo, vypjchánj oěj, z purpuru císařského na mniš-
skou kutnu blízka byla, v krátkém čase u wogště i w lidu tolik
nalezli, že se beze strachu ke Konstantinopoli pustili, té ney-
menší pochybnosti o zdaru svého podniknutí nemagjce.

První, genž stanoviště své u císaře Botanatesa zrádně
opustili, náleželi k geho tělesné strážci (tehdejší přewěrnj Šwey-
caři) gež Komnena, dcera téhož Aleše, nastupujícího nyní císaře
a dějepiska těch časů — *Νεμτιζος* (Nemitzus, Němce) *εθνος βαρ-*

βαρβαρον, a gich wídce των ἡγεμόνα Ἰλλυριαντων nazýwá. Zonaras, giný děgepisec téhož wěku gmenuge ge Νεμιτσοι, εθνος κελτικόν. — Geť to nepowrzliwý přjspěwek k národnjm powahám w té dáwnowěkosti; geť to ale také důwod, že gsau tehdegšj Řekowé naše západnj sausedy po giném gměnu neznali, než kterým ge Slované nazwali; že tedy Slované s Řeky těmi časy zhusta obcowati a gazyk swůg mezi nimi šjřiti museli; že wzdělanost německá těch dnů nemusila weliké wěhlasnosti mjtí, an ge Komnena i Zonaras za lid celtický a barbarský pokládá. Nenjť toto zde wyňato na utržek německého národu, geňož dobrých powah dobře šefřiti umjm, i to wěda, že prawá wljdnost neležj u wyčjtánj ale spjše w utagowánj poklések tak národnjch gako člowěka gednotliwého: než proti liché chlaubě a křiwým posudkům z druhé strany může tato drobnůstka wždy poslaužit.

My neumjme německého Stallmeistra ginák než štolmistrem a štolbau nazýwati; Řekowé ale nazýwali okolo l. P. 1255 swého wrchnjho štolbu Κοροσάβλος – gako konipan (podkonj?)

Plinius wyprawuge o Druidech lib. 24, c. 12. a lib. 29, c. 3. že gsau wegcem, pošlým ze slizi či šlemu hadjho, skoro diwy činili a lidem zwláště ku přjzni u králů dopomáhali. Nestogj ta bágka w přjbuzěnstwj s powjdkau, kterauž naše stařenky o zlaté korunce dětem do dnes wyprawugj, giž přj král hadů w hnjzdě hadjm mjwá, a kteréz dogda člowěk wrehu blaženosti se na swětě dodělati může? Nebyl by tu zas pŭtah, že Čallštj Druidowé, němečtj Bardowé (warito) i slowanštj kněžj pospolitau známost swého náboženstwj měli, nebo aspoň ze společného zřjdlu čerpali?

Fr. J. Sláma.

9.

Liternej zpráwy.

1.

Geschichte des Hauses Habsburg, von dem Fürsten E. M. Lichnowsky. Erster Theil, von den frühesten Nachrichten bis zu dem Tode König Rudolf des Ersten. (Též pode zvláštnjm titulem: Geschichte König Rudolfs des Ersten und seiner Ahnen.) Mit vier Kupfer Tafeln. Wien, 1836. Schaumburg und Comp. (Stránek XXIV, 562 a CLXXIV we wel. 8.)

Kniha tato gest úkaz welice znamenitý w literatuře celé říše Rakauské. Historie říše této geště nikdy důkladněgi, hogaěgi, žiwěgi a nestranněgi, a co do ducha i slohu historického wýtečněgi a spanilegi psána nebyla, nežli nám gi zde wysoce oswycený p. Spisowatel podáwati počjná. Knjže Lichnowský, pán na staroslawném Hradci nad Opawau, zdá se že za příklad k nj sobě wzal Raumerowy Hohenstaufy, a však tjm aumyslem, aby wzor swúg přewýšiti hleděl. K tomu nás wede celé uspořádánj djla gehu. Text historický, w sedmery knihy rozdělený, nesahá vlastně než do stránky 388; ostatnj wšěcko gest apparat historicko-kritický, k němuž také auplně regesta domu Habsburského od r. 1027 až do smrti krále Rudolfa připogena gsau. Z toho giž widěti, že tu máme před sebau práci opravdowě učenau, plod nemeněj pilnosti nežli geniálnosti.

W předmluwě mluwj pan knjže o zásadách, které geg we spisowánj wedly, a o aučelu i o stanořišti gehu djla naproti směrům rozdjlně pohnutým wěku našeho. Výborně a prawdiwě spolu prawj se (str. XIV), že historii wšěbec psáti nelze tak, aby ona pauze objektivnj byla, i aby z podmětnosti spisowatelowy čili z mysli a z citů gehu nic do nj newplýwalo. „Wer eine nackte Dar-

stellung der bekannt gewordenen Thatsachen allein haben will, verlangt eine Zeitung, kaum eine Chronik. Die Thatsachen liegen nicht mathematisch da; der Vergleich, welche Quelle Recht haben kann, erzeugt schon die Nothwendigkeit von dem stets imaginären objectiven Standpunct abzuweichen." Gen nezkušej theoretikowě toho na dějepisci požadovati mohou, aby w djle geho všecha podmětnost tak řjkage zmizela: w skutku pak neznáme geště welikého historika žádného, gehožto duch zvláštnj by we spisu geho gako w zrcadle něgakém se neobrázel. Naproti tomu také za to máme, že historikowi do stranných hádek věku svého mjchati se negen nepotřebj, ale i nesluřj. Historie nemá nikdy za substrat gakýchkoli prawd aneb domněnj běžných považována, ani s nj tak nakládáno býti, aby gakýmkoli gednotliwým aučelům slaužila. Má ona aučel gen gediný, ale všeobsáhly a swatý, a protož i cenu vyššj a samostatnau; i přestává býti našj učitelkynj, gak mile gi swau služebnicj činjme. Toto však neprawjme se zvláštnjm potahem na knjžecjho p. Spisowatele, gehožto djlo, ač ne wždy stegně ceny gest, ale wřudy samostatného i ctihodného ducha gewj. „Von jedwedem Einfluss gänzlich unabhängig, die Quellen erforschend und sie unverdorben hinstellend, in der Ehrfurcht vor der gottgegebenen Obrigkeit und in der Liebe zum Vaterlande, ward es geschrieben“ (str. XXIII). „Ku práwu a ku prawdě státi“ bylo heslo geho, kterémuz také dle přesvědčenj svého wěrně a bez ohledů dostál.

Kniha prwnj (str. 3—42) lřj nejprwě powšechný staw řjše německé w druhé polowici XIII stoletj, a potom počátečnau historii domu Habsburského až po narozenj krále Rudolfa. Prwnj toliho rodu gmenuge se za času welikého cjsaře Otty I, hrabě Guntram; genealogická však gistotě i dokonalá spogitost počjná teprw Wernerem III. († 1167). Hrad Habsburský we Šweycarčjch založen byl hrabětem Radbotem († 1027), wnukem Guntramowým, na žádost a náklad bratra geho Wernera († 1028) biskupa Štrasburského.

.. *Kniha druhá* (str. 45—92) wede od narozenj krále Rudolfa (1 máje 1218) až do geho zwelenj za krále Řjmského (we Frankfurtě, 29 zářj 1273).

Kniha třetj (str. 95—160) obsahuge dějiny krále Rudolfa až po wjdenský pokog, 25 listop. 1276.

Kniha čtvrtá (str. 163—218) lřj staw a přjběhy země rakouské od zahynutj wévody Fridricha bogowného († 15 čerwna 1246) až po řjz wjdenský pokog r. 1276.

Kniha pátá (str. 221—254) opisuje poslednj boga krále Rudolfa s Přemyslem Otakarem II králem českým, až po bitvu dne 26 srpna 1278, w nž tento zahynul.

Kniha šestá (str. 257—312) gde odtud až do powýšenj synů králowých za wévody rakauské a štyrské (27 prosince 1282).

Kniha sedmá a poslednj (str. 315—383) až do smrti krále Rudolfa we Špjrú dne 15 čerwence 1291.

Knže Lichnowský použil k djlu swému všech pramenů známých (gichžto katalog na str. 509—546 s krátkým, ale téměř we-skrz trefným a mistrovným saudem se podává), i některých posawad neznámých, zvlášť listin z c. k. tagného státnjho archivn, z nichžto 16 neydhležitějšjch také na konci djla auplně wytisknauti dal. Že tedy celá gehu historie saudem kritickým psána gest, nepotřebj nám dokládati. Co do umělecké spráwy a držemnosti, čili výboru a scénowanj děgů, předčj dle našeho zdánj knihy poslednj nade prwnj. Sloh všude gest hogný, čerstwý a živý, často nadobyčegně šťastný, někdy však také příliš barwitý a gakoby horugcý. Neywětšj historická zagjmaowost we spisu tomto záležj hlavně na bogi Rudolfowě s Otakarem; takéž p. knže tuto částku djla swého se zvláštnj pilností provedl. Gakož do wysoce nadaného a ušlechtilého ducha gehu bylo se nadjti, stáw on Otakara we mráwnj gehu powaze i we znamenawoti historické splnau prawdau mnohem wyše, nežli všickni dosawadnj historikowé rakaušj (str. 198—203). Mnohé bágky Hornekowy (u něho „Reimchronik“) sám knže za takowé uznal a zawrhl; kéžby to byl také při bágce o Seifrowi z Mehrenberka (str. 201) i při giných wjce učinil a wždy na zřeteli měl, co negmenowaný ale dobře powědomý německý kronikář u Peza (Script. rer. Austriac. II. 1114—15) o přjčtině pádu Otakarowa pronesl. Také o smrti Otakarowě (str. 252) bylby, gestli ne z českých pramenů, alespoň od opata Jana z Viktringa (de Victoria, Wiener Jahrb. der Literat. Bd. 39 Anzeigebblatt) důkladnějšj známosti nabył, nežli básniwý Hornek mu gi podati mohl.

Čhtějšje čtenárstwu našemu napřtom zpráwy dáwati o všech znamenitějšjch plodech nowějšj literatury wúbec, nemohli sme mlčeti o djle a o spisowateli tak wýtečném, gehožto zgewený se na obloze literatury rakauské samo w sobě pamatný gest úkaz. Počátek takowýto dáwa nám tu neyutěšenějšj naděgi, že se z péra oswjceného knžete tohoto dočekáme auplně a důkladné historie řjše našj, gakowé sme posawad s bolestj pohřešewali, ana by wzno-

žáného svého předmětu hodna byla. Když se naděje tato brzy ku potěšení všech upřímných vlastenců vyplní!

E. P.

2.

Pauli Paulirini olim Paulus de Praga vocitaji viginti annorum manuscriptum librum, cujus codex membranaceus in bibliotheca universitatis Jagillonicae Cracoviae asservatus Twardowio vulgo tribuitur, descripsit vitamque auctoris adjecit Josephus Muczkowski. Cracoviae 1835. 8. p. 64. Accessit tabula lapidi incisa.

Pawel Pražský jinak Židek nazvaný, muž svého věku učestnostj a obzvláštnostj života památný, nalezl posud tři životopisce, Balbina, Pelcla a nyní vydawatele nadepsané tuto knížky. Poněwadž pramenů, z kterých životopis našeho Pawla čerpán býti může, kromě spisůw geho welmi po řjdku se nalezá, učinil weliký wděk milowníkům historie našj vlastenské pan Mučkowski, že newětšj djlo Pawlowo, posud w rukopisu w knihowně Krakowské chované a od Poláků Twardowskému (tomu gistým spůsobem Polákému Faustu ¹⁾) mylně přiřisované konečně odslonil, obsah geho

¹⁾ Twardowský dle domněnj některých gest panhé přeloženj německého Faust, dle giných ale byl šlechtic w stol. 15. zabýwající se uměnjm mathematickým a chemickým, mylně předsudkem onoho věku za čaroděgnjka držaný, po němž dvě věci památné ukazujj, zrcadlo z kowu pěkně hlazeného w Uhrowě (Węgrowie), a knihu, o nž rozprávka tato se zachowala. Když Zymund August bibliotheku swan Jasnitům wileňským zapsal, w tom drahém daře dostal se gim také rukopis Twardowského, kterýž byl pečlivě chován, až geg podiwná přjhoda z bibliotheky unesla, gakž o tom Naramowský jesuita we swém spisu o děgech sarmatských (Facies rerum Sarmaticarum tom. 4 p. 53) mluwj w tento smysl: Z pazauru poznati lwa, ze skutku život. Gak žiw byl onen černokněžnjk Twardowský, gakau smrtj zhynul, o tom píše čaroděgnická kniha, čili rukopis s mnohými ginými knihami po smrti Zymunda II. kollegi wileňské darowaný, o kterém pater Špot w rukopisech swých powjádá, že slyšel z úst patera Daniele Butwila, na onen čas téže knihowny strážce, který mu ukazowal obzvláštnj po straně msto, kde ta kniha řetězem železným ce zdi byla přikowána. Když tento pater zvjdawostj puzený, coby se w nj nacházelo, otewřel gi a čjsti počal, powstal nagednau w knihowně kolem gakýs úžasný šelest; zgewili se duchowé a naplnili msto. Ulekl se strážce, a sotwa stačil zamknanti knihu a do bljzké schrániti se chyše, kde beze spánj celau noc ztráwil. Na druhý den ráno w společnosti giných bratrů do bibliotheky se podal, ale knihy giž

šifregi oznámil, a zprávami z něho váženými životopis auktorův, Balbinem a Pelciem sepsaný, opravil a znamenitě doplnil.

Padány gsau časopisem tjinto (1827 II 44, III 113, IV 90; 1828 I 101) čtenářstvu českému výtahy z knihy Židkowsy pod gmenem Sprawowny známé a Giřjmu králi předložené. Gestliže, gakož se prawj; způsob psaný pronášj obličej spisowatelůw, twrditi můžeme, že spis samý obgewuge city i myšlénky geho, a tudý člověka samého, tak že čtenář sebj, lepij obraz spisowatele a waitřnj powahy geho sám čta utwrdj, nežby mu toho gakékeli opisowánj cizjho péra dowěstj mohlo. Z té přjčiny, gelikož sám rukopis posud na swětlo newyšel, a w celku ne tak brzo wygde, za hodné uznáwáme čtenáře naše na přjtomný spisek p. Mučkowského pozorný učinjti, obsahugcej auplnan zpráwu o rukopisu dotčeném i o spisowateli geho, z kteréžto zpráwy tuto gako na ukázkú něco málo podáwáme.

Rukopis tento gest we welikém formátě, 23 palců zdélj, 14 $\frac{1}{2}$ zšjřj, na 359 listech perğamenowých po dwau slaupcjch, latinským gazykem a šice čtwerým rozjdlným pjsmem we wjce letech psaný. Nenj však celý, neboť šesté uměnj, třetj oddělenj lékařstwj i několiكو listů na začátku chyb, a mimo to i n prostřed wjce než patnáctero mezer znamenati lze. Obsahuge pak gakausi encyklopedii dwadcatera uměnj, w njž o grammaticce, logice, řečnictwj, topografii, počtářstwj, arithmetice, hwězdářstwj, hudbě, o wšecch přirozených, wogenských, školských, o lékařstwj, o práwu obogjm, swětském i duchownjm a g. w. gedná, gakž sama knjžka p. Mučkowského šjřegi ukazuge. Zde gen tito maličej přjkladowé slohu geho a tehdegšjho uměnj stágte: (Fol. 135. 1.) Longitudo prage ab oriente sunt 29 gradus, 20 minute: elevacio poli est 50 gradus 7 minute. Dies prage longior est 16 horarum, 12 minutorum. Norimberga est occidentalior praga 7 minutis. Praga est orientalioreufordia 10 minutis horariis. Wienna est orientaliore praga 6 minutis etc.

(Fol. 170. 4). Tonitru est crepitus nubium propter inclusionem materiei terrestris iam in lapidem densate in ventre nubis,

nenalezl, aniž kde se poděla, kdo gi wzal, dowědětj se nemohl. Domýšleno se, že i se skladatelem swým na wěčné uchwácena muky. Kniha ta newědomo gakým způsobem dostawši se do knihowny krakowské, kdež gi posud zwjdaým ukazugj, gest rukopis mistra Pawla, o němž tuto gednáme. W. Przyjacieli ludu w Lesznie 1834 stránka 48.

que, petens exitum secundum sui naturam versus itinera inferiora, marmurat in ventre nubis, quam tandem rumpendo ejicitur cum sonitu et succendit et percutit structuras magnas, quibus obviat. Res divina dicibilis propter mirabiles eius effectus, quoniam interdum gladium consumit in vagina sine alicuius lestoque vagina; interdum subsolia aufert a calceco, et pedi nihil nocet; vas cum vino percutit, et vinum fluere non permittit; homini pubes comburit, et ei nullum nocumentum infert, aut hominem interficit sine omni vulnere.

O sebz mazi mnohým gimým prawj: Caput meum sudoribus et oculos lacrimosis repleri inundacionibus, ut tu, o lector, requiescas; honores postpauli, ut tu, o studens, honores acquiras facilius iam parata ex materia; in diuiciis annullatus sum ob te, ut tu, o pauperime scholarum, diteris; leticia et omni amicitia orbatus sum, ut tu jocunderis amicorumque congeras multitudinem. Ginde opët: Attende laborem, quo consumor in viribus; etas adhuc iuuenilis et iam specula caliginantur a consurrectione antelucana. Paupertate premor ad nuditatem, cuiuslibet viventis orbatus suffragio, nisi quantum paruulo michi at gratissimo presidio illustrissimus princeps rex suffragaretur georgius atd.

Kterak tento rukopis dostal se do bibliotcky Jagellonské university Krakowské, neznáme nic gistého; a však domysl páne Mučkowského dosti podoben pravdě. Domnívá se on, že po smrti krále Girjho (1471), když Wladislaw za krále českého wywolený do Čech s welikým komonstwem přibyl, Jan Dluhoš, kanowník Krakowský, někdejší učitel králůw a dějepisec polský, kterýž w průvodu králowě se nacházel, rukopis Židkůw buď kanj buď darem nabytý do Krakowa zanesl.

Zvláštnj zásluhu zgedaal sobě p. Mučkowský o žiwotopis Židkůw, kterýž netoliko ze spisu samého, ale i také z neznámého posud listu kardinála biskupa Krakowského Zbihněwa Olešnického k papeži Mikuláši V. r. 1458, w němž o propuštěnj Pawla Židka z wězenj se přimlauwá, — na djle od omylů Balbinowých a Pelcłowých očistil, na djle rozmnožil, konečné doplněnj geho času buďdaejmu a Čechům samým zůstawi. Podlé něho narodil se Pawel náš w Praze r. 1418²⁾ ze židowských rodičůw, gimž od ge-

²⁾ Na listu 351, 8. píše Pawel: Concilium basiliense sub nomine veri concilii fuit a principio legitime congregatum (an. 1431 4. Dec.), et fui tam puer octo et decem annorum.

dného Čecha unešen a ve wjře pod qbogj wychowan byw, odtud wůbec Židkem, ginak dle tehdegjho času Pawlem Pražským (Paulus de Praga), a pozděgi Paulirinem se nazýwal.³⁾ Gednan toliko co žiw uwiděl swého otce, žida, s njmž o náboženstwj srownati nemoha nawždy se rozešel.⁴⁾ Wyučen gsa we vlasti humanitajmu (a snad i filosofskému) uměnj obrátil se do Wjdně, kdež k wyznánj Řjmskokatolickému přistaupiw doktorátu we filosofii (laurea magistri in artibus) dosáhl, potom někpoliko let w Italii lékařstwj a bohoslowj se oddaw. a na universitách Pádewské a Bononské stráwiw, na doktorstwj lékařské powýšen, a posléze od Řezenského arcibiskupa na kněžstwj poswěcen byw do Prahy se nawrátil, a ku počtu mistrů přiwtělen gest w roce 1442, měsici Řjgnu.⁵⁾ O čtwrt léta pozděgi přigat w sněmy fakultnj⁶⁾, a w r. 1444 zaznamenán gest co zkaušegjci mistr bakalářůw.⁷⁾ Dalj zmjнка o něm dĕge se w knize rukopisnj rektorů, dle kteréž pro-

³⁾ Na l. 67. 1. stogj: Sequitur artis secunde partitio prima secundum edicionem precellentissimi viri magistri Paulirini, olim vero Pauli de Praga arcium liberalium ac medicine doctoris eximii vocitati.

⁴⁾ Persuasiones (právj Žideky) fidei catholice sunt persuasiones infra posite, quas feci patri meo hebreo, quem non nisi semel vidi in vita mea, quibus conabar frivolas ejus tres questiones mihi propositas eneruare et fidem catholicam ei proponere etc.

⁵⁾ W knize Liber Decanorum facultatis philosophicae Univ. Pragensis Pragae 1830. II parte pag. 18 stogj totě poznamenáno: Item anno eodem (1442)... die mensis Octobris mag. Paulus de Praga, Paduanae, Bononiensis, Wyennensis universitatum magister, postquam expeditisset actus suos juxta statuta facultatis, videlicet, quaestionem sub mag. Joanne Przybram tunc per facultatem sibi deputato determinando, et magistris tunc praesentibus respondendo, et alios actus, quos juxta statuta nostrae facultatis explere debuerat, post adimplendo, docuissetque testimonio literarum cum sigillis pendentibus dictarum universitatum, se esse earundem magistrum, id idem personis fide dignis attestantibus, assumtus est in graemium et consortium magistrorum nostrae universitatis secundum statuta.

⁶⁾ Item anno Domini 1443 die 28 mensis Januarii mag. Paulus de Praga petivit se assumi ad concilium facultatis, interrogatusque de his ad haec pertinentibus juravit singula se impleturum. (Ib.)

⁷⁾ Item anno eodem (1444) 10 Maji Joannes Hepht de Czwikawia, postquam sufficienti testimonio docuisset se esse baccalarium Lipcensem, et respondisset ordinarie sub mag. Paulo de Praga ad quaestionem, assumtus est in consortium baccalariorum. (Ib. p. 23.)

stežekosti své dwakrát zlým zažil, a gen odprošenjm weřegným trestu wětšjho ušel. ⁸⁾

Býl zagisté Pawel Židek mezi dwěma stranama jako w aužních postawen: z gedné strany zjakał sobě přjzeň papeže Eugenia IV, kterýž geg kanowajkem u sw. Wjta učinil, ano w naděgi na biskupstw Litomyšlské, ažby nemocný biskup Pawel z Milčjna smrtj odstąpił, geg potwrdil; a wšak že ti, kterým statky biskupské připadli, gich wydati nechťeli, sešlo s celého biskupstw, an zatjml i papež Eugen IV na wěčnost se odebral (1447). Z druhé strany Rokycana a kterj snjha pod Obegj se pašli, newtauce na Židka, jakožto urputného wjry pod Gědnau zastawatele, o kanownictwj a dědičný geho nápad geg připrawili a z Prahy wypudili. Žiw byl

⁸⁾ Rukopis tento Ustanowenj Universitnj a pořádek rektorů od neystaršjch časů až do roku 1615 latinským gazykem obsahjci, bohužel necelý, nalezał se po tu dobu w bibliothece S. Fridericha Bohumila Julia z Bůłowa, rady u štiftownjho řjzenj (Stifts-regierungsrath) w Beyernaumburgu bljže Sangerhausenu, odkudž dostal se do bibliotheky cjs. král. Pražské dne 27. ledna 1837. Tu o Židkowi do slowa takto psáno: De quadam culpa magistri Pauli Žid.... Item anno Domini 1444 in rectoratu magistri Procopij de Plzna quia magister Paulus de Praga, aliquando Judens propter quandam culpam, qua totam universitatem offenderat, ex conclusionem universitatis et iudicio in maximam poenam universitatis inciderat: Sed ad ejus humiles preces sub his verbis universitati porrectas: „Venerabilis domine rector et magistri reverendi, peto propter deum, parcatis mihi excessum meum,” culpa sua est sibi gratiose dimissa; sed ista conditione adjecta, si umquam in futurum in eandem aut similem culpam prolapsus fuerit, quod ipso facto in praefatam latam poenam supra scriptam jam sit absque indulgentia iudicatus.

Item anno domini 1447 in rectoratu magistri Mauricij de Benessow idem magister Paulus accusatus per venerabile magistrum Wenceslaum de Prachaticz medicinae doctorem et testibus coram universitate idoneis convictus verba sua taliter retractavit, ut sequitur: „Ego magister Paulus de Praga confiteor coram tota universitate, quod verba illa, quae protuli contra medicos, dicens quod omnis medicus est homicida, dixi false et inconsiderate, de quo doleo et peto veniam ab universitate et a facultate medicinae. Item in hoc quod confudi personam magistri Wenceslai doctoris medicinae dicens ipsum sillabicatorem, confiteor quod male dixi, sed verius dicere debui et dico probatum doctorem. Ideo peto veniam ab eodem domino doctore. Item propter praedicta peto humiliter et propter deum dominum rectorem et totam universitatem et facultatem praesertim medicinae, ut dignentur mihi culpam meam misericorditer indulgere, et in futurum me obligo, quod si quid talium fecero, ex tunc subijcio me poenae per universitatem inferendae.” Acta sunt haec in stuba facultatis coram universitate.

od té doby u vyhnanství, a ačce 13 let w Plzni strávil, kdež knihu o dwadcatu umění spisoval, a však obýváný to w Plzni bez přetržení nebylo; neboť již w r. 1451 do Krakowa se zabral, a pod druhým rektorátem Jana z Dombrowky w počet mistrů a doktorů Krakowských přigat gest.⁹⁾ Ale hned druhý rok bože se nakažlivé vznikající tam nemoci, podal se do Wratislawi, kdež právě té doby Jan Kapistranský (de Capistrano), minorita, proti kacířům a gnepowitě proti Čechům každodenně kázal. Tu Židek, ačkoli s Čechy pod Obogj nikdy se nesnášel, daufage kanownictw své a nápad dědičný zjaskati, napsal list do Prahy se zprávou o Janu Kapistranowi, newěrný ale posel list burgmistru Wratislawskému odewzdal, pročť Židek dán do wězení, kterého ne ginak než na přimlawu Giřjho krále a burgmistra Pražského, gak u papeže tak u burgmistra Wratislawského zproštěn byl, až ne dříve, až weřegně ku přechíněnj se přiznaje w ruce Kapistrana přisahu složil, a husitstw i wšelikého kacířstw se odřekl, a pokánj uložené činiti přisljbil. A však Židek wynucenau přisahu za nič pokládaje a pokánjm sobě uloženým pohrdna z Wratislawi do Prahy řegně ušel, a Rokycanowi i mocnějšjm pod Obogj stranajícím na wšeliký způsob umjliti a zaljbiti se hleděl. Wida však, že ani tak swého kanownictw a dědictw obdržeti nemůže, znou do Krakowa se pustil, kdež k swému nešťěstj podruhé naběhl na mocného Kapistrana, gehož přičiněnjm zatčen a do wězení uwržen gest od kardinála a biskupa Krakowského Zbihněwa Olešnického; kterýžto kardinál listem (1453) k sw. otci Mikuláši V. o něg se sám přimlawá, a poklésky geho mezi giným i tjm zastjrá, že neznaje práw swatých kanonů (velut iuris et sacrorum Canonum ignarus) s kacíři obcowal. Z čehož proti zdánj Pelclown zawřjti mežná, že doktorem w bohoslawj nikdy nebyl. Wězení snad geště w r. 1453 prázen gsa nawrátil se do Plzně, kdež knihu, gakoz nahofe oznámeno, o dwadcatu umění w nauzi a bjďě-skládal,¹⁰⁾ ani potřebnjch spisů nemoha odnikud dostati. Nicméně ta geho wytrwalost zř-

⁹⁾ Že netoliko měšťanem akademickým, gakž domnjwá se p. Mučkowski, nébrž mistrem stal se w Krakowě, toho na swědectw gsau geho vlastnj slowa w zprawowně: Gá Mistr a Doktor nejstaršj Krakowský, Wjdenský, Padewský, Bononský, Český tak w Praze nynj utlačen gsem atd. w Čas. mus. 1827 b. 45.

¹⁰⁾ Tale beneficium ego (prawj on) jam habeo Plzne ab annis circiter decem, et non plus habeo nisi 12 florenas annuatim etc. (fol. 283, 8.)

skala gemu milost krále Gířko, gehož štědrost, gakož sám spisowatel wyznává, tu knihu dlužni gme.

Od r. 1466 po pět let až do smrti krále Gířko (1474) pořád zběhlých nacházel se u dwora královského owšem ne bez wědomj, ač, gak se zdá, ne s powelánjm králowým, kterémaž pilnost a učnost Židkova se ljbily, smělost geho však a dolezawost¹¹⁾ a neustálé sočenj na strachu pod Obegj, ku kteréž sám král náležel, ztěžka se ljbili mohly. Gak dlanho po smrti králowě Pawel žiw byl, neglato; Balbin prawj, že za Wladislawa, když straně pod Gednan pokog nawrácen, on, wěku a zásluh plný, žiwot swůg dokonat.

Spisowé geho gsau psáni djlem česky, gako: Sprawa králowská, Žiwot Karla IV., Knjha kronik, gegiž sloh Balbin wysoce chwálj; djlem latině, gako: Libri viginti artium, Vinculatorium t. g. encyklopedii majus, Vinculatorium minus, kterýž poslednj rukopis w žaláři Krakowském zhotowil; Plus quam mille fabulae (snad též latině), kteréž gemu w Polště ukradeny byly. Weliké knihy (magni libri), o kterých sám we swé Sprawowně honosně rozprávj, zdá se, že negsau nic gíhého, než rukopis náš viginti artium.

Důležitý českým filoložům gest tento rukopis také z ohledu na gména česká, kteráž spisowatel k latinským terminům na mnoze přičinil. Z těch p. Wydawatel we swé knížce gen dwa příklady (na str. 20. cistrum = smiczeck, str. 21. trochiles = rechnik) swedl, ale na žádost naši wšecká ostatnj tato přicházegjč česká gména (pět listů archowých po dwau slaupejch) pilně wylažená nám přislal. Škoda weliká, že latinská gména na welikém djle bez počátečnj. litery psána gsau, kteréž podlé obyčge tehdegšjho čerwenau barwau dopšány býti měly, an se toho však nestalo. Mimo to latina onoho wěku pro nás obzwláštnj těžkosti zawjrá; a tak dže se to, že množstwj wěcj. latině i česky gmenowaných nám předce gen newyložitelnau pohádkau žůstává. Kdo nám k. p. wyswětlj následugjč gména ptáků: — epa, wrtoss (avis subalbida, habens rostrum longum et pedes nigres); — yches, polah; — elentides, kobyrastel; — ereon, krzma; — ornica, kra-weck; — igrides, giskrnacz; — amaleon, wietroziw; — arula, swiehlak; — artaria, plih; — rbatica, drzewolustka; — icapus, kom-

¹¹⁾ Twá Milost (dj on we Sprawowně) rozkázal gsj mi dělati, a k Twé Milosti nechoditi, ažbych wšecko dokonat a t. d. W Čas. mus. 1827 b. str. 44—47.

pas; — neda, drlčese; — ntropulus, wihlawnik; — berns, strat;
— rta, myssek; — latena, maslogie; — rapulus, lownik; — erea,
krkan; — lečdula, filek; — nřlus, trznak; — managus, wless;
— onelca, slogirznik; — rondeolla, ludeczka; — atulo vel aculo,
strzela; — comor, ořwecz; — acator (apud Rozk. fatator), netza-
nek; — nates, splak; — uscipa (muscipa?), mucholt; — chntis,
konistras; — fforinus, dietelik; atd. — ?

Uložil nám p. Mučkowský swau přjgennau úsluhau dwogj
powinnost: gednu, wzdáti gemu naše djky; což tjmto weřegně
rádi řinjmě; druhan, obrátiti w užitek geho wzácny podarek, což
užitjm geho při slownjku řeském podlé možnosti splnjme.

Josef Jungmann.

3.

Glagolita Clozianus, id est Codicis glagolitici inter suos
facile antiquissimi, olim, dum integer erat Veglae in thesauro
Frangepaniano, habiti pro S. Hieronymi Bibliis croaticis, sup-
parisque ad minimum exarato a. MLVII. cyrilliano Ostromiri No-
vogradensis, *Αελψαρον* foliorum XII, membraneorum servatum in
bibliotheca Illmi. Comitis Paridis Cloz Tridentini. Litteris toti-
dem cyrillicis transscriptum, amplissimis de alphabeti glagolitici
remotiori antiquitate et liturgia slavica a. d. DCCCLXX primum
coepta in Pannonia prolegomenis historicis et philologicis, mo-
numentis item tribus dialecti carantanicae seculi X. Monachi
reptis, itemque speciminibus slavicarum cis Danubium dialecto-
rum ab a. MLVII. ad MDCCCXXXV., calendario slavico a. MLVII.
aliisque ineditis, addito graeco glagolitae interpretis *προκειμενῶ*,
latinaque slavicorum omnium interpretatione, linguae demum Sla-
vorum utriusque ritus ecclesiasticae brevi grammatica et lexico
illustratum edidit et qualemcumque hanc editionem suo studio et
peculie procuratam honoris et grati animi causa, quod in quin-
quennium tractandum edendumque sibi codicem concrediderit,
Illmo. Comiti Paridi Cloz Tridentino, felici codicis domino, de-
dicavit *Bartholomaeus Kopitar*, Augustissimo Austriae Impe-
ratori a bibliothecae Palatinae custodia. Cum tabulis aeneis dua-

bus. Vindobonae, typis Antonii Nobilis de Schmid, C. R. Pr. Typographi, 1836. Fol. str. LXXX, 86.

Z obšírného, zde v celé auplnosti předloženého titule této knihy giž každému sandnému čtenáři gednak rozmanitost a bohatstwj, gednak též weliká důležitost obsahu gegjho snadno sama sebau se naskytne. Oboje to stane se geště mnohem zřetelnějšjm, wstapjme-li trochu hlouběgi w rozbor obsažených w nj předmětůw a předestřeme-li sobě porozwinnutěgi před oči celý obgem drahocenných pokladůw, od učeného a o literaturu slowanskau wysoce zaslanžilého p. spisowatele do knihy této, co do něgaké obecné obilnice, nashromážděných a milownjkům literatury slowanské, zvláště gazykozpytcům, podaných.* Celé djlo dělj se na tři hlawnj částky: a) na uwedenj (prolegomena), b) na djlo samé, t. text rukopisu Clozianského, a c) na přjdawky (epimeton.) W uwedenj gedná p. spisowatel w §. 1. o obgewenj rkp. Clozianského, w §. 2. o panugjcj posawad domuěnce Dobrowského, že pjsmena glagolská wynálezek gsau 13. stoletj, načez w §. 3. dřewnějšj o starobylosti gegich zdánj, po obgewenj přjtomného rkp., za prawdopodobné přijmá. W §§. 4—10. následuge obšírné a důkladné popsánj rkp. Clozianského, gak co do zewnitrnj způsoby a stářj i přjbehůw, tak též co do obsahu gehu. W §. 11. zřetel čtenářůw obracj se na vyplýwagjcj z obgewenj a wydánj rkp. tohoto užitek pro slowozpyt slowanský. W §§. 12—14. wyprawuge p. spisowatel o počátcech slowanského nářečj, genž slowe cjrkewnjm, o rozdjlh rkpp. cyrillských i glagolských, též o stářj těchto poslednjch, naposledy o rozličných přjhodách, kteréž liturgii slowanskau, a tjm i gazyk cjrkewnj na gihu i seweru potkaly, a za nimiž známost toho gazyka onde zanikla, tuto weselegi zkwetla. W §§. 15—18. nawracj se p. spisowatel ku glagolitům, gednuge prostranněgi o nynějšjm i dřewnějšjm stawu gegich, o běhu a proměnách gegich literatury atd. Následugjcj §§. 19—28. obětowané důkladnému wyloženj způsoby a pořádku, gehož p. spisowatel při wydávánj následowal, obgasněnj dwau w mědi překrásně wyrytých tabulek a rozmanitosti wěcj na nich obsažených, též rozboru abecedy glagolské. W poslednjm ohledu litugame, že se p. spisowateli neljbilo trochu majetněgi gednati o formě glagolských pjsmen, o gegich přjbuznosti s ginými známými, zvláště starými abecedami. Tau cestau snad bychom neydřjwe a neylépe něgaké wětšj gistoty ohledem půwodnosti a počátku glagolských pjsmen dogiti mohli. Wědomoť gest,

že dle sanda posawadnjch zpytatelůw giná glagoláká, pjamena podobagj se runským, giná cyrillským, giná latinským atd. Než všeco to, gakž posawad o tom gednáno, geště temné a nepewné gest. Chowáme u sebe naděgi, že nám učený p. spisowatel, gemuž wšeliké k takowéto práci potřebné pomůcky i známé i přjstupné gsau, a gehož důwtipu při takowém porownánj nic ugiti nemůže, někdy i zde wjce swětla podá. W §. 29 následuge ohled na historii Bulhar a Pannonie, w §. 30 pak rozgjmánj o vlasti cjrkewnjho nářečj. W §. 31 podává p. spisowatel předůležité a pod gménem Frisinských čili Korutanských giž wúbec známé zbytky gazyka Slowanůw korutanských, zachowané w rkpp. z 10ho stol. nynj w kr. baworské knihowně w Mnichowě, a giž l. 1827 od pp. Köppena i Wostokowa w Petrohradě tištěné, než zde opět se wšj možnau pilnostj a spráwnostj wydané a důkladně wyswětlené. Načež §. 32 welmi přjpadně zawjrá w sobě wýgimky z rkp. a knih tištěných od l. 1057—1835, gakožto ukázky čili přjklady rozličných gihodunagských nářečj slowanských. W §§. 35—38 dowršuge se uwe-denj důležitými přjlohami: a) Kalendárem Ostromjrowa ewangelium l. 1057; b) Wýgimkem z Ann. Fuld. o Morawě korutanské; c) Obgasněnjm nosowého zwuku q; d) Swědectwjm o Methodowi geště l. 884 žigjcjm; e) Spráwnjm, podlé neystaršjch rkp. ocjdnějm. textem Anonyma Salisburského o obrácenj Korutanůw; f) Letopočetnjm přehledem děgin Slowanůw gihodunagských. Djlo samé obsahuge w sobě přede wšjm text rkp. Člozianského t. překlad některých homilij sw. Jana Zlatoustého, přepsaný a wytištěný zde literami cyrillskými, potom půwodnj text řecký, dále wěrné, doslownj přeloženj textu glagolského na gazyk latinský od p. spisowatele, naposledy porownánj biblických dokladůw, w dotčeném glagolském textu se naskýtagjcjch. Přjdawky gsau trogj: 1) Porownánj wýkladu žalmu 103 z rkp. cyrillského 11ho stol. s půwodnjm textem řeckým. 2) Krátká grammatika staroslowanského čili cjrkewnjho nářečj. 3) Krátký slownjk téhož nářečj. — Rozwinutý zde obsah knihy této neylépe doswědčuge nesmjrného a neočekáwaného bohatstwj gegjho: o wnitřnj ceně, o wýbornosti spisu samého široce zde mluwiti byloby zbytečné. Gméno p. spisowatele, negen po celém Slowanstwu, nýbrž po celé vzdělané Ewropě důstogně a slawně známé, ručj každému dostatečně za to, že w přjtomném djlu podává se wyspělý plod důwodné učenosti a hlubokého důmyslu neywětšjho slowanského filologa. Wážnost a důležitost podaných zde nowých obgewenj, náhledůw, úsudkůw, domněnek atd.,

sezná bedlivý čtenář sám: nám zde pro krátkost ani jen zdaleka na to poukázati nelze. Toho jedině podotkneme, že pan spisovatel ve přítomném spisu, podle nově obgwených rkpp. a, ginych důvedůw, písmena glagolská budto za sauwěká cyrillským, budto podobněgi za starěj wydává: ohledem pak liturgie slowanské a cirkewnjo nářečj na ten smysl se pronášj, že překládánj bohoslužebných knih a zřjzenj liturgie slowanské teprwé po smrti Cyrillowě, od bratra jeho Methoda, l. 870 w korutanské Pannonii, a sice wnáčetj pannonsko-korutanském, se začale. My zde gednoho i drahého při swé wáze necháwáme, gisti gsauce, že cena a wyborność přítomného spisu sama w sobě, bez ohledu na tuto domněnku, gista gest, aniž gaku změnu trpěti může, budjž že ona domněnka soudem budancjeh zpytatelů se potwrdj anebo nepotwrdj. Páně Kepitarůw Glagolita Ciozianus by w bibliotece žádného mlownjka gazykozpytu slowanského, anebř žádného wzdělaného mlownjka literatury slowanské chyběti neměl: gedni i druzj nabudau w něm za laciný penjz neywytečněg-jho plodu nowěgěj literatury slowanské, onino ku poučenj, tito ku potěšenj swému. Djka, srdečná djka wysoce zaslužilému p. spisowateli za drahocenný tento dar: ó by geště časte podobnými nšlechtilými a nauky plnými pracemi literaturu naši obohacowal!

P. J. Šafařík.

4.

(Wýgimek ze psanj p. M. P. P. z Moskwy, dne 21. února 1837 *).

U mne se nashromáždilo lečehos takowé množstwj, že nevjm odkud začjti mám. Pořádku nepohledáweyte. *Strojewa Index* dohotowen, též *Sacharowa* kniha o našich obyčejch. *Sněgirewa* Sbírka přjslowj Wám snad již známa: w krátkém času obdržjte *Obolenského* letopisy Kyjewské. Můg Pskowský letopisec též již dokončen; zbýwá shotowenj registra. U nás w poslednjm času

*) Pro řjdkost a tjm i wzácnost zpráv o pokrocjch literatury sewernjch Slowanůw podáwáme zde tyto wýgimky z přátelského psanj, w té naděgi, že tjm wděk učinjme negednomu mlownjku literatury našj, nic neubljžjce šetrnosti saukromnému dopisu powinné. Podáwáme pak ge w celé gegich pauhosti a půwodnosti, bez wšelikého přičiněnj i oddiněnj, abychem snad z nedorozuměnj w omyly newběhli.

P. J. Šafařík.

obgeweno mnoho důležitých historických památek. Hrob kněze Wasilije Georgiewiče, 1205, o němž se Karamzin domníval, že umřel v Řecku, nalezen v Putiwle. Žiwotopis Theodosia, djle Nestorowo, wyskytl se w pergamenowém rukopisu 1406 léta, tamže i poslánj Symona a Polykarpa. Okolo Rostowa nalezeno množství starých sewernjch monet, anglických i giných, genž všecy negsan. pozdějšj 14ho. stoletj. W Nowohradě, Kyjewě a ginde weliký počet starých pergamenowych listin, wztahujcejch se k rozličným důležitostem, kanpěm, pořizenjm atd. Wy se diwjte bohatstwj našich pramenůw. Než u nás posawad známá sotwy tisjce částka; ostatnj ležj w rukopiščech po klásterjch i archiwech. W Petrohradě wytištěny čtwery djly nálezkůw *Strojewa* výprawy (expedicie po Rusku přjčinnau vyhledáwanj historických památnostj.) *Muchanow* tiskne druhý Sbornjk. (Srow. Čas. tohoto sw. I. st. 127.) Knjže *Obolenský* též. *Wostokow* dokončil katalog rukopisůw bibliotheky kn. Rumjancowa, a přikračge k tisknutj *Ostromirowa* ewangelium. Swod letopisůw od *Arcybašewa* giž se tiskne. W měsijci Čerwnu, gak se naděgi, dohotowjm swé skaumánj o Watažské době našj historie 862—1054. W pozůstalých pjsemnostech *Chodakowského* našel gsem dwoge drahocenné pogednánj, z nichž gedno časem swým dostanete tištěné, druhé w rukopisu. Wpisky o *Wolotech* posjlám Wám ze slowáše *Chodakowského*. Možné, že *Šewyrew* přigme k sobě wydánj *Swatoslawowa* Sbornjka l. 1076. Kondratůw žiwotopis očekávám od metropolity *Jewjewje*. Po dokončenj swého historického, giž wytištěného Album (památnjka), zawjrajcejho w sobě sujmky (facsimile) znamenitých Rusůw od 14ho stol. přistaupjm k wydánj materiálůw pro palaeografi, po listu z každého starého rukopisu. Mé ruské historie tiskne se druhé wydánj. Učená gednota w Rusku ustanowenj G. W. cjsaše *Mikuláše* konečně upewněna. Uloženy znamenité pensie ženám i djtkám. Minulý rok památný gest u nás mezi giným i pro mnohé a weliké oběti, ku prospěchu nauk a wzdělanosti wůbec přinešené. Čertkow obětowal million rublůw a 1500 osob poddanstwa na založenj učebného kadetnjho ústawu we Woroněži; *Bachtin* tolikž million na týž konec pro město Orlow; *Beketow* million na dobročinný ústaw w Moskwě. — Gaký to nepořádek w mém psanj! Gá pjši všecko, což mi na mysl přicházj. — Měgte na péči, aby onen zlomek z Puškina Borisa Godunowa, genž přeložen gest od Tomjtky na česko, byl přeložen na všecka slowanská nářečj. Překlady ty pošlete sem, abychom ge dali wytisknauti, pro srownánj nářečj a

dokázání příbuznosti gegich. Potřebí však přeložiti celou tu scénu zauplna, tak jakž ona vytištěna jest v mém Moskovském Věstníku 1827. č. 1., nikoli skráceně, jakž to udělal Tomjček. — Wyšel Slovník znamenitých Rusův od *Bantyše-Kamenského*, v pěti dílech. Metropolit Kyjevského Jewgenije slovník ruských spisovatelův světského stavu právě teď se tiakne. I smutnou zprávu Vám zdělití musím: *Puškin*, náš slavný Puškin, zahynul! Ztráta to nenahraditelná pro literaturu ruskou. On první náš národní básník. My všickni tímto nešťastným geště pořád jako omráčení jsme. Byl zastřelen, wloživ se za čest ženy, na saubogi od Hollandčana Dantessa atd.

Pozn. Ostatek o skonání Puškina a cisařově strany rodiny i spisův geho nařízenj čtenářům našim giž z Nowin známo, jakož i to, že nedlouho po tomto psaní, dne 7. března, neyučeněgi přelát ruský, metropolita *Jewgenij*, v 70 roce žiwobyti swého z této časnosti do věčnosti přešel. Čest a sláva památce geho!

P. J. Š.

5.

NOVÉ KNIHY ČESKÉ.

1. *Slovník česko-německý* Josefa *Jungmanna*, praefekta c. k. akademického gymnasium. Pomocj českého Museum. Swazek 11. Platina až Popruhowý. W Praze 1837, w knjz. arcibiskupské knihtiskárně, wedenjm W. Špinky, wel. 4. od str. 105 až 304, za 2 zl.

2. *Slowanské starožitnosti*. Sepsal Pawel Jos. *Šafařík*. Oddíl zeměpisný. Swazek IV. Arch 31—40. Pomocj českého Museum. W Praze 1837, tiskem Jana Spurného, wel. 8. od str. 481—640, za 50 kr.

3. *Oběžné prostonárodní naučenj o řemeslech a umělostech*, čili technologia. Dle Dra. Poppa přeložil a rozmnožil Dr. Jan S. *Presl*. Díl druhý, technologia obzvláštnj. Swazek II. Swytištěnými obrazci od čjsla 252—323. W Pr. 1837, w knjz. arcib. knihtisk., wedenjm W. Špinky. Celý spis za 1 zl. 40 kr.

4. *Nerostopis* čili mineralogia. Rukowěť saustavná k poučenj vlastnjmu. Wydal J. S. *Presl*. Swazek II. s 10ti obrazci. W Praze 1837 w knihkupectwj Křonberggra a Wehra, tiskem Jana Spurného, w 8. od str. 161—320.

5. *Biblioteka zábavného čtení. Swazek 6. Obsah: Po-
klad, powjodka půwodnj. Královský wězeň, historický obraz,
z maďarského přel. Jos. Procházka. Poslednj Abencerák, z Cha-
teaubrianda přel. A. Hansgirk. W Praze 1837, w knjž. arcib.
knihtiskárně, wedenjm W. Špinky, w 12. str. 144 za 20 kr.*

6. *Starauš plesniwec, anebo: čtyry swadby na gedňom
pohřebě w Kocaurkowě. Fraška we třech geđnánjch. Smrt.
Pohřeb. Swadba. W Liptowském Sw. Mikuláši 1837 u Kašpara
Fejérpatakyho z Klačan, tiskem Jana Werthmüllera w Lewoči,
w 8. str. 93.*

7. *Krátké uweđenj k chowánj, šlechtěnj a ošetřowá-
nj owocných stromů, obzwěštajn z hledem na přjktěgšj kraginy
w Čechách. Wydané od p. Frant. Pixy, kaplana w Miroticjch.
WPjsku 1837, tiskem Jos. Jana Fetterle, w 8. str. 40 s 17 ka-
menopisnými obrazy.*

8. *Pokus Čecha o naučenj se počátkům grammatiky
gazyka polského, který s vlastenci swými sdjly Dominik Špach-
ta, farář w Kolči. W Praze 1837 w knjž. arcib. knihtiskárně,
tjzenjm a nákladem Wáclawa Špinky, we welké 12. str. 72
za 12 kr.*

9. *Dobré sijně w dobrau zemi. Kniha utěšená, obsa-
hugcej modlitby k domácj i weřegně pobožnosti, nábožná a
mrawnj naučenj a domácj prostředky pro dobromyslné katolické
křesťany, sepsaná od P. Gilgjo Jaisa, přeložená od P. Josefa
Rautenkrance; nynj ale s potřebnými opravami a změnami
podruhé wydaná. W Hradci Králově 1836, u Jana H. Pospjšila.
8. str. 388 za 20, na pošt. za 40 kr.*

10. *Mrtwý host. Powjodka z časů nowěgšjch. Přeloženjm
Fr. Břetislawa Trojana. W Praze 1837, tiskem Jana Host.
Pospjšila, 12. str. 152 za 12 kr.*

11. *Sto a pět otázek o štěpařstwj pro školnj mládež
od Karla Hradeckého. W Praze 1836, tiskem Jana Host.
Pospjšila. 12. str. 48.*

12. *Wě nec ze zpěwů vlastenských, uwitý a obětowaný
djwkám vlastenským. S průwodem fortepiana. Třetj ročnjk.
Redaktor Fr. Jan Škraup. W Praze 1837 w knjž. arcib. knih-*

tiskárně, wedením a nákladem W. Špinky. Duben, Máj a Červen. Obsahuge půwodnj skládánj pp. Fr. Drechslera, Wáclawa Rosenkrance, Frant. Jana Škraupa, Aug. Růžicky, k textům pp. Fr. B. Trojana a Jos. K. Chmelenského. W kwartu. Celý ročnjk za 58 kr.

13. *Časopis pro katolické duchowenstwo.* Wydáwan od knjž. arcibiskupské konsistoře. Desátý ročnjk. Swazek II. W Praze 1837, w knjž. arcib. knihtiskárně, wedením W. Špinky, 8. 12 archů, krom rytin. Celý ročnjk 2 zl.

14. *Katolická missionárnj knjžka*, nebo uwedenj ku křesťanskému žiwotu. Wydaná od shromážděnj neyawštěgǎjho wykupitele. Třetj wydánj. W Praze 1837, w knjž. arcib. knihtiskárně, wedením Wácl. Špinky, wel. 18. str. 498, za 25 kr.

10.

Zpráva o Českém Museum.

(od začátku října 1886 až ku konci března 1887.)

Společnost.

Za zbjragcjhо ауда w Plzni byl ustanowen přispjwagjej аud p. *Josef Smetuna*, Dr. a professor na taměgšjm filosofickém ústawu.

Do třjdy přispjwagjeh аудů wstąpili, uwoliwše se k ročnjm dáwkám po 5ti zl. stř.: p. *Jan Breyský*, stawowský kragský kassjr w Žatči; — p. *Wáclaw Krátký*, kanownjk premonstrátského řádu w Nowé Řjši w Mprawě; — a pan *Josef Schmidinger*, kaplan w Němčicjeh.

W materialijch zaslali:

1. *Pro zbjrku kopanin a zkamenělin*: p. *Antonjn Habl*, farář a dopisugjej аud c. k. vlastensko - hospodárské společnosti w Čechách, zkamenělau gedlowau šišku a zkamenělé ratolesti s kauskem ořechu wlaskehó; — p. *Aloys Maier*, c. k. dworský radda, zeměznanskau řádu hornin Přjbramských a Jáchimodolských; — p. *Konstantin Wladimirowič Čewkin*, c. rus. generálůw pobočnj a generálnj zpráwce hornj, částku duzičnjka (Iridium) a wodjka duzičného (Iridium-Osmium); — c. k. dworský kabinet nerostů we Wjdni, na neywyššj rozkaz G. C. Mti, 73 čjsel Brasilianských skalnin; — p. kustos, professor *Frant. Zippe*, částku cizozemských kopanin; — Gebo Gasnost, knjže *August Longin z Lobkowic*, president c. k. dworské komory we věcech mincownjch a hornjch, kel mamutowý.

2. *Pro zbjrku rostlin*: p. *Jan Kugler*, hospodářský poračník w Loktě, borový wrcholek se 95ti polowyrostitými šiškami a 7 větviček, dohromady 104 šišky nesaujcch, vše z jediné borovičky.

3. *Pro zbjrku živočišnou*: knjže *Kamil Rohan*, wycpaného čerweného zagjce; — *Geho Gasnost*, knjže *Colloredo-Mansfeld*, wilka zastřeleného na panstwj Opočenském; — wýborový aud, p. *Jan hrabě Kolowrat Krakowský*, gednu opici (*Atheles paniscus*); — panj *Josefína Kabliková*, apatékárka we Wrchlabj, wycpanau kpkátku; — knjže *Ferdinand Kinský*, sukowité, chlupaté parohy gelena zastřeleného u' České Kamenice; — gednatel p. *Josef hrabě Nostic*, 33 zjzal, shledaných w Malé Asii; — p. *Bedřich Pleschner*, kupec Pražský, wzácného hada z východnj Indie (*Coluber caeruleus*); — p. *Brzorad*, pán na Lochkowě, potwotného beránka; — p. *Braun*, hospodářský zpráwce w Malkowicjch na Klam-Martinickém panstwj Smetně, wzácného kačera s kachnau.

4. *Pro knihownu*: neydůstog. *arcibiskupská konsistoř Pražská*, 3tj a 4tý swazek *Časopisu pro katolické duchowenstwo*, w Pr. 1836, a Göressa „*Panna Orleanská*,” w Pr. 1836; — p. *Adolf Schmidl*, 1 ex. od něho přepracowaného a rozmnoženého 2ho wydánj „*Jenny's Handbuch für Reisende in dem österr. Kaiserstaate*” we Wjdni 1834, 4 swazky, pak „*Wiens Umgebungen*” 1835, 1nj swazek a geho „*Wien wie es ist*,” 1837; — činný aud, *Calveské knihkupectwj*: Dra. Kaliny z Jäthensteina německé pogednánj O bjlé maruši, w Pr. 1836, a J. G. Sömmra kapesnj knihu k rozäjřenj zeměpisných známostí, pro 1837, též w něm. řeči; — přispjwagcej aud, pan *Frant. Straka*, 5 cizozemských a vlastensk. knihy; — pan *Theodor Pawlowič*, advokat w Pešti, od něho wydáwaný „*Srbskij narodnyj list izdan godine 1835, u Pešti*”; — čestný aud, p. *Adam Rosciszewski z Rosciszewa*, následugcej spisy: 1. Autentyczne świadectwa o wzajemnych stosunkach pomiędzy Rosyą a Polską, przez Pawła Muchanowa, w Moskwě 1834; 2. Rękopism hetmana Żółkiewskiego wydany przez Pawła Muchanowa, w Moskwě 1835, obě po gedné straně w polské a na

drahě w ruské řetě; 3. Podrůže do Georgii przez Stanisława Nowackiego, w Poznani 1833; 4. Sobiesciada albo Jan III. pod Wiedniem, przez Ludwika Skarbka Michałowskiego; 5. Wisliokiego powieści, w Waršawě 1836; 6. Wojcieckiego a Vaczanowskiego Pieśni ludu Biało-Chrobátów, Mazurów i Rusi z nad Bugu, w Waršawě 1836; 7. Taschenbuch der Universität zu Lemberg für das Jahr 1836; 8. Ziemianin Galicyjski (pokračovánj); 9. Przyjacieli chrześcianskiej prawdy, w Přemyšli (pokračovánj); 10. Przyjacieli ludu, w Ležně (pokračovánj); — 11. Gzynności sejmu Galicyi i Łodomeryi 1835; 12. Krótka wiadomość o kąpielach slonych w Wieliczce; 13. Magazyn powszechny, w Warš. (pokračovánj r. 1836 a 1837); 14. J. U. N. Dwaj Siolecichowie, w Warš. 1817; 15. Narbutta Dzieje starożytné narodu Litowskiego, we Wilně 1835; 16. Schematismus królestwa Polskiego; 17. Odezwa do miłośników języka i starożytności Sławiańskich; 18. Teatr Warszawski, 1836; 19. Szczątki Izraelitów, w Warš. 1830; 20. Poezye Ignacego Sławieskiego, we Lwowie 1837; 21. Sławianin Stanisława Jaszowskiego, we Lwowie 1837; 22. Lwowski powszechny kalendarz na rok 1837; 23. Przysłowia narodowe, przez Kazimierza Weycieckiego, we Warš. 1830, 3 swazky; 24. Starożytné przypowieści z 15., 16. i 17. woku, w Warš. 1836; 25. Improvizacye dla moich przyjaciół, Jozefa Kraszewskiego, Wilno 1834; a 26. „Szczęść Mazurów a Mazurek,” a ginie národaj tance a pjsně od Josefa Boznańského a Josefa Maschny, we Lwowie 1837; — p. *Michal Petrowič Pogodin*, prof. cjs. university w Moskwě: 1. swé „Načertanije ruskoi istorij,” w Moskwě 1835; 2. Istorija o Dimetrije Samozwancie, w Mosk. 1835; 3. Marfa Posadnica Nowgorodskaja, Mosk. 1830; 4. Moskovskij wěstnik, Mosk. 1827 (časopis w 6ti swazeczch), a 5. Trudy obščestwa ljubitelej res. słowesnosti pri imper. Moskovskom Universitetě, w Moskwě 1812—1828, 27 djlů; — p. *Michal Pawłow*, professor fiziky na cjs. universitě Moskwské, swé „Osnowanije fiziki,” w Moskwě 1836, we 3 swazeczch; — p. *Alexandr Čertkow*, magitol statku, swé „Opisanije drevnich russkich monet,” Moskwa 1834; — p. *J. Bodiansky*, školnj čekanec w Moskwě, swé

„Ukrainský kázki zaporezkiego Iski Materůnki,“ w Moskl 1835; — p. *Ludwib Keissler*, poštowj expeditor w Trutnowě, swůg spisek „*Böhmens Postexpeditor*“ w Praze 1836; — p. Dr. *Lilienfeld*, *Todes Arzneimittellehre*, Kopenhagen 1797,“ 2 dily, a „*System der Heilkunde aus den allgetheinen Naturgesetzen gefolgert von P. T. Meissner*, Wien 1832,“ pak Hlary něděných školáků ke gmeninám prof. Pleischla, w Praze 1836, w německé řetě, mezi nimiz něktéré české i w grůých řetěch; — p. *Josef Keuble*, duchownj správce w Laukowě, českau biblij. (1813) a 3 jiné knížky; — p. *Wogtřch Lidmanský*, děkan w Buděgowicích: *Simona Lomnického Naučenj mladěmu hospodāři*, 1597; — p. *Lew Břhm*, Dr. a prof. filosofie taměz, 20 lékařských disertacij z university Wjdenské; — zbragjčj and, p. Dr. a prof. *Michal Schönbeck* w Buděgowicích, *Sermones: Dormi secure* (sermones dominicales et de sanctis per totam annum, in usum sacerdotum) Hagenau 1493; — p. *Josef Wotěra*, farář Petrovický: *Origenis homiliae* (incunabulum in folio); — přispjwagjčj a zbragjčj and, pan Jos. Smetana w Plzni, swůg „*Obráz starěho swāta*,“ w Praze 1834; — Jeho Excellencj hejwyšj kanclijř a president dworské kommissj wo staděch, hrabě *Mitrowský*, skwostnj wýtisk na jeho antraty od professora Bětky wydané knihy: „*Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*,“ w Olomauci 1836 w 4.; — p. *Josef Franta*, korrěktor w arcibiskupské knihtiskárně, od něho wydaný „*Obráz gāsňch nebes*“ zčeštěnjm Norberta Waňka, w Praze 1836; — český and, p. *Petr rytjř z Keppen*, cjsarský ruský kollegialnj rada w Petrohradě: zvlāštnj wýtisk z dennjka ministerstwa pro národnj oswětu „*Literatura Slawianskich narodow*,“ 1836 (pokračowánj), „*Opisanije rukopisnych i počatnych kniž Slowenskich A. S. Norowa* (w Palestině shledaných), w Petrohradě 1836, a „*Über Tumuli in Russland*,“ w Petrohr. 1836; — *Hornolužická společnost wědecká* w Hořelici: *Nowý Lužický magacjnj*, w Hořel. 1835 (pokračowánj) a jiné 4 knížky; — pan *Karel Kiegler*, stawowský diurnist w Praze, starau přjredpisnau knih w 4. a *Coxea historii domu Rakanského*, w Hamburce 1818, 4 dily w 8. ohě německé, pak „*Pešiny Předchůdce morawo-*

pisu," w Litomyšli 1863; — čestný aud, p. *Josef Schön*, praefekt gymnasium Pjseckého, pokračovánj wjdenských a všeobecných nowin; — wýbor *Spolku musegnjho nadenžisalcburského*, druhau zpráwu o činnosti tohoto spolku, w Linci 1836, něm.; — p. *Ant. Laudil*, kostelnj k u sw. Mikuláše w Praze, německau nerostopisnau knihu; — p. M. Dr. *Wilém Weitenweber*, 3tj swazek od něho wydáwaných Příspěwků k weškerým přírodnjm a lékařským wědám, w Praze 1837 w něm. řeči; — činný aud, Geho Excell. p. *Rudolf hrabě Lützow*, c. k. wyslanec w Řimě, skwostný wýtisk nowého wydánj: „Vitruvii de architectura libri decem, declarati ab Aloisio Marinio, Romae 1836" 4 djly we folio; — pan *Aloys Šembera*, 1 wýtisk swé „Historie pánů z Bozkowic a hradu Bozkowa w Morawě," w Brně 1836; — *Prešporský zbor učenců řeči českoslowanské*, swé „Plody," 1836; — p. *Josef Schmidinger*, kaplan w Němčicjch, následujc j polské knihy! Czerwińskiego Prawa i zasady rządu wiejskiego, w Přemyšli 1812, Nauki chrześcianskie z ustawami praw, 1813, a Katechizm wiejski, 1813; — pp. doktorowé lékařstw j, *Josef Strásk* a *Vincenc Jiruš*, swé inauguralnj dissertace; — činný aud, p. *Josef Jungmann*, c. k. praefekt staroměstského gymnasium w Praze, 5tý swazek 2ho a 1nj sw. 3ho djlu swého: Slownjka česko - německého, w Pr. 1836; — p. *F. A. Pešek* w Žitawě, swau německau Historii ženského žiwobytj w Žitawě, Žit. 1836; — p. *Jan Lexa*, swobodný pán z Aehrenthalu, c. k. appellačnj- vicepresident, 9tý a 10tý swazek swého djla „Deutschland's Kernobstsorten," w Praze 1837; — pan *Ignác Jaksch*, kněz, biskupský notář, protokollista i archivář Lito-měřického konsistorium, swůg spis: Jahrbuch für Schullehrer 1837; — p. *Karel Knauer*, česko-stawowský koncipista: D. A. Weleslawjny Politia historica o wrchnostech a správčjch světských, w Pr. 1606 we folio; — p. *Jaroslav Pospjžil*, swůg překlad spisu Karolíny Pichlerowé: Kwintin Messis; — pan *Martin Schimann*, expeditor a kassjr pražské arcibiskupské konsistoře, od něho wydánj: „Diözesankatalog für Böhmen auf das Jahr 1837"; — p. *Jan Michal Heilmaier*, prof. na král. gymnas. w Aschaffenburgu, swůg něm. spis o powstánj romaiské

keři wplywem cizjch gazyků; — p. *M. F. Klácel*, patero básnj ku přiwjtánj GG. c. k. MM. w Morawě, w české, latinské a německé řeči; — činný aud, p. *Jan Swatopluk Presl*, Dr. a prof. lékařstwj na universitě Pražské, 1nj swazek swěho: *Nerostopisu čili Mineralogie*, w Praze 1837, s 10ti ohrazy; — pan *Ferdinand Kursa*, c. k. policegnj auřednjk w Praze: *Münsteri Cosmographie*, w Basilei 1553 we fol.; — p. Dr. *Karel Malý*, kragský fysikus w Štyrském Hradci, swé Systematické popsánj neyatzjwaněgých lékařských rostlin, w Št. Hradci 1837, w něm. řeči; — wyborový aud, *Geho Gasnost knjže Bedřich z Ottingen-Wallersteina*: *Františka Kukly Uměnj počtářské s ohledem na řemesla*, w Praze 1836; — c. k. *wlastensko - hospodářská společnost w Čechách*: 1nj swazek 5ho djlů swých Nowých spisů, w něm. řeči, w Pr. 1837; — p. *Jan Karel Gregory*, protokolista c. k. zástawnjho auřadu w Praze, 1nj swazek swěho spisu: *Ritterschlösser und Burgvesten Böhmens*, w Pr. 1836; — čestný aud, p. *Jan Purkyně*, prof. lékařstwj na universitě Wratislawské, 2 lékařské inauguralnj dissertace; — p. *František Kukla*, učitel na knjžecj Ottingo - Wallersteinské nedělnj škole we Zbraslawi, swé „Uměnj počtářské s ohledem na řemesla,“ w Pr. 1836, 1nj djl, geden wýtisk w české a geden w německé řeči; — p. *Wáclaw Krolmus*, farář Zwikowecský: „Tři katechyzacj kostelnj od pražských pastoralistů,“ w Pr. 1788; — p. *baron Voith z Sterbetz*: „Europens Umwälzungskriege durch Frankreich, 1792 bis 1804, 1te u. 2te Periode von Jos. Joh. Czasch,“ we Wjdni 1816; — p. *Antonjn hrabě Karánicki swan* „Rozprawu o obowjawkach Ludzi Silwiusza Pelliko,“ Lwow 1837; — čestný aud, p. Dr. *Jan Christján Mikan*: „Hadrawa's Briefe über verschiedene auf der Insel Capri ausgegrabene Alterthümer“ w Drážďanech 1794; — činný aud, neydůst. pan *Jeronym Josef Zeidler*, prelát Strahowský: „Catalogus canonicorum regular. ordin. Praemonstrat. in caes. reg. ditionibus anatriacis, Pr. 1837; — přispjwagjcj aud, p. *J. Ad. Frankl*, lázenský lékař w Marianských Láznjch, 1 wýtisk swěho spisu „Marienbad, seine Heilquellen und Umgebungen“ w Pr. 1837; — *zeměznanská společnost we Francauzjch* swůg: „Bulletin de

la société géologique de France," w Paříži 1837, 7 dílů; — p. **Karel Kuzmány**, farář w hořegách Uhřech, 3tj swazek od něho wydávané „Hronky, podtatranské zábavnice," w Baňské Bystrici 1836.

6. *Pro zbjrku rukopisů, listin a rytin*: činný and, nevyššj p. purkrahj, **Karel hrabě Chotek z Chotkova a Wognina**, 1 wýtisk obrazů w křjžowých, kaplickách na Petřjně u Prahy, kreslených od historického maljře a kustosa c. k. galerie we Wjdni, Josefa Führichta, a na mědi rytých od zdegājoh rytců Željzka, Skály a Battmanna; — p. **Jan Nep. Friedrich**, purkmistr Mělnický, 3 vlastenské listiny z předešlého stoletj; — p. **Josef Kauble**, staré Praecambularium; — čestný and, p. **Adam Rosciszewski z Rosciszewa**, 10 rytin na mědi dle polských památek.

7. *Pro zbjrku mincj*: wysoce slawný stawowský wjbor králowstwj českého, 1 wýtisk na památku korunowánj GG. c. k. MM. w Čechách nákladem pánu stawů bitých, a při obecne slawnosti přišlým z wenka 200 rychtářům rozdáných mincj; — p. **František Straka**, 3 stjbrné a 6 měděných mincj; — p. Med. Cand. **Lorinzer** z Mimoně, 1 jetton na bitwu u Haanwy 30. tjgna 1813; — gednatel **hrabě Josef z Nostic**, 1 bronzový wýtisk pamatnj mince na korunowánj GG. c. k. MM. za krále a králownu Čechů, ryté od Böhma we Wjdni, pak 2 podobné ze stjbra a z tak nazwaného nowého zlata ryté, od Leosa w Berljně; — p. **Hrdlička**, dōktor lékařstwj a městský fysikus w Německém Brodě, 1 kreycar polského krále Stanislawa; — pan **Emmanuel hrabě Pötting**, školák humanitnj na gymnasium Německobrodském, 1 pražský groš, pak 5 giných malých stjbrných a 3 měděné mince; — p. **Rudolf Weselý**, farář Bjišťský, 1 pražský groš; — p. **Josef Schmidt**, správce w Okrauhlíci, malý stjbrný penjz; — p. **Schreinberg**, nadlesný w Okrauhlíci, 24kreycarák zimnjho krále, a pražský groš; — p. **Gindrich Marek**, farář Kozogedský, 2 stjbrné mince českého knjžeta Oldřicha, pak 9 giných malých stjbrných a 83 měděných mincj; — p. **Řjha**, panský mlynář Plzenský, 3 malé české stjbrné mince z 15. stoletj; — Plzenský gymnasiální školák, **Kne-**

manuel Sýkora, 5 malých stříbrných a 6 měděných mincí; — p. *Wáclaw Neumann*, arciděkan Pražský, malou amerikanskou stříbrnou minci; — p. *Antonín Laudil*, 3 malé a 1 větší stříbrnou minci; — p. *Maximilian Berger*, držitel statku, 1 falešný stříbrný groš od r. 1638; — p. *Augustin Herold*, lokalista Řešehlavský, 1 měděná minci Floriana Griespeka na Kacerově, od r. 1564; — p. *Recht*, pogeždný lesů Plzenských, 1 pražský groš Wáclava II, 1 mjezenský groš a 11 českých haljřů 15. věku; — p. *Michal Lederer* w Radnici, 4 staré toлары, 3 staré zlatnjky z 16. a 17. století a 3 stříbrné medalie; — čestný and, p. *Adam Rosciszewski* bronsowau medaili k počtu Fergusona bitau; — p. *Drahokaupil*, laitnant c. k. pěšího pluku hraběte Lilienberka, 3 malé české stříbrné a 1 římskou bronsowau minci; — p. M. Dr. *Friedman Lilienfeld*, 3 malé stříbrné mince české, 2 cizozemské, a 1 početný groš české komory; — p. *Josef Giraut*, kupec w Chrudjmi, 1 kolmarský talar od r. 1571, geđen 24tikreycarák Fridricha krále zimního od r. 1620, a geđna rodní minci bratří Kunrada, Pawla a Daniele Skrotů Šetnowských z Zawořic, od r. 1610; — p. *Josef Ronc*, anebodnj českostawowský, 3 malé stříbrné a 6 měděných mincí; — p. *Jan hrabě Salm*, 10 starých stříbrných mincí; — p. *Jan Swoboda*, vikář okrsku rakownického a farář w Křiči, malou hessodarmstadtskou stříbrnou minci; — přispjwagjcej and, p. *J. Ad. Frankl*, bronsowau minci, bitau k počtu barona Stifta.

8. *Pro zbjrku starobylostj*: p. *Jan Towarnicki*, mozaný medaillon hlavy slawného polského básnjka Mickěwiče; — přispjwagjcej a zbjragjcej and, p. *Jan Breiský* w Žatci, staré početjđke swobodných pánů Wopinků z Karpfheimu; — p. *Xaver baron Chanowský*, c. k. setnj a držitel statku fideikommisného, welikau říšskou sklenici ozdobenau erby někdejší sw. římské říše; — p. *Wáclaw Krolmus*, starau střelu křjdlatau, starobylý pšecen a kulku; — čestný and, p. Dr. *Jan Chris. Mikan*, sádrowanu podobiznu ostrowa Capri, zhotowenau od Augusta Kopíše; — p. *hrabě Erwin Nostic*, starobylau otku nalezenau u Stadie.

9. *Do pokladnice musegnj na wydáwdnj knih českých* od 11. března až do 8. máje r. 1837 dodali: p. *Wáclaw J. K.*

Wewerka, kaplan w Auřeňowski, 10 zl. — p. *Augustin Beer*, praktikant při rudnictw w Štáwnici, 10 zl. — p. *Antonjn Rokos*, posluchač filos., 10 zl. — Někteřj ctitelowé češtiny w Brodě německém, 16 zl. — p. *Theodor Hampel*, wikář na Domě w Olomauci, 20 zl. — p. Ignác Meder, posluchač filos. w Praze, 10 zl. — p. *Josef Uherek*, kandidat auřadu saudnjho w Brně, 10 zl. — p. *Frant. Hormjř Ott*, J. U. Cand. w Brně, 10 zl. — p. *Jan Dušan Steiner*, auřadu saudnjho kandidat w Brně, 10 zl. — p. *Ludwjk Klucký*, doktor práv, advokač w Těšjně, 10 zl. — p. *Jos. Findeys*, J. U. Cand. w Brně, 10 zl. — p. *Ant. Kasparu*, posluchač bohoslówj w Olomauci, 5 zl. — p. *Wáclaw Horák*, kaplan w Turnowě, 10 zl. — p. *Frant. Wěšjn*, posl. bohoslówj, 5 zl. — p. *Jan Zikl*, exposit w Bechljně, 10 zl. — p. *Kašpar Fejérpataky* w Sw. Mikulášj, Lipt. stolici, 10 zl. — p. *Josef Šulc*, farář w Štětj, 17 zl. — p. *Wáclaw Sluněčko*, posl. lékařstwj, 5 zl. — p. *Adolf Heyrowský*, posluchač práv, 5 zl. — p. *Vinc. Wehrich*, 10 zl. — p. *Jos. Čížinský*, kaplan Tynišťský, a p. *Jos. Pelikán*, zkašený syndikus Tynišťský, pro knihownu školy Tynišťské, každý 10 zl. — p. *Fr. Rolegček*, prof. na c. k. gym. Litoměřickém, 10 zl. — p. *Vincenc Náhlowský*, posl. theol. w Litoměřicjch, 10 zl. — p. *Aloys Škampa*, posl. filos. w Praze, 10 zl. — p. *Wáclaw Kolátko*, posl. bohoslówj w Litoměřicjch, 5 zl. — p. *Josef Šaurek*, farář na Teyně, 11 zl. — p. *Wáclaw Wrzák*, posluchač práv, 5 zl. — p. *Josef Šafránek*, kaplan w Bydžowě, 10 zl. — pan *Aloys Šembera*, auskultant při magistratu Brněnském, 50 zl. — pan *Frant. Feyerfeil*, koncipista u. kameralnjho úřadu w Linci, 6 zl. — p. *Ant. Musil*, ingrossator u c. k. desk zemských, 30 zl. — p. *Jan Nep. Zedrich*, kupec w Nimburce, 10 zl. — p. *Jos. Chmela*, prof. na c. k. gymnasium králowěhradeckém, 10 zl. — p. *Karel Boleslaw Štorch*, akcessista u státnj aučtárny, 10 zl. — p. *Jan Gindřich Marek*, farář w Kozogedeck, 10 zl. — p. *Bohumjř Ritter z Rittersheimu*, 5 zl. — p. *Jos. Hala*, kandidat doktorátu w lékařstwj, 10 zl.

Redaktor : *František Palacký*.

Tiskem *Jana Host. Pospjřila*.

ČASOPIS

ČESKÉHO MUSEUM.

GEDENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK TŘETÍ.

W PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

1837.

1.

Wýgimek ze Z á w i š e,

truchlohry od prof. S. Macháčka.

Prwnj Gednánj.

(Předsnj kostela Minoritského we Znogně. W lewo napřed weđe několik stupnjčků ke kapli zamřžené a oponan zastřené; za tau schody do hradu. W prawo napřed branka, w zadu wedlegšj wchod do kostela.)

1. Přjběh.

Homobonus wpaustj brankau *Gindřicha z Kunryňku* staršjho, pautnický oděného.

Homobonus.

Tu gsme, starý pautnjče, giž na mjestě.

Kunryňk (se ohlžege).

Kde, ó kde tu odpočjwá *Ottokar*?

Homobonus.

Měgte malé strpenj, až uzawru. (Zawjrage branku.)

Do poledne dnes gest zapowězeno.

Do kostela Matky Božj pauštět lid;

Newjm, zdaliž mi to wygde na dobro,

Že gen také sem wás nynj uwádjm.

Kunryňk.

Nebudiž wám žel, že gste mně uslyšel,
 Neboť poslednj to byla prosba má,
 Kterau na swětě gá přednesl člowěku.
 Před mým krokem každým hrob se otwírá,
 A mně nelze dogjt geho pokoge,
 Pokud králi swému úctu nesložjm,
 A se s njm tu nerozlaučjm na wěčnost.

Homobonus (se ohljdage).

Gsme-liž tady sami? — Kostel uzavřen —
 (K lewé straně.)

Tudy sestupugj s hradu; odtamtud
 Nepobýwá nikdo tady na dlauho!
 Sjně ta gich upomjná na lecos,
 Coby rádi zapomněli na wěky;
 Ani z hostů wšechněch, gešto za těch dnůw
 U welikém počtu tam gsau hospodau,
 Rád kdo na mrtwého krále zpomjná;
 Protož musj opona geg zawjget! —
 Pogďtež tedy, an tak dobré wíle gste,
 Pohledněte na hrob krále slawného! —

(Zatáhne, opona u kaple se odestře, a za mřížj gest widěti čerweným aksamjtem pokrytau rakew na marách, před nj erb český, t. bjlý dwaucasy lew w čerweném poli; se stropu wisj hořcej lampa.)

W této rakwi odpočjwá.

Kunryňk.

Zde, ach zde!

W toto auzké obydlj ge stěsněn král,
 Gemuž nestačilo dědů králowstwj,
 Tady pochowán gest lew ten wšemocný,
 Gehož pohled přjsný lekal národy,
 Osamělý, zanedbán a pohrdnut!
 Pane nešťastný, tys padl hluboko!
 (Sklesne na stupnjch přede mřížj.)

Homobonus.

Od Lawy, kdež na swatého Rufa den
Zradau bezbožnjků bjdně dokonal,
Dal geg cjsař Rudolf nésti do Wjdně,
Odtamtud pak do kláštera našeho,
Kterýž nám byl nebožtjk sám založil,
Byli to bohabogný, dobročinný pán!

Kunryňk.

Mně tak milostiw, můg přjtel gediňf,
Chlauha má!

Homobonus.

A pro tu gehu milost k nám
Welebyme geg tu wedlé zásluhy,
Modljce se hodinky zde každý den,
Aby swatě odpočjwal w pokogi.

Kunryňk.

Wšickni, kdož gsau gehu byli poznali,
Želte w popeli a prachu lkagjce,
We dne w noci oslzugtež hrdinu.

Homobonus.

Ledakdos giž na mrtvého zapomněl,
Howj sobě nynj hřjšanau odměňau,
Kteréz nabył za zradu.

Kunryňk (se zdwilina).

O zadržte,
Nebudte tu myšlénku mi we hlawě,
Wetchý mozek můg by se mi wztekem zňal,
Gá bych dokončil swých smyslů pozbawen!
Ramenó mé oslablo, gá negsem s to,
Abych zrazeného pomstil na wrazech.
Pomodlil bych se tu rád, ne prokljnal! —
Oni s králem mým mne všeho zbawili!

Hvězda krásná nade všemi hvězdami
 Gewil on se na české mi obloze,
 Wúkol rozesjlage swé paprsky
 We kraginy sausednj i vzdálené;
 Vlászce a wěrnosti k nj obrácen
 Gá se blahý srdečně z nj radował:
 A ti zrádcowé gi dolů strhnuli,
 Připrawili o lesk gi a o žiwot.
 A mě obstaupila tmawá, chladná noc,
 Wšecky bauře tropj žert si z wlasů mých,
 Blandjm, wzywám pomoci a noclehu,
 Nikdo nenj ráden mně, ni pomocen! —
 Nohy mé mi poslaužily naposled,
 Ty mě k mému dobrodinci dowedly! —

(Klekne na stupnjch před kaplj. Zdaleka slyšeti temný zpěw kostelnj.)

Homobonus.

Eyhle! tušjm w kostele že zpjwagi.
 Podjwám se do kůru a pozeptám,
 Co se obzwláštnjho tam dnes osnuge?
 Zdali tu gsme gisti? —

(Ke Kunryňku)

Bud'tež kdekoli,

Máte wěru proč se tady ukrýwat,
 An gste Ottokarowi tak nakloněn;
 Takowého cos tu nesmj na gewo.
 Pomodlete se tu, než se nawrátjm,
 Za blahoslawenost geho Otčenáš.
 (Odegde stranau kostelnj.)

2. Přjbeh.

Gindřich z Kunryňku sám.

Modlí se! — Co mi zbývá geště dnj,
 S radostj bych na kolenau promodlil,
 Usta má by žalmy genom úpěla,
 Oči mé by pohlédaly k nebesům,

Pokud by gim propúgčeno pohlédat,
 Kdybych s to byl tebe, králi slitowný,
 Na žiwota swětlo zase wymodlit,
 By twúg pohled wšecky protiwnjky twé,
 Nectnau ženu twau i s gegjm miljkem,
 Co blesk pomsty nebeské w prach porazil !
 Wšak mé bědowánj marno zapadá !
 Bůh i člowěk bjdnjka mě oslechá !
 Šediwce mě učinili zebrákem,
 Z hradu otců mých mě wyobcowali,
 Pohaněli mne, a dali do klatby,
 Gelikoz gsem tebe tak byl milowal,
 Že gen sočit mohu na twé záhubce. —
 Gá se wšeliké giž odřekl naděge :
 Gedna žádost gen mé srdce plnila,
 Nedagjc mi odebrat se ze swěta,
 Abych, pane, na twém hrobě dokonal.
 Zde, ba zde chci skonati, zde n tebe !
 Geden loček zbawj wšech mě nesnázj !

(Wstana se ohlžj.)

Nuže ! než se mnich zas ke mně nawrátj !

(Wyňme lahwičku z šader.)

Průwodce ty ze žiwota trapného,
 Pogd' a usteliž mi k boku přjtele,
 Abych umjrage blizek toho byl,
 S kterým za žiwa gsem wěrně obcowal.

(Klekne a sepne ruce.)

Pane ! odpusť winy twému sluhowi !
 Pakliž mi chceš geště milost prokázat,
 Rač gj mému Gindřichowi udělit !

(Modlj se potichu, mezi tjm přestane zpěw w kostele a zdráwi
 buďte z kostela zawzuj s bubny a trubami.)

Co gest to ? (wstane.)

Co hlomoz tento znamená ?

Které srdce lidské smj zde wýskati,
 Kdež i kamenj by plakalo ? —

3. Příběh.

Homobonus z kostela k *především*.*Kunryňk* (k němu).

Co to ?

Kdo tu ruší pokoj svatý mrtvého ?

• Nepřege mu zběr ta vražedlná ni toho ?

Co ten vzteklý hluk ?

Homobonus (tagemně).

I toť pán Záviše

Slawj dnes své zasnaubenj s králownau,

Ale beze skwóstnosti a podtagj.

Kunryňk.

Ha, co slyšjm ? chce mě peklo mámiti ?

Zasnaubenj s králownau ? — To nemožná !

Poslednj tu pozůstalau krůpi cti

Ona nepromrhá za swým frégirstwjm !

Nepohanj Ottokara po smrti !

Ne ! to nemůž být !

Homobonus.

A přede gest tomu tak !

Gegj syn, král Wáclaw, gak se doslýchám,

Sám to gegich zasnaubenj schwaluge.

Kunryňk.

Nikoliw ! Ne ! třeba se lstj wymohla

Syna svého dobrotiska swolenj :

Geho srdce gistotně se opjrá.

A nech celý swět těch nowých manželů

S chwalozpěwy od oltáře prowázj :

Gá gich sňatek do smrti až prokljnuám !

Požehnánj kněze ať se proměnj

W klatbu na věky !

Homobonus.

I pomněte se pak!
Nechte ranhánj! a pospjcheyte pryč;
Brzo budau do hradu se wracowat!
(Zastře kapli oponau.)

Kunryňk (nedávage naň).

Zde! ó zde! kde na ně král sám pohlédá!
Kam se swědomj a staudnost poděly?
Potuchnul giž dáwný swěta pořádek?
Uwykaj sowy záři slunečnj? —
O, můg Ottokare! nynj patrno,
Že tě w nešťastnau tu bitwu pudila,
Bys tam hrdinnau swau duši wypustil,
Aby ona weřegně a swéwolně
W Záwišowě náručj se kochala!

Homobonus.

Takowých se řetj dopauštěti! Pogďte gen!

Kunryňk.

Mrzkost tu chci hlásat swětu celému,
By se nad nj gedenkaždý užasnul,
A tak —

Homobonus.

Probůh, genom tuto dobu nic —
Kdy byste sem králowny hled obrátil,
Zaplatil byste swau smělost životem!

Kunryňk.

Pro umřenj přišel gá!

Homobonus.

Ach, pogďte pak!
(Otwře braňku.)

Kunryňk (rozewře oponu kapelnj).

- Ona má geg widět ! Pohled na krále
Woley do srdce gj každé bezprawj,
Kterěž gemu páchala —

(Slyšeti zdaleka a pak po přestáwkách wždy bljže a bljže bubny
a trauby průwod prowážegj.)

Homobonus (anzkostliwě uchopiw Kunryňka za ruku).

Gdau do hradu !

Nemeškeyte —

Kunryňk (se mu wytrhna).

Warug, mnichu, ode mne !

Od něho se neuchýlím !

Homobonus.

Bože náš !

Milota giž tu ! (odkwapj brankau).

Kunryňk.

Gá se ho nelekám !

4. Přjbeh.

Milota z **Dědic** wygde napřed z kostela. **Kunryňk** stoge na stupnjch kapelnjch měřj naň pohled. Pozděgi *hlasatelé*, *Páni koraukewnj*, *panoši*, *dwořanky*, *Závíž Wjtkowic* a králowna *Kunhutau* pod nebesy. *Tudomány Ferentz*, wyslanec Uherský, *Wogtěch z Lobawy*, wyslanec Wratislawský, *Gebhard z Berneku*, purkrabj na Znogně, *Wjtkowici* a mnoho Českých, *Morawských* a *Uherských Pánů* a rytjřů w průvodu z kostela.

Milota (měře na hrad zahljдне Kunryňka a zastawj se).

Co tu chcete ?

Kunryňk.

Králi prozrazenému

Prokázat čest poslednj.

Milota.

Ha, padachu!
Gehněťj twé rauno wlka ukrywá!
Kdo gsi, wyzney se mi, prawjm!

Kunryňk (se wztýče).

Kunryňk!

Milota.

Měl gsem za to, že gste dáwno mrtwolau,
An wy za žiwa tu geště strašjte.

(Práwod wcházj z kostela na hrad.)

Kunryňk.

Kýž bych mohl wje, gak to! kýž dech můg ged —
Pohled můg hled baziliškůw, abych wás — —

Milota (přeruše mu řeč).

Netrýzněte ucho mé swým třeštěnjm,
Uchylte se, aby na wás pohledna
Nikdo se tu nehoršil. (Zatáhne oponu.)

Kunryňk.

Kdo winy prost
Krále nezradil, můž na mě hleděti,
Kdo to nemůž, ó kýž dáwno oslnul!

Milota.

Klid' se! dyl twé šediny, ty zlolagce,
Před mým mečem tebe neuhágj.

Kunryňk.

Na bezbranného geg tasit pozadu,
To gste wy giž dokázal.

Milota (tase meč).

I ty ho zkus,

Starý dábě!

(Závěš vystupj z průvodu mezi Kunryňka a Milotu, Gebhard za njm, hudba umlkne a všickni se zastawj.)

Streyče! co tu počjáš?

Kam tě vede prudkost tvá?

Milota.

Tě zbawit chci

Nepřjtele!

Závěš.

Ten kmet můg nepřjtel?

Milota.

Nepřekazjž trestati mi toho gizliwce,
Čertem dychá každé slovo z gehu ust.

Závěš (k Milotowi).

Pustiž mimo sebe dáwné nechuti,
By nám nekalily radost nyněgšj.
Geho šjgi hněte welká nehoda;
Otrap nesmjrnost mu slow těch wypaušj,
Priwlastňugjc gemu práwo, šťastněgšjch
Z rozkošného wytrženj zbuzowat.

(Ku Kunryňkowi)

Wjteyte nám, starý pane, srdečně
Do Znogma! (ku králowně)

Hle králowno, pan z Kunryňku,
Wěrný Ottokarůw druh a služebnj.
Tentě nám mnohé zemany w Rakansjch
Ku koruně České našj naklonil,
Aniž se gj strhl, když byl wéwodstwj
Cjsař Albrechtowi synu udělil;
Protož musel z wlasti swé se wyhostit,
A hle w prawau dobu k nám se dostawil,
By byl při weselj našem přjtomen.

Milota (wetkne newrle meč do pošwy).

Kunhuta (předstaupj několik kroků, pro sebe).

Blaud ten starý! (na hlas)

Pamatuj gá se naň —

Zde však nenj mjsto, bych geg přigala.

Kuwyňk (k Závišovi).

Wy gste na omylu, pane Záviši.

Toto nenj raucho slawné, swatebnj,

Kterýmž oděn gsem: to oděw pautnický,

Gakýž wyobcowanému náležj.

Ljšil bych se mezi wámi podiwně,

Pánowé, wy hogně obdarowanj!

Mně by slzy hořké tekly do wjna,

Kterého bych na tom mjstě požjwal,

Kdež můg milý Pán a přjtel králowský

Wašj zradau ležj zbawen žiwota.

Milota (k Závišovi).

Sám to nynj slyšjš!

Páni a wladykowé (w průvodu).

Skolte geg!

Milota (zároveň).

Ten smj —

Kunhuta (obražena gsauc se brzo zpamatuge).

Neprodljweyte tu, milj Pánowé,

Abý nermantila starce šjlenost

Utěšený tento den nám powěstmi

Dáwno sešlými, nám wjtá budaucnost!

Dál!

(Pospjchá do hradu, ostatnj za nj, mimo *Záviše*, *Milotu* a *Gebharda*.)

Kuwyňk (wolage za nj na Ottokara ukazuge).

Zde newěrnici hrozj minulost!

Gebhard (za ruku vezma Kunryňka).

Umlknětež —

Závěš (ku Kunryňkowi).

Sebeřte se, Kunryňku,
Sic wás neuchránj dyl má antrpnost.
Negdeme-li také cestan gednau,
Předc nám osud gednoho dal odpůrce:
Na wás newře Rudolf, a mně nepřege,
Protož naposled si deyte poradit.

(Na Gebharda ukazuge.)

Purkrabj wám podá oděw přjslušný,
Byste k weselj se mohl dostawit;
Snad nás při něm lecos geště sgednotj,
Gestli sobě gednau usrozumjte.
To si považte!

(Odegde na hrad.)

2.

S l o w o o k r i t i c e.

Od Dra. Josefa K. Chmelenského.

Kritika musj w každé literatuře swé mjesto mjeti; kde té nenj, tam bychom posawáde i nadarmo vyššjho liternjho žiwota hledali.

Zle, welice zle bylo tedy, když náš *Kolár* roku 1821 pěl, anebo lépe a prawdiwěgi řečeno, *úpěl*:

„Autorowé na hanu kdo giných nedbáte a chwálu,

K nám gděte, u Slowanů z těchto ni gedno nenj.“

Kritika, uzawjragjc w sobě saud o uměleckém předmětu w ohledu na geho wnitřnj i zewnitřnj cenu, nemůže se nedotýkati i toho, co Kolárowi *hanau* a *chválau* slowe. Co se chwały týče, té bylo u Čechů w prwnjch časech dosti sypáno, ano w literatuře našj před desjti a wjce lety panowala epocha samého streyčkowánj a tetičkowánj; slowem, tenkrátě si mnozj na literaturu a na spisowatele *hráli*, a každý, kdo genom několik slow českých napsati uměl, aneb něco dost mizerného napsal, slaul spisowatelem, geho streyčkové a tetičky literárnj ze wšj sjly swé geg hned chválili, a aby gegich chowan, wšude kde se lidé gegich druhu nalezagj, slowůtnosti spisowatelské došel, i hned u weřegný buben udeřeno. Toho času nastala tedy u nás *doba chwały*; ba, panowalo téměř wšec ono mjněnj, že se wšeccko, cokoliw z tiskáren na božj swětlo wystaupj, chváliti musj, chceme-li se českých knih w hogněg-

šjm počtu dočkati, ano rekrutovánj spisowatelůw ze všech stran byla neywětšj snaha té doby. Slova *wlastenec* a *spisowatel* byla synonyma, kdo se kde swau láskau k materskému gazyku progewil, musil chtě nechť psáti, třeba ke spisovánj ani schopnostj ani powolánj neměl, a kdo několik řádek anebo weršjkůw napsal, gmenowán byl vlastencem, ano často slowútým vlastencem.

Rozmnožovánj se počtu spisowatelůw, dospěnjm mladšjch a wstaupenjm staršjch na wyššj stupeň dokonalosti liternj počaly se spisy důkladněgšj roditi, čjmž konečně prwněgšj nedoukové, ačkoliw trochu pozdě, onoho přeswědčenj došli, že se nepowolaně w řadu spisowatelůw postavili, a mezi nimi z počátku aneb genom z nauze, aneb z pauhé dobrosrdečnosti trpjni byli. Dūkazem toho gest náhlé umlknútj mnohých pánůw, genžto nás druhdy swými nechutnými škwáry téměř zatopowali. To se stalo beze všeho násilj, a beze všeho káránj u takových nepowolaných spisowatelůw, kterým soběctwj všeho rozumu neodňalo; a však ostalo geště dosti osob, které nám posud kaukol mezi pšenici segj a to djlem ze swéwole, djlem z newědomosti. — Má-liž se vždy čekati, až teprwa čas zlě tjmto způsobem zplozené wyhubj, anebo má se nemoc ta hned w počátejch ničiti a hogiti? — Nezapře gistě žádný, že se druhé státi má a musj. My nepotřebujeme mnoho spisowatelůw *ledagakých*; naše literatura, práwě že teprwa od nedáwna ze sna dwěstiletého procitla, může genom rozumnými a dobrými spisowateli od opětného dřjmánj, a snad věčného spánku zachráněna býti, gen takowj mohau gj opět wážnosti u sausedůw, ano i u vlastencůw zjskati, a to však gen tenkrátě, když se špatnými knihami gegich bez toho obtjžné snaženj nekazj.

Čechowé — co prawjm, gistě nenj marná chlauba! — mnohau snahau a mnohým zdařilým počjnánjm literaturu swau aspoň w těchto letech na tak čestný stupeň pozdwlhli, že i před přjsné forum kritiky gednotliwá djla postaviti se neostýchagj; ano u Čechůw giž takowá rodj se djla, že podobných ani mnohý národ nemá, genžto nedáwno na nás s opowrženjm se djwal, a nynj teprwě sobě oči protjratj počjá, nechť ani wěřiti, žeby možné to bylo, co mu skutečnost

stawj před oči. Gest arci takowých pracj u nás pořjdu, — a však, kde medle dokonalost po haufech se nalezá?! — ale i z mála dá se sauditi, gaka sjla w národu českém posud spočjwá, a co tato wzbuzena gsau k nowému, pěknějšmu žiwotu podniknauti a wykonati mocna gest.

Wšemožná dokonalost w dosaženj všeho, cožkoliw k dobru a ke cti českého národu a české vlasti počjname, gest hlawnjm našjm cjlem, cjlem každému prawému vlastenci přeswatým, cjlem, před njmžto všeco soběctwj a každý njzký chtjě se skryti musj, a protož třeba zwolna všeco odstraňowati, co prostřednjho gest, co však špatného, co neyrychlegi meytiti a udušowati. Toho dosjci lze toliko mandrau a opatrnau kritikan, rozbjrajcj negen *materii*, čili wěc samu anebo předmět, o kterém spisowatel gednal, alebrž i *formu*, a tuto ze všech zřetelů, totiž aestheticky, logicky, grammaticky a t. d. Rozbjránj to musj býti všemožně důkladné a obšjrné; rozbjránj to pocházeg ze sandu wědecky gasného, zrcadljcjho se w bytnosti předmětu toho, o kterémž se gedná, rozbjránj to konečně měg základ swůg w prawidlech takowých, genžto z přirozenosti, podstaty anebo pogmu věci čili předmětu se wywinugjce sand o prawdě anebo přiměřenosti geho takorčka samy wynášegj. Takowé rozbory se owšem gen od muže všestraunně wzdělaného, s krasowědan se po léta zaměstnawagjcyjho, slowem od oswjcence očekáweyto, a však drzost byla by, kdyby kdo giný na kritiku se odważowal.

Pole kritiky gest široké a tak rozmanité, gako gsau wšecy swobodné činnosti ducha lidského objragjcyjho se s wědami a uměnjmi. Tjm se tedy tworj wšecy způsoby kritik, genž gsau: filosofická, historická, technická, filologická, umělecká *) a t. d., a z toho giž wlděti, že, má-li kritika prawau kritikan býti, gednomu člověku o všech wěcech a předmětech psáti nemožno. Tjm se právě rozeznává kritik

*) Nemožno nám o všech formách kritik zde šjře gednati, nechceme-li aby pagednánj naše až w knihu wzrostlo, a tak w listy tyto nepatřilo. Nám gen na tom záležj, všeobecně o kritice tak gednati, gak se nám toho pro čas nynějšj potřeba býti zdá.

čili posuzowatel umělecký od sudjka, že prwnj gen o věcech pjše, kterýmžto dokonale rozumj, druhý ale naopak o všem žwanj. Z této přčiny gest pronešenj prwnjho wždy posauzenj nebo saud; druhého slova, nemagjce objectivnjho základu a newyplýwagjce z prawdiwého přeswědčenj gsan wždy toliko pauhé zdánj, a w tom buď samá chwála, anebo, což se geště častěgi stává, samá hana. Chwála takowých, — od nichžto se něgakého prospěchu dočkati domýšlegj, anebo, kterj giž gakési privilegium „non aliter quam bene scribendi“ magj; hana takowých, — gež nenáwidj, gimž záwidj. Proto prawý posuzowatel wystupuge wždy zřegmě a prawým gmenem vlastnjm; swědom sobě gsa swé poctiwosti a sprawedliwosti sporu počatého, přjtel toliko dobré věci, chwálj gen to, co chwály hodno, kárá gen to, co hany zasluhug; slowem prawý posuzowatel mluwř gen wždy o věci, nikdy o osobě, genu gest prawda nade všeco, záměr geho gestř podpora a powýšenj dobrého, anebo zawrženj a pohubenj špatného. On gest nástrog Nemesis literárnj, neohlžegjce se na žádný nimbus, který mnohý nedouk okolo swé hlavy wšeligakým způsobem sobě opnauti uměl. Gináče to dělá sudjlek, aneb tak nazwaný kritikaster. Ten se rád za giného skrývá, a neyraděgi pod cizjm gmenem, anebo pod neznámau šifrau swé ničemné stwůry do swěta wysjlá. Swědom sobě gsa swé ničemnosti a nahoty dušewné gest podoben buď pochlebnjku, který genom pro zisk chwálj, aneb aukladnjku, genž, zákeřnickým způsobem dobrau powěst wraždě, gen toho tupj, aspoň tupiti usiluge, genuž nepřege, aneb od něhož uražen se býti domnjwá, aneb od kteréhož zatemněn buď giž byl, aneb se zatemněna býti bogj; slowem: sudjlkowi takowému gest osoba spisowatelowa všeco, spis — ničjm; hlawnj geho podporau gest lež a utrhanj, záštitau falešné gmeno, zaměrem a cjem poslednjm ukogenj swé náruživosti, pomsty, záwisti a nenáwisti. On gest Mehistofeles literárnj, kráčegjce wždy gen we tmě a rozswwagjce kaukol do pšenice, na gegjžto bohaté pole geho njzká duše ani pomnjti w stawu nenj. Hanba o takowém mluwiti.

Wymezeno bud' u nás všeco, co se utrhaným sužlíváním nadřetených podobá, pečováno bud' ale všemožně o dobrou kritiku, gelikož ona gest nevybornějšj prostředek k rozšiřování věd a umění, gelikož gj duševný život se vzdělává, žijí a rozšiřuje, gelikož ona to, čeho se ginde teprva štením náramných foliantů domakáváme, často v několika řádkách v známost uvádí.

Dle toho, co gsme o kritice a gegjm užitku pronesli, gest tedy žádanej věc, ano i potřeba, by kritika, i v české literatuře giž powstala, se den ode dne šjřila.

We věci to samjagj se nám přede wjím tyto čtyři hlavní otázky:

I.

Kde má kritikám mjsto wykázáno býti?

II.

Kdo se má u nás hlavně a vlastně kritiky ugřti?

III.

O jakých knihách se magj kritiky psáti?

IV.

Gakého způsobu u spisování kritik má se užívati?

Podánj odpovědi všemožně určité, a důwody krátkými podporované gest šlohan tohoto pogeďnánj.

I.

Komu staw literatury české a poměr spisowatelů k nj gen poněkud znám gest, ten gisté na ten čas kritikám mjsta nikde ginde leda w časopisech našich wykázati nemáže, neboť my geště na časopis zvláštnj pauze kritický, gakowý w každé cizokragňj většj literatuře nalezáme, pomysliťi nesmjme, gešto se takowý gen tam udržeti máže, kde se giž literatura na všechny strany rozvětřila, a kde i hognost posuzowatelů důkladných se nalezá.

Zábavníky všechny dle dávného a pravého sandu se nemají kritikau objrati, a i my tomu z příčin bez toho každému známých přisvědčujeme.

Podle našeho mínění gsau mezi posawadajmi časopisy našimi *gen dva* časopisy, w kterýchžto se kritiky ugmauti, a dobré owoce přináseti mohau, totiž: *časopis musegnj a časopis pro katolické duchowenstwo*. Oba pod aegidau wysoce wážených ústawů, prwnj pod záštitau našeho vlastenského museum, druhý pod ochranau kněžecj arcibiskupské pražské konsistoře. giž swým stanowišťem s to gsau poli kritickému trwanliwost pogistiti, a hledjce oba k wěcem dwogjho aučelu, giž i tjm druh kritiky své wykázany magj, z nichžto se prwnj swětskými, druhý duchownjmi předměty wýhradně objrati by měl. Na sandy w časopisech těchto podané čtenář wjce dáti může, proto že redaktorové, odpovědni gsauce swým wázným ústawům, a tak *gen k věci a oslawenj swého časopisu* hledjcy, genom prawdu a užitek wšeobecný před očima magj, aniž tak snadno hrěckau a reydišťem stran a gegich naružiwostj se státi mohau, čehož i gegich wyššj postawenj nedowoluge.

Časopis musegnj. — neystaršj ze všech českých — má to weliké štěstj, že muž wšestrauně wzdělaný, weleoswjcený, zkušný, i hlubokým důmyslem i čistau mrawnostj i mandrau powážliwostj ku každému wyššjmu liternjmu podnikánj zcela schopný redaktorem geho gest. Dary wýborné, gež mu matka příroda u weliké štědrostě podala, obgewily se nám w neywyššj skwělosti w geho historickém a kra-sowědném zpytowánj. Pan *Palacký* *) má wáznost we weškerém slowanském liternjm swětě, a dle swého dosawádnjho studium, zwláště wědy aesthetické, gest on negen w stawu každau pro časopis musegnj podanau kritiku auplně oceniti

*) Tyto řádky o wýtečném spisowateli tomto bychom do časopisu toho nekladli, aniž by tomu skromný náš p. redaktor byl awolil. Že však swazku druhého a třetjho redakce náš wzácný vlastenec p. praefekt Jos. Jungmann proto na se, wzjti se uwolil, že p. Palacký as pět měsíců w Římě za příčinau historického bádánj meškati musj, bylo nám přáno, své upřímné mínění o tomto slowutném muži zde pronesti.

a posauditi, alebrž i sám neydůkladnějšj kritiky pro časopis ten psáti, gak to giž negen w Musegnjku, ale i w giných učených spisech často dokázal. Geho česká historie — kéžby nám gi brzo w českém gazyku vydal! — gest a zůstane památníkem lásky vlasti a učenosti české, gegž na rozkaz našeho o všeco dobré a krásné pečliwého neyvyššjho purkrabj G. Exc. Karla hraběte Chotka z Chotkowa a Wognjna a wysoce slawných stawů českých p. *Palacký* stawiti počjná, k gehož krásnému a trefnému wytknutj práwě materialie w Řjmě zbjrá, a gegž dogista ke eti i chloubě českého národu dostawj. Z listů geho do Prahy posláných se tan naděj směle kogiti smjme. I aesthetika p. *Palackého* — gen co dle zlomků od něho wydaných sauditi možno — epochu by činila, kdyby gemu popřáno bylo, gi dokončiti a na swětlo wydati. Že ze všech časopisů českých časopis musegnj w neywětšj uctiwosti se nacházj, gest bez toho wěc wůbec známá, a posauzenj zde wyslé každý spisowatel spjše k mysli swé připustj, než kdyby někde ginde pronešena byla, proto že to wěc gest bezpochybná, že zde prawá ušlechtilá mysl, a zdravý i uměnjm i zkušenosťj ztvrzený saud za stolem sedj. Důkaz toho neomylný gest, že kritikám a posudkům w musegnjku pronešeným, zřjďka bylo weřegně odporowáno, a dalo-li se to kdy, obyčegně odpor wedaucej strana wjce sobě odpowědj swau škodila, než se to samau na spis wyslau kritikau státi mohlo. Ostatně newýrownaný p. redaktor we swé mŕtrně pracowané předmluwě k gedenáctému ročnjku časopisu musegnjho sám se wygáďril, že čtenářům swým zpráwy liternj z celé Ewropy podáwati a w domácjch ostřegšj nežli posawád kritiky šetřiti w aumyslu má, čjmž se tedy we wěci této tak potřebná a žadaucj sám obětowal, a tjm nás k powinowaným djkům zawázal.

Neméně chwalně se nám zmjnití gest o *časopisu pro katolické duchowenstwo* musegnjho gen o rok mladšj, gehožto prwnj a hlawnj půwod, gak wůbec známo, náš drahý vlastenec p. Karel Winařický byl*). Každý zná weliké zá-

*) Viz: Česká Wěsta od roku 1834 str. 23.

sluhy, než sobě o tento časopis výsoce důstojný a učený redaktor p. *Wáclav W. Wáclawček*, kanovník a c. k. guberniální rada, tato chlauba českého duchovenstva po čtyři léta získal. Zasluby, než sobě nynější redaktor jeho výsoce důstojný p. kanovník *Wáclav Pešina* o časopis tento od roku 1833 shromažďuje, rostou a širí se rok po roce, a časopis tento hned od prvních počátků svých téměř samé původní práce v pěkné, ušlechtilé, čistě české, slohem vzorné proze obsahující gen. přičiněním velikým a horlivostí skoro bezpříkladnou téhož váženého p. redaktora té zevnitřní ozdobou dosáhnul, kteráž nad všecky cizokránné bohemluvecké časopisy vyniká. Jeho neunaveným staráním tak se stal oblíbeným, že se počet jeho předplatitelů a odběratelů až na plný tisíc rozmnožil. Při veliké pílnosti a vroucí lásce našeho nad jiné vysoko se skvavého duchovenstva pro všecko dobré a spasné, nagdeme mužů osvědčených hodnost, který aneb těžký posuzovatelů čestně a k prospěchu literatury i mravnosti zastává. Vycházejí již i zde všelike posudky a recenze, ač k litoosti naší větším dílem na knihy bohoslovné německé, a gen. lásce křesťanské — kteráž duchovenstvu negem přirozená, ale i povinnější gest — to připečejší dlužno, pak-li si mnozí na příliš miznou kritiku — zvláště co do knih českým jazykem vycházejících — stěžuje. Však i tu by se, aspoň nyní již zůstati dala bez úhmy duchovní vážnosti, gesto se kritika vždy toliko s plodem literárním a nikoli s osobou obírá, a i přímá a ostrá pravda způsobem tolikož duchovního důstojným pronesti se dá.

Vážený Krok, objíraje se po ten čas nejvíce věcmi přírodnickými, ovšem byl by s to, nám dobré kritiky podávat, ano podal nám již mnohé tak pěkné, že za vzor sloužiti mohou. Tento časopis vzdělavcem českým připsaný a vůbec čestně známý newychází dosti rychle po sobě, a tím se k účelu tomuto z té přejmy úplně nehodí, proto že kritika přemnohých spisů, má-li užitek pravý vynášeti, brzy za nimi kráčet musí. I to zde se zdá vaditi, že časopis tento mnoho odběratelů pro svou pauzu učenou tendenci nemá, a gen. obětmi výsoce učeného vlastence našeho

p. J. S. Presla, žiwen gsa posawáde, z řady časopisůw českých newystaupil.

I *Hronka* by se s kritikau objrati mohla; kdyby častěji vycházela, k nám pravidelněji docházela, kdyby se větší prostor w nj pro pole kritické nacházela, a konečně kdyby zábawníkem býti neměla. Šest archů oktáwowého formátu za čtyři měsíce gest příliš málo, ano skoro málo pro aučel p. redaktora pečlivého w návěštj o Hronce wydaném. Ostatně zde právě by dobře kritika posloužila, gesto přáti gest, aby na wíce mjstech své sjdlo měla, a tak nega w perle našj Wlašti české, staroslawné Praze, ale i w markrabstwj morawském, k českému králowstwj i řízenjm božjm, i zákonem, i řečj přiwtěleném, i w nowě rozkwětagjcjm Słowensku swůg pewný stan rozbila. To by ručilo za neywětšj nestrannost gegj; rozumj se, žeby na každém z těchto řj mjst muž oswjcený a všestranně wzdělaný u wedenj kritického sandu se uwázati, a geg, prawdu gen přjsnau háge k prospěchu wěd a uměnj, řjdiťi musil. *Hronka* musj sobě dle našeho sandu teprwa stálé čtenárstwo zjskati, a toho desjci lze gen podáwánjm takowých předmětůw, které obecné chuti dosti učinj; pročez ona, aspoň nynj, gen krátké liternj zpráwy, zwlášť z Uher by podáwati mohla, ano i měla. Ty však buďte o něco obšjrnějšj, než se posud stáwalo. I častějšj buďte zpráwy o celém liternjm žiwotě Słowákůw, a o všem, co se we Słowácku pro literaturnu dobrého koná.

Česká wčela dle aučelu swého málo se může s kritiki zamlšeti. Wčela buď pawau wčelau, to gest zábawa pauze užitečnau. Spogena gsauc s Nowinami, každému národu welice potřebnými, hled' hlawně to obgewowati a wylitčowati, co w Nowinách pro auzkost mjsta státi nemohlo, a-nebo co do přjsných mezej nowinárstwj nenáležj; ona nám podáwey obrazy z historie obecné, popisug nám znamenité plodiny a úkazy w přjrodě, zpráwy o nowých wynálezcejch a t. p. Wčela wyluč wšecky erotické básničky, zde nalezejte se genom krátká ohlásenj o nowě wyslých knihách wšechněch, proto že tauto cestau publikum neyrychlegi známost o neynowějšjch wěcech dostati může, gesto Nowiny a

Wčela se poštau do všech kragů českých, do Morawy a do Uher téhodně dwakráte rozesjlagj, diwadelnj zpráwy budte gen kratičké, ano vycházegj-li giž takowé zpráwy kde ginde, dobře bude snad, když i ty se zde zcela wynechagj, a gen ku konci každého měsíce zkrátka powj, co se w diwadle českém dobrého dalo. Bez toho naše diwadlo přjsnau kritiku we všech ohledech posawáde nesnese. Wčela bud, gak se gedem z našich přátel výborně wygádlil: *populárny Krok a Musegnjk*.

Od *Kwetů* nežádeyme gen — kwěty. Potřebj nám welice časopisu, kdeby se mladj diletanti — owšem sami ze škol wyslj — na weřegnost pauštětj nawykali, wedeni gsauce maudrým, opatrným a oswjceným redaktorem. I Kwěty chtěly giž někdy po kritice sahati; stalo se to však wětšjm djlem nešťastně. Zwlášťe nynj, a wždy, pokud redaktora, gaký býti má, nemagj, a dokud gen tak rostau, gak se spisowatelům k nim přispjwagjcjm ljbj, bude dobře, když w tomto oboru tak nechagj. Ale byť i Kwěty redaktora aestheticky wzdlaného a zkušného měly, neradili bychom, aby se w nich kritikám mjsto dávalo. Takowý redaktor by na giné wěci hledětj musel. Měl by wzniagjcj wtip wzburowati, před zblauzenjm wýstrahu dāwati, nezbednostem zbraňowati, nepowolaných odstraňowati, slowem, takowý redaktor musil by přjtelem, rádcem a učitelem spisowatelských začátečnjkůw býti, a w nich krásnau ctnost, mladost nade wšecky giné zdobjcj, totiž *skromnost* wzburowati a žiwiti. Kwěty, gmenugjce se samy *Zábawnjkem*, nechte všeho posuzowánj, mladým dušjm neslušného, hledte gen pěkné a užitečné zábawý, hledte k sobě zwlášťe djwky české, tuto naděgi vlasti, lákati, nechtež té strašné modnj romantiky české myslj nepřirozené, uduste magické swětlo pronikagjcj páry z bařin, a gen tak pěkně se rozwinete a wonětj budete. Mnogo gest to, wydati ročně tři a šedesáte archů; lepšj wěci mohau Kwěty podāwati, pakli téhodně gen arch bez přjlohy wygde, ano za to by snad i cena gegich snjžena býti mohla. To rozwaž swědomitě zaslaužilj p. wydawatel Jan *Hostiwjř Pospjšil*, a přede wšjm postarey se o redaktora takowého, který by tak těžkému úkolu, gaký sobě Kwěty

położyły — *Národným zábawníkem* býti, dostáti w stawu byl. Tedy gen pěkné a ušlechtilé předměty nacházegte se we Kwětech, a má-li zde geště něgáká kritika wygíti, anebo něgáká hana se na osobu sesypati, budiž poslednj *na mne*, že gsem zde toto swé mjněnj neobaleně a upřjmně pronesl; a pronesti za swau powiápnost uznal *).

Čas gest, aby se časopisy giž o domácj půdu rozdělily, a gen tjm způsobem, že pro každý časopis dle rozličnostj předmětů i rozliánj spisowatelé pracowati se uwolj, dá se očekáwati i pěkněgěj kwět, vznik a zdar časopisectwj českého, posud geště mnohé wady i na čele nesaucjho.

III.*

Kdo má vlastně kritiky psáti? — Nikde se k předmětu literijnmu tolik spisowatelů nehrne, gako k tomuto. Gest to zde právě gako při herectwj. Zde také každý, kdo dobře zrostlý gest, kdo mluwiti umj, kdo si gednau zadelklamowal a několik komedij widěl, giž myslj, žeby hercem býti mohl. Tak se právě s kritikami a recensjmi wede. Panáček nuzně psáti se naučil, několik recenzj Saphirowých přečetl, a mnohé karikatury z njzkých hospůdek a winopalen před swé zrcadlo postavil, a teď roznjcen rozgjmáunj na nočnjch procházkách pjše kritiky. Podjweyme se k našim sausedům, gacj mužowé wystanpili na toto bogišť? Haller, Jan Müller, Lessing, ano sám Göthe a Schiller. Tenkráte německá literatura byla w rozkwétánj, teď naše rozkwétá, a tak i u nás se gj přednj mužowé národu *κατ' ἐξοχήν* ugmauti magj, gakož to onino učinili. Slowem, gen mužowé, gako Čelakowský, Palacký, Šafařík, Winařický a těm podobnj, se s kritikau zabýweyte. Nebo což gest posuzowatel, než weřegný saudec, a může to kdo giný býti, leč muž všestranně vzdělaný, zkušěný, maudrý a oswjcěný? A však, má-li kritika aplněho užitku přináseti, musj wjce mužů w posuzowánj knih

*) Gakž se mohan we Kwětech nestranné a přjnsné kritiky opisech zádati, které w knihtiskárně wydawatele Kwětů wyšly? — Těžká to wěc!

aučastenstwj mji; nebo gakož dle schopnosti a individualnosti gednotliwých spisowatelů a dle rozličnosti lidských činností i spisy do všech tříd méně wíce obstečné na swětlo vycházegj, tak i gednotliwec žádný o wšem stegnau důkladnostj psáti s to nenj.

Neméně důležitá otázka gest: zdali se posuzowatel pod kritiku swau podepsati má, čili ne?

Zde rozeznati třeba, zdali celá společnost, čtenářstwu dle audů známa gsau, kritiky se ugala, anebo zdali, gako to posud u Čechů, každý na wlastnj řad kritického péra se uchopuge. Při takowé společnosti, zvláštnj kritický časopis magjej, pogmenowánj posuzowatele potřebno nenj, zde stogj všickni za gednoho, a gedn za všecy, ano my takowé společnosti rádi přednost přiřknauti wolni gsme, gešto zde uražená marnost posauzeného, anebo zloba geho tjm aučinkem proti spolku powstati sobě netraufá, a celý spolek giž swým stanovišťem wždy wětšj wážnosti mjwa.

Nenj-li kritika w rukau celé společnosti, pak gest podpis posuzowatele dle našeho zdánj wěc podstatná a potřebná. Gen tjm způsobem se prawdiwých a třeba gen subjektivnjch sandů dočkáme. Žádný, kdo swé gméno udá, nebude tak snadno proti swému přesvědčenj špatné věci chwáliti, a dobré haněti. To činj gen literárnj zákeřnjci. Ti, schowagjce se za nečestnau hradbu anonymstwj neb pseudonymstwj, chtj gméno poctiwé a zásluhu spisowatelskau wražďiti, anebo po uličnjcku aspoň šat poctiwého, rownau cestau kráregjeho člověka kálet, dobře wědauce, že se s nimi giž pro uwarowánj se wětšjho pohoršenj w zápolenj pustiti nesmj, a že na gich špinawém oděwu ničeho se wíce zkaziti nedá. Tjmo způsobem se literatura našich sausedůw na mnohých mjstech welice pohaněla, a powinnost naše gest, literaturu českau od takowých nečestj wšemožuě zachrániti. Proč magj kritiky německé: „Blätter für wissenschaftliche Kritik“ tolik wážnosti? — Gistě gen pro gich důkladnost a proto, že zde wždy posuzowatel prawým gménem udán gest.

Na konci tohoto oddělenj bud' nám práno, některé naučenj poznamenati, které slawně známý p. professor krasowědy na pražské universitě redakcjm w ohledu tomto dáwa.

Dle jeho sandu má každá redakce následující pravidla w paměti mti:

1. Gen takové káragej a chwáljej artikuly budte přigjmány, ku kterým se spisowatel swým prawým gménem přiznal. Ukáže-li se budaubně, že si spisowatel neprawé gméno přiosobil, takový bud' w těchže listech, kde se takového podvodu dopustil, za člověka cti prázdneho wyhlášen.

2. I takový artikul, třeba prawým gménem spisowatelowým podepsán byl, nesmj přigat býti, když na místě wěrného oceněnj věci genem osoby podlým způsobem se bud' chwálj, aneb tupj.

3. Artikuly, třeba prawým gménem podepsané, a třeba wyšperkované a sofistickými obraty naplněné, nebudte přigaty, swědčjte-li o nerozumu a nedostatku důkladného vzdělánj. Dobře bude snad, když k obweselenj čtenárstwa (a k zaslaužené sudjka haně) krátký wýtahs udánjm gména nedoukowa se podá.

4. Zvláště takové i prawým gménem podepsané artikuly nebudte přigjmány, z kterýchžto patrně wyswjta, že spisowatel sotwy ze školy utekl, aneb ani do žádné školy nechodil; anebo bez obalu řečeno, gichžto pjsaři, sami ničemu se nenaučje, giné mistrowati chtěgj.

P. prof. Müller udává geště některá pravidla: že se však toliko kritik diwadelnjch týkagj, nebylo třeba gich zde uwáděti.

III.

Otázka: o gaké knihy kritika zawadfti má? gen ze stawu literatury, gjž se týká, odpověď dowoluge. We weliké literatuře může se gen o dobrých, a nowými předměty se objragjcech spisech kritika psáti. U nás, kdežto literatura w rozkwetánj se nacházj, mēg kniha, o njž se sandně promluwiti má, *aspoň prostřednj* cenu. Co se špatných spisů dotýče, ti pocházegj z dwaú pramenů: a) ze *zloby*; — o těch by se arci kriticky psáti mělo pro uwarovánj škod z nich pocházegjcech; takových však spisůw u nás skoro ani newycházj za přjčinau blahoděgné censury; —

b) z *nedospělosti* anebo z *hlauposti*; — tu dosti gen všeobecně před takowými spisy warowati, a neyweyš některá mjsta na ukázkę podána budte; ta čtenáře neylépe o ceně spisůw takowých přesvědčej, a učinj, že w kaupí ošizen nebude. Slowem, o spisech, o nichž při pohlednutj prwnjm patrno, že *pod kritikau* gsau, se kritika psáti nesmj. O takowých knihách se má všude mlčeti, a když se o všech lepších knihách kriticky promluwj, gest takowé mlčenj samo dosti ostrá a přjsná kritika. Mámeť za to, že každá i ta neypřjsněgšj kritika z gistého ohledu ctj gest, proto že gen o takowé knize se sandně psáti dá, a dle našich prawidel, gen o takowých kriticky gednati *má*, kde aspoň něco dobrého gest. Až česká literatura se zmůže a zroste, pak ani o prostřednjch spisech kritika slow nešir, newyswjtagj-li z nich zwláštnj schopnosti mladého spisowatele, gegž powzbuditi, aneb od mylné cesty warowati dlužno.

Welice důležitá gest otázka poslednj

IV.

Gakým způsobem se kritika psáti má? Kritika každé literatury má swůg vlastnj ráz čili karakter, kterým se od giných značně rozeznává. Francauzowé, genž prwnj byli, u nichž kritika a sice giž w druhé polowici sedmnactého stoletj se zarazila, gewj všude w sandech swých welikau žiwost, poznáwagjce a cenjce rychle to, co k aučelu spisu náleželo. Angličané wynikagj nad giné sandem gistým, hlubokým a pronikawým, Wlachowé rozbjránjm a ostrowtipem, Němci aspoň drjwe — welikau důkladnostj. [Karakter našj kritiky teprwa časem se rozhodne. My máme za to, že způsob u spisowánj kritik se určiti nedá, alebrž že chuti a sandu posuzowatelowu zůstawiti se musj, zdali opravdowostj čili šprýmем swého úkolu snáže dogjti sobě trauřá. Hlawnj prawidla giž gsme w tomto pagednánj porůznu na mjstech swých pronesli, a ta se w tom hlawně zakládaj, aby každá kritika prawdiwá a důkladná byla, a nikde se osoby, ale wždy gen věci dotýkala, kde co chwály hodno, chwálila,

kde co hany zasluge, kárala, spisowatele naděgného po-
wzbuzowala, chyby negen wytýkala, ale, kde možná, i hned
nawrhla, gak se gich uwarowati, gak ge opraviti možno;
neboť aučel kritiky gest negenom zdařilost práce oceniti a
geg wady odkryti, ale mandrým a důkladným poučenjm i
chybugjcjm cestu k polepšenj okazati, i giné od chyb uká-
zaných a dokázaných odvrátiti. Každý posuzowatel, bera
kritické péro do ruky, mēg jako děgepisec pravidlo před
očima: „Psáti bude sine studio et sine ira!“ Aby však kritika
důkladná byla, nelze se často wětšj obšjrnosti wyhnauti, a
wšak právě proto gsme gj mjsto w časopisu musegnjm a
theologickém Wykázali, a proto kritika ze wšech zábawnjků,
že gest to artikul přjsně poučugjcj, vymezena býti má. Časo-
pis musegnj nehledj žádného peněžitého zisku. Podáno-li
ma bude hognost důkladných pogeďnánj a dobrých kritik,
rozmnožj rád počet swých archů, ano podá nám ročně i
wjce swazků, než se to posud pro nedostatek dobrých přj-
spěwků státi mohlo. Máť on k dosaženj swého aučelu ze
wšech neyhogněgšjch prostředků. I časopis bohesłownj ne-
smj se ostýchati, širšj kritiky swým čtenárům podáwati; titot-
gsau — nahljdněme gen do poznamenánj předplatitelů — sami
wzdělanj mužowé, kterým důkladné a učené kritiky wjtaným
budau čtenjm. *Prawdiwost* a *důkladnost* gsau tedy hlavnj
potřeby každé kritiky; neboť čtenář, gemuž o poučenj činiti
gest, žádá usudek promyšlený a gasný, gemu gest gedno-
stegno, zda posuzowatel přjsně či mjrně, žertowně či oprav-
dowě saud swůg přednesl, ano gemu lépe gest poslauženo,
gestli posuzowатели při káránj wad dokázaných ústa hořknau,
než když wzdáwagjce nemjrnau, aneb nezaslauženau chwálu
sladkostj přetýkagj. Giná otázka gest, zdali posuzowatel pro
uwarowanj swára s nedůtkliwými spisowатели raděgi měl by
mjrnosti šetřiti? Wšak i zde musj prawda gehu šjttem býti,
a bez toho každý prawý posuzowatel skromný gest, ctnost,
která nadutému suďlku wždy cizj zůstává. Znage posu-
zowatel auzké meze lidského wěďenj a přeswěďčen gsa, že
neywyššj dokonalost toliko w ideálu se nalezá, gest i mj-
rným we swém káránj, genom tam, a však tam bez milo-
srdenstwj ostrým nožem sáhage, kde se nemoc gináče ulěčiti

nedá. Prawý saudec neodstrašj swan kritikau Zádneho, leda nepowolaného, a toli se mu podařilo, giž nemalé tjm dobyl sobě zřeluky; neboť prawda gj pronešená bolj sice, ale hogj též toho, gehož se týká, aš i při tom giných před podobnými poklésky waruge. I neypřjsněgšj kritika, kdežto káránj přewahu mělo, gešě nikde neuškodila; naproti tomu newčasné chwálenj márných a soběckých mladjků mnoého z nich pokazilo, který to, co se o geho prwotínách pauze k geho powzbuzenj chwálného napsalo, hned za berný penja, tetiž za zaslauženau odplatu považowal, a od té doby mase se za dokonaleho owšem na neskončeně delšj před sebau dráhu se wšj snahan se hotowiti opomjgel. To prawidlo gistě uwáženj zasluge; Lépe méně chwáliti, než w chwále přeháněti; ano, tjm mladšj spisowatel, tjm ostřegi se geg kritika dotkni, gest ona zkažegjej kámen; obstogj-li zde mladý spisowatel, a obrátj-li namčenj k swému prospěchu, pak s plesánjm woleyme: Gest náš!

Dle toho, co gsme o kritice pronesli, patrno gest, že spisy tohoto druhu a nawrženými prawidly se řjdjej neyzalegšj kwěty literárního ducha gsau. Nezapjráme, že i neywzdělaněgšj, neoswjceněgšj a neyzkušěněgšj člověk gest chybě podroben, netwrdjme, že i celé kritické gednoty neemynné gsau: a wšak proto i práwo každému swatě wyhrážeme, i posudek posuzowati, čili tak nazwanau antikritiku psáti. I zde se třeba nahoře provedenými čtyřmi prawidly řjdi, a tudy

1. Kdož se s antikritikau ohjráš, mēg před očima wšdy prawidlo práwnické: Ubi lis est coepia, ibi et continuanda est. Kde wyšla kritika, tam mēg mjsto i antikritika, proto že gen tjmto způsobem swůg užitek prawý wydá. Každý časopis má swé vlastnj čtenárstwo. Což prospěge antikritika čtenářům takowého časopisu, kteřj spis, kde kritika wyšla, nečjtaj? — Musegnjk dal příklad swé nestrannosti w ohledu tomto, podaw nám w osmém ročnjku swém na str. 445 kritiku, a na stránce 452 antikritiku.

2. Antikritiku může každý podati, kdo proti kritice podstatné přjčiny uwesti může a gi wywrátiti sobě trauřá, buďta sám spisowatel posanzeného spisu, geho přjtel, aneb kdo-

koliw giný i cizj k tomu aučelu zcela schopný. Gednáť se tu o prospěch literatury, a o prawdu. Obogjho se ugmauti gest negen práwo, ale i swatá *powinnost* každého vlastence, pokud dosti schopnosti a sjly w sobě cjtj.

3. Že se gen proti kritikám antikritiky psáti mohau a magj, samo se rozumj. Proti nedoukům se péra uchopiti, gest wěc i nečestná, i cje swého se chybugjcy, i nepotřebná, gešto gegich práznost na gewě ležj, a že se proti paskwillantům psáti nemá, giž z toho patrno, že u Řjmanů po zákonu dwanácti desk tito opowrženci bitjm a ztracenjm cti, ano i smrtj trestáni bñi. Proti kritikám, dle prawidel nahoře dotčených se chowagjcm, zřjcka kdy antikritika se ozwati moci bude.

4. Způsob antikritiky se též nedá předpisowati. Takým způsobem, gakým kritika psána byla, takowým se řid' i antikritika, a mimo to mēg každý prawidlo to hlawně w paměti, že tupenjm posuzowatele; — této obyčegně zbraně bezdůwodných spisowatelůw a nedoukůw, — nikdy k cjlj nedogdeš, a po tomto prostředku sáhnuw gsi giž i při swau ztrašil. Zde se gedná o wywrácenj kritiky, a tak zde opět gen wěc a nikdy osoba předmětem býti nemá.

Máme swať za to, že s kritikami a antikritikami dle dotčených prawidel sepsanými každý prawdu a oswětu milujej člověk spokojen bude, a že takowé spisy negen u nás sobě wážnosti zjskagj, ale i pozornost zahraničných literaturůw wzbudj. Gen takowými kritikami ugdeme gedu nebezpečně a aukladně na roli našich sausedů se rozljzagjeho. Prawda, heslo wšech dobře smýšlegjicjch, buď i heslo každého, kdož se k spisowánj kritik odhodlává, ano gen vědomj, že ta geho wůdkynj při spisowánj byla, gest mu pewnau záštitau proti překypugjcy zlobě, uražené marnosti a nenasyčené ctižádosti. Kdo w sobě dosti sjly aneb powolánj necjtjš prawdu přenesti, nechey kritiky, protože nikdy giný, leč fragmentárnj a negistý sand wynesti w stawu nebudeš. Kdo se gednau wěci gakékoli obětugš, obětug se gj s celým srdcem — polowičnosť nikde a nikdy w hod nepřigdemo.

3.

O rozumné správě žiwnosti.

Mnohý čtenář, přečetw položená w tomto časopise poge-
dnánj o vzdělánj řemeslnjkůw a příhodných k tomuto vzdě-
lánj prostředejch, beze wšj pochyby proti nim dotekl, že ona,
gsauce gazykem řemeslnjkům nesrozumitelným psána a po-
dána w knize, gež se řemeslnjkům, gež vlastně přeswěd-
čiti magj, do rukau nedostává, zcela se swým minula se
cjlem. Rádi mjsta tomu dáme, že se tato a podobná poge-
dnánj žiwnosti wedaucjm do rukau nedostanau, a bytby i se
dostala, od wětšj části rozumjna nebudau; z toho wšak předce
wedlé našeho zdánj newyplywá, žeby wědecky o podobných
záležitostech psaná, a do časopisu pro vzdělanějšj národu
část wydáwaného daná pogeďnánj beze wšj platnosti zů-
stáwala; neboť za nowějšjch časůw nápadně se we wšech
událostech tento úkaz gewj, že wše, co giž stáwá aneb
teprw zaraziti se zameyšlj, pakliže weřegného mjnėnj na swé
straně nemá, w brzku zhyne aneb k zaraženj ani nepřigde.
Weřegnému mjnėnj k blahu člowěčenstwa čeljcj směr dáti,
aneb něco, gehožto potřeba se až potud zde onde gen temně
cjtj, gasným a důwodným pogeďnávánjm a částým na důle-
žité pro celý národ aneb lidstwo následky ukazovánjm před-
mětem weřegného mjnėnj učiniti, gest hlawnjm literatury
tíkoem. Poněwadž literatura na ten čas ke wšem skoro sta-
wům přjstup má, protož působj w každém státě aučinliwě

negem na smeyšlenj vládnaucej, nýbrž i na mýněnj všech občanů, nad nimiž oni vládnau. Přesvědčila-li i literatura onu vládnaucej část obywatelstwa o newyhnutelné potřebě zavedenj něgakého ústawu, n. p. zaraženj průmyslowých škol, a přikročila-li i vláda k gegich založenj, předce tyto bez žádaného aučinku zůstanau, dokud ona obywatelstwa část, k gegjmužto prospěchu zaraženy byly, o gegich newyhnutelné potřebě přesvědčenj nenabude, dokud ge za zbytečné, na ni wzložené břemeno pokládati a se gich nawštětowánj všemožně strjci bude; a deyme i tomu, žeby se opašřenj nčínile, aby každý žiwnost wedancj i proti wůli takau školu nawštětowati musil, gest wúbec známo, gaké platnosti wnučené a bez gakési dychtiwosti pogaté učenj býwá. Poněwadž však na smeyšlenj právě této obywatelstwa části na ten čas literatura gen skrowně působj, a poněwadž žádného periodického spisu, genž by se gj do rukau dostáwal, až posud nestáwá, nelze nám gj bezprostředně o této záležitosti přesvědčiti, a pročež alespoň k prostředecnému přesvědčenj své autočiště běreme, totiž k přesvědčenj wzdělancůw českého národu, gimž důwody a wáznostj, gakowé swým wzdělánjm si u podržzených sobě provozowatelu žiwnostj zjskali, tyto u přježitosti o důležitosti této věci přesvědčiti lze.

Možné-li nám bude wzdělance českého národu o této záležitosti přesvědčiti, aneb zawdáme-li jim alespoň gen přjčinu, aby o této věci přemýšleli, nowé důwody k nj wyhledáwali, ažby auplného přesvědčenj nabyli, gest se nadjti, že za přjčinau aučinnosti, kterau každé auplné přesvědčenj o důležitých věcech na wůli a gednánj lidské gewj, tito na panhém přesvědčenj nepřestanau, nýbrž snažně k skutku přikroćj, buď že wládě aneb průmyslowé společnosti na zaraženj takýchto ústawů pomocni, aneb sami žiwnost wedancj na to namlauwati, a w tom podporowati budau, aby školy a knihowny k napomáhánj té wzdělanosti skrownými přjspěwky zakládali.

Tuto sdělugeme wyňaté z průmyslowého, Drem *Volzem* w Karlsruhe wydaného, kalendáře pogeďnauj o rozumné správě žiwnosti, genž mnohá zagjmawá poznamenánj w sobě obsahuge, a zněhož způsob zawáděnj žiwnostj nabljdnauti lze,

i daufáme, wynechawše nezagjmawá mjsta, giná pak předělawše, že ono čtenářům, gež každý skamánj druh zagjmá, newděk nepřigde.

Hustě se za našich dnů otázka namjta, proč žiwnostnjci u tak welkém počtu w zašlost ubjhagj? Nešetřenj prawidel žiwnostnického hospodárstwj gest w neywjce přípádech prawau odpovědj; neb ono činj žiwnostnjka na poskytnuté mu prostředky pozorna, ukazugjc i cestu, po njž mu neywyššjho zámožnosti stupně dogjti možná.

K wedenj každé žiwnosti potřebj gest gistiny — zásoby prostředků, bez nichž žiwnost prowaděti se nedá. Pan *Bergery*, Francouz, rozwrhugc gistiny následowně:

A. w bezhmotné a plodné, tyto gsau :

- a) tělesnj sjla,
- b) umělost,
- c) wědomosti,
- d) auwěrek.

B. hmotné :

a) plodné :

- α) šat,
- β) nábytek.

b) neplodné :

- α) nástroje a přjprawy,
- β) penje.

Prawidelné, činné a střjdmé žiwobyťj zachowáwá a množj tělesnj sjlu, i gest základem stálého zdrawj; bohužel, práwě tauto neydůležitěgšj gistinau mnozj žiwnostnjci plýtwagj, buď lenoženjm, přičiňugjc k neděli geště modrý pondělek, aby gen práce se wystřjhali, aneb wydáwánjm se w rozkoše, genž tělo seslabugj. Z toho lze widěti, že žiwnostnjk powinengest wšech tělo hubjcejch rozkošj se wystřjhati, netoliko z důwodůw mrawnjch, nýbrž i za přjčinau maudrého žiwnosti wedenj.

W umělých dělnejch nauzi netrpjme, negsau wšak tito potřebnými opatření wědomostmi, aby z obratnosti swých rukau prospěch brali, gakéhož by gim z nj w spogenj s wědomostmi bráti možné bylo. Tento nedostatek může gediné u

wzrůstajícího pokolení dostatečně odstraněn býti, pročež se všickni průmyslu přátelé věrně spogiti musj, aby mládeži záměrného dostalo se vzdělání. Podporujte tedy, milj kragané, upřímně průmyslové školy, i střežte gich bedlivým okem, a sdělte bez odkladu, gestliže co proti nim ponawrhnutí máte, i buďte přesvědčeni, že hlas váš, gestliže prawným gest, oslyšen nebude. Ba i zde musj se vše od průmyslových spolků očekáwati, gegichžto audům dlužno gest zawázati se, by své učedlnjky k nawšitěwowání průmyslových, towaryše pak k chození do nedělnjch škol přidržowali, kteréžto posledněgšj i budaucně wedlé průmyslových, škol stáwati magj.

Auwěrek — důwěru, že práwně zawázany swému záwazku dostáti chce a může — nabýwá žiwnostjk nazwjce tjm, že předešlými třemi vlastnostmi opatřen gest, a nad to počestný žiwot wede. Bez auwěrku nelze často silnému, umělému a potřebnými wědomostmi opatřenému, dělnjku žiwnost započjti; neb musj začasť po celý čas, než geho audělky k zaplacenj přigdan, na auwěrek žiw býti, a hustě možné mu toliko gjm potřebné k zaražení swé žiwnosti přjprawy před se wzjti. Nenj však dosti na tom si auwěrek zgednati, nýbrž musj i o geho zachowání všemožná péče wedena býti. Hráč, mrhač, nepořádný, hrubý a t. d. nabył-li geg, brzo se ho pozbawj. — Zde opět prostranně se spolkům naskytuge působení, aby co auwěrkowé gednoty nad hodnými začátečnjky pomocnau držely ruku, a newinně sešlé žiwnostnjky z konečného wytrhly zahynatj.

Hmotné neplodné gistiny gsau však pro provozování žiwnosti ztraceny: tuto ale prawdu nelze žiwnostnjkům dosti w mysl wštjpati. Wše, co w šatstwu, prádle a nábytku wězj, gest žiwnosti odňato. Předce však spařugeme napořád, kterak z politování hodné marnosti, kterážto se obzwlášť u manželek a dětj žiwnostnjků na gewo dáwá, welké summy w oběť se přinásegj, summy, genž by pro žiwnost wydané aneb na zaražení gistiny wynaložené wdowám a sirotkům bezpečnau a počestnau budaucnost zgistiti w stawu byly, an tito nynj gen w hadry přešlý šperk držj, a tělesnj i dušewnj zkáže zůstaweni gsau. Kdož trochu gen sčedomj má, waruge se

přijetího šperku. Mezi hmotnými plodnými gistinami zaujmá náčiní první místo. Gen skrovný počet živnostníků uznává gak náležej právu dobrých nástrojů cennost *); první přípravy činí se gen skrovnými prostředky, a tu se obyčejně u zakupování nástrojů nemírně spořj. Mrhaš nemohlby horšj k své zkáze kwapiti cestau, než takýto spořitel. Špatným nástrojem nelze i umělé ruce žádné dobré práce wyvesti, vše gen zdlauhawě, pracně a nezdárně od ruky gde, ruce zaniká auwěrek, i zmizew gedenkrátě zřjčka nawrátj se wjce. Protož by gen neykalegšj nástroje w djlně mjsta mjtí měly, i powinen gest řemeslník na všem giném, na šatstwu, nábytku a t. d. spořiti, ažby se mu nezdárněgšj k práci prostředky w držení dostaly, w brzku pak geho odřeknutj se pohodlnosti hogné odměny dogde. Počestnému muži, gemuž w tento způsob wedenj živnosti na srdci ležj, gest auwěrek, a tedý i geho budaucej pohodlnost zgištěná.

Přede všjm musj živnostník k onomu nádobj zření mjtí, genž k rozměřování, kreslení a t. d. slaužj; gaká však nacházjme prawjčka, uhelnice, krokvice, záwažj w rukau řemeslníků, gimiž oni předece zewrubnau práci wyvésti usiluj — marné to namáhání!

Penje, tento všemohaucej žiwel, gest cjem všeho namáhání, a že penje wydělawagj penje, gest wúbec známá prawda. Welký však rozdíl stává u velikosti wýdělku z též summy rozličně wynaložené. Penje co penje wynášegj obstogné auroky, w plodnau však dobré živnosti gistinu proměněné zhusta weliké wydáwagj požitky. Penje pod aurok dáti gest gen tenkrátě radno, když žiwnost takowé nabyła rozsáhlosti, gaké gj dáti žiwnostník na počátku sobě umjnil, aneb když tento za dobré uznal na okamžení se všeho rozšření gegjho okresu odřjci, aneb neposkytuge-li žiwnost auplně gistoty, gest potřebj zření k pomocné summě w čas nauze mjtí, aneb konečně a přede všjm zameyšlj-li kdo, neweda vlastnj žiwnosti, sobě gistinu k přjštjmu zaražení

*) Cennost (Werth) gest usudek o přjhodnosti wěci k ukonenj potřeb; summa peněz, cennosti za rovné držení, gest cena (Preis).

vlastnj živnostř zgistiti. Živnostnj k gediné tjm peněz nabývá, když geho práce k zaplacenj přigde, wytěžené však peníze nemohau se za plodnau pokládati gistinu, nýbrž gen ostatek, genž po zaprawenj potřeb zbyl. Dělnjku zpotřebujcjm vše, což vytěžil, nedostává se také gistiny. Gediné w tomto zbytku možná živnostnjku prostředků ke všemn ždaru hledati, z čehož tedy důležitost všemožného obmezenj potřeb k wydobyť takowěto gistiny před oči se stawj.

Zawedenjm blahočinných spořitelnic *), genž se w

*) Spořitelnice neprokazuj se toliko co spořitelnice prospěšnými; totiž co ústawy, genž dělnjkům přiležitost k ochraně zachovaných peněz negen před ukradenjm, ale i před lehkomyšlným zmařenjm z gegich strany poskytuj, a malé wkłady zaurokuj; nýbrž i co půgčowacj ústawy dāwagj průmyslu welký prospěch tjm, že půgčowanjm vzniklých z wjce malých wkładůw sum živnostnjky, genž nemowitě statky držjce, dostatečné průwodné gistiny nemagj, tanto opatřuj.

Prwnj toho druhu ústaw byl za přjčinau nāwrhu Wilberforco-wa r. 1810 w Rothwellu w Anglicku zaweden. R. 1819 stāwale w starém Anglicku 371, w Walesu 32, a w Irsku 85 spořitelnic. Wě Francouzjch zarázil wēwoda z Laroche Foucault - Liancourtůw s Ben. Delessertem r. 1818 prwnj spořitelnici w Paržji, nynj však stāwā tam již 198 takowých ústawů.

Roku 1825 zarázil neywyššj pěkraj hrabě Chotek z Chotkows w Čechách spořitelnici, kterážto, gakž z připogených aučtů widěti, pořād utěšeněgi rozkwjtā.

Rok.	Uložené gistiny.	Počet aučastnjkůw.
1825	130,770 zl. 15 kr.	1,545
1826	218,217 — 3 —	2,971
1827	336,126 — 44 —	4,764
1828	465,979 — 37 —	6,962
1829	731,224 — 13 —	9,952
1830	902,148 — 8 —	12,864
1831	803,015 — 34 —	15,208
1832	1,220,026 — 58 —	18,950
1833	1,224,129 — 37 —	23,333
1834	1,539,458 — 13 —	27,629
1835	1,902,313 — 56 —	32,158

Tyto počty dāwagj neystkwělegěj důkaz, gak se láska k spotě w českém národě zmáhā, a kterak geho důwěra w tento ústaw naporād roste.

mnohých našich městech nacházejí, zadržává se k zaražení takých gístin dobrá příležitost.

Zřízení takých spořitelnic má neywětšj působení na gegich aučiniwost, čím menšj gest summa, kterau přigjmagj, čím menšj wkłady zaurokuj, a čím wětšj gsau auroky, čím blahodatiěgi působj tyto ústawy.

O všemožné rozšjření *) těchto ústawů snažná mělaby se wěsti péče, s čímž každý se snášj, gakž mile gen aučinek poznal, gegž snadné uzawření, denně maličkost uložiti, wywozuge. Pohled na aučetnj tabuli, gak malé, w spořitelnici uložené, wkłady za několik let w znamenjtaw wzrůstagj summu, podává zagistě každému pilnému a pořádnému dělujku, gemuž osud bohatstwj odepřel, milau utěchu, že gedenkrátě bude swap sporotau moci vlastnj živnost zaraziti a nezawislým se státi. Djky tedy wýborným spořitelnicjm, w gichžto sausedstwj gedenkrátě bezwinná chudoba živnostnjků k wzácnostem náležeti bude.

Nemandrost wšak a nedostatek patrnosti gest netoliko u wedenj, nýbrž i u zaražení živnosti s to, aby pracně w mládj nabytý wýdělek zničila; a práwě u neylepšjch děl-

*) Zakládání spořitelnic w českých kragských městech bylaby wěc welmi žádanj; neb stáwali gen gediná spořitelnice w celé zemi, nakupj se snadně mnohem wjce gístin na gednom mjstě, nežli w něm příležitosti gest wšecky tyto gístiny pod auroky dostati, čehož následkem snjženj auroků, wkladatelům vyplácených, býwá. Toto snjženj auroků uskrowňuje pak lásku k sporotě. Této nesnázi daloby se zaraženjm spořitelnic w kragských městech pomoci, cožby pro wšecky na wenku žigjwj wkladatele tu wýhodu do sebe mělo, žeby tito nepotřebowali dlauhým čekánjm na bezpečnau příležitost k odeslánj zachowaných peněz do gedinké, we vzdáleném hlawnjm městě se nacházejcj, spořitelnice auroky gednoho aneb dwau měsjců proměškawati; nýbrž mohlby, magjce pořád obchod se swým mnohem bližšjm kragským městem, každý dosti malý zachowaný penjz bez prodlenj w kragkau spořitelnici uložiti. Pražská, na ten čas gediná w Čechách, spořitelnice ukládá nazwjce swé gístiny w Praze aneb w okolj, pročěz wenkow z gegjho zápůčowanj žádného skoro prospěchu neběře, kdežto by kragské spořitelnice co půgčowacj ústawy pro celý krag k živěgšjmu provozowanj živnostj po celém kragi přispjwaly, a rownoměrné rozdělenj gístin po celé vlasti způsobily.

njků nalezáme gakausi skwostnosti milownost při zaráženj ge-
gich žiwnostj, genž gim nápotom po dlaubý čas škodj. Oni gen toho hledj, aby w krásné a prostranné djlně ga-
kási ozdobnost panowala, aby nákladných náčinj, až se ledwa
gednau za rok potřebugj, dostatek byl; aby hned zvláštnj
nádoby pro gistý počet dělnjků před rukama byly, ač oni
geště newědj, gestli žiwnost oné rozsáhlosti, kterážby toho
nádobj požadowala, dogde. Wše to náležj w počet swřchu
dotčených škodliwých, neplodných, mrtwých gistin, gichžto
záwažj nebohému začátečnjku u wolném pohybowánj se pře-
kážj. Náklad na mjstnost buď wšemožně skrowný, žiwnost
musj sobě sama w nadnějšjho a dražšjho mjsta wyděláwati; a
ze strogů ač se žádný nekupuge, než kterýž se užjwánjm ča-
stým sám wyplatj. Žiwnost pak ač se, gakž potřeba káže,
bez přenáhlenj rozširuge; uzavřelo-li se však gedenkrátě
takowé rozšjřenj, nesmj se toliko na newyhnutelnau potřebu
obmezowati, aby alespoň po delšj čas trwánj mělo. Toto ob-
zvláště o rozšjřenj mjsta platj; neb nic nenj provozowánj ži-
wnosti wětšj překážkau, gako časté stěhowánj se; poněwadž ne-
gen žiwnostnjk tuze mnoho nářadj, z něhož mnohý kus k po-
rušenj a potracenj přigde, přewážeti musj, nýbrž i proto, že
nowým uspořádánjm nemá po delšj čas wše, gako dřjwe,
po ruce, čjmž práce trpj. Mimo to zmizj welmi snadně ča-
stě stěhugjcj se řemeslnjk swým obgednatelům z očí.

Welmi důležitý článek u wedenj žiwnosti gest ustanowenj
ceny, w kteréž přjčině tato zásada platj: „*Kdož při stegně
gakosti práce neylacinějšj gest, wydělá snjženau cenau
neywjce.*“ Nesmj tedy žiwnostnjk tuze kwapně chtjti bo-
hatnauti, a na *gednotliwých člancjch* wjce, než družj
řemeslnjci, wydělati; nýbrž musj wýdělek *w zwětšeném od-
bytu*, genž se gedině snjženjm ceny docjlj, hledati. — Snj-
žená však cena nesmj pauhým nepodstatným w nadidlem býti,
nýbrž musj w zdokonaleném wedenj žiwnosti swůg základ
mjtj, tak že při rowném na práci wynaloženém čase wždy
wětšj wýnos wydává, nežliby se při obwyklém způsobu zwý-
šenau cenau *gednotliwých článků* wytěžil.

Nástroge (mašiny) magj hlawně za cjl, cenu *gednot-
liwých článků* walně snjžiti, aby wětšjmu počtu lidj mož-

nost se poskytlá pohodlnostj a rozkošj požjwati, genž až potud toliko bohatým aneb alespoň zámožným zůstaweny byly. W tomto ležj gegich prawá a zřjдка gak náležj uznaná cennost, a na to má obzwlášť živnostnjk swůg zřetel obrátiti, táže-li sebe, má-li u provozowánj swé živnosti sjlu děl-njků strogem dosaditi? Předě wějm musj rozhodnauti, zdali pak odbyt s množstwjm zhotowených audělků w rowné mjře poroste, totiž, zdali zhotowené zboží wůbec žádaným artikulem gest, a zdali až potud toliko vysoká cena wětšině lidu w geho užjwánj překážela. Mimo to musj zpytowati, má-li cennost audělků toliko w rozmaru okamžitém, n. p. šperky aneb w prawdiwé stálé potřebě swůg základ.

Zákup materiálu gest, gakž wůbec známo, důležitau věcj; neb w neymnožšjch přípádech prawě on ustanowuge cenu zboží; pročěz wždy auwěrek aneb hotowé penjeze před rukama býti musj, aby dobrá přjležitost ku kaupi opominauti se nemusila, wšak i zde maudrosti třeba gest. Wěru, gaký pak by to pro živnostnjka prospěch byl, kdyby welkau zásobu laciněgi než obyčegně zakaupil, a gi po dlanhý čas na skladě chowati musil, než gi zpotřebuge? Opatrnosti potřeba zde pro uwarowánj mrtwých gistin. Působenj proměn ceně materiálu tjm značněšj gest, čjm nepatrněgi ono pracj k proměně přigde. Přehled zwýšenj cennosti neydůležitěšjch materiálu pracj lidskau gest w mnohém ohledu zagjmawý, pročěz geg zde připogugeme.

Wplyw tak nazwaného twaru (façonu) při benátských zlatých řetězjch na ceňu okazuge následujcj tabule:

Pogmeno- wánj. Čjso.	Wáha pařížské- ho palce we franc. granech.	Počet řetězowých članků s 1 palec délky.	Cena benátského braccia = 283 pařížsk. lini.
0	0,44	98—100	60 frankůw.
1	0,56	92	40 —
1½	0,77	88	26 —
2	0,99	84	20 —
3	1,46	72	20 —
4	1,61	64	21 —
5	2,00	64	23 —

Pogmeno- wánj. číslo.	Wáha pařížské- ho palce we franc. granech.	Počet řetězových článků s 1 palec délky.	Cena benátského braccia = 283 pařížsk. linií.
6	2,61	60	24 frankůw.
7	3,36	56	27 —
8	3,65	56	29 —
9	3,72	56	32 —
10	5,35	50	34 —
24	9,71	32	60 —

Z toho gest widěti, že u řetězů čísel 2 a 3, většj u poslednjho cennost zlata právě tolik co u autlegšjho řetězu čísel 2. párawá práce obnášj. Stownáme-li obě kragnosti, totiž číslo 0 s číslem 24, spatřjme, že při rowné ceně cennost zlata těžšjho řetězu se k oně lehčjho skoro gako 22 : 1 má, a widjme že práce dwa a dwadceřonásobnau cennost zlata řetězům čísla 0 dodává aneb cennost materiálu 22krátě zwyżuge. Každý snadně tomuto stupňowánj cenosti porozumj, gak mile gen uvažj, že zhotowowánj takých autlých řetjzků tak pračné gest, že dělnice nikdý přes dvě hodiny bez přestánj tauto pracj objrati se nemohau.

Wzhledem na ostatnj kowy, dává nám následugjcj tabule potřebný přehled, z něhož také nahlednauti lze, že práce železu mnohem většj cennosti nežli zlata dáti může. Práce na benátský řetjzek wynaložená nepřewyšuge 30 násobnau cennost zlata, kdežto zpruha 50,000 násobnau cennost materiálu skrze práci nabýwá.

Zwýšenj cennosti materiálu pracj lidskau.

Olovo w deskách aneb cewách prostřednjho rozměru 1,25 krátě	
co běloba (Bleiweiss)	2,6 —
obyčegné tiskarské písmo	2,9 —
neyautlegšj písmo	2,83 —
Měď w deskách	1,26 —
co nádobj	4,77 —
drátowá tkanina s 10000 otwory na kostkowý	
palec	52,23 —
Cjn. Nádobj	1,85 —

Litina. Nádobj	2,00	kráte
Co stroge	4,00	—
Ozdoby většj	45,00	—
Náramky, podobizny a t. d.	147,00	—
Železo. Rolnické náčinj	3,57	—
Puškové hlawně	9,10	—
Tažené a damaskované dwogité hlawně	238,18	—
Nožjčkové čepele (Federmesserklengen)	657,04	—
Břitewnj čepele (litý ocel)	53,57	—
Čepele na šawle	od 9,25 do 16,07	—
Čepele na kapesnj nože	35,70	—
Prasky z leštěného ocele	896,66	—
Kregčowské gehly	8,03	—
Kliky a záworky u dweřj	od 4,85 do 8,50	—
Obecné rašple	2,55	—
Ploské rašple (litý ocel)	20,44	—
Podkowy	2,55	—
Hřebjky	1,10	—
Kowowá sjt ze železného drátu čjslo 80	96,71	—
Gehly rozdjlné welkosti	od 17,33 do 70,85	—
Neymenšjho druhu nůžky	446,94	—
Rukowěti k šawljm z leštěného ocele	972,82	—
Zpruby k hodinkám	50,000	—
Litý ocel	4,28	—
Litý ocel w deskách	6,25	—
Železný drát	od 2,14 do 10,71	—

Proměny ceny železa méně se dotknau hotowitelů zpružek, kdežto hřebjčkář walně ge ucjtj.

Potřeba káže, aby žiwnostnjk bedliwým a zpráwným wedenjm knih neustále staw swé žiwnosti před očima měl, i nechť wlohami nadaný začátečnjk pořád swau žiwnost rozšřuge, dřjwe co umělý samodělnjk, pak ať sobě k pomoci towarýše přiběře, a o to usiluge wedlé rozšřrugjcjho se odbytu poznenáhla se w staw fabrikantů powznesti, t. g. wše s prospěchem w swé djlně zhotowowati, co do geho oboru náležj, a z čeho vyplýwagcj užitek posud cizjm postupowal. Znamená-li, že u vyskytnutj se nowého předmětu theoretických se mu nedostává wědomostj, ať se wšech zkaušek zdržj, a s wě-

decky vzdělaným mužem o to se potáže, což vzhledem na tu věc až potud vědy vyskaumaly. Neměla-liby tato věc gešť dostatečně vyzpytována býti, a gegj odkrytj taký prospěch přislibowati, žeby čas a náklad na okusy obrácený mnohonásobné odměny došel, nechť swého vzdělaného rádce k tomu má, aby mu při skauškách swau pomocj přispjwal.

Wolenj pomocnjků gest w živnostech a w hospodárstwj welmi důležitau záležitostj. Gedinký dobrý dělnjk často celau zwelebil djlnu, odchod pak takého umělého muže často giž zwelebenau živnost k úpadku přiwedl. Tento wplyw zdárného dělnjka gest tjm patrněgšj, čjm neumělegšjm dělnjkem mistr gest; výborný však živnostnjk nestane se nikdy w této mjře od swého towaryše zawislým.

Téměř důležitěgšj než výborná umělost gest mravnost pomocnjkowa; wěru gaký pak prospěch dává neumělegšj při tom však darebný dělnjk? Ba na opak nemjrně škodj; dává nebezpečný příklad a pozbawuge djlnu auwěrku, proto že mistr, spolehage se z práwa na pracowitost swých pomocnjků, swému slowu wzhledem na zakazatele zřjodka dostáti může.

Nepřigjmey tedy nikdy dělnjka, o němž gsi přesvědčenj nabyt, že nemrawně se chowá, neslyš gehu přjpowědj, že se polepšj, dokud podstatných důkazůw swého polepšenj na gewo nedal; neb ginak vydáš swau živnost w nebezpečenstwj, a to tjm wjce, přinucen-li budeš takového pomocnjka na hodinu wyhnati.

A. Št.

4.

S l o w a n s k á p ř j s l o w j .

Od Fr. L. Čelakowského.

Řjkagj Rusowé: Bez pritči wěk ne izžiweš, t. g. těžko bez přjslowj žiwot prožjti — a w těchto několika slowech, bedliwě-li ge rozwážjme, w tomto různém přjslowj o přjslowjch, gako w gaděrku gest uzawřena podstata a aučel věci, o nž práwě w krátkosti promluwiti hodláme.

Bez přjslowj wěk neprožiweš! Rozprávky twé, řeči twé wedené po celý čas žiwota musely by přjliš sprosté, suché a galowé býti, nemělo-liby přjhodnanu dobu opět a opět kořeniti ge přjslowj; w gednánj, chowánj swém mezi lidmi často bys octnul se na bezcestj, newěda kam a kudy, často ke swé škodě obrazil nohu o kámen bez těchto strážných průwodčjch, genž sta a sta let prožiweš, hned radu w ucho ti šepcj, hned k opatrnosti přidržugj, hned w rozličných toho swěta losjch stálost a útěchu wnukagj.

Co gest přjslowj? — Až každý smysl slova toho cjtj a pochopuge, předc nesnadné gest obecný a určitý dáti wýměr geho, a protož i my s ginými toliko na wyswětlenj chceme prožatjm přestatj. Dle powahy swé wniřnj děl se, ne-li wšecká přjslowj, gistě daleko wětšj část gich we dvě hlawnj třjdy. Gsau totiž přjslowj krátké w obecnj užjwánj wešlé průpowědi: a) hodjcj se za prawidlo, podlé něhož k wyzjskánj tělesného neb dušewnjho prospěchu chowati se náležj we shodné s njm přjpadnosti ži-

wota; anebo b) podáwagjcj prostě skaumánjm neb pozorowánjm nabytý úsudek o předmětu některém nadsmyslném aneb smyslu tělesnému podléhagjcjm. Dwogj ale tato stránka sama sebau nikoliw geště nepostačuje k utvořenj přjślowj; siceť by každá imperatiwnj sada, anebo každý úsudek takowý za přjślowj gmjn býti musel, čemu owšem zkušenosť gest na odporu. Mysljm, že hlawně a přede wšjm giným to se vyhledáwá, aby wyřčenj wáženě z toku praktické maudrosti, má-li se státi přjślowjm, wšeo- becnosť swau gako potratiwši, na zwláštňj přjpad přewedeno bylo, totiž, aby w přjślowj zgednotliwělo, a sice tak, by wšeo- becnosť ona gako skrze tenjčkau raušku na prwnj pohled by- střegějm rozumem byla postihnuta, a w té způsobě ke wšem stegnorodým přjpadům opěť přiléhala. Přjślowjm tedy bytugjcj w dušewnjm oboru prawdy zosobňugj se a berau takměř tělo na se, aby člowěku smyslnjmu předstawiti se, a na něg mocněgi působiti mohly, ať nic nedjm o tom, že každá prawda we wšeo- becných výrazech a odmaženě daná nedobře se chowá w paměti, a kdy toho třeba, méně pohodlně z nj se wywodj. Službu podobnau prokazuge prawdě i bágka, s tjm toliko rozdjlem, že wywinuge se w nj z předstawowaného nám před oči děge, přjślowj ale ney- wjce w přjpadě gednotliwém neb w obrazu názornau gi činj. Odtud w přjślowjch hognosť ta přirownánj, podobenstwj, wtip- ných obratůw, odtud okrauhlost a stručnosť, ano i skanposť slow *), často zwučný a rozměrowý pád gegich, druhdy i rýmy, a co wjce k tomu slaužj, by ge i duchu i sluchu přjgemnými či- nilo — zkrátka, gest to z krušce drahého kowu bitý penjz, okrauhlý, opatřený nápisem, obrazem, wydáwagjcj dobre zněnj a z ruky do ruky přecházegjcj.

Půwod některých přjślowj zakládá se též w událostech ná- rodnjch neb w přjhodách gednotliwých osob, a i když památka děge samého z rozprávek lidu obecného giž dáwno zmizela, do- chowala se na dlanhý čas a dochowáwá posud u přjślowj, ať ne- gednau počátku gehu se domakati těžko gest, ano naskrze ne- možno. Zase giných celým žiwlem gest rázný šprým, wtipná hra we slowech a t. d.

*) Aneb gak opěť samo o sobě dj přjślowj: Gest přjślowj kratěj, než zobáček ptačj — (jest přitča koroče nosa ptičja).

Nebylo a nenj pod sluncem národu, který gen napolo ze stawu diwokosti wykročil, w gehoż gazyku by nenalezala se přjślowj, přecházegjcy co dědičná maudrost s rodu na rod, s pokolenj na pokolenj. Gaké wzacné poklady z neydáwněgěj doby čłowěčenstwa naše Pjsma swatá w sobě chowagj; w gaké wážnosti byla a gsau posud přjślowj u východnjch národůw wůbec, kohoż gest tagno, kdo přiwede sobě na mysl gména Lokman (sauwěký Šalomannowi, gak někteřj za to magj), Sadis a g., která tam za poloswatá se powažugj? W tomtěž sadu wykwětlo u Řekůw sedmero mudrcůw, a o národu tom wjme, že přjślowjmi, mandřymy průpowjdkami, žnomami na tabulkách psanými chrámy swé obohacowati a ozdobowati mjwal obyčeg. Spisowatelé dřewnj, w užšjch swazejch stogjce s národem, neopomjgeli též praudem tjm swlažowati plody swé, ano sami geg hognili ze swého důmyslu a zkušenosti, tak že průpowědi gegich nawzágem w žiwot wešly w podobě přjślowj. (Řečtj tragikowé, žnomologowé, Theognis, Plutarch — Plautus, Terencijs, Syrus, Horacius a g. w.) A podobně i za našich dnůw, gakož nenj národku, při němž by žádných přjślowj w užjwánj nebylo, tak také všude, kdekoliw započato psáti w gazyku kterém, byla gsau přjślowj mezi přednjmi wěcmi obracugjcmi na se pozornost, což patrno gest z tolikerých wjce méně hogných sbjrek gegich. Onať obsypugj wšecky haluze národnjho stromu, a gen na suchých wětwjch tuposti a zdiwočilosti, anebo na wýstřelcjh a wlcjh rozmařilé přebraušenosti owoce toho nenalezneš.

Zdaž mohli i Słowané tu pozadu zůstati? Słowané, kteřj wynikagjce zpěwem a pjsněmi národnjmi nade wšecky ewropegské národy, wysokau vládu citu a obraznosti swé oswědčili, neméně i w přjślowjch swých dáwagj na gewo tak ostrý wtip a hlubokau rozgjmawost, že i z této stránky směle o přednost pustiti se mohau w záwod s ginými, ač po tu dobu snad ani polowice pokladůw těch nashromážděna a swětu obgewena geště nenj.

Sbjrky ale přjślowj gak našich domácjh, tak ginogazyčných, gichžto se mi posud w dosti hogném počtu do rukau dostalo, z ohledu uspořádánj swého skoro naskrze dwogj wadu magj do sebe, o njž geště tulo gest se zmjnití. Náleželo by přede wšjm, aby sběratelé přjślowj nemjchali, gak se to posud dalo, prawá *přjślowj* dle wýměru wýš položeného s pauhými přjślow-

jmí způsoby mluwenj, kteréž my pro rozděl *pořekadly* gmeno-
wati chceme, alebrž přjsně obogj tu wěc rozeznáwali od sebe.

Pořekadla, ačkoliw zewniř cosi podobného magj s přjslo-
wjmí, walně nicméně se lišj od nich swau wniřnj powahau, a
negsau niě giného leč zgednotliwenj (individualisowánj) někte-
rého slowa (poněťj), znamenagjcjho wůbec děg, neb předmět,
neb vlastnost geho. Ona ležj právě u prostřed mezi přjslowjmí
a auslowjmí (idiotismy), i nepřjme, že mezi těchto wždy co
neywlastněgi šefřiti, nesnadná gest práce. Geden neb druhý přj-
klad poslaužj k wysvětlenj toho. Auslowjm gest průpowjčka:
Zawaditi o něco řečj. Pořekadlo: Zawaditi o swůg kragjc, t. g.
začjti hospodařiti pro sebe. Přjslowj: Lepšj za swým kragjcem;
než za cizjm pecnem. Tak pořekadla: Na obě strany braušený;
— dwa gazyky w hubě nosj; pauštj studený a teplý dech z ge-
dněch ust; — na dvě straně bige; — na dwau stoličkách sedá;
— dwau dworů pes; slaužj psj službau; — nosj na dwau ra-
menau a t. d. nic giného nepravj a neznamenagj, než co gediné
slovo: *obogetnj*k. Slovo *umřjti*, *umjřati* množstwj má poře-
kadel: Hudci mu w hrdlo hudau; — zwonj mu na poslednj; —
giž gest gednau nohau w hrobě; — gako pára nad hrncem; —
smrtka s njm zahrává; — giž ho hlawa nebolj a g. Že wšak i
pořekadel sebránj welmi gest žádaucj, a zvlášť populárnjmu
spisowateli newyhnutedlně potřebné, kdož by o tom pochybowal?
Muselo by se ale tak zřjdi, aby wšecká stegného znamenánj
pořekadla pod gedén výraz byla seřaděna, a pak teprw výrazy
ty gako nápowědi w abecednj pořádek uwedeny. Přjslowj mo-
hau pohodlně z gednoho nářečj téhož kmene do druhého se pře-
wáděti a k celku uzpůsobiti, ano často i z cizjch gazykůw se
přibjřati, netratjce swé barwy, gakož množstwj gest přjslowj
přes polowici země našj rozšjřených; nikoliw ale pořekadla a
auslowj, genž z wětšjho djlu wýhradnjm gsauce gměnjm gednoho
a téhož gazyka neb nářečj, zwuk swůg nacele ztrácej, gak
mile cizj ruka gich by se dotknula.

Druhá wada přjslownjch sbjrek ta gest, že wypraweny
býwagj do swěta aneb beze wšeho pořádku, aneb po abecedě
prwnjho w každém slowa, což o málo gest lepšj a wýhodněgšj,
gešto nikdo, gako slowa we slownjku, na týž způsob přjslowj w
knize nehledáwá, a hledal-liby, gistě toho nenagde, čeho snad

zrowna potřebuge. Aniž platněgšj gest zabezcedowánj přjslowj podlé hlawněgšjch slow w nich přicházegjcyjch, gak to některé sbjrkj magj, anož často smysl slowa wytknutého smyslu přjslowj zpřjma odporuge. Dát se každá wěda, každé uměnj přirozeným pořádkem k snadněgšjmu přehledu a pochopu roztrjdiť : čemuž by s tauto národunj praktickau filosofij, a toť gsau přjslowj zagisté, také tauž měrau naloženo býti nemohlo ?

Namjtá se geště otázka, zdaliže každé přjslowj zasluhugé býti zaznamenáno, a negsau-li i takowá, kterážto čelj buď proti dobré chuti, buď proti zdravému saudu ? Kaukale toho, dle mého mjněnj, nikde méně nenj naseto, gako mezi obrodami přjslowj, gešto duch wětšj a lepšj částky lidstwa, w každém wěku k prawdě a dobru se snažjcy, hned we vzniku dbal o wypletj a udušenj gegich. Gsauť owšem mnohá přjslowj, pošlá ne z prawdy, ale z předsudku (w patrné lži a zlobě snad žádné se nepočalo) ; gsau i některá porážegjcy se na pohled a wywracugjcy se wespolek, ač položjme-li ge bljže k zřeteli, poznáme tudjž, že neshodu tu gen různost předmětowých stránek zplodila, a že Janusowy hlavy gako w předočnjm swětě, rowně i w dušewnjm se wyskýtagj *). Maudrému wšak a opatrnému sběrateli nebude těžko i tu nemnohau plěwu oddělití od zrnj.

Na tomto zde běžně nastjnném základu chystám od několika let (pohřjchu, že práce giného druhu w dokončenj toho gsau mi wždy geště na záwadě !) postawiti chrámek prostonárodunj praktické maudrosti z přjslowj wšesłowanských, a pak dle podoběného wýš náwrhu také pořekadla *česká* k pohodlněgšj uprawiti potřebě. Rozwřhnanti dá sa dobře weškerý obor přjslowj neyweyš na padesáte rozdjľůw z ohledu materie a z částky i formy, a z osmera rozdjľůw takowých prozatjm na těchto stránkách některé wýgimky se podáwagj **), podlé kteréžto ukázky čtenář o ceně

*) Tak Srb geden se tázal popa swého, dobře-li gest poslauchati ženu ? Když mu byl tento odpověďel, že nikoliw nenj dobře, zaplesal, řka : Má žena mně wčera přemlauwala, bych wám, otče, hráudu músła darowal ; i gsem tedy rád, že gsem gj neposlechl. — Načež mu pop odwece : A můg milý, maudrau ženu owšem gest dobře poslauchati. —

**) Přjslowj ginosłowanská na ten čas toliko slowem českým zde se uwáděgj, we spisu pak samém i vlastnj hlas gegich we-

a powaze słowanských přjslowj sám předběžně sand u sebe může tworiti, čehož my sobě k celkowitějšmu gich podánj ponecháváme.

1. Bůh — Nábožná mysl.

Čiňme od Boha počátek, a bude dobrý pořádek. — Kdo s Bohem počínává, ten všeho dokonává. Pol. — Bez Boha co do-
bře činiti nelze.

Bůh starý diwotworce. Rus. — Weliký gest Bůh ruský! (Welik ruskij Bog!) Na podobu pjsm sw. Bůh israelský, Abrahamůw a t. d.

Bůh bohat milostj. R. (Přjslowj toto, dj A. S. Šiškow, při wšj prostotě a krátkosti zawjrá w sobě silnau myšlénku; neboť wieliké bohatstw, a byt počet pjsku a kapek w moři přewyšowalo, gest nedostatkem, ano ničjm u přirownánj s bohatostj a hognostj milosti božj. Nenj nic bohatého pod sluncem: bohat Bůh milostj!) — Dobrý otec k dětem, dobrý i Bůh k lidem. Aneb: Ani otec k dětem, gako Bůh k lidem. R. — Bůh milostiw, a gá při geho milosti neschudnu. R. — Lidé se zlostj, ale Bůh s milostj. R. — Wám Bůh dal, a nám sljbil. R. — Wjce má Bůh, než rozdál. P.

Gediný Bůh bez hřjchu. R.

Bůh rozum lidský přewyšuge. P. Protož: Ne wše na rozum, ale wjce na Boha dáti.

Bůh widj, kdo koho šidj. R. — Widj onen, genž mraky shánj a rozptyluge. (Widi onaj, koj wedri i oblaci.) Srb — Tag-né sám Bůh sandj. S. — Twé gsau řeči, ale gdau Bohu w uši. R. — Byt nikdo newiděl, nečin, co proti Bohu a rozumu. P. — Bog se Boha, styd' se lidj, nehřeš wjce, pán Bůh widj.

Pak-li by ne Bůh, kdož by nám pomohl? R. — Gestli Hospodin neochránj hradu, darmo činjme stráž a ohradu. R. dle pjsma.

Bůh prawdu widj, ale ne hned powj. R. — Bůh newyplácj každan sobotu. S. — Bůh má nohy wlněné, leč ruce železné (t. dlanu showjwá, ale tjm přjsněgi pak tresce). S. — Oprawdu

skrz slyšán bude. Při kterých nenj tuto lišerau počátečnj půwod položen, česká gsau.

má také pán Bůh swé. — Bůh swé strogj. R. — Pozdě melj božj kola. — Bůh netrúbj, proč člowěka hubj. R. S. — Bůh také wzpomene na swé; (bud' milostj, bud' trestem). Bůh nenj náhliw, ale pamětiw. — Wšecy věci na čas (wšeho do času), pán Bůh na wěky.

Winnému Bůh odpauštj, a Car sprawedliwému milost dáwá. R.

Každý o sebe, páp Bůh o wšecy. Č. R. — W bjde nezaufey, a w Boha daufey. R. — Kde nauze neyvyššj, tam Bůh neyblížšj. — Bůh gen tudy powstáwá, když lidská pomoc ustáwá. — Ne po našem chtěnj, ale po božjm dopuštěnj. R. — Bůh neopustj, kdo se naň spustj. — Bůh območj, Bůh též osušj. R. — Hoře! pomysljš-li; bud' wůle božj! rozmysljš-li. R. — Puštěn koráb na wodu, dán w ruce božj. R. — Gak Bůh ráčj, tak ať krátj.

Bůh dal žiwot, Bůh dá též zdawj. R. — Bůh dá den, Bůh dá i pokrm. R. — Dal pán Bůh krawičku, dá také trawičku *).

Modliti se Bohu pro wždy hodj se. R. — Kdo se modliti ne-
lenuge, milosti se božj nezbawuge. R. — Chwal Boha gak moha.
— Chwal Boha měděným tělem, železným srdcem, a konopnau
dušj. (Krásné připodobněnj wzaté od zvonu, gakoby řekl: Chwal
Boha stále a setrwale, zwučným a vysokým hlasem, tichau a po-
kornau dušj.) — Kdo modlitbu řjká leže, Bůh ho slyšj dřjmage.
— U Boha modlitba a u Cara služba na zmar nepřicházj. R. —
Záhy probudiw se, k Bohu ůbjrey se. R. — Dítě nepláče, máš
nerozumj. R. S. — Boha wzywey, sám ruky přiklädey. Č. R. P. —
Modli se Bohu, a weslug ku břehu. R. — Newyprosjš-li, newy-
lageš. — Za Bohem-li půgdeš, dobrau cestu nagdeš. R. — Měj
lásku k Bohu, obdržjš milost mnohu. R.

Kohož Bůh miluge, tohož tresce a bičuge. — Koho Bůh mi-
luge, krjžkem ho nawštěwuge.

Bůh štěstjm włádne. Č. P. S. — Bůh štěstj děl, a kuchat
poléwku. S. — Negednako Bůh rozdáwá, ěednomu hus, druhému
páwa. — Co Bůh dá kdy, to přigde wždy, ačť i nespěšně krátj.
— Komu Bůh přege, tomu we snách padne; komu Bůh nepřege,
tomu s lžjce spadne. (Komuž Bog žici, tomu píszo spici, komuž

*) Něm. Gab Gott s' Hasel, gibt er auch s' Grasel. Přiro-
zeněgšj přislowj naše.

Bog něžici, tomu pada s' žici.) Dol. Luž. *). Zle však lenochowi, na to se spolehagjcjmu, genuž ne toto, ale giná přjslowj gsau powěděna.

Kdo se Boha nebogj, ten se i lidj nestydj. R. — Při kóm gest bázeň, při tom i Bůh. R.

Proti Bohu nic nemohu. — Moře newypigeš, Boha nepřeváljš (nepřebogugeš, nepřemůžeš).

Naše gest myšlenj, ale božj způsobenj. Člowěk myslj, pán Bůh obmyslj. Člowěk ukládá, Bůh rozkládá. Člowěk mjunj, pán Bůh měnj. Dalekò širokò známé přjslowj: R. Čelowěk predpolagajet, a Bog razpolagajet. Rusjn. Člowik tak, a Bih jinak. Chorw. Čovik odredi, a Bog naredi. Srb. Čowek namerawa, a Bog uprawlja. Krag. Zhlovek obrazha, Bog oberne a t. d. **).

Almužna nechudj. (Též špan. a franc.) W Polštině: Prawda nezneactj, almužna nechudj, mše neopozdj. — Swět swátek a poš se w pátek, nebude twůg statek krátek. — Po nemoci, po panti darmo dobrým slauti.

Kdo do tebe kamenem, ty do něho chlebem. Č. S. P. — Měně dobré gest přjslowj tomu opak: Kdož pelynek sype, syp ty mu hořec.

Králowo srdce w ruce božj. R. — Poctiwý-lis, buď mi bratře žiw! ať si wjra twá gakákoliw. S. — Kdo do nebe plige, na vlastnj gehu twář slina bige ***). — Co Bůh dá, s tjm do kabele. — Baba přede, Bůh gj nitku wede. R. — Zbožný se etj mladosti zbude. — Slza nábožného ne k zemi kane, ale do wěčnosti wane. Krag. — Napřed negde nebe, ale zásluha. P.

2. Přjtel, nepřjtel — Láska.

Upřjmný přjtel za bratra. R. — Přjtel každému, gisté žádnému. (Též špan. a franc.) — Přátelstwj a láska welikého

*) Přicházj též w gazyku francauzském a německém w podobný smysl.

**) A tak i w giných gazycjch: Lat. Homo proponit, Deus disponit. Angl. Man proposes, God disposes. Der Mensch denkt, Gott lenkt etc.

***) Špan. Quien al cielo escupe, en la cara le cae. Nowořecky: 'Οποι πρὲς τοῦ οὐρανοῦ, πρὲς τῆς μούτρατος.

počtu nemilugj. P. — Ač opět naproti tomu: Člowěk na gednom Bohu, ale ně na gednom přjteli dosti má. — Rownost přátely činj. — Různj-li se obyčege, nebudau přátelé. R. — Přjzeň tam se w sadce sege, kde gsau stegné obyčege. P. — Hedbáwnau rukau přjtele wybjeř, a drž železnau. P. — Bez přátelstwj nenj hrdinstwj. S. — Drž se starého wjna a přjtele. S. — Starý přjtél a staré wjno neylepšj.

Málo dbey o poklady, máš-li přátel ohrady. P. — Přátelská láska lepšj kamenných hradeb. R. — Nehrad' se plotem, ale hrad' se přátely.

Bez nehod přjtele neseznáš. R. — Přjtele poznáš we wogně a w nauzi. R. — W nauzi a potřebě přjtele poznati. — Oheň zlato, nauze přjtele (zkaušj). S. — Přjtele poznáš tjm prawého, miluge-li tebe wjc, než co twého. P.

Za štěstjm gdau přátelé. P. — Šťastnému umjrá nepřjtél, a nešťastnému přjtél. R. — Kdo má koláč, také družbu nagde. (Jest pirožok, jest i družok. R.) — Nagdau-li se hody, nagdau se i pjsně. R. — Přátel u boháčuw, gako plew okolo zrnj. R. — Prázdna kapsa otrawuge přátely. S.

W přjzeň a wjru šaska nepřjgmej. R. — Šašek (žertj) w přátelstwj se nehodj. R. — Přjtele s takawau hlawau ubjhey — s přjmým čelem objmej. (Nemilug potakače, ale prawdu ti mluwjicjho). R. — Z tykwe nebude nádoba, a z wrtkawé mysli přjtél. S. — Zbožný má přátely, hubenému gich třeba.

Lepšj maudřj nepřjtél, než hlaupj přjtél. Illyr. *) — Lepšj ostrj nepřjtél, než měkkj přjtél. P. — Nezkaušenj za přjtele, zkaušenj za dwa. R. — Nežli s kým w přátelstwj wstaupjš, potřebj gest s njm dřjwe prostici soli ztráwiti **). —

Přjteli činiti dobře hled', a nepřjtele na dobrau cestu wed'. R. — Učiniw přjteli dobro, naděg se téhož. — Ten mi brat, kdo štěstj mému rád. S. — Přátelské služby se neauč-

*) Nowoř. *Κάλλιον ἔσας φρόνιμος ἐχθρὸς παρὰ ἕναν ζουρλὸν φίλον.*

**) Přjslowj práwě ewropegaké, we všech skoro gazycjch, a čte se giž u Aristotela a Cicerona.

tugj. P. — Dey mi Bože plačidruha, zpěwodruha sám si naga. S. — Přjtele tagně napomjney, a zgewně chwal. P. S. — Přjtele swěho wady zney, wšak ho w nenáwisti neměg *).

K černé stránce článku tohoto náležej též některá přjślowj, ač we skrowném počtu: Žel přjtele, ale ne gak samého sebe. R. — Nynj přjtel, z kapsy smjtel. — Přjtel měšec, a rodina pán Bůh. — Přátelé rádi pomáhagj, ale z kapsy.

Hněw přátelský krátký, netrwalý. P. (Ne wždycky). — Blizko žige přátelstwj od nepřátelstwj. R. — Chleba nelá-mey! t. w přátelstwj buď stálý, a swéwolně ho neruž. — Přjtel přjteli hrad stawj, a nepřjtel nepřjteli rakew teše. R. — Uletěť pták z klece, nečekey, by se wrátil. (O přátelstwj na zmatek přiwedeném.)

Nestrkey prstu, kde se dvěře swjragj. (Mezi přátely rozhněwané se nemjchey, aniž ge geště wjce podpalug proti sobě; snadnož se opět mohau udobřiti, a tu s obau stran gich hněw padne na tebe.) — Swogi se psi hryzte, cizj nepřjstupugte.

Mysli čašto na přjtele, ale častěgi na nepřjtele. — Chut-něgšj woda u přjtele, než med u nepřjtele. R. — Žid křtěný, wlk skrocený, to ge nepřjtel smjřený. (Wlk chowany, przy-jaciel jednany, žyd chrzczony, nie pewny. Pol. Wolk kormle-noj, žid křešćennoj, a nedrug primirennnoj. R.) — Schwácený kůň, nalomený luk, usmjřený přjtel wždygšau negisti. R. — Neměg nikdy nepřjtele za owci, a wždy za włka. — Nepřjteli třebaž gen čepka sljtila. R. (Potká-li nepřjtele něgaké náramné nešťěstj neb pohroma, musilž by wšj dobroty prázen býti, kdo by se i tu geště radowati mohl. A wšak naproti tomu takowá gest powaha srdce lidského, že i ten neydobromyslněgšj muž ne bez gakési ljbosti slyšj o menšjch škodách a ústřě-kách nepřjtele swěho, gak přjślowjm tjmto dobře gest wytknu-to, a obyčegně i wěšj ge spaťruge, než w samém skutku bý-wagj, wida, gak opět, giným přjślowjm gest dáno, w nepřjteli střelu za kopj.)

*) Secreto amicos admone, lauda palam. Amici tūtia uoveris non oderis. Syrus.

Kde láska, tu i Bůh. R. — Láska prsten; a prsten bez konce. R. — Gedno srdce rádo druhého se týká. Chorw. — Láska gest plna i medů i gedu. S. — Šjdlo (ořechy) se w pytli neutagj. Wšesl.

Milý nenj zlosyn, ale wysušj do kostj. R. — Láska slepá zběduge druhdy i popa. R.

Láska swornost plodj, a z nenáwisti swár se rodj. R. — Kdo koh^o miluge, rád ho i poslauchá. R. — Kde láska ne-
ljceměrná, tu naděge wěrná. R. — Láska wše sladj — po-
nukne ke wšemu — wše přemáhá. P. S. Pro milého nic těž-
kého, (pro milau tau měrau). Č. P. R. — Žena se za milým,
neunawjš se. R. — Pro mého milauška i naušničku s auška. R.

Kdo milý, ten i hezký. Malor. — Kdo komu milaučký,
i neumyt bělaučký. R. — Co kdo kochá, to mu milo, a byt
na půl hnile bylo. P. R. — Nenj blaho střbro ani zlato, ale
blaho gest, co komu milo. S. — Ne to dobré, co dobré, abrž
co se komu ljbj. P. Sladkého do syta se nenagjš, a milého
nikdy nenawoljš. R. — Raděgi s milým newjdati se, nežli hned
zase laučiti se. R.

Lásky newyhrozjš. P. — Láska s strachem neostogj; ne-
miluge, kdo se bogj. P. — Strach snadno na mne pustjš, ale
milowať nepřinutjš. R. — Láska z lásky se rodj. P. — Láska
lásku budj. — Co z^e srdce negde, w srdci se neungme. Krag.

Ruka kde bolj, oko kde wolj. P. R. — Kde milost, tu
oči, kde bolest, tu ruka, (a dle pjsma) kde poklad, tu srdce. —
Kde srdce ležj, tam i oko běžj. R.

W čem kdo zaljbenj mjwá, hned mu na gazyku býwá.
P. — Kdo co rád mjwá, o tom se mu i snjwá. P. — Kdo
koho nemiluge, zřjodka ho wychwaluge.

Kde láska, tu radost, kde nauze, tu žalost. — Když gde
nauze do domu, gde láska z domu *) — Chceš-li mjtí stálau lá-
sku, drž gi na trogjm prowázku. — Noc, láska a wjno wše-
cko pauštěgi mimo. — Holka bez hocha, ryba bez vody. (Ži-
wet děwka za parnem. R.) — Dcera zle se hodj matce k ná-
mluwám. R. — Studené ruce, upřjmné srdce **).

*) Angl. When poverty comes in at the doors, love leaps out at the window.

**) Froides mains, chaudes amours.

3. Prawda, lež — Mlčeliwoſt, tlačawoſt — Gazyk.

Na prawdu ſlow nemnoho. R. — Prawdě netřeba mnohých dokladůw. S. — Okolo dále, upřjmo bliže. — Prawdu lj-čiti netřeba. P. — Prawda přátely má, ač newždy na ulici. — Prawda rozmyslu nepotřebuge. P. — Prawda přjkrá, ale zdrá-wá. P. — Penje mohau mnoho, a prawda kraluge. R.

Prawdu každý chwálj, ale nekaždý gi bránj. R. — Dobré to dělo, mluwiti prawdu smělo. R. — Přjeli k wůli prawdy neodstupug. P.

Wše pomine, gediná prawda nezhyne. R. — Prawda wždycky wjtězj, pomahá pánu i knězi. — S prawdan před Bohem a před lidmi. — S prawdan nám před Boha giti. — Wygdeť prawda na wrch, gak oleg nad wodu. P. Rs. — Ohně nelze upáliti, wody utopiti, wětru udusiti, a prawdě zahynanti. Přjśl. zaznamenané 1467. —

Smutnau wšak prawdu pronáſegj naſledugcj přjślowj o prawdě: Kdo prawdu mluwj giněmu, býwáť hlawa zbita ge-mu. — Powěz prawdu, probigjť hlawu. — Prawda oči kole. (Př. rozsáhlé.) — Kdo newděčnau prawdu pánům hude, hau-slemi o hlawu mjti bude. — Pro prawdu se lidé rádi huěwa-gj. — Oškliwá twář zrcadla nemiluge. P. R. — Těžko prawdu mluwiti a neuraziti. P. — Newždy se prawda hodj. — Rci prawdu, a wiz, kudy utečeš. S.

Neypjše opilý prawdu powj. Neypjše blázen a děti prawdu mluwj. (Negen we Slow. weskrz, ale we wšech snad gazycjch.) — Ne wšecko krása, čo se ljčj, ne wšecko praw-da, čo se pěkně mluwj. — Mnoho se w swětě nowinkuge, leč málo prawdy ohlašuge. R. — Prawda gest rosa nebeská: komu gi dáwáš, hledť, aby byla i nádoba hezka. Krag. — A tak: Prawdu sobě huďme, spolu dobře buďme.

We lži stálosti nenj. R. — Lež má plitké dno. Č. S. — Podwod a klam zradj se sám. — Lež má krátké nohy, daleko neugde. (We mnohých gazycjch.) — Chromého psa a lháře snadno dohoniti. Rs. — Ze lžř lidé neumjragj, gen že po-tom wjce wjry nemagj. Mrus. — Kdo wčera lhal, tomu i zjtra

se newěřj. R. — Bystrého wtípu a dobré paměti lháti třeba. P. — Mladému lháti hanebno, a starému nepotřebno. R. — Kdo lže, krade. — Mladý lhář, starý zloděg. — Byli gsau dwa bratřj, geden lhář, a druhý zloděg. P. — Lhára pán Bóh kárá, gestli něrázem, tedy prowazem. Slc. — Dokládal se cikán swých dětj ! R. — Lidé lež, a my též. R. — I pěkně lháti gest hřjch.

Rtové a zuby, záworý dwogj. R. — Usta zawjrey, a oči otwjrey. S. — Nechoď se wšjm na trh (též o chlaubě). — Wida newiz, slyše neslyš. Č. R. S. — Lepšj mlčenec, než wolanec. — Dobrý gest někdy stulkwj. — S mlčenau neydál dogdeš. — Mlčenjm obrátj člowěk kam chce. — Mlčenjm nebrzy zkazjš. — Od mlčenj hlawa (gazyk) neboljwá. R. S. — Mlče méně zhřešjš. P. — Mlčel, a z mlčenj se mu obrodilo (přišel užitek). R. — Mlč mŭg gazyčku, budeš gjsti kašičku. Rusjn. — Kdo se nechceš mrzeti, uš se gazyk zdržeti. — Co chceš mjti tagného, mēg u sebe samého. P. — Swrbj gazyk toho, kdo wj co tagného. P. — Ze wšeho neytěžšj wěc smlčeti tagemstw. R.

Mluwiti střjbro, mlčeti zlato. S. *) — Dobré mlčenj lepšj špatného mluwenj. R. — W dobrau dobu se mluwj, a we zlau mlěj. R. — Kdo maudře mlějwá, maudře mluwjwá. S. — Kdyby uměl blázen mlčeti, při mudrcjch by mohl seděti. Ill.

Slowo nenj wrabec; wyletělo-li, nechytej wjce. R. — Pozdě po lidech dáwati slowa na zawjrk. R. — Neudržel-lis za swými twářemi, za cizjmi pozdě udržowati. R. — Smlčel Petr, smlčel i Pawel : a to, že gsem gim slowa nepowěděl. — Zrádce tagemstw kazj důwěru. R.

We mnohomluwném prawdy nemnoho. R. — Wšecken mu rozum na gazyku stogj. S. — Na pauštjch neywětšj echo. P. — Prázdná bečka neywětšj zwuk wydáwá. — Plný saudek nezwu-

*) Nowoř. Ἀργυρο τὸ μίλημα, χρυσὸ τὸ σιῶπα. (Též w Alko-ránu.)

čj. — Mnoho řečj, málo věcj. — Mnoho vřavy, málo správy. — Která kráva mnoho řewe, málo mléka dává. — Hory slow, a djlo (skutek) s prachem ljtá. — Kdo moc mluwj, lže anebo se chlubj. — Mnoho mluwjš, neprodám plátna.

Tlachawého slowo: Nepowjdey žádnému, a sám powjdá každému. P. — Powěz brannému, a branný každému. — Hrnec se poznává po klepánj, blázen po štěbetánj. — Každá straka hyne od swého gazyka. R. — Wyzwědate ubjhey, a tlachače odbýwey.

Obecná řeč, obecná prawda. P. — Řeč se wázj (měřj), a nepočjtá. S. — Malý gazýček, ale wšjm tělem włádne. R. — Gazyk bez kostj, a tudy kam chce obracj. R. — Gazyk bez kostj, ale kosti (skály) láme. — Kwapný w řeči, kwapný we všem. R.

Zle, když gazyk repetj, a hlawa neposlauchá. R. — Hněw a gazyk na uzdě mjwey. — Dobře gazyk za zuby mjtj. Č. S. — Gazyk hlawě nepřege (nepřjtel). — Kdo mluwj, co chce, uslyšj, co by neřád. (Negen we slow. wůbec, ale i w gíných gazycjch). — Lépe nohau, než slowem se potknauti. R. S. *) — Seče řeč gako meč. S. — Wjce gazyk nežli meč potjná. S. — Hůře bolj od gazyka, než od meče. P. (též angl.) — Rána se zahogj, ale slowo ne. Č. P. — Za zlá slowa sljtne i hlawa. R. — Pro hubu na hubu. — Mlčel w baňti, ay giž mu se wygasnilo. Ill.

Řeč na wáze měř, málo komu wěř. — Šlůwko wyletj wrabcem, a newrátj se wolem. P. — Co z ust wyletj wrabcem, newtáhneš toho ani čtyřmi koňmi. Aneb: Propowjš-li slowo plaše, tisjci koňmi newtáhneš ho zase.

Gaké srdce, takowý i gazyk. — Co w srdci wře, w ústech kypj. Čjm srdce naplněno, tjm ústa přetýkagj. (Wšem Slowanům známo, ano i ginde zhusta.)

Poznáš po wřawě (řeči), co we hlawě. — Z pusté stody aneb wrabec, aneb sowa (wyletj). P. — Člowěka po řeči, bylinu po wůni. — Ptáka po peřj, člowěka po řeči. S. **) —

*) Angl. Better that the foot slips, than the tongue.

**) Ex plumis avis, ex verbis noscitur homo.

Co kdo má w komoře, to wydává do kuchyně. — Každý pták tak zpjwá, gakž mu nos wyrostl. Č. P. — Kdo chce pěkně mluwiti, musj pěkně mysliti. S.

Kdo gazyk má, do Řjma se doptá. Kr. — Kocaur nelowa, chlap nemluwa, oba gsta hladowa. P. — Němému vlastnj streyc nerozumj.

Rychlý bud' k slyšenj, ale zpozdilý k mluwenj. S. — Co neslušj činiti, neslušj též mluwiti. P. — Gazyk swědomj neočistj. P. — Gazykom lidj odbudeš, swědomj však nepozbudeš. P.

Někdy i kůň dobrý na čtyřech nohách se potkne. Aneb: Však má kůň čtyři nohy, a předce klesá. Ginák žertowně: Však má kůň čtyři klesy, a předce nohá. (Přjsl. široko známé.) — Přemluwač podoben nutiteli. P. — Lahodná mluwa, gisť přemluwa. P. — Proč čert bábu bil? Že se neuměla wmluwiti. — Špatný wozka, který neumj obrátiti. — Pes, který mnoho štěká, nerád kauše. (Též w gipých gazycjch.) — Wola za rohy, ělowěka za gazyk lapagj. — Sladkými slowy kapsu nenaplnjm. Kr. — Při gjdle mlěj se, při pitj mluwj se. Rs. — List smělegšj než gazyk. P.

4. *Práce — Pilnost, lenost.*

Ausiljm a prácj i nebe kaupjš. P. *) — Práce nenj bez platu, rozkoš plodj antratu. P. — Práce nebýwá křiwá, genom zrowna přihljžeg. R. — Čas času nepracuge. R. (Odkládagjcjm a řjkagjcjm „Geště dost času.“) — Nůž, kterým se pořád krágj, nerzawj. S. — Hlad a práce výborně kořenj. P. — Oči se djwagj, a ruce dělaj. R. — Roboty — klopoty. P. — Welké řeky tiche plynau, malé s šumem běžj. P. (Co nadělá kowář hluku, než za ěroš djla sprawj, ano zlatnj za dukát práce dowede, ač ho ani slyšeti nebylo. Tak i mezi spisowatelstwem neyhoršj pjsálkowé mjwagj neywětšj měchy a bubny.) — Kdo ráno wstáwá, Bůh mu požehnáwá. — Den začjnu lastowička, wečer končj zpěw slawjčka. R. (Překrásné připodobněnj! Napřed pracug, potom požjwey weselj.)

*) Dii laboribus omnia vendunt.

Komu se nelenj, tomu se zelenj. — Kdo nésege, ten něwěge. — Bez práce nebudau koláče. Aneb: Žáden bez práce negj koláče. Č. P. — Kdo dělá, vydělá. P. — Slepička po zrnětku klowe, a tjm syta žiwe. R. — Každé ptáče swým zobáčkem syto. R. — Kdo chce co mjtj, musj se to ho ugjtj. P. — Pečené holaubky neljtagj do haubky. R. — Gesle k skotu nechodj. — Chléb za břichem nechodj. R. — Leže wlk netyge. Č. P. — Wlka nohy krmj. R. Mrs. — Low si, kocaurku. P. — Rád kocaur ryby gjdá, ale nerád po ně do wody břede. — Gedla by kočka ryby, ale nechce ocasu omočiti. (Přisl. mnohých gaz.) — Kdo chceš chleba, pracug co třeba. — Kdo chce gádro gjsti, musj ořech rozlausknauti. (W negednom gazyku.)

Napřed se mlátj, potom platj. A: Gaký mlat, taký plat. Aneb: Gaký plat, taká práce. (Jaka płaca, taka praca.) Přisl. daleko známé. — Gez do syta, a děley do petu. R. — Lačný osel ani kůň nepotáhne. — Prázdný pytel nestogj. — Kdo lépe krmén, lépe táhne. (Těz o auplatku se řjká.) — Kdo rukama med mjchá, prsty oljže. S. (Srow. z Pjsma: Wolu mlátjcmu nezawážeš ústa.) — Spěšně k gjdlu, spēšně k djlu. Aneb: Gaký kdo k gjdlu, takowý k djlu. Č. S. *).

Bez ochoty. zlé roboty. Č. P. Rs. — Práce bezděčná nebýwá wděčná. — Práce kwapná málo platná. — Ustawičná práce wše přemáhá. P. — Častá krůpěg i kámen prorazj. — Chuť a wůle wšecko přewáží (neytěžší záwázj). S. — S chutj do toho, ge půl hotowo. — Winice nechce modlitby, ale motyky. S.

Ne pole žiwj, a niwa (role). R. — Na sebe pracowati nehanba. R. — Cizjm wolem chleba se nedoořeš. Rs. — Swá ruka wladyka. R. — Kdo se w panské službě (práci) přetřhal, nezasluhuje, by mu zwanili. S. — Šwec, dokud gedné boty neušige, druhé nezačjná. A však i toto prawdiwé: Čiň to, čiň giné, tak ti čas mine.

*) Angl. Quick at meat, quick at work.

Zahálka čertův polštář. *) — Mnoho lenochů, mnoho hříšníků. — Stogaté vody hnigj a zsmradj se. — Lenoch i pod swau střechau zmokne. P. (Ale kdo doma zmokne, toho, prý, ani Bůh nelituge. *Τον οἰκοθεν βρεχομενον οὐδε θεος οἰκτερει.*) — Lenoch cti nedocházj — (a rys málo nalapá, když dále přes tři skoky nechce. Blahosl. Mus.). — Zahálečům vždycky swátek. Mnohog. — Kdo nemiluge robotu, vždycky swětj sobotu. — Lenocho se Bůh nedodá. — Zapoměnlivost dcerka lenosti. (Zapamiętanie córka niedbałstwa. P. Zaborawność je znak leności. S.) — Lenocho neylépe domlauwati dubowými slowy. P. Neboť: Gaká bolest, takowá masť. — Lenocho-li se wzchopj, hned celý swět ztopj. S. (Lenoši gsau i chlubiči.) —

Wjdáwá leniwec chomauty we snách, ale na koně se nedostane do smrti. R. — Pod zalehlý kámen ani woda negde. R. — Kdo na nic neměřj, na nic neudeřj. P. — Powaleč s piganem po prázdne kemoře se procházjwá. S. — Ljná ruka holé nešťestj. — Zahálky gsa služebnjkem, nebědug, zes hadrnjkem. — Ruka bez roboty přigde do zebroty. — Panské spanj žebračj snjdanj. — Hledě na les newyrostěš, a zewluge na lidi nezbohatneš. R. S. — Okem břicha nenasytjš. R. — Kdo z rána poljhá, na wečer pobjhá. — Mladj ležáci starj žebráci. — Budeš-li se leniti, budeš cizj kauty potjrati. R. — Kdo w létě nerobj, ten w zimě nedrobj. — Kdo řjdko sege, řjdko žne. Kr. — Kdo pozdě chodj, sám sobě škodj. Č. P. Rs.

Lenoch se strhal, že nechtěl dwakrát gjti. — Leniwý dwakrát dělá (chodj), a skaupý dwakrát platj. Č. Rs. — Rannj setj často zmýlj, a pozdnj vždycky. Mn. gaz. — Swěta nepřebudu, djla nepředělám. (Přislowj lenochůw, ale dobře se hodj i pro ty, kdož nemjrni gsau w práci a we vyhledáwánj časných wěcj.)

5. Bohatstw — Chudoba. Přislowj s tym přjbuzná.

Bohatstw hnige, a chudoba žige. R. — Staré zbožj tijnj nowau šlechtu. — Boháč w hognosti, a chudý w strjd-

*) Angl. An idle brain is the devil's shop.

mošti. R. — Čjm wjce statku máme, tjm wjce ho žádáme. — Čert wždy na wětšj hromadu klade. — Bohatstwj přibýwá, ctnosti ubýwá. P. — Kdo se rychle zbohatil, swau to dužj zaplatil. P. — Těžko sytého častowati a bohatému darowati.

Kdo bohat, ten i rohat. Hlupec bohatý, gak býk rohatý. R. — Chléb má rohy, nauze nohy. — Sytá swině s wěchtem hrá.

Blaze rybám we wodě. — Kdo má sádlo, tomu snadno. — Snadno w šatech blázniti. Snadno we třtj pjšťalky dělati, a sobě pjskati. Č. S.

Wjce peněz, wjce starostj. R. — Boháč želj korábu, a zebrák možny. R. — W pranici bohatý chránj auška, a chudobný rauška. R. — Boháč gjdá, kdy chce, a chudý kdy může (kdy má). R. S. — Wšak boháč také cukr nezobá, ani chudinec kamenj nehryže. R. — Sytý lačnému newěřj. Č. R. — Kdo má nazbyt, může pozbyt. — Nepřesytj se oko patřenjm, a mysl bohatstwjm. R. — Bohatec se diwj, čjm chudý se žiwj: chudý ach a uch! ale při něm Bůh. R. —

Boháč a swinka po smrti zwěřinka. P. — Co naspořil Steyskal, to utratj Weyskal. — Skupec nagde marnotratného. — Gak došlo, tak prošlo. We snu přišlo, we snu i odešlo. S. — Zle býwá odbyto, co zle býwá nabyto. — Nesprawedliwé zbožj nemá tuku. Kr. — Zbožj zle nabyté neděj. — Zle statku nabytého nedočká třetj koleno. (Těž w giných gazycjch.)

Weliký hrjch — peněz mnoho: a málo peněz — wětšj hrjch toho. R. — Penjeze se hrnau k bohatému, a zlé dni k chudému. R. — Kraužky a*krjže gsau také penjeze. R. — Penjeze gedněm panugj, druhým slaužj. S. — Peněžám swěděj počjtánj. R. — Dobrý to ěroš, co kopy ostrjhá. P. — ěroš tolary hljdá. (Denezka rublja berežet.) R. — Za Bůh-zaplát nemnoho kaupjš. P. — Penjeze lakomci muka, šlechtnému čest, a zrádci smrt. R.

Penjz — pán, owes — kůň, chmel — hrdina. — Penjz i kámen dlabe. R. — Drahé kowy činj dobré lowy. S. — Máš-li gen sto kop, bude z tebe třeba pop. Mrus. — I tuhan kapsu penjze powolnau činj. S. — Zlatý orel (šjp)

wšude doletj. Č. P. — Zlatým kopjm hned swjtězjš. P. — Zlatý kljě wšecky zámky otewře — i pekelný: ale nebeský nemůže. — Bez peněz do města zbytečná cesta. R. — Bez peněz dō trhu, bez soli demů. — Nemáš-li peněz, do hospody nelez.

Wlast se hubj chudobau; mysl klesá nehodau; a nedostatky všem gsau nesladky. R. — Bolestná wěc chudoba. R. — Běda, kdo má zuby, a nemá co do huby. S. — Bjda bjde ruku dává. — Bjda nechodj po lesjch, ale po lidech. S. — I we Wjdni lidé bjdni. — Ach, chudobo zlá, ani we wi negsi milá. S. — Chudobného ani swogeť nezná. — Kdo se na ěrešli zrodil, těžko mu ěrošem býti. — Chudý člověk i od hladu spává. S. — Bezkonný pěj i w Carhradě. Ř. — Pěj ězdcu netowarišj. R. — Nauze wůle (g. zwůle) nemá. — Ubozj nebezj! — A kde rak, ěšto wody nenj! (Kde u př. má se wzjti bohatá česká literatura při skrowném počtu čtenářů a žádných podpůrcjch?)

Bjdu a bohatstwo zbgowati těžko. — Chudobného chudobné ě štěstj. — Bjdu a nauzi třjti, kamenné srdce mjtj. R. — Ani u streyce, ani u děda, kdž nic nemá, tomu běda. — Chudobě wšudy pjskoř. Č. P. — O chudého každý se otře. — Na chudého wšude teče. — Chudý od bohatého newinně hyne, a bohát pytljkem z lidj swědomj vyhánj. R. — Bohatý w kunj čubě se protlačj, ale chudý w cwilinkowě suknici uwázne. — Dostatek zplozuge smělost, bjda myslj ochabělost. P. — Chudoba i mandrého činj nesmělým. R. — Nauze wšeligak se krěj. Luž. — Chudoba krade a nauze lže. R. — Chudoba wjru láme a nauze hřešj. — Naučj nauze popiti, nenj-li se čeho chopiti. Rs.

Nenj-li břitwy, i šjdllo holj. R. — Chudému i skýwa za bochnjk. R. — I kaftánek hřege, kdž kožicha nenj. R. — Chudoba cti netratj. — Lepěj wlastnj chudoba, než cizj bohatstwj. — Za chudým s pokladničkau pán Bůh. Mrus. — Na chudobných swět stogj. — A třeba hrnec řepy, ěn kdž chutná. R. — Třeba chalaupka dřewená, ěn kdž w nj srdce zdráwo. S. — Mokřý nebogj se dešě, zbádkaný neštowic, a

chudý rozbrogůw. R. — Chudoba lichwy nezná. — Dítky chudině žiwé poklady. S. — Ač má chlap kožich beranj, předce w něm duše lidská. R. — Ač vyšel z bláta, powýšen za preláta. R. (Tjm wětšj čest.)

Těžko z kamene oleg wytlažiti. — Kde nic nenj, smrt neběre. — Ani Bůh toho newezme, čeho nenj. R. P. — Na suchém dřewu těžko trhati listj. Rs. — Řjdko kdo darmo (bez winy) chudý. (Neyčastěgi z marnotratnosti, lenosti, nedbalosti etc.) — Nędostatky okazugj, gak málo lidé potřebugj. P. — Co se nám giž přegjdá, to chudý rád dogjdá.

6. Dům — Rodina.

(Hospodář, rodiči, dítky, žena, ženěnj, saused etc.)

Gaký hospodář, taká čeládka. — Každý dům hezký dobrým hospodářem. R. — Když se pán směge, celý dwір wesel býwá. — Twóg dům, twá wůle. R. — Doma gak chceš, u lidj gak přislušj. P. — Gez doma, co máš, u lidj, co ti dagj. — Nebud' lwem w domě swém. — Nestogj dům na gruntech, ale na ženě. S. — Porozmysli s poduškau, a pak se porad' s ženuškau. R. (Mage na paměti: Dlanhé wlasj, krátký rozum.) — Žena žene, až dožene. — Běda tomu dworu, kde kráwa (tele) rozkazuge wolu. Rs. Slc. — Nešťastný taký dům býwá, kde kohaut mlěj a slepice zpjwá, totiž, kde muž nosj přeslici a žena palici. — Chceš-li prawdě, býwey doma. — Nenj domu bez dýmu (bez mrzutosti časem). — Běda tomu, w gehož domě se kočky a myši sestřj. Kr.

Krew nenj woda. — Swóg swého želj. — Gazyk dobře wěj, když zub bolj. — Košile těla blizšj. R. Blizšj košile, než kabát. (Wšecobecné.) — Swóg swému i nechtě družj. R. — Swóg swému, a psu kost.

Nenj w rodince bez hanotince. R. — Nos nemůž uťat býti, aby ústa nebyla zkrwawena. (Geden zohyzdj druhdy celý rod i národ). — Newidjm-li swých, teskno mi po nich: pak-li widjm swých — a zlých, lépe mi bez nich. R.

Ačtě bratr můg, však má rozum swóg. R. — Ač gsme my bratřj, negsau předce naše kapsy sestry. S. — Maudřegšj syn otce — radost; maudřegšj bratr bratra — záwist. R. —

Bratr bratru neyhlaub oči wypichuge. S. (A tak všude, čím větší bývala láska, tím větší vznikne nenávist, kde nepřátelství vzalo počátek.)

Test miluge čest, a zeť dary. R. — Každá swekruše zlá na newěstu. S. — Zlá swekruše i wządu widj. R. — Čjm. wjc streytků (kmotrů), tjm wjc želem. — Dwa bratřj na medwěda, a dwa swakrowé na kysel (kyselau poljwku). R.

Kolik wran bjých, tolik macech dobrých. — Macocha — racocha. — W lese medwěd, a w domě macecha. Aneb: Z lesa honj medwěd, a z domu macecha. R. — Ztěžuge si macecha, že pastorek smetany nechce, a gemu chudátku dey třeba syrowátku. R. — Přjgemno, gak macešino česánj. R. pořekadlo.

O dalekém přjbuzenstwj se řjkáwá: Gsme přátelé! na gednom slunci sušily se naše košile. R. Naše kráwa a gegich z gedné se lauže napily. — Splákla woda hrabanku, a udělala náplaw. S. — Geho matka a má matka sobě vlastnj ženy.

Žena počestná muži milá. R. — Žena muže plastyr' (flastr), a on jej pastyr'. R. — Běda muži tomu, kde žena nad staw gehu w domu. R. P. — Bohatá se nadýmá, a s mužem swáry mjwá. R. — Bohatau ženu gsem si wzal, ale gsem panstwj za ni dal. Luž. — Nerowná spřež neráda spolu dobře táhne. — Kdo za ženau nedopatřuge, ten gj gisté nemiluge. S. — Ženská milost gest gako host; panská přjež též gako sen; růžový kwět, to tré gde zpět. — Žena muže nebigě, a předo ho sobě podbige. R. — Uměgjť ženy bláznům pjskati. — Ženě a kljuu nikdý newěř. — Žena muže zelj, dokud nezewře zelj. (A muž ženu?) — Oškliwá žena omrzj, a pěkná se mnohým zljbj. R. — Rannj déšť, ženský plát. — Ženský plát, košičj slzy. Kr.

Bůh dey žiwi byli, gakby. wjnky wili! (Tauto wěru básnickau průpowjdkau u Malorusůw hosté činjwagj swé přánj ženichowi a newěště.) — Ožeň syna, kdy chceš, a wdey dceru, kdy můžeš. P. S. *).

*) Angl. Marry your son when you will, but your daughter when you can. Špan. Casa el hijo quando quisieres, y la hija quando pudieres.

ať hledá i krawičku. — Mnoho-li budeš wybírat, zůstaneš vždy neženat. R. — Newybirej, nepřehereš. — Na rychlém koni na námluwy negezdi. R. — Pošli uši mezi lid. — Než se očima, ale ušima. Č. S. (A opět: Koně nekupug ušima, ale očima.) — Snadno se oženiti, ale těžko rozženiti. S. — Žena negsau hausle, aby pohráw na stěnu powěsil. R. — Krásná panna polowice wěna. Ale: Co gest do kapličky, když w nj obrazu nenj. — Kdo se ženj pro krásu, ta trwá gen do času; kdo se ženj pro statky, ty přichodj na zmatky; kdo se ženj pro ctuost, ta trwá na wěčnost. — Krátká radost, wěčná žalost. A však: Ne wšude kde růže roste, kopřiwa také wyroste. — Weliké wěno nedělá muže. — R. Kdo se ženj, tolary mēnj. — Starého pro radu, mladého pro wádu. — Nenj toho kosteljčka, aby nebylo kázanjčka. — Nenj toho kosteljčka, aby při něm čert neměl swau kapličku. — Špolu gim těšno, a od sebe teskno. — Ani s tebau nemohu žjti, ani bez tebe býti. — Wezmi matku s dcerau, hlavičku ti sperau. — Zachowey Bůh od giž dobré ženy. — Wdowička swá wolička. R. — U wdowy chléb hotowý, ale nekaždému zdrowý. Rs.

Žiw gsa ne-otec, umřeš ne-člowěk. R. *) — Manželstwo bez dětj, den bez slunjčka. S. Luž. (i lat.) — Kdo má djtky, nežige bez lahůdek. R. — Pozdnj djtky hotowj sirotci. S. — Wtipné děti netrwálé. R. — Dey Bůh otčjku zdrowj, a djtky nebudan bez žiwobyťj. R. — Dal Bůh djtky, dáť i na djtky. Č. S.

Otec gablka hryze, a synu laskominy. — Co djtký či-
njwagj? Co u otce wjdagj. S. — Gaký mlynář, taký mlýn,
gaký otec, taký syn. Rs. — Gaká matka, taká Katka. S.
Slc. — Nepadá gablko daleko od gabloně. (Wšeob.) — Sowa
newysedj sokola. Č. P. — Orel orla plodj, a sowa sowu rodj.
R. — Z dobrého kořene dobré wětwe. R. — Ze špatného se-
mene nečekey dobrého plemene. R. — Gaké semeno, takové
plemeno.

Malé děti kaši gedj, a welké srdce hryzau. — Malé
děti, malá starost. S. Č. — Uměl gsi djtky zploditi, uměg
též wyučiti. R. — Dobré děti krásný statek, zlé pak děti w

*) Nascitur indigne, per quem non nascitur alter. Palingenius.

domě zmatek. — Wlečeš-li otce ku prahu, powlekau tě twé djetky přes práh. Kr. — Kdo neposlaucha tátu, prokáže poslušnost katu. Mrus.

I cikáně swé mateři milo. — Teplo na slunci, a blaze při matce. R. — Matčiny rány nebolej. R. — Materské srdce w djetkách, a dětské w horách (w kameni). R. — Co matka, to matka! — Bez matky wčelicky, ztracené dětičky. R. — Matka za dcerau pláče, a dcera po prknu skáče. R.

Saused dobrý za bratra (přjtele) stogj. Č. P. — Lepšj bljzký saused, než daleký přjtel. — Od dobrého sauseda hraditi se netřeba. — Musj saused s sausedem kyselá gablka a plané hrušky gjstí, a za dobré přigjti. — Mage sauseda zlého a k tomu bohatého, běž a nechey všeho. P. — Swaď se s sausedem, powjť, gakaus měl matku a babku. Newjš-li urozenj a zachowánj swého, rozhněwey sauseda neyblížšjho, powjť powahu žiwota twého. Kto nie zna swěj žadnéj wady, niech się powadzi z sąsiady.

7. Štěstj — nešťěstj,

Bůh štěstjm włádne. — Poznati swé štěstj, weliké štěstj. P. — Prwnj štěstj zřjdeka býwá dobré. — Štěstj o berle se wleče, a nešťěstj ljtá na křjdlech. R. — Štěstj se traušj, nešťěstj sype. — Štěstj gako zimnice, koho chce, toho napadá. Mrus. — Štěstj sedá na rozcestj. Kr. — Štěstj noclehy měnj. — Štěstj s nešťěstjm ob geden dwůr žiwe. R. — Wýhra a prohra (wýdělek a ztráta) na gedněch sanjch gezdjwagj. R. — Štěstj gest potočité. Kr. — Štěstj když chřestj, tuť třestj, bog se nešťěstj. — Ctnost a štěstj wisj na tenjčké nitce. — Newždycky hody, také někdy wody. — Newždycky rak na mlýně, také někdy zába. — Newždycky poswjcenj (swátek). Snáze nešťěstj trpěliwě snášeti, nežli w štěstj se nepodnášeti. P. — Kdo štěstjm oplýwá, na mnohé se nepamatuge. R. — K komu štěstj gede, dobře se mu wede. — Komu štěstj slaužj, o ničem ten netaužj. R. — Swůg osud koněm neobgedeš. R. Prostřednj štěstj neylepšj. — Prška po kapkách zaťjná. S. — Když neteče, aspoň kape. — I měsjc swjtj, když slunce neňj. R. — W štěstj nedaufey, w nešťěstj nezaufey.

Přijlišné štěstj — pauhé nešťestj. — Snáze štěstj najti, nežli se ho ugjtj. R. *) — Snadno gest lapiti geždjka, ale nesnadno na rukau udržeti. — Čjm wětšj štěstj, tjm méně mu wěřiž. S. — Při dobrém wětru na bauři pamatug. R. — Co potkalo gednoho, můžę každěho. — Dobré bydlo rohy má.

Komu přege štěstj, pomůžę mu na kůň wsesti. — Gednoho šjdlá holj, a druhého ani břitwy nechťj. P. — Štěstj i rozum dáwá, a nešťestj i poslednj bráwá. R. — Geden se postj, druhý se hostj. — Gednomu se krupj, druhému mele. P. — Gednomu slunce swjtj, a druhému ani měsje nezašerj. Rs. — Horšj-li člowěk, lepšj štěstj. — Čjm wětšj šelma, tjm wětšj štěstj **).

Za kým štěstj, za tjm i lidé. R. — Na makowici korauiwička po wětru se obracj. — Gak wjtr duge, tak plachty obracegj. — Kam wjtr, tam pláš. (Těz o ztřeštěném.) — Štěstj má wždy nenáwisti dosti, sama bjda se záwisti zhostj.

Nešťestj nikdy nezahálj. — Nešťestj netřeba hledati, samo přigde (wždy hotowo). — Bjda člowěka nagde, i když slunce zagde. Rs. — Nešťestj se nikdy neupachtj. Kr. — Nechodj po horách, ale po lidech. Č. P. R.

Nenj nešťestj bez štěstj. Kr. — W těžkostech poznáwá se rozum. P. — Co k škodě bylo, to přiučilo. P. — Nešťestj, bjdy, přjhody dobrého často půwody. P.

Gedno nešťestj druhé stjhá. (Mnoh. gazykůw.) — Čjm wje se člowěk wčel chaulj, tjm wje se za njm sypau. — Čjm dál do lesa, tjm wje stromů. Rs. Dokud gednomu se nesetmj, nemůž druhému swjtati. S. — Lépe zmoknauti, nežli utonauti. P. — Malá škoda, rowný žel. — Čj škoda, toho i hřjch. P. — Máš-li škodu, o posměch se nestarej. — Koho se nešťestj chopilo, ten i nos utjrage palec si wymkne. P.

Každý sobě štěstj kuge. — Gak kdo léce, tak wjbjrá. — Gak se stawj, tak stogj. — Gaké na mlýn sypeš, takowé se mele. Luž. — Gak kdo zapráhl, tak potáhne. — Sám sobě hudu, sám wesol budu. Č. P. — Co gsi si nadrobil, wygez. (Rozlič. gaz.) — Co gsi si na-

*) Angl. Fortune is easely found, but hard to be kept.

**) Je ärger Strick, je besser Glück.

wařil; sněz. Též. — Co si nasegeš, to žiti budeš. (Wšeobec.) — Gak si usteleš, tak lehneš. *) — (Jak sobie pościelesz, tak się wypisiz. P. Kakowo postelesz, takowo i usneš. R. Jak sobi posteliš, tak budeš spaty. R. Kakor li hodeš pošlił, tako boš lešal. Kr. a. t. d.)

8. Slzy — smjch. Hra we słowech.

K zázvěree stąg zde gežtě několik přjślowj, spořádaných ně tak dle materie, gako spjše dle formy, a odnášegjckich se ke dvěma newyjtečnėgšjm stránkám cjtěj lidského — k žalosti a weselosti. Gak sewřené muselo býti srdce, gak obmračená hořem mysl, z njež mpohá z těchto a podobných přjślowj w słowa gsau wyrazila! — Paměti hodna gest, že gako pjsnj žertowných a lehkokrewných, neméně i přjślowj téhož druhu u nás Čechůw se nalezá, z čehož sáudití lze, že mimo přirozenau swau náklonnost k weselj národ náš předce za swého žiwota wjce gasných než pošmaurných dnůw počítal. Naproti tomu magj Rusowé i pjsnj melancholických i přjślowj mnohem wětšj počet, a gsau přjślowj gegich wúbec daleko hlubšjko a gadrnėgšjho smyslu, než ostatnjch Słowanůw, což dáwodem gest, že wětšj mjra hoře byla rozsžwána na poljoh gegich, že děle se cwičil rozum gegich we škole utrpenj, nežli sama historie o tom wyprawuge. I dať gim za to Bůh, že i před gegich wraty nynj slunce swjtl!

A. Každá boleť k srdci. R. — Srdce nezabolj, oko nezaplače. S. — Slza swětlá, ale oči kalj. (R. Sleza židka, da jedka.) — Hoře neztráwjš wskoře. R. — Hoře leyčjm podpásáno. R. — Upil se bjdami, a ochmeljl se slzami. R. — Ne tak (bogjm se) bohatého pychu, gako chudobného wzdychu. R. — Železo rez szjrá, a srdce hoře swjrá. R. — Až péče neumorj, wždy zdrawj podborj. R. — Den mrká nocj,

*) Bettst dir gut, so liegst gut. — Šp. Quien mala cama haze, en ella se yaze. — Nowř. "Όπως στρούσει καθεύας, θεί κοιμηθή. Angl. Every one will sleep, as he makes his bed.

a člověk žalostj. R. — Co den to radost, ale slz neubývá: R. — Netolikero smrtj, kolikero trápenj. R. — Kožce hřbeka, a myšce slzička. R. — Twůg meč, a má hlava! R.

Zármutkem pole neosegeš, a slzami nepřjtele rozesměgeš. R. — I bez pepře dorážj k srdci. R. — Tebe rozesmálo, a mne za srdce porvalo. R. — Cizj hoře lidem smjch. Má bolest, twůg smjch. — Wám do smjchu, ale nám pohřchu! — Gedněm do zubenj, druhým do slzenj. S. — W kalné oči pjsku nepřisypug. R. — Nepřiljwey lauže k blátu. — Mokrá půda vody nepotřebuge. Ill. — Obwazug plačejcjh a rozwazug skačejcjh. R. — Kdo sám nezkusil, ginému nerozumj. R. — Zdravému wšé zdráwo. S.

Z oěj, z mysli. — Segdeš s oěj, segdeš s mysli. — Gak daleko s oěj segdu, tak mdlau lásku w srdci nagdu. (Daleko iz oěj, daleko iz serdca. R. Izwan oěju, izwan pameti. S. Co z oczu, to i z serca. P. *). —

Laučenj s milými smrti se rovná. P. — Co máme, nevjme, až když ztratjme. P. — Nač mezi lidi po zármutek, ano doma plačj. R. — Kdo s koho, ten toho. — Kdo keke widj, ten toho šidj. — Bůh vysoko, král daleko, (prawdy a sprawedlnosti w swětě málo. Skoro we wšech slow. nář. též esthu.) — Do pekla hluboko, do nebe vysoko. — I čerw šlapany se swjgj. Luž. — Proto slepý i pláče, že zbila newidj. R. Méně bolj, co w oči nekúle. Pročež: Neylépe w swět oćima, a dáti želu pole. P. — Ani had swých střew nesžjrá. R. (Horšj gsau tedy, kdo nad vlastj a bližnjm zradj.)

Přjslowj tato opět ku potěše zármautených: Když popláče, od srdce odlehne. — W každém stawu nagdeš dawu. — Dal Bůh němému řeči, a nahému ulici. R. — Nemocný daufá uzdrawenj až do smrti. R. — Wzpomjnati mjlo, co před tjm trápilo. P. — Po přetrpěnj i zlé se ljbj. R. — Nezle byloby i dlauho trpěti, gen bylo-liby se čeho

*) Aus den Augen, aus dem Sinne. — Out of sight, out of mind. — Quah lexos del ojo, tan lexos del coraços. špan. — Loin des yeux, loin du coeur. fr. — Lontàn daj eui, lontàn dal cheur. pient. — Quantum oculis, animo tam procul ibit amor. Propert. a t. d.

nadjti. R. — Trpěliwost železná wrata probjg. Kr. — Mrtwý bez hrobu, a živý bez mjsta nezůstává. R. — Straka w šatech, i wrána w šatech, budau šaty i na našich bratech. R. — Nemá neděle sedm pátków. R. — Po zimě léto, po dešti slunce. S. — Plawce topj moře, a nás zasypuge hoře. R. — Stůg, dokud stůg, přede wezmeš konec swůg. — Ani radost wěčna, ani žalost bezkonečna. R.

B. Byl by statek wýborný — škoda gen, že špatně sljwy rodj. R. *) — Kozla platen dobrý wůz, když koně na nic. S. — *A.* Pomáhey pán Bůh, brachu! *B.* Kopám gen hljuu, pane! P. — Ukradli mi truhlici, ale štěstj, že od nj kljč mám. — Z drobných ptáčkůw neylepšj hus. — Lacinu w Čechách — tři košťály za groš. — Byloby přželo, ale déšť to zbryndal. R. — Tak těžce byl raněn, že ani hlawy nenašli. R. — Ach, kamž se děly ty časj, když ljtávaly po swětě klobásy! P. — Sedmero gjděl, a samé hauby. R. — Myš do djry nemohla, tykew nesla. — Šel pán pro Joba, zůstali tam oba. — Na břich si lehnauti, a hřbetem se přikryti. — Sjla i slámu láme. R. — Snadno blázniti, když rozumu nenj. — Buď Bohu chwála, kostel shořel, krěma ostala. — Poruč psu, pes ocasu, pes lehne, ocas se nehne. — Podwodnj! sušený snjh mezi sůl mjchal, a s wodau oleg. — Za deště chalupa se nepokrývá, a za gasného dne bez toho do nj neteče. (řjkagj dobřj hospodári). R.

He! správce! gsau-liž tu ryby? — „A gsau, milost pane!“ — Mysljm, že negsau? — „Ha! kdež by se wzaly.“ P. — Kde nenj zebrákůw, tam dwogj almužnu dáwagj. R. — Čert řekl uhljři: My oba černj gsme. — Lesem šel, a stromů newiděl. R. — Hezky se to, pane páter, kaže, ale těžce trpj. — Hrozj myš kočce, ale zdaleka. — Tři dni mlel, a za půl druhého snědl. R. — Neyhoršj boty u šewce. P. — Která kráwa za swé wzala, w dwognásob

*) W oddělenj tomto nalezagj se i pořekadla pospolu s přjslowjmi.

mléko dáwala. R. — Napsáno u bjlého Lwa: na gednoho nečeka-
gj dwa. P. — Autěk nepočestný, ale zdravý. R. — Kdo utekl, wy-
hrál. — Zagjje lapky ljze. P. — Sobě wlk ostronos, sobě gežek kade-
řaw. — Sobě žába rusá, sobě srna lysá. — Sukni zastawil, a ko-
šili wyplatil. P. — Kdo chodj po noci, hledá kygowé nemoci. P. Slc.

Hlawa weliká, a mozku málo. R. — Dechu málo, a dudy
weliké. R. — Studovaný až po krk, ale do hlavy nic nepři-
šlo. — Holoplusk uťj bradáče, (wegce, kuře slepici.) — Spjd'
chlapjk, a s loket brada. P. — Za krále Holce, když byla za
groš owce. — Gakáž to robota, gedna čižma a druhá bota! —
Kdy pán Bůh dopustj, i motyka spustj. — Pán: nemůžc. pro
kord a pes pro ocas (dweřj za sebau zawřjti). — Za přjliš
wšednjmi průpowjdkami, gakowé i wrabci na střeše wědj, ča-
sto i hned satyrický wtip se ozýwáwá; tak u př. dj-li kdo:
Wšecko má konec! — hned doložj giný: a gitrnice dwa.
Anebo: Wšecko na swětě pomine — šwec i kopyto, a t. d.

Na shnilé zbožj slepý kupec. R. — Nezwan wola, aby
piwo pil, ale aby wodu wozil. R. — Geště wlk nezabili, giž
na gehu kůži pili. — Dey wám Bůh ostré nehty: genom nás
gimi nepoškrabte. R. — Bitý nebitého nese. (Když necepowaný
chlap sedě na koni krutě s njm nakládá.) — Proč straka na
giný keř uletěla? Proto že do toho nanerádila. R. — Gedna
bába čarowala, z gečmene kraupy dělala. — Přišel posel ně-
mý, přinesl nepsané psanj. R. — Němý hluchému pošeptal,
aby beznohý utjkal.

Diwy! w řešetu plno děr, a wylezti nenj kudy. R. —
Nu dobře! rozbigem wědro, obruče pod láwku a deštjky w pec,
pak gistě nepoteče. R. — Štědrý gako swatý Maňata, co na
twrdo wegce wařil, a chudým poléwku rozdával. — Nezásel,
aby mu kraupy nepotlaukly. — Gá tě neodru, gen kůži mi
dey. — Pobjzegj se gako radnj páni do wězenj. (Každý
chtěge druhému předněgšjho wstaupenj z uctiwosti přáti.) P. —
Sujm tě, ať se pěnjs nebo nepěnjš; neboť sem dal za tě pe-
njz (řekl Cikán, když mu dali za penjze mýdlo mjsto sýra).
S. — Za mořem gsau kráwy po českém, ale za přjwóz se
dáwá po padesáti zlatých. R. — Zachtělo se matce mjtí čer-
nohláwka, a on se gj zrodil celý gako gehu hláwka. R. — Bába
žne hauby, dědek pomáhá mrkwi růsti, syn plže střjľj, dcera

laufky dělá. (Celá rodina geden lenoch.) Kr. — Widěla zába koně kanti: tuž i ona pozdwišla nohu. S. P. *) — Letěl wrabec moře zapalowat: moře nezapálil, ale sláwy nabył. (O gak mnoho takowých štilipákůw!) R. — Zwučny bubny za horami, a k nám přicházegj gako anborky. R.

C. Kdo spává *dlauho*, s *dluhy* žiwe. R. — Lepšj proso, než ber (prosiťi než bráťi). — Drž pane Bože *káry*, ať se wúz nezwráťj. — Nakaňiti swětnici *dobromyslj*. — Také pán Bůh peče *oplatky*. — *Bylo*, ale *beyljm* zarostlo. R. — *Alija* byl weliký muž! (slůwko *ale*: kdyby nebylo kdyby, nebylo by chyby.) S. — Kráwa i wůl *knihy* magj, a přede čjsti neuměgj (negsau učenj). — *Z náwodů* tkadlci dělagj. (Řjká se, když někdo se wymlauwá, že něco z.náwodů udělal.) — *Žil*, až i *žily* přetrhal (mrhač). R. — Čekali, čekali, až i čekanku snědli. (Ždali, zdali, da i zdanki sjeli.) R. — *Běžanowa* matka zpjwá, a *Stoganowa* pláče (pilný — lenoch). S. — Gjtj do Hagan (spat). — Pan Hladký ho upomjná. — Má hochy z Drážďan, ale ne od Be-rauna. — Pán na Chudobjně a Nemanicjch. Pán z Domanic. — Napřed Sobkowi, potom Tobkowi. P. — Geden pražský lepšj, než gedenácte wjdenských. — Wjno nenj winno, že se lidé ožjragj. — To gsau těšinská gablka. — Kdo *dlauho* poljwku gj, bude *dlauho* žiw. Kdo doma dogjdá, na wogně ho nezabigj. Gest kněze Eliáše plášť (kep). **) — Paták bez oka (čtwerák). — Gest dlužen do Třeště. — Gest motůz w repi (prowázek w řjpě), Slc. Skraucený to prowázek z Horaciowa: Est modus in rebus. — Mjšku nenaplujš děkami, ale deněami. R. P. — U mladého hole, u starého bydlo (bidlo).

*) W arabském: Obauwali pašowu koni střewjc, a howniwál též natabowal nožku.

**) Franc. Un sot en trois lettres.

5.

České korunovačnj mince.

Přednešenj na veřejném posezenj královské české společnosti věd při slavenj prvnj padesátiletj památky dne 14. zářj 1886.

Od řádného člena Wáclawa Hanky.

Rozhazowánj mincj mezi lid při vstupowánj na trůn gest w Čechách prastarý zvyk. Prvnj zpráwu o tom, gakož i přjtinu, proč se to dalo, dáwá nám neystaršj náš letopisec Kosmas na rok 1037 následugicjmi slowy *): „Oslepený wé-
woda Jaromjr pogaw synowce swého Břetislawa za ruku, wedl geg na knjžecj stolicj; a gakož wždy při wolenj knjžete býwá,
sypalo se s wýstupku wrchnjho pálacu deset tisjc aneb wjce
mincj mezi lid, aby třenice knjžete na trůně neutlačila, ale
aby zástup raděgi wywržené mince lapal.“ Že tyto mince oby-
čegné běžné penjze býwaly, žádná pochybnost nenj, neboť
medalij tehďáž w obyčegi nebylo. Při wstaupenj na trůn Břeti-
slawa rozhazowaly se tedy běžné penjze gehu otce Oldřicha,
gakož se až do Maximiliana II. aneb vlastněgi do Mathiáše II.
mince předchůdcůw gegich mezi lid rozmetáwaly. Mámeť weli-

*) Post expletis rite funebribus exequiis accipit Jaromir Bra-
cislaum fratruelem et ducit eum ad sedem principalem: et sicut sem-
per in electione Ducis faciunt, per superioris aulae cancellos decem
millia numerum aut plus per populum spargunt, ut Ducem in solio non
comprimant, sed potius sparsos numos rapiant. Script. Rer. bohem.
T. I. p. 88.

ké medalie na korunovánj Maximiliana II., a počnauč od Matthiáše II. až na naše časy, netoliko medalie, ale i malé k této slawnosti vlastně ražené mince.

Na těchto mincích gest obyčejně koruna wyobrazená. Na našich neystarších běžných penězích od sw. Wáclawa až po Wratislawa gsau poprsj ozdobena paprskowými diademy; od tohoto prwnjho krále počjnagj se určité rozeznatelné koruny. Prwnj tato koruna předstawuge neyspjše onen královský kruh neb wě nec, gegž cjsař Gindrich IV. w čas welikého cjrkwěnjho sněmu mohuckého léta 1086 w schůzce swých knížat, welmož a celého swého komoustwa českému knížeti Wratislawowi vlastnj swau rukau na hlauwu wstawil *), kterýmžto kruhem poručil cjsař ten trewjrskému arcibiskupu Egilbertowi Wratislawa w geho sjdelnjm městě Praze po wykonaném pomazánj za krále korunowati. Tento královský kruh gest způsobau swau wjce tupozubá než ostrozubá koruna. Ale nedlauho na to wyskytuge se giž na mincích téhož krále Wratislawa giná koruna s křjžem, a za krále Wladislawa, nyněgšj české koruně podobná koruna z lilij giž i kamenjm ozdobená **); za Wáclawa II. a Jana Lucemburského má giž skoro nyněgšj způsobu, kteráž za Karla IV. na gednom dřewněgšjm dukátu geště zachována, na pozdněgšjm ale giž s oblaukem a křjžem opatřena gest. Pražské groše podržely starau tu korunu bez oblauku

*) Anno Dominicae incarnationis Mill. LXXXVI. iubente et peragente Romanorum Imperatore Tertio Henrico Augusto celebrata est synodus magna in urbe Moguntia. Ubi IIII archiepiscopi et XII praesules, quorum nomina post docebimus simul cum abbatibus monasteriorum et ceteris fidelibus residentes plurima decreta super sanctae ecclesiae scriptis roboraverunt. In quo conventu idem Caesar omnibus sui regni optimatibus, ducibus, marchionibus, satrapis et episcopis assentientibus et collaudantibus ducem Bohemorum Wratislauum tam Bohemiae quam Poloniae praefecit, et imponens capiti ejus manu sua regalem circulum, jussit archiepiscopum Trevirenssem, nomine Egilbertum, ut eum in sede sua Metropoli Praga in Regem ungat et diadema capiti ejus imponat. Ibid. p. 167.

**) Snad gest to ta sama nákladná koruna, kterauž cjsař I. léta 1158 w čas slawných služeb božjch w Mediolánu u přítomnosti wěškerých duchownjch i swětských knížat, giž mu anglický král obětowal, našemu Wladislawu sám na hlauwu wstawil. Wiz Fr. Palackýs Geschichte von Böhmen 1836. S. 416.

od počátku svého za Václava II. až do konce za Ferdinanda I. Domněnj tehdy některých, žeby Karel IV. českou korunu z francouzských lilij byl sestavěti dal, gest nedůvodno. Karel z vážnosti pro starobylost starou způsobu koruny při předělávání zachoval, a gi jen oblauky drahým kamením okrášlenými a křížem, v němž trn z koruny Páně se nachází, přiozdobil *).

Popsánj korunovačnjch těchto mincj **).

I. Maximiliana II. a jeho choti Marie.

Č. 1. Welmi wypuklé wlewo patřjci poprsj královské s krátkými wlasý a bradou, w pancjři, na němž zlaté rauno wisj. Opis : MAXIMILIANUS. D. G. BOHE. REX.

Spodnj strana. Na přjlbici a patách okřjdený Merkutt s Kaduceem w lewici přes kraginu spěchagjcj. Opis : QVO ME FATA VOCANT. Welikost dle Madrowa měřidla 44. wážj lekárnických granů 1204 w střjbře. Wyobrazena w Herrgotta Tom. II. pars II. tab. VII. No. V.

Č. 2. Též welmi wypuklé poprsj královnino w tehdegšjm krogi, s strogenau hlauau, s náušnicemi a řetězem na krku. Opis : MARIA AVSTR. REG. BOEM. CAROLI V. IMP. FI.

Sp. str. W řeckém krogi předse kráčekjcj bohyně w prawici pochodeň s palmowau a laurowau ratolestj, w lewici dvě koruny držjcj; pod gegjma nohama ewropegské a sarsenské zbroge. Opis : CONSOCIATIO REGVM DOMINA. Wel. 43. wážj 1144 w střjbře. Herrgott T. II. p. II. tab. XXXIII. No. XIX.

Č. 3. Podobné však pěkněgi wypracowané poprsj králowo, s týmž ale menšjm opisem.

*) Hic est spina de corona Domini wryto gest na kříži.

**) Následugjcjch prwnjch osm medalij nemá sice nic wýslowného, žeby ku korunowacj raženy byly, že ale žádné důležité přjčiny se mysliti nedá, neboť po wywolenj Maximiliána za krále českého dal bjtí otec jeho Ferdinand I. pamětnj mince se swým wlastnjm a s poprsjm nowého krále s titulem : D. G. REX. BOHE. 15—49 a 50, proto za takové držány gsau.

Sp. str. To samé poprsj královnino jako č. 2. Opis: MARIA AVSTR. REG. BOEM. Wel. 23. wážj 543 str.

Č. 4. Spogena wlewo patřjcej poprsj krále a královnyn; ono s ostrozubau korunau na hlavě w ozdorném pancjři se zlatým raunem a polnj přepáskau, teto w tehďáz užjwaném ženském krogi se šnůrami na krku. Opis: DIVA. MARIA. DIVVS. MAXIMIL. REG. BOHE. CONIVG.

Sp. str. Minerwa kopjm a Neptun třjzubcem neznaau potworu probodugcej. Opis: MAIORA. A. CONCORDIBVS. Wel. 46. wážj 1080 w mědi. Herrgott T. II. p. II. tab. II. No. XVII.

Č. 5. Ta sama wrehnj strana s týmž opisem menšj.

Sp. str. Areiknjžecjm klobaukem pokrytý, řetězem zlatého rauna obvěšený w 13 polj rozdělený rakausko-hyšpanšský znak, na němž geště rakausko-burgundský střednj šjtj upewněn gest. Neyweyš na obrubě čjslo let, kteréž při přiletowánj auška trpělo *). Wel. 31. wážj 303 strjbj.

Č. 6. Ta sama wrehnj strana s týmž opisem geště menšj.

Sp. str. Koranowaný český šjtj mezi laurówými ratallestmi ode dwau děťátek držán. Pod njm dvě spletené M, pod nimiž zlaté rauno wisj; wprauo rakauský, wlewo habspurský znak. Opis jako na sp. str., čjsla 4. Wel. 20. wážj 173 w strjbjře. Herrgott T. II. p. II. tab. VII. No. IX. Voigt Max. II. No. 1 w zlatě.

Č. 7. Wlewo patřjcej poprsj cjsařowo w krzně se zlatým raunem. Opis mnišskými pjsmeny IMPO CAESARO FERDINANO Io AVO.

Sp. str. skoro jako spodnj strana čjsla 4. Opis mnišskými pjsmeny MARIAo MAXIMILo REGo BOHEo CONIVGo Voigt Ferd. I. No. 1. Anmerk.

Č. 8. Opanceřowané wlewo patřjcej poprsj cjsařowo s odkrytau hlawau a silna bradau. Na prsech zlaté rauno. Opis: FER. D. G. NO. IM. S. AV. GE. HV. BO. N. 1563.

*) Wyhljžj jako 15—38, což však zhola nemožno gest, neboť Maximilian, kterýž zde s bradau wedlé choti své wyobrazen gest, byl tehďáz gedenáctiletý kralowic, nikoli král český. Snad někde wzácná medalie ta s neporušenými lety se nagde.

Sp. str. Skoro jako wrechuj strana žjsla 4. Opis : MAXIMILIAN. D. G. RO. HVNG. BO. REX. 1563.

Č. 9. Na trognásobnj korunovánj w Čechách 20. zářj 1562, za římského krále 30. list. 1562 a za krále uherského 8. zářj 1563. Wrechuj str. Král w koranowačnjm oděwu s žezlem w prawici a ragským gablkem w lewici na trůnu seděj. Nemesis s mečem a bohyně mjru s oliwowau ratolestj nad králem tři koruny držjce. Po boku prwnj stogj IUSTITIAM | VINDICA a druhé DA PACEM | PATRIAE. W odkrogku : VND ANNO REGEM BOLEMLA | MAXIMILIANVM | VNCTVM VIDIT | ET VNGARICVM | M. D. LXIII.

Sp. str. Páw s rozetřeným ohonem, gehož skwělost mjsto obyčegných zrcadel dwamecjtma znakových štjkůw se střjdagjcjmi se burgundskými ondřegskými křjžky a članky řetěze zlatého rauna wywýšená gest. Hlawnj rakausko-burgundský štjt gest na prsech téhož páwa připewněn. Pod páwem postawen římsko-králowský štjt s orlicj, obwěžen řetězem zlatého rauna mezi uherským a českým štjtem, wšecj korunowány, při čemž položeno gest žezlo, říšské gablko a oliwowau ratolestj otočený meč. Wel. 26. wážj 281 w střjbre, 674 w mědi. Voigt Max. II. Text n. III. obr. No. II.

II. Mathiáš druhý.

Č. 10. Poprsj králowo w uherském krogi s takowauž řepicj wolawějm pěřjm ozdobenau, na krku řetěz zlatého rauna, w prostém laurawém wěnci bez opisu.

Sp. str. W podobném wěnci česká koruna, wedlé njž se dvě palmowé ratolesti wznášegj, pod korunau : MATTHIAS II. | D. G. HVNG. REX. Co | RONAT. IN REG- | EM | BOHEMLIAE | AN. 1611. DIE 23 MAII. S ginau proměnan. MAY, a geště ginau ORONATVS. Wel. 17. wážj we zlatě 95½, w střjb. 406. Herrgott T. II. p. II. tab. XVI. No. XX. Voigt Matth. II. N. II.

Č. 11. Čáp hada požjragjcj. Opis : SALVTEM EX INIMICIS NOSTRIS.

Sp. str. jako No. 10. s tauže proměnan. Wel. 17. wážj w zlatě 94½, w střjb. 372, 197, 96 a 50. Voigt Matth. II. N. III.

Č. 12. Pod českou korunou stažené gméno **MAS** w prostém laurowém wěnci. II

Sp. str. W podobném wěnci **CORO | NAT: BO | HEMIAE | REX | 1611.** Wel. 10. wázj w zlatě 47, w stříb. 22. Herrgott T. II. p. II. tab. XVI. N. XIX. Voigt Matth. II. n. 4.

III. Ferdinand druhý.

Č. 13. We wegčité obrubě poprsj králowo w římském krogí s řádem zlatého rauna na prsích: na podstawku. Opis: **FERDINAND II. D. G. BOH. REX. ARCHIDV. AVSTR.** Na podstawku **CVM PRIVI. CAE. C. M.** Na zewnitřnjch stranách **AMORE FIDEQ; — PATERNA.**

Sp. str. Českého znaku štjt ode dwau angelů držán na čtverostranném podstawku, na němž zpředu rakausko - burğundský znak připewněn gest, po obau stranách sedj Charitas s laurowau a Fides s palmowau ratolestj. Na spodku podstawku se čte **LEGITIME CERTANTIBVS.** W odkrogku koruna, z nž dvě palmové ratolesti čnj. Opis: **SPARTAM HIS - VIRTVTI - BVS ORNO.** Wel. 27. wázj 295 w stříbře.

Č. 14. W prostém laurowém wěnci česká koruna na dwau palmových ratolestech. Pod nj **FERDINANDVS II. | CORONATVS IN | REGEM BOHEMIAE | AN. 1617. DIE | 29. IVNII.**

Sp. str. W podobném wěnci koruna s opisem **LEGITIME CERTANTIBVS.** Wel. 27. wázj 396 w stříbře.

Č. 15. W prostém laurowém wěnci česká koruna na dwau palmových ratolestech. Pod nj **FERDINAND II. | CORONAT. IN | REGEM BOHE | MIAE AN. 1617. | 29. IVNII.**

Sp. str. Koruna s opisem **LEGITIME CERTANTIBVS.** Wel. 17. wázj 94 w zlatě, 50 w stříbře. Herrgott T. II. p. II. tab. XXIV. N. V. Mon. en Or. p. 82. Voigt Ferd. II. N. 1.

Č. 16. W prostém laurowém wěnci českou korunou ozdobené
F
II

Sp. str. W podobném wěnci **CORO | NAT. BO | HEMIAE | REX | 1617.** Wel. 10. wázj w stříbře 14, gest též w zlatě. Mon. en Or. p. 82. Groschencab. II. Suppl. tab. XLI. n. 53. Voigt Ferd. II. N. II.

IV. Fridenich falcký.

Č. 17. Patero ruk drží českou korunu. Opis: DANTE DEO ET ORDINVM CONCORDIA.

Sp. str. W prostém laurovém věnci FRIDE | RICVS ELEC. | BOHEMIAE | REX CORONA | TVR DIE 4. | NOV. ANO | 1619. Wel. 17. váží w zlatě 95, jako hranáč 149. w stříbře 94, giná ozdobnějš 110. Voigt Frid. N. X.

Č. 18. W prostém laurovém věnci českou korunau ozdobené FRI.

Sp. str. W podobném věnci CORO | NAT. BO | HE. REX | 4 NOV. | 1619. Wel. 10. váží w zlatě 23½, w stříbře 16, ozdobnějš 43. Voigt Fried. N. IX.

Č. 19. Velmi krásně pracované vlevo patřející poprsí wolencowo s velikým okružím, w ozdobném pancíři s medailí modrého podvazku na prsech, pod ramenem C. M. Opis: FRID. D. G. REX BO. C. PAL. ELECT. D. BA. M. MOR. D. SIL. M. LVS.

Sp. str. Na Wegčitém štítě česká koruna od patera ruk držána; nahoře se vznášej w paprscích. Opis štítu DANTE DEO ET ORDINVM CONCORDIA. Ostatní prostor strany této zaujímá následující písmo: FRIDERI: | D. G. COM: PALAT: | RHENI S. R. I. ELEC: | DVX BAV. CORON: | ET CAE: — IN REG. | BOHE. — MARCH | MORA: — DVCEM | SIL: ET — MARCH | VTR: — LVSAT: | ANNO. CIOIOCKIX | DIE IV NOVEM: Dole swazek střel. Wel. 27. váží w stříbře 255. Wegčítá, poprsí a štít pozlačen. Tato medailie gest též w zlatě. Dewerdeck Siles. Numism. T. I. n. 18. p. 152. Voigt Fried. N. VII.

Č. 20. Poprsí wolencowo jako na č. 19. wedlé poprsí wolencowé. Opis: FRIDERICVS ET ELISABETHA D. G. R. R. BOHEMIAE.

Sp. str. jako č. 19. Wel. 27. váží 365 w stříbře. Wegčítá.

Č. 21. Číslu 19 podobné poprsí bez medailie modrého podvazku s laurovým věncem na hlavě. Opis: FRIDERICVS D. G. REX BOHE: ELECT: PALAT.

Sp. str. Patero s ohlak prostřených ruk drží českou

korunu nad ležejm korunovaným lwem s žezlem a říšským gabllem w pazaurjch. Bez opisu. Wegčítá. Wel. 29. wázj 389½ w zlatě, 207 w stříbře.

Č. 22. Poprsj skoro gako č. 21. Opis: FRIDERICVS D. G. REX BOHE. Ao. 1619.

Sp. str. Skoro gako čislo 21, též bez opisu. Wegčítá. Wel. 99. wázj w stříbře 400, gest také w zlatě. Voigt Fried. N. IV.

Č. 23. Dwě poprsj prawau stranau. Mažské s laurovým wěncem na hlavě, w pancjři. Okolo hlav: VIVANT-FLOREANT, w odkrógku C. PRIVIL. | S. R. M. Opis: FRIDERICVS ET ELISABETHA D. G. CORON. RR. BOEMIAE.

Sp. str. Mezi růžovým křem korunovaný ležjcej český lew, w prawici meč držjcej, za njm gehlanec, na němž říšské gablko připewněno gest: we čtyřech růžjch a na říšském gablku pjsmena VDMLÆ (Verbum Domini Manet In Aeternum). Na hoře wákol VT ROSA INTER SPINAS. Okolo celku pás řádu modrého podwazku s přeskau, na němž HONY SOIT QVI MAL Y PENSE. Wegčítá. Wel. 35, wázj w stříbře 351; také w zlatě. Voigt Fried. w textu N. I. obraz N. V.

Č. 24. W prostém laurovém wěnci česká koruna na dwau palmových ratolestech. Pod nj FRIDERICO REGI | ET ELISABETHAE | REGINAE BOHEMIAE | ILLI 4. HVIC 7. NOV. | ANO. 1619. FELIC. | CORONATIS.

Sp. str. W podobném wěnci S. P. Q. | TRIVRBIS | PRAGAE GRA | TITVDINIS AC | HYMILLIMAE | DEVOTI. ERGO | OFFERT. Wel. 25. wázj w zlatě 280, w stříbře 203. Mon. en arg. Suppl. 770 p. 26. Madai N. 2347.

Č. 25. Welmi ozdobně pracowané poprsj s prawé strany s korunau na hlavě, w pancjři. Opis: FRIDERICVS D. G. BOHEM. REX. COM. PAL. S. R. I. ELEC. DVX. BAVARI D. SIL. M. LVSTAT. Na stužce s menšjím pjsmem: ELECT. 26 AVG. — CORON. 4. NOVEM. AO 1619—1619.

Sp. str. Korunované poprsj s lewé strany we welmi bohatém kragkowém oděwu Opis ELISABETHA D. G. BOHEM. REGI. MAGNAE BRIT: PRIN: PALATINA. RHENI. ELECTRIX. Wel. 26, wázj w stříbře 210.

Č. 26. Korunovaný král s zezlem v pravici na oři.
Opis: FRIDERICVS REX BOHEM. COM. PAL. RHENI. W
odkrogu ANNO. 1619.

Sp. str. Wolenci v pancíři a plundrách, kopj v pravi-
ci držej, starý bogownjk geg objmá, před nimi dělo. Opis:
PATRIAM TVRE FIDEMQVE ! W odkrogu CVM PRIVI.
CAE. | C. M. Wel. 24, wázj w stříbře 186, též w zla-
tě. Voigt. Fried. N. XI. U Madaie gest wětšj medalie toho
způsobu.

Č. 27. Dwa podlé sebe postawené znaky woleneckým
klobaukem kryty : wpravo falcký, wlewo welikobritanský, ob-
loženy pásem modrého podwazku dole sepiatým, na němž HONI.
SOIT. QVI. MAL. Y. PENSE. se čte. Opis: QVAM BENE
CONVENIVNT. ANNO M. DC. XIX.

Sp. str. Dwa lwi, falcký sedjčj, český stogjčj, s oblak
prostřená ruka s korunau. Opis: QVI DAT TVEA-TV R ET
ORNET. W odkrogu CVM PRIVI. CAE. | C. M. Wel. 21,
wázj w stříb. 176, také w zlatě. Mon en arg. 769. p. 118.
U Voigta Fried. N. VIII. stogj w odkrogu IN MEMORIAM.

V. Ferdinand třetj a Eleonóra.

Č. 28. Česká koruna mezi dvěma palmowými ratolest-
mi. Pod nj FERDINANDVS III. | HVNGARIAE REX | CO-
RONA: IN REGEM | BOHEMIAE | XXV. NOVEMB. Rá-
žicky.

Sp. str. Stegněstogjčj wáha, na niž kruciřx upewněn
gest, wedlé 16—27. Opis na stužce PIETATE ET IVSTITIA.
Wel. 27, wázj w stříbře 395. Madaie n. 344. Mon en arg.
p. 87.

Č. 29 a 30. Wrechnj i spodnj strana jako Č. 28. Wel.
17 a 13, wázj w stříbře 48 a 24; také w zlatě. Voigt.
Ferd. III. N. 1.

Č. 31. Česká koruna mezi dvěma palmowými ratolest-
mi nad ^F
III, po stranách dwa články řetězu zlatého rauna.

Sp. str. HVNGARIAE | REX CORON. | IN REGEM |

BOHEMIAE | XXV: NOVE. We třech proměnách. Wel. 11, vážj w stříb. 14 ; také w zlatě. Voigt Ferd. III. N. II.

Č. 32. We wěncowité obrubě: ELEONORA | ROM: IMPERATRIX. | AVGM: CAESRIS: FERDINANDI III. | CONIVNX | IN REGINAM. BOHEMIAE | CORONATA XI SEPTRIS | ANNO MDCLVI.

Sp. str. W laurovém wěnci na hornaté kragině při moři proti slunci obrácená slunečnice, od nž gdau slova VNVM SEQVOR. Wel. 50, vážj we stříb. 1186. Herrgott T. II. p. II. tab. VII. N. X.

VI. Ferdinand čtvrtý.

Č. 33. Česká koruna mezi dvěma palmovými ratolestmi, pod nj FERDINANDVS. IV. | ARCHID. AVSTRIAE. | CORONATVS | IN REGEM. BOHE | MIAE. 5. AVGVS | TI. 1646.

Sp. str. Čtverohranný oltář, na němž w prostřed laurowau ratolestj owinutý meč, na gehož ostřj roztažená geštěrka stogj, po pravé straně gest osudj s plamenem, po lewé tak nazwaná muřj noha s pjmeny VFIEIA wúkol. Na podstawku křížem palmowá a oljwowá ratolest. Opis: PRO. DEO. E-T. POPVLO. Wel. 28, vážj w stříb. 385. Köhlers Münzbel. XVI. S. 51. Madai Thalerab. N. 345. Voigt Ferd. IV. N. 1.

Č. 34 a 35. Wrchnj i spodnj strana gako č. 33. Wel. 17 a 13, vážj w zlatě 71, w stříbře 42 a 17. Groschenab. II. B. tab. XLIII. n. 64. S. 713.

Č. 36. Česká koruna mezi dvěma palmovými ratolestmi nad 16 F 46: počet IV také mezi dvěma palmovými ratolestmi. IV

Sp. str. AR | CHIDVX | AVSTRIAE | CORONATVS | IN | REGEM | BOHEMIAE | 5. AVGVS | TI. Wel. 11, vážj w stříbře 16. Groschenab. 1. B. tab. XIII. n. 107. S. 172. Herrgott T. II. p. II. tab. XXXVII. N. I. Voigt Ferd. IV. n. II.

VII. Leopold prwnj.

Č. 37. W laurovém wěnci česká koruna mezi dvěma palmovými ratolestmi, pod nj LEOPOLDVS | HVNGARIAE |

REX | IN REGEM. BOHE | MIAE. CORONA | TVS. 14.
SEPTEMBRIS | Ao. 1655.

Sp. str. Nahoře swjtcj božské oko, wpravo s oblak
žněgjcj ruka s žezlem, wlewo podobná ruka s mečem, dole
zemská kule otwřenau korunau kryta. Opis: CONSILIO. ET
INDVSTRIA. Wel. 27, wážj w stříbře 400 a giná 196. Mon.
en arg. N. 769. p. 121. Voigt. Leop. I. N. I.

Č. 38, 39 a 40. Wrchnj i spodnj strana gako č. 37.
Wel. 17, 13 a 10; wážj w stříb. 51, 28 a 18. Také w zlatě.

VIII. Karel druhý (VI.) a Alžběta.

Č. 41. Dvě poprsj podlé sebe s prawé strany. Dole
B. R. Opis IMP. CAR. VI. INVICTISS. ET. EL. AVG.

Sp. str. Brána s otwřenými wraty; před nj kule s če-
ským znakem lwa otočena laurovým wěncem a českau koru-
nau kryta. Dole had gako kruh wěčnosti. Za kulj ležj křížem
práh, palmowá ratolest a čtyry žezla se znaky římské říše,
Čech, Španiel a Uher. Opis: IMP. CAROLI. VI. ET ELISA-
BETHAE. AVGVSTAE. VNCTIO. REGIA. Na odkrogku PRA-
GAE CONDITAE MIL | LENARIO PRIMO | MDCCXXIII. Zcela
dole w. Wel. 32, wážj w stříbře 720; také w zlatě. Voigt
Karl II. tab. IV. N. IV.

Č. 42. Dvě proti sobě patřjcj laurovými wěnci obložená
poprsj, nad nimiž se zawřená královská koruna wznášj. Opis:
DVABVS CORONIS VNA CORONA IMPONITVR.

Sp. str. Město Praha. Opis: REGE CORONATO DA-
BIT ALMA BOHEMIA NATVM. Wel. 29, wážj w stříbře 395.
Voigt Karl II. tab. V. N. II.

Č. 43. Nad Prahou královská koruna na palmowé a lau-
rowé ratolesti. Na odkrogku CRESCANT IMPERATOR CA-
ROL. VI. ET ELI | ŠAB. CHRISTINA IM* | HAC DATA
CORONA | D. 8. SEPT. Opis: LAETIOR EN PRAGA DANI FELIX
GERMANIA FRVCTV.

Sp. str. Nahoře slunce, pod njm CONVERTAR AD IL-
LAM. Měsje a hwězdy, pod nimi ORNABOR AB ILLO. Dole
zemská kule, po stranách LAETABOR OB AVCTVM. Na od-
krogku SOLIS AB ASPECTV CRESCENS LVNA EXHILA-
RABIT. Wel. 29, wážj 389 w stříbře.

Č. 44. Dvě poprsj podle sebe s pravé strany. Dole A. V. Opis: CAROL. VI. CAES. AVG. G. H. H. B. REX. ELIS. CHR. AVGVSTA. G. H. H. B. REG.

Sp. str. Cjsař a cjsařowna na stolicech na povýšenj dwau stupnj, před nimi stogj dvě mladé princezny, a před stupni Čechia. podepřená na český štít podává gim na peduše korunu, žezlo a rjšské gablko. Dole V. W. odkroguj CORONATIS AVGVSTIS SVC | CESSIONE FIRMATA | MDCCXXIII. Opis: TENET LONGVMQVE TENEBIT BOHEMAS ARCES SANGVIS TVVS. Wel. 32, wážj 603 w strjhb. Voigt Karl II. tab. V. N. V.

Č. 45. Česká koruna, pod nj CAROLVS VI. | ROM: IMP: S: AVG: | GERM: HISP: HVNG: | BOH: REX A: AVST. | CORONAT | PRAG: 5. SEPT. | 1723.

Sp. str. Oblaky obkljčená zemská kule. Opis: CONSTANTIA ET FORTITVDINE. Wel. 15, wážj w strjhb. 54. Voigt Karl II. tab. IV. N. I. Giná proměna s T špičkami zhůru obrácenými.

Č. 46. Wrchnj i spodnj strana gako č. 45. s tantěz proměnanu štemple. Wel. 12, wážj w strjhb. 26.

Č. 47. Českau korunau korunowané poprsj cjsařowo. Opis: CAROL. VI. ROM. IMP. 5. AVG.

Sp. st. Mezi dvěma dole swázanými palmowými ratolestmi REVOCAS | AVGVSTE | PRIORA. Dole CORONATVS | PRAG. 5. SEPT. | 1723. Wel. 16, wážj w strjhb. 59. Voigt Karl II. tab. IV. N. II.

Č. 48. Poprsj cjsařowny w diademě. Opis: ELIS. CHRIST. CAR. VI. AVGVSTA.

Sp. str. Mezi dvěma dole swázanými oliwowými ratolestmi INGENTI | REDEVNTIA | LVSTRO. Dole CORONATA | PRAG: 8. SEPT. | 1723. Wel. 16, wážj wzlatě 95, w strjhbře 57, w mědi 62. Voigt Karl II. tab. IV. N. III.

Č. 49. Wrchnj strana gako č. 47. Spodnj strana gako č. 48. Wel. 16, wážj 53 w strjhb.

Č. 50. Pěkné poprsj cjsařowo s laurowým wěncem. Dole R. Opis: IMP. CAES. CAROL. TI. A. P. F. P. P.

Sp. str. Na radlici postawená koruna česká mezi čtyrmi praporci se znaky, za nimi ljskový keř se dvěma suchými a

proštědný čerstvau ratolestj, na niž korunovaný rakauský štj. tek upewněn gest. Opis: TERTIA PREMISLAICAE STIRPIS GLORIA. Na odkrogku IMP. CAR. IV. FELICITAS | IMP. CAR. VI. VNCTIONE | REGIA RESTITVTA | Ao MILL. REGIAE CONDITAE. Wel. 19, wázj w střjbře 178. Voigt Karl II. tab. V. N. I.

Č. 51. Krásné poprsj cjsařowny s dlouhými kadeřemi a diademem. Dole R. Opis: ELISAB. CHRIST. AVGVSTA CAROLI AVG.

Sp. str. Na podušce s třemi korunami vyšjwaná mezi dvěma oliwovými ratolestmi česká koruna. Na odkrogku BROGOWNE PRIESENII. (mjsto BOGOWNÉ POTIEŠENJ t. g. WOGTÉCH) | A. M. VRB. COND. Opis: ELISABETHA QVARTVM AVGVSTA. Wel. 18, w střjb. 197. Voigt Karl II. tab. IV. N. X.

Č. 52. Poprsj cjsařowny. Dole P. D. W. Opis: ELISABETHA CHRISTINA AVGVSTA.

Sp. str. Cjsařowna w královském oděwu na stupni kohercem krytém. Wpravo stogj Religio a Prudentia cjsařowně laurové wěnce stawjce, wlewo Čechia i Ungaria gi dvěma korunami korunugjce. Opis: VIRTUTES CORONANT ET REGNA. Nad odkrogku IN REGINAM BOHE | MIAE CORONATA | D. 8. SEPT. MDCCXXIII. | P. G. N. Wel. 28, wázj w zlatě 476, w střjb. 407, w mědi 442. Voigt Karl II. tab. IV. N. VIII.

Č. 53. Dvě poprsj wedlé sebe. Opis: CAR. VI. R. I. S. A. REX BOH. ELISAB. AUG. R. I. REG. BOH.

Sp. str. Bohemia sedje držj w prawici kopj, w lewici oliwowau ratolest, opřena na český štjt, wedlé něhož winný kmen widěti gest; w zadu město Praha. Opis: BOHEMIA FELIX. Na odkrogku VOTO AVG. POSTERIT: MASCVLAE | IPS: SOLEMNIB: CORONAT: | PRAGAE D. V. et VIII. SEPT: | MDCCXXIII. Wel. 24, wázj w střjb. 235. Voigt Karl II. tab. IV. N. VII.

Č. 54. Dvě poprsj podlé sebe. Dole A. V. Opis: CAROL. VI. CAES. AVG. G. H. H. B. REX* ELIS. CHR. AVGVSTA. G. H. H. B. REG.

Sp. str. Ostrozubau korunau a řjmským oděnjm ozdo-

bený rek, w prawici roh hogností, w.lewici kopj držej, nohau na zemskau kuli stupugj. Wlewo nahý lehkým pláštěm na rameně přioděný muž se čtyrmi paprsky od hlavy, opřen o weslo prawicj korunovaný český štít drže wegčité způsoby, zadu ohmizil. Opis AETERNITAS ET PROVIDENTIA CAESARIS. W odkrogku CORONATIS AVGVSTIS SUCCESSIONE FIRMATA | MDCCXXIII. Wel. 24, wázj w stříbře 277. Voigt Karl II. tab. IV. N. VI.

Č. 55. Na podstawku, na němž český a morawský štít opřen gest, stažená písmena CE, nad nimiž z oblak ruka královskau korunu drží. Opis EVCH KROENET GOTTES HAND. Na odkrogku ZU PRAG IN BOEHMEN. | D. 5. U. 8. SEPT. 1723.

Sp. str. Mezi pannau a wáhan swjtjčj slunce nad Čechy, Morawan a Slézskem. Opis UND IHR BESTRAHLT DAS LAND. Na mapě BOHEMIA MORAVIA SILESIA. Wel. 22, wázj 144 w stříbře.

Č. 56. Český lew nese w prawici královskau korunu. Opis GOTT BEGLEITE DIE BOHEMISCHE KRONE. W odkrogku PRAG 5. U. 8. SEPT. | 1723.

Sp. str. Dvě korunované osoby drží nad pacholjkem w prostřed stogjčjm korunu. Opis MIT EINEM ERZHERZOGLICHEN SOHNE. W odkrogku 1724. Wel. 16, wázj w zlatě 96, w stříbře 91.

IX. Maria Theresia.

Č. 57. Welmi krásně wypracované poprsj w královském oděwu. Opis MARIA THERESIA D. CAR. CAES. FIL. HVNG. & BOH. REX. ARCH. AUST. Dole M. DONNER F. Dole MD. Wegčítá. Wel. 46, w stříb. wázj 1080. Med. M. Ther. 5. 41. Voigt M. Th. tab. VI. N. II.

Sp. str. Dwanocasý českau korunau korunovaný w prawici uherský kříž držej, lewicij na rakauský štít se opjrajčj lew na wykragowaném podstawku. Opis IUSTITIA ET CLEMENTIA.

Č. 58. a 59. Čjslu 57. podobné poprsj. Opis MARIA THERESIA D. G. ROM. IMP. GER. HUNG. & BOH. RE. ARCH. AUST. Dole M. D. F. a M. DONNER F.

Sp. str. a opis gako č. 57. Wegštité. Wel. 88 a 82, wázj w mědi 730 a 457.

Č. 60. České korunovační znaky s palmowau a oliwowau ratolestj. Pod nimi MARIA | THERESIA | HUNGARIAE BOHEMIAE & | REX | ARCHIDUX AUSTRIAE | CORONATA | PRAGAE .XII. MAII. — MDCCXLIII.

Sp. str. a opis gako č. 57. Wel. 32, wázj w stříbrě 478, w mědi 483. Med. M. Ther. S. 38. Voigt tab. VI. N. II.

Č. 61 a 62. Česká koruna na palmové a oliwové ratolesti. Pod nj MARIA | THERESIA | HUNGAR. BOHEM. &c. | REX. | ARCHID. AUSTRIAE | CORONATA | PRAGAE 12. MAII 1743.

Sp. str. a opis č. 57. Wel. 15 a 13, wázj w zlatě 60, w stříb. 57 a 29, w mědi 62 a 46. Med. M. ther. S. 38.

Č. 63. Poprsj w královské ozdobě. Opis MAR: THERESIA D: G: HUNG: BOH: REX.

Sp. str. Česká koruna, pod nj LEGITIMA CORONARUM | AUSTR: HAERES | VICTRIX | FELICIT: PATRIAE | MATER | CORONATA PRAG. | 12. MAY 1743. Celek obkličugj dvě swázané laurowé ratolesti. Wel. 21, wázj w zlatě 381, w stříb. 238. Med. M. Ther. S. 43. Voigt tab. VI. N. V.

Č. 64. Poprsj w královské ozdobě. Opis MARIA THERESIA AUGUSTA. Dole M. DONNER F.

Sp. str. Čechia sedjčj, českau korunu na hlavě, pravicj se na zemský štít opjragjc s weslem, w lewici Palladium držjc, wedlé nj na podušce arciknjžecj čepice. Opis FELICITATIS PUBL. REPARATIO. W 'odkrogku UNCTIO REGIA PRAG. | .XII. MAII MDCCXLIII. Wel. 29, wázj w stříbrě 479, w mědi 460. Med. M. Ther. S. 42.

Č. 65. Skoro gako č. 64. Dole A. WIDEMAN. Na sp. str. Čechia w korunovační ozdobě stogjc, w prawici žezlo a zemský štít, w lewici křáské gablko držjcj. Opis gako č. 64. Wel. 26, wázj w mědi 370. Med. M. Ther. S. 40. Voigt tab. VI. N. IV.

Č. 66. Poprsj. Opis MAR. THERES. D. G. REG. HUNG. BOH. Dole KITTEL F.

Sp. str. Česká koruna na palmové a oliwové ratolesti. Pod nj A DEO DESTINATA | HACTENUS IMPUGNATA | TANDEM IMPOSITA PRAGAE 1743 D. 12. MAII. Wel. 20, wázj w stříbře 166. Med. M. Ther. S. 44. Voigt tab. VI. N. VI.

Č. 67. Popraj s posazenau českau korunau. Opis MARIA THERESIA V. G. G. KOEN. IN HUNG. U. BOEH. GECROENET ZU PRAG. | D. 12. MAII 1743.

Sp. str. Pod zářejm okem božským královna s korunau na hlavě a žezlem w pravici na stolici seděj. Opis HIER WAR LAENGST BEYGELEGT WAS SIE AUS ERBRECHT TRAGET. Wel. 19, wázj w stříb. 135. Med. M. Ther. S. 45. Voigt tab. VI. N. VII.

Č. 68. Královna sedje od Famy a Justitie korunována; Závist hledj z propasti wzhůru. Opis MAR. THERESA REG. UNG. & BOH. CORON. W odkrogku PRAGUE 12. MAY | 1743.

Sp. str. Bašta s praporečkem. W prawo kwětinový hrnec, kaduceus, dělnj kule a w lewo palice, wáha a laurová ratolest. Opis OMNIA VINCIT VIRTUS. Wel. 28, wázj 270.
• Tri proměny štemplů.

X. Leopold II. a Maria Ludowjka.

Č. 69. Nahé poprsj s laurovým wěncem na hlavě. Opis LEOPOLDVS II. P. F. AVGVSTVS.

Sp. str. gako spodnj strana č. 57. Opis PIETATE. ET CONCORDIA. Wel. 32, wázj w zlatě 717, w stříb. 479.

Č. 70. Poprsj cjsařowo s lewé strany w korunowačnj ozdobě s řádem zlatého rauna a hvězdau. Opis LEOPOLDUS II. D. G. Imp. S. A. G. H. B. REX A. A. L. D. Dole R.

Sp. str. České korunovačnj znaky na podušce se střapci na šterohranném kobercem postřeném stole. Opis ET SPES RATIO SALUTIS IN LEOPOLDO TANTUM. W odkrogku PRAG MENS SEPT. | 1791. Wel. 31. Zdá se že gen w ejnu vyražena byla. Wázj 540.

Č. 71 a 72. Česká koruna. Pod nj IMP. CAES. | LEOPOLDUS II. P. F. AVG. | HVNGAR. BOHEM. | REX. |

ARCHID. AVST. | CORONATVS. | PRAGAE. VI. SEPT. | MDCCXCI.

Sp. str. gako spodnj strana č. 69. Wel. 25 a 12, wázj w zlatě 59 a 36, w stříb. 60 a 30. Debrois Krönungsurkunde.

Č. 73. Poprsj cjsařowny s lewé strany s djademem w korunowačnjm plášti. Opis MAR. LVDOVICA. AVG. LEOPOLDI. II. IMP. Dole I. N. WIRT F.

Sp. str. Česká koruna nad křížem položeným žezlem a laurovan ratolestj. Opis REGINA. ET. MATER. Wel. 32, wázj w stříbře 479.

Č. 74 a 75. MAR. LVDOVICA AVG. | LEOPOLDI. II. IMP. | REGINA BOHEMIAE. | CORONATA. | PRAGAE. XII. SEPT. | MDCCXCI.

Sp. str. gako spodnj strana č. 73. Wel. 15 a 12, wázj w zlatě 59 a 36, w stříbře 60 a 30. Debrois Krönungsurkunde.

XI. František a Maria Theresia.

Č. 76 a 77. Nahé poprsj cjsařowo s laurowým wěncem na hlavě. Opis IMP. CAES. FRANCISCVS. II. P. F. AVG. Dole I. N. WIRT F.

Sp. str. gako spodnj strana č. 57. Opis LEGE. ET. FIDE. Wel. 32 a 28, wázj w zlatě 717, w stříb. 480 a 359.

Č. 78 a 79. Česká koruna. Pod nj IMP. CAES. | FRANCISCUS II. P. F. AVG. | HVNGAR. BOHEM. | REX. | ARCHID. AVST. | CORONATVS. | PRAGAE. IX. AVG. | MDCCXII.

Sp. str. gako spodnj strana a opis č. 76. Wel. 15 a 12, wázj w zlatě 59 a 36, w stříbře 60 a 30.

Č. 80 a 81. MAR. THERESIA. AVG. | FRANCISCI II. IMP. | REGINA BOHEMIAE. | CORONATA. | PRAGAE XI. AVG. | MDCCXII.

Sp. str. gako spodnj strana č. 73. Opis IMITARI. MALIM. QVAM. VOCARI. Wel. 15 a 12, wázj w zlatě 59 a 36, w stříb. 60 a 30.

XII. Ferdinand V. a Maria Anna.

Č. 82. Poprsj cjsařowo w korunowačnj ozdorbě s českau korunau na hlavě. Opis FERDINANDVS. I. D. G. IMPERATOR. AVSTRIAE. REX. HVNG. BOH. H. N. V. REX. L. ET. V. G. L. ILG. A. A. Dole I. D. BOEHM F.

Sp. str. Rakauský znak: stříbrné přičnj břevno w červeném poli; w prawo korunowaný červený lew w zlatém poli, a w lewo w zlatém poli červené břevno kosmo, na němž tři schlipené stříbrné orly nad sebau postaweno. Celý štít kryge česká koruna, za podlahu slaužj ležjcej lew. Po stranách RECTA-TVERI. Opis REX. BOHEMIAE. CORONATVS. W odkrogku PRAGAE MENSE SEPT. | MDCCCXXXVI. Wel. 30, wážj w zlatě 960, w mědi 825.

Č. 83. Poprsj cjsařowny w korunowačnj ozdorbě. Opis MARIA. ANNA. AVGVSTA. FERDINANDI. I. IMP. ET. REGIS. Dole I. D. BOEHM F. •

Sp. str. Česká koruna s žezlem a laurowau ratolesj na podušce, na niž český štít opřen gest. Opis ET. ALTERA. MIHI. PATRIA. Dole CORON. PRAGAE. MENSE SEPT. MDCCCXXXVI. Wel. 30, wážj w zlatě 960, w mědi 825.

Č. 84 a 85. Hlawa cjsařowa s laurowým wěncem. Opis FERDINANDVS. I. D. G. AVSTRIAE IMPERATOR.

Sp. str. Česká koruna. Pod nj IN REGEM BOHEMIAE | CORONATVS PRAGAE | MENSE SEPT. | MDCCCXXXVI. Wel. 12 a 11, wážj w zlatě 72 a 48.

Č. 86. Cjsař w celé postavě w korunowačnj ozdorbě, s českau korunau na hlavě, w prawici žezlo a w lewici říšské gablko drže. Wpravo postřený stůl, na němž na podušce rakauská čepice, uherská a lombardská koruna ležj. Wlewo český štít kosmo na břechtanu opřen; zadu widěti pražský hrad a chrám. Opis FERDINANDVS I. D. G. IMPERATOR AVSTRIAE CORONATVS IN REGEM BOHEMIAE. Dole J. D. LERCH | F. PRAGAE.

Sp. str. Český znak českau korunau přikryt. Opis PRAGAE MENSE SEPTEMB. ANNO DOMINI. MDCCCXXXVI. Wel. 23, wážj w stříbře 240, w zlatě 480.

Č. 87. Císařovna v celé postavě jako císař č. 86, však bez žezla a říšského gablíka. Vpravo a vlevo jako č. 86. Opis MARIA ANNA D. G. IMPERATRIX AVSTRIAE CORONATA IN REGINAM BOHEMIAE. Dole J. D. LERCH | F. PRAGAE.

Sp. str. jako spodní strana čísla 86. Vel. 23, váží w stříbrě 240, w zlatě 480.

Č. 88. Dvě hlavy vedlé sebe s levé strany, císařovna s laurovým věncem, císařovna s diademem. Opis FERDINANDVS I. ET ANNA AVSTRIAE IMPERATORES PH FELICES. Dole G. LOOS DIR. P. HELD FEC.

Sp. str. Na stole bohatě tkaným kobercem postřehem, na němž český lev vyšíván gest, na skvostné podušce české korunovační znaky. Opis VOTIS FID. PERP. ACCEPT. REGES BOHEM. SOLLEMN. CORON. W odkragku PRAGAE MENSE SEPT. | MDCCCXXXVI. Vel. 25, váží w zlatě 288, w stříbrě 264, w novém zlatě 353.

6.

O spogenj lékařstwj s swobodnými naukami.

Od Ant. Jungmanna, dokt. med. a c. k. prof.

W Čechách tak, gakož všady zprwu popowé pohan-
štj léčenj wůbec provozowali, kteréž konánj nápodobně později
na kněze křesťanské přešlo, gežto oni za přjčinau weynosného
důchodu dlauho, až do polowice sedmnáctého stoletj podrželi.
Důkazem gest historie, která ukazuge, že giž roku 997 Theo-
dat, lékař Boleslawu II., muich na biskupstwj powýšen byl,
a pak nás došlj rukopisowé medicjnského obsahu z 14—15ho
stoletj, neywjce od kněžj sebranj, n. p. omylně tak nazwaný
Křištan, Šindel, Žjdek, Albjk a g. w. Kněžj newykonávali
lékařstwj co kněžj, anobrž co mistrowé w krásných wědách,
ku kterým léčenj gako částka přjrodoznanstwj připočteno bylo.
Spogenj to lékařstwj s wědami potwizruge giž udánj historické,
že Rudolf, římský král, s filosofy o prostředcjch proti nedu-
hům disputowal (Franc. Lib. I. cap. IV.). Gakby medle s filo-
sofy o lécjch byl hádati se mohl, kdyby lékařstwj nebylo část
wěd, s nimi spogene a učeno? —

Założenjm uniwersity Karlem IV. swazek ten nikoliw
zrušen, anobrž wjce upewněn byl tjm; že Karel Walthera rek-
torem na ústawu při Teyně ustanowil, gak w 2hém swazku
časopisu toho 1837, na straně 205 ukázáno gest, totiž s ne-
obmezenau mocj w těchto gmenowaných školách lékařstwj, fy-
siku a wšecky ostatnj wědy přednášeti a učiti, a wšecky stu-
pně hodnostj mistrowských udělowati.

W historii potřebj gest způsob a zřízení gednoho ústavu s jiným stegným srownati, a za to mjtí, že co na gednom za onoho času se dalo, to i w druhém pozorováno bylo. Historie pak nás gisté učj, že půwodcowé základnjch pravidel (statutů) Wjdecké fakulty Heřman Lürz z Noremburka děkan, Jan Gallizi z Wratislawi a Konrad z Šiwenstatu doktorowé w lékařstwj a professorowé swobodného umění byli, a nieméně co professorowé filosofie statuty pro lékaře osnowali.

Ugišingj spisowatelé, že tato základnj pravidla Wjdecké medicjnské fakulty s pravidly Pražské fakulty medicjnské se srownawaj. Tamto pak w 3. Tit. N. 1. stogj: „Uznalo se za dobré, aby bakalářstwj we filosofii za stupeň w lékařstwj gjnjo a čjtáno bylo.“ Což swazek obogjho umění potwřzuge.

Prwnj po založenj university Karlem uwedený, známý wšec učitel lékařstwj Mikuláš z Gewička byl roku 1369 dne 12. Řjgna u filosofické fakulty děkanem. Což by se bylo nemohlo státi, kdyby umění lékařské nebylo s wědami bylo spogeno. Negenom Gewička, nýbrž mnoho jiných bakalářů, licenciátů a doktorů w lékařstwj důstognosti děkana a rektora z filosofické fakulty woleno bylo. Tak n. p. byl Jan Bebbe z Wyddenbrugge, bakalář w medicjně r. 1380, dne 21. Dubna děkanem u filosofů; Křišťan Prachatický byl rektorem r. 1403, dne 13. Řjgna; Sulko z Hostky, doktor w lékařstwj kancelářem university léta 1412; Antonjn z Luny bakalář w medicjně 1418 w Dubnu; 1454 dne 24. Ledna byl Wáclaw z Prachatic, lékař, rektorem; 1543 Sigmund Antochius z Helfenberku, 1546 9. Řjgna Tomáš Husinecký z Wodňan, 1555 dne 9. Řjgna Jakub Codicillus z Tulechowa, 1568 9. Řjgna Gij Polenta z Sudetů, a po gehu poděkowánj se 1568 dne 14. Řjgna Wáclaw Zelotin z Krásné hory; a zase 1577, 1578, 1579 Adam Huber Mezeřícký z Risenbachu, a jiných wjce.

Doktorowé w lékařstwj, gako mistrowé w mudretwj, byli drahně k jiným také důstognostem u fakulty filosofické woleni, ke zkaušenj kandidátů, za rady nebo přjsedjce k ruce děkanowě, za výběrěj nebo kasjry; tak roku 1370 pod Mikulášem Gewičkau bratr gehu František w měsijci Dubnu doktorstwj obdržel; tak také byl roku 1403 přjsedjcjm Wáclaw z

Prachatic doktor, roku 1448 11. Řjgna Jan Andreas, 1564 Ğirj Guttenberg z Sudetů; za děkana Jakuba Kodiceilla roku 1555. 9. Řjgna byli Ğirj z Sudetů a Tadiáš Nemikus z Hágku kasjrowé u fakulty filosofické; roku 1559 opět děkanowi Tomáši Husineckému, doktoru w lékařstwj, dva lékařové za rady a přjseděj přídání byli, totiž Mathiáš Curius z Hágku a Ğirj Polenta z Sudetů; 1565, 1566 byli nápodobně děkanowi Petrowi Kodiceillovi dva lékařové, co radové a zkaušeči zwoleni, Ğirj z Sudetů a Tomáš Husinecký, a třetj lékař byl kasjrem ustanowen, totiž Wáclaw Zelotin z Krásné hory.

Wywolený lékař za děkana u filosofické fakulty musil dšstognost přigmantí pod pokutau gedné kopy, kterauz pokutu roku 1568 Ğirj Polenta z Sudetů složil. Gako lékař, přináležej fakultě medicjnské nebylby powinen ani wolenj ani pokuty přigmantí, k čemuž wšak při spogenj tom lékařstwj s wědami zawázána se býti uznal.

Při filosofické fakultě, a pod mistry filosofickými děla se také promocij za doktora w lékařstwj. Swědectwj toho dáwám rok 1379, kdež na druhý den po Lukáši k hodnosti doktorské w medicině přistaupili mistr Bruno z Osenbrughe a mistr Heřman z Rauensperku pod mistrem Jakubem, kanownjkem kostela S. Wáclawa w Olomauci. Tak také dne 15. Prosince Mikuláš z Domažlic promowirowán byl, gakož i roku 1404 dne 5. Dřbna pod mistrem Albjkem, kragangeho Marek z Luthowii (Litowle), 1413, 30. Ledna Štěpán Alexandri z Sošněšowic pod mistrem Janem *Sevo* z *monte leonum* za bakaláře, a 1408 dne 18. Řjgna Albert *Bremis* za licenciáta w lékařstwj.

Dne 20. Máge roku 1369 ustanoweno bylo u fakulty filosofické, aby děkan při wšech schůzkách uniwersity a fakulty předeck měl před shromážděnými mistry, toliko při disputacij theologů, juristů a lékařů měl přewzjti to mjsto, kteréž by gemu Preses disputacij wykázal.

Tu samu přednost měli doktorové w lékařstwj před filosofi u promocij, při slawnostech, processj, při ofěrah a při giných gak saukromných tak weřegných schůzkách dle umlawy roku 1392 dne 28. Března pod rektorem Gindřichem z Brema. Umlawa byla toho obsahu: každý rektor má mjtí předeck, po něm následugj w hodnosti mistři theologičtj, doktorové kanonického práwa,

světského práva, pak mistrowé w lékařstwj, načež přigde děkan filosofické fakulty s licenciaty, bakaláři a školáky dle fakulty w pořádku ustanoweném. Pořádek tento držeti přisljbil Mikuláš z Gubin we gmenu swých kollegů, kanownických juristů. Poknta na přestupek určeného pořádku od koho koliw, ustanowena byla na 2000 grošů nebo 920 zl. nynějšjho rázu, což se omylem býti zdá, snad má státi 20 grošů nebo 8 zl. 12 kr. Pořádek ten obyčegem do dnešnjho dne se zachowal, a pednes se zachowává. O lékařjch zde zmjnká se nečinj, proto že spogeni byli s filosofy. Žjdek wyswětluge přednost doktora před mistrem tjm, že mistr toliko sedmeru uměnj, doktor pak gedenácteru se učil. Aniz zde řeč o děkanu medicjnském, poněwadž kromě filosofického w Praze u žádné giné fakulty děkana nebylo.

Ažkoliw Pelel we swé německé historii (Geschichte der Böhmen 1782, 2. Th. p. 602) na rok 1558 8. Listopadu pje, že rektor university s děkany w dlouhých šarlatowých plášejch oděnými, kteréž Karel IV. geště zhotowiti dal, za kenskau branau cjsaře Ferdinanda, přicházegjegjho z Wjdně, wjtal, předce udánj to žádným důkazem býti nemůže, žeby w skutku toho času giž děkanowé při všech fakultách byli. Neboť a) poněwadž geště roku 1392 28. Března, dlanho, neyméně 14 let po smrti Karla IV. žádných děkanů nebylo, kromě filosofického, nemohl tedy Karel skwostné plášťe pro uřadajky zgednati, gichž nebylo; b) tomu udánj děkan filosofický onoho času Giřj z Sudetů wyslowně odporuge, genž zaznamenal vlastnj rukau w monumentjch fil. „Rektor s kněžstwem (*cum clero*) přiwjtal Cjsaře“, a tedy nikoli s děkany. c) Žeby plášť tehdegjho rektora Jana Kolina byl geště čestným darem Karla IV., tomu nápodobně historická gistota na odpor spogj; poněwadž fakulta filosofická rektorowi university 1. Čerwence roku 1415 3½ kop grošů, nebo 157 zl. 30 kr. na nowý plášť pūgčila, ano starý plášť rektorowi na cestě ukraden byl.

Wětšj a snad newywratný důkaz by *Reskript* od 25. Dubna roku 1651 býti mohl, kdež při zřjzenj zkaušenj u medicjnské fakulty takto znj: „Was massen bei uns *Decanus* und *Professores universitatis Carolo-Ferdinandae pragensis* unterthanigst *supplicando* einkamen u. s. w.“ Známot však gest, že spogenj obogj university teprw 1653 17. Listopadu prwnjm

opisem na Jesuity a roku 1654 dne 23. Unora druhým na Karoljn se stalo, roku 1654 dne 4. Března w Teyně blučně w skutek se uwedlo, nátež uniwersita spogenj to na památku wděnanu na den S. Františka Xav. každoročně slawila. Cjsař Ferdinand III. tjm toliko pewnau swau wdli wygewil o spogenj obogj uniwersity giž roku 1643 nawrženém, a o uwedenj pořádku, gakýž we Wjdni byl. Gestliže zde děkan filosofický mjněn nebyl?

Kdyby skutečně děkanové u medicjnské fakulty (a to snad platj o theologické i juridické fakultě) byli, tedy by nepochopitelný osud nad těmito děkany byl panowal, že z času 306 let, od 1348 do 1654, ani neymenšj známka, nebo gměno gedinkého děkana se bylo neudrželo a nás nedošlo.

Lékařové s fakultau filosofickau spogenj nesměli se ženiti, což i andové pod obogj wěrně po všechny časy zachováwali. Chtěl-li geden nebo druhý se oženiti, tedy wystaupil z fakulty a odřekl se všech důstognostj při uniwersitě, a přišed tudy pod práwo světské, k fakultě wjce přičtán nebyl. Aby uniwersita nebo fakulta filosofická schopné a učené andy podržela, činila ge děkany nebo ginými důstognajky. Příklady toho nám dal roku 1543 Sigmund Antochius z Helfenberku, kteréhož fakulta za děkana wywolila, kterau však důstognost gen as dwa měsje zastáwaw počékwal se, poněwadž giž dluho s ženěnjm se objral, by žiwohytj sobě zlepšil. Stal se měšťanem pražským. Tak toho samého roku wystaupili Giřj Orinus z Chocenic, Jakub Codicillus z Tulechowa ze Sedčian, lékař a professor na akademii, a stal se protonotářem městským. Prwnjho, kterýž tak wystaupiw se oženil, nalezáw roku 1528 mistra Tomáše Wlašimského, o němž děkan Kagel Zlatický zaznamenal: *qui paulo post maritali praeesse uxori, quam lectionibus, cumque ea vivit in Rakovník*. Po něm Jana z Gawořic rektora uniwersity. S wystaupenjm z fakulty neztratil práwa léčiti, aniž se léčenj odřekl. Léčenj provozowali nepřetrženě, pilně, což nápodobně nadřčená *monumenta* potwruzgj. Roku 1570 opustili fakultu lékařové Giřj z Sudetů a Tomáš Husinecký z Wodňan. O prwnjm oznamugj *monumenta*, že se oženil a lékařstwj provozowal, wzácný a milý šlechtictwu tak, že pozděgi s welikau pochwalau w staw rytjřský powščen byl; o druhém pak to chwa-

líbezně se powjádá, že s velikým štěstím a chwalau léčil, a také pilně a wliálně školáry obstarával.

Za přjetinau dlouho pozorowaného spogenj také se wysvětluge, proč později doktorové w lékařstwj spolu doktorové swobodného umění a filosofie slauili a byli, dříve nežli ge k tomu zákonu od roku 1747 zawázali, kdež žádný na zdejší uniwersitě k dástogenstwj medicjnskému připuštěn nebyl, kdo dříve mistrem w filosofii se néstal. Který zákon teprw roku 1786 zrušen byl dworským nařízenjm od 3. Listopadu s tjm doloženjm, že budoucně k přistaupenj do studií w lékařstwj, doktorstwj nebo mistrowstwj z filosofie potřebno není, nýbrž že dostatečné gest, když každý, kdož k umění gistého powelánj přechánj, toliko dle předepsánj od roku 1784 7. Zářj zkaušen byl a řádným wyswědčenjm o zkauše odbyté se wykázati může.

Plat roku 1866 pro mistry od fakulty filosofické uslanowený ukazuge neomylně, že mezi předměty, za které se platilo, mnoho medicjnských věcí se nalezá, jakož: psychologie, o početj, o smyslech, o spanj a bděnj, o krátkém a dlouhém žiwotj, o rostlinstwj a t. d.

Roku 1556 přednášel Hágek, lékař u filosofické fakulty, předměty přjrodního umění.

Katalog prelekcií w zimě od roku 1580 gisté a neomylně swazek lékařstwj s vědami ukazuge, kdež Adam Huber z Mezeřío doktor w lékařstwj anatomii nebo rozbjránj těl dle Vesala učil, a Wáclaw Zelotin z Krásné hery psychologii dle Aristotela a pak ten samý Apherismy Hypokratowy wykládal. Totéž ukazuge katalog od roku 1612.

Panujcíj toho času zvláštnj náklonnost k hwězdárstwj a wyswětlowánj aučinků, gež tělesa nebeská na člověka zdravého a nemocného provozugj, tak jako umění mathematické, w kterémž lékařové nemalau zběhllost měli, kteréžto vědy toliko částky nebo oddělenj sedmerna swobodných nauk gsau, lékaře aužegi s filosofy wázaly, a we wazbě držely.

Na potvrzenj swazku řečeného slaužj dogista i toto: Roku 1463 nučili konšelé starého města rektora Wáclawa z Plzně, aby zbořeníště domu některým doktorům w lékařstwj přináležejcího opravil, aby zanedbané rozwaliny městu na hanbu nebyly, vyhrožugce mu, že gestliby rektor sta-

wěti nechťel, konšelé sami dům wystawiti nařjdy. Poněwadž swolanj mistrowé ani od swobody swé, ani od městiště stawenj upustiti nechťeli, tedy oprawenj domu lékařům zanechali, k gichžto prospěchu dům slaužiti měl. Poprašek lékařů však dům stawěti odporowal za přjčinau, že lékařowé wjce kolegi magj. Pod rektorem Janem z Čáslawi roku následugjcjho 1464 rowáno bylo, gakým způsobem by dům se stawěti mohl. Doháněn od konšelů rektor by budto dům stawěl, anebo zbořeniště prodal, posléze smlauwu uzavřel se sausedem Duchkem, truhlářem, toho obsahu, aby Duchek na swé autraty dům wystawěl, a po 28 let užitek z něho bral, po wyplynutj pak času toho aby mistrowé filosofie dům se wějm právem opět přewzali a autraty Duchkowi wynahradili.

Za tau samau přjčinau swazku řečeného musila roku 1538 a 1539 fakulta filosofická, před konšely a šesti pány, (tehďáž způsob městského hejtmanstwj) proti gistému Pawlowi pekaři při wěsti, kteráž pře na dvě léta trwala. Pawel, saused medicjnské kolege, zastawil totiž okna a učinil tmu w pokogjch kolege, a přistawenj chljwu na krmenj prasat způsobil nesnesitedlný smrad. Konečně fakulta při zjskala proti Pawlowi. Dle výroku práwnjho od 11. Řjgna 1539 musil Pawel domem swým na tři lokte postaupiti, a z ohledu smrada od prasat má fakulta, gestliže se opět smrad pozorowati bude, znouwu zalowati.

Konečně swazek lékařstwj s swobodnými naukami i to gistj, že Jesuité geště roku 1640 lékařstwj učili, ačkoliw roku 1622 přewzatý Karoljn Cjsaři roku 1638 21. Čerwna opět nawrátili, a nawrácenj swětské fakulty založeny byly. Jesuitštj doktorowé w lékařstwj byli 1617 Godef. Hachelberger, 1621 Jan Ludwig, 1563 Gaudeman, 1623 Jan Krocja, 1644 Wáclaw Ardensbach. Spogenjm obogj university, od tud Carolo-Ferdinandské nazwané, roku 1654, teprw zřjzené byly fakulty; lékařstwj bylo docela od swobodných nauk odstrženo, woleni byli děkanowé a každá fakulta pro sebe samostatná vznikla tak, gak gi podnes wjce méně w maličkostech změněnou nalezáme.

7.

Řeč presidenta, Kašpara hraběte z Šternberka,

ve všeobecném shromáždění společnosti českého Museum dne 5,
Dubna 1887.

Mogi Páni !

Kamkoli pohledneme, zgewugj se nám všude radostné obrazy, kamkoli sluch obracjme, ozýwagj se nám přjgemné hlasy, oznamugcj neunawenau činnost sil duchownjch. Od 22. let pokoge wládne w Ewropě tauha po spařenj wěcj ney-wzdáleněgājch, po wynalezenj tohō, což neyskrytěgājho, po do-myšlenj se, což neyhľubājho gest; a tato tauha s Ewropčany i do druhé polokaule země přešla. K tomuto rychlému rozsahu duchownj činnosti přemuho prospělo rozdělenj welikých wše-obecných *společností* wědeckých w hogné drobněgāj *spolky*, tčchto zas w *oddjly*, a opět sgednocenj w ročnjch *shromážděnjch*. I ačkoli duch takowýchto shromážděnj gest sice wů-bec tentýž, předce se wpływem národnjch okoličností měnj a zvláštnjmi záměry se odchyluge. Za pŕklad uwedeme letošnj shromážděnj angľických přjrodozpytatelů w Bristolu, měwāj dle wýroku prof. Sedgewicka wětšj cenu než wšecky prwněgāj, — a wšak gen w stručném wýtahu z několiků oddjlů, abychom na národnj zvláštnosti pozornost obrátili.

Shromáždky w pomorjch musegj se dle swé přirozenosti lišiti od shromážděků na pewné zemi, poněwadž plawbau mno-

hem wjce hwězdárů, počtárů a strognjků (mechaniků) se wzdláwá, a năwštěwa mnoha zemj a národů wesměs mnohem rychleji poučuge lidi, ač gestli schopnostmi nadáni gsau.

Shromážďky w Anglicku magj sami w sobě ledacos zwláštnjho, čjmž oboru gegich činnosti wětšj rozlěhlost pogištěna gest. Tam scházjwá se 1000 i 1200 osob, mezi nimiž mnozj audowé obogj sněmowny a řjše, mužowé wážuj skládagjej weliké summy na wšeliké podniknutj w oboru wědeckém. Tak bylo letos 2700 liber aneb 27000 zl. stř. odewzdáno sboru, kterýž odměny určuge za badánj, w běžjećm roce podniknutí se magjej. Trwanliwý sbor, s wlastnjm presidentem a tagemujkem, řjďj předsewzaté práce po celý rok, gemu dáwagj zpráwu ustanowenj kommissari, a w přjstjím shromážďenj w oddjljch čtau se zpráwy a wypadky zkaušek, a o nich se pógednává. Takowýmito prostředky dagj se owšem weliké wěci wywěsti, a wšak i mnohem menšjmi, když se gich přiměřeně od zcela hodných a schopných mužů užjwá. Sbor hledj při rozdělowanj odměn s podporau wěd také prakticky užitečné záměry spogowati, totiž wynalezenj užitečných látek při welikých zeměznanských wyšetřowanjch, oprav uměleckých nálezků, uspokojenj času a sily a t. d. Toto spogenj domyslu gest w Anglicku národnj, nerozlučitelne a nemalým popudem tak štědré podpory, ano a nich zkušeno gest, gak weliký zisk zvýšená wědomost, gak gednomu každému, tak i celé obci přiněsti může.

Přegdeme nynj k oddjlím a počneme posezenjm, gehožto wýsledek tak rychle pō celé Ewropě se rozšjřil. Pan Fox četl o swých mlunolučebných zkauškách a o swých pátránjch w bájch Kornwallských, načež p. Dr. *Buckland* gakožto president zeměslownjho oddjlu mluwiti se gal, a wygadřiw swau naděgi, že upotřebenj mlunné lučby na zemězpyt mnoho důležitých wypadků mjtí bude, dmlawil řka: „Gest gedna z neywětšjch wýhod, kterauz anglická společnost přjrodozpytatelů wědám poskytuje, že gednotnjkům přjčinu dáwá k mluwenj o swých saukromných studiějch a o zkauškách.“ Po těchto slowjch předstawil oddjlnému shromážďenj pana *Crossa*, který podobně gednoduchými přjpravami nowé a neyweš důležité badánj w auplně saukromnosti podnikl a wywedl. Pan *Cross*, zeman, o samotě

na svém statku bydlíj, vypravoval nyní zcela nepodgatě, že přesvědčen gsa, nejdůležitějšj působení přjrody že v tmavém lůně země se děje, zkušky o tom činil, a že se mu také podařilo, sestawiti slaup Voltaský, genž pauze čistau woda w čistosti udržován po celý rok nepřetrženě působj. Pozornost geho na tworenj hlatj wzbudilo působení přjrody w gedné geskyni w paherkách Quantockých, kdež on uhlau wápničitý na wápne a tyčkowec na břidlici zkornatělé nalezl, což gen prokapáwagjej woda diti se mohlo. Takové wody že nachytaw aučinku swého Voltaského slaupu podrobil, a desátého dne obdržel k swé neywětšj radosti též takových nerostů, gakéž w geskyni spatřil. Powzbuzen gsa tjmto podařenjm zkušel dále a nalezl, že swětlo u zdokonalení hlatj překážj, pročž w temnu mnohem menšj mluwnostj a w kratšjm čase hlatě způsobil. Na tento způsob mnoho kowových hlatj dobyl, a však neyhognějšj na následky zkuškau že bylo utworenj křemena z kyseliny kazokřemjkowé a podjwánj na to, což prwé snad žádně smrtelně oko nespatrilo — na způsob, gak se hlati samy hned zpočátku twory. On pozorował hlat křemennau, napřed gakožto na matici wyznamenau šestibok, pak wyrážely z geho středu čárky, načež se podlé stěn tworyly spoluběžné čárky, a hlat se zwětšowala; ale gista překážkau gegj gednoduchý útwar se neukončil, neb wyrážela druhá hlat, prwnj pronikagjej, a tudy postup p. *Crossa* postupu přjrodnjm geště wjce se podobal. Toto wyprawowánj, gjmž tagnosti přjrody tak prostě a mile duhu přjtomných odkryty byly, tak hlasně zanjcenj wšech posluchačů wzbudilo, že ohlas geho až do Jeny zawzněl, kdež tehdaž němečtj přjrodozpytatelé byli shromážděni. Teprw w pozdějšjm posezení připomenul p. *Greenaugh*, že ačkoli p. *Cross* swau zkušku w tak weliké dokonalosti wywedl, gakož žádný giný před njm neučinil, předce nešjmje zapomenauti, že utworenj hlatj působenjm mlua nic nowého nenj, an to giž Berthier, Rose, Bequerel wěděli, byt i žádný z nich tak patně to předstawiti nemohl. Pan *Cross* pozwal andy, aby ho na geho statku nawštjwili, což mnozj po skončeném shromážděnj učiniwše, potwrdili prawdiwost přednešených údajů. Od dalšjch zkušek máme geště důležitějšj wypadky k oče-

kávánj, o nichžto se z nowin dowěděti gešče před přjstjm shromážděnjm naděgeme.

Giný oddjl, kteréhož při žádně giné společnosti nenj, než w Angličanech, gest oddjl statistický, zvláště proto důležitý, že se w něm národnj ráz w swobodné síce ale rozumné řeči poohopitelně wygadřuge. Oddjl ten záležj z všeligakých kommissj, které swé zpráwy w shromážděnj přednášegj, anebo dáwagj zpráwu gednotliwj audowé. Tak čet pokladnjk společnosti, p. Jan Tailor, pagednánj o přirownané ceně plodin nerostectwa w Britansku a w ostatnj Ewropě. Cena gich we wšj Ewropě i s asiatským Ruskem obnášj, gakž následuge: zlata a střjbra 1,940,000, giných kowů wesměs 28,515,000, soli 7,640,000, paliwa 18,000,000 w okrauhlé summě, auhrnkem 56,000,000; wápna nepočteno. Ktomuto saučtu podává prf Britansko znamenitanu částku, totiž 29 milionů w následugjcjch srownalostech: střjbra 28,800, mědi 1,360,000, olowa 160,000, zezeza 11,292,000, cynu 586,000, soli 756,000, kyseliny sjrkowé 33,000, kámence 33,000, uhlj 13,900,000. Na to podal krátký přehled anglického kowkopstwj, a wzbudil zvláště pozornost na pokrok hornictwj od času wynalezenj parnjoh strogů.

K údátkům ewropského kowkopstwj dalo by se wšelicos poznamenati, tak též k podobným údátkům wáženým ze všeobecných tabulj. My obracugem pozornost gen na sól, kteréž patrně tuze málo počteno, pak na přirownánj dle ceny mnohem určitěgšj by bylo přirownánj dle tjže. Pozoru hodno gest w Anglicku wydělávánj zezeza, zpotřebowánj uhlj a rozmnoženj zisku z hor od té doby, co parnj stroge uwe-deny gsau. Dr. *Buckland* pokládá wydělávánj zezeza w Angličanech od r. 1827 we 284 vysokých pecjch na 690,000 tun, a zpotřebu uhlj spolu se sléwánjm mědi wypočetl na 1,800,000 tun *). Toto oboge udánj od desjti let owšem se zweyšiti mohlo. O zmáhagjcjm se užitku z hor týž Dr. *Buckland* w swém spisu auplněgšj zpráwu nám podal. Od té doby, co se parnj stroge potřebugj, gsau w Kornwallu gij

*) *Bridgew. Treat. VI. Geology and Mineralogy by William Buckland T. I. p. 380—382.*

dávno opuštěné doly w hlubokosti 230—290 sáhů od gisté společnosti zase pawowány, kdež nyaj 2500 hornjků pracuge; 9 parnjch strojů, mezi nimiž 4 s wálci k wrtánj zájřj 90ti caulů, a zejřj 330 koňů, gsau w činnosti, zdwjhagjce wodu z hlubiny 230ti sáhů (Fathoms) a 30 až i 50 (Heysheads) w minutě, a spolu měděnau rudu nahoru wynášegjce. I musj tato změna w hornictwj, kterauž se tak brozné hlubiny dobýwagj, we wšech zemjch, kdež staré zatopené ale newypawowané doly a sklady kamenného uhlj gsau, k nové naděgi popuditi, ano k vyplněnj této naděge gen peněžného základu a srozuměnj potřeba gest, což arci ne wždycky spogeno, ale předge možno hýwá.

Zcela giného způsobu a mezi sebau rozdjlny gsau zpráwy statistické o lidstwu. Zwláštnj zpráva o Glasgowně může poslanžiti za wzor wypočjtánj wšeho až na neynepatrněgšj maličkosti. Naproti tomu ztěžugj si neywětšj djl kommissarů nad těžkostmi gim se naskýtagjceji. Knihy rodů a aumrtňj neshodugj se spolu, gelikož mrtwě zrozené děti sice w počtu zemřelých, ale ne w počtu narozených zaznamenány gsau. Když o počtu lidj auplněgšjch zpráv šhlédáwali, rozšjřil se předsudek, že toto popisowánj osob gen předgečcem daně z hlavy gest; rovněž tak těžko dostati zpráwy o stawu rolnictwj; za to ale w Liverpoolu weliký počet zloděgů se udáwá.

Zpráwy o školách neynižšjch a o wyučowánj w nich wylučugj ge w tak bjdném stawu, žebychom ge za přepiaté držeti museli, kdyby w gednánjch společnosti nestály. Že wšak tyto zpráwy pro nás žádné zajmawosti nemagj, raděgi gich pomjgime, a obrátjme swé zřenj na politowánj hodný staw dětj w djlnách na bawlněné výrobky pracugj-cjch. Prvé děti od 6ti až do 14ti let z farnjch osad w Londýně i wenku sbjrány a do djlen dodáwány býwaly, aby se pak we faktornjch domech k práci připrawily, kdež potom gako kowkopowé we dne w noci pracowati musely. Lhůty hornjků trwaly gen 6 hodin, a král český Wáclaw II. nepowolil w swém hornjm práwu od r. 1300, aby dvě lhůty po sobě pracowali. A tato malá stwořenjčka musela 12 hodin neustále pracowati. Owšemže gegich práce gen hračkan se gmenowala i nedlauho trwala, gelikož nic giného k djlu

neměly, než běhati mezi wřeteny, potahané niti wybjřati, nawazowati a sem i tam přenášeti. A však třeba bychom newzali na to ohled, že po 12 hodin w zawřených sijnch w teplotě 80 i 90 stupňů teploměru Fahrenheitowa zdržowati se musely, což přirozenj dětskému, swobodu milugjcjmu, protivno gest: tedy wypočtánjm předíwa wynalezlo se, že podle kroků denně 8 anglických mil sem i tam běhati museli. Mnoho gich zmrzačelo, mnoho gich zemřelo, lékaři i ranhegiři dávali swědectwj k gegich prospěchu; leč děti byly djlnám giž newyhnutelně potřebny; a i hned gak z ohledu gich wyswobozenj kroky gegich do aužtu se klásti počaly, wypočtjati ginj ztrátu djlen a celého Anglioka, kdyby gim w gegich žiwnosti překážka se dala. Od roku 1784 až do r. 1798 byl tento spor bez následků pro děti; od r. 1801 gest stálým článkem sněmowánj; ministerstwu pak Peelowa náležj ta čest, že prwnj w sněmowně pomoc wymohl. Hlawnj dobré tjm docjlené byla zápověď, že žádný pod 20ti lety k nočnj práci přidržowán býti nesmj, a pak prowětráwánj sijnj. Žádané poulehčenj — ustanowenj méné hodin k práci — bylo bez aužinku, an od té doby, co pára mjsto wody se stala pudcej sjlan, djlay do měst přesjdené pomocj nowých přjpraw s takowau rychlostj pracugj, že děti, kteréž prvé gon 8 mil běhati musely, nyuj podle důkladného sečtenj předíwa 16 i 20 mil běhati magj. Neypolitowaněgšj zlé gest ale to, že prazádného času k mrawo-nábežnému wycwičenj a k duchownjmu wzdělánj gim nezbywá. O šesti hodinách musegj giž w djluě býti, a bez přjtrže, wygma oběd, předepsané hodiny odbýwati, nezůstane tedy než weter pro školu. Kterak ale možná se nadjti, že při zcela zemdle-ném těle duch bdjti může? Spanj mnsj děti přepadnanti, a prostředky, gimjž se gich probuzowati aneb od spanj zdržeti usiluge, wprawdě dawatel zpráwy barbarskými gimenge, gelikož w skutku dětskému přirozenj odporny gsau. Rozdělenj práce na 6 neb 8 hodin, gakož w hornictwu obyčegno, i dětem mnohem potřebněgšj gest než lidem zrostlým, a k tomu gim zbně časů k mrawnému poučenj. Gest se nadjti, že národ, tolik mužů vysoké duchownj i wědecké wzdělanosti počtjagjcj, brzy od tohoto zlého pomůže, k čemuž zagisté také shromážděnj anglické společnosti přispěge.

Widělo se nám, potřebné, o tomto poslednjm předmětu obšírněji mluwiti, abychom ukázali, že výhradnj směr někte-
rého národa toliko po gedné věci lehko ku křiwým a gedno-
stranným náhledům zawádj, a že vlastenské ústawy i k tomu
slaužj oswětlowati z toho vyplýwagjej následky a připrawo-
wati potřebné proměny. I w těch zemjch, kde gako w neywět-
šjm djlw Ewropy ročně hogné státopisné desky se zhotowu-
gj, a důkladnj episowatelé gich použjwagje k všeobecnému
užitku podáwagj, mohau po 40. neb 50. letech za přjčinan
stalých proměn zcela giné údatky poskytnanti, a gich rozličné
sestawy gak pro stát wůbec tak i zvláště pro wrechnosti dů-
ležité býti. Sečjtánj lidu, porodů, sňatků a smrtj, gak se
obyčegně zhotowugj a podlé rozdjlných druhů rozwrhugj, po-
dáwagj všeobecný přehled nyněgšjho počtu lidj rozličného
stawu, přehled gegich srownalesti k woganstwu, přehled
všeobecného pokroku a pagediného opozdění tohoto pokroku
lidnatosti zvláštnjmi časem přjčipami. Gest ale dost na tom,
gen wěděti, že 30- neb 40,000 dětj wjce se rodj než lidj
umjrá? že 20,000 sňatků se spoguge? Nebyloby též ney-
wejš důležité wěděti, w které třjdě poddaných neywjce sňat-
ků se zawjrá, neywjce dětj se rodj, z čehož by se saudit
dalo, že rodiči narozených a geště očekáwaných dětj také
ge užiwiti a wychowati w stawu budau? O tom nás posa-
wádaj oddjly statistických údatků nic nepoučugj, proto že
možnost wyžiwenj na drženj gruntů se zakládagjej nikdež
w ančet nwedená a od třjdy oněch lidj oddělená nenj, který
se každodennjm wydělkem od zdravého těla záwisjejm žiwj.
Mjra pro pokrok vzdělanosti a mrawnosti gest každému stá-
tu, každé zemi newyhnutelně potřebná; brává se obyčegně
z wykazů auřednjch ročně od rozličných zemj w nowinách
umjstěných. Wykazy ty wšak sotwa gsau postačitelné k po-
dánj strněného přehledu. Ku přjkladu mpoho menšjch krá-
dežj i tehdaž, když summu gakožto kriminálnj přestupek
určenan přewyšugj, gen politicky se potrestává djlem pro
bázeň, aby počátečnj přestupnjci nenawrátili se zka-
ženěgžj, kdyby s dokonalými zločinci pod gednan střechau

*) Quarterly Review No. 94 Dec. 1836. London p. 396.

byli bydleli, dělem také proto, že kdež důkazy svědků nepostačuj aneb nemožné gsau, ngywjce přestupníků z nedostatku důkazů se propaustjwá. Auplné, každého pátého roku předsewzaté popisy všech wenku, we wětšjch i menšjch městech obywatjch aneb gen na čas se zdržujcjh osob, čas swého trestu přečkawšjch, w trestnjch domech geště zawřených, a všech od práwa pro nedostatek důkazů sice propuštěných, ale ne za newinné uznanych gistěgi by přibýwánj anebo ubýwánj mravnosti poukazowaly, nežli obyčegně saudnj výkazy. Dalo by se tohoto způsobu geště giné zdokonalenj státopisných pracj nawrhnutí, a však zde neuj mjsto k obsjrnějšjmu mluwenj o tomto předmětu; chtěli gsme genom ukázati, že we věcech státopisu w mnohých zemjch geště by se ledacos zjskati dale.

Wrátjme se nynj do našj vlasti a k našim věcem. Gak se Museum w předešlém roce w materiálních rozmnožilo, slyšeli gste Pánové giž od p. gednatele, toliko to ne, co on sám učinil. Nenj ale ani gednoho oddjlu tohoto ústawu, gehož by on byl neobdařil. Páni kustosowé znagjce gehu štedrost, neobmeškawaj mu swých tagných žádostj w tichu swěřowati, kteréž také wždy ochotného přigmutj dosáhly.

Poněwadž *wlastenská zbjrka rud* w museu nynj na wětšj stupeň dokonalosti postaupila, bude pan kustos *Zippe* popsánj této zbjrky w pagednánjch musegnjch podáwati, což spolu za materiál k budaucjmu sepsánj auplného zeměznanského nerostoslowj w Čechách s přjslušegjej mapau poslauzj. Přjloha *) bude obsahowati nerostoslowné nalezeniny čedičowého twaru, čjmž to popsánj počjtná. Gakožto předmlawu k tomuto nowému předsewzetj dowolugem si w krátkosti přednésti výpadky, w museum okázané býti mohaucj, z pracj na Sopiwci bljž Františkowých Láznj ode třj let konanych a nynj dokončených, o nichž giž několikráte řeč byla.

Bedliwé wyšetřowánj rozličných kopanin w *Sopiwci* a přirownánj gich s kopaninami žiwých geště sopek, gaka *Vesuvu*, *Etny*, *Liparských ostrowů*, gakož četné řady gich we zbjrkách musegnjch se nacházegj, wykazuje, že weškeré kamenj Sopiwce, gešto obyčegně za prawě sopečné plody se

*) Přjloha A.

považuge, totiž tak nazvaná škwárowitá a pěnitá láwa se
 swými mnohými proměnami, zcela ščedičem spogeno gest, a
 weskrz na tento obráceno i stegným powstánj způsobem wy-
 swětleno býti může. Z mnoha takových kamenů poznáváme
 poznenáhly přechod z neylehčj, neyděrawějšj tak nazvané
 pěnité láwy do druhů něco těžšjch a škwarowitějšjch, w
 kterýchž djrky menšj a těsnějšj gsau, kteráž ale podobně
 geště zhusta w ostrohraných zubčitých způsobách se nachá-
 zegj, gešto gediné slěwagjcjm tokem z hmoty tubé, zawře-
 nými plyny anebo parami pěnowitě nadržené, powstati mo-
 hly. Tyto oba druhy djrkowatého kamenj magj owšem ney-
 wětšj podobnost s láwau utuhlou, pěnitau a škwárowitau čin-
 ných sopek, negen z ohledu gegich twaru a slohu, nýbrž také
 z ohledu gegich položenj; i nedá se nikoli zapřjti, že sku-
 tečně odtokem anebo záliwem utvořeny byly. A však negen
 hmotau, nýbrž i slohem toto škwárowité kamenj w spogenj
 gest s tak nazvaným puchýřowitým čedičem, kterýž co pe-
 vná skála na Sopiwci stogj, a všemi proměnami puchýřo-
 witého útwaru w pewný čedič přecházj, i také s njm spo-
 gen gest. Láwy geště činných sopek wyznačugj se zhusta
 rozličnými zawřeninami, gako gsau: netalec w zrnech a hla-
 tějch welikosti zrnka mákowého až i ořechu właského w někte-
 rých láwách wždy se nacházegjcj, w giných láwách sklowitý
 žiwec, a opět w giných pětilup, a t. d. Nic toho nenj w láwě
 z Sopiwce k nalezenj, naproti tomu ale we všech gegjch pro-
 měnách obsažená gsau zrnka zelenotice, též w čediči s nj spo-
 geném se nacházegjcjho. Nerosty někdy w dutinách láwy se na-
 ležagjcj přeháněnjm powstalé chyběj zde docela. Mnohé druhy
 puchýřowitého čediče w Sopiwci magj welikan podobnost s ka-
 menjm láwě podobným u Anderbachu, zvlášť w Laachowém
 gezěře, genž roznokys obsahuge; a přítomnost tohoto nero-
 stu powznesla by podobnost toho kamenj až na stegnost; leč i
 toho w Sopiwci nenj. Sklowité plodiny gako pemza a těm po-
 dobné láwiny s těmito nerosty slaučené, o nichž se mnozj do-
 mňwali, žeby také k nalezenj byly, negsau zde dokonce žá-
 dné; a tak také, wygmeme-li rozlehlé twary láwě podobného če-
 diče samého, žádné stopy skutečného slitj giných kamenných
 hmót wykázati se nemohau. Co se za to pokládalo, spjše by po

zděgšjmu neuračenému původu náleželo: nám a našim dělníkům nic podobného se w Sopiwci nenaskytlo; a tak i z této strany nic nespátrugeme, coby nás nutilo k přigetj pravdiwé sopečného útvaru, podobného nyněgšjmu útvaru činných sopek.

Něco zvláštnjho w Sopiwci gsau wjce méně kulaté, co sřech až i jako hlawa weliké swaly škwárowitého kamenj, zawjragjej wždy kus něgakého giného nerostu, a takiněř za obálku mu slaužjej. Tyto swaly nacházegj se řjdko na východnj straně toho pahrbku w pamětihodném rozestřeném ložišti škwárowém, ale u weliké hognosti wnitř na rozhranj mezi čedičem, škwáran a spodnj skalan. Zlomky w těchto swaljch zawřené pocházegj ze skály prwokrídličné, na njžto škwáry a čedič spočjwagj; gsau to djlem ostrohrané okrauhlé kusy téhož sworu, čediči za podlohu slaužjejho, djlem zlomky křemene, gež často po kusjch we sworu nacházeti se může. Přirownawali ge k tak nazwaným pumám, gež Vesuv vyhazuje, a kteréž u weliké rozmanitosti u paty a na aubočj této sopky se nalézaji. Gsanť to arci také zlomky skalnin, w kterých tato rozhlášená sopka swé ohniště má, a kteréž sopečnanu mocj utrženy, horkem pak wjce méně zginačeny býwagj. Djl rozmanitých kopanin nacházegjejch se w družowých prázdninách těchto pum mohanť owšem také plody sopečné býti. Takowých kopanin ale w tak nazwaných pumách Sopiwce rovněž nic k nalezenj nenj, a vyhazowánj gich mocj sopečnanu nemůže se zde přigmantj; tomu odpjrá poloha, w kteréž se nacházegj, a škwárowitá kůra, gjž potaženy gsau.

Gestli nynj z toho zawjráme, že týž pahrbek (Kamerbühl) česky *Sopiwka* nazwaný nenj ani zemnjm ohněm powstalá zškwařenina wrstew hljněných, gakož se prwé myslilo, kteréžto domněnka ale gjž dáwno důkladným poznánjm zeměznaských srownalostj gehu okolj wywácena gest, aniž pak za wyhořelau sopku považowati se může, gakož se takowé sopky na dolnjm Reyně, w Eifelu, w Alvironu nacházegj: proto netraj nikoli zeměslowné zajmawosti. Spátrugeme w něm goden z neylepšjch přjkladů pro nauku o powstáwanj čediče z hlubokých wrstew kůry zemnj; i také že toto wyniknutj w řeřawé tekutosti hmoty čedičowé djti se muselo. Malý obwod toho pahrbku, gehu dokonale osamotněnj od giných čedičěných hmot,

zvlášť pak předsewzaté hornické práce w geho wnitřku dowo-
lej nám nahlednauti do geho přirozenj, gež w giných čedičo-
wých kopejch ne tak snadno poznati možná. Docházjme tuď
geho gádra, spatřugeme, gak hluboko toto sáhá, a widjme také
proměny a útwary, kteréž se při dotýkánj obogj hmoty staly.
Že při wynikánj některé hmoty ze wnitřka země, wnitřnj wstwy
kúry zemské pozdwiženy, prolomeny aneb rozštjpnuty a zdola
aučinnau mocj rozdrobeny býti musej, wyswjá samo od sebe.
Kdyby wzhůru se prodjragjcej hmota byla dokonale tuhá, bylaby
tyto rozdroliny odstranila, a tyto zůstaly by nesmjchané s hmo-
tau wyniklau, nacházegjcej se gako rozdrťené kamenj na stráni
a na patě wystauplého wrchu, kdežtoby však po čase aučinkem
powěťj bez stopy swého bytj zmizely. Tekutá však wynikagjcej
hmota tyto pozůstatky zaobalj, a w swém středu za cizj hmoty ro-
zeznati dá. Takowých kusů nacházjme w mnoha čedičjch; po-
cházegj wždy ze skalnin prolomených a rozkotaných, a gsau dle
hmotosti neb djrkowatosti wjce neb méně s čedičnau hmotau spo-
gené, často gj zginatené a proniklé. Nikdež nenacházegj se
takowé zaobalené kusy tak zhusta gako w Sopiwci, a gegich
twar i položenj po kragi prolomených skalnin patrně
ukazuje, že wznikagjcej hmotau obkljčeny byly, a násle-
dowě že tato tekutá býti musela. Kulatosti nabyly třenjm se
wynikagjcej hmoty o pokogný powrch; než nemohly by tuto po-
dobu podržeti, kdyby zahalugjcej hmota vláčná, těstowitě měkká
w tuhnutj nebyla. Tudy pochopitelno, kterak tyto škwarowité
swaly se swými zawřeninami na powrch dostati se mohly, i také
na pokragjch obau skalnin wězeti zůstaly. Z proměn na těch
zaobalených rozdrolenínách widitelno, že wynikagjcej čedičná
hmota tažná, řěawě tekutá býti musela; protož skřemen tak
škwarowitě wyhljžj, protož swor tak spálený gest. Domněnka
nadlesnjho rady Kotty, že wypuknutj pod wodau se stalo, gest
welmi prawdě podobná, wyswětluge neylépe roznešenj škwaro-
witých úlomků po východnj straně wrchu a utwořenj železnatého
kamene pod njm. Tyto útwary krewele zemowitého a železna-
tého kamene nacházjme však také we wnitřku pahrbku na roz-
hranj mezi čedičem a sworem, a ty by za pozděgžj, geště nynj
trwagjcej útwary považowány býti mohly, aniž se dagj se wzni-
kem čediče spogiti; neboť gsauce řěawě tekuté nemohly twořiti

kameny wodnaté, jako gsau krewel zemowitý a hnědel, ale owšem mohly praženjm, gež zjhravý čedič na swor působiti musel, a powětrné wody do skuliny mezi oběma skalninami se wedrawšj, proměny, snad i segitj obau rozdjlných hmot způsobiti, i tjmto působenjm vzniklá galvanickomlunná moc k tomu přispěti, aby se takowé wylučeniny a giné útvary staly. Přiredozpytatelé, gichžto přjchod s radostj očekáwáme, z částky se na tuto práci podjwagj, a naše náhledy zkaušeti budau.

We sbjrce zkamenělin náležj dar zkamenělého klu mamutowého, poslaný od našeho auda, knjžete Augusta Longina z Lobkowic, mezi neyhodněgšj dary letošnjho roku. Byl wykopán w pjsku u Dubice w Haliči. Ačkoli slonů předwěkých tak jako slonů nyněgšjho času mnohé druhy se mysliti mohau, a úto giž skutečně na čtyry rozličné druhy rozdělení gsau: předce welmi těžko gest, druh podlé tohoto gediného klu určiiti, dokud ústrogj takowých zubů pilněgi než posud wyšetřeno nebude. Mezi kly we sbjrce musegnj se nacházegjcmi pozorowal p. kustos Korda troge ústrogj. Byloby přáti, aby i w giných sbjrkách, zwláště w Rusjch podobné badánj k snadněgšjmu určenj předsewzato bylo. Zub ten Halický rozeznáwá se welikým obgemem na zpodku, 13" 6" parjžské mjry obnášegjcm, a mohlyby Wolyňskému neybljže připořádán býti; a však bez přjsného přirownánj nedá se nic o tom zawjratí.

W Čechách byla předešlého roku w Labi na panstwj Lyském prawá zadnj hnátowá kost gakéhosi slona nalezená, gegjžto délka 44 palce (parjžské mjry) obnášj. W kuse té řeky, kdež ta kost nalezena byla, stál před málo lety geštš pobřežnj les, gegž praud podemlel, a pozděgi přjtok pohltil. Podáwáme w přjloze stručné wyměřenj všech částek té kosti, poněwadž gegich srownalost se lišj od oněch, gež Camper a Cuvier wyměřowali; nic však k tomu určitého nepronášjme, poněwadž stárj zwjrat též na proměnu gegich kostj působj; gen to také připomjáme, že kosti obyčegného slona předwěkého, gež Ewald we Wolyňsku našel, od giných rozdjlnými se ukázaly *).

Zkamenělé rostliny rovněž mnohými krásnými kusy rozmnoženy gsau, kteréž co neydrjwe w 7. a 8. swazku Pokusu

*) Přjloha B.

o Květěně předvěké wygji magj. Gednu opozdžnanu rostlinu, kterauž gme do téhož spisu pogmanti giž nemohli, w přjtomném wyobrazenj podáváme *). Rostlina ta, gen gednau ale hogně od nás nalezená w prostranstwj gednoho čtvercowého sáhu w hlaubce 15. sáhů w půdě kamenouhelné na panstwj Radnickém, gest ode všech giných onoho wěku rozdjlná; neznáme žádnau bylinu nyněgých dob, ku které bychom gi připořádati mohli.

K nowému zemězpytnému nálezku, genž epochu pokračujcej nalezawosti označuje, přiwedly Čechy ač ne neposředně, předge posředně. Od několika let totiž nacházj se w přemnohých zbirkách kopanin gistý útwar gménem *křemen pěnovitý* (Kieselguhr), kterýž gakkoli Tromsdorfem lučebně zkaumaný předge žádného powného mjsta w saustawě obdržeti nemohl, an zcela žádných zewnitřnjch znaků nepodává. Dr. *Balliardi* we Františkowých Láznjch našed ho w taměgšj bařině lázně obkličujcej, poslal několik kusů do Museum a giným známým. Ohledával ho p. kustos *Korda* drobnohledem, pozorowal w něm polámané krunýře prwoků (navicula), než ginými wěcmi zanepráždněn opět ho odložil. Tuž samau hmotu prohljel též drobnohledem p. *Fischer*, spoludržitel djlny porculánu w Pirkenhammru blíž Karlowých Warů, a shledaw ty samé krunýře a zlomky, psal o tom professorowi *Ehrenberkowi* do Berljna s prosbou, aby též takowé hmoty ze Šwed a z Wlach wyšetřil; což tento učinil, a těch samých výpadků nabyw, ge hned weřegně oznámil, pak i giné twary z opalu zemowitého břidličnatého z okolí Bělinského a z Křesawce wlašského ošetřowal, a we všech těchto twarech nekonečné množstwj podobných prwoků s křemennými krunýři, gakož i giných rodů a druhů nalezl, tak že celé pořadj kamenin takměř gen z mnoha tisjc rozdrobených, gen drobnohledem spatřitelných, někdy žiwých bytnostj utwořeno býti se zdá — wýsledek, kterýž k dalšjm zemězpytným obgewům powede. *Ehrenberk* okres swého badánj rozšjřiw, čel o tomto předmětu w shromážděnj přjrodozpytatelů w Jeně a obětowal k tomu geden weřer, aby gim zmjuěných wšeligakých malých tworů drobnohledem okázal.

W žiwocišném oddělenj nic nowého se nám nedostalo

*) Přjloha C.

kromě wlká zvláštnj welikosti, genž Karpaty opustiw Čechy nawštíwil, a nynj w našich musejných zbjrkách stálý byt obdržel.

Rostlin mnoho se do zbjurek dostalo, ale gich množství a pořádánjm opozdilo se vybránj a určenj nových mezi nimi se třebas nacházegjejch bylin.

Zbjrka mincj w nowém přjrostku neobdržela sice nic, coby zvláštnjho oznámenj hodno bylo, než we zbjrce českých mincj po hraběti Františkowi z Šternberka nacházj se tak mnoho mále známého, že gsme se odhodlali, wydávánjm gednotliwých pořadj rodajch mincj počátek užiniti. Králowé češtj giž za pradawná wšelijakým rodinám udělowali práwa mincownjho pod gistými wýmínkami a na určitá léta; někdy gich také požádali, gmenowitě Rožmberků, gedné z neystarějch rodin českých, aby mjsto krále drobné penjze bili. Početnj penjze (jettony), genž nepřišly do běhu, zdá se, že každému bjti dowoleno bylo; aspoň žádá listina o tom známa nenj. Přjloha o tom lépe nás poučj *).

Gestě nám zbýwá podotknauti o gedné starobylosti, o njž se arci gen powěrčiwé 16. stoletj zmiňuje, w němž diwy wolněgi wjry nacházely, nežli za našich časů, kdež powěsti předešlých wěků kritiekým okem stjhány a oswěcowány býwagj, atkoliw i nynj nikoli powěstj o předwěku nechyb; genom že pod učeněgějm nápisem za domnělé prawdy wydávány a okrašlowány býwagj. Na panstwj Hljském (w Litoměřicku) w čedičném náspu nacházegjejm se hned pod *Stádickau* dědinou, kterauž *Přemysl Prwnj*, knjže české, práwě oral, když poslowé českých stawů k němu přišli, aby ho gakožto wywoleného zehicha Libušina a nastáwagjcjho Knjžete Českého do Prahy uwedli, nalezeno bylo prastaré zelezné kowánj w spůsobě otky, kterauž obywatelé Stadičtj hned za tu uznali, kterauž Přemysl při swém rádle zanechal, když strčiw prut ljskowý do země a na přiwedeného koně se posadiw s posly odešel. Ljskowka ta wyrostla hnedky w keř, ale woli žádnému ginému pánu slaužití nerodjce, utekše i s pluhem zmizeli na tomto kopci. Gimí i toto zelezo se tam dostalo.

*) Přjloha D.

raturu domácí rozháněl, čteme mezi jinými v obzvláštní k ní připomeném návštěj toto: „Pramenem opravdového básnictví jsou píšně prstonárodní. V nich původnost, myšlenky i city domácí a přirozené, v nich krása vyplývající vždycky z nadšení, jinají a těší srdce. Z té příčiny všickni osvícení národní váží sobě nad míru podobných písní a sbírají je pečlivě. Již ode dávna jiné větve slovanské mají sbírky takových písní, cítí jejich cenu i vědí, že poklad ten jest drahým. My jedině, ačkoli bez přestání žijeme u prostřed milých, nelíbených hlasův, ačkoli zvuk známého od dětinství zpěvu působí nám rozkoš, ačkoli neučené výrazy a zpěvy prostého lidu silně dogimají i nevytřeštěného citu, nemáme předce až posavad dostatečné sbírky čili raději skladať se schovávat těch pěkných zvukův i myšlenek, než každého dne se rodí, nás baví, jinají a vlastní naší nedbanlivostí před očima našimi hynou bez návratu. Posavad mimo sbírku písní vydanou od Wáclawa z Oleska nemáme žádné jiné knížky toho druhu, a jedině tato sbírka na ceně své nemalou srážku trpí z příšiny přimísení množství písní učených básníkův našich, jako Karpiňského, Ondřeje Brodzinského, divadelních a jiných tím podobných, nemajících žádného svazku s prostým lidem. V takovém stavu literatury náš chtěl posloužiti obecnostu písněmi lidu slovanského, předsewzal jsem wydání nowaných sbírek, auplnější, v lepším výboru a tak, by v každém ohledu slušným žádostem vydělaného čtenáře dosti se učinilo. Písně, v této zbirce obsažené, počal zbiratel a pořadatel jejich shromažďovati již před třinácti lety, obcházeje s holí v ruce po wesnicích, nahlížeje pod krovky wesničanův a pobízeje prostý lid všelikými prostředky a důvody k udělení sobě těch básní. Slýchal je negednau opětované v rozličných kragích slovanských, v různých nářečích, s odměnou výrazův, než vždycky byly jedním ohlasem bratrské duše. Písně své pořádať, rozdělil je na 1) *Písně dějpravné (historické)*, jejichž předmětem jsou činy neb osoby z dějin vzaté. 2) *Písně pokrajské („provinciální“)*, ostatkové časův minulých, plodiny oné doby, když jedna větve druhou pronásledovala a sobě z ní ausměšky strogila. 3) *Písně obřadné*, při rozličných příležitostech a národních zábavách zpívané, jako Swatojanské, Sobotky, Koleda, Hájek, Dožinky, Kohantek atd. 4) *Elegie*, gmenované polsky *dumy*. 5) *Písně swatební*. 6) *Písně milostné*. 7) *Krakowáky*. 8) *Mazurky*. 9) *Písně wogenské*. 10) *Deklamovánky*, gmenované polsky „*gudki*.“ 11) *Legendsy*. Písně tyto tištěné podlé zde wyznačeného pořádku obnášeti budau dva díly, dohromady asi 48 archův, s nápěvy (melodiemi) rytinami, z nichž onino od zaslaužilého hudebního skladatele p. Hynka Dobrzynského, tyto pak od slowautného malíře p. Jana Piwarského pocházejí. Rytin v celém díle bude dwanať, představujících osoby v obleku starožitném a národním.“ Magjce

posawad gen prwnj djl této nowé sbjrkj polských národnjch pjsnj před rukama, můžeme předce podlé něho dowěrně a s anplným přesvědčenjm saud swůg w ten smysl pronesti, že oba, i p. sběratel i p. wydawatel gegich, k anmyslu a slibu swému wěrně dostáli a tjm sobě trwalých zásluh o prostonárodnj literaturu slowansku wydobyli. Netekau-li při wšj pilnosti a usilownosti we sbjrcce této tak bohatj pramenowé národnjho básnictwj, gako we sbjrkách pjsnj srbských a ruských, wina to věci gest, t. přesechnutj studnice opravdowého národnjho básnictwj w Polště, nikoli p. sběratele: Nemohauce toho zatagiti, wyznáwámě ostatně rádi, že i tato nehogná sbjрка národnjmu básnictwj a tjm wůbec naukám swůg užitek přinese. Zpytatel děgin a starožitnosti slowanských nalezne w nj negednu myšlénku starau, kteráž posawad neproměněná semotam po žirokých dědinách welikého Slowanstwa blaudj, negednu pjsaň a powjdku, kteráž, s malým rozdjlem u pobratrských wětwj se hlásá, a k wyswětlenj gednostegné powahy gegich poslauzj. P. Wojcický připogil sám na konci tohoto djlů některé pjsně české, slowenské a srbské, k libému srownánj s polskými. Nápěwů podáno šestnácte, rytin šest, genž představugj: 1) Keydaře welkopolského; 2) Kurpjna, obywatel lešůw Mazoweckých mezi řekami Buhem, Narwan, Uzgerkau a Bebran; 3) Kujawáka; 4) Kmeta Welkopolského; 5) Slowáka z dolnjch Uher (podlé našeho zdánj newelmi trefně a wěrně); 6) Postolnika, obywatel ruských osad w Podlašj. Tisk a papjr dobrý; wydánj to wůbec krásné, mezi posawadnjmi sbjrkami slowanských národnjch pjsnj gedno z neyozdobněgšjch.

P. J. Š.

3.

Montenegro und die Montenegriner. Ein Beitrag zur Kenntniss der europäischen Türkei und des serbischen Volkes. Stuttgart und Tübingen, Verlag der J. G. Cotta'schen Buchhandlung. 1837. 8. 114 str.

Giž od několika stoletj zaujmá Černohora, u cizincůw gnewowaná Montenegro, neposlednj mjsto w historii turecké říše a hrdinské odporowánj obywatelstwa gegjho proti wšelikým antokům na počet stokrát možněgšjch Turkůw, o podmaněnj gegj bez přestánj a wždy nadarmo se pokaušegjch, zasluhuge wšeobecného wálenj ostatnj Ewropy. Nenj tedy pochyby, že wěrné, na vlastnj zkušenosti a swědectwj půwodnjch nepodezřelých prameňůw založeně wyspánj kraginy této, gegich obywatelůw, dřewnj i nowěgšj historie, spráwy a řádu, wztahůw k sausednjm národům a mocnostem, zřj-

zenj cirkwe a škol, domácjch způsobůw, obyčegůw, zvykůw atd., vzdělanému obecenstvu, zvláště pak našemu slowanskému, k nabytj důkladnějšj známosti o zemi této a k zamezenj nepravých powěstj a domněnek o nj, onde i onde panugjcjch, znamenitě by posloužiti mohlo. Potřebě této wydánjm swrchu oznámeného spisu anplně wyhowěno gest, gehož půwodcem, podlé zpráv nás došlých, gest zaslazilj a wůbec chwalně známý spisowatel srbský, p. *Wlk Stěpanowič Karadžič* we Wjdni, pobywěj přede dvěma lety za drahný čas w Černohoře a wážíwěj potřebnu ke spisu swému látku neprosředně ze studnice, z názoru země a obcowánj s lidem gegjm. Giž sice před šestnácti lety, francouzský plukownjk *L. C. Vialla de Sommières*, někdegj gubernator Kotorský, wyslaný za Napoleono-wých časůw (1807 — 1813) k wyskaumánj Černohory, obšjrný swůg cestopis wydál (*Voyage historique et politique au Montenegro*. Paris 1820. 8. 2 vol.), a w něm mnoho dobré látky shromáždil; ale nemage žádně známosti gazyka srbského, anobř slowanského wůbec, bezděky w tak mnohé omyly a bludy uběhnul, že spis geho w negednom ohledu wjce románů, nežli opravdowě historii se podobá (t. np. *Vialla* twrdj, že Černohorci mluwj gazykem řeckým!). Potomně l. 1835, biskupský sekretář p. *Milakowič* we swém almanachu „*Gorlica*“ podal mezi giným i krátký geograficko - statistický popis Černohory, kterážto však knížka nám posawad do rukau se nedostala. P. *Karadžič* zvláštň swau zběhlost w ljeňj prstonárodnjch powah, obyčegůw a mrawůw giž we staršjch swých spisjch o Srbech dostatečně dokázal: přítomně však geho djlo, dle našeho zdánj, přewyšuge wšecho, co posawad o národu černohorském buď od něho samého, buď od giných psáno bylo. Celý spis rozdělen gest na tyto menšj články: 1) Země, stručně zeměpisně wyspánj kraginy černohorské. 2) Obywatelé. 3) Přehled historie. 4) Zpráva obecň čili vláda. 5) Poměr a wztahy k sansedstvu. 6) Žiwnosti. 7) Zřizenj cirkwe a škol. 8) Mrawowé a obyčegowé. Meze, nawěšť našemu wyměřené, nedopauštěj nám, bychom w mjstnějšj rozbjránj gednotliwých předmětůw wešli: o rozmanitosti a zanjmawosti gegich giž podlé běžného wytčenj obsahu knížky sauditi můžeme, k čemuž gen to geště přidáme, že způsob přednášenj u p. spisowatele weskrže gest přirozený, neljeňý, přjgenný, wšech zpytečňjch šperkůw prázný. Pročež za to máme, že dobrým přeloženjm, aneb aspoň dobrým wýtahem z přítomného spisu i našemu českému čtenárstwu přjgenně a w negednom ohledu welmi poučné čtenj by se poskytlo. Škoda, že w německé tiskárně srbská gměna a slowa na mnoze tak welmi mylně wytisčěna gsau! Též i p. spisowatel na některých mjstech nedost určitě se wygadřage, tak np. na str. 7 prawj, že w některých kragjch vlastně žádných wsj nenj, protože plemena a bratrstwa roztraušeně po domjch opodál stawených bydlej — než zde vlastně bratrstwa, gistým gměnem

wyznačená, zastúpugj mjsto wesnic. Co o staré tiskárně w Černochoře 1494 — 1495 na str. 16 — 17 řečeno, potřebuge oprawenj. Gen na oktoichu 1. 1494. Fol. tištěném nestogj výslovně mjsto, kde tištěn: než w Žaltáři 1495. 4. wydaném na poslednjm listu poznamenáno výslovně, že tištěn gest w Černochoře „w Cetynu.“ Přestává tedy wšecká pochybnost. O listině knížete černohorského Jana Cr'nojewiče, dne 4. ledna 1485, nalezajcej se w Černochoře, a pro historii též poněkud důležitě, zdá se, že p. spisowatel žádné známosti neměl.

P. J. Š.

4.

Skazanija Ruskago naroda o semejnoj žizni svojich predkow, sobrannaja J. Sacharowym. Časť I. Sankt - Peterburg 1836. 8. IX, 201 str. Časť II. 1837. IV, 274 str.

Prwnj tyto dwa djly, kteréž před rukama máme, začátek gsau welikého, na osmero částek rozloženého djla, gež p. spisowatel wydati a w němž wšecko to, cožkoli w nyněgšjm způsobu žiwobyťj, we mravjch a obyčejch lidu ruského pro starožitnosti důležito gest, položiti umjnil. Pro důležitost tohoto podniknutj i ohledem na starožitnosti a národopis giných slowanských wětwj podáváme zde předběžnau zpráwu o spisu tom, obmezujjce se na pauhé wytkenj obsahu prwnjch dwau djlůw a hlubějšho wniknutj w rozbjranj gednotliwých předmětůw i oceněnj zásluh spisowatelowých w poměru gak k věci samé, nyněgšjmu stawu nauky archaeologické a potřebám gegjm, tak též i ku předchůdcům geho, k ginému času odkládajjce. Celé djlo, podle předeslaného návěštj, záležeti má z následujjch částek: 1) Zpráwy o černoknižstwju Ruského národu. 2) Zpráwy o hrách a zábawách Ruského národu. 3) Zpráwy o swatbách Ruského národu. 4) Zpráwy o powěrích obecného Ruského lidu. 5) Zpráwy o daemonologii Ruského národu. 6) Zpráwy o Ruské národnj symbolice. 7) Powjdky (dumy) Ruského národu. 8) Zpráwy o lečebnjch známostech Ruského národu. Rozwrženj pak čili nawedenj, gehož p. spisowatel sobě obljbil, gest takowé, že o každém předmětu gedná dřjwe historickj a literárně, přednášege we stručném wýboru to, co posawad od předchůdcůw geho o něm psáno gest, potom pak podává své půwodnj zpráwy, kteréžto gemu na mnohých a dlouhotrwanliwých cestách geho po Rusku, zvláště pak po gub. Tulské, Kalužské, Orłowské, Řjazanské a Moskwské neprostředně z úst prostého lidu napsati a do hromady sebrati se udalo. Podle tohoto plánu a naměrenj, a podle podaných dwau částek welikého toho djla, lze se owšem na-

díků, že spisovatelé ruští brzo budou mítí otevřenou prostrannější bránu k lepšmu poznání domácího života obecného lidu v ohledu archaeologickém a ethnografickém, nežli kterýkoli jiný národ slovanský. V prvním dílu čili v rozpravách Ruského národu o černoknižství obsaženi jsou tito předmětové 1) Kauzednictví, 41 rozdílných způsobů a formulí. 2) Čarodějství, 14 rozdílných druhů, mezi nimiž np. Pjsek čarodějnic na Lysé hoře v Kyjevě, čarodějská pjsek Rusalek atd. 3) Wěšteství (rus. znacharstwo), 17 rozdílných způsobů. 4) Hadactví, 13teronásobnj. Předasláno jest historicko - literární pojednání o černoknižnictví. V druhém dílu gedná p. spisovatel o národních hrách a zábavách obecného lidu Ruského v paterých člancích; totižto 1) Zprávy o domácích čili rodinných hrách. 2) Zprávy o tanečních hrách a zábavách. 3) Zprávy o světečních hrách. 4) Ruské národní pohádky. 5) Ruské domácí čili rodinné písni. V představeném dílu tomuto obšírném pojednání gedná p. spisovatel o slowansko - ruské mythologii, přemítaje ostře všeko to, co posawá o předmětu tom tištěno jest. Zdaliž náhledové jeho všudy prawdiw jsou, a zdaliž půda ta, na kterou on sám sebe s rozumováním svým postavil, dostatečně gistá, pevná a prostranná jest, rozsudku budaucích skaumatelůw téhož předmětu zůstawiti se musj: nám se zdá, že ruští spisovatelé v ohledu tom posawá z gedné zámeznosti do druhé ubjhaj, na prawu a prostřednj cestu nigak uhoditi nemohauce. Někteří předchůdcowé našeho p. spisowatele naplňowali Ruský Olymp bohy a běsy ze všech kantůw světa shledanými, začej on giž žádných jiných nepřipaušť, leč ty, o nichž Nestor zmjnknu učinil. Iliacos intra muros peccatur et extra! Než toto poznamenání nebudiž na ugnu wýborného sic we wšelikém jiném ohledu tohoto díla řečeno: rozvázný čtenář z toho, co jsme zde o obsahu prwních dwau částek v krátkosti podotkli, o důležitosti jeho pro literaturu slowansku snadno sám se přesvědčj.

P. J. Š.

5.

Rossija w istoričeskom, statističeskom, geografičeskom i literaturnom otnošenijach. Ručnaja kniga dlja Russkich wsěch soslowij *Thaddea Bulgarina*. Istorii Časť I. Sankt Peterburg 1837. 12. XXV, 287, 29 str. Časť II. 411 str.

Gsaue toho domněnj, že negednomu z čtenářůw časopisu tohoto milé bude dowěděti se něčeho gistějšího o wydání, obsahu, pořádání a wnitřnj ceně přítomného welikého díla, podáváme zde

o něm předběžně krátkou zprávu, mjnaje se nawrátiti po dokončenj celku ku kritickému rozboru a oceněnj geho. Celé djlo, podlé předeslaného nawěštj, záležeti bude z dwanácti částek, z nichž čtyři na konci měsíce dubna b. r. w Petrohradu již skutečně na světlo vyšly, nám ale posawad jen prwnj dvě do rukau se dostaly, pročez i zpráva naše gediné k těmto, wztahowati se bude. W těchto prwnjch dwau částkách obsažena gest neystaršj historie čili starožitnosti negen národu Ruského, nýbrž celého Slowanstwa vůbec. Obsah gegich gest tento. Část I. Uwedenj. Předmluwa ke slowanské periodě. Člán. I. Krátké wyobrazenj Řjmského swěta. Obgem i staw Řjmské Řjše. Spráwa a řád. Wogenská sjla. Powaha a položenj mocnárstwj w čas stěhowánj národůw. Čl. II. Pohled na swět barbarský. Obgem i hranice. Spráwa i řád u dřewnjch Němcůw, uměnj wálečné; wjra, mrawy i obyčge, wětwe, národy negermanaké. Čl. III. Slowanský swět w prwnj historické době. Domysly o prwnj vlasti Slowanůw. Rusko i Slowané w čas stěhowánj národůw. O gměnu Slowan. Čl. IV. Dřewnj skandinawský sewer. Pohled na powahu země. Pramenowé historie, či powěsti. Trest mythologie i swazky s historií. Výsledky z powěstj. Čudi, Litwané a Lotyšj. Čl. V. Wšeobecná wogna cizogazyčnjkůw s Řjmem i stěhowánj národůw. Spolky cizogazyčnjch národůw. Duch těchto spolkůw. Spolek gotsko - slowanský. Obecná powaha doby stěhowánj národůw. Wpád Hunůw čili spolek hunsko - slowanský. Wpád Bulharůw čili spolek slowanský pod cizjm gměnem. Přjlohy. O starobylostech slowanských, gmenowitě Prilwických. O gazyku litewském a lotyšským. Wyswětlenj mapy zemj slowanských w 10. stol. Popis pramenůw a pomocnjch spisůw slowanské periody. Přiložená mapka, též wyobrazenj některých bůžkůw Prilwických a pjsmen řeckých, runských i slowanských (trogiho způsobu, run, cyrillice i glagolityky) gest kamenotisk od Seleznewa. Ohlawenj druhé části gest následgcej: Člán. 1. Děge Slowanůw, pod tjmto gegich gměnem, we wychodnjm cjsarstwj; a pokořenj od nich Řecku i Moree. Pohled na politický staw swěta w čas zgewenj se Slowanůw pod tjmto názvem w 6tém stol. Wpádowé Slowanůw. Zákony a práwa, wjra, mrawy i obyčge Dunagských Slowanůw w čas wpádůw gegich do Byzantského cjsarstwj. Wpád Obrůw čili Awarůw. Děge Slowanůw we spolku s Awary i podmaněnj Řecku (Hellady) a Peloponesu. Člán. 2. Založenj slowanských obcj a státůw we stranách, přináležejch k Řjmskému cjsarstwj i swobodné Germanii, a zgewenj se baltických Slowanůw na poli děgin. Slowanský spolek pod wůdcowstwjm Sama a oswobozenj Slowanůw od wlády i wplywu Awarůw. Oswobozenj Bulharůw od wrchnosti Obrůw i založenj Bulharska. Založenj neodwislých slowanských obcj čili státůw Chorwatska, Dalmacie i Srbska. Nowý přewrat w tehdegšjm swětě čili zgewenj se učenj Mohamedowa. Politický staw swěta od rozšjřenj moci Kali-

šav až do Karla Velikého. O baltických Slovanech, v občanském i politickém ohledu. Gména wětwj a wytčenj gegich sjudel. Žiwnosti a řemesla. Staw a spráwa. Uměnj wogenské. Wjra a oswěta. Mrawy a obyčęge. Spolky. Čl. 3. Wztahy wálečné i politické baltických a wřbec západnjch Slovanůw k mocnárstwj franskému za Karla Velikého i geho nástupcůw až do přizwánj Normanůw, od 772 do 862. Domácj wogny a wnitřnj rozmjšky baltických Slovanůw. Pohled na staw ostatnjch Slovanůw, Polákůw, Čechůw, Morawanůw. Pohled na občanský i politický staw zadunagských Slovanůw, Chorwatůw, Srbůw, Bulharůw atd. Přehled občanského zřizenj i obraz wlády hlawnjch ewropegských národůw, sausedjce se Slowany, we franském i řeckém mocnárstwj, w 9. stol. Čl. 4. Rušj Slowané. Gména wětwj, wzágemné snůšky a spolky, mrawy a obyčęge. Cizokmenci bydlewřj w Rusku, w sausedstwj Slovanůw: Čudi, Bulhari, Kozari, Jatwězi, Litwané. Normani a Warjazi w 9. stol. Obecné zřizenj, wzdělanost, wjra, spráwa, kupectwj a obchod, mořeplawectwj a uměnj wálečné sewernjch ruských Slovanůw do přizwánj Rurika. Sledy wzdělanosti dřewnjch ruských Slovanůw a politické přjčiny, genž ge ku přizwánj Normanůw pobjdly. Historické i ethicko-filosofické výsledky ze slowanské peridy a auhrnek hlawnjch děgin. — Z tohoto stručného přehledu gasně wyswjta negen rozmanitost a důležitost pagednaných zde wěcj, nýbrž spolu i to, že p. spisowatel historii Staroslowanstwa gakožto částku organického celku, t. historie hlawnjch ewropegských kmenůw, powažowal, a z té přjčiny do saustawy swé přehled děgin hlawnjch státůw staroslowanských zaumyslě wetkal, pokudž to k lepšjmu wyswětlenj prvotnjch děgin Staroslowanstwa potřebné býti se zdálo. O přjčinách, kteréž geg k tomuto rozšřřenj obzoru a k nastanpenj cesty ponekud od předchůdcůw geho rozdjlné pobjdly, pronesl se p. spisowatel w předmluwě obšjrně a důkladně. Aučel geho gest, psáti historii Ruskan pro wšęcky třjdy Ruského národu, lidi stogjce na rozličnjch stupnjch wzdělanosti a oswjčenosti. On hleděl odwarowati toho, by čtenářowé, objragjce se s historij Ruskan, nemuseli se ohlžeti po giných knihách, opětowati, srownáwati a pogišťowati wěci u něho čtené: pročez se wynasnažil podati w knize swé obraz kmene a národu, o němž gedná, auplų a w každém ohledu ukončený. Učené doklady čili tak gmenowané citáty nenáležely k oblíbenému plánu p. spisowatele: on podává wšudy gen panhé výsledky swého kaumánj, bez wšelikých potwřenj, s tjm wšak oswědčenjm, že hotow gest, podporowati každé swé slowo před učenými, ponewadž prý neosmělil se přednesti nižádného twřenj, nepowážil se předstawi nižádné swé myšlěnký, newyučiw se dřjwe pramennu a nezprawi w se dřjwe o wšem w samých pramenech. Nemohauce na tomto mjstě předsewjti kritický rozbor předmětůw od p. spisowatele, pagednaných, což by negen zwláštneho pagednánj

požadovalo, nýbrž před dokončením díla jeho i příliš kwapné bylo, nemůžeme nicméně mlčením pominouti, že p. spisovatel důstojnost a vážnost předmětu svého celou myslí pogal a swatým povinností historika slowanského věrně dostál. Základ, na němž on při rozumování svým se ustawil, gest základ negen pewný a gistý, nýbrž i wznešený, t. předhistorická starobylost a weliká rozšířenost i neposlednjí vzdělanost kmene slowanského w Evropě, gmenowitě w nynějším ewropegském Rusku. Této nepřemožené prawdy posawad žádný giný historik ruský, ani wýtečného Karamzina newygjmage, w té míře nepogal a a tau smělostj i důkladnostj we swých spisech neprohlásil. Zásluha tato tjm wýš ceněna býti musj, poněwadž p. spisovatel přiznáním se k tomuto základu spolu na odpor se postavil proti neynowěgším Herostrotům ruským, žalebně twrdjcm, že kmenowitost a starobylost Slowanstwa gest smýšlenka, lež a podwod, že Rusko gest vlastně drahá Skandina-wie, giž Rurik dědičným právem zangal, že Slowané (gméno toto prý teprwé we středním wěku od učených wymyšleno!). powstali z gakési zběři a mjchanice různorodých zwjřecky - plachých diwochůw a tulákůw, gimž teprwé Rurikowci a Normani trochu lidského rozumu wštjpli, že wšecky prameny historie staroruské, gmenowitě Nestor, letopisy, listiny atd., gsau klam a prázné žwamy, plné nesmyslu, bágek a lži, teprwé we 14. anebo 15. stol. od chytrých mnichůw slátané a za staré podmetnuté atd. atd. Při takowýchto na ten čas a w těch okolnostech, w kterýchž p. spisovatel psal, gistě welikých zásluhách sandný čtenář milerád mu promine, nalezne-li w těchto dwau prwnjch, owšem dle powahy předmětu neytěžšjch částkách některé chyby a omyly, mylné výsledky, opácná twrzení, galowé etymologie a giné nedostatky, gichž uwarowati se nezawiselo na wůli p. spisowatele. Duch gest, kterýž u něho wšecko obziwuge, wšecko šlechtj, i nedostatky a chyby zastjrá. Žádostiwě očekáwáme následugjcj částky, w nichž p. spisowatel, wystaupiw z důstojných sice a welebných, při tom wšak temných a polopustých lesůw Staroslowanstwa, po aurodných a swětlých niwách prostranného Ruska prowázeti nás bude. Popis gmen na konci 1ho díla položený udává *dwa tisjce šest set padesát šest* předplatitelůw! Škoda, že krásné toto dílo nesčjslnými omyly tisku zohyžděno gest: zdá se, gakoby w nepřjtomnosti spisowatele beze wšj korektury bylo tištěno. Weliká to nencta ze strany tiskárny k obecnstwu tak početnému a wzácnému.

6.

Narodne srbske poslowice. Národnj srbská přislawj, gež wydal Wuk Stefanowič Karadžič &c. Na Cetině 1836. str. L., 362.

Kdožkoliw o mladistwé literatuře srbské sebe mraňj má powědomosti, nemůž tomu i gměno Wlka Štěpanewiče býti neznámo — muže toho, genž patrný dal důwod, že w každém národu negen nadobyčegnými dary a obrowskau sřtan ducha nadanj spisowatelé uwazugi se w přednj mjsta, ale že také při skrowněgějch schopnostech neunawená pilnost, slechetná wůle a horliwá láska k národu na čestný postawuge stúpeň. Nenj zagisté po tu dobu muže mezi Srby, který by nad Wlka wětšjch zásluh byl sobě wydobył o literaturu swé vlasti, a to w negednom ohledu. Až do geho wystaupenj i těch několiكو osob zhotowugjcih knihy na gazyku srbském, šřtjili se přirozeného gazyka swého tak, že raděgi ze smuta pozůstalého po cirkewnjm gazyku se napágeli, nežliby k žiwému pramenu národnj mluwy byli sě naklonili a gemu welněgějho toka uprawiti usilowali. Wuk prwnj, nabyw toho přeswědčenj, že s tante slástaninaw nesrbskau a nestaroslowanskau, a pročež ani národu, ani které učené kastě mohaucj býti po chuti, ničeho zařtji nelze, obrátil se přjmo k čisté národnj řeči, a uložil u sebe přiwesti gi k literárnmu žiwotu. Gakkoli záměr tento rozumným, a wěc sama přirozenau se býti widj, nezůstalo nicméně bez tuhého odporu, tak že genom pewný, nad mjru pewný úmysl w okoličnostech takowých mohl se udržeti bez zwiklánj. Kamž se tu djeti, co počtji, ano wše kolem pusto a neupraweno? Čiliž hned kwětnice a botanické sady se zakládati měly? Dřjweť bylo se postarati o niwy a potřeby domácj. Wuk přilnul upřjmně k národnmu gazyku swému, a hle, týž gazyk nenechal i geg bez pomoci. Nahraženo bylo usilowánj gehe neypěkněgějmi poklady národnjch pjsnj, genž nynj w negednom gazyku daleko široko swětem se roznášegj a obdiwugj. Sbřrky těchto zpěwůw, na čtyři djly posud přiwedené, nepochybně i budaucně dočkagj se nowých přjrostkůw. Dále postaral se týž spisowatel o zhotowenj srbské gramatiky a slownjka, i ačkoliw w něg snad ani polowice srbských slow pogata nenj, předc prwnjm natřným potřebám wyhowělo se poněkud tjnto djlem. Doslěcháme, že nowé, walně rozmnožené wydánj téhož slownjka k tiska se chystá, spolu s důkladněgěj srbskau gramatikau. Dále wydal týž ctěný spisowatel od r. 1826 — 34 pět djlků srbského almanachu „Dennice“, Žiwotopis knjžete Miloše Obrenowiče a přjběhy swé vlasti za našeho wěku (1828), mimo některé giné spisy drobněgěj. On též dal tisknauti (1824) některá mjsta wybraná z knih nowého zákona, na témž gazyku srbském, na němž posawáde Pjsem swatých ne-

stáwá (malá to sláva duchowníků srbských!) až již mnozí afričtí a američtí diwochové z nich se radují v přirozeném gazyku swém.

W tomto snažení o dobré základy národní literatury srbské pokračuje dále, vydal p. Dr. Karadžić minulého roku na Cetině (w Černé Hoře) hognau sbírku srbských přísloví, o kterémžto spisu tuto w krátkosti nawěštj dáváme. Předestlaná této knize, a nemýlíme-li se, we Wjdní tištěná předmluva na 50 stranách ne sice o příslovích, alebrž o gazyku Slowanůw illyrských, zvláště pak po přímořj dalmatském až do Černohorska bydlících zagemawé obsa-huge zpráwy. Kraginami těmito přede dvěma roky byl Wlk osobně cestu wykonal, i gest úwod ten spolu důkazem, gak bystře a bedliwě sobě všude na té cestě wjmal vyskytující se proměny a rozdíly w howoru národním, gež zde pořádkem liter dosti obšírně probírá. Složen tu gest důležitý příspěvek ku gramatice gízných Slowanůw. První sbírka srbských přísloví wyšla právě před padesáti lety pracj Jana Muškatirowiče přisežného (zakletoga) advokáta w Budjě a dwadcet let později dočkala se druhého rozhogněného wydání. Přísloví však pogatá w tyto knížky negsau weakrz čistě srbská, nýbrž přeložil sběratel též mnohá z gíných gazykůw, latinského, anglického, maďarského atd. promíchal gimi ona mezi Srby sebraná, čjmž arci nižádné zásluhy k djlu tomu nebylo přičiněno. Netaj. toho Wlk, že použil této sbírky, a však zřegně podotýká, že ani gednoho z těchto přísloví do spisu swého nepřigal, leč se byl drjwe přesvědčil, že skutečně žige mezi Srby, zač geg welice chwáliti musjme, i mohau se tedy z ohledu tohoto geho Národaj přísloví právem za první a půwodnj sbírku považowati. Sbíрка Wlkowa nad to negen počtem (okolo 4000), leč také dobrým wyborem wyniká nad ony prwnějšj. Gsauť owšem i zde w částce daleko meněj prawá přísloví; wětšina náležj mezi pořekadla, anslowj a při rozličných přjležitostech obyčegné Srbům způsoby mluwenj. Z hogné však zásoby té můž každý nápotom wybrati si dle wile a potřeby; p. Karadžić sbíral wše to neypříze pro swůg národ, kterémuž na všem tom wjce nežli ginostrancům záleženo býti musj. Přísloví pak tato rozpořádána gsau dle posawadnjho obyčege abecednjm pořádkem, genž aspoň tu má wýhodu, že každý, kdož připadna na ta neb ona přísloví, a nenalezage gich w knize, zaznamenáwati může, a gimi k rozmnožení budaucjch wydání přispěti. Sebránj všech přísloví w národu nenj a nemůž býti skutek gediného čle-wěka, ano přísloví sbíratj gest wěc mnohem těžšj, nežli pjsně, gak p. wydawatel dobře w předmluwě poznamenal, řka: „Přísloví tato počal gsem již před 20 lety sbíratj, zároveň se slowy a pjsněmi. Pjsnj však a národnjch powjdek můžeš se doptati, a požádati, by ti ge zpjwali neb wyprawowali; gináče to ale s příslovími a podobně též se slowy. Tu čekati musjš, a rozprávěge s lidem neb poslauchage pilně řetřiti, až se co tobě whodného samo wyskytne.“

Znamenatí slušj také při knize této, že patřj mezi prwnj tisky národnj Cetiňské tiskárny z doby našj, i ačkoliw pjsmo, tisk a papjr ke eti gj slaužj, nicméně trochu se musj uleknauti čtenář, nalezage na dewjti stránkách poznamenané omyly tisku, ku kterýmž by se wždy geště něco gich nahledati dalo. Začátek wšak každý těžký!

Č.

7.

Zpráwy o ruské literatuře.

Z Biblioteky dla čtenija na rok 1837.

Předešlý rok a začátek nyněgějšho okazali se zvlášť znamenitými obgewy z ohledu vlastenských děgin a ruských starožitností. W těch několik mēsjecjch setkala se nagednan předešlá podnikánj s nowými, a předešlj pracovníci sešli se s nowými podporeteli obecné práce. Ukážeme na několik těchto potěšitelných obgawůw. Předně wydánj „*supraslského letopisu*“ knjžetem A. M. Obolenským, kterýž geště nedáwno wstaupil w dráhu vlastenské archeografie, a giž w nj zanjmá tak čestné mjsto. Wydánj tohoto letopisu sestawilo nám zanjmawý okus paleografického wypracowanj letopisných materialůw našich, a ukázalo we wydawateli wěrný a obřjrný wzhled na předmět. Za druhé, neméně wážné gest wydánj tak nazwaného „*filaretown letopisu*“, drahocenného materiálu pro děge XVII. wěku. P. A. Muchanow potwrdil zde nowým důkazem neunawenau činnost swau w zbjránj památnjkůw, a w umělem odewzdánj gich weřegnosti, a možno-li zapomenauti geště wydánj od něho wten samýčas „*Sbornik*“, poklad wýborných zásob děgepisných? Otec archimandrit Dosithej podatił nás zewrubným *opisem soloweckého kláštera*, přiloženj w něm listin a gednánj gsau welmi znamenita. Pan Iwanow ukázal nám we swé knize behatstwj, gakyčž možno očekáwati od rozhoru senátských archiwůw. — Ty dni obdrželi gsme z Moskwy nový swazek „*Trudow*“ tamněgějšho spolku děgin a starožitnostj ruských: spolek, gak se zdá, wraucně se zotawuge staránjm swého oswjceného presidenta. Připomeneme geště „*Slowar*“, w němž poprwé sebrány byly w gedno žiwoty swatých ruské črkwe, dotud porážnu w rukopisech a knihách: tjm kromě nábožného aučelu, poskytnuta gest i děgepisná pomoc. Wydawatel „*Slowáře*“ dokazugcj swau horliwost i způsobilost k práci krásnými děgepisnými okusy w „*Encyklopedickém Lěksikoně*“, dáwa naděgi o budoucnosti. Srdečný zběratel starožitnostj J. P. Sachárow, wydal nagednan dvě knihy: obě gsau rovně důležitý, i ta, kde slibuge seznámiti nás s národnjmi powěrami, i ta, w kteréž awidjme tištěné texty „*Putowanj*“ našich praotcůw w cizj země.

Nepostačili jsme ještě ničeho povědět o nové práci J. M. Sněhiewa, — „*Ruské prstonárodní prázdnyky (swátky)* :“ tato kniha, gesto se sotwa ukázala, bude užitečným doplněním prwněgšich pracj ctihodného archeografa, wywoliwšjho si za předmět usilj swého starožitný byt ruského národu. Poukázawše na to, obraťme se již k ney důležitěgšjmu obgewu z ohledu włastenských děgin a starožitnostj — k obgewu, genžto dokazuje, že vláda naše wždy w předa každého konánj klonjcyjho se ke cti a užitku vlasti stogj. Mluwjme zde o wydánj pod názvem „*Akty sobrannye w bibliotekách i archivach rossiskoj imperij archeografičeskoju expedicieju imperatorskoj Akademii nauk. Dopolneny i izdany wysočajše učreždenoju kommissieju. St. Petrb. 1836.*“ 4 djly w 4tu. Prwnj myšlénku tohoto podniknutj děkowati máme P. M. Strojewu, který 1823 předložil moskewskému spolku děgin a starožitnostj newyhnutelnost prohlédati a zachowati od zkázy spisowny, nacházegjcy se w klášterčich a giných mjstech w Rusii. Akademie nauk přigala nawrženj to 1828 na předloženj swého presidenta, a w čerwenci téhož roku předsawzetj to bylo schwáleno neywyššj wládau. Z gara 1829 výprawa začala swé pogezdky a práce. K panu Strojewu brzo se připojil dělný spolupracownj pan Berednjkow. Wjce než šest let trwalo putowánj, gehožto dráhau naznačeny byly hranice sewero-wýchodnj Rusie, gakožto neyhogněgšj materiály slibugjcy. Výprawa přehledla spisowny a knihowny padesáti klášterůw, dewatenácti kostelůw a hlawnjch chrámůw (zborůw), třidceti rozličných saudnjch mjst, a osmdesáti dwau saukromných osob. Wše to se zawjrá w petrohradském, archangelském, woložském, olonickém, nowohradském, pskowském, iskowském, twerském, moskewském, jaroslawském, kostrómském, wladimjrském, nižehradském, kazanském a wjatakém wládarstwj. Přehlednutj takowému se podwrhla neyznamenitěgšj mjsta w moskewském wládarstwj — knihowny moskewská synodálnj, trogicko-sergiewská, simonowská. Sawwy storoženského a giné, — spisowny nikolajewo-kozelská, kyrillo-bělojezerská, makarewo-nuženská, spaso-jewthimiewská, solowecká, waldajsko-iwerská, floriščewská, a mnohých giných mjst. Výprawa představila konečně pľody usilj swých k přehlednutj wládě. Práce ty záležegj w systematických popisech wšech přehlednutých spisowen a knihowen, w zewrubných katalogjch wšech w nich se nacházegjcych tištěných knih i rukopisůw, gakožto materiálech pro bibliografi ruské literatury do XVIII. wěku, a konečně w přepisech oněch listin a gednánj, kteréž se w gakémkoli ohledu za znamenité držely. Po předloženj aučtůw výprawy k neywyššj známosti, ustanoweno bylo, po dokladu ministra národnj oswěty, činnost výprawy zastawiti do dalšjho zdánj, a bez prodlenj zagmanti se wydánjm toho, co sebrala. Pro to zřizena byla při oddělenj národnj oswěty zvláštnj kommissj 1834. Mezi tjm, co propuštěnému ze služby wrchnjmu výprawy té, panu

Strojenu, předloženo bylo sestavený „bibliografického slovníku“ všech zvlášť literárních památek, komissij přivedla v pořádek, přehledla, doplnila a vytiskla gednání a listiny, a takovým způsobem obdrželi jsme důležité vydání, jehož záhlaví neb titul jsme nahoře uvedli. Doplnění komissij k papírům výpravy ukázala nám v též čas tak bohaté materiály chovající se v moskevských a petrohradských pokladech; tam třeba hledati listiny a gednání naše. Spisovny těchto dvou sjedelných měst toliko částečně wešly v kruh prací výpravy. Moskevský archiv kollegia zahraničných důležitostí, patriarchální knihovna, senátské spisovny, wogenská, eremitážná, císařské knihovny, rumjancovská, akademická a mnohé jiné wyloučeny byly z plánu výpravy. Než sotva se gich potom dotknuto — a hle také drahecennosti se tam našly! Nowohradské i dwinské listiny, gežto se giž za ztracené držely: sborníky smolenského pochodu, střeleckého spiknutí, úsilí nešťastného bojaripa Šeina a t. d. Rozbor senátských spisowen akademikem Homelem a komissij zřízenau w Moskwě od ministerstwa sprawedliwosti, nové vyhledávání w spisowně kollegia zahraničných důležitostí, — vše pogištuge naše naděje. A čeho nám neočekáwati při wůli a žádosti vlády, která nešetříc nákladů na užitečné, chce vše to uchrániti od nepaměti a učiniti známé w učení světe? — Krom bibliografických dat pro naši starou literaturu, krom mnohočíslných místných poznámek, odkrytí, oprávek z ohledu paleografie, dějin a starožitností — čehož geště we wědomost wěřejnosti nedowedeno, a co se w tobolce výpravy chová, — we čtyrech vydaných djlech „Akt“ při doplněných komissij, máme plody prohledání skoro dvou set archivů a knihowen, gežto představují nám mnoho velmi důležitého a wážného. Obsah gegich gest tento: že po „Bibliotece Nowikowa“, w gegimž wydávání Akademie nauk pokračowala, po „Zbírce listin a umlůw“ vydaných w Moskwě při archivu kollegia zahraničných důležitostí, a po „Zbírce zákonů ruského císarstwu“, vydaných w druhém oddělení vlastní G. C. M., kanceláře, naše historická literatura nenašla geště podobné zběrky drahecenností. Žádná vydání od sankromných lidí nemohau se rovnati s nj, giž pro obmezenost prostředků a způsobů. — Akty gsau wydány ne akwostně, ale čistě a pěkně. Formát gest weliká čtvrtka we dva sloupce čitelným krásným písmem. Zewrubnj registřky obsahu; předmluwa, kde gest wyloženo wedení práce, registřk knihowen, z kterých gsau akty wzaty, registřk knih i žurnálů, odkud jiné akty gsau přetištěny w lepším a správnějším způsobu, — takových akt není nade sto wíce, — vše to usnadňuje užívání knihy. Zewrubnj ukazatelé, gmen a názwůw negsau geště wydání, gežto pohodlnost tito dowrží. Wšecky texty Akt byli pečlivě přepsány a pečlivě wytisknuty, s oddálením orthografických a paleografických nepatrností, důležitých toliko nemnohým. — První díl zawjrá w sobě akty od 1294 po 1598 rok. Starších akt třináct-

tého věku se zde nenacházejí, druhý od Borisa Godunowa a Wasilija Šujského, třetí za Michaila Theodoroviče, čtvrtý od Aleksija Michailoviče do Petra Alexiewiče a sice po 1700 rok. Číslo všech aktův prostírá se do tisíce tři sta (1296). Zaujímají čas ruských dějin od konce XIII. po XVIII. věk.

Dubna měsíce vyšlo též „*Rossia, w istoričeskom, statističeskom, geografičeskom i literaturnom otnoženijach. Thaddeja Bulharina S. P. 1837*“ w 12u čtyry díly. S mapami, obrazy a tabulkami. Dále „*Obozrenie rossijskich wladénij za kawkozom. S. P. 1837*“ w 8u čtyry díly s mapau a tabulkami, a „*Russkaja istoria 1462 — 1689. S. P. 1837*“ w 12u díl druhý, a „*Putešestwije ruských ljudej w žuzija zemli. Redakcia J. P. Sacharowa. S. P. 1837*“ w 8u.

„*Rossije*“ Th. W. Bulharina, kteráž tisíce podpisníků s takowau nedočkavostí očekávalo, máme nyní před sebou první oddělení, — čtyry díly, — dva díly dějin a dva díly statistiky. Na titulce stojí „*ruční kniha pro všecky stavy*“ a k sepsání takových knih požaduje se zvláštního umění, neobyčejné lehkosti a gasnosti vykládání a daru wábiti čtenáře wyprawováním, při nevyhnutelné stručnosti a určitosti děgův *). — Přehled ruských vládarstwj za Kawkazem gest kniha neyvětšj důležitosti, kniha weliké zwědawosti pro Russa i pro ewropejského vzdělance, kteráž toliko s prostředky vlády sepsána býti mohla. Gest to právě pokladnice známostí všeho způsobu, dát a děgův, první systematický obraz Zakaukazských zemj, s nimiž se čtenář seznámiti může. — Třetí dílo gest vlastně druhý díl Ruské Historie Professora Ustrjalowa, která gest, gak vědomo, w slavné powěsti. W přítomném díle wystawena gest Russia w zápase s Tatory a s Poláky. Wjčezstwj gegj nad wněšními wrahy a wnitřnj bezwładau končj tento druhý díl ruské historie, než popsánj wstápenj na trůn domu Romanových následuj geště nástiny (skice) ruské starobylosti, kdež spisowatel welmi ostrowtipně, se swým zvláštnjm wzhledem na vlastenskau historii, rozkládá staw wrchnj vlády, cirkwe, národního obcowánj, zákonůw, zřizenj, wogenstwa, života weřegného i saukromého w těchto dwau w prawdě romantických věkách Ruska. — Pan Sachárow ugal se srdečně wydávánj starobylých ruských putowánj. Ohlašujeť nám, že vydá w žesti dílech patnáctero putowánj. První díl wyšel obsahujcej w sobě putowánj „*Daniila Polomnika*“ w Palestinu. Po wydánj „*Putešestwij ruských ljudej*“ bude se wydávati sbjрка podrobných spiskůw pod názvem „*Pamjatniki russkoj zemli*.“ — První díl putešestwij ruských ljudej zawjrá w sobě kromě Daniila Polomnika geště legendu o panti w Palestinu polocké kněžny Předislawy čili sw. Eufrosiny, gegjž smrt

*) Dákladněgi o tomto spisu mluweno giž wyše Č. 5.

w Jerusalemě na 1173 rok pokládaj. Mnohem důležitější gest w děgepisném ohledu Putešestwie w Palestinu Daniila igumena ruského. Známoť gest, že Daniil z počátku XII. věku žil, a dohadujeme se, že byl obyvatel černjowský. Než gehe popis Palestiny nese na sobě vše příznaky hodnowěrnosti. Nacházjme zde Balduina giž vládcem jerusalemským. Daniil byl od něho laskawě prigat, a swobodně přehlížel vše swaté památky Palestiny, a popisuge ge welmi podrobně. We swazku měs. Dubna též Bibliotheky nacházj se báseň pod názvem „*Wjděnije Děwušky* :“ gest to práce čtrnáctiletého děwčete, Panny E. W. Šachowé. Cjsarská ruská Akademie, nalezagjc w nj tak znamenité dary, kteréž časem welmi se rozwjti mohou, prokázala gj prwnj pomoc dárkem pěti set rublůw, proto že, bohužel, osud této pěwkyňě, gakož wětšjmu djlu wywolených přírody, za podjl dal chudobu. Wšak zdjlnost blahorodných ochráncůw dobré hlavy zagisté nezapomene na swaté Rusi mladé Šachowé, kteráž od nás milownjkůw wznečeného a ruského, očekává ge-
 ště prostředky k swému dušewnjmu zdokonalenj.

9.

Zpráva o Českém Museum.

(W dubnu, mági a čerwnu 1837.)

W *materiálech* w tomto čtwtletj do Museum zaslali:

1. *Pro zbjrku nerostů a zkamenělin*: činný, mezi tjm zemřelý aud p. J. U. Dr. *šlechtic Löchner*: kost mamutawau, kus powětroně z Lysé a giný kus ze Stonářowa; — p. *Josef Thraner*, stawitel w Praze, balwan zkameněliny z Zerownic; — sbjragcej aud, p. *Josef Antonjn Seydl*, děkan města Berauna († 5. Čerwence), 3 hlazené prohledny (Bergkrystall).

2. *Pro zbjrku živočišnau*: Geho Gasnost, *knjže Jan z Lobkowic*, bjlan wránu; — Geho Gasnost, *knjže Karel z Thurn a Taxis*, wycpaného hnědého čápa a wzácnau kachnu; — p. *Kajetan Völker*, pogezdny nad lesy města Buděgowic a král. přjsežný zeměměřič, hnjazdo weliký mrawenců, nalezené w duté gedli; — p. Med. Cand. *Streit*: pu-chloktjrdélku zawřenau (physaloptera clausa).

3. *Pro knihownu*: čestný aud, p. prefekt *Schön*, w Pjsku, swau truchlohru „Katharina von Wartenberg,“ we Wj-dni 1821; — neydůst. *arcibiskupská konsistoř* w Praze: 1nj a 2hý swazek Časopisu pro katolické duchowenstwo, w Praze 1837, pak krátké popsánj král. chrámu Páně sw. Wjta od Wá-clawa Pešiny, w Praze 1837, a Katechismus w rozmluwách Marie z Bomontu, w Praze 1837; — čestný aud, p. *Adam Rościszewský z Rościszewa*, následugcej spisý: 1. Taschen-

buch der Universität zu Lemberg für das Jahr 1837, 2. Przyjacieli chrześcijańskiej prawdy, Przemyśl 1836, 3ty a 4ty sw., 3. Przyjaciel ludu, Leszno 1837. (pokračovánj), 4. Głos wdzięcznej zyczliwości Franciszkowi z Pauly Piżtėku, arcybiskupu Lwowsk. 1837, 5. Wianek, noworočnj na r. 1837, se skwostnými rytinami, 6. Rys dziejów pismieńnictwa polskiego przez Lesława Łukaszewicza, Kraków 1836. 7. Początki języka rossijskiego, Warszawa 1836, 8. Postrzeżenia nad wiekiem XIV. przez Ant. hrabi Stadnickiego, Kraków 1837. 9. Melitele, noworočnj na rok 1837 w Lipsku 8 překrásnými rytinami na oceli, 10. Nowe poezye Olizarowskiego, Kraków 1836, 11. Sławianin Jaszowskiego, Lwów 1837, 12. Alphabetisches Verzeichniß aller Ortschaften Galiciens und der Bukowina, aufgenommen im J. 1818, Lemberg 8. a 13. Magazyn powszechny, Warszawa 1837; — p. *Cyril Wienkowski*, konceptnj praktikant při c. k. komornjm prekurátorstwj, své „Bemerkungen über die Bestrafung der Unterthans- Mißhandlungen,“ we Lwowě 1836; — čestný aud, p. *Petr rytjř Köppen*, cjs. ruský kollegiálnj rada, swůg spis: „O černom morě i kawkaze,“ w Petrohr. 1837; — p. *Josef Kauble*, lokalista Łaukowský, 4 knihy z předešlého stoletj, týkající se historie ejrkewnj; — čestný aud, p. *Pawel Šasfřjk*, 4. a 5. swaz. swých „Słowanských starožitnostj; — p. *Ladislav Zap*, c. k. auřednj komornjch důchodů we Lwowě, spjsek „Gerstnera o wygodach železnej dorogi,“ — p. Dr. *Wilem Rudolf Weiteneber*, lékař pražský, 1nj a 2hý swaz. od něho w německé řeči wydáwaných Přjspěwku k přjrodnjm a lékarským wědám, w Praze 1837; — činný aud, p. Dr. a prof. *Jan Swatopluk Presl*, swůg: Nerostopis čili mineralogia, 2hý swazek w Pr. 1837; — činný aud, p. Dr. *Josef Jungmann*, c. k. prefekt akademického gymnasium w Praze, 2hý swaz: 3ho djlu swého Słownjka českoněmeckého; — p. *Josef Eugen Limbek*, wrchnj na panstwj Kostj, swůg spjseček „Setba bez wláčenj,“ w Mladé Boleslawi 1837, geden wýtisk w české a geden w německé řeči; — p. c. k. appellačnj vicepresident, *Baron Lexa z Aerenthalu*, 1nj swaz. 2ho djlu swého „Deutschlands Kernobstsorten,“ w Pr. 1837; — činný aud, *Calveské knihkupectwj*, následující své skladnj artikule: „Alexander v. Vengerte

landwirthschaftliches Conversationslexikon," Prag 1837, prwnj 4 swazky, „Commer's Königsreich Böhmen," 5tý swazek, Chrudjmský krag, w Pr. 1837; — p. *Kašpar Fejérpataky*, knihkupec we Sw. Mikuláši w Uhrjch, swúg „Nowý i starý vlastenský kalendár," w Lewoči, od r. 1834, 1835, 1836 a 1837, a „Starauš plesniwec," fraška, we sw. Mikuláši 1837; — p. *Max. baron Speck-Sternburg na Ljčené*, 2hé poznamenánj swé zbjrky obrazů, w Lipsku 1837, skwostný to wýtisk s mnoha rytinami na mědi i na kameně; — přispjwagjej aud, p. *Justin W. T. Michl*, 1nj swaz. swého Literárnjho letopisu, w Pr. 1837; — p. *Frant. Xav. Steidl*, c. k. morawsko-slezský appellačnj rada, a člen c. k. moraw. slez. společnosti pro orbu a známost přjrody i vlasti, swé německé pagednánj o práwnjm odhadu, w Brně 1837; — činný aud, *Geho Excell. p. Josef hrabě z Nostie*, geden wýtisk Přjrodopisu všeobecného a zwláštnjho od hraběte Buffona, w Pařjži, 15 swazků w 8. we francauz. řeči; — p. *Josef Lewickýj*, farát we Skle w Haliči, báseň ke cti swého biskupa, Jana Snigurského, w rusjnské a německé řeči, w Přemysli 1837; — p. *Josef Bedřich Stuchlý*, předstawený c. k. dohlednjho auřadu nad knihami: Šwendy čtwtřj hliněný obraz Králowé Hradce, rozděl 3tj w Hr. Kr. 1824; — neydúst. p. *Cyril F. Napp*, prelat benediktinského kláštera Rayhradského w Merawě, prwnjeh 10 swazků 1ho a 2ho djlu knihy Řehoře Wolného „Mährren, topographisch, statistisch und historisch geschübert," w Brně 1835.

4. *Pro zbjrku rukopisů, listin a rytin*: činný aud neywyššj p. purkrabj, *Karel hrabě Chotek z Chotkowa a Wognjna*, 1 wýtisk třj omluwenek na pěkném čjnském hedbáwném papjře, wydaných k nowému roku 1837, pro 16 kragů země České kromě hlawnjho města Prahy, pak popsánj filialnjho kostela Skřiwanického na panstwj Křiwoklatském; — p. prefekt *Schön* w Pjsku, spis o poslednj korunowačnj slawnosti; — přispjwagjej aud, p. *Giřj Fischer*, tureckau listinu s wýkladem; — gistý p. činný aud, 18 rysunků a nápisů z náhrobků w někdegšjch Pražských kosteljch w Betlemě a Těla Božjho, pak přepisy třj listin českých, na Čechy se wztahujjejch a 5 nowěgšjch listů s welikým počtem údatků ze staršj historie české a morawské; — p. *Adam Rościszewský z Rości-*

szewa : 40 listů na mědi vyrytých podobizen a starších polských krogů.

5. *Pro zbjrku mincj*: p. *Jan Ambrož Nitsche*, ranhogič a porodnj lékař w Nixdorfě, 2 malé stříbrné a 2 malé měděné mince z Polského powstánj r. 1831; — p. *Ant. Malý*, official c. k. wrchnjho poštowského auřadu, 1 malau zlatau, 10 stříbrných a 3 měděné mince; p. *Ladislav hrabě Esterházy*, 13 olověných odlivků vzácných medalií a sice 1 od k. Wladislawa II., 5 od geho syna k. Ludwika, 3 od manželky poslednějšjho, Marie, a 4 od Matiaše Korwjna; — c. k. *dworský auřad stawitelský* w Praze, 85 starých, w c. k. zámecké zahradě wykopaných mincj; — sbjragcej and, p. *Antonjn Marek*, farář Libuňský, ruský rubl od r. 1728; — p. *Karel Šipka*, kancelárský we Frantáli, 2 maličké stříbrné mince; — p. *Michal Kotler*, částku památnjch mincj, na udalosti ruské křše se wztahujcejch, totiž 1 stříbrnau, 8 bronzových a 9 cjinových mincj, pak od 37 mincj mosazné odlivky a od 81 cjinové oplesky; — p. *J. B. z Lattenberku*, c. k. official státnj aučtowny, 8 malých starých mincj ze stříbra; — p. *Antonjn Komwalinka*, mechanikus w Postupicjch, 1 pražský groš Wáclawa II.

6. *Pro zbjrku památnostj*: c. k. *dworský auřad stawitelský*, následujcej w c. k. zámecké zahradě wykopané věci: gednu záwešnj medalii (Boleslawská Panna Maria), kausek emailované přazky, knofjk přílbicnj, kausek sponky, 1 starau ostruhu, několik gantarových kórálů a 4 dobře zachované popelnice; — p. *Josef Eugen Limbek*, wzorek nowého českého rádla, spolu k wláčenj určeného, gménem *ruchadlo*; — p. *Emanuel Rotter*, lokalista w Zlaté Olši, železný palcát ze střednjho wěku.

7. *Do pokladnice musegnj na wydávánj knih českých* od 9. máge až do poslednjho čerwence b. r. dodali: p. *Antonjn Stranský*, prof. bohoslowj w Hradci Králowé, 10 zl. — p. *Aloys Wogt. Šembera*, auskultant při magistrátu w Brně, 10 zl. — p. *Frant. Štursa*, kooperator we Welikém Rusbachu, w Rakausjch, 20 zl. — p. *Ant. Wiesner*, wychowatel hraběte Kalnokyho, 7 zl. — p. *Wáclaw Masopust*, důchodnj kasjr na Hrubé Skále, 10 zl. — p. *Jos. Čermák*,

hospodárský správce na Hrubé Skále, 10 zl. — p. *Emmanuel Melchior*, kontribuční, tamže, 10 zl. — p. *Jos. Kühnel*, kancelárský, tamže, 10 zl. — p. *Frant. Hlawáček*, kancelárský, tamže, 10 zl. — p. *Jan Keck*, studugjej, 10 zl. — p. *Jan Höfer*, studugjej, 10 zl. — p. *Jan Korjnek*, kaplan na Wšeni, 8 zl. — p. *Pawel Jos. Šafařík*, D. fil. a prof. 10 zl. — *Semindrnj institut* w Hradci Král., 25 zl. — p. *Éduard Griez de Ronse*, c. k. kommissar kragký w Zadru, 10 zl. — p. *Ant. Jarosl. Beck*, práwnj we Wjdní, 10 zl. — p. *Aloys Škampa*, posl. bohosl., 5 zl. — p. *Jos. Hochmann*, kaplan w Raudnici, 10 zl. — p. *Wáclaw Tureček*, farář w Praskolesjch, 10 zl. — p. *Frant. Daucha*, kaplan w Petrowicjch, 2 zl. — p. *Jan Kaspar*, kněz ejrk. w Hradci Králowé, 10 zl. — p. *Jos. Pohořelý*, kaplan w Brozanech, 10 zl. — p. *Jos. Pfeiffer*, vice-rektor Semin. Litom. 10 zl. — p. *Cornelius Bělecký*, představený Residencj Piar. w Berauně, 10 zl. — p. *Jos. Sedláček*, lokalista w Lastibořicjch, 10 zl. — p. *Ant. Hoiňš*, kněz ejrk. we Wjdní, 10 zl. — p. *Jan Čalla*, kněz řádu Maltezskeho, direktor hlawnj školy w Strakonicjch, 10 zl. — p. *J. H.*, gymn. prof. w Drážďanech, 5 zl. — p. *Jan Rodomil Dwořák*, expeditor, 5 zl. — p. *Jos. Pelikan*, appellatorně zkaušený syndikus w Tyništi, 10 zl. Týž a p. *Jos. Krasoslaw Cizinský*, kaplan w Tyništi nad Orlicj, pro knihownu školy Tyništské dohromady 10 zl. — p. *Frant. Duras*, mlynář w Geminjkách, 5 zl.

Redaktor: *František Palacký.*

Tiskem *Jana Spurného.*

1.

3.

2.

4.

Conchafec

ČASOPIS

ČESKÉHO MUSEUM.

GEDENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK ČTVRTÝ.

W PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

1837.

1.

Z Anthologie Ruské.

(Sbjrka druhá.)

Přeloženjm Fr. Lad. Čelakowského.

1. K B Á S N J K U.

Proniklo-li twau duši nadšenj,
A twé-li gjm se mocně prsy dmau,
Widjš-li před sebau swé určenj,
Poznáwage tu cestu přeblahau;
K twým záměrům-li vše družj se,
W čem dar nebeský zde gewj se:
 Na mysli swětlo s teplotau,
 A na rtech ljbst s bystrotau —
Pak gmi se swět hlasem budiť prorockým,
Leč wázně we swětě a swatě stůg!
Za marnau mzdu nesluž mrawem otrockým,
Ni w medowá kdy ústa hřjch celug.
Či gasně dnů twých plane swjce,
Či mrakem obestrau tě losowé?
 Bud' bez winy gak holubice,
 Odważný bud' gak orlowé!
S twých strun pak sladké, skladné zwuky
Se k diwné moci powznesau:
Při nich chudec swé zapomene muky,
A Saulowé se zatřesau;

Sám žiwotem budeš ty žjti
 Neskončeným, a w něm se stkwjti
 Bude twé čelo cudliwé
 I zraky hwězdozářiwé!
 Leč ty-li, rozkoši se wina
 A liché chwále w obgetj,
 Chceš skládati před Hospodina
 Swých rukotržných obětj,
 Bud' gist, žeť on milostiwého
 Od obrod oka odwrátj;
 Ge hrom a dým rozptýlj, a lstiwého
 Strach s hanbau dárce zachwátj.

N. Gazykow.

2. M S T A. *)

Gest wášeň zlá — gest kletbau ztjžený
 Cit, gjmžto pod nebem wše trápj se a szjrá,
 Gim lidský se rozum kalj omráčený,
 I němé twáři krew gjm záhubně se zwjrá;
 Neduh — ze srdce nepozbytný
 Ni želem ěratrowým, ni slzami;
 Hlad — gedwa-li swých obětj nasytň
 Předsmrtným swjgenjm a mukami:
 Od padlých angelůw nám w odkaz wášeň ta
 Se dostala, a gméno gegj — *msta*.

*) O neobyčejném básnickém daru hraběnky Rostopčiny zmínij se časopisy ruské s welikau chlaubau, stawjce gi w čelo nynějšich ruských zpěwcůw, a předpowjdagjce (ó by proroctwj to se splnilo!), žeť ona, a rovně i mladý básnjk Timofegew, budau s to nahraditi ztrátu Puškyna. Nám mimo podáwanau zde báseň posud nic gíněho z péra této vysokorodé panj do rukau nepřišlo; snadno však gi tuto poznati — ex ungue leaenam.

Mstu cjtj had — gj zasičj,
 Nepečliwá-li se ho dotkla
 Pod beyljm noha pautničj;
 Giž nešťastnému zrak se chmúrj,
 An wraha ged w žilách mu zuřj.

W prsau se lwice kosmatých
 Msta diwě bauřemi přehánj:
 Gak trne lowec bez dechu,
 Přiřed na paušti bez nadánj
 K gegjch rozencůw pelechu!

Máť drápy lwice — drápy ostré,
 Má lwice zuby z ocele!
 Čjž oko tu po trávě pozná
 Ty kwěty z temna zardělé?
 Po lowci gsau památka hrozná!

Když pomstau srdce ožlučil
 Syn ohniwý polednj vlasti,
 Gen wraždau dychage swé strasti
 On čest i duši poswětil,
 A w bytnost gednu s nj se slil.

Tu w ruce mu se dýka leskne —
 O dýce zdá se mu we snách,
 Dokud odpúrce w šjenosti,
 Protekna řádra mu we tmách,
 Ze spolku žiwých newyhostj.

Schowanci náběhůw a zбоgstwa
 Hlas pomsty stále w duši hřjmá,
 Nad rágskau slast ho mocněgi,
 A nad Hurisu luzněgi
 Gegj tagemné kauzlo gjmá.

Na prostau lebku zaměniw
 On koně, zlato, djwčinu,
 Spěchá za wůdcem — hněwem černým,
 Se společnjkem — mlatem wěrným,
 Přes krwawau tam dolinu.

S njm slaučen po stepech bezmezných
 Těká a z lůna auskalj
 Dnem nocj kuge zradu tegnan,
 Až nedruha zbranj naděgnau
 Ku syré zemi přiwalj.

Wše mstj! — A ženština, zlolagci nařknutá,
 W gakémž odemštěnj nalezne oddechu?
 Kde braň k gegjmu prospěchu,
 Když myslj wrtkawau co modla swrhnutá
 S podstawce okamžité wášně
 Na chladný sand wydána prostopášně,
 A stawena za cjl trpkému posměchu? —
 W čem nagde obranu, když z ust potworné zlobě
 Nečistá z daleka hana za nj sipj?
 Zdaliz gi mrzká lež ponjzj ku žalobě,
 Či hořkým wýčitkem gj rtowé překypj?
 Nigak! s njt wědomj: w něm hrda i spokogna,
 Wždy ona a všude si zůstane dostogna.
 Gegjho srdce nech i zrada dotkne se —
 To srdce lásky duch před záhubau zachránj,
 Duch mandrosti gegj zas duši powznese;
 Gj dáno za msta — pohrdánj,
 A zbraň gegj — zapomjnuánj.

Hraběnka A. P. Rostopčina.

3. U T O P E N E C.

Děti aupadem a plaše
 Do světnice wrazili:
 „Táto! táto! sjtě naše
 Utopence zlowily!“ —
 Eh, tlacheyte mi, holomci!
 Otec na ně zabručel,
 Giž wám zase, wy pitomci,
 Ďas do mozku nafačel.

Kdyby předce? zdwihnau dotaz —
 Zapletu se na wěky;
 Raděg s mandrým wezmu potaz,
 Kauknu, co tam u řeky
 Nu, kdež on? — „Sem, táto, gjtí!“
 A skutečně při dolu
 Widěti na pjsku w sjtí
 Rozestřené mrtwolu.

Černá, spuchlá — uh užasný
 Pohled na mrtwinu byl!
 To-li zaufalec nešťastný
 Hřjšnau duši zahubil?
 Wlny-li opilce strhly,
 Stihla lowce bauře zlá?
 Aneb loťki w praud uwrhli
 Zlaupeného — Bůh to zná!

Což počjti tu rybáku?
 Zlé se boge přjhody
 On za nohy bez rozpaku
 Stáhnul tělo do wody;
 A pak weslem w bok ge bodal,
 Odstrkowal od krage,
 Mrtwec znown w tok se podal,
 Krjž a hrob si hledage.

Dlanho praudem se potácj,
 Wzhůru dolů, gak by žiw;
 Rybolow domů se wracj,
 Očima ho prowadzi:
 Za mnau, chlapei, dám koláčem
 Doma wám na zamčenau;
 Ceknete-li, karabáčem
 Naučjm wás mlčenau.

W noci wichry zahučely,
 Řeka přjwalem hrčj,
 Dračky práwě dohořely
 W rybařowě chatři.
 Děti spj, rybařka dřjmá,
 Na palandě muž ležj,
 W tom — až hrůza sluch dogjmá —
 Cos na okno udeřj.

Kdo to? — „Wpusť mne, rybařjku!“ —
 Ký ho čert semí přiwolal —
 Kdes ty se tu, Kowárjku, *)
 Této strašné noci wzal?
 Zdali newjš, že twé hlawě
 Sjt se tady rozstjrá? —
 Takto mluwě on wahawě
 Druhu okno otwjrá.

Z mraku w tom se luna wine —
 Což to? — Ayhle, holý sám!
 Z brady se mu woda line,
 Oči w gewě sem ni tam
 Se nehýbj — chmárno čelo —
 K zemi ruce mjřily,
 A w opuchlé, hnusné tělo
 Černj raci se wpili.

*) W půwodnjm stogj „Kagin“, dobrodruh stegných skutků a stegně powěsti s našjm Kowárjkem. Týž Waňka Kagin a Steňka Razin gsau ruštj Kartušowé.

Řinknul oknem rybák, zhledna
Utopence před sebau;
Gedwa šepce, lekem bledna:
Zem prowal se pod tebau! —
Klesnul — hrůza hrdlo stiská,
Kosti mu probjhá mráz;
A do rána tam to třjská
W okna, dwéře ráz a ráz.

Mezi lidem hlas ten stává,
Každorečně z těchto dob
Mrtwec prý se dowolává
U rybárny o swúg hrob.
Přes den wjtr dme, a bleskem
W noci nebe zahořj;
A pod okny strašným třeskem
Diw chatrě se nezbořj.

A. Puškyn.

4. T A U R I D A .

Tam půgdem, družko má, můg angele!
Kde wlna krotká Tauridu oplývá,
Na dáwnjch vlast Řekůw posud usmjwá
Kde oko Foebowo se wesele.

Tam, tam zapomenutí swětem,
My rowni láskau si i nehodau,
Pod gasným nebem w kragi plnokwětém
Oddechnem sobě sladkau swobodau,
Na štěstj, sláwu wjce nepomnjce.

• We chládku gesenů šumjcjch při luhu,
Kde diwocj koni z lesného okruhu
Ke zdrogům studeným nesau se řehtagjce;
Kde pantnjc si howj, ochráněn přede horkem,
Pod stromů, ptactwa, wod přjgemným rozhoworkem,

Ach, tam uwjtá nás skrownický winehrad,
Chalaupka anhledná a prostolibý sad.

Wy dary poslednj Fortuny wěrolomné
Gste něžných srdcj dwau gedinké dychtěnj!
Wás láska ni za lesk paláců nesměnj
Palmjry sewera ohromné!
Nech krásau wesna okauzluge zraky,
Neb léto parné w stjny zapudj,
Nech wodnař, obrátiw své chladné osudj,
Šustjcz děšť walj, mhly šediwé a mraky:
O rozkoš! opustiwši slastné láže,
Tak swjzj a lepá gak polnj růže,
Mém wjtáš po boku milostné slunko ty,
A se mnau dne děljš radost i tjhoty.
I za wečernjch hodin klidných
Se mnau tys, se mnau wždy; w twých očjch milowidných
Gá zhljžjm se, gá twůg poslauchám hlas,
An we twé ruce má spočjwá,
A dech twých ust s mým dechem splýwá.
Wšak něhdy-li z lehaučka zas
Zefyr přeletný wlasy twé rozwjwá,
A nádra sněžná poodkrýwá,
O gak tu pohled, sladce opogen,
Na strach a smělost diwně rozdwojen!

Konst. Baľuškow.

5. D O M O W Ý. *)

Cos ty, Parašo, tak pobledla?
— Co, matko, gsem u okna zhledla!
Hle, domowý tam proklatý,
Co medwěd černý, wausatý,

*) Dle prstonárodnj ruské powěry náležj *Domowý* (též *Děduka domowoj* nazwán) do třjdy ne tak škodliwých, a spjše bauřliwých da-

Mne wábj k sobě — hrůza z něho,
 Gak po mně strýlj očima!
 — Krjz uděley, panenka má,
 Zdaž tobě widěť domowého?

Tys noc celau, Parašo, bděla.
 — O matko, co gsem přetrpěla!
 Gaký byl wenku šum a buch,
 Ze sijně zlý se nehnul duch;
 „Otwři!“ šeptal do bjlého —
 — Nu, a což ty? — ni slowa gá.
 — Daremný strach, dšewčko má,
 Zdaž tobě widěť domowého?

Parašo, cos tak newesela?
 Ty opět těžkau noc gsi měla.
 — O ne! gá spala libým snem.
 — A spala! slyšelatš gsem
 To wrz, to šustot kroku twého:
 Tě ze sna bauřil zas ten bš!
 — Ne, ne matinko, gistš dnes
 Gá newiděla domowého!

Dm. Wenewitinow.

chůw. Bágj se o něm, že w každém žige obydlj, a že času nočnjho chodě po domu w postavě člowěka, neywjce s dobyt看 se objrá, tak sice, že zaljbj-li se mu, který kus, všemožnau má péči o něg, geg češe, hřjwu zaplétá, seno do geslj podkládá atd.; pakli ale naopak, tedy dobytčie od něho chudne, až i pocházj, a tu se řjká, že *nenj ke dworu*. Tanž měřau také osobám některým w domě dáwá on swau libost anebo nechut všeliga na gewo, a kdo mu nenj w hod, toho strašj, ledačjms po něm házj, we spanj geg dusj a modřiny, až beze wšj bolesti, na těle mu způsobuge. Přišel-li čas hospodáři umřjti, oznamuge hodinku geho welikým přes noc upěnjm a bauřenjm.

6. W O D O P Á D.

Moře blesku — rachot hromu —
 Pod ranami země stená,
 Wěčně celá w strašném lomu
 Wiz, gak sklenná
 Zed' se řtj w dolinu!
 Zdaž to Niağara walj
 Lúnem potworného skalj
 Šjřku swau a hlubinu?

Hle plawec! geg ode břehu
 Bystré prauděnj uneslo;
 W modrau šjgi wodoběhu
 Pracně on zatjná weslo
 Darmo! z walů náruťj
 Giž se wyrwať nenj moci,
 W dole tam ha zhaubné noci
 Hnedle bauře zahluťj.

Wida nezbytj on smělo
 Metnul weslo w peřege;
 Chladnokrewně klonj čelo
 Zpawené wšj nadáge,
 K srázu klidným hledj okem ...
 Až w propásti wln a skal
 Wodopád osudnjm tokem
 Schwáceného pochowal.

Moře blesku — rachot hromu —
 Pod ranami země stená,
 Wěčně celá w strašném lomu
 Wiz, gak sklenná
 Zed' se řtj w dolinu!
 Zdaž to Niağara walj
 Lúnem potworného skalj
 Šjřku swau a hlubinu?

N. Gazykow.

7. MOHYLA.

Zřítí nebe a zemi, pjsek a trawinu,
 Žádný nerušj zwuk stepi tišinu.
 Druhdy chomol gen s kowylem *) štěbetá,
 A orel se supem gak střela proletá.
 W pjsek a trawinu step se zahálila,
 Obruba — nebesa, w prostředu — mohyla.
 Gsa rowem obehnán, we mraky se wěžj
 Welikán šediwý. Kdož w mohyle ležj?
 Stan tam učazený — z mramoru sklepenj,
 Pod njm kostliwec oděný w brněnj;
 W hlavě widěn šjtj s korunau carskau,
 Žezlo a kofjk ze zlata u rukau.
 Pompo welebná! hrobowých a němých
 Při wchodu otrokůw sto na zem skloněných!
 Z boku lože konská kostra, meč a šišák,
 A kopj křjžem — paměti to čj znak?
 Kdož w mohyle ležj? Gistě nematný
 Muž, a byl bohatýr někdy udatný.

Hlučně a vysoko snad gako krwawý
 Meteor lesknul duch gehu buřawý;
 Hněwu rozsjlal blesky na kraginy,
 A co čerwy celé shlazewal rodiny;
 Města oťj swých giskrami zažehal,
 Gako mor zhaubný národy ulekal;
 Zpupné k nebesům wzpjnalo se čelo,
 I moře pode patau mőcnau zašumělo;
 Ohněm on a krwj s lidstwem besedowal —
 Ohněm si a krwj gměno zapisowal
 W měděné osudůw desky A gměno?
 Stuhlo, a w lůně tu stepj pohřbeno.

*) Rostlina u nás toliko w kragi beraunském se nalezagjčj, a
 gměnem „brady sw. Iwana“ známá.

Zřítí široko moře pjsku a kowylu,
 Obrubu — nebesa, w prostředu — mohyla:
 Gsa rowem obehnán, we mraky se wězj
 Welikán šediwý. Čj prach tu lezj,
 Zwěstugte nebesa! — Panště wichr to wj!
 Čj hrob, wichřice? — Nech mohyla powj!

A. Timofegew.

8. LISTJ A KOŘENY.

Bágka.

Kdys w letnj den při lauce
 Dokola chlad stelaucе,
 S zefyry na stromě ljstečky štěbetaly,
 A gim hned zelenostj swau,
 I přelahodnau pod nj tmau
 W gakémsi nadšenj se takto vychlaubaly:
 — Nepravda-li, že my krásljme dolinu?
 Že námi kmen se pyšně w pohled stawj,
 Se skwostně dme a weleslawj?
 Kdož bez nás na toho by hlédnuł chudinu!
 My chwáliti se můžem bez hřjchu.
 Zdaž my pastýřek krásau newábjme
 Sem ku plesu a oddychu?
 Ať stmjwá se neb rozednjwá,
 U nás slawjček sladce zpjwá.
 A wšak i wy zefyři sami
 Ani nemůžete se rozlaučiti s námi. —
 — Budiž dowoleno slowjčko také nám —
 Ozwal se hlas tu od země pokorný.
 — Čj slyšeti howor to dole wzdorný?
 Gaká to chátra tam?
 Listj po stromě šumjc zaleptalo.
 — Nu, toť gsme my,
 Genž těžce hmoždjce se w přjzemj
 Žiwjme wás! Či wám to málo?

Gsme stromu kořeny, na němž wy rostete.
 Dokudž wám čas howj, se pyňšte —
 Leč pomněte
 Na rozděl tento w běhu swěta:
 List nowý wždy s garem se urodj,
 Na nás-li kořeny však zhauba uhodj,
 Giž po kmennu i po wás weta.

Krylow.

9. CIKÁNKÁ.

Zda patřil gsi kdy na ples Egypčanky,
 Když nad ni slaupy prachu wzlétaj?
 Gegj gsau skoky polet plaché laňky,
 Gj po plecch se hadi spljtagj.

Gak pjseň swobody tak ona wnadna,
 Gak lásky zpěw samátě rozmilost;
 K hubince wraucj zwau tě ústa ladná,
 A z oka plane ducha podpilost.

Gak wlny w hauři gegj nádra dman se,
 A twář gegj — to záře dennice,
 Lehaučké šaty wětru dechem pnau se,
 Letj — letj gak hlalol polnice!

Šewyrew.

10. HUSAR.

Konjka on hřebelcował,
 A bručel, krautě sobě knjry;
 Zlý duch pro nás si zachował
 Ty zdegšj proklaté kwartýry!

Zde člověka ti mjadaj
 Gak na turecké rozestawce;
 Kysela sotwa podagj,
 Ani se nezmiň o hořawce.

Tu hospodář, zlý kuřiplach,
 Čelo mračj, a s hospodynj....
 Auba! ta ani krok za prah
 Po zlém, po dobrém neučinj.

Gináč w Kygewě býwalo!
 Tam w ústa ljtaly koláče,
 Potom se wjnko pjwalo,
 A děwčata — až srdce skáče!

Za pohled laskawý bys dal
 Swau duši každé bez rozpaku;
 Leč gedno čas gim pošeptal....
 — A cože? wyprawug, wogáku! —

Husar si wausy přihladiw
 Dj: Mlad a hlup gai geště, synku,
 Wšak takowau — buď sto let žiw —
 Co gá, neuzrjš čertowinku.

Nu slyš: náš pluk při Dněpru stál,
 Hodnau a šwarnau hospodyňku
 Gsem měl — a muž? — ten w hrobě spal —
 To pamatug si dobře, synku!

S nj brzo podružil se gá;
 Žiwot náš plynul hladkým tokem:
 A dey i sprašk — Mařenka má
 Se neposmantj ani okem.

Gjm, pigi — byl i obyčeg
 Wišnowku dáti na uspánj;
 A mrknu-li: kmoťičko, hey!
 Hned kmočka bžj bez zdrahánj.

Což mohl ještě žádati,
Kdo takové sá bydlo zjskal?
Wšak hle, gá počal zehrati —
Sám satanáš muš to napjskal.

Proč asi, tak přemysljm gá,
Před kuropěnjm w noci wstává?
Či laškuga Mařenka má?
Kdož tam gi z domu přiwolává?

Gen počkey, wyřjhám! a tak
Ležjm kdys oči zlehka mhauře —
Noc byla gedem čjry mrak,
A wenka wztékala se bauře.

Tu slyšjm, ano skočila
S kamen má kmoška polehančku,
Hned w krbu uhlj zžiwiła,
A zažhla na něm drobnau laučku.

Pak wzawši sklénku s police —
Dřjw ale, zdati spjm, přihledla —
Má čistonitá družice
Si před krbem na koště sedla.

Gedwa si z baňky přihnula
Po třetj pekelného wjna,
Giž do výše se zdwihaula,
A mžikem wyfaukla z komjna.

Ahá! pomysljm, husařj
Na tom konjčku má Mařenka!
Gen ať si duši nespářj! —
W tom s lože hup — a hle, ta sklénka.

Přičiehnú — řpawo! ký to hrom!
Na zem wyšplýchnu — gaké díwy!
Hle; pohrabáč a necky w tom
Letj komjnem gakby žiwy.

Spatřiw kocaura u kamen,
 Geg také z láhwičky gsem skropil —
 Frknul, a na tuž cestu wen
 Za pohrabáčem hned se wzchopil.

To wida s chutj nemalan
 Do všech všudy gsem kautů cákal;
 Anž hrnce, lávky, stůl — alau!
 Kus za kusem do krbu skákal.

Ha, prach a kaule! buď co buď,
 Ted' gá zkusjm, gak se to heyřj!
 I přihnu do dna si, a tuť
 Mne wznesl wěřjk gako chmeyřj.

I letjm, letjm bez krage,
 Sám newjm kam — vše kolotawo;
 Gen hwězdičky potkáwage
 Wolám na ně: hey stranau, w prawo!

Až hora tu. Na hoře té
 Pod kotly ohně; pěgj, břeněj,
 Plešj, a při té mrzké hře
 Židáka polnj zabau wěněj.

Gá pliwnul, a cos řjci chtěl.....
 An tu Mařenka ke mně skokem:
 — Domů! dokud gsi zdráv a cel! —
 I řku gá po nj šlehna okem:

Domů? ba rád, gen opowěz
 Mi cestu! — Ach, on neuprawn!
 Zde hřeblo, chutě na ně wlez,
 A klid' se, sice budeš zdáwen.

Gak? gá na hřeblo sedati?
 Gá, carský husar? O ty mouro!
 Gen palaš — chtěl bych rubati
 Wám hlavy všem, i tobě, dūro!

Dey koně! — Zde ho, blande, wem! —
A w skutků oř přede mnau stogj,
Zem postýlage ocasem,
A z nozder sypa plamen dwogj.

Wyšwihnu se. Kůň dal se w skok,
Přes dewatero řek letjme,
A gyzda šla gak hwězdy tok,
Až před krbem se zastawjme.

Hledjm: táž byla swětnice,
A pode mnau sem tam se kývá.
Ne kůň — leč stará lawice:
Hle, co se druhdy přiházjwá!

I opět wausy přihladiw,
Dj: Mlad a hlup gsi geště, synku,
Wšak takowau — buď sto let žiw —
Co gá, neuzrjš čertowinku.

A. Puškin.

2.

O umučení sw. Wáclawa,

podlé legendy slowanské, úwaha kritická.

Od Frant. Palackého. *)

§. 1. Legendy potud známé, latinské, o sw. Wáclawu.

Pobožný a swatý žiwot wévody českého Wáclawa I., zavražděného 28. zářj 936 bratrem Boleslawem, zagjmal od neydáwněgšjch časů spisowately české co neypilněgi. O žádném zagisté přjběhu staročeské historie nepodáno nám tolik a tak dáwných i hogných zpráv, gako o tomto; zwlášťe proto, že zpráwy tyto k nábožnému a vzdělawacjmu čtenj (t. legenda) we křesťanstwu slaužiti měly a slaužily. Dúmyslý náš Dobrowský, wzaw r. 1819 wšecky potud známé zpráwy o sw. Wáclawowi w mjstné uwážení a w kritický saud **), počjtal neméně nežli 14 zwláštnjch spisů čili legend o sw. Wáclawowi, počna od neystaršjho spisowatele z Xho stoletj, sauwěkého cjsaři Ottowi II., až po cjsaře Karla IV., krále českého, kterýžto sám také mezi biografy sw. Wáclawa se

*) Sepsáno w měsji unoru r. 1834.

**) Wiz geho „Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von späteren Erdichtungen zu reinigen“, čjslo třetj, nadepsané „Wenzel und Boleslaw“, we pagednánjch král. české Společnosti nauk, djlu 6, od r. 1818 a 1819.

postavil. Dokázal pak tento zpytatel w též podrobném
 utváření swém dostatečně a zřetelně, že sepsán on neystarší,
 od neznámého cizozemce k žádosti císaře Otty II. asi r. 983
 učiněn, za prvotní pramen sloužil, že kteréhožto potom
 ostatní spisovatelé všickni zprávy své se změnami a přj-
 dawky, tu většími, tu menšími, čerpal, geden od druhého
 týžž slovo do slova přepisujce; a že onen Christan, genž
 we předmluvě spisu svého k biskupu Wogtěchowi sám se za
 syna Boleslawowa a tudž za synowce sw. Wáclawa vydal, a
 někdy od Balbina i od Bollandistů za takového gmjn byl,
 neupřimě sobě počínal, ano ze spisu geho patrně widěti, že
 nedrže nežli we XIV. století sepsán byl. Způsob ten, kte-
 rak neb. Dobrowský weškeru skaumánj své w přjčině této
 wedl, od wýtečných a předujch kritiků wěku našeho za wý-
 borný, anobř za wzorný uznán a wyhlášen gest.

Několik let po wydání spisu dotčeného, a však geště
 za žiwobyť Dobrowského, nalezeny a podány gsau obecn-
 stwa, skrze neywětšjho nynj znatele kronik středowěkých, G.
 G. Pertz *) , dvě důležité wědomosti o legendách sw. Wá-
 clawa se týkajecjch: totiž neyprwé, že spisowatel neystarší
 legendy Ottonské byl Gumpold, biskup Mantnanský, an se
 tmj gménem nazýwá w rukopisu knihowny Wolfenbüttelské,
 pocházecjcm z počátku XII století; potom pak, že legenda
 Montekasinská, sepsaná w XI století od Laurencia čili Wa-
 wřince, mnicha řádu sw. Benedikta, a posawad nikde anplně
 newytištěná, ba ani w celosti své nepřepsaná, gest gediná
 legenda latinská, genž se na Gumpoldowě čili na Ottonské
 nezakládá, alebř zprávy z giného pramene wzaté a gináče
 pořádané podává.

§. 2. Legenda starosłowiański; gegj půwod a wěk.

Roku 1830, a tak giž po smrti Dobrowského, stal se
 nálezek pro historii sw. Wáclawa geště mnohem wázněgšj a
 důležitěgšj; a to w kragi, kdež se ho neyméně nadjti bylo.
 Slawně známý skaumatel pjsem starosłowiańských w Rusii,

*) Viz Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichts-
 kunde von G. H. Pertz, V. Band, pag. 135. 665. 682.

pan Alexander Wostokow, našel w gednom měsěcoslowu *) w bibliotece kanceláře Ruského hrab. Rumiancowa, psaném na konci XV. století, ke dni 28 září obšírnějšej sepsání o životu sw. Wáclawa, nežli w obyčejném prologu **) se nachází, vydal ge tiskem w gednom časopisu Petersburském w půwodnj starosłowanské čili cyrilské řeči; odkudž potom p. W. Hanka do češtiny přeloženo a w přjtomném časopisu [českého Museum na r. 1830, swazku čtvrtém, na str. 453—462] vytištěno gest.

Starosłowanská legenda tato snášj se sice we hlawnjch wěcech s latinskými, a potwzrugu tudjž spolu prawdiwost gegich: ale ostatně celé gegj wyprawowánj, gak o životu, tak i o smrti Wáclawowě, podstatně se děl j odewšech předešlých Gumpeldowa legenda, a po nj wšecky latinské, složeny gsau neywjce pro nábožné vzdělánj posluchačů, pročez i pozor neywjce na swaté obeowánj a konánj Wáclawowo a potom na zázraky obracugj, kterýmiž mučedlnictw j geho oslaweno bylo: slowanská pak, ačkoli také, ljcje swatý život mučedlnjkw, ku pobožnosti zbuzuge, však předce wjce barwy dáwa okolnostem času, a pobožné skutky Wáclawowy gen anhrnkem popisugje, o zázracjch u hrobu geho stalých téměř dokonce mlěj. Sloh oněch gest širšj, ozdornějšj, vysokomluwnějšj: této pak kratšj, prostějšj, wěcnatějšj. Co do podrobných děgů neywětšj rozdíl mezi obogjmi legendami wyskytá se we zprávách o Drahomyře, matce Wáclawowě.

Nastává tedy hlawnj otázka: gakau wjru zasluhuje tato legenda slowanská? a to negen zpřotiwa jiným, ale i sama w sobě? Kterážto otázka předewšj m toho požaduge, aby wyskaumáno bylo, *od koho, kdy a kde sepsána gest.*

Rukopis, we kterémž se nacházj, w ohledu tomto žádně dalšj gistoty neposkytuge, kromě že pozděgi nežli we XV. století psána a tudjž ani složena býti nemohla. Odtud gen toho se dowjdáme, že prwnj sepsánj gegj do některého z prwnjch pěti století po umučenj sw. Wáclawa sahá; které ale století

*) Měsěcoslow (minej) gsau w cirkwi wychodaj slowanské životy swatých w kalendářowém pořádku položené.

**) Prology gsau krátký wýbor z měsěcoslowu.

to bylo, rukopis sám rozhodnauti nemůže. Potřebj tedy, když zewnitřnj známky nepostačujj, po wnitřnjch se ohlédati, a skaumati, zdali snad obsah sám i formy geho, čili sloh a gazyk we spisu tom, něgaké k tomu cjlj pomoci dátí nemohan.

Pan Wostokow prawj w úvodu swém, že podlé něktěrych zvláštnostj w gazyku legenda tato zdá se mu býti z češtiny přeložena; což i p. Hanka za prawdě podobné uzaává. Mně ale domněnj toto nezdá se býti důwodné, gakož ani důwodů pro ně nepodáno: ano mysljm raděgi, že celý spisek ten w Čechách giž půwodně gazykem staroslowanským sepsán byl. Kdyby zagisté originál byl český, těžko pochopiti, pročby sepsánj toto w Čechách giž za starodáwna tak dokonce bylo zmizelo a zašlo, že w celé české literatuře ani sledu geho se nenaeházj; wjme zagisté, a i hognost legend latinských za důkaz slauzj, že čtenj takowé u starých Čechů wždy oblíbené a wážené býwalo. Nestjhalit a nepronasledowali geho ani Husité, ani pozděgšj missionáři. Dále nelze wysvětliti, kterakby český spis, doma newšjmaný, w oněch dáwjch časech, kdežto geště žádného spogenj literanjho nebylo mezi národy slowanskými, ano kdež i rozdjlnost wyznánj a liturgie cirkewnj překážky kladla, cestu sobě proklestiti byl mohl netoliko ke Slowanům wýchodnj cjrkwe se přjdržugjejm, alebrž i do knih gegich nábožných a obřadnjch. Naproti tomu, an wjme, že slowanská liturgie w Čechách, aspoň we kláštere Sázawském až do r. 1097 kwetla, a že tam knihy slowanské w užjwánj byly, na snadě gest domýšleti se, že spis ten we slowanském gazyku w Čechách psán a tjm způsobem snáze k wýchodnjm cjrkwm slowanským donešen býti mohl. Neboť o spogenj mezi klášterem Sázawským a cjrkwemi slowanskými we sewerowýchodnjch Uhřjch, za panowánj našeho wévody Spitihněwa II. i krále Wratislawa, máme swědectwj historické dostatečné *). Známkj češtiny, čili bohemismy, gewjcej se w legendě, mělyby tudjž negínau přjčinnu nežli známé skaumatelům staroslowanského gazyka serbismy a russismy we spisjch u Srbů a na Rusi sepsáných.

*) Scriptorum rer. boh. tom. I. pag. 97. 98. 102. 201.

Především tedy činiti gest o rozeznání a určité vyznačení všeho toho, co v legendě čestnanu zapáchá, a tudíž na původ gegj český ukazuge. K tomu cjlí požádal som přítele svého, p. P. J. Šafářka, gakožto dokonalého těch obau gazyků znatele, aby všeecka taková mjsta mi určité vyznamenal. Kterýžto prošed pilně spis celý, dal o tom následugjej zprávy:

„Celá tato legenda, co de slohu a gednotliwých výrazů, liš se poněkud od obyčegných legend starocyrilských, a cizinanu zapáchá. Že na západu, w Čechách, powstala, patrné gest ze slow následugjejch, kdežto se prawja:

1) „Když odspjwali liturgii w chrámě sw. Marie, — pěwšim liturgiju w cerkwi *swjatyja Marija*,“ — to zpěsch mluwy neslýchaný w legendách cyrilských, kdežto wždy se mluwjwá: „w cerkwi prjeswjatyja bogorodice christodjowy Marija,“ nikdy ginák.

2) „I postřihli kněžj geg — i postrigoša *knjazi* i“ — po cyrilsku má býti „swjašennici, popi.“

3) „Počalo pachole růsti — nača otrok *rosti*“ — mjsto „*rasti*.“

4) „I wdali ge w rozličná knížetstwj — i wdasta ja w *rozna* knjaženja“ — mjsto „w *razna*.“

5) „Lidi wše chudé i bohaté milowal — ljudi wsja ubogija i bogatija *milowaše*“ — po cyrilsku „*ljubljaše*.“

6) „Ti pak namluwili Wáclawa, řkauce — tiže *namolwiša* Wjačeslawu, rješa“ — má býti „goworiša.“ W cyrilském „molwiti sja“ znamená tumultuari, turbari, „molwa“ gest seditio; slovo „molwiti“, mjsto howořiti, gediné w češtině a w polštině se užjwá.

7) „Naučili Wáclawa wydati máteř swau — naučili *wydati* mater swoju“ — po cyrilsku má byti „*izdati*.“

8) „Přiwedl zpátky máteř swau, welmi pláče — priwede paki mater swoju, *welmi* plakaše sja“ — m. b. „*zjele*, *wesma*.“

9) „Božj sluhy — *božija rabi*“ — gest podle latinského „*famuli dei*,“ w cyrilštině neobyčegné, na mjstě „swjašennici, popi.“

10) „To wšěcky odjwal a nasycował — to wsja odje-
waše i *kormjaše*“ — m. b. kormljaše.

11) „Chčěl geti domůw ku Praze — chotě jechati do-
mow k Praze“ — m. b. „wo swoja si,“ aneb „w dom swoj.“
— Tak i dále: nejecha *domow*,“ negel domů.

12) „I pozwali sobě Boleslawa — wozwaša *sobě* Bo-
leslawa“ — m. b. sebě. — Tak i dále: „slawa *tobě* gospo-
di,“ m. tebě.

13) „A Wáclaw ohlédna se, — Wjačeslawže *ozrjew* sja“
m. „ogljannu sja, wzgljannu wspanat.“

14) „Mladence geho zbili — *mladenci* izbiša jeho“ —
má býti „knjažeskyje otroky“; patrný bohemismus.

15) „Ať nagednau odoláš — da *odinowa* odoljeješi“ —
Odinowa, co do skončenj *ow* gest bohemismus, gako nahoře
domow; po cyrilsku „jedinoju,“ po rusku „odinoju.“

16) „W kněžské gizbě — w popowě *izbě*“ — m. b.
„w popowě gornici.“

Ostatně temné ono mjesto: „nikanysja dežet, daže inieni
dospiejem,“ p. Šafářk čte: „nika ny sja dežet,“ t. ge nikam
nám se nepoděge, až po giných gj dostihneme, čili: nikam
se nám neztratj (Drahomjra), až gen giné odprawjme, sti-
hneme gi. Wždyť skutečně Boleslaw pozděgi i matku swau,
gež ale k Chorwatům se byla utekla, stjhati dať.

Russismy, gako „Worotišlaw“ mjesto „Wratislaw,“ a
giné, gež w legendě té nalezáme, a spolu zatemnělost ně-
kolika mjsi, swěděj nám, že ona skrze ruce několika ruských
přepisowatelů šla; nežli se do toho rukopisu dostala, we kte-
rémž gi pan Wostokow nalezl. Pročež gest se domýšleti,
že půwodně i wjce bohemismů w legendě té stálo; ruskými
přepisowateli pozděgi změněných.

Wšěcky tyto známky češtiny, neobyčejné we spisech
staroslawanských, světle dokazují, že *legenda tato w Čechách
sepsána byla*.

Dowěděwše se pak s gistotau, *kde* powstala, nynj giž
s menšj nesnázi wyskaumati moci budeme, *kdy* asi sepsána
gest.

Slowanská liturgie w Čechách dwakráte kwetla: nej-
prwé od času Swatopluka krále Maráwského a Bořiwoge

knížete českého až do r. 1097; potom od věku císaře Karla IV. až po husitskou válku. W poslední však této době užíváno na Slovanéch w Praze jen písma glagolského, ne cyrilského. Následovně legenda swatowáclawská, cyrillicí psaná, z první doby, a tudíž z X. neb XI. století pochází.

Mámeť pak ještě jiný důležitý prostředek, ku poznání stáří jejího. Legenda Montekasinská, jakož sme již nahore podotkli, jest mezi latinskými jediná, jenžto zpráva své nebrala ze spisu Gumpoldowa; i ačkoli jí ještě dokonale neznáme, jelikož se k nám jen wýtah z ní dostal, p. Peritzem zhotovený a do Archívu již dotčeného položený: však již i z wýtahu toho patrno jest, že spisovateli jeho Laurenciowi legenda slowanská za pramen sloužila; jakož pak již i p. Hanka neopominul sahlasnost obou legend w poznámenáních ku přeložení svému přidányoh čtenáři zgewně před oči stawiti. Že pak Laurencius ze slowanského spisu, a nikoli naopak tento z onoho čerpal, snadno pozná, kdokoli obě legendy srovná; anobř se přesvědčí, že Laurencius ani celé slowanské legendy před sebou neměl, alebř jen zprávy z ní wzaté. I byl-li Laurencius ten, jakož se zdá, na Montekasinu žiw, není pochyby, že někdo z Čechů genu tam jen ustní zprávy z legendy této podával, přidáwage k nim potom i jiné z obecní powěsti wzaté, o zázracích skrze S. Wáclawa stálých. A poněwadž celý ten rukopis Montekasinský (číslem 413, na pergam. w kwartu), w kterémžto spis ten se nalézá, již w XI. století napsán byl: nepochybně jest, že i legenda slowanská přinejmeně z téhož věku pochází.

Nepozůstává tedy, než rozhodnutí, w kterém as z obou století, X. totiž a XI., složena jest; k čemuž již méře gistých důkazů se naskytuge. Arci, kdyby gisté bylo, že slowanská liturgie teprw S. Prokopem okolo r. 1030 do Čech uwedena byla, jakož neb. Dobrowský twrdíwal, toby již nebylo pochyby, že naše legenda teprw w XI. století powstala. Než gá w tom k domněnj Dobrowského přistoupiti nikoli nemohu. Neboť že sjmě wjry, Cyrilem a Metodie w řjší Swatoplukowě (jenž přes Čechy až do Mjśně se wzťahowala) rozsjané, i do Čech padlo a tu zdárné owoc nealo, toho již i sám staroslawný zpěw náš „Hospodine po-

miluj *) ny,“ i první chrám v Čechách na kněžecím sídle, Levém Hrádku, ke cti S. *Klementa* vystavený, dostatečným gsau důkazem. Než o tom nám jině širší řeč nastane; nyní pak dosti bude, oznámiti jen přesvědčení naše, že liturgie slovanská v Čechách, *wedle latinské*, od věku Metodíova až do konce XI. století se udržela.

Podlé tohoto pak přesvědčení nic nám nepřekážej, abychom původ a sepsání legendy slovanské do desátého století klásti nemohli. Anobrž mnohé důvody k tomu nás nutí. Mezi těmito pak první gest, že v celém spisu tom jen jediný zážrak se připomíná, žežto krví mučedníkovou se ukázal; po čemž se dokládá: „i ještě nadějem se v bohu, modlitbami i blahověřím svatého Václava, že větší zážrak se zjeví; neboť v pravdě Christovým mukám i svatých mučedníkův připočte se muka jeho.“ To již nemohlo se psát v XI. století: neboť již za času císaře Otty II. hluchá pověst o divých a zážracích u hrobu S. Václava rozléhala se po celém téměř křesťanstvu; takže i mnich Korbejský Wülichind okolo r. 980 o S. Václavu mluviv, doložil: „de quo quaedam mirabilia praedicantur.“ Mimo to gsau v té legendě takové podrobnosti, tak bezelstně a prostosrdečně přenešené, že jen za živé paměti a tudíž nikoli teprve o sto let později tak podány býti nemohly. A však také chybá v počtu let učiněná nedopaušť nám mysliti, žeby hned aneb brzy po umučení Václavově psán byl spis ten: ano dosti bude, ustanovjme si jen na tom, že z *druhé polovice Xho století pochází*.

Konečně; *kdo* jej sepsal, v nedostatku všech o tom zpráv nic se říci nemůže: musíme se spokojiti s tím, že spisovatel byl Čech, bezpochyby řádu duchovního, žijící v druhé polovici desátého století.

§. 3. Zisk historický, vyplývající z legendy slovanské.

Z toho ze všeho, co sme posavad přednesli, patrně se zjeví, že nám tu činí gest se spisem vážným, vzácným a

*) Že verbum activum *pomilovati*, na místo *smilovati se*, nikdy českým nebylo a není, ale že jen ve staroslovanské neb cyrilské řeči a liturgii se ho užívá, nikdo tuším zapřati nebude.

důležitým. Nebo byť i jiné zásluhy do sebe neměl, již proto zasluhowalby pozornu a šetrnosti všech vlastenců, předně, že gest geden z neystarších, který vůbec w Čechách a od Čechů psáni gsau; potom pak, že gest gediná pozůstalá památka kwětu hěkdejší literatury cyrilské w Čechách. A však legenda slowanská má i zvláštnj podstatnau cenu swau, gakožto pramen historický. Podáváť nám zagisté zpráwy nepodezřelé a důležité o vlasti našj w X. stoletj, kterýchžto sice ginde dočjsti se nelze; a jiné opět, gen powrchně a temně známé, swědectwjm swým buď doplňuge, buď wysvětluge, aneb gim aspoň wětšj gistoty udělugе. Na některé z těch zpráv, které za zisk historii našj pokládati můžeme, obrátjme zde pozor swůg.

Starosłowanský obřad *postřižin* i u křesťanských Čechů gestě w obyčejí se zachowal, a od kněžj we chrámě, gak se zdá, s wětšj slawnostj, nežli křest sám, wykonáwán byl. A však gména osobnj již tehďáž hned při křestu, ne pak teprw o postřižinách, dětem dáwána gsau.

Sw. Lidmila, bába Wáclawowa, dala wnuka swěho již za mládi naučiti pjsmu slowanskému, a sice náwodem kněze domášjho. Že tu pjsmem slowanským neginé se znamená, nežli cyrilské, o tom pochybowati nelze. „Knihy slowenské“ gsau zde totiž, co w legendě našj o S. Prokopu „literae Slavonicae“ sluge *). Samé to slovo „kniha“ půwodně w cyrilském znamenalo i *litery* neb pjsmeny; neboť Lucae 23, 38: „A byl také i nápis napsaný nad njm *literami* řeckými“ atd. we starých cyrilských rukopisjch čte se takto: „napsana nad njm *knigami* jelynskami“ atd. Gest to zde o geden důkaz wjcek tomu, co game nahoře podotkli, že totiž liturgie slowanská w Čechách i we X. stoletj wedle latinské kwěla. Že Sw. Lidmila, genž gisté již za žiwobyť Methodiowa, hned po křestu swém, snad od samého tohoto apoštola slowanského knihám nábožným se naučila, i wnuka swěho k těmže knihám wedla, to stalo se tjmže přiroženým během,

*) Script. rer. bohém. I. 90. Procopius, natione Bohemicus de villa Chotun, *Slavonicis litteris*, a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis, canonice admodum imbutus.

jako že i otec geho Wratislaw, prohlédage ke spogenj Čech s rjšj západnj, o potřebnuu známost latiny při něm se staral.

Když Wratislaw umřel, nebylo Wáclawowi než 18 let; pročež matka geho Drahomjra až do geho dospělosti zemí spravovala. Měl pak bratra gednoho mladšjho, Boleslawu, a sestry čtyry, kteréžto w rozličná knížetstwj wdány gsau. O newoli mezi sw. Lidmítan a mezi Drahomjrau legenda dokonce mltj.

Usmrcej sw. Wáclawa byl skutek negen osobnj mezi Wáclawem a Boleslawem, ale rotničj, pošlý z rozbroge a ze spiknutj, a z powstánj gedné strany proti druhé. Důkazem gest, že rotnjoi Boleslawowi, neměwše dosti na wražďe knížete a pána swého, wšecky také geho wěrné wyhladiti aneb aspoň ze země wyhnati usilowali. Pronásledowánj zwláště kněžstwa genž tudjž počalo, dává na srozuměnu, že nespokogénost pánu českých se štědrotau Wáclawowau k cirkwj a k lidem duchownjm byla hlawnj přjčinau gegich zpaury.

„Matka Drahomjra uslyšewši o zabitj syna swého, přiběhla i padla k srđci geho, a plačjc zbjrala andy těla syna swého. Sebrawši pak geg, nesměla nésti geho w dům swůg, než we kněžské gizbě obmywše geg, oblekli i položili pro střed chrámu. Ale obáwawši se Drahomjra smrti, běžela w Chorwáty; poslaw pak Boleslaw po nj, nezastihl gj.“

Že ty Chorwáty, genž se tu připomýnagj, nebyly nyněgšj kráľowstwj Chorwatské za Dunagem a Dráwau, k tomu každý bez nesnáze přiswěďej. Nebyloli bližšjho a přjezitišjho pro Drahomjru autočiště? Ale byly to Chorwáty od cjs. Konstantina Porfyrogenety připomjnané, na východu české země, w hořegšjm Slezku ano i w Haliči rozlehlé, a w končinách totiž těch, odkudž někdy sám arciolec Čech s pluky swými do této země se přistěhowal. Gméno těchto prawých a starodáwnjch Chorwat zašlo arci giž tušjm w X. stoletj.

§. 4. O roku umučenj sw. Wáclawa.

Že sw. Wáclaw dne 28. zářj utrpl, o tom wšickni stařj i nowj spisowatelé se snášegj; ne tak ale o roku, w kterémž se to stalo. Kronikáři naši Neplach a Dalimil kla-

dau to na rok 928; Kosmas, Marignolá, Pulkawa, Hágek, Kuthen, Lupáč, Weleslawjn, rakauská kronika Medlická i Asseman na r. 929; Athanas, Pelcel a Pubitka na r. 935; Annalista Saský, Martin Polský, Bollandisté, Pagi, Dobner, Dobrowský a ginj na r. 936; Aeneas Sylvius na r. 937; Sigebert Gemblacký, Alberich, Stranský, Balbin a ginj na r. 938; posléze pak Christan, Pešina, Pučalka, Hammer-smid a Berghauer na r. 939.

Legenda slowanská prawj, že Wáclaw zabit gest r. 6437, indiktu 2, kruhu 3, dne 28. zárj; což podlé našeho počtu k r. 929 se snášj, a tudjž s Kosmasem i ginými starými kronikáři sauhlasj. Slušj tedy uwažowati, zdali rok tento za prawdiwý uznán býti může.

W neystaršjch časjch čjtána byla we hlawnjm chrámě Olomuckém (a nepochybně i we Pražském), *každau středu na uswjťě*, zvláštnj mše na památku umučenj sw. Wáclawa; gakož to Dobnerem ze starých listin prokázáno. *) Z této staré a hodnowěrné tradicj zawjrati gest, že w tom roce, když on umučen, den 28. zárj na středu připadl, a že tudjž geho litera nedělnj byla B. Roky pak za wěku sw. Wáclawa, gichžto litera nedělnj byla B, počjtagj se 925, 931, 936 a 942. Následowně umučenj geho stalo se w gednom z těchto let, a sice, gakož ginj důwodowé to potwzrugj, roku 936.

Kronikáři dwa, onoho wěku neyblizšj, Witichind mnich Korbeyský a Ditmar biskup Mersebureký, neudáwagj sice zřegmě léta žádného, a však oba gednosworně proměnu tu w Čechách stalau w samý počátek panowánj cjsaře Otty I. kladau; gežto wědomo gest, že po smrti Gindřicha I. Ptačnjka, 2. čerwence 936 zemřelého, Otto I. čili Weliký dne 8. srpna 936 na trůn řjše německé w Cachách dosedl. Oba spisowatelé, Witichind i Ditmar, pokládagj wraždu nad Wáclawem, Ottowi wěrným, za prwnj nehodu, kteráž nowého panownjka tohoto potkala. Pročež tentýž Otto i hned proti bratrobjci Boleslawu wálku zdwihl, kterážto, podlé swědectwj téhož Witichinda i giných, teprw po čtrnácti létech se skončila. Že

*) Dobner annal. Hayec. tom. III. pag. 656.

pak konec té wálky stal se r. 950, wúbec známé a bezpochybné gest.

Tito swětlj a nepodezřelj důwodowé gsau dostatečni k rozhodnutí a k utvrzení prawdy té, že umučení sw. Wáclawa stalo se ne r. 929, gakož legenda naše i Kosmas tomu chtěj, alebrž teprw roku 936; ač i giných k témuž cjlí nemálo gest před rukama. Skutečně giž i samo svědectwj Annalisty Saského, gehožto učenost, zběhlost a wzorná pilnost w udávánj dat chronologických známy gsau, a genž, ačkoli Kosmasowu kronika dobře znal, umučení předce Wáclawowo na r. 936 položil, u každého znatele dějin a kronik středowěkých nemalé wáznosti do sebe mjtí musj. Giných nad to svědectwj a důwodů zde mlčenjm pominanti můžeme.

Proti tomu ani shoda ta, že r. 929 i den SS. Kosmy a Damiana byl w neděli, i také indiktu 2. a kruhu 3. se počítalo, moci průwodné nemá. Snadnotě zagisté bylo shodu tu čerpati z kalendářů, gakowěž tehďáz každý klášter, ba každý hlawnj chrám měl a mjtí musel, gak mile kdo na tom ustrnul, že onna wražda r. 929 se stala. Pochybenj toto w létech gest swětlým důkazem, že legenda naše slowanská ne tak brzy po smrti Wáclawowě; ale teprw hlanběgi we druhé polowici X. stoletj sepsána gest; spolu pak zdá se, že Kosmas z nj, aspoň postředečně, léto swé o sw. Wáclawowi čerpal.

S tjm konějce úwaby swé, powinny se býti cjtíme, abyhom p. Wostokown za geho šetrnost, historické památce české prokázanu, swé slašné díky wzdáwagjce, geg o dalšj w tom ohledu skaumánj prosili, zdaliby snad w giném některém rukopisu starém zpráwněgšj a dokonalegšj opis legendy této nalezen býti mohl.

3.

Z p r á w y o dušewném životě nynějšich časů.

Od Dra. Karla Amerlinga.

(Pokračování.)

§. 2. Silozpyt (fysika).

Pátravý duch lidský, we všech předmětech svého poznávání a věděnj gen oně věčné prawdy hledá, we které se mu gehu newiditelný bůh gewj. Gakási wrozená a neodolatelná tauha a zwědawost geg k tomu mocně dohánj. Gen tam, kde onu věčnou prawdu, aneb aspoň gegj stopu nalezá, býwá zcela upokogen. Čistá, newynášiwá a wděčná mysl člověka negen w ústrogj swém a w činnostech duše své hledá *stopy božského pořádagjcjho a laskawého pýsobenj*, nébrž i w ostatnj okolo nás přjrodě; a teprw tenkrátě když se gich, třeba sebe pracněgi, dopjdila, nalezá w onom zpytovánj prawé blaho, pokládajc ge za dostatečnou odměnu. Pokud nám přjroda gest ledagakýms náhodným shluknutjm atomů, sobě se vyhýbagjcjch, aneb o sebe trancjch wespolek, se zničugjcjch neb slučugjcjch, pokud gest nám spaustau bez ducha a řjzenj božského: potud pátravý duch náš nic wjce w tom nespátřuge, leč bezaučelně hemzáuj se ničemných wěcj we hrobowých propastech, gegichžto wyšetřovánj lidskost naše bezděky si zoškli-

wuge. Gako ale něgaky člověk dobrodiním nadaný, aneb milenc ze všeho se raduge, všeho si wraucně wáží a tisíc-krátě gako nenasytně na to pohljdá, co geg pamatuge na geho dobrodince neb na lásku k milence, co na sobě nese upomjny na užlechlité duše obau gich: tak i příroda w čisté lidské myslí tjm nabýwá drahocennosti, když nalezáme w nj zákony a řizenj toho nepochopitelného pána, genž bez náš zaslaužilosti newjdanau dobrotiwostj ku blahu našemu životem nás obdařil, a swau wůli a lásku w lidské srdce nezrušitelnými písmaenami wěpsal.

Chaotická spausta bez Boha pauhan náhodan powstalá, *bylaby bez pořádku a zákonů*, neboť *předpokládajce zákony* při twarowánj a slučowánj se atomů, nečinjme nic giného, leč že *uznáváme vyšší pořadacj působenj*, a práwě to gest, co zoweme *zákony přírody*, gež gen čisté a nábožné oko a upřímně smýšlegjč duch poznati může.

Z toho všeho gest patrno, že rozeznáwati potřebj *dwogj pátránj přírody*, totiž gedno *prawé*, druhé *neprawé*. Přírodozpyt prawý čili empirie platná gest wědan o předmětenstwu smysly lidskými pochopitelném, a předpokládá záwisnost předmětenstwu od toho, co bezwýmínečně gest. Tuto prawau empirii zoweme *fysikau*, kteráž tedy se lišj od *filosofie*, co wědy o řjší nadsmyslné. Neprawá empirie nalezá zwláště za našich dnů mnoho milownjků a ctitelů u sausedů našich a přiosobila si podiwným zblauzenjm gméno *přírododemrctw* (Naturphilosophie *), které toliko přírodu čili wěškero smyslné předmětenstwo s obsaženým dušewenstwem za gedinau prawdu a gestotnost wydává a za zgewowánj se postaupné Boha samého. Geden oddjl toho rozhlášeného a sruatě obraňowaného demrctwa vycházj od idealismu (Fichte a geho staupenci), který wšeccko předmětenstwo za pauhý autokratický, autodynamický wýt看or swého ducha wydáwage, duchy lidské a zwláště swé, za samé souverainy vyhlašuge. Druhý

*) W slowu w tom ležj weliký odpor, ačkoli twůrcowé geho za dobré a významné ge magj, stotožňugjce řjší nadsmyslnau a řjší smyslnau; my ale wěčně lišjme filosofii, co wědu o nadsmyslném, od přírodozpytu.

oddíl počíná s wídan o absolutné bytosti, a každý předmět přírody, buď giž ze řjše nerostů neb rostlin, z živočichů aneb ze řjše člověčenstwa, pokládá za částečný výgew oné absolutné bytosti; Boha zde totožnj se světem smyslným, pokládajc geg, na nejnižšjm stupni wywinutj, za roztálanu materializmu, a svět opět za ztuhlého, wydifferencowaného, sraženého, vyhlačeného, na druhém stupni za zbylinělého, na třetjm stupni za zžiwotičelého, na čtvrtém stupni za zčlowěčilého, a na nevyššjm stupni za Boha obráceného *we* člověčenstwo celé a w geho dějepisné se wywinowánj *). Wšeccko tedy gest částkami a kauskami Boha, a tudy i my lidičky kusy Boha, a národstwo s přírodau w aulnku celý Bůh.

Každý saudný a na duši zdravý myslitel gest přesvědčen, že lidmi těmito sobecký blud vládné, a pokud to uzaaná prawda gest, že každý člověk a každý národ všem swým činům a plodům pečet swého rázu a letory i bezděky wtiskuje, i snadno každý pozná, gakau cenu ono zblžj přírodomudréké našich sausedů do sebe má. Z celého wyswítá, že wýtwarem a pěstowancem gest národu, který gako w celém swém požiwtotnjm gednánj politickém, wogenském, obchodnickém a uměleckém, tak i w snahách swých wědeckých a mudreckých *wypjnowý, pánowitý, nikoli po čisté lidskosti, nýbrž po bohowecké neadwislosti ano po božskosti taužjcej ráz okazuje*.

Kant, tento opravdiwý králowecký mudřec a mrawný přjsnj, tento kritický ztroskotatel ndržemných filosofických sawstaw, tento důmyslný bádatel prawdy, welice giž u národu swého w zapomenutj přišel, gelikož neuměl a nechtěl howěti wypjnowým slabostem geho **). Lépe w tu národuj notu uhodili ny-

*) Zewrubný pátratel geště wjce stupňů udá, k. p. mezi rosty a nerosty, řjši pawonky koralinowé atd., mezi rosty a živočichy stawj řjši protoorganismů (protococcus, oscillatoria, echinellae atd.), pak řjši newažitelnin co přechod a spogek řjše smyslné s nadsmyslnau.

**) Poláci magj též sw. Kanta (Kant, kaut); byl to kněz a professor bohomluwectwj (1473) w Krakowě. Pro swůg přjsný žiwot byl od cirkwe za swatého prohlášen a stal se patronem taměgřj university. Krug we swém filosofickém słownjku sám se ptá, zdali králowecký Kant z téhož přjbuzenstwa co sw. Kant nepocházj, gelikož blízkost obau kragin a podmaněnj Prus od Poláků tomu odporowati se nezdagj.

něgšj přjrodemudrci a ginj, genž wěru až ku podiwu dlawho w geho lásce se udržugj. Giž rozhlášený Leibnic, od něhož národ německý počátek swé prawonárodnj filosofie datuge *), ačkoli neywjce francausky a gen trochu latinsky psal, byl gen samá theorie a domněnka o pra-monadě, o podrjzených monadách, o gistých wrozených widách božské podstaty atd., ku praktice z cela žádně chuti nemage, což teprw Wolf pro swá školnj a saustawná přednášenj doplniti se snažil. Ginj pozděgšj, nemalau lúskau a chlaubnostj od národu swého obdiwowanj a rozhlašowanj, též na ethiku nepomněli, a i publikum rádo tu wěc oželelo, gsauc giž co Filippůw Menekrat neb infuistce, dosti počtěno dýmem kadidlowým a myrhami gegich nižemně sauverainské theorie, kterauž předce opět ti filosofowé sami we praktickém gednánj za pauhé spekulace uznati museli. (Wiz Fichta žiwotopis, který, aby se všem odporům wyhnul, žádně ethiky nezústawil, ano ani zústawiti nemohl.) Schelling a geho etitelé, samj pantheisti a wyznawači a dokazowatelé swé vlastnj božskosti, gakož giž powědjno, geště šťastněgi pochodili w lásce u swého národu a we chlubném takořka roztraubenj se po ostatnjm swětě, čehož we skutku předce nezasluhugj. Tito tak zwanj důmyslnjci ale nepowážugj, aniž chtěgj we swém nakauřenj powážiti, že theoriemi swými s celau neporušenau lidskostj w newyhnutelný, a sami s sebau w nesmyslný odpor přicházegj, gelikož oněmi zádumami všecken rozdjl na prosto zrušen gest mezi *užitečným* a *opravdu dobrým*, mezi *přjgemným* a *krásným*, mezi *prostředkem* a *ctnostj*, *ctnostj* a *bláženostj*, mezi *nutnostj* a *swobodau* atd., gakož gim geště celkowitěgi a podrobněgi tuto wěc gich Jakobi, ačkoli sám trochu tuze dogmatisuge, rozložil a wyswětlil. Nicméně celý nyněgšj přjrodozpytecký oddjl toho národu obljbil si ono pantheistické mudrowánj, a mužowé ginák wysoce učenj a chwalitebnj, k. p. důmyslný Oken, Nees z Esenbeku, Troxler, Steffens, Eschenmeyer, Baader, Görres, Windischmann, Wagner, gsau nyněgšj horliwj pěstowatelé tohoto z ohledu twůrcowj neskončené dobroty ne-

*) Wiz Traugott Krug, über deutsche Rationalphilosophie a giné.

wděčného, drzého, a v celku opravdu dětinsky vypjatého mudrování o přírodě, genuž gen některé důmyslnější hlavy německé, k. p. Jakobi, Herbart, Köppen a Bouterweck, se opjraj, tím více ale všickni jiní národové přesnomyslnější a skromnější, a sice na čele Angličané, Francé atd., kteříž raději to zpytují, seč se cítí, nikoli ale, kde meze poznání našeho gsau, gež Kant dosti zřetelně staupencům svým naznačil *). Za tauto příčinou učený svět z rukou oněch národů vždy přesné práce přírodnické dostává, prosté všeho rozumkování, leč kde již postačujících stává základů. Nábožensky pogať a zpytovaná příroda zaujímá i naše rozlehlé národy slovanské, jako Angličany a severní Američany knihy Bridgewaterské, které ovšem pro náš lid ještě tuze učené gsau **).

My Slowané bez okolku wyznati musíme, že umem svým do říše nadsmyslnosti *nenazýváme*, gsauce si toliko *původně povědomi* čehosi v nás *vyššího* a posud nezměřitelně dokonalejšího *nad přírodu smyslnou*, vázanou zákony *nutnými*, totiž náš *duševné čistolidské důstojnosti a náš mravní tauhy*; že my gen *dosauzením* přesvědčení gsme o *wyhnutelném pořádku našeho praktického umu*; totiž že býti musj *nepochopitelný tvůrce a welitel mravního zákona*, jinak ale umem nic newidíme, co by byl, třeba Jakobi a Weiler (viz předešlý §. 1.) nám geg okázati se snažili v životě a v pravdě lidského světa, neboť to gen *dosauzením* se děje; že my se *nedocitujeme* v nás ni-

*) Pařížská akademie věd ohlásila lonského roku cennou otázku: „Kdoby nejlépe ocenil německou filosofii od časů Kantových až do nynějších.“ Němci swau radost nade tímto úkazem ve svých dennějších progewili, však bezpochyby i druhý pol radosti následowati bude.

**) Kdyby Sander, Derham, Stunden der Andacht atd. *gadrnější* byli, nové nálezky dle nynějšího stawu věd, a oprawy všechny upotřebené měli, se rozhognili, a okrasami Bridgewaterských knih, genž často tuze učené, rozvlačité, a nutně obrazami opatřené gsau, bylaby to výborná pro náš lid *biblí přírody*, kterau již Swammerdam s Bonnetem a s jinými pro své kragany zamýšlel.

žádných božských gister a pantheistických vlastností, kromě čistě lidských wid; že se necítíme bohy neb neodwisleci, aniž Boha gmenujeme a gmenowati můžeme *pra-umem* (Urbewusstsein) atd., cožby gen anthropomorfismus byl, ačkoli zgemeněný, který i některé scholasticismu wyznawače k tomu domněnj nesmyslnému přiwedl, žeby člověk co do mocnosti i co do vůle nad Boha byl, gelikož negen zle woliti, nýbrž i zle páchat i může; což Bohu nemožno. . Geli Bůh naprosto nám nepochopitelným, tedy gest tolikéž i pra-um gemu připsaný a geho vlastnosti z ohledu wolenj a páchánj; neboť i připsowánjmu umu božské nepostižitelnosti tropjme dotčený anthropomorfismus. Z toho však, že bezprostředně si powědomi gsme swým umem neb swědomjím mrawnj swé tauhy, co vůle božj; z toho, že od něho a gak trochu pantheisticky řjkagj: dle geho obraza stwoření gsme, nemůžeme hned sanditi, že my bohy, bohowci aneb djly Boha gsme. *Co kdo stwořil, učinil, co od koho pocházj, co komu trochu podobno, nemusj proto geho podstatu, gjm býti.*

Pro tyto přjčiny my Slowané, ačkoli w německých filosofie děgepisech pro skromnost ano nedostatek černého na bílém co národ k filosofowánj neschopný, aneb dle mjrnějšjch úsudků aspoň co nedospělý stogjme, přede ohlednemli se na neobyčejné bohatstwj přjslowj a giných žiwota prawidel, gako na pěti prstech wypočítáno máme, že za sterými přjčinami tjm na neywejš spokojeni gsme, co předobrotiwý twůrce bez zásluh našich nám laskawě udělil, ano powděčni neskončeně za to, že ona nepostižitelná bytost nás w žiwot posud neoceněný *) a w nynějšku zauplna neocenitelný powolala. My aspoň powažugeme tento žiwot wezdegšj za gediný článek onoho božského dobrodinj, k němuž druhý článek zagistě se připogj (gestiř to požádwkem umu našeho) po smrti, kde naše *wděčné* srdce odplaty *wěčné* a *bezkončné* za swau trochu 50- neb 80letého sauženj žádati nebude, gelikož ku prospěchu Boha nic nečinjme, leč k našemu vlastnjmu, obdržewše kapitál neskončený giž napřed a gako w zárodku, z něhož

*) Γνωθι σεαυτον.

postoupně zde a na věčnosti celý strom vyroste a vněmž i celé požehnání potomstva w život powolaného ležj. Mjrumilownj naši předkowé, Slowané na Balta, gimž offensivnost nikdy ani na mysl netanula, tjm wjce ale wnady a uměnj mjru, orba, hudba, obchod, pohostinnost, dobrosrdečnost, domácnost atd., radowali se za dáwných časů z blaženého wezdegšjho žiwota, však gieh sausedé a Bič. božj (Attila) wyburcowali ge brzo z gegich blažených dobr. Wšak i my wnući geště gsme pewně přeswědčeni, že gen na nás to záležj, a na wzupřimněnj a wsrdečněnj všeho lidstwa, abychom si giž zde z nyněgšjho reydiště a rwanice o trochu nestálého bohatstwj, pokrmu, eti atd. rág a blažená sjdla obcowánj čistolidského utwořili. Bohužel ale! ti časowé, kde geden pastýř a gediný owčinec bude, gsau geště prawzdálenj; danfáme však pewně, že nastanau, a klademe proto giž nyaj dle možnosti některé základečky, aby lid giž od mládi seznał, co swět a gehu bohatstwj, co gehu wrcenj a co náš prawý účel. Ostatně my Slowané (nefilosofičtj) při našj skromnosti a wděčnosti předce snad dostogněgšj o Boľu máme pogem, než sausedé naši, gestliže raděgi Boha widjme we swětě mnohem wznešeněgšjm, který tedy naši ctnost od nás nekupuje, nezaplacuje co lecgakaus kaupi, kteréž by snad co prostředku k' giným swým aučelům potřebowal, a tudj naše půwodnj wědomj: že ctnost gen ejlem, nikdy ale prostředkem býti nemá, snižowala zničowal; gestliže se ostýcháme odplaty wětné žádati, an Bůh k nám nestogj w tom poměru, co pán a řemeslnjk, kde oba (onen zbožj, tento peněz) potřeby magj atd.: nébrž předstawugemeli si Boha co přelaskawého dobrodince, který ničeho nepotřebuje a pauze w tom radost nalezá, když šťastné má ty, gimž giž po předu žiwot dal, přeschnau duši, mistrné tělo, a celau zemf wužjwanj. Pak každý giž odměnu a trest w sobě nosj, na swém opozděnj se a zakrněnj zárodku vlastnjho, totiž zakrněnj swé vlastnj naděge a mohutnosti čili sebe samého, neboť každý gen sobě buď dobře činj, aneb gen opět sobě vlastnj zlobau škodj.

O wěcech těchto z neprávě empirie pošlých proto objrněgi gsme gednali, a siče hned na začátku tohoto článku, poněwadž weškerau německau na nás sausedy mocně aučin-

křesťanské literatury, ano i theologické a i geogické katolické tak veskrz prodchnula, že všude, ve *fysiologických, aesthetických, filosofických, básnických a rozgymnastických* bez urážky se čtou, a tak ve skrytu své škodné, ať na oko newinné, reydy tropí, čímž pravé ocenění božských darů podmětných i předmětných, pravé poznání člověčnosti a Boha, vědění a vůle, Boha a přírody, velice trpí. Naše snaha za druhé k tomu čelí, abychom našince dříve od podobného smýšlení odvrátili, dříve na to učinili pozorný, jaký duch wane ve knihách německých vůbec, když pro sausednost a vyhlášenost tak hogue u nás se čítá. Co medle gest po všeskerých učenostech a moudrostech světa, mravní blud gimi vládné? Ostatně kogíme se tak pevně nadějí, že bludný směr onoho přírodumudrcův tím spíše za své wezme a co samowolná wina naprawen bude, čím wíce a všestranněji vědy a umění wzděláwati se budou, kde konečně zase učenci tohoto národu, poznawše aneb zobrazewše si rohy o meze lidského pátrání a poznawagicnosti, gakož i ničemnost dotčené dětinské neskromnosti, *s pauhou lidskostj* se uspokojí, a raději o staré *Γνωσις σεαυτου (και φυσικη)* se postarají, gelikož na gedné straně patrně w tom wůli twůrcowu čteme, když smysly naše pro poznání sebe a přírody we srownání tak výborně wywinnuté, neskončeně schopné spatřujeme, na druhé pak straně pro říši nadsmyslů kromě hlasu mravního zákona našeho, nižádný smysl neb cos obdobného nemáme. Pátrati tedy a se učiti tomu, seč sly naše gsau, a co w prawdě wypátráno, to w sauhlasj uwáděti s oborem ctnosti, budiž úloha naše, a pak lépe pochopíme rozdíl mezi vyšším oborem ctnosti, w gakémž oswjcené a učené hlavy se pohybowati mohau (Kant, Erman atd.), a mezi oborem nižším, z něhož se našemu lidstvu pro samý zvyk a pohodlné nenamáhaní ducha a ušetření wyláh hrubě ani nechce.

Toto své mnění o pravém a nepravém zpytování přírody předeslawše, přistupjme již k věci, a okážeme pospolu že ten, který celému člověčenstvu nálezy a uměním svým dobrodincem gest, k. p. nezapomenutelný Franklin, Lavoisier, Newton, mnohem wzácnější ctnost kóná, nežli ten, který pro

obmezenost svého theoretického poznání s více než, než ukázati cestu pocestnému aneb nasytiti lačného *).

Základ k silozpytu byl již w daleké šedověkosti položen. Časté a newyhnutelné upotřebený rozličných we přírodě nalezagjcch se těles byly gsau toho příčinau, že člověk gich vlastnosti a síly poznáwati se učil, což gako w každém zázijnánj bylo welmi gednostranné a powrchuj. Wjce než tisíc let minulo, než rozmyslnějšj lidé tato pozorowánj wědecky pořádati začali. Chaldaeowé a Aegypťané prwnj prosluli přírodozpytem.

Řekowé učiwwše se od nich, přewýšili své učitele, neboť prwnj silozpytecká swá uměňj a zkušenosti co zvláštnj wědu pěstowali a za djl filosofie pokládali (600 př. Kr. až do 50—450 po Kr.) Čeho zkušenost a pozorowánj nedaly, doplňilo se domněnkami wjce méně zdařilými, což na mnohá scestj ge wedlo. Swětowládnj Řjmané dbali raděgi o zotročenj wšech swých pozemských bratrů. Tak opět wšecko spalo až do časů panowánj čilomyslných Arabů (807), gegichž ěladaři sami o překládánj a wyswětlowánj Aristotela a Platona péci wedli. Leccos se wynalezlo a pozorowalo, w celku ale přede gen malý pokrok učiněn, neboť saučasně wywinula se tak zwaná *scholastika*, a trwala od dewátého stoletj (poněkud již od 4tého stoletj) až do času Karla IV., kde prý *nominalismus* Okkamem (1347) zwjžezil, a pozděgi množstw náboženských swárů wěsti se počalo. Za panowánj scholasticismu powěra wšecken wznik silozpytu udusila, vyhlašujc wšecky za kauzelnjky a černokněžnjky, genž uměňjm swým trochu wyše nad chápowost wěku svého se wynesli. Wšak slušj wyznati, že wšeken ten přírodozpyt co pauhé nadužj-

*) Pláto we swém zamyšleném státu gen třjdu bráníčů, z nichž třjda wladarů woliti by se mohla, všemu swobodnému uměňj wyučowati radil, nikoli však třjdu nižšj a ženštiny; i w tem ohledu gsme lépe přeswědčení o stěgných práwch a wlohách každého občana; však neupřimnost a nelidskost mezí námi panujc geště pramálo we školách našich nawedenj to udělnj, gakby člověk každý w skutku wzdělán býti mohl, a tudy i w oboru wyššj ctnosti mohl se pohybowati.

vánj sil přirodých ke zkáze a k oklamánj přestějšjho lid-
stva slaužil. Po 300 let, totiž od Karla otce až do Fer-
dynanda III., kde i pozděgi geště Jesuitstvo panowalo, pracowaly
profitelegšj hlavy na ztroskotánj základů scholastiekých, až
ona konečně Kopernijkem, Bakonem, Komenským a Descartem
z kořen wyvrácena byla.

Bako i Amos důrazně gsau okázali, gak potřebné gest
prawé poznánj přirody a sebe sámého, a gakým způsobem
pěstowáno býti musj. Amos psal množství wychowatelských
pogednánj, swau pansofii, a hlásal we swém *Wšeprobuzenj*
(*πανεγερσια*) nowyhnitelnau potřebu polepšénj se celého lid-
ského pokolenj, a sice z kořene, pročež w celé Europě weš-
keren wyučowacj způsob zlepšiti usilowal. Očekáwalť usku-
tečněj swé naděge a swého zámyslu od mládeže a nowého
pokolenj, nikoli ale od staršj části lidstva sawěkého s moz-
ky giž natuhlými. Cames (1596 — 1650) poslednj ránu
scholastice zasadil, čjmž i naděge k lepšjmu silozpytu wzni-
kla; a tak čas od času geden zákon přirody za druhým do
knih a ročnjků silozpytných se přiwělowal, tak že od toho
času stokráte wjce se stalo, nežli za celá tjsjciletj w šedo-
věkosti; ku kterémužto čjli gsme kratičký děgepis předeslali,
aby geg čtenáři s nálezy mnohouásobnými wěku nowějšjho
pohodlně srownati a oceniti mohli.

Chudý a nepoznaný Kepler odkryl zákony pohybowánj
se planet okolo slunce, což celómu hwězdozpytu prwnj a
pewný základ dalo. Pozorowalť napřed na Dobropánu, genž
z oběžnic slunci neybližšj gest, a pozděgi i na wšech ostat-
ních wzdálenějšjch, že *cesty, gež oběžnice okolo slunce ko-
nagj, negsau kruhy, nýbrž schodnicemi* (ellipse), *w ge-
gichž gednom ohnisku slunce se nacházj* *). Planety tedy

*) Tento zákon a následugcj zdagj se do hwězdozpytu wjce
náležeti a tudy zde w silozpytu nemjstné; wšak porowneyme gen
zákon 4 Galilaeiský a 5 Newtonský s třemi prwnjmi Keplerskými,
a nalezneme, že geden w druhém gest obsažen, ačkoli 3 Keplerštj
zákonowé pauze o tělesech nebeských, tito pak o padánj těl a tjiž
mluwj. Nadto progdiž saustawný silozpyt, a shledáš, že *hybozpyt*
hned na začátku státi a w postaupné sawisnosti napřed o známých
dwan základnjch silách přirody (odstrkawosti a přitážliwosti) a tu-

na jednom místě své cesty, že jsou blíže u slunce (sluneční blízkost, blízkosluní, perihelium) než na druhém (sluneční vzdálenost, dalekosluní, aphelium), a že ve blízkosluní čerstvěji se pohybují nežli v dalekosluní. Však i pro toto zde hbitější a tam opět zdalňavější pohybující našel opět nový zákon, totiž že *průvodič* (radius vector) *opisuje ve stegných dobách stegné plochy*, čímž že čára táhnutá od slunce k místu, ve kterém oběžnice právě se nachází, vždy v tomže čase (k. p. za jeden den) tentýž prostor uběhne, ať již oběžnice ve blízkosluní aneb dalekosluní se nachází, gelikož ve dalekosluní radius vector delší gest, a proto i menší kus dráhy oběžnice tentýž kus oběžní plochy urazí, jako kratší radius vector ve blízkosluní při čerstvějším pohybování oběžnice. Třetí zákon našel Kepler: že totiž *u oběžnic quadrátové času oběžných tak se k sobě mají, jako kubusy gegich vzdáleností*, a že oběžnice, čtyřikrát dále od slunce vzdálená, osmkrát delší rok má (quadrát od 8, jako kubus od 4, gest po obogikráte 64). Giný zákon přírody, tak zvaný Galilaeický o pádu nějakého tělesa gest: *W padání tělesa proběhnuté prostory tak se k sobě mají, jako quadráty času k tomu potřebných*; totiž těleso padající proběhne ve dvou sekundách čtyřikrát, ve třech dewětkrát, ve čtyřech 16krát tolik prostory, jako v prvnj sekundě.

Z těchto zákonů vypátral nesmrtelný Newton svůj zákon tíže (pád gablka), totiž že *tíže dvou těles naopak se má, jako quadráty gegich vzdáleností od sebe*, tak že planéta čtyřikrát vzdálenější od slunce než země naše, přitahuje se od slunce šestnáctkrát menší silou, a proti slunci 16 krát menší tíži má než naše země.

Giný zákon přírody o lučebné přitažlivosti částic našel Richter, totiž: *dvě lučebně rozdílné látky slučují se gen*

dy o *pohybující a stegnováze* gednati musj. Přitažlivost mezi tělesy nebeskými (gravitatio), mezi zemj a pozemskými tělesy (tíže), mezi pozemskými věcmi wespolek (sawwisnost hmoty, Massenanziehung), pak přitažlivost mezi lučebně rozdílnými látkami atd. jsou gen gednotliwj *člínkové dotčeného silozpýtu*, totiž bádání o oněch dvou základnjch přírody silách.

v určitých množstvích, nikdy pak v náhodných, tak že k. p. totiž kow k nasycení úplnému vždy se slučuje buď s 10 setinami kyslíku, aneb zrovna s dvojnásobným množstvím (20 setinami), trojnásobným, čtvernásobným atd., a kow, který v užitém příkladu 10 setin kyslíku potřeboval, žádá zrovna dvojnásobné, trojnásobné atd. množství sjry k svému proměnění v siričnjk (rudu), totiž 20, 40, 60 atd. Z toho patrno, že i wlučbě slepá náhoda zmizela, a vyšší w ní pořádek panuje. Takovýchto zákonů, z nichž i w tomto posudnanj gestě mnohé položjme, každý oddíl přírodnjch věd velké množství obsahuje, a neustálým pátránjím geho otitela vždy wjce a wjce se gich oznamuje; nám však wždycky, když o nalezennj něgakého nowého zákonu přírody se dowjdáme, bezděky na mysl táme ona myšlénka Jakuba Böhma, genž stálíce nikoli za zvláštnj tělesa nebeská, gako slunce a oběžnice geho, nýbrž za malá okénka čili dírky do onoho věčného světlosvěta pokládal; neboť považujeme takowáto odkrytj přírodnjch zákonů, gako ona Keplerská, Newtonská, Berzeliuská atd. za takowé otvory, skrze které oko lidské we tmách pohřžžené a přirozeným svým pudem po světle pátragjej, ony paprsky věčného světla k sobě přicházeti widj, a skrze které pohljdá tam, kde nepostižitelný geho dárce a twůrce sjdlj.

Z toho všeho, co gsme posud wyložili, patrno gest, že tjm dále, tjm wjce se uznávalo a nahljželo, že w přírodě nestává nižádné kauskowitzi a gednostrannosti, že gedna sjla do druhé sahá, a že chceli učenec a zpytatel rozuměti wědě gedné, potřebuge i z druhých ano skoro ze všechněch věd množství důležitých přjspěwků a wyswětlenj, kterýmžto způsobem ona gednostrannost, k. p. býti panhým nerostozpytatelem, panhým filosofem, panhým pitewcem lidského těla atd., napořád wjce a wjce co černá chmura pod obzor našeho pátránj a tanženj se ztracuge. Člowěk gest celek s množstvjm přerozmanitých wloh, z nichž žádnau bez přjčiny neobdržel; pročež i swatá geho gest powinnost, o zdokonalowánj všech, však poměrně a postaupně se postarati, a newymlauwati se tan ošemetnostj, že člowěk wšecko nemáže. Postarejme se we školách a w žiwotě napřed o neywětšj potřeby, magjee vždy

ten neywětšj ohled na nás ze srdce newypuditelný hlas mra-
wnjho zákona: „*Wuž si toho nade wäccko wездеgěj, co
w tobě a w ostatnjm lidstvu čistolidského,*“ aneb chceme-li
ze hlediště náboženského mluwiti: „*Konej wůli božj.*“ Že
ale práwě gednostrannost nesmjrně škodj; widjme z dějepisu
wěd, kde pauze gednostrannjci na zlé obrátili břit uměnj,
gjmž blahodatině aučinkowati mohli w okresajch swých. W Ně-
mectwn Kielmeier, o němž někteřj prawj, že w Cuvierowě
silném duchu prwnj giskru přjrodozpyteckau rozdmýchal, ob-
gal we swých akademických přednášenjch celau přjrodu *dosti
wšestramně*. Siloskum, lučba a opisugjcj nauky wedle sebe
u wědeckém spogenj se pogednawali. Dle základnj swé sa-
dy o podobnosti a nepodobnosti, stegnosti a nestegnosti zborowal a
pořádal weškery průgawy přjroduj. Celé toto pogednawánj Kiel-
meierowo mělo do sebe čosi swobodného, předmětného, takofka
starořeckoklassického; ano nižádný snad německý přjrodozpytec
tak we smyslu starowěkosti nezaložil přjrowědeckau školu, ga-
ko on. W tomto náwodn, gegž bychom mohli nazwati *wýběrni-
ctwjm* (Eklektismus) pořádaném dle přjbuzenstwj, okazowalo se
podstatně na welké ony ndalosti, kterých se nabylo Lavoisierem,
a antiflogjstickou školau w lučbě, a Galvanim i Voltau w silo-
zpytu. Zwláště *silozpyt* přistaupil bljže k *žiwotu ústrog-
nému* a k wyswětlenj mnohých wýgewů žiwotnjch pomocí
paměti hodných úkazů na Voltaickém slaupu. Toto užšj spřá-
telenj mezi silozpytem a žiwotozpytem gest i nynj hlawnj pod-
statau žiwotozpyteckých bádánj, tak že nynj giž nikdo nemůže
mysliti na žiwotopis žiwoků bez silozpytu a lučby. Takýmto
způsobem tato wěda wždy wjce a wjce se rozširuge we wšech
wětwjch wědomostj, neboť gest powolána opanowati ge, gim
spolu slaužje. Silozpyt pro sebe powažowán má w neyno-
wěgšjm čase též neywětšj podjl we wšeobecném zdokonalo-
wánj wěd, neboť gednau stranau, zwláště we strognickém a
wodoměrickém uměnj, tworj tisjcery zázraky pro žiwot obec-
ný. Tak u p. obrowskými kroky přicházegj na swětlo an-
glickau důmyslnostj wšeccky pokroky we praxi, gakéžkoli z
upotřebenj *rozptyliwé sily par* gen následowati mohau. Co-
koli uměnj početnj wyššj i nižšj od toho mohutného pudíwa
wodoparnjho daufati může, widjme w Anglicku, w sewernj

Americe a odtud po všech vzdělaných národech, a výtěžně u prostřed množství sil mrtvé látky *pára swan* mocnost propůjčuje všem průmyslným řemeslům. My již pára po drahách železných se vozíme, a naše hamry, valchy, vrtárny a mleyny rozličného druhu ženeme; pára nám přes moře převažuje naše zpytovatele přírody s gich odkrytými vzácninami vědeckými, naše průmyslníky, missionáře, a přiváž nám za naše zboží neb peníze léky, koření, barwiwa, tuky, kávu, vanilii, kakao, cukr a onu výbornou bavlnu, která nás o polowici laciněji šatí a mnoho tisíc fabrik zaneprázdňuje. Z té strany patrno gest, že věk náš v nelepším světle stojí, neboť wyswobozuje otroky z poroby w usedlích Europánů, a nutí gindy naprosto neznámé živy pracovatí gako w těžkém chlapstwj.

Druhá strana siloskumu, totiž theorie geho, obmezena gest posud skorem výhradně na lučebno-silozpytecké poměry. Že magnetickost a elektrickost gen rozličné úkazy gednoho a tohože polárního poměru gsau, a že w těchto ukazích sjly (gež w zároveňnosti a současnosti s polami světla a tepla spátrugeme) poněkud celá žiwelná činnost přírody obsažena gest; tušili a věštili již zkusní silozpytci z podobnosti ukazů, gakož i z posudků úvodnjch, a i mudretwj oddalo se tomuto věštění: W pravdu toto tušení zrostlo, když Oerstedt roku 1820 spatřil, že *magnetická gehla protěmi (pólami) galvanického slaupu se znepokaguje.*

Gednoduché toto pozorování bylo tak důležité, tak působej na všechny větve přírodopytu, že ge *powšěchnau udalostj přírodopyskeckau* nazwati slušj, gelikož gjm byl podán kljč ke mnohonásobným od toho času odkrytým tagnostem přírody, a pročež nenj se čemu diwiti, že weliká důležitost nálezku tohoto okamžité byla poznána a radostně přiwjtána. Nynější pracovitost žiwotuplná we zpytování wyšetřila a potřbila ono základnj pozorování na všech stranách, dle všech směrů, a podrobila počtům každý gednotliwý výgew pro sebe a w auhrnku, a tjm celý nový svět obgewen byl. Všude byla wláda *zákonů polárnosti* (protitosti) w neyširším smyslu ztřwzena, pročež se w skutku mohlo říci k neypůwabnějšjmu wyzvánj schopných mužů „*Abyssus abyssum invocat.*“

Takovýmto způsobem stálo se neypowšeschnějšj úlohou silozpytu, sledowati stopy těch zákonů we všech potazjch, a okázati rozdijlnost i gednotu úkazu. Giž před tjm elektricina we swé lučebné činnosti tisjcerá wyšetřowánj silozpytců způsobila. Po Oerstedtowě nálezku však gednalo se i o působenj elektricity na maĝnetowau polárnost, a z té přjčiny to gen obyčejným chodem silozpytu nazwati lze, obracej-cjho swé zkaušky, na zpět, co probu protěgěj strany, aneb skaumagjčjho, gak se úkazowé maĝnetičnosti k elektricině a k lučebným pochodům magj. Giž všeobecná silozpytecká domyšlowánj pomocj năwodnjch dosudků byla přigala wespolný pochod mezi elektricinau a maĝnetičninou polárnostj, an teprw 1832 skutečnou zkaušku se to dokázalo. Faraday, žák a přjtel Davyho, pozorowal totiž, že maĝnet dával giskry a žabj swaly k drhánj přiwodil, wăbec zrowna tak, gako dotud elektricinou se to učiniti mohlo; strogem Wiljma Jenkina pojtil silnou ránu gako od elektrostroke. Pilný Faraday ustawičně sledowal nastaupenau cestu swých nálezků, gichž game se čerstwě z ročnjků silozpyteckých (academical Transactions) dowjdali. Sančasně počaté práce Ampéra, Nobiliho, Salvatora del Negro, Murianiniho, Gausza, Baumgartnera a giných zůstanau nezapomenutelným důkazem pilnosti, ostrowtipu a důmyslně srownăwagjčj wlohy. Každá nowá změna zkaušebnj podala také wždy nowé výsledky; tak že gen dušjm wyzutým ze wšj čistolidské snahy, možno by bylo, zůstati při těchto čarowných a gako ginoswětých úkazjch a odkrytjch bez neywniterněgšjho zaradowánj. W nekonečnou dălku rozširugj se před dušewným okem zkauška a protizkauška, wšude gednánj a wěčně giné a wěčně zanjmawé proměnowánj těchže sil. Od oťresenj osamoceně střelky w pozorowně učených, až k neywelebněgšjm úkazům maĝnetičného koljsánj našj země, což na způsob ohromného žilobitj, prawidelně se wzmáhaj-cjho a klesagjčjho, stežegemi našj planety władne, od ney-menšjho plamjuku swětla, gegž i u psacjho stolku z lučebných rozžehadel wypuzugeme, až ke strašnému úkazu, kde nebeský blesk tyče kowowé našich hromoswodů co wosk sléwá, aneb kde kysljk rozženau hubkau opatřené hole ocelowé w nesnesitelném swětlu we žhaucj krápěge tak roztopuge,

že dna džberů naplněných wodau hascej naskrz propalugj, — od neygedpoduššjho zahřitj kamen, až k úkazům hlatěplozj, aneb k neyspleteněgšjm výsledkům mnohonásobných působenj lučebných spogowánj a rozlučowánj, všudy a všudy widjme působiti tutěž *žiwotnj sju hmoty*. Tato žiwotnj sjla mrtwau látku w každém směru proniká, kladauc gj dle každého změněného směru w giný a giný obor činnosti. Tjmtó neustálým pátránjm dostali gsme se nynj před ohromnau tagmnici, a s úžasem tážeme se: *Co gest to ta činnost*, genž tak všeobecně, tak rozmanitě a přede tak stěgně we přírodě se obgewuge? Co gest to, co wšude a nikde, co tu w blesku, tam we zwuku, a ginde we změně barew a w lučebných pochodech z věčné látky napořád okolo nás se đabj a kmitá, jako sluhowé Hospodinowi?

Kdybychom na tuto otázku, která se každému mysliteli s obnowenau silau na mysl wjtrá, kdykoli gen něgakau událost látky před sebau máme, odpowjdati mohli, wjcebychom tji mohli o světle a teple, než nynj lze. Giž od časů Newtona, prawého otce světlozpytatelů, zanoprazdňowala zvláště přirozená powaha světla mnohonásobně neyhlubokomyslněgšj si'ozpytatele, a gak wůbec známo, vznikly dvě saustawy k wysvětlenj nesčislujých podiwuhodných úkazů: Newtonowa *theorie wyplýwánj* (theoria emanationis), a druhá Eulerowa *wlněnj* (theoria undulationis). Newton totiž hledj všechny úkazy wědecky zdůkladniti *přigetjm rownočárého*, Euler, Huighen, Cartes atd. ale *wlniwého* pohybowánj světla. Léta 1802 wyřekl Th. Young světlozpytecký zákon o wespólném aučinkowánj paprsků světlowých na sebe, když se křižugj; zaj pak následowně: *Kde dwa djlky téhože světla na rozličných cestách w témže směru, aneb we směru blížejcm se, do oka přicházegj, tenkráté neysilněgšj světlo dđawagj, když rozdjl rozličných cest gest mnohostj (multiplum) gisté délky **; neyslabšj světlo ale, když

*) Totiž $0, \omega, 2\omega, 3\omega \dots n\omega$, kde ω differencii cest znamená, kterau paprskowé urazili.

rozděl padá do prostředku částek mezotných *). Dotčená gista délka rozdělná gest dle rozličnosti čísl délky vln, barev světlových **). Z toho tedy patrno, že to vše na protité řadování světlových částic okazuge, kde gako na střelce magnetové neb elektrizované gehle na protěch (pólkých) sjla swjtijc sehnaná gest, w mezotnj prostore ale utuchla, tak že protě právě sešlé neywjce swjtj, méně prot a mezoť, a neyméně když mezoť s mezotj we světlových čarách se sešly.

Na tento důležitý zákon zakládá se nowá neyweyš pamětihodná nauka o světle, která pracemi Arağoa, Fresnela atd. neyobčegně rozšířena a obohacena byla. Průgew tak zwaného *spogowánj se páprsků* (interferentia lucis), kde páprsky světlové od zrcadelnj plochy odraženj a gistými uhly křižugjce se světlost zwětšugj, při sbjháň ale ginými uhly se přerušugj, způsobil nauce o wlněň auplně wjtězstwj. Přigimát tato, že wlnky světlové, sražugjce se chlumky světlovými ***) *wětšj* světlo dáwagj, ginak ale, sražugjce se totiž dolinkami světlovými, rozličně se zobogcňugj. Mnozj zpytatelé přigjmaj, že gakýsi aether světlohesaucj všude w přjrodě a i w prostere prázdne mezi tělesy nebeskými rozšířen gest, gjmžto světlo zrowna tak na wšecky strany rozširuge, gako wzduchem rozličné zwuky, gak to že zwukozpytu wúbec známo gest. Negen slunce a ginj wždy ančiniwj pramenové světla uwáděg dle gich náhledu a nauky onen aether w pohybowánj, nýbrž i giné přjčiny k. p. třenj, poznenáhlé rozechráť mnohých nerostnjch

*) Totiž: $\frac{1}{2}\omega$, $\frac{3}{2}\omega$, $\frac{5}{2}\omega$ — $n\omega$.

**) Z úkazů pozorowaných při ohybánj světla našla se welmi zewrubná udánj *délky* světlových wlnek, totiž

1 wlnka paprsku červeného	0,00002422	parjz. palce.
— — pomorančow.	0,00002175	— —
— — zeleného	0,00001945	— —
— — světlomodr.	0,00001794	— —
— — indikomodr.	0,00001587	— —
— — wiolového	0,00001464	— —

Neykratšj tedy wlnky má wiolové světlo, neydelšj červené.

***) O předmětu tomto welmi důležitém přježitě některé zprávy a pozorowánj chystáme, co přjspěwek k rozluštěň přjčin neznámých působenj pohlawnj rozdělnosti na twar těla zewněgšj.

látek, gisti lučebnj ode zhořenj nezávisnj pochodowé atd. Tak lze wodě vlastnost swjtěj aneb swěťylkugěj udělití, kusem leklé ryby; ano aučinek swěta zwětšiti lze roztokem soli u wodě, přidánjm však wjce soli opět oslabiti, a tudy rozředěnjm morské wody zase zwětšiti. Merotec Bolonský (baryt, Schwerspath) proslulý onjm šewcem, genž geg na wýslunj kladl, aby si gjm pak za tmy večernj pozaswjtil, pohlcuge w sebe swětlo, a wypauštj ge za čas opět. Množstwjslimeyšů (Medusae), čerwů, bliznoustek (pyrosoma = ohniwé tělo) atd., swjtěgj na moři široko daleko, aniž se na něgaké zhořowánj mysletí může. Dle oné nauky o aetheru wždy toho swjtěnj přjčinau gest wlniwé pohybowánj w aetheru způsobené tjm neb oným tělesem, o němž prawjme, že swjtj. Z této přjčiny, pak z důkazů hybeslownjch (phoronomie Kantowa), gimiž dokázano, že nic na smysly naše aučinkowati nemůže, co samo w pohybowánj se nenalezá, a z prawidel o ohybánj swěta, wjme že barwy hmyzů a motýlů, že barwy ptačjho pěrj w každém poletj gako barwy rostlin změňugěj se atd., nic giného negsau, než geště gemněgšj a takořka dušitěgšj průgewowé *pocitů* zwlášť *pohlawnjch*, tak že negen celý twar plodidel štirowých (hermaphrodites), nébrž i celý rostiwý život zwláštně *kostry zewněgšj* (skeleton dermaticam) welice paměti hodně přetwořen a orázněn se nalezá, a siice negen u sameček a samečků, nébrž i tenkrátě když w rozličném stárj se nacházegj. Zpytowánj toto sahá do oboru krásozpytectwj na přjrodninách wůbec, což opět nové gest pole pátránj posud zcela zanedbané a neoceněné. *) W dotčeném swětle koljsánj a wlněnj přjčiny na pohled nepatrné a záhadné dělágwj tu neywětšj rozmanitost swětlowan. Naše oko geště i od takowých pohybů dogjmáno býti může, kterj $\frac{1}{600000}$ djl palce měřj; ano rozličnými lučebnjmi zkauškami dokázano gest, že gsau geště mnohem kratšj pohybowé w aetheru a čerstwěgšj, kterj též swětlem gsau, ačkoli oko naše wjce gich widěti nemůže.

*) O předmětu tomto welmi důležitém přjležiť některé zpráwy a pozorowánj chystáme, co přjspěwek k rozluštěnj přjčin neznámých působenj pohlawnj rozdjlnosti na twar těla zewněgšj.

We smyslu oné nauky přijímá se negen, že jsou viditelné pohyby aetheru, když se stávají neodvisle od slunce a stále (wběc známých zřídél vyvinování se světla), nýbrž i jiné pohyby newiditelné, když způsobeni bývají oněmi těly nebeskými. Jiní silozpytatelé nepřijímají tu domněnku o vlnivém aetheru, považují světlo za význam nejvyšší rozšířivosti, jakéhokoli swjtíjeho tělesa, a v tom smyslu pravil důmyslný Ritter, že každé těleso takový stav na se vzíti může, v němžby swjtílo jako slunce. Za nynějších časů pronesl Oken novou světelskou domněnku, která vibrační domněnku nemůže zvrhnouti, ale ve mnohém napravit; praví pak: Světlo jest napnutý aetheru zpolarizovaného polárností slunce k oběžnicem svým. Světlo tudy není nějaká od aetheru rozdílná látka aetherem nesená, nýbrž aether zpolarizovaný sám, kterauž polárností tudy snad tělesa atd. odkysličovati může; vidění tedy jest odkysličování, a proto jest orgán pro *wesmír*. Zdá se sice, že tato domněnka něco nového powěděla: poněwadž ale neznáme vlnění električnosti, magnetičnosti atd., předce v celku, kromě podobnosti mezi oběma úkazy, nic není wysvětleno.

Srovnávaní úkazy světelské s úkazy u tepla zpozorovanými, nelze jinak, než i bezděky souditi, že objektivní příčiny obou negsají podstatné, nýbrž jen co do stupně rozdílné, a že úkazové tepla, aspoň tepla pohybuječního se kolísají aetherovým, jako světlo se stávají. Neboť světlo a teplo často současně v tomže tělesu dosti patrně se nacházejí, ano v sebe přecházejí, a podobá se velmi pravdě, že to, co nám lidem jen teplo sluje, jiným tvorům již světlem jest, jako někdo viděti může, ať ne slyšeti tetelení struny, jiný však slyšeti ať ne viděti, aneb obojí pospolu.

Z toho aspoň poněkud wysvětliti se dá, jak dravá zvířata ve tmavé noci, a zvláště ryby na dně mnoho mil hlubokého moře, viděti mohou. Světlo i teplo řídí se těmiž zákony; oboje pohybuje se v rovné čáře skrze vzduch a prázdnu prostoru, čerstvostí náramnou; oboje se dají lámati, odrážeti, zproťowati atd. Chcemeli všecky úkazy tepla pomocí vlnění theorie wysvětlowati, potřebí krušného počítání, do kterého posud jen Fourier a Poisson se pustili. Z toho pak, co se

sud vypátráno, zdá se, že úkazové tepla kolísáním *delších* vlnek se stávají, než jsme to u světla okazali; aspoň na domýšlenj toto přivádj ta věc, že teplo ve hranolném widmu (spectrum lucis) na červeném konci, kde vlaky jsou nejdelší, nejvíce pocítiti se dá, a odtud poznamená se zmenšuje, a že těleso u vysokém horku napřed červeně řávaj a při zmáhánj se v bílé řávenj přecházj atd. Všecy tyto věci ale nemaj ještě na čele svém rázu pravdy, který jim teprv jen pilná a pátravá budoucnost vtisknanti může.

Však od těchto povšechných rozjímánj přikročíme k činnosti jiných silozpytců, chtějce v krátkce pověděti čtenářům našim, že úkazové dwognásobného lámánj světlových paprsků odráženj *polarizovaného o ohnutého* velmi ostrovtipně obadáni byli. Bartholin v 17. stoletj podal nalezenj dwoglámavé vlastnosti Islandského vápence (Doppelspath), gegž nynj i u Prahy v pěkných kusech nalézáme, přjčintu, že pozděgi Malus dvěma dotčenými vápenci dwoglámavými polarizovánj světla a jeho zákony našel. Však postupem badánj svých též učenec našel, že k polarizovánj světla ani těchto hlaj vápencových nepotřebj, nébrž, že světlo i tenkrát se polarizuje, když padnuwši na vyhlazené tělo úhlem $35^{\circ} 25'$ djlem se odrážj, djlem ale těleso samé proniká, při čemž pak věděti potřebj, že když odražený paprsek od wnikagjeho úhlem 45° odstává, oba pak stejně silnj a světlj jsou. Ku pravidelněgšjmu pozorovánj těchto úkazů našel Seebeck zvláštnj *nástroj polarizowacj* (Polarisationsinstrument), gehož wýbornostj se našlo, že polarizowaný paprsek co do dlků na rozličných bocjch také rozličné má vlastnosti a dlkami téže vlastnosti k témuž boku směřuje, a tudy w čistých okolnostech buď lámati, buď odrážeti, buď skrze prozračné těleso prohnati se nedá. Fresnel a Arago našli dále, že polarizowanj paprskové se nespogugj (interferencj) křižugje se, tak, jako o obyčejných paprscjch jsme pověděli. Kromě Malusa ještě množství mistrů zpytatelských w tom oboru pilně a šťastně pracowalo, jako jsou Laplace, Biot mezi Francauzy, Wollaston, Th. Young, Brewster, Airy mezi Angličany, Seebeck, Tralles, Munke, Frauenhofer a jinj mezi Němci; a okazali tudy, že světlo, zawedeli se w roz-

manité okolnosti a stavy, celý neskončený svět neyweyš zanjmawých úkazů okazati může, ačkoli ono snad neygednoduššj wěc gest, . aspoň pro nás; neboť geště nikdo geho lučebné (máli gakau) slaučenosti neodkryl a nedokázal. Abychom štenářům tento neskončený svět úkazů gen trochu aspoň w oboru krásnobarewném okazali, prawjme, že Marx nás naučil znáti welmi krásné úkazy zpolarizowaných barwokruhů; že Biot obádal pohyblivé polarizowánj; Fresnel gjm tak nazwanau okresnj polarizacij (circularis polarisatio); že Seebeck a Brewster prwnj wynalezli, gakby se tělesům, genž we zpolarizowaném světle nižádné barewnosti neokazugj, tato vlastnost udělila (totiž, přistrčenjm něgakého rozpáleného kusu železa neb nahřené rtuti *), aneb presowánjm neb ohnutjm toho tělesa). Poněwadž ale toto zawedenj kruhobarewnosti nebylo stálé, hleděli geau se dopátrati prostředků ustálugjjejch, gež hlawně nalezli w rozličně kwapném ochlazenj rozpáleného skla, w rozličném položenj geho w nástrogi polarizowacjm a w rozmanitém obraušenj a w rozličném zewněgjm twaru takto ohlazených těles. Zde se nám opravdu celý nový čarowný svět přerozmanitých barewných obrazů před očima střjdá, gež nižádné kolibrj, ragčj, neb pawj peřj wšj swau krásau nápodobiti, tjm méně nahraditi nemohau.

Mezi neyprospěšněgšj události náležj mnohonásobnj úkazowé *omybánj swělla* zawadcejho o rozličné hrany a powrchy těl neprozračných. Grimaldi 1665 prwnj tyto pochody swětelské pozorowal a wyšetřil; což wše Frauenhofer a Parjžská akademie welmi rozhognili nowými dodatky.

Neméně hogné na následky bylo zkušenj Frauenhofrowe, gjmž se obgewilo, že hranolem nabytý obraz sedmibarewný pod zwětšugjcm sklem *kolmo stogjcej černé čáry* okazuge, a sice w pravidelném sledowánj se a wzesilňowánj, což ná koljowé uzly swětlowych wlnek okazuge. Fresnel obyčegným

*) Gak teplo k. p. z rozpáleného kusu železa do kusu skla studeného postaupně wniká, tak w tom skle, pomocj nástroge polarizowacjho, s rozhránan rtutj uprostřed w kruzjch se spatřuge wrstewné rozširowánj se barewných *prauhů*, co u wálců skleněných.

swým ostrowtipem pokusil se všechny tyto úkazy podrobiti počtu. Úkazové ohnutj též podlé nauky o wlněnj se považugj, gakožto podlé nauky, která gediná všechny swětla způsoby a úkazy dokonale wyswětliti může. Poslednj welká w tom oddjlu uměnj práce náležj Schwerdowi, který negen Frauenhofrowy zkausky rozmnožil, nébrž i přjčiny poslednj každého gednotliwého úkazu výborně wyswětlil, tak že dle formule z wýmyslu udané, vždy žádaucj výsledek pro každau přípádnost počtem naleztí se může. —

Konečně potřebj geště promluwiti o dwau naukách fysických, které ačkoli pozděgi obádané, než nauka o swětle, přede pro tuto nauku negen swau welikau podobnostj a názornostj gsau velmi pamětihodné, nýbrž i mnohá pravidla a úkazy swětelské wyswětlugj a ztwrzugj. Mjnyme zde totiž nauku o *wlnicjm se pohybowánj tekutin* a o *zwuku*. Bratřj Weberštj, Ernest a Wiljm, sobě hlawnj zásluhu o zákony a wyswětlenj wlnicjch se *tekutin* zjiskali *). Shotowiliť si k tomu ojli dosti dlanhá, hluboká a co neymožněgi anzká skleněná koryta, w nichž přjmjšenj nerozpustných barewných, s wodau stegně těžkých, práškowých djlků z elliptickeho (*schodnicowého*) pohybowánj těchže djlků sauditi mohli na stegně chowánj se prozračných wodnjch částek, gakož i na změny onoho djlkowého pohybowánj při *křížowánj* a *ohybánj* se wln, což w hyperbolách a rozličných čárách kolmostogjcjch a wodorowných se děge, gakož i na zákony *stogátého* a *postupugjcjho pohybowánj*. Odkrytj tato welikého a co do gednotliwých částic wln nenadálého swětla poskytla zpytatelům zwuku, swětla, tepla atd., genž též tekutinami ač pružnými čili stlačitelnými gsau, což u wody nenj. E. F. Chladný **) stal se zakladatelem *zpukozpytu*, gehož zákony z ohledu rozšiřowánj, odráženj, koljsánj podélného, přjčnjho a okresnjho, z ohledu zwučenj strun, desek, pjšťal a trub, gakož i figur zwukowých (Klangfiguren), každého člowěka wzdělaněgšjho welice zaugjmati musj. Konečně Wheatstone swau ladcej wi-

*) Wellenlehre auf Experimente gegründet. W Lipsku 1825.

**) Traité d' Acoustique par E. F. Chladný. W Pařži 1809, což z geho prácj hlawnjm gest spisem.

dliškau (Stimmungabel) odkryl i polarizovánj zwukowjch wln, což zpytatelům polarizovánj swětla welice whod přišlo, a podobnost přirozené powahy tekutin, wzduchu a newážitelniny (Imponderabilien) wábec-důkazy dowršilo. Chladnému statně gsau po boku stáli Laplace, Lambert, Poisson, Tralles, též bratřj Weberštj, we fysiologickém sluchozpytu pak hlavně náš Purkyně, Munko, Savart atd. pracowali.

Obrátjmeli na konci tohoto pogednánj geště gednau zřetel na staw nyněgšjho silozpytu, na geho stránku krásnau a plnau žiwota, gakož i na stránku dotčených poblanzenj geho, předce sladká naděže mocně nás zaujmá, že co zuna gest, zunau zůstane, dále se nerozptýlj, ano i u vlastnjho národu zahyne; co však gadrněho a ryzjho, tisjceré owoce nám i potomkům ponese. Každá nowá silozpytecká událost, každý zákon, gegž wěda wyboguge, nosj we swém lůně negen ajmě k nowému wěděnj, nýbrž i často-netužený poklad tisjcerých užitků a požehnánj. A hle to gest ta nádhernost a neustálá zotawugicnost pro umělené přjrodnj zpytatele, že gedn stawj pro bratra druhého, že všickni kolem si ruce tisknau, gako někdy Zábog s bratry swými, a zotawenými silami proti wogskům temnostj wědeckých ku předu kráčegj, pokud gim gen dechu staťj. Kdo přjrodu gen trochu seznał a gegj wraucej a prawě kněze, dwau a wjce srdcej si žádá, a sto rukau a oťj, a peněz a bratrů pomocnjků, pauze gen proto, abychom w ehromné této božj biblj čjsti a wykládati si a w užitek obrátiti mohli djlo neskončené dobrotiwosti a všemo-hauncnosti pána a dobrodince našeho. Tjm se zdůstogňugj naše pomysly o Bohu, o duši, o ctnosti, o lidskosti atd., tjm *newyhnutelně i obor ctnosti ušlechtilegšj* nám se ohgewuge; neboť gako w duši našj strana poznáwagjej, cjtěj a výkoná od sebe neoddělitelny gsau a býti magj, *tak i wyššj obor prawých wěd newyhnutelně do wyššjho oboru citů a ctnosti uwáděti musj.* Pohledme gen na žiwot a spisy Newtonowy, Laplacowy, Jussierowy atd., a s úžasem spatřjme, že w citech a gednánjch swých co angelé se wznášegj nad oborem našeho každodennjho ctnostného žiwota. Nenj zde mjsta, uwesti gegich spisnj záuěrky, kde dawem se walj wýlewy gegich citů, newzdělancům zhola neznámých; aneb uwesti ge-

gich obětí vědecké, podstaupený ohromných namáhání atd.; což ale swau dobau učiniti neopomineme. Z toho tudy patrno, že beze vzdělání theoretického, nelze i w krasocitu a ctinosti pokračowati. Kdo za našich dnů vědy a umění geště za nepotřebné ku pokračování we ctinosti pokládá, w ohromném, gednostranném, obyčejně sebe a swau leniwost omluwačném bludu wězej, neboť newj, že děgepis člowěčenstwa a mrawozpyt zná i *swědomý bludný*, i všecky geho hrozný následky, a že toto gen důstognějšimi pogemy nášj moci poznawacj naprawiti se dá. A konečně kdo z nás chce býti mandregšjm nad Boha, genž i poznawacj k patrání přeschopnau stránkau duši naši opatřil, a za newyhnutelného předchůdce našeho cjtěcjhо a výkonného gednání ustanowil? Či máme raděgi pátrati w tom, k čemu nám sil a wloh nestačj, zanedbáwagjce stránku, kde tolik neskončeně schopných smyslů stáwá? Kdo z nás na vždy odwrhl nůž, gjmž se gednau neb wjcekrátě byl pořezal? Kant, Hume, Lullius, schytralosti sofistů, a logika užj nás, a každý snadno o tom se může přesvědčiti, kde w pátrání našem smyslowém, rozumowém a umowém nemožnostj, negistot a břitew stáwá, o něž se tudy pořezati opatrným nepotřebj. — Dostáti však se musj *pewně* i wšestranně cjlj našemu, třeba by celého swěta bludy na lebku naši se sřjtili.

(Násl. 3. Lučba.)

4.

Hrabě Leopold Berchtold,

Howard západnjch Slowanů.

Dle R. U. od F. Kampeljka.

* * *

Památka tohoto muže w letopisech mravné vzdělanosti jako hvězda prwnj třídy se skwěgjcjho zasluge mezi Slowany, gimž on náležel, tytýž obnowowána býti. W českém gazyku prwnj genu poctu přinesl Bohuslaw Tablic we swém Lidomilu, we Wacowě 1813, wděčné památce gehu připsaném. Onehdy Wěnc. Swoboda epickas o něm powěst Dra. Weissenbacha w Přjloze ku Kwětům 1837. 6. dubna čisl. VII. s krátkým obgasněnjm sličně přeloženau Čechům podal Třetj budiž přjtomný něco aupněgšj žiwotopis, kterémuž w našem Časopisu mjstečką rádi přegeme.

Redakcj.

* * *

Geniálné hlavy, slawné muže w oboru uměnj a wědectwa, slowútné wogenské wúdce a důwtpné státnjky máme společně s ginými národy; ale mužem welkého ducha a plápolagjcjho srdce láskau pro blaho a štěstj lidské, genžby negen slowem, ale šlechetným činem wšady napomáhal, gaa okrasau člowěčenstwa, gako hrabě *Leopold Berchtold*, málo národů se honositi může. Nám Slowanům dopřáno, takowého muže za našeho rodáka počjtati; w Čechách narozeného Morawa družná ke swé ozdobě wychowala. Ačkoli činy tohoto slowútného muže weřegnými listy a žiwotopisy po weškeré Europě známé gsau, dogista gegich opakowánj w našj milé národaj řeči, nebude gemné mysli a dobré duši newhod, pro posilněnj a následowánj we šlechetnosti.

Leopold hrabě Berchtold narodil se 19. čerwence 1759 we Stráži (Platz) w Buděgowsku w Čechách. Nebe darowalo geg rodičům Prosperu Antonjnowi Berchtoldowi, a Theresii, swobodnici Peterwaldské na Peterswaldu, panj na Buchlowě, widowě po Otislawu z Kopenic. Zárodek dobrého, krásného a wznešeného, prozřetelnostj rodičů do gemného srdce za dětinstwj wštjpený, rozwjgel se už w geho pacholetstwj tak zdárně k ozdobe člowěctwa, že potom w sje mužné neykrásněgšj owoce plodil.

Prwnj geho učitel Jeronym Artzt, piarista, zděláwal geho ducha, pozorna geg čině na všeliké utrpenj lidské; tjm rozplamenil giskru nebeské lásky ke člowěčenstwu, že utěšilem nešťastných a dobrodincem se stal w utrpenj postawených. We čtrnáctém roku giž k filosofickým a juridickým wědám se oddal, které djlem w Olomuci a djlem we Wjdni dekončil, a s takowým pokrokem i pochwalau, že 1773 bakalářstwj, 1774 doktorstwj dosáhnul. Obohacen gsa mnohými wědomostmi, staupil hrabě Berchtold do služby státnj neyprwě ku kragskému Olomuckému úřadu 1775, by se cwičil w úřadowánj, roku 1779 za kragského w Gjhlawsku zwolen, proto že se wyznamenal horliwostj w powinnostech a důwtipnostj we swém úřadowánj. Pozděgi přestaupil ku ģubernium a úřadu obchodnickému w Terstu (Triest), kde se wyznamenal wědomostmi w oboru obchodnickém, a swoge uměnj rozmnožiw, co se obchodu welkého po swětě týká, welmi promyslným se ukázal. Ale gakási neodolatelná žádost poznati dobro a zlo, blaho a bjdu lidskau, rozmnožowati dle sly prwněgšj, posledněgšj wšady menšiti, pudila geg do širého swěta; wšady chtěl trpjcmu člowěčenstwu s potěchau úlewu zgednati, wšady bratra pomoci potřebgjcjho nalezage, gemu bratrsky radau a činem napomáhati, wšady pramen dobra a zla lidského poznati, a takorķa tworcem býti dobrých a šťastných lidj. Gem sice scházal všemohaucj žiwel, bez něhož naše žádosti a túžby w niweč se rozplýwagj, toliž bohatstwo — ale pewná wůle šlechtného hraběte blahost wšady rozšiřowati; w geho geniálnosti mocnau podporu nalezla, a co mu náhoda odepřela, hogně dopřály šťastné promysly. Důležitě záležitosti w obchodu pro welkobchodnjky razily mu cestu dalekými kraginami přes šjré mo-

Je ku bratrowi na sewern, ku bratrowi na jih, odhaliwše mu oponu šjrodálného gewiště pro geho požehnané a blahoděgné činy. W zimě roku 1780 — 1781 nastoupil swan prwnj dalekan cestu, geg po Italii weškeré wedaucj. Přišel do Benátek, Milána, Turina, Florence, Řjma, Neapole, Palerma, Messíny, wystoupil na sopky Vesuv a Aetnu, s gegichžto výšky geho libý genius wrozlehlém prestranstwj na sjdla lidská zrakoma lásky zjrage, vlastnj přjsahau ztvrzené předsewzetj we swém gemném srdci zase obnowowal „*swoge weškeré žiwobyťj ku blahu člowěčenstwa obětowati*“, a Swrchowaný we záhvězdj wyslyšaw geg, činům geho požehnáwal. Pomeškal také na skalnatém ostrowě Maltě, na Kretě, ostrowu staroslawném. Gsa pozorliw na všechno, čjm se blaho podporujc upewňuje, gakož i na to, co ho mařjc hněbj, zaznamenal sobě wše pro budaucj upotřebowánj. We Florenci byl hrabě Berchtold od welewěwody Toskanského a potomnjho cjsaře Leopolda II., uměgjcjho ceniti snahu našeho lidomila i prawého šlechtice, ke dworu pozwán. Welewěwoda bawil se s mladým hrabětem, wyzwědage z něho všechny zkušenosti, gakby se na polo mrtwj zachowati a křsiti mohli, i o giných předmětech, týkagjcjch se blaha lidského. Na znamenj úcty, pozornosti a powzbuzenj, aby we swém předsewzetj a snaženstwu neustáwal spolubratrům užitečným býti, udělil mu wěwoda štěpanský řád Toskanský. W rokách 1783—1786 procestowal z toho samého čistolidského aumyslu (aby sobě známostj nabył, gakby se blaho lidské upewniti a všechno hrozjcej nebezpečj odwrátiti mohlo) weškeru Francii rozličnými stranami, od Marsilie až ku Kaletům (Calais), od Hünunga až ke Brestu. Následugjcj tři roky cestowal we Britannii, pomeškaw polowinu toho času w Londině, kde všechny dobroděgné a užitečné ústawy prohljdage náležitě poznáwal.

Aby na geho dalekých cestách učiněná pozorowánj a zkušenosti také giným prospjwaly, sepsal knihu w roce 1789 we dwau swazcjch gazykem anglickým (mlužil a psal esmerým gazykem) pod názwem: „*Essay to direct and extend the inquiries of patriotic travellers*“ — obsahugjcj w sobě geho vlastnj zkušenostj sebrané a wybrané předpisy, opatrnosti a wýstrahy pro cestugjcj w dalekých kraginách. Snažil se spisy

cenné Tothergillowsy a Popowsy gednagjej, gak se na polo mrtwj zachowati a křjsiti magj, rozšiřowati. Společnost k zachowánj nešťastných w Londině ctila snahu lidmileckau našeho Berchtolda, přigawši geg tak slawně a dworně, gakož nižádného Slowana a cizince wúbec nectila. Nebo přišedájmu po prwe do sboru roku 1789, společnosti lidmilecké (human society) powstali všichni údowé, mezi nimižto princowé a lordowé anglietj byli, ze swých sedadel, aby šlechtnému Slowanowi swau úctu prokázali. Tato společnost zwolila geg za úda, kde welmi aučinliwým gsa, neustále o retowánj a zachowánj na polo mrtwých, udušených, utopených, oběšených a giných, okamžitým nebezpečím zhynulých se staral, zbjrage sobě zkušenosti a ponaučenj, gakými prostředky by takowj nešťastnjci zkrjsiti se mohli. Od něho wymyšlen penjz, wúbec také w Německu a západnjm Slowanům známý, s důwtipným nápisem: Lateat scintillula forsan (zakrytá by snad giskerka byla),

Rokem 1790 odebraw se hrabě Berchtold do Hišpanie, procestowal všechny kraginy tohoto rozlehlého králowstwí. Po desednutj na trůn Františka cjsaře I. spěchal náš šlechtný Berchtold do Portugal a na Kanárské ostrowy. Swé dalšj zkušenosti oznámil portužálským gazykům we spisn • Wljdnosti (Humanitas) w chowánj se ke člověkům a howádkům. Po mnohém potýkánj a wálčenj proti předsudkům i w neywyššjch stjdách společnosti lidské, bylo mu doweleno tento poučliwý spis we králowské dwornj kněhtiskárně wytisknauti, a několik tisjc wýtisků zdarma rozdati. Nedlanho potom sepsal, w roku 1791, když strach a hrůza za žiwa pohřbenu býti, welikého stupně mezi lidmi dosáhla, krátký nawod, gakby se gakýmkoli způsobem do zdánliwého umrtwěnj wpadšj křjsiti dali. Postaral se, že tento spis do všech teměř žigjcjch řečj přeweden, tištěn, a mnoho tisjc wýtisků na mnoha mjstech po kraginách zdarma rozdáno bylo. Kde sám swau zkušenosti wystatiti nemohl, ze swé znamenité magetnosti, kterau ne sobě, ale člověčenstwu přiwlastňowal, přispjwával, cenné otázky dāwage. Do francauské řeči přewedený swóg spis rokem 1792 národowému sboru w Paříži podaw, byl od něho slawně cten a wyznamenán.

Mezi roky 1792—1797 pudila plápolawá láska čisto-

lidská našeho šlechtice do vzdálených dílů světa, by tam blaho také rozšiřoval; Asii, Afriku v nesnázích a samém nebezpečí procestoval. Na moři, které čtyricetkrát čtyřikrát rozličnými stranami na korábě progel, neyprádjími bauřemi byl zmjtán, po kraginách nákažlivé nemoci, sápwá zwř, wraždějci záhubau mu hrozili; ale božská prozřetelność wyprostila geg ze wšeho protiwenstwj.

Roku 1795 procestował kjši tureckau w Europě a w Asii, zwláště tjm úmyslem, aby prostředky nebo léky proti moru neustále tam lidi hubějmu wynalezl, pozorujc tuto nemoc na blizku, klada hráze gegj strašné záhubě. We Smyrně, w Aleppu, kde neykrutějšj mor co zlá saň žiwot lidský drtil, do morowých nemocnic tento podnikawý muž westaupil, a stal se posluhowačem u nemocných, aby děsný mor takorķa w kolebce pozorowati a tamnějšj národy newzdělané přeswědčiti mohl, že třenj audů olegem mocně chránj před nákazau morowau, za kterýžto prostředek genom gemu Europa děkowati má. Také skutečně tento wúbec oznámený prostředek mnoho tisjc lidj před nákazau a smrtj uchował, a posud geště uchováá.

Koncem března 1797 wrátil se hrabě Berchtold ze swých dalekých a nebezpečných cest, kde téměř každý kročeg činem šlechtěným čistolidské lásky byl poznamenal, Cárohradem, Sedmihradskem, Uhrami do Morawy. W téžze roku zasnaubil se s dámau z brněnského ústawu pro šlechticny, s Johannau hraběnkau z Magnis, ze kterého manželstwj dwa synowé, Sigmund a Antonjn, se narodili. Zemřelá 45ho čerwna w roka 1808 geho matky sestra, Eleonora panj Peterswaldská, swobodná panj z Peterswaldu, učinila geg dědicem swé znamenité magetností, ku které staré panstwj hradu Buchlowského a Zděrawice we hradišském kragi náležegj. Do hodnějšjch rukau nemohla tato magetnost přigjti, nežli do Berchtoldowých, který toto dědictwj gako něgaký dar uznáwal, aby njm bjda lidskau umenšugjc, blaho člowěčenstwa pewněgi zakládal. Wěru upřjmným srdcem se wynasnažował, aby tento šlechtěný účel uskutečnil. Založil lidmřecké společnosti w Brně a w Praze, které wšemi prostředky za swé penjze opatřil, gichžto k zachowánj nešťasnjků a ke wzkrjšenj na polo mrtwých po-

řebj. Lidmilecký spolek se w Brně w dawu časů bohužel neudržel. W Praze wystawěl swým nákladem dům na pravém břehu Wltawy pro tamnějšj dobročinný lidmilecký spolek; gediný we swém způsobu w rakauském cjsarstwj. Tato společnost asi 200 na polo mrtvých zkrřsila. W cjsarstwě žádný ústaw nepowstal, nic dobrého weřegně se nestalo, že hořby náš opravdowý šlechtic přjmo nebo nepřjmo aučastným se byl neučinil. On neyprwě očkowanj djtek w rakauském cjsarstwě a w Německu rozšiřowal, ano i sám na swých panstwach u swých poddaných to provozowal. Byl podpůrcem nuzných rodin, sirotků a všech spolků lidumilowných.

W roku 1800 složil, gak o tom geho psanj ožnamuge, we vlastenském dennjku (patriotische Tagblätter) pod gménem Filon gistinu 20,000 zl. do sboru dokonalých mužů, žádage, aby tuto summu, kterau, co na wenku žigjej šlechtie na swých statkách za rok uspořil, člowěku duchem wynikagjcjm darowal, gehož dušewné působenj chndobau utlačeno gest. Tisje zlatých určil tomu, kdoby neylepšj knihu wljdnosti sepsal; ano i zamýšlel na pražské universitě zaraziti učitelakau stoljci člowěcké lásky a ústawů dobročinných pro zachowánj nešťastnjkůw. Gemu máme děkowati za tabulky wšelikých prostředků, genž poučugj, gak se zachowati magj na polě mrtwj a gak se hogiti mohau ode wzteklých psů pokansanj, w nichž takowj nešťastnjci vzdáleni od lékařů poradu wzjti a předepsanými prostředky se zlěčiti mohau, gakož i tabulky o wšelikém neštěstj wesničanu a řemeslnjku hrozjcjm, s udánjm prostředků proti němu. Takowých tabulek million wýtisků zdarma rozdělil. Podobným spůsobem rozesjlal zdarma spis, který prostředky a upotřebowánj udává, gakby lidé z gakéhokoli nebezpečj žiwota, n. p. při ohni, powodnjeh atd. zachowáni býti mohli.

Na swých statkách všestranně působil, z celé duše své
gemné, jako slunce paprsky svými všady, kam genom pro-
rážej, světlo s teplem rozšiřuje, tak náš šlechetný Berch-
told všady, kam genom svým ramenem a zrakem dosahoval,
dobrodějně dary rozdával, okazoval se jako angel mjrů a
požehnánj v chalůpce nuzného a v obydlj bohatého, utiši-
vánek zastavil prolewnánj slzj, wygasnil bolem a protiwen-
stwjm zatemněnan mysl. Podněcował své poddané k pilnosti a

prácowitosti, gakožto ku prawému základu prawé blahosti na zemi. W roku 1801 zarazil we městčku Buchlowicjch swým nákladem školu, starage se o to pilně, aby z djtek gehu poddaných bohabognj, dobrj, umělj a užitečnj lidé dokonalým wyučowánjm se stali. Wywoliw swůg na wrchu postawený hrad za obydlj, postaupil swůg pěkný a prostranný na aupatj postawený zámek ke všeobecné nemocnici, do njž každý laskawě přigat byl, kdo lékařské pomoci a obsluhy potřebowal. Platil lékařům a obsluhowačům nemocných, obstarával léky, pečugjc bratrsky o vše, čeho k pečliwé obsluze a hogbě nemocných potřebj bylo. Ustanowil kněžj, genžby trpjcem uřechau, a umjragjcjm pomocj přispjwali. Na všech cestách gehu panstwj tabulky wystawené churawým cestowatelům okazowaly, že w zámku postaráno bude o zhogenj a obsluhu chorobných. Každý churawý odkudkoli přišedšj bez rozdjlu náboženstwa samaritánskau láskau přigat byl, po uzdrawenj odcházegc nic giného neplatil, nežli že rukau dánjm připowěděl, že podobnau laskawostj prwnjho chorého wšj pomoci zbaweného se ugme, pečugjc o gehu uzdrawenj. Takowým spůsobem šlechtný hrabě i giné zawazowal swými dobrými činy k aučinliwé lásce ka bližnjmu. Když rokem 1805 — 1806 w Čechách drahotu neanredau powstala, hrabě Berchtold, gsa prawým a aučinliwým vlastenceim, hned se okázal w Krkonošských horách, kde nauze a bjda w neywyššjm stupni lidí trápila, gako angel strážce mage s sebau mnoho wozů obtjžených potrawau ze swých panstwj; mimo to znamenitau summu peněz ze swé pokladnice ku podpoře těchto ubožátek obětowal. Cestuge po řjši rakauské, we hlawnjch městách bohaté a wznešené lidi o přjspěwky pro tyto nešťastné žádal, a šťasten byw (a kdoby mohl takowému šlechtnému muži odeprjti?), w několiku týdnech 64,673 zl. sebral. Za tyto penjez nakaupiwšjmu žila i giné potravj ze vzdálených kragin, poštěstilo se gehu otcowské péči mnoho těchto ubdých horáků od hrozně smrti hladem uchowati. W roku 1808, když se zemská družina (Landwehr) spořadowala, a všichni schopnj mužowé se ozbrogiwše, do pluku se wřádili, dychtiwostj hořjce pro náboženstwj, samostatnost, pro národnj čest, pro swého milowaného ejsaře a krále bogowně se setkati, postawil se hrabě Berchtold, roznjcen swých předků

udatnostj rytířskau, w čelo co major a podplukownjg gednoho pluku družiny této, který z geho panstwí a z okolj sebrán byl. Geho Milost František cjsař dobře znage weliké zásluhy šlechtěného hraběte o trpěj člowěčenstwo a vlast, zwolil geg na důkaz geho neyvyššj spokojenosti za komanděra řádu Leopoldowa.

W čas wálky roku 1809 tento šlechtěný hrabě neykrásněgi ukázal prawé měšťanské smýšlenj a vlastenectwj. Nemaweně aučinliwým gsa, zbíral přjspěwky pro raněné bogownjky a pro obýwatele wálkau, ohněm, drancowánjm schudlé oných kragin, kde bitwy a porážky zůřily lidskau krew prolěwagjce. Do nemocnice na geho panstwí přigaw všechny raněné bratrskau laskau ge obsluhowal. Statečným bogownjkům w bitwě u Asperu 21. kwětna 1809 ranami pro vlast a wladaře poseřtým, obětowal w čase přiměřj, když wálka nezůřila, všechny hodiny we dne a w noci, neodcházeg ze sálů nemocných, až geg lazaretská zimnice zachwátiwšj (o žel!) usmrtila. Zemřel k zarmaucenj swěho národa i člowěčenstwa 26. čerwna 1809 w 50tém roce stářj swěho, slaužiw trpějmu člowěčenstwu a swě vlastní, nedaleko hradu Buchlowského w lázeništi Smrdawce.

Národ, vlast, poddanj, rodina, všichni w něm ztratili laskawěho otce, weškeré ale člowěčenstwo šlechtěného dobrodince a lidmila w něm želelo. Gemu vlastj byl celý swět, kragany celé člowěčenstwo; předce však vlastencem byl horliwým, starage se o žest, sláwu a blahost swěho národu, a nešetře w tom žádných obětj nikde.

Stoletj mordů a wálky hrudu na zesnulého wrhlo, aniž giných k následowánj šlechtěných geho činů powzbudilo. Národ britanský ctj swěho Howarda pomnjkem we swém národujm Pantheonu, a w našich vlastech cizotau zmámených ani tabulka mramorowá neohlašuge potomstwu šlechtěného Berchtolda! — Až snad národněgšj duch mezi námi se rozwine, pak přjkładem a obyčegem statných předků nesmrtelnost a sláwu prawých šlechticů našjm srdcem a mužným činem pogewjme, co prawj potomci sláwy gegich; nebude pak snad balwanů mramorových potřebj, genžby hlásagjce welké, dobré a krásné činy dědů,

k životu činlivému nás powzbuzowali. Však naše malatnost a ocháblost welmi nám k tomu vzdaluge náděgi.

Mjsto soch a mramoru za pomnj k toho šlechetného Slowana, stog zde čin gemného lidmila k následowánj, který w letopisech člowěčenstwa co záře se skwj.

We přjměřj roku 1797 morawský legion — tenkrát se stáwagjey neywjee z otců — byl na hranicjch česko — rakawských rozpuštěn. Bez peněz gda do domowa, klamán we swém bezdůwodném domněnj, hogňau odplatu po skončenj dosáhnauti, neobyčegně cjtiv sjlu swau, kterau wezdy zbraň a množstwo surowci dodáwá, snad i také wráworawé podnapitj, gemuž se člowěk méně vzdělaný w takowé době rád oddáwá, dowolila si tato tlupa řečj a činů, genž se gakémusi odbognictwj podobaly. Proto ozbrogenau sjlau obklopená zbroge zbawena byla. Půwodcowé pohnáni bywše před wogenský saud, na hrdle odsauzenj katowým mečem usmrceni býti měli. Berchtold z Karlowarů se wrátiwšj, ode dwau přátel zagjkawau řečj geště před bránau města Brna dowěděl se hrozné nowiny, že pozegťj šedesáte otců na lešenj mečem odpraweno býti má. Hrůza progala srdce šlechetného hraběte strašným tjmto năwěštjm! Ale prudká tůžba lidi retowati, která geg do Smyrny a Aleppa, kde strašný mor zuřil wedla, rázem gako blesk se wyskytla we swé sjle. Wtlačiw přátelům wáček peněz a swé wěrodatné listy do rukau, spřjsahau do prsau žádal gich, by wše nasadiwše, poprawu zadrželi, aby času k wyswobozenj zjskal. Okamžitě spěchal do Wjdně, nesleza ani s wozu, tak prudkau poštau, že několik koňů padlo. O půlnoci přigel do dworského paláce. Od komornjků, službu zastáwagjeych uslyšel, že cjsař už dvě hodiny spj. Ztracená doba 60 otců usmrtj. Ale dvě panj, z nichž každá korunu měla i korunau byla, muže, gehožto srdce a gméno gak u dwora tak we chyži známé bylo, dowedly k posteli panownjkowě. Zbudiw geg, řekl: „Mocnáři! přicházjm co wyslanec od šedesáti ubohých poddaných, gichžto život od tohoto okamženj záwisj; zeytra na lešenj zemrau.“ Uleknut skočj milostiwý panownjk, otec František z lože. Nynj padna na kolena šlechetný hrabě, ohniwau řečj, gakowá genom z tak gemného srdce přigjti mohla, obměkčj cjsaře razem, že tento hned důstognjka od tělesné stráže s listem oznamugjcm „mi-

lost“ do Brna poslati spěchal. Ale gjzdu s milostj na lešenj, slawněgšj, nežli kdy skwostný wgezd wjtězowý do staré Rómy, nechťel Berchtold nikomu swěřiti. Dostaw pečet milosti z rukau milowaného cjsaře, rychle spěchal ku Brnu, a práwě přigel na poprawišťe, když už prwnj hlawa mečem padnauti měla. Zwolawšjmu „Milost!“ šedesát otců z mrtwých gako powstalých plakalo slzu djky na ruku oswoboditele swého; a třidcet tisíců djwagjcch se na udalost tuto poklesnulo na kolena, wděčně zaugatých bleskem vyššj gestoty, a slawně slawil genius člowěčenstwa, národa i vlasti a dobrého mocnáře tuto ho dinu milosti. Gest gaká duše, genžby se při odblesku takého činu nerozpływala?

5.

Rodinné mince a medalie domu rožmberského w Čechách.

W Čechách máme mnoho tak nazwaných rodinných mincj. Některé české rodiny mjwaly také zvláštnj wýsady od swých mocnářůw ku práwu běžné penje bjti, totiž páni Rožmberští, hrahata Šlikowé a Albrecht z Waldšteina gako knjže Fridlanský. Od giných máme gen medalie a tak nazwané početnj ěroše měděné, které pro zvláštnost někdy též gednotliwě w stříbře raženy býwali, a poněwadž se to málo kdy stáwalo, takowé stříbrné početnj ěroše welmi wzácné gsau ¹⁾. Počnem oddělenj toto českých mincj řadau Rožmberské gakožto neystaršj české rodiny. Tento rod gakož i mnozj ginj s německým gmenem, gež neywjce w třináctém wěku od tehďáž wnowěwystawených po německu nazwaných hradůw přigali,

¹⁾ Že tyto měděné penje k žádné giné potřebě raženy nebyli, početnj ěroše panůw Rožmberských, knjžete Fridlandského a Hanuše Angera, kdežto nápis wýslowně wykazuge, a některé průpowjdy, gako k. p. OFT RAITEN MACHT GÜLTE FREYNDSH. ne bez důwodu na to wedau. Držitelé statkůw na způsob komory české pro swé důchody a kanceláře, poněwadž to při tehdegšjm způsobu aučtowanj potřebno bylo, dáwali si takowé ěroše dělati, se swými znaky, gmény a průpowjdkami neb hesly, a kterého statku též spoludržitelkau manželka byla, po spodnj straně mjsto průpowjdy neb hesla i gegj znak a gméno wyraženo bylo. To dalo také některém milownjkům numismatiky příčinu k domněnce, gakoby tyto měděné ěroše k sňatkům na památku raženy byli.

gest prawý český rod. Tehdáž se gěště Wjtkowici nazýwali, a gewj se s růžj w znaku, pročez se také po česku „*Páni z Růže*“, latině „*de Rosis*“ gmenowali. Pozděgi se dozvěděli, že we Wlašjch gakýs rod „*Ursini de Rosis*“ se gmenuge, i učinili k nim otázku, zdaž s nimi spřjzněni negsan, neboť při vzniku heraldiky w čtrnáctém stoletj panowala takowá slabost, šlechtický půwod netoliko od Řjmanůw, ano od samých hrdin trojanské wálky odwozowati. Kdyby Rožmberštj ney-znamenitěgšj a neymoženěgšj rodinau w zemi nebýwali, kdo wj, gestliby se k gich přjzni wlašj Ursini tak wolně býli přiznali, k nim posly swé poslali, a ge pozděgi sami nawštjwili? Takowé přiznánj nezakládá ale, aspoň za našich časůw, spřjzněného krewnjho původu, bytby i magestáty králowskýmj pozděgi stwrzeno bylo. Aučel náš ale nenj zde rodoslowj Rožmberské, nébrž popsánj a wyobrazenj gegich mincj a medailij.

Giž za krále Jana Lucemburského ryžowánj zlata panu Petrowi z Rožmberka zastawena byla ²⁾. Když se Hory Kutny w moc Husitům dostaly, udělil Sigmund Oldřichowi z Rožmberka práwo dle obyčegně střjže a zrna k raženj zemských běžných peněz ³⁾. Též práwo wygednal sobě i Jan z Rožmberka 1468 na králi Giřjm z Poděbrad ⁴⁾. Gestli to práwo ale Oldřich a Jan wykonáwali, gěště na gewě nenj, neboť od cjsaře Sigmunda mimo u Voigta wyobrazený a popsaný groš pražský ⁵⁾, žádné mince české neznáme, a mince

²⁾ Rosenberské kroniky krátký a summownj wýtah od Wáclawa Březana 1609 w Časopise českého Museum 1828, swazek 4tý str. 46. a hraběte Šternberka „*Umrise einer Geschichte der böhmischen Bergwerke. Prag 1837*“ djl 1ho odd. 2hé st. 16. a w témž „*Urkundenbuch* str. 70, 71 a 72.

³⁾ Wiz na to listinu u Voigta „*Beschreibung böhm. Münzen. Prag 1772* djl II. str. 218, a žprávňegi a wěrněgi Sternberg's Umrise, *Urkundenbuch* str. 107., též Hormayr's Archiv 1826. 23. Januar: „*Sigmund ertheilt Ulrich von Rosenberg die Verwilligung, Silberpfennige zu prägen: Passau 143* ● Sonntag nach Galli.“

⁴⁾ W Březana Rosenberská kronika str. 63.

⁵⁾ Voigt w témž mjestě str. 202 prawj: 4) Ein überaus seltener böhmischer Groschen: A) Die Krone mit der doppelten zum Theil verwischten Umschrift in gothischen Buchstaben si... MYNDVS

krále Girjho, poněwadž žádného rožmberského znaku na sobě nemagj, nemohau gako rožmberské rozeznány býti ⁶⁾). Léta 1475 bratřj Gindřich a Wok z Rožmberka ze swých hor hogného zřřku dobýwali ⁷⁾). Léta 1529 powolil král Ferdinand panům Rožmberským na patnáct let bjlé groše a bjlé penjze (denáry) bjti ⁸⁾), ku kterémuž konci gim léta 1532 vlastnj instrukcj dána byla ⁹⁾). Léta 1581 kaupil Wilém z Rožmberka hornj město Reichstein we Slézsku, a 27. zářj skládalo mu slib wěrnosti. Takowé skládanj slibu wěrnosti slawilo též 14. zářj 1592 město to Petrowi Wokowi, poslednjmu tohoto starožitného rodu.

PRIMVS † DEI GRA...REX: † BOHEMIE. . . B) Der böhmische Löwe ohne Krone. Umschrift †: GROSSI: †: PRAGENSES. Dieser Groschen befand sich nebst einem andern von ähnlichem Gepräge ehemals unter dem Münzvorrathe des sel. k. k. Appellationsrathes Herrn Adalbert Prokop von Höpfingen und Bergendorf, welche beide genau abgezeichnet, und der besser erhaltene hier vorgestellt worden.“ Sem se potahuge mjsto hraběte Františka Šternberga w Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Neue Folge I. Bd. Prag 1827. Ueber den gegenwärtigen Stand der vaterländischen Münzkunde in Böhmen S. 6. Kdež prawj: „Von diesem Wenzel (IV. haben wir) zwei Goldstücke, die an den Groschen Sigismunds Glauben einflößen können, welcher bisher nicht anders als durch eine Abbildung bekannt ist, deren Original, meiner Erfahrung nach, Niemand gesehen haben will.“ Neboť opis těchto dukátů gest též gotským písmem. Viz Jahrbücher des böhm. Museums 1880, kdež vyobrazeny gsau.

⁶⁾ Srowney poznamenanj 9 dále

⁷⁾ W. Březana Rosenberská kronika str. 72. Gr. Sternbergs Umrisse I. Bd. 1 Abth. S. 216.

⁸⁾ W. Březana Rosenberská Kronika str. 79.

⁹⁾ Gr. Sternbergs Umrisse I. Bd. 2. Abth. S. 160. Wyberem zde, co na znamenj rožmberských mincj poukazuge: „Auf den böhmischen Groschen. So die gemelten von Rosenberg Münzen. sollte Ku. Mt. geprägt wie sich Jr Mt. desselben Zu kutttenperg gebraucht, vnd auf der ainen seyten, in der Umschrift Zwischen dem Text. der von Rosenberg Wappen, daz i● ain Rösl. geprägt vnd geslagen werden, — Vnd in den weissen vnd klainen Phenningen sollte auf die ain Seyten ain F, vnd auf dj ander auch der von Rosenberg Wapen. ain Rösl geprägt, vnd geslagen werden.“ Nám posawad žádný pražský groš ani malý penjz (neboť to gsau tyto bjlé české groše toho-

Popsánj rožmberských mincí a medailíj.

N. 1. Wlewo patřjcej poprsj s trochu lysau hlawau, w ko-
žiše s okružjm a řetězem zlatého rauna. Opis: † WILHELM †
GUBER † DOM † ROSENK †

Spod. str. Opanceřowaný gezdec zamčen w přjlbici ozdo-
ban opáštěné, meč w prawé hrsti, pokryt štjtem, na němž gest
rožmberský znak, na wpravo cwálugjejm k sedánj ozbrogeném
oti: wíkol řetěz zlatého rauna bez opisu. W zlatě a stříbře,
dle Madrowa měřidla mincí wel. 20 a 19, wáží 142 a 67 apa-
tekárských granůw *).

N. 2. Wrchnj strana jako N. 1. Spodnj strana spogený
rožmberský a perněsteinský znak s nedwědem, přjlbicj, koru-
nau a růžj, oklčeny ozdobau zlatého rauna. Wáží 3 dukáty.

N. 3. Rožmberský wegčítý štjt pod korunau s ned-
wědj hlawau a lapami. Opis: GVILEL. GVBER. (15—84) DOM.
ROSENK.

Spod. str. Sw. Chřiřtof s Jesulátkem na prawém rameně.
Opis: MONE. AVR. (MA) REICHSTEIN. Pjsmena MA gsau menšj než
druhá u nohau sw. Chřiřtofa. Gednoduchý dukát.

N. 4. Wlewo patřjcej dosti powýšené poprsj s nálysan
hlawau, w kožichu s okružjm, řád zlatého rauna na pentli

řasu: teprw za Maximiliana II. zgewily se bjlé ěroše wýhradně tak
nazwané) s rožmberským znakem znám nenj jako byli šlikowské.
Zde wřak uwedené mjsto připauřtj, že se to i o pauhé růžičce w opisu
mezi textem rozuměti může. Takowé růžičky mjsto obyčegných pun-
tjků, wřak ale wždy skoro gen čtyřlisté, nežádali se zde přjřsně při
takowé nepatrnosti pětilisté rožmberské růže, nacházegj se mimo
křjžky, hwězdičky, lilie a getélky na některých pražských ěrořjch.
Magjli takowé ěroše s takowými růžičkami za rožmberský řáz držány
býti, rozhodnauti nekwapjme.

*) Od Nra. 1. nacházj se w c. k. mincownjm kabinetě we Wjdni
mimo naši gednoduchau též dwogitá řestidukátowá medalie. Nro. 2.
gest w „Monnoies en Or, qui composent une des differentes parties du
Cabinet de S. M. l'Empereur à Vienne. Trattner 1759, fol. 210.“ wy-
obrazená, a měděnau má we swé zbjrce pan Kilian w Litoměřicjch.
Nro. 3. a 12. gest gen we wjdeňském c. k. kabinetě. Wiz též „Der
böhm. Reichsbaron etc. Wilhelm von Rosenberg.“ Von M. M. in Hor-
mayr's Archiv für Geschichte etc. 1826. (10) Str. 53 a 54.

nesaucj. Pod ramenem trochu neznalá léta 1585. Opis: WILHELM. REGIERENDER. HER. DES HAVS ROSENBERG.

Spodnj strana. Řetězem zlatého rauna obvěšený ode dwan nedwjdků držený rozmberský znak. Opis: FORTITVDO. MEA. ET. LAVS. MEA DOMINVS. Stříbrná pozlacená medalie velikosti 25, wáží 324.

N. 5. Wprawo patřjcej poprsj též s nálýsau hlawan, w kožichu s okružjm a řetězem zlatého rauna. Opis: GUILIELM. GVBER. DOM. ROSEN.

Spodnj strana. Řetězem zlatého rauna obvěšený rozmberský znak. Po stranách Ao. — 85. s okrauhlými křížkowanými ozdobami: nahore swatoondřegský křížek a: FORTI- | TVDO. ET. SA- | -LVS. MEA. DNVS. Celek w slabaučském palmowém wěnci. W zlatě wel. 17, wáží 93.

N. 6. Tatáž swrchnj strana, spodnj ale řetězem zlatého rauna obvěšený rozmberský znak. Po stranách 8—5. Opis: MONE. AVRE. REIC- -HENSTEINENS. W zlatě wel. 17. wáží 94.

N. 7. Wprawo patřjcej poprsj s nálýsau hlawan, w pancji s okružjm. Opis: WILHELM. HERR. ZV. ROSEN.

Spodnj strana. Řetězem zlatého rauna obvěšený rozmberský znak. Nahore po stranách 8—8. Opis: FORTITVDO MEA. ET. LAVS. MEA. DOMIN. Stříbrná pozlacená medalie wel. 17, wáží 189.

N. 8. Řetězem zlatého rauna obvěšený rozmberský znak. Opis: WYLEM. WLADARZ DOMV. ROŻM. N. P. P. Poslednj tři pjsmena znamenagj: Neywyššj Purkrabj Pražský.

Spod. str. W čtverohranném wně ozdobeném obkladku: DEVS. FORTI | TVDO . MEA | ET. LAVS. MEA | DOMINVS. Měděný početnj groš, wel. 13. wáží 36.

N. 9. Tatáž swrchnj strana, spodnj ale perňšteinský znak w wegčitém obkladku, kterýž se při giném kusu drobet w ozdobě odchyluge. Opis: POLIXENA. Z. PERNSSTEINA. Dwa měděné početnj groše, wel. 13, wáží 32.

N. 10. Polowičnj osoba zpřjma, w pancji s okružjm a řetězem zlatého rauna, lewíej meč ehápagcej, pod nj rozmberský znak. Opis: WILHELM : REGIR. D. HAVS : ROSEN :

Spod. str. Swatý Chřištof s Jesulátkem na lewém rameně

pravíj na hůl se podpjragjčj. Opis: MONETA. NOVA: ARGENT: REICHSTEIN: 87. Dolar wel. 28, wážj 387.

N. 11. Řetězem zlatého rauna obwěšený rožmberský znak na okrauhlém štjťě. Opis: WILHELM. GVB. DOM† ROSEN.

Spod. str. Swatý Chřiřtof s Jesulátkem na prawém raměně, oběma rukama na hůl se podpjragjčj, dole mezi geho nohama růže. Opis: MO. AVRE. REICHSTEIN. 87. Ginfj podobný s počtem let 90. W zlatě wel. 13, wážj 47.

N. 12. Řetězem zlatého rauna obwěšený rožmberský znak skoro jako N. 11., s tjm rozdjlem, že štjť gest s wýkragky a ne okrauhlý. Opis: GVILEL. GVB. DOM. ROSEN.

Spod. str. Swatý Chřiřtof zcela jako N. 11. Gednoduchý dukát.

N. 13. Pěkné, powýřené w prawo patřjčj poprsj w ozdobném pancjři a přes rameno w polnjm pásu. Opis: WILHELM. REGIRENDER. HERR. DES. HAVS. ROSENBERG.

Spod. str. Ode dwau nedwjdků držený rožmberský znak. Opis: *EIL* MIT* WEIL. Wel. 34. Střjbrná medalie.

N. 14. Wrchnj strana a opis jako N. 8., trochu wětřj.

Spod. str. We wlnowatém obkladku 1590 | GROSS: PO | CZETNI* | KANCZELAR | ZE* KRVMLLO | WA* CZIE | SKEHO: Měď, wel. 14, wážj 47.

N. 15. Rožmberský a perněsteinský znak podle sebe w obvodu řetězu zlatého rauna. Opis: WILEM. Z ROZMBERKA— POLIXENA. Z PERNSTE*

Spod. str. W čtverohranném wně ozdobeném obkladku DEVS FOR | TITVDO ME | A. ET LAVS | MEA DO Opis: WLADARZ. DOMV. ROZMBERS. NEIWISSE PVRKRA PR* Měďený ětroř početnj, wel. 16, wážj 44.

N. 16. Ode dwau nedwjdků držený rožmberský znak na wegčitém štjťě. Opis: PETER. WOKH. — GVB. D. ROSEN.

Spod. str. Swatý Chřiřtof s Jesulátkem na prawém raměně oběma rukama na hůl se podpjragjčj. Opis: MO* AVRE. REICHSTEIN. 92. Wzlatě wel. 13, wážj 47.

N. 17. Wrchnj strana skoro jako N. 16., štjť wřřak gest lopatowitý. Opis: PETRVS. WOK. GVB. DOM. ROSEN.

Spod. str. Swatý Chřiřtof s Jesulátkem na lewém ra-

menš, w prawici kůl držěj. Opis: MONE. NO. AVREA. BECESTE-
NENSIS. 1594. W zlatě wel. 13, wážj 47½.

N. 18. Wrebnj strana skoro gako 17. Opis: PETRVS.
WOK. VRS. GVB. DOM. ROSENBERGICAE.

Spodaj strana a opis gako N. 17., počet let 15—95.
W zlatě wel. 13, wážj 47.

N. 19. Rožmberský znak na wegčitém wně ozdobeném
obkladku. Opis: PETRVS. YYOK. Z. ROZVM. YYLA. DOM. RO.

Spodnj strana a opis skoro gako N. 17., počet let 1595.
Měděný groš početnj mjsto dukátu, wel. 14, wážj 52.

N. 20. Pětistá růže na lopatowitém wně ozdobeném
štjě w bobkowém wěnci bez opisu.

Spod. str. W bobkowém wěnci MDCI | PETR | WOK. Mě-
děný groš početnj, wel. 17, wážj 60.

N. 21. Rožmberský znak na wegčitém wně ozdobeném
obkladku. Opis: PETR WOK. Z. ROZMBERKA. WLADARZ.

Spod. str. W uzle gméno . Opis: DOMV. ROZMBER-
SKEHO † 1604 † Měděný groš početnj, wel. 14, wážj 33.

N. 22. Opanceřowaný gezdec zamčen w přjlbici ozdo-
bau opatřeně, meč w prawě hrsti, pokryt štjtem, na w prawo
cwálagjcjm k sedánj ozbrogeném oři. Opis: PETR WOK Z RO-
ZMBERKA WLADARZ*

Spod. str. Rožmberský znak na wegčitém wně ozdo-
beném obkladku. Opis: DOMV ROZMBERSKEHO 1608 † Štjbrnj
hranáč a měděný groš početnj, wel. 15, wážj 85 a 53.

N. 23. Rožmberský znak a opis gako N. 19. Spodnj
strana: znak rodiny ludanické na wegčitém wně ozdobeném ob-
kladku. Opis: KATERZINA. ROZVMBERSKA. Z. LOVDANICZ. Dwa mě-
děné trochu rozdjlné groše početnj, wel. 13, wážj 39 a 28.

N. 24. Wpravo patřěj poprsj s nálysau hlawau, w par-
cři s okružjm, šňurau na krku a přes rameno polnjm pásem.
Pod ramenem léta 1611. Opis: PETRVS. WOK. VRSI: GVB:R:
ROSENB: DOM: VLT: I:

Spod. str. Rožmberský znak na lopatowitém wéwodskau
čepicj krytém štjě spočjwagjcj na labuti. Opis: IN SILENTIO
ET SPE, pospodu ADHVC IN MORTE VIRESCIT. Štjbrnú pozlacená
medalie wegčítá. Wel. 28, wážj 198.

N. 25. Popraj zpřjma s pěknau bradau, malým okružjm a malým klobaučkem na hlavě, w žiwůtku až nahoru zapiatém, s řetjzkiem dwakráte obwěšeným, se zády a rameny pláštěm krytými. Opis: Waczlaw z hryzwicz a. 1540 *).

Spod. str. Ode dwau nedwjdkůw dažený rožmberský znak. Wegtítá měděná medalie, wel. 37, wážj 612.

*) Wlastně z Hrziwicz. W českém tituláři od l. 1534 nacházj se mezi stawem rytjřským Waczlaw Slach z Hrzywicz, a zdá se, že gest on to, pak Gírijk Kozelka z Hřiwic. Byly tedy dvě rodiny z Hřiwic, Slachowé a Kozelkowé. W tituláři od l. 1556 gsau Slachowé: Adam, Delfijn a Jan z Hřiwic a žádný Wáclaw wjce; Kozelkowé: Jan, Rydkěj, Wáclaw a Wogtěch z Hřiwic, a Jan se mimo to pjše: a na Křenti. Konečně w tituláři od l. 1572 přicházj opět gedem Wáclaw Slach z Hřiwic a Gírij Kozelka z Hřiwic a na Wšechlapijch; tento Wáclaw gest bezpochyby syn aneb wnuk našeho hrdiny, kterýž gak se zdá, buď man aneb něgaký auřednjk w službě panůw z Rosenberka byl. Wiz také Paprockého Diadochos w stawu rytjřském str. 236.

6.

P u š k i n. *)

(Z ruštiny N. Polewého přeložil A. Hansgirk.)

Umřel gest. Pjseň geho umkla. Pohřebnj zwukowé zwosť nad geho hrobem ozwali se w ruské zemi truchliwau zprávě — „Puškina giž nenj!“ Gasnoskwělé garo božj brzo se zazelená, a w gihnaucjm sněhu pskovských lesů neyprwé obnažj chladnau, tichau mohylu welikého ruského básnjka.

Člowěk umřel. Pokog budiž tobě zesnulý bratře! Což pak? Každý den umjraj lidé. Každý den mrzegj se žiwj w klopotu swém, že gim překážj čjsi pohřebnj průwod hnáti se swobodně prostrannau ulicj. Každý den pláče někdo z žiwých nad něčj mohylau. A každý rok zarostá něgaká mohyla tráwau w zapomenutj; každý rok řednau kolem okolo nás řady našich spolupautnjků, hasnau naděge žiwého pokolenj, tuchnau geho radosti, nedokonalé a mimoletné co padagjčj hwězda. Nowý potok žiwota střjdá se s potokem záhy wysychagjčj, a obmezuge hrob kolébkau. Swět gest zapomjnawý, brzo zapomene i na Puškina, gakož zapomněl na tisjce swých welikých i malých spolubratřů. Slze wyschnau. Zármutek ustaupj úsměchu. Po něgaký geště čas budau se ožiwowati někdy rozmluwy spoluwěckých wyprávowánjm o Puškinu; však přeběhne několik desetj let, a nemnozj toliko z nás, křehcj stařečkowé, budau řjkati: „Znal sem geg, wjdával, pámatugi se.“ Mladé pokolenj dychtiwě bude poslauchati řeči těchto stařečků. I uplyne několik geště let, a po nás, spoluwěckých, ostane toliko řada mohyl, hrstka pomjgegjčjch pomnjků, památka debrých i zlých skutků našich, a temná negistá powěst o tom, co gme byli a gacj gme byli.

*) Welicj básnjkowé náležegj celému člowěčenstwu; pročej nikdo nám toho we zlé nepoložj, že gme zprávě této w našem časopisj mjesto dali.

W kterau dobu lze lépe čísti člověku hroznau tuto pravdu, pak-liže ne nyní, na čerstvé mohyle slavného Puškina, když gest ještě tak krušno srdci, tak bolestno duši, když ještě slze bezděky hnau se z očí při truchlivé zprávě — „giz nenj Puškina!“

Stawmež pošetilé reptánj. Všecho gest dobré a moudré w překrásném světě twém, stwořiteli života a smrti! Kdo umřel, žil dosti: a gelikož naděge budancnosti obracj se w zelenj minulého, podrobj se skermancené srdce naše s nábožnau pokorau newystihlé vůli Twé!

W kopčitém austranj mohyl, rychle wyrotagjcch z půdy věku našeho, zrak potomkůw hledati bude i nagde mohylu twau slavný náš básnjku! Nad tauto mohylau, po letech i stoletjch, vždy stegně hořeti bude pro wywolené newyhasitelný plamen nadšenj.

Knj přigde i chladná zwědawost, a na zwetšelém, polorozbořeném kamenu čjsti bude:

Alexander Puškin
narodil se
dwadcatého šestého kwětna
1799 roku,
skonat
dwadcatého dewátého ledna
1837.

„Čj to ge mohyla?“ zeptá se roztržitá zwědawost.

Žil gest, řeknau cwičnégj lidé, w dewatenáctém stoletj, a psal básně. Podrobný geho životopis můžete čjsti w nowém wydánj slovníku ruských spisowatelů. Wrstewnjci nazýwali geg svým prwnjm básnjkem opravdu, básně geho gsau pěknj wzhledem věku swého a času.

Omýlili gste se, budaucj znatelové minulosti! Nestogjte toliko na mohyle básnjkowě, ale na hrobě památného člověka, opravdowého básnjka: blahoslawtež welebný prach našeho Puškina! Gestj wrstewnjkem wašeho i našeho věku. A život geho gest ponaučenjm všem věkům.

Byltě básnjkem.

W dawu pokolenj, genž se hnau po cestě, wedaucj od kolébky do hrobu, spěchagje směnit plénky na rubáš, wyskytagj se časem přchozj, — podiwnj to chodcowé pozemětj, bezdomj a osiřelj. Každý z nás má gakési zaměstnánj w žiwobytj. Tito ale pautnjci gsau bez zaměstnánj. Blekotagj toliko gakési harmonické zwuky, někdy tak gemné, že i daw lidu zaslechna ge, gásá rozkošj, pozastawuge se, a ukazuge na přchozjho wolá: „Básnjk!“ — Kde ge? — Kde? — Což pak nowý se wyskytnul básnjk? — Ba wyskytnul se na waši dráze nowý keykljř, nowý bezrozumec. Běžte, běžte za njm! Poslaucejte geho pjsně! Hledte, eyhle ho! — A daw lidstwa hledj. — Wždyť gest gako my všickni? Wždyť nám všem rowen? — Gak gináte!

„A mezi světa ničemnými dětmi
Snad neyničemnějš gest on.“

Proč ale nezpívá? Zdali geg cosi trápí? — I opět zapěl. — Gak to nehezké! nepravdivé! Dřívě lépe zpíval. Hledte gak laškuge! A však eyhle zazpíval geště giný: ten lépe zpíwá; tento lepěj nás kogj naděgj. — — Naděgj? . . . Bláhowj! na čj to, medle, mohyle octnuli gste se? — Gak? to gaho mohyla? Gest nám ljto básnjka! ljto nám ho! Záhy umřel! — A klopotem hravo se lidské pokolenj ku předu, zůstawiwši potomstwu mohylu Bohem nadšeného; mohylu skropenau wfelými slzaná nemnohých, gichžto srdce tlapklo saucitem pro zesnulého. Tito geđině stogj, pohřženi w kormautliwé rozmýšlaj, nad geho hrobem!

Nelagte světu, nekřiwдите lidem: prawdu magj, prawdu mluwj. Básnictwj gest třeštěnj; nepochopitedlné, podiwné. třeštěnj; tauženj po nebeské vlasti. Možná-li ale pogmanti gi zde na zemi?

Nekřiwдите lidem. W prawdě básnjci sami tjm winni, před lidmi; gsaut třeštiwj a blauzniwj fakýrowé, debrowolnj mučennajci, náměajnjci, kteří podrobaj se nepostižitedlné sje paprsku, padagjcjho na ně odkudsi s výše, a přiwáděgcjho ge do prorockého snárstwj. Nemyslite, žeby svět wždycky pahrdał těmi podiwnými spolubratry, žeby nezaplakal někdy s nimi, žeby gim nedáwal někdy dárečky přjzně své, nedařil ge blánowskau čepičkau lásky své. Básnjk ale opowrhuge hrdě útulnan laskawostj světa, a štjti se slj lidských co slj krokodilových. We hažwu nad antrpnoštj lidskan odplácj se epiğramem za politowanj, anštěpačnostj za lásku. Lidé zhrdli njm, i trápj to geg; pochwálili geg: a úsměšky strogj z nich. A gsa wždy nespokogen seban, ginými, žiwobytjm, saužj se; saužj se, když geg obgmá chladné rámě lidské; saužj se, když se naň sypagj wšecky dary štěstj pozemského; saužj se, když záwist dorýwá naň důtkliwým tupenjm, a když zlostné hlupstwj týrá geg, mstjc se za swau opowrženost. Kolik obětj ztráweno tjmto wnitřnjm ohněm, w mrákotách bjdy, chatrnosti a strasti, od toho geđině že plápolu nebylo wyniknauti z duše! A kolik hwězd potuchlo, od toho že wywoliwše sobě vysoký obyč, neměly potřebné žiwjcy hmoty na wýsosti, kde toliko wznášegj se baňkliwé chmury! Kolik nebeských hostj zadechlo se wedrem světa a náruživostj! Nemyslite, žeby wzácnost rodu, bohatstwj, slowůtnost blažily básnjka, žeby matnost, sprostnost stawu, chudoba mořily geg. Byron byl pairem, boháčem, láska a sláwa lahodily mu, a on spěchal umřjt za nedůstogné rozwaliny dřewnjho Řecka. Shakespeare přiběhl pro kausek chleba do Londýna, a odešel do bjdné otčiny své, pohrdnuw pochwalami a peněžmi, snažně prose lidi „pro Boha nedotýkati se kostj geho.“ A Göthe, nepostižitedlný, železného těla, Göthe, genž umřel we hlubokém stáří co tagný rada s hwězdami na prsau a úsměchem sobělibosti na ústech; tento podiwný úkaz, zosobněná tato równowážnost

duševního světa se světem tělesným: což pak medle on? Newěřte mu, newěřte tomu, co pravil; začalť „Wertherem“ a dokonál „Faustem!“ Lomonosow, syn ubohého rybáře, hořce bědował na smrtelném loži nad žalostným osudem svým, ač byl prvním učeným a básníkem vlasti své. Deržawin, mnohými lety sešlý, stal se dětkem, sám nechápage welebného nadšenj básnj swých.

Takový gest osud básnictwj; takowj gsau básnjci, byli, budau wždy a wšudy. Ubohý ginochu, gestliže zrak twůg swjtj básnickým zápalem, litugi tebe! Ubohá djwko, gestliže duše twá chce se přiwiniti k duši básnikowě, litugi tebe! Pryč od této zshubné horečky zžragcjc člověka, gehož duše plná harmonie! Snaď chcete wykaučiti několik okamženj, — owšem ne pozemských, ale takových, gakých družj lidé neznagj na zemi, — wykaučiti, snad drahnými lety strastj, slzemi, hořem, gakých též družj lidé neznagj? Pošetilj Prometheowé! schwaťte tedy oheň s nebe: a on bude wašjm zahubitelem. Pošetilj co Semela! pozowte k sobě Japitera, i zgewj se a spálj wás.

Puškin byl za našich dnů zvlášť takovým ukazem, takovým nezwaným hostem na hodech žiwota. On byl opravdowý básnj, gakými lidé se nedělaj ale rodj, podle prostosrdečného wygádřenj se Horatia, genž na wzder swému přeswědčenj chtěl se udělati básnjkem.

Nynj, když čerstwá mohyla diwotworného pěwce nepokryla se gešťe drnem, nelze mluwiti o Puškinowě žiwobytj, genž nepřetržným bylo bludem, směsicj nebeského s pozemským, odwahy ģenia s nedůwěrau člověka k sobě samému, hrdým snárstwjm a bjdnau skutečností. Ģinj nechť pronesau chladný soud nad geho hrobem. My, genž gsme znali, widěli geg, my, genž se kormantili, když se uchylowal s určené sobě dráhy, — klesal — sbjral se s nowými sjlami, — opět klesal, — my bychom žigjcjm rekli, ano sme mu za žiwa giž rekli, mnoho, čeho nynj nelze řci. On se konečně upokogil, umlnul, skonál Bauřliwá, horká, nerowná byla geho pant pozemská. Unešený garobugnau a plamennau obrazností, zmařil kwět žiwota třešťiwým sněnjm: nemyslíte ale že nepogal této ztráty, on, obdařený takovým wýtečným duchem, takovým swětlým rozumem, on, genž pravil roku 1825:

„Netrpj Můza péčj ualicherných;
Wždy musj býti krásné wznešeným.
Klamným wšak swádj mladost razenj,
Čarugc nám přeludy snů newěrných:
Procitnem — ale pozdě! — zpět hľedjme,
A w zármutku ni stopy newidjme.“

A wšak, právě w rozpalu žiwota, w rozkwětu swého wýtečného daru básnického, nawrátíl se Puškin opět k poswátné službě

Muz. S hlačenau pochwalau přiwjtala geg. gásagcjcj vlast. Minula dwě léta, a Puškin hořce zaplakal we překrásných weršich, gež gedem z welikých básnjků sauwěkých nazýwal tehďáz neylepšim geho utworem:

„Když smrtelným umlkne hluchý den,
A na němau ulici města sklánj
Noc poloprozračný swůg stjn a sen,
Přesladkau mzdu dennjho klopotánj,
W tu dobu trapliwého pro mne bděnj:
Wleka se hodiny powěčné tesknoty,
A w nočnjm klidu žiwěg' rozezlený
Srdečnj wzplane geštěr hryzoty;
Hustj se přjzraky; a w sklješena
Duši myšlének těžkých rog se wtjrá,
Ano i pamět mčkem předemnan
Hluchý swůg registjrk hřichů rozprostjrá.
Čta s oškljwostj žiwot swůg, se chwěgi,
A w skrauženosti swé přehořce lkám,
Zlořečjm všemu, trpké slze legi,
A řádky kormutliwé nesmýwám.“

Zpomeňte si, gak tehďáz Puškin dotazowal se osudu swého, proč žige:

„Marný dare, dare ty ničemný,
Žiwote, ach proč, proč si mi dán?
Čjm rozhněwal gsem osud swůg tagemný,
Že teban gsem pokutowán?

Cjle nenj předemnan:
Mysl, srdce prázdne zwuku,
W gednotwárném swěta hluku
Gá se trápjm tesknouta!“

A Puškin mohl tak mluwiti? mohl-li mysl swau, srdce swé nazýwati *prázdne zwuku*? Ba owšem! A myšlénka smrti kolotala se giž tehďáz w duši geho:

„Pacholátko-li milé celugi,
Giž mu duch můg s Bohem dáwá!
Tobě, mysljm, z cesty ustupugi,
Tlenj mně, a tobě kwět nastáwá.

Každý den, i každau hodinu
W obwyklém se přemjtánj saužjm,
Uhodnaut chtě, kdy swau hostinu
Slawit bude smrt, po které taužjm.“

S kormutliwau weselostí, s hořkým úsměškem, proneal to samé ginými slowy na konci šesté pjsně „*Oněžina*.“

„Snowé! Snowé! kde waše sladost?
 Gegj wěčný ten rým — kde mladost?
 Oheň-li w skutku vychladl,
 Wěnc ten swjžj uswadl?
 Ach! wěru-li ten rág mých snů
 (Nelhu to básniwě) zašel;
 I s wesnau garobugných dnů,
 O čemž posud gsem w žertu pěl?
 I wrátit se nemá giž zpět?
 A brzo giž mi třidcet let?“

A po tomto úsměšku gaká zádumčiwá modlitba vznikla w plamenné duši básnjka, spolu se slušným hněwem nad malicherností swětskau.

„Ty však mladistwé, garé nadšenj,
 Mau powzbud' obraznost w zanjcenj,
 Wytrhni srdce z lůna dřjmoty,
 Častěg zaljtey do mé samoty.
 Duši básnjkowě w leniwém mjru
 Nedey stydnanti, zkřehnant, zkamenět,
 Nedopust', by do klopotného wjru
 Mne lichý, opogený pogal swět.
 W dawu necitelných mne hrdopýšků
 Ostřjhey, hlaupých, zlatoskwělých smjšků,
 A w dawu tom, kde malodušný kráčj,
 Kde rozmařilci, pošetilci skáčj,
 Kde lotr směšný a omrzelý,
 Kde posuzowač rýpá swárliwý,
 Kde modliwá koketka Bohu lage,
 W scenách wšednjch, kde modnj lůza hrage,
 U prostřed šalebných mne zdwořilostj
 Ostřjhey, prostřed mrzkých ničemnostj,
 Kde hloze úštěpačná pomluwa, —
 Kde pustá obmyslných dušj rozmluwa, —
 W této tůni, kde se s wámi hrauzjm
 Rozmilj druhowé, a wěčně saužjm.“

Komuž přinášel oběti své básnj náš! Gaké bezdušné modle klaněl se? Odkud nabýwal nadšenj — on, genž prawil nám, že vždy a bez rozdjlu —

„ neskladným a protiwným
 Hlnpstwj na besedách se lidé bawj!
 Gak w bledé, lhostegné se pýše stawj!
 Ničemné gich až hnusj se tláchánj;
 Z směsice galowého rozmlauwánj,

Klewet, nowin, lichoty wtjrawé,
 Newzegde myšlénky ni gediné,
 Newzplane maně, ani bezděky
 W tmawém rozumu giskra oswěty,
 Nezaplesá gich srdce radostj
 Ni w bystrém šprýmu, nic ge nezahněte,
 Ano ni směšnýh hlaupostj
 Pustý neposkytugeš swěte!“

Pamatujete-li se geště na tento trpký žert, kterýmž se končil
 „Oněžin“ —

„Blažen, kdo záhy opustil
 Žiwota hody, marný swět,
 Kdo čjši plnau nedopil,
 Román žiwota nedočet!“

Tento žert pronešen byl se slzami w očjch! A těžce powzdech-
 nul potom truchliwý básnjik, twrdě gakoby šťastným byl, —

„Blažen, kdo z mládi byl gest mlad,
 Kdo weždy w prawý čas dozráwal;
 Kdo poslaupně w žiwotu chlad,
 A s lety mjrn zachowával! —

Zarmantjm však se, když pomysljm sobě,
 Že marně nám se mladost dostala,
 Že gi klamáno skorem w každé době,
 A že i sama nás oklamala;
 Že naše pestré, krasoakwělé sny,
 A tyto swjzj tanhy wřelých citů.
 Co listj shnilé, zimy na úswjtu,
 Rychlau koleg j časů zetlely.
 Nesnesitelný gesti to pohled,
 Widět před sebau hodů dlouhé řady,
 Patřiti na žiwot, co na obřady,
 A titěrným za dawem giti w sled,
 Neděle s njm ni cesty, smýšleňj,
 Ni wášně gediné zanjcenj.“

Z těchto básnických paměťj, z wěchte wyznánj duše plamenné,
 zdali medle pogali gste čłowěka w básnjku, básnjka w čłowěku?
 zdali nahlédáte w nešťastný gich rozbrog mezi sebau? Ehyhle geště
 truchliwý tento ohlas těžkomyslného básnjka!

„W záhonech žiwóta pokolenj
 Ach! lidská, co okamžité osenj,
 Prozřetelnosti wůlj tagemnu
 Wzcházegj, zragj a hynau;

Giná za nimi w patách pjlj. —
 Tak naše plémě zwěťřilé
 Roste, kolácj, zwjrá se,
 A k hrobům praotců gen cjlj!
 O přigde, přigde ona doba,
 Že wnukové w přjhodný čas
 Ze swěta wytisknau i nás! —

Nuž tedy přátelé se opjgegte
 Tjm lehkým žiwotem, geg ztráwit spěgte!
 Mně obgewil se mamiwý co klam,
 Gá málo giž o žiwot dbám.
 Odwracjm oči od žaleb přjzračných,
 Wšak naděge předc vzdálená
 W mé srdce druhdy tauhu zašeptá.
 Teskno swět opustit bez sledů značných,
 Gá žigi, pjši, k chwále nic necjljm,
 Gen smutný osud swůg proslawit pjlm,
 By o mně swědčil, ne pochlebný hluk,
 Než, co druh wěrný, gediný gen zwuk.“

Zde wšak newygádfil se aupně slowútný básnj. Geho poslednj ohlas, úpěnlivé to kwjlenj, bolestný nářek rozerwaného srdce, giž bez žertu, giž bez tichého úsměchu, položen gest dolegi: a zdaliž gsme pomyslili, že to poslednj, labutj pješ. slawného Puški-na? — S bezděčným chwěnjm se srdce opětgeme tyto žalostné zwuky, zalétagcj k nám, gakoby ze hrobowého zámezj:

„Nemaudrých dnů uhaslé weselj
 Mne tjižilo co smutné opitj;
 A gako wjuu staršjm dobroty,
 Mně časem přibýwá i hryzoty.
 Má paut gest truchliwá. Gen *strast a hoře*
 Časů kolébawých slibuge moře.
 A předce smrt mi gesti nemilá.
 Bych myslil, trpěl, — raděg žigi gá.
 Wjm, že mi opět wzegde doba slastj
 Z té tůně bolů důtkliwých a strastj,
 Opět že sauzwukem se zachwěgi,
 Nad smýšlěnkau slzami oblegi,
 I snad posléz že láska ústa má
 Na západu žiwota zuljbá.“

Nynj nelze giž dáwati mjsta ani naděgi, ani budoucnosti. Mjr gest uzawřen, aučty gsau skončeny a potwřzeny hrobnjkowau lopa-tau. Ostala nám na wěky gediné minulost. Nynj game gehu po-

tomstwem. Gsaue na žiwě, obstaupjme kolem do kola tichý stánek zesnulého, a zahragem smutnanu weselohru. Cožby nám překáželo? Za hanu giž nenj nám se obáwati gjzliwého epigrammu rozzlobeného básnjka, a wychwalovánjm, welebenjm zemřelého zjskáme si snad geště přjezů spolužigjcjch. Ano můžeme se i nazýwati přátely geho. Giž neřekne nynj:

„I gsau to přátelé překrásni!

O nich ne darmo gsem se zmjnil w básni.“

A swět wšimne si nás, řekneme-li, že i Puškin wšjmal si nás!

Nikoli! bljzko mohly welikého ruského básnjka nebudeme ani wychwalowateli, ani háncemi geho. Žiwým hodj se chwála a pochlebenstw: mrtwým náležj gedině prawda. My wšak zůstawjme saad a rozsudek prawému potomstwu, negsaue geště opravdu potomkyslawného Puškina, gelikož neostydly náruživosti, genž ožiwowaly zároveň geg i nás, gelikož neobyčejné žiwobyty a útwory geho způsobile w srdcjch našich neodolatedlné dogmy, gelikož duše naše sklčena geště těžkau žalostj nad smrtj geho.

Puškina člowěka wyobrazili gsme vlastnjmi geho slowy. Rozebrawše ge, poznáte geg z vlastnjch geho wyznánj.

Gaký ale byl Puškin co básnj?

Giž proto musjme mluwiti o Puškinowi básnjku, aby wrstewnjci pogali welikost ztráty swé a sprawedliwost zármutku našeho, aby lidé nepokládali náležitau naši žalost marnomluwnostj. Musjme zachowati sauwěké city a dogmy potomstwu, aby gimi se zprawowalo we swých posudcjch a rozprawách. Musjme řjci wnukům swým, gak působil na nás Puškin, gaku čarownau moc provozowal nad námi wýtečnjmi útwory swými.

Mluwjce z celé duše, nemůžeme se snad mýliti.

Puškin nenáležel k těm wěkowým geniům, gichž gewenj se we swětě stáwá se řidšjm a řidšjm, a stane se snad konečně nemožným w roztrhaném žiwobyty našem při zmatku a odporu žiwkůw a působilcůw společnosti, gakož i nemožné gest docela gewenj se prwobytných úkazů přjrody zemské. Wyskytnutj se Homera, Danta, Shakespeara gest nynj giž nemožné. Tito geniowé gsau nám bágeslownými osobami.

Tjm gasněgi a swětlegi mohau se ale lesknauti částečnj geniowé, pronášegjcj gistau toliko stránku ducha lidského a gednotliwého národu.

Wšickni tito geniowé nemohau wykročiti z mezj swého určení, swého času, swého mjsta, gsau tjm wýtečněgšj, tjm památněgšj, tjm wjce gim howěgi okoličnosti, čas a mjsto.

Takým geniem byl i Puškin, byl básnjkem, welikým *lyrickým básnjkem*, anplným representantem spoluwěké vlasti swé.

Dvě toliko takových básníků bylo posud u nás, Deržawina a Puškina. Oba dva byli lyrikové. Gako národ a obec game geště tak mladistwj a garobugnj, že giného drahu básníkové nemohli u nás vzniknauti. Deržawin byl representantem slavných časů panowánj Kateřiny weliké: gehu učiteli, gehu wzory byli Lomonosow, Kantemir, Sumarokow, Petrow a klassicismus.

Puškin byl představiteltem poslednjch let panowánj Alexandra maudrého a prwnjch panowánj Mikoláše wjtězoslawného: gehu učiteli, gehu wzory byli Žukowský, Dmitrijew, Batjuňkow a romanticismus.

Oba dva unesl wjr swěta swým záchwatem, a zahubil ge co básnjky. Oba dva zawlečeni byli horaucnostj duše swé w nenáležitý sobě obor, a nemohli zachowati swé celé samobytnosti. Oba dva ale stáli wyše wšechněch swých wrstewnjků, a oba dva wyobrazili sebau a swými útwory zauplna národ swůg.

Daw spóluwěkých sborowal se kolem Deržawina: okolo něho ťačili se Kapnistowé, Neledinští, a nesmjrné množstwj následownjků, walných i newalných, šlo po geho šlepěgch. Puškin wšak razil sobě vlastnj cestu. Wykročiti z pomezj swěho stoletj, a předstihnauti čas swůg, nikdo nemůže. Slyšjte-li někdy opačité řeči, newěřte jim. Gsau to řeči hřmotné, prázdne ale. Silný duch, genins může toliko směstnati w sobě wšecku sawěkau wzdělanost národu swěho, může toliko uhodnati wšecky gehu tagné snahy a potřebnosti, a wygáďiti ge dokonale: protož i zdá se gakýmsi nadšeným wěštceťm toho, co wšednjm duchům temné gest a negasně.

Puškin w běhu dwadeceti let prožil a procťil wešken žiwot a wšeliké myšlěnkj swěho národu. Tyto pozůstatky klassicismu a osmnáctého wěku w prwnjch gehu útworech; bezuwažné sháněnj se po nowých ideách; nesaustawné, garobugné baženj po nowotách, gimiž oplýwaly od roku 1815 literatura anglická, německá a francuská; zoškliwenj si gegich záhubných následků, gimiž se skončilo to usilowánj pro wětšj část západu; přemýšlenj pak o vlastnj samobytnosti, o národnosti, sewernj, východnj, ruské; pokusy založiti gi w literatuře; objránj se s přerozličnými prácemi, dramau, powjdkau, románem, děgepisem, národnj powěstj; wěčné nedostiženj sobě tjm, co dosti činilo obyčegným duchům; ustawičné napřed chwátánj, a vznikagěj z toho zemdlenj, rozpačitost, nespokojenost sebau samým a ginými, — to wšecko negewj-li genia, rozeného we wěku přechodnjm? Takowý byl Puškin.

Čehož pak dokázal?

Zdaliž nenj to obrowský skutek — předstawiť sebau čas a národ swůg w okresu básnictwj? Kterým šlechetným sawěkým citem nezatlaunklo srdce našeho básnjka? Cokoli krásného, cokoli slawného bylo, nacházelo sancitu w duši gehu. Chcete wypoťjsti wšecko, cožkoli wznešeného a srdcegemného promyslił a propowěďel Puškin

w čas žiwobyťj swého? Progděte wšeccko, cokoli wštjřilo se w srdce waše z geho nenásledowatelných básnj.

Ano nenásledowatelných! Když wšickni pomřeme, když wystydnau srdce naše, a nowé časy, nowé myšlénky, nowé účinky opanjung duše ruské, zahrnuwše poněťj, tužby a dolehlivosti, genž pohybowały srdcem Puškinowým, i tehďúz geště welikým bude spiso-watelem, genuž wrownagj se mnozj útwory swými, nedostihnance ho ale nikdy následowánjm. Toho, co učinil pro ruské básnictwj, nelze následowati. Gsa opravdowým tlumočnjkem potřeb swého národu, zahowořil čistau, přesnau, gadrnau, žiwau ruštinau, a celé naše básnictwj zahowořilo tjmž gazykem. Kauzedlným slowem geho, nagednau, od konce ku konci nesmjrné řjše našj, strhlo s sebe swé staré raucha a obleklo se w nowý a čistý oděw. Po půlstoletj, po stoletj můžete učiniti to samé: zahowořte tehdegějm sauwěčkým, žiwým gazykem, zahowořte gjm uměle jako Puškin, a budete Puškiny toho času. Zahowořte ale uměle! To wšak nenj snadné. Gednau z neywzácněgějch vlastnostj slowutného Puškina byla geho přegemná, prawá krasochut. Geho ucho, geho gazyk, geho péro zdaleka giž čilo, cohy koli bylo po rusku nemotorné, nehladké, nelepé. Zřjďka dopauštěl se nezpráwnostj, kteréž zdagj se pouchýlenjm od této podiwné krasocitnosti sauwěkého gazyka, a newydával ge za wzory, sám ge nazýwage *nedbalostmi*. Mluwjme zde toliko o Puškinowých básnjch. Tento ohromný pokrok, gegž naše básnictwj geho půwodem učinilo snadně, okamžitě, zůstane na wěky neywětšjm geho účinkem a dobude mu slawného gména a wěčné památky u národu ruského. Následky toho skutku, náležegicjho gemu gedině a welmi znamenitého, gelikož doweden gednjm člowčkem, gsau předůležitě a nescj-slné. A wšak tento účinek nebyl ode wšech pozorowán, a w brzce zapomenutě téměř ode wšechněch. Žasnauce nad njm, očekáwali gsme ustawičně nowé, geště mnohem slawněgěj účinky, a w prawdě, žádali gsme od Puškina wjce, než může dokázati gediný člowěk. Byli gsme nesprawedliwi. Přjlišné naše žádánj tjm bylo winno, že ne wždycky dosti učinil nám.

Pokud žil, pokud mezi námi přebýwal, zapomjnali gsme na Puškina přjtomného, hledjce we přjtomném toliko k Puškinowi badancjmu. A wšak právě to požadowánj celého a welikého národu od gednoho člowěka, tato bázeň wšechněch za gednoho, to wšec-hecné očekáwánj, že básnj, nowým, bauřným genia praudem. pohrna se přes skály a strminy, dosti učinj každé nowé potřebě duše a srdce našeho — eyhle to wšeccko poslaužj za měřidlo Puškinowa genia. K němu, a toliko k němu gedinému, obracely se naše žádosti a naděge; o něg gedině chwěli gsme se báznj. Ginj pěli a psali, kdykoli se gjm zljbilo, a nikdo gjm nepřekážel pěti a psáti, cokoli se gjm zljbilo! Nynj po smrti slowutného Puškina mohau wšickni

ostatnj pěti a psáti pokogně, proto že, w ruském básnickém swětě, krom něho gediného, o nikoho nedbáme, a od nikoho ničeho neočekáváme.

Takowé mjsto zangjmal Puškin básnj k w sawěké Rossii. Ohlédnětež se kolem do kola: nenj druhého Puškina mezi padesáti miliony našeho slawného, důmyslného národu! Ruská půda gesti aurodna na wznešené. Puškinowé wyskytnau se opět; budau geště wybornějšj, geště wytečnějšj, mezi námi ale, žigjcjmi nynj, — nenj druhého Puškina. To prawjme my, wrstewnjcj geho, a to potwrdj potomstwo.

A gak na mohyle takowého člowěka, — gelikož známe hognost mohutnostj geho plamenné duše a swětliého rozumu, — gelikož žiwobytj geho bylo nešťastným bludem a skončilo se zmařenjm naděge našj, — gak nemáme rmantiti se w srdci, nemáme plakati, — ne nad njm, ale nad sebau?

To nemožné. Nechť nemnohá slowa, genž nynj bezděky wynikaj z duše našj, nechť dokážj, že neuměgjcje wyslowiti auplně city swé, chtěli gsme aspoň wygádríti ge. Ztráta, giž utrpěla ruská slowesnost aumrtjm slawného Puškina, náramně dogjmá srdce naše, o blaho literatury našj welmi pečliwé.

Slowa žalosti pomjgegj, ač i nynj chwěgj srdcemi, čitedlnýmj prostých, upřjmných, neljčených citů. Nebudem šjřiti slow; opustjme osamělau mohylu našeho diwotworného, slawného básnjka!

Ruský Čar, gehož spanilá duše obsahuge wznešené city ruské, prwnj se radugjc nad radostmi Rossie, prwnj se kormantjc nad strastmi našimi, ruský Čar sám dokázal swau otcowskau pečliwostj o Puškina w poslednj doby geho žiwota a welikostj swých dobrodinj, učiněných wdowě geho a sirotkům, gak weliká gest ztráta naše. Děti našeho básnjka budau gjm wychowány, a giž od Geho štědroty dostaly spolu s matkau gedenácte tisjc rublů ročnj pensj. Čar zaplătíl wšecky dluhy Puškina, a zbawil statky geho wšeliké zástawy. Čar tiskne swým nákladem auplné wydánj spisů Puškinowých, záležgjcj z desjti tisjc exemplárů, a obdařj gjm geho rodinu, čjmo sirotci nabudau gistinu, obnášgjcj třikrát sto tisjc rublů. My, děti prawoslawného Čara, po tomto pospolném otci bratřj sirotků Puškinowých, my neučinjme ničeho na počtu památky slowútného básnjka? Přátelé zemřelého pod zprávau šlechetného Žukowského budau pokračowati u wydávánj Puškinowa časopisu: „Wrstewnjk,“ gehožto čistý wýnos se obrátj w prospěch rodiny zesnulého. Gestič našj powinnostj dokázati též swau uctiwost, swau wážnost a wděčnost k Puškinowi něčjm — pomnjkem, důstogným geho sláwy a cti ruské. Rossijané! wůle carská nepochybně ustanowj nám takowý dar wděčnosti. Nižádný geště dobrý úmysl nebyl zmařen nedostatkem powzbuzenj našeho dobrého, slawného Čara. Každý z nás, kdožkoli sobě wážil Puškinowa genia, přispěgiž k založenj náhrob-

njho geho pomnĳku. Naši umělcové wzplanau přeradostnau ochotnostĳ, gelikož požádáme od nich práce, důstogné mistrowského snaženĳ; a z mramoru anebo z bronzu powstane na mohyle básnjkové pomnĳk, na důkaz, že wrstewnĳci uměli sobě wážiti Puškina. A klopotem zatluče srdce ginochowo, při pohledu na tento mramor, a tichým hořem rozžel se pantnjĳk, wšedĳj do starowěké swatyně Swatohorakého kláštera, kde odpočĳwagĳ drahocennĳ, zetlelĳ ostatkové prwnĳho básnjka slawné našĳ ruské vlasti!

zdělnge bratřm swým, rozněcnge skanmawost, a wzbuznge k dāl-
šmu pátránj newyzpytatelných mocnostj přírodnjch. Zde nenj žád-
ných tagnostj uzawřených w mysterijch zaswěcenců, aniž zde platj
gakás na přednostech toliko zewnitřnjch založená rozhodngj wáž-
nost; celému swětu se zde otwřá weliká přírody kniha, a newyj-
ce wážnosti nabýwá ten, kdo neylépe w nj čjsti umj. Z tohoto hle-
diště pozorngje zbor přírodoskumců, gistě ceny a znamenitosti
weliké gemu odepřiti nemůžeme.

Dne 18 záj započaly se sněmy zboru tohoto wšeobecným shro-
mážďenj na weliké sni Karoljnské. Geho Exc. pan hrabě Kašpar
Šternberk, co president letošnj ge otewřel řečj, krátký děgepisný
přehled stúdi j přírodnických na uniwersitě pražské obsahugj, na-
tež pan Dr. z Krombholc co prwnj tagemnjc statuta společnosti
četi. Obsah gegich krátký a gednoduchý gest, totiž: 1. Aužel shro-
mážďenj přírodopytců gest, aby se osobně seznámili. 2. Za andasku-
tečného powážuge se každý, kdo se spisem gakýms aspoň žestiarchowým
we wědách přírodnických wyznamenal. 3. Schůzky každoročnj wždy
w giném městě německém, k tomu od společnosti zwoleném, počjna-
gj se wždy 18 záj a trwagj po několik dnj. 4. Každoročně si
wolj společnost giného presidenta a tagemnjka swého. 5. Wolenj
wšecká panze wětšinu hlasů spoluandů se rozhodngj. 6. Společnost
tato ani žádných zwláštnjch diplomů. nendělnge, ani mohowitosti
žádné nemá.

Po přečtenj statut přednášeli spoluandowě Nöggerath z Bonnu,
Baron Hägel a Dr. Geppert z Wratislawi po sobě dogjmawé po-
gednánj, gegichž hlawnj obsah čtenárstwu vlastenskému giž z no-
win pražských znám gest, a wauplnosti nepochybě brzo tiskem na
swětlo wygde. Že přehledná zpráwa pana Barona Hägla o žestile-
tém teprw nedáwno dokonaném putowánj gehu po wšech kontinách
země zwláštnj pozornosti došla, snadno gest se domyslit.

Ku konci posezenj wšeobecného rozdělila se společnost na třjdy
gednotliwé dle odnožj wěd přírodnjch, a odebrawši se každá do
sálu zwláštnjho sobě wykázaného, wywolila si zase presidenta a ta-
gemnjka swého, genžby každodennj shromážďenj gegj pořádali.
Od sedmi hodin ráno až do dwau s poledne trwaly w rozdjlných ho-
dinách každodenně zasedánj rozličných oddělenj, w nichž každý
spolnaud co se ljbilo ze swých wyskumů přírodnických přednášeti
mohl. Celý Karoljn obrácen w gednu welikau školu přírodnickau,
w njž wzácnj zwědatelowé ze wšech kragin a stáwů se pilně shro-
mážďeli, buď gedné toliko připsáni gsauce třjdě učenců, buď z
gedné do druhé dychtiwě přecházegje. Co wšecko w rozličných třj-
dách za wšech dewět dnj trwagjchjo shromážďenj k řeči přišlo,
toho ohecenstwo opět z nowin se dowědělo; gá zde gen obšjrněgšj
o tom zpráwu dáti mohl, co sem we třjdě fysikálnj gakožto spoku-
and widěl a slyšel.

Mezi neywftečnĕjšj ůkazy negen třjdy této, ale celého přirodoppytatelského shromáždĕnj náležel magneto-elektrický nástrog pana z Ettinghausen, professora fysiky we Wjdni, genžto wšecky aučinky mocných baterij voltaských (galvanických) panhými magnety ocelowými obgewuge. Gest pak sloh stroge tohoto hlavnĕ následugcj: Na wodorowném prkánku ležj upewnĕn magnĕt as na střewjo dlouhý, w podobĕ podkowý gak obyčegnĕ ohnutý, s konci neb poly swými prosto čnĕgjcj. Podobný, ale kratšj magnĕt položen na tento ku konci polů gého, a na poly tyto upewnĕno kolmo geštĕ wjce magnĕtů menšjch (zde gich bylo šest), tak že wšickni dohromady silný sklad magnetický činj. Pod poly skladu tohoto otáčj se šnurau bezkonečnau kotwice, kolo wodorowné obgjmagjcj, kolmá, ze železa mĕkkého utwořená, gegjžto as na palec wynikagjcj nohy zrowna pod poly magnĕtů co možno neybljže dosahugj. Nohy tyto owinuty gsau drátem mĕdĕným, hedbáwj opředeným, a w drátech těchto powstáwá činĕnjm magnĕtů praud elektrický, kdykoli se noha kotwe otáčenjm polu magnĕtu bud' přibljžj, bud' od něho vzdaluge. K rozwádĕnj praudu tohoto slaužj přednĕ kraužek železný na kolmém slaupku kotwe samé wraubkem dřewĕným upewnĕný, a tudy od těla kotwe osamotĕný (isolirt). S kraužkem tjmto spogeny gsau druhé konce drátů na kotwi owinutých, an prwnj kdekoli na těle gegjm počjngaj, tak že tyto kotwe a kraužek tento spolu poly elektrické tworfj. Dále stogj podál kotwe dwa slaupky mosazné, w nichž se dle libosti zasaditi mohau péra mosazná neb ocelowá, z nichž gedno na těle kotwe, druhé na kraužek osamotĕný přiléhá, a tak oba poly elektrické do slaupků těchto přewádj, z nichž se pomocj drátů neb gakýchkoli wodičů praud elektrický kam potřeba rozwádĕti dá. Že pak dwogjho druhu gsau aučinky elektrické, gedné množstwjm električiny, druhé důrazem gegjm uskutečnĕné, potřebj gest ku prowozenj obau také kotwic dwogjho způsobu, genž w podstatĕ sice stegnĕ, ale množstwj a spořádnjm wjnků drátĕných rozdjlné gsau. Kotew totiž ke zplozenj wĕtšjho množstwj neb wĕtšj rychlosti praudu elektrického (*Quantitätsanfer*) slaužjcj má ménĕ drátů (gen as 80 loket) a každá noha zwláštj dwa konce, z nichž gedni na těle kotwe, druzj na kraužku osamĕlém upewnĕny gsau. Kotew pak ke zplozenj wĕtšj hmotnosti neb důrazu elektrického (*Intensitätsanfer*) má as 60 loket drátů w gednom kuse okolo noh obau owinutého, gehož gedn konec na kotwi, druhý na kraužku onom upewnĕn gest. Kótwe tyto snadno se ze stroge wyndati a dle potreby zasaditi dagj. Ku přetrhowánj praudu elektrického pro wĕtšj aučinek častĕgi potřebnému slaužj dwa důlky na obgemu kotwe 180° od sebe wzdalené, gimiž se péro zadržuge a 90° dole pod obĕma ležjcj odlučowatel (*Separator*), záležegcj w tom, že slaupek kotwe wyřjznut gest, aby péro při otáčenj gého přeskakowati muselo.

Okusy nástrogem tjmto předsewzaté byly následugcj:

1. S kotwicz rychlopraudnau hbitě otáčenau

- a) Při každém spogenj neb rozdwogenj polů elektrických, neb gak siloskumci řikagj při zavřenj a otevřenj řetězu, když k. p. dráty od slaupků postrannjch gdaucj se spogili neb zase od sebe vzdálili, ukázaly se giskry mezi nimi. Zvlášťě weliké a hwězdě se třpytjce podobné byly giskry tyto mezi pérem a slaupkem kotwice, tak že až oko zaslepowały, a giskry menšj, až na 4 palce vzdalj sršely z nich.
- b) Tenký drátek platjkový mezi dráty od slaupků gdancjmi (w řetězu) se nacházegjce okamžitě se až na bjlo rozžehl.
- c) Wšecky wýgewy elektro-mağnetické gakož i mağneto-elektrické ondy toliko slohem voltaickým uskutečňowané strogem tjmto dokázaly se, a. s. :
- α) Kolečko Barlowa, totiž malé gako hwězda wyřezané kolečko mēdēnné na widlici z mēdēnného drátu zawěšené na spo-dek rtuťowý zasahagjce a mezi poly silného mağnetu se nacházegjce kolowalo při spogenj s kotwicz welmi rychle, giskry wydáwagjce tak žiwé, že se gimi rtuť w páru proměňowala.
- β) Kywadlo Faradayowo t. g. drát platjkový nade týčj mağnetičnau zawěšený, kraužilo při spogenj s kotwicz rychle okolo týče této, gakož naopak týčka mağnetičná we rtuti kolmo plynaucej okolo drátu u přestřed upewněného.
- γ) Dwa lehce pohyblivé dráty polárnj, t. g. dwa čtwerhranně ohnuté we prostředu skraucené dráty mēdēnné přitahowali a odstrkowali se při spogenj s poly kotwice a změněnj gich.
- δ) Drát uchylný, t. g. čtwerhranný mēdēnný, na ose kolmé lehko se otáčegjce drát při spogenj s kotwicz kolmo na poslednjm mağnetický se postavil, a gako mağnet se měl, giným mağnetem neb železem přitahován gsa.

2. Kotwicz silnopraudnau hbitě otáčenau :

- a) Na koncjch drátů od slaupků (polů elektrických) wedaucjch upewněná držadla kowowá, když se do rukau wzala, aby praud elektrický tělem procházel, nastalo trhánj w rukau, ano we wšech swalech těla swrchnjho zvlášťě při silněgšjm přitlačenj péra na kotew tak násilné a bolestné, že ge nikdo ani minutu wydržeti w stawu nebyl. I okolem wjce osob za ruce se držjcejch rozptylowalo se, tjm wjce wšak slábnau, čjm wjce osob se drželo. Neysilněgšj pak bylo trhánj toto, když se držadla mokřýma rukama uchopila, při čemž se prsty křečowitě stahowaly, tak že dle držjce wjce ani držadel z rukau puštiti nemohl.

Tyto aučinky fysiologické w lékařstwj gistě weliké platnosti dosáhnutí mohau, an se zde negen rozmnoženjm a umenšenjm skladu mağnetického praud elektrický dle potřeby sesjliti neb seslabiti dá, nébrž každj stupeň močnosti geho dle libosti zplo-

dití se může. Nenj k tomu potřeba než kausek železa, gjmž ruka lékařowa sem tam po šjřce maĝnetu gezdj. Čjm wjce se s njm k polům maĝnetu bljžj, tjm wjce sjla geho, tedy také praud elektrický njm wywozený slábne; čjm wjce se od polů vzdaluge, tjm wjce sjly nabýwá. Tak snadno gako při nástrogi tomto praudem elektrickým nikde se wládanti nedá, pročež on nade wšecky giné elektrické i voltaské z ohledu tohoto daleko wyniká.

- b) Aučinky chemické slaupu Voltowa, gako n. p. rozlučowanj wody co kyslík a wodík nástrogem tjmto welmi dobře se dowozugj.

Mimo to mnoho dogjmawého přednášeno we třjdě fysikálnj. Dr. Maedler z Berljna předložil nowý lunopis swůg s mapami měsjcowými, a wyswětlowal způsob wyměřowanj hor měsčjcowých. Reich z Freiberga dáwal zpráwu o swém wyšetřowanj hustoty země, gižto s Cavendishem gen o gednu stotinn rozdjlinau, totiž $= 5,47$ nalezl. Morstadt wyswětlowal periodický úkaz hwězdoplynů neb tak nazwaného čistěnj hwězd, každoročně od 13—14 listopadu u zwláštnj hognosti se obgewugjcj, wywozuge důwodně, že to gsau mlhowé částice oboru koměty Bělowy, přjlišnau odstřediwostj rozpršené, an se země práwě časem tjmto ku průřezu drah obau těles nebeských neywjce přibljžuge. Prof. Doppler dokazowal, že průzračnost gader wlasatičných gen zdánliwá gest, lámánjm swětla hwězdnyho w oboru mlhowém komet utwořená, gakož i swětlegšj body na luně se wyskytugjcj, dokazuge, že obor wzduchový luny tak nepatrný a řjdký nenj, gako potud twrděgj hwězdosłowci, nébrž gen welmi gasný a průzračný, z čehož wšak na řjdkost geho se sauditi nedá, an průzračnost ode hauště nezáwisj, a často těla neyhustěgšj, gako diamant, neywjce práhledná gsau. Prof. Schweigger z Hály ukazowal gednoduchý swůg nástrog elektro-maĝnetický, kdežto s obyčegná gehlice maĝnetičná we skřjnce uzavřená a mezi dvěma dlahýma as na palec širokýma praužkama měděnýma položená, na obě strany uchyluge, když se do spogených a swiutých konců praužek těchto maĝnet strěj a zase wytáhne. Při tom gal se mnohými důwtipnými důwody zastáwati domněnku swau, že giž stařj Egyptčané a Řekowé wšecky prawdy fysikálnj znali, které my teprw nalezáme, a že w staré mythologii wěškeré wědy tyto složeny gsau, o čemž on zwláštnj knihu: „Fysikálnj wyswětlenj starého bágeslowj“ wydál.

Že i w ostatnjch třjdách mnoho znamenitého pagednáwáno bylo, giž weřegně zpráwy obecnstwu zwěstowaly, k čemuž gá podobtnauti musjm, že zwlášť we fysiologii učený vlastenec náš, weleznámý Purkyně, znamenitým poučenjm o drobnohledné powaze mozku a nerwů gakož o tráwenj ústrogném weliké pozornosti dosáhl. *)

*) Pogednánj tato wýtečná uchystal p. prof. Purkyně pro náš

I mimo Karoljn wědecké bylo wětšjm djlem zaneprázdněnj zpytatelů. Wědecké ustawy, abjrkj umělecké, djlnj a wšecky znamenitosti přjrodoskumné byly předmětem pilného nawštěwowánj wzácných znatelů, genžto welikému pokroku wěd přjrodnjch w Čechách ne-stranné pochwalné swědectwj dávali. I do okolj konány wygezdy z ohledu ěeoěnostického, neb mineraloěického a technoloěického. Při společném stolowánj na krásné barwějce mjšeny rozprawy wědecké u wolný howor přátelský, a při pěnách šampaňského spogowaly se bratrské prawice ke společné práci na poli přjrodnickém.

Pauze tedy wědám stala se čest, gjžto společnost w Praze mnohonásobně aučastna byla. Geho Exc. neywyššj purkrabj ráčil negen každé wšeobecné zasedánj poctiti přjtomností, ale i nawštěwowati třjdy gednotliwé a wěnowati každé zwláštjn pozornost swau. We vlastnjm obydlj uctila Oswjcenost gehu přjrodopytce wyborným koncertem a we gměnu Majestátnosti Cjsařské častowal go 24. zářj na hradě we špaňelském sálu welikan tabulj, při njž zagisté každého powynášcl cit, že k tak wážené společnosti přináležj. Na památku shromážděnj tohoto dala města pražská bjti minci, na njž z gedné strany staroměstská rádnice, z druhé skrauzený had s nápisem: Praga consortii memor, a s okolkem: Concioni XV. naturae scrutatorum et medicorum Germanie 1837, se nalezá.

We druhém zasedánj wšeobecném 22 zářj drženém woleno bylo mjsto shromážděnj roku přjštjho. Neyprwé čtena pozwánj z Freiburgu, Erlangu a Roztoku došlá, načež pro každé měst těchto řečnjk wystaupil, zboru ge poraučge. Freiburg! Freiburg! woláno hlasitě, Oken a chceme widěti, zakladátele zboru našeho! a mnohonásobný sauhlas: Oken! Freiburg! wygáďrowal wůli zboru. Pročež, když gměna spoluandů čtena, a každý pro gedno z měst se prohlášowal, obdržel Freiburg hlasů 125, Erlangen 86 a Roztok 9, an mnoho audů wšeho wolenj se zdrželo.

Se třetjm zasedánjm wšeobecným dne 26. zářj skončilo se shromážděnj. Po přečtenj protokolů wšech třjd řečnil Dr. Reichenbach z Drážďan a nyněěšjm stawu přjrodopisu, a Noeggerath z Bonnu učinil we gměnu celého zboru poděkowánj. Geho Excellencj neywyššjmu purkrabj co náměstku Geho Cjsařské Magestátnosti, Geho Excellencj hraběti Šternberkowi co presidentu společnosti, slawnému magistrátu pražskému, gakož i wšem obywatelům města Prahy, za laskawé a ochotné přigatj a za wšecky důkazy wážnosti w Praze obdržené.

„Krok“, w němž i giná zanjmawá předneženj rozličnjch p. přjrodopytců obsažena budau.

R.

9.

Přehled nových knih českých.

1. *Slownjk česko-německý* Josefa Jungmanna, praefekta c. k. akademického gymnasium. Pomocj českého Museum. Swazek 12. Popružnj až Přepiplám. W Praze 1837, w knjž. arcibiskupské kniktiskárně, wedenjm W. Špinky, wel. 4. od str. 305 až 504, za 2 zl.

2. Téhož slownjku swazek 13. Přepjram až Protáhnú, od str. 505 až 704, též za 2 zl.

3. *Slowanské starožitnosti*. Sepsal Pawel Jos. Šafařík. Oddjl děgepisný. Swazek 5. Arch 41—50. Pomocj českého Museum. W Praze 1837, tiskem Jana Spurného, wel. 8. od str. 641 — 800, za 50 kr.

4. Týchž starožitnostj swazek 6. Arch 51—64, od str. 801 — 1006; za 50 kr. Tjmto swazkem končj se oddjl děgepisný.

5. *Nerostopis čili mineralogia*. Rukowět saustawná k poučenj wlastnjmu. Wydal J. S. Presl. Swazek III. s 10ti obrazy. W Praze 1837, w knihkupectwj Kronbergra a Webra, tiskem Jana Spurného, w 8. od str. 321 — 480. ●

6. Téhož djla swazek IV. s 11 obrazy. Od str. 481 — 626. S předmluwan str. XVI.

7. *Časopis pro katolické duchowenstwo*. Wydáwan od knjžecj arcibiskupské konsistoře. Desátý ročnjk. Swazek III. W Praze 1837, w knjž. arcibiskupské knihtiskárně, wedenjm W. Špinky, wel. 8. 12 archů.

8. Téhož časopisu swazek IV. 12 archů. Celý ročnjk za 2 zl.

9. *Časopis technologiický k rozšíření užitečných vědomostí v řemeslech, umělostech, obchodu a hospodářství domácím.* Wydáván jednotau ku powzbuzení promyslu v Čechách. Dřlu prvního swazek první. Redakce Jana S. Presla, doktora a c. k. profesora. V Praze 1837, v kněžecí arcibiskupské knihtiskárně, řizením Wacława Špinky. vel. 8. stran 96 s 5mi vtištěnými obrazci. Cena 26 kr.

Za časopis tento, od něhož se nadějeme, že velikému nedostatku při řemeslech našich pomůže, powinováni jsme společnosti blahomyslných oswjcenců naší vlasti, genž sobě za úlohu wystawila podporování a zvelebování vlastenského průmyslu. Pozornosti těchto šlechtitných mužů nemohl ugiti politování hodný a jako osiřelý staw českých řemeslníků, genž posud všech prostředků ke zdokonalování se ve swém povolání naprosto zbaveni byli, an na-proti tomu řemeslníku německému množství cest ku poučení jeho otewřeno gest. Německému řemeslníku napomáhají školy, snadný a tudy i častější obchod s cizinci, i celá německá technologická literatura; Čech obmezen gest na swág přirozený dowtip a zvláštní schopnost swau ke všem mechanickým pracem, kteraužto owšem přechasto sauseda swého všech výhod lepšího wychování použíwá a w knihách zběhlějšího přestihuje. Než, když pauze přirozená schopnost českého řemeslníka s to gest, nahraditi poněkud nedostatek přiměřeného wychování i dalších prostředků ke zdokonalení: což by teprw obog spogené dokázalo! To uwázili oni blahomyslní mužové, a první zřetel gegich obrácen byl na wzdělawání českých řemeslníků. Posawadní výsledky tohoto gegich aučinkování gsau: wzdělaná a rozmnožená panem professorem J. S. Preslem Poppowa Technologie a tento od téhož slowutného vlastence redigovaný časopis. Nemůžeme při tom opominanti, wzdati naše díky tomuto oswjcenému a učenému našemu spisowateli za welikau jeho horliwost a pilnost, s kterau w tak rozdělých oborech o zvelebení národní literatury se zasazuje. Gmenowitě tento první swazek technologického časopisu obsahuje naskrze gen jeho vlastní práce. Čím wíce však sobě pilnosti p. profesora wážjme a gj se obdiwujeme, tím wracněgi musjme též žádati, aby co redaktor před námi ležícího spisu hogné podpory w našich spisowateljch nalezl. Netoliko že se tím wycházení gednotlivých swazků, genž neurčitě, gak práwě se přispěwků segde, po sobě následowati magj, uwáhlj, anobř časopis sám potřebné sobě a užitečné rozmanitosti nabude. Zvlášť však bychom tam rádi widěli pagednání od promyslníků samých, neb ti zagisté nejlépe znají nedostatky a wady swých žiwností, a od nich nejspíše mohau se přijmati náwrhy k opravám řemesel a obchodu. — Zdaliž by snad též neměli se powzbuditi wzdělanější řemeslníci k

zewrubnému wypašný swých řemesel asi w takowém způsobi, w gakém nám p. professor Chmela w Kroku pagednánj o tkadlectwí napsal? Wýhoda, genž by zwlášť pro řemeslnickau terminologii z toho vyplýwala, gest patrná.

10. *Česká Thalia*. Sbjrka her diwadelnjch, půwodnjch i přeložených, uspořádaná od Josefa Kajetana Týla. Swazek prwnj. Obsahuge: *Jan Sachs*, dramatická báseň we čtweru gednánj od Deinhardsteina, přeloženjm Josefa Kajetana Týla. *Nalezenec*, weselohra we dwau gednánjch od J. K. T. W Praze 1837, w knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, řizenjm a nákladem W. Špinky. Wel. 12. stran 164, w předplacenj za 20 kr., mimo předplacenj za 24 kr.

Tato sbjrká musj se gaksi powažowati za pokračowánj u „Wýboru diwadelnjch her“, a wšak takowé změně gen powděčni býti musjme. W ý b o r obmezowal se na plody zahraničné, Thalia podáwati bude též půwodnj, a nad to od p. Týla něčeho důkladného nadjti se můžeme. Tento prwnj swazek podává nám gedn překlad a gednu quasi-půwodnj hru. Za wýborného překladatele gest p. Týl giž dávno uznán, a nebyl-li by posud, přewod geho Jana Sachsa gměno to by mu gistě zgednati musil. W Nalezenci howil p. Týl okamžitě modě, přesadiw plod cizjho pásma na vlastenskau půdu, kde nikdy nezdomácnj. Takowý karakter, gako gest Hynek, naleztí se může gen w Paříži, kde půwodnj *gamin* se zrodil, u nás nemá prawdiwosti. Nechť p. T. podruhé látky k swým diwadelnjm kusům raděgi z vlastnjho dosti wýmyslného ducha wážj, i ručjm, za to, že sobě i obecnstwu našemu lépe poslanžj, než přesazowánjm cizjch strůmků w nepřiměřenau gim zemi, kde zakrněti musegj. — Papjr gest pěkný, tisk zasluhuge neywětšj pochwalu.

11. *Zeměpis* čili úplné popsánj oboru zemského podlé *Balbiho*. Djl I. swazek 8. W Praze 1837, w arcibiskupské knihtiskárně, wedenjm a nákladem W. Špinky, w. 8. od str. 673 — 768, za 20 kr.

12. *Mapa* králowstwí Welko-britanského a Irského. Ryl *Merklas*. Na pěkném tiskacjm papjře za 16 kr., na psacjm za 24 kr.

Tauto mapau nový nám dal p. Merklas důkaz o swém zdokonalowánj se w uměnj, w němžto, budeli, gak se naděgeme, stegným krokem pokračowati, swým časem mezi neyznamenitěgj umělce toho druhu počten bude. Geho mapy gsau nade wšecky před tjm w Čechách wyšlé pěkněgj, a mnohým wzácným zahraničným w tom ohledu se wyrownagj:

13. *Básně* od Matauše Fr. Klácela. Swazek druhý. W Brně, tiskem Rudolfa Rohrera. 1837. wel. 8. stran 93, cena 36 kr.

Při wygítj prwnjho swazku páně Klácelowých básnj rozličné se o nich pronášely usudky saukromě i weřejně. Gedni berauce dobran wůli giž za samý skutek, tak náramně sobě obljbili ušlechtilau, mrawnau tendencj geho Musy, že na ostatek málo aneb z hola nic nehledjce, geg hnedky za dáwno žádaného národnjho wěštcy wyhlásili a Kollárowi po bok postavili. Ginj saudněgšj chválili siće aučel a dobran wůli p. Klácelowu, při tom však sobě též pochybowati dowolili o *básnickosti* geho „*básnj*“, a tu mu owšem mnoho důwodně wytykáno. Byli konečně i ginj, kteřj nemohauce přiswědčowati chwalořečem oněch lehko roznětliwých welebitelů Klácelowých, předcě těmto káratelům za auplnau prawdu dáti se ostýchali, tjm omámeni gsauce, že se o řečených „*básnjch*“ tolik mluwilo a psalo. Oni hledjce oběma stranám wyhowěti, pokládali ge za dosti zdařilý počátek, očekáwagjce budaucně od p. Klácela toho, co mu oni chwálořečnjci giž nynj přičítali. Zatjm se knjžka rozprodala, a bez mála na ni se zapomenulo. Zdali to byly skutečné básně, apud judicem lis erat.

Tu podaw nám p. K. druhý swazek, při tuto nagednau ku konci přiwedl. Neb pakli kdo geště na rozpacjch byl, má-li geg mezi básnjky počjsti, přečtenjm druhého swazku i hned se rozhodnul. Ba i čtitelé geho walně byli we swé horliwosti ochlazení. *Klácel nenj a nebude básnjkem*. On neumj ani pogmanti ani podati poeticky swůg předmět. Bud' stane se mystickým, bud' podlým, a w oněch básnjch, genž neywjce geště mjru držj mezi obogjm, wadj mu neznámost poetické mluwy a neobratnost gazyka. Zwlastě we klassickém rozměru se těžce, mjsty i dosti nezpůsobně pohybuje. Mohlibychom zde na důkaz toho, co gsme powěděli, mnoho z geho „*básnj*“ položiti, leč odměřenost mjsta nám w tom zabraňuje.

Wjm, že mnozj tuto wyčjtati mi budau, gakobych hleděl pauze na formu, newšjmagě sobě gádra wěci. Medle zdaliž nežádá wšeka wěc formu slušnau a přiměřenau? co w nenáležitě formě se podá, účinku se chybj. P. K. mohl sobě n. p. mnohé myšlénky ze swých „*básnj*“ obrati za předmět k něgakému mrawoučnému spisu aneb ku kázánjm; w oděwu tom přiměřeněgšjm zagisté byly by wjce k dobrému přispěly.

Přigmiž p. Klácel bež *hněwu* a *zaneuřelosti* tuto domluwu; bezpochyby geg wystaupcjho w giném oboru radostněgi přiwjtáme.

14. *Biblioteka zábawného čtenj*. Swazek sedmý, obsahujcj: Alhambra z W. Irvinga od J. B. Malého. Swazek 1nj W Praze 1837. W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, řjze.

njm a nákladem Wáclawa Špinky. wel. 12 stran. 154. W předpl. za 20 kr., mimo předpl. za 24 kr.

15. Téz sbírky swazek osmý, obsahující: Alhambra, swazek 2hý. Stran. 120, w též ceně.

Tento prwnj na vlastenskau pádu přesazený wětšj plod cizokragné pěkné literatury obsahowati bude tři swazky, z nichž třetj brzo sobě za druhým přispíj.

16. *Wěneec ze zpěwů vlastenských*, uwitý a obětowaný djwkám vlastenským. S průwodem fortepiana. Třetj ročník. Redaktor Fr. Jan Škraup. W Praze 1837, w kujž. arcib. knih-tiskárně, wedenjm a nákladem W. Špinky. Čerwenec a Srpen. Obsahuge půwodnj skládánj p. p. Hermana Skřiwana, Wáclawa Jos. Rosenkrance, A. B. Štorcha a Jos. Wocela, k textům p. p. Wáclawa Jar. Picka, Jana Gindř. Marka a Josefa K. Chmelen-šěho. W kwartu. Celý ročník za 58 kr.

17. *Základové Hwězdoslownj čili Astronomie*. Od Fr. Josefa Smetany, doktora filosofie, professora fysiky na ústawu filosofickém w Plzni. Se čtyrmi tabulemi obrazců hwězdoslownjch. W Plzni. Tisk a papjr od Reinera a Šmida. 1837. wel. 8. str. 194, cena 1 zl. 30 kr.

Tanto knihau oprawdowě obohatala se naše literatura, onať gest obsahem i slohem rovně výborná. P. professor Smetana zj-skal si mjsto mezi našimi klassiky. Škoda že papjr a tisk nenj přiměřen wnitřnj ceně, a kniha poněkud předražená, čehož neywjce proto želeti gest, že se nedostane do tolika rukau, gakby zasluhowala.

18. *Konrad Wallenrod*. Powěst děgepisná z děgdw litewských a pruských. Přeložena od Wácl. Sw. Štulce. W Praze 1837, w kujžecj arcibiskupské knihtiskárně, řjzenjm a nákladem Wáclawa Špinky, wel. 12. str. 100, za 15 kr.

Welice gsme p. Štalcowi powděčnj, že naše české čtenárstwo s tjnto přewýborným wýtwarem welikého ducha oznámil. Překlad gest nad wšeliké geho předešlé drobněgšj pokusy zdařilegšj, ač p. Štulec neuměl se docela sprostiti nemilého w češtině polského rytmu. Tisk a papjr chwálu zasluhuj.

19. *Hronka*, podtatranská zábawnice. Časopis krasomilého a užitečného čtenj; wedenjm Karla Kuzmányho. Djlů II. swazek I. W Baňské Bystřici, nákladem Sam. Eiserta, ti-skem Filipa Macholda. 1837. Prostř. 8. str. 96. s obrázkem.

Když se nám loni Hronka wygewila, těšili gsme se čilegšjmu žiwotu národnj literatury i za Tatrami, a mnohé naděge kladli gsme w ča-

sopis mezi Slovákky vycházegj. Leť bohužel, naše naděge byla bolestně sklamána. Swazek po swazku byl slabšj, prázdnešj. P. Kuzmány neumj s časopisem zacházeti. Neypatrnešjm toho důkazem gest nyněšj swazek. Nepauštjce se do oceňovánjednotlivých článků, toliko to připomeneme, že p. Kampeljkowy listy k Morawanům lépe byly by zůstaly w rukau těch, jimž psány byly, an se pro weřegnost z většjho djlu nehodj. Na polemiku p. Kuzmányho na ten čas odpowjdati nemůžeme: počkáme, až se zdwořilegi a rozumněgi psátí naučj.

20. *Deklamowanky* a pjsně od Frant. Rubeše. Swazetek I. W Praze 1837. Tiskem Jana Hostiwjta Pospjšila. Malý 12. str. 54, za 8 kr.

Knjzka k newinnému ohweselenj domácké společnosti dobře se hodj.

21. *Literaturnj létopis* čili Obraz slowesnosti Slowanůw nářečj českého w Čechách, na Morawě a w Uhrjch, od léta 1825 až do léta 1837. Obsah celého djla: I. Staw politický. II. Oswjcenj [některá zemská nařizenj, wplyw na oswjcenj národu ohledem spisůw: a) censura a revisj knih, b) knihtiskarstwj a papjrnictwj, c) knihkupeetwj, d) knihowny]. III. Gazyk [a) sbjрка zákonůw ohledem češtiny, b) staw geho. — Matice česká, Swatojanské dědictwj. — Přehled českých farnjch mjst s počtem dušj. c) proměna geho]. IV. Literatura. V. Knihopis č. bibliografie k prodegi spisůw, s krátkými posudky a s wšeligakými poznamenánjmi. VI. Žiwotopisy spisowatelůw českých a poznamenánj též nowe-ilirských a t. d., se wšeligakými přehledy. Připogen gest k tomu archowý přehled literatury slowanské českého nářečj (od newdawněšjch časůw až do nyněšska). Imp. Fol. Ku prospěchu knihtiskarůw, knihkupcůw, knihownjkůw, duchownjch i swětských učitelůw a úřednjkůw, t. kněžůw, lékařůw a práwnjkůw, vlastenské mláděže, wšech (80 mill.) Slowanůw, t. Čechůw, Polákůw, Ilirůw a Rusůw a wšech milownjkůw slowanštiny. Sepsal a na swé útraty vydal J. W. J. *Michl*, člen řádu pobožných škol a českého národnjho museum. Swazek I. Arch 1—6. W Praze 1837. Gměnj spisowatelowo. W kommissj Kronbergra i Wcbra. Wel. 8. Cena za celý spis 1 zl. 40 kr., a sice za archowý přehled literatury 10 kr. a za každý swazek w předplacenj 30 kr.

22. Téhož spisu swazek druhý. Arch 7—12.

Chwalitebná gest náramná pilnost p. Michla, s kterau tolik materialij w hromadu snesl, bodež by byla řjzena lepšj chutj.

Gíž z obromného titule poněkud sanditi lze na obsah. Dobrá polowice knihy gest zbytečná a k věci docela nepatřijc. Takowá mikrologie, gaké p. Michl hledj, u nikoho nám nezjská wážnost, ale spjše směřnými nás učinj. Zatjm wšak, kdoby snad budancně w tom oboru pracowati chtěl, zde hognost wzácného materialu nalezne. Sloh pana Michla gest nečeský, grammatických i orthografických chyb bez nedostatku. Wydánj gest slušné, co wšak se typografické spráwnosti dotýče, ta rozhlášené Házowské impressj ke cti neslaužj.

23. *Spisy swatých Otců apoštolských*. Přeložil, wyswětil a tiwody opatřil Frant. *Sušil*, professor bibl. stud. N. Z. W Brně; tiskem Rudolfa Rohrera 1837. wel. 8. str. 168, za 1 zl.

24. *Wina lásky*. Powjodka z neynowěgšjch časů. Od Frant. Břet. *Trojana*. W Praze 1837 u Jana H. Pospjšila. wel. 12, za 24 kr.

25. *Wogtěch Krasil* neb nawedenj k rozumnému wychowánj dětj. Kniha pro lid, kterauz dle Christ. Boh. Salzmannna sepsal Norbert *Waněk*. S podobiznau spisowatelowau. W Praze 1837. U Martina Neurentra, knihkupce w jesuitské ulici w Nře 183. 8. str. 218, cena 40 kr.

26. *Počjtánj pjsemné* s hoguau zásobau rozmanitých přjkladů. Od Jana Prawd. *Přibjka*, učitele na hlawnj škole w Berauně. Swazek prwnj. W Praze 1837, u Jana H. Pospjšila w liliowé ulici čjsle 946.

27. *Rodina Bohowěrných z Dolan*, aneb obraz křesťanského obcowánj w přediwných přjpadnostech a strastech žiwota. Nákladem Dědictwj swatojanského. Čjslo V. Prodává se w tuhé obálce za 30 kr. W Praze 1837. W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, u Josefy wdowy Fetterlowé, wedenjm Wáclawa Špinky. wel. 12. str. 458, za 30 kr.

28. *Geskyně*, neb přjhody hrabat Sokolowských, pro rodiče a dťky gegich. Z německého přeložil Jos. Mjr. *Pohofelý*. W Praze 1837. Nákladem Martina Neurentra, aučinkugjecjho auda českého národnjho Museum a knihkupce. S obrázkem. 12. str. 903, cena 24 kr.

29. *Weselá přdstewnice*, aneb różmanité wyprawowánj čili pohádky dle Grimmových báchorek (Tausend und eine Nacht) od Frant. Boh. *Tomsy*. Djlek čtwtřj. W Praze a w Hradci Králowé. 1837. Nákladem a pjsmem Jana H. Pospjšila. 18. str. 222, cena 16 kr.

30. *Ladislav a dítky jeho*. Příběh pro vlastenskou mládež od Wogtěcha *Negedlého*, děkana na Žebráce. Druhé vydání. V Praze 1837. Tiskem Jana Host. Pospjšila.

31. *Domácj kuchařka*, aneb pogednání o masytých a postních pokrmech pro deerky České a Morawské od M. D. *Retikowy*. (sic) Nákladem Jana Host. Pospjšila, impressora v Praze a Hradci Králové, činného auda českého národnjho Muzeum. Třetj welmi rozmnožené vydání. V Hradci Králové a v Praze. 1837. 8. str. XVI a 330. S podobiznau spisowatelky, za 48 kr.

32. *Nawštěwowání Pána Ježíše* w neyswětěgěj swátosti oltárnj na každý den měsjece. Složena od blahoslaweného služebníka Božjho Alfonsa Marie *Liguory*, býwalého biskupa u sw. Háty a. t. d. Spolu s cwičenjm se w pobožnosti w čas rannj a wečernj, ke mši swaté a t. d. V Praze 1837. W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, řizenjm Wácl. Špinky. Wel. 18. str. 369.

33. *Kučery M. Prokopa*, kněze řádu Premonstratského na Strahowě a býwalého kazatele w hlawnjm chramu Páně sw. Jakuba w král. městě Gjhlawě, Nedělnj a Swátečnj kázanj. Djl 2. V Praze 1836. W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, řizenjm a nákladem Wáclawa Špinky. 8. str. 480, za 1 zl.

34. *Panna Křesťanská*, neb knjžka modlicj pro panny, od A. *Stranského*, professora na ústawu theologickém w Hradci Králové. Druhé rozmnožené vydání. V Praze a Hradci Králové 1836 u Jana H. Pospjšila. Prodává se newáz. na krásném pošt. pap. za 36 kr., na bjém za 24 kr., w čisté kůži wáz. se zl. obřjzkau za 1 zl. 30 kr. (dle sličnosti wazby i wjce).

35. *Kázanj* na wšecky neděle a swátky w roce připadagjej. Od Frant. Alex. *Rokosa*, kaplana tachlowického. Djl druhý. (Druhá polowice nedělnjch kázanj.) V Praze 1837, pjsmem a nákladem Jana Host. Pospjšila. 8. str. 256, za 40 kr.

36. *Rorate* neboli weselé a radostné zpěwy adwentnj. Wydává w prospěch dědictwj Swatojanského Wáclaw *Pešina*, kanownjk swatojanský na hradě pražském a ředitel ústawu téhož dědictwj. V Praze a w Hradci Králové 1837 u Jana Host. Pospjšila. Ztuha wáz. za 20 kr.

37. *Historické popsání* milostného obrazu a pautnického chrámu blahoslawené panny Marie w Staré Boleslawi, s přida-

nými modlitbami ranními, ke mši sv., k sw. zpovědi, k sw. přijímání, s písněmi a ostatní pobožností, kteráž se na tom sw. místě vykonává. Od Josefa *Horčice*, sjedlního kanovníka v Staré Boleslavi, a bývalého kaplana v též místě. V Praze 1837. V knížecí arcibiskupské knihtiskárně, vedením Wáclawa Spinky. Vel. 12. str. 252, s obrázkem. Prodává se newáz. za 20 kr.

38. *Ježíš, Maria, Josef!* Katolická modlitební kniha obsahující pobožnost mešní, zpovědní a na rozličné slavnosti a svátky, zvlášť k svatým čtrnácti v nebi oslaveným pomocníkům, jakožto našim u dobrotivého Boha věrným orodovníkům, kterýmž kdo se s důvěrou utká, svou auzkost, snažení, zármutek, nauzí, bídu a protiwenstwj přednáší, gich za přimluvu a za pomoc u Slitovníka nebeského žádá, oslyšán nebývá. Wydal Josef *Devoty*, čestný kanovník na Vyšehradě a. t. d. V Praze a v Hradci Králové 1837. U Jana Host. Pospjšila. S čistým obrázkem na pošt. pap. 40 kr., na tisk. 20 kr.

39. *Kleine Grammatik der böhmischen Sprache zum Selbstunterricht mit beständiger Rücksicht auf die deutsche Sprache von Waněš und Franta.* Prag, in der fürsterzbischöflichen Buchdruckerei unter der Leitung des Wenzel Špinka. 1837. vel. 8. archá 13, za 1 zl.

J. Malý.

10.

Zpráva o Českém Museum.

(W čerwenci, srpnu a září 1887.)

Společnost.

Do třjdy činných audů wstoupil zápisem k ročnjmu wyměřenému přjspěwku 20 zl. stř. : p. *Wáclaw Kohaut Klavowský*, kněz řádu premonstrátského w Jasowě w Uhřjch, král. professor třjd humanitnjch w Košici a w mnohých stoli-
ejch práwnj přjsedjčj.

Za přjspjwagjčj audy přigati gsau, pódwoliwše se k wyměřeným ročnjm dáwkám po 5ti zl. stř. : p. *Kornelius Bielecký*, předstawený piaristské residencj a zpráwce hlawnj školy w Berauně; — p. M. Dr. *Altschul* w Praze; — p. *Wáclaw Hágek*, canonicus senior i farář na Wyšehradě; — p. *Karel Wáclaw Ott šlechtic z Ottenkronu*, kassjr a aučtywedancj k hlawnjho kostelá w Praze; — p. *Jan Karel Rogek*, kaplan w Nowém Městě nad Metugj.

Peněžitého daru nagednau a na wždycky dal do Museum p. M. Dr. *Hoser*, dworský rada a pens. tělesnj lékař Geho c. k. Wýsosti arciknjžete Karla, 100 zl. stř.; — sbjragjčj aud, p. *Adam Fialka*, děkan a vikář Sušický, zaslal shromážděnjch přjspěwků 27 zl. 50 kr. w. č.

W materialijch zaslali :

1. *Pro sbjrkú kopanin a zkamenělin* : panj *Gabriela hraběnka z Dietrichsteina*, rozená hraběnka Wratislawna z Mitrowic, kus pjskowce utworiłého na způsob krápnjka; —

činný aud, p. *Josef hrabě z Dietrichsteina*, několik zkamenělých zubů nosorožcových s kauskami lebky nosorožcovy; — čestný aud, Geho c. k. Výsost arcikníže *Jan*, exemplář wnowě u Bečowa nalezeného Korundu s cyanitem; — p. z *Molitor*, c. k. kommissar pohraničnj stráže w Braunowě, částku zkamenělin z okolj Braunowského; — p. *František Mensy*, exempl. přjnowkan (nautilit); — p. *Karel Winařický*, farář w Kowáni, několik zkamenělých mlžů z pjskowcových lomů u Kowaně a Skalska w boleslawském kragi.

2. *Pro sbjrlku živočišnou*: panj *Gabriela hraběnka Dietrichsteinowá* nachowau wolawku; — p. *Halla*, apatykář Jaroměřský, dwa wycpané ptáky.

3. *Pro knihownu*: čestný aud, p. prefekt *Schön* w Pjsku, pokračowánj wjdenských a všeobecných nowin; — p. *Ambrož Grabowski* z Krakowa swůg spis „Grobů królůw polskich w Krakowie, Kraków 1835; — p. *Michał Wiszniewski*, professor na universitě Krakowské, swě „Pomniki historyi i literatury polskiej.“ 4tý swaz. w Krakowě 1837; — p. M. Dr. *Oestreicher* swau inauğuralnj dissertacj; — p. *Eliaš Alt-schul*, M. Dr. a člen lékarské fakulty w Praze a w Pešti, dvě od něho wydané německé lékařské knihy; — p. M. D. *rytjř Jan de Carro* swůg „Almanach de Carlsbad“ na r. 1837; — p. *František hrabě z Hohemwartu*, předseda c. k. hospodářské společnosti w Kraginsku, swůg „Wegweiser in der Adelsberger Grotte“ we Wjdni 1830 s 8 obrazy na mědi; — činný aud, p. Dr. *Josef Jungmann*, prefekt staroměstského akademického gymnasium, 12tý swaz. swého Slownjka českoněmeckého; — p. *Kristian Adolf Pešek*, diakon w Žitawě, swau přjručnj knihu historie Žitawské, w něm. řeči, w Žitawě 1834; — p. *Paul Al. Klar*, c. k. kragský kommissar, „Museum Münsterianum pars II. Hauniae 1837; — čestný aud, p. *Adam Rościszewski* z *Rosciszewa*, následugcjj spisy: 1. Krzeczowskiego Biruta, Wilno 1837, 2. Lelewela Objaśnienie trzech kufickich monet, 3. Przyjacieli ludu a Magacyn powszechny (pokračowánj), 4. Katalog der Gemäldeausstellung zu Lemberg 1837, 5. Grahowskiego Literatura i Krytyka, Wilno 1837, 6. Muczkowskiego Grammatyka polska, Krakow 1837, 7. Mogila pod wsią Ruszcza Płaszczyna,

8. Galicya w obrazách C^o 1; — činný and, Gého Gasnost, *August Longin knjže z Lobkowic*, c. k. tagný rada, komorník a president dworské komory we wěcech mincownjch a hornjch, „Bydolts Plantagineen“ we Wjdni bez léta; — p. *Josef Karel Czörnig*, c. k. presidialnj sekretář w Miláně, ně, wýtisk spisu“ *Le miniere metalliche dell' Ossola in Piemonte descritte da Giorambatti Fantonetti*, Milano 1836; — p. *Giřj Zindl*, učitel na c. k. wzornj hlawnj škole w Praze, swůg: *Uwod k wučowanj w počjtánj z hlawy*, w Praze 1835, a swau německau knihu „die Arithmetik“, 2 djly, w Pr. 1836; — p. *Theodor Pawlowič* w Pešti: od něho wydáwaný „Srbský národnj list“ 1837 (spůsob penjzkowých listů); — p. *Antonjn Dworský*, knihař w Praze, swůg spisek: *Koruna králowstwj českého*, w Praze 1836, a něm. Pj-sně pro pobožnau mládež, w Pr. 1837; — čestný and, p. rytjř *Petr Keppen* ze Symferopole: *Opisanije staropečatných knig sw. Nikol. Carskago*, Moskwa 1836, se sedmi snjmkami; — wysoce slawnj pánj *Stawowé králowstwj českého* odewzdali sbjrk u kněh barona Wunšwice, záložegj z 567, čjssel, wětšjm djlem genealogického a heraldického obsahu, mezi nimž 11 rukopisů, 12 wprjjetých knih (? Stammbuch) wyprawených pěkně wymalowanými erby, propowjdkami a vlastnjmi podpisy, české nowiny (Český postillion) od r. 1704 až incl. 1726, a skwostně zachowaný wýtisk *Kronyky České* od Beckowského se nacházegj, spolu s katalogem téže sbjrk; — p. *Matauš Frant. Klácel*, prof. bohomlawectwj w Brně, dal druhý swazek swých Básnj, w Br. 1837; — p. Dr. *Frick* z Baltimoru w sewernj Americe, swau „Geologic topographical Report on the new map of Maryland“, w Baltimoru 1835 a 1836; — p. *Frant. Jan Mošner*, dokt. lékařstw a ranhogictwj, a c. kr. professor babictwj na uniwersitě Olomaucké, swé „Babictwj“, w Olom. 1837; — neydušt. *arcibiskupská konsistoř* Pražská: 3tj swazek *Časopisu pro katolické duchowenstwo*, 1837; — p. *Karel Kuzmany*, farář w hořegšjch Uhrách, swůg periodický spis: *Hronka, podtatranská zábawnice*, w B. Bystřici 1837, djl u 2ho sw. 1nj.; — p. *Stanko Vraz*, posluchač práw we Štýrském Hradci: *Kratki Návuk Vozgrzkoga Jezika* od Szalay, w Gradezi 1833; —

Calveské knihkupectvůj, 7. až 14. svazek u něho vycházejícího hospodářského slovníka od Lengerke w něm. řeči, w Praze 1837; — p. *Rudolf Glaser*, Cand. filosof. a jurid. doktoratu, od něho řízený časopis „*Ost und West*“, w Praze 1837; — p. *J. J. d' Omalius d' Halloy* z Paříže, své „*Eléments de Géologie*“, druhé vydání, w Paříži 1835; — p. *Edm. de Selys-Longchamps* svůj „*Catalogue des Lepidoptères ou Papillons de la Belgique. Liège*“ 1837 a „*Essai monographique sur les Campagnols des environs de Liège, Liège*“ 1836; — sbírání aud, p. Dr. a prof. *Smetana* w Plzni, od něho sepsanau knihu: *Základové hvězdoslavy čili Astronomie*, w Plzni 1837; — p. *Em. Th. Hohler*, kněz Švarcenberský rada, 24 od něho vydaných římských klassických spisů; — p. Dr. *Legis-Glückselig*, od něho sepsaný něm. Životopis Josefa Dobrowského, w Praze 1837; — p. *Jan Nep. Eiselt*, c. kr. kragký fysikus Tábořský, své popsání mineralnů „*Zlaté studánky*“ w něm. řeči, w Táboře 1837; — p. *Petr Procházka*, magistratnů a kriminalnů rada w Táboře: „*Sermones: Dormi secure*“, w Hagenawě 1509; — p. *Filip Třebic*, kaplan tamtéž: „*Das verirrte Europa*“, w Amsterd. 1677; — p. *Adolf Schmidl*, vychowatel kněžete Maximiliana z Lobkovic, 2hý a 3tj swaz. svého „*Wiens Umgebung*“, we Wídni 1837; — činný a výborový aud, ddst. p. kanovník *Pešina*: „*Rodina Bohowěrných z Dolan*“, w Praze 1837, a dvě přiležitostné básně.

4. *Pro sbírku rukopisů a rytin*: p. *Wáclaw Janda*, lokalista w Gunzenberce w Korytanech, od něho dle abecedního pořádku českých slov spořádaný slovník Dobrowského; — čestný aud, p. *Adam Rościszewski z Rościszewa*, Obrazy slavných Polákůw; — p. *Ondřej Krčmář*, c. k. dworský koncipista we Wídni, 5 rytin na mědi; — p. *Woglěch Juhn*, probašt a arcipříst w Gindřichowě Hradci, latinský missál na pergameně ze 14. stolestj.

5. *Pro sbírku mincí*: p. *Aloys Holý* w Pjsku malau měděnau minci; — p. *Karel Geiting*, c. k. hejtmán, početnů groš české komory od r. 1604; — Geho Exc. patriarch-arcibiskup Jagerský, *Ladislav Pyrker*, střjbrnau medaili na wystawenj a posvěcenj katedralního kostela w Jagru; —

p. *Felsenburg*, zlatník w Polné, 10 w časlawském kragi nalezených brakteatů rozdílných kolků; — p. *Wáclaw Rombaldi z Hohenfelsu*, c. k. horní rada w Lubné (Leoben), 5 římských stříbrných mincí vykopaných we Štýrsku; — p. *Jan Salzer*, c. k. gubern. archivář, 2 nízké stříbrné groše biskupa Wratislawského od r. 1506 a 1508; — p. *Felix Würfel*, posluchač práv we Lwowě, jednu meckau stříbrnou minci od r. 1614; — p. *Ant. Dworský* w Praze, jednu broncovou medaili; — p. *Ondřej Krčmář*, c. k. dworský koncipista we Wídni, 2 stříbrné a 1 měděnou minci; — p. *Prokop Minicati*, professor w Plzni, 7 měděných mincí.

6. *Pro sbírku památností*: p. *Josef hrabě z Dietrichsteina*, starobylá dýka; — Negmenovaný: krásný povypuklý obraz dvou hlav, na mědi vyražený, z Pompeji; — p. *Jan Karel Gregory*, protokollista c. k. zástavního úřadu w Praze, staré stříbrné pečeti dko gisté rodiny šlechtické; — p. *Ant. Thum*, c. k. komorní úředník w Praze, starý klíč nalezený we zříceninách Zwjckowských; — p. *Hlawáč*, držitel Malých Chyšek, starobylá ostruha; představení kláštera sv. Giř na k. hradě Pražském, povypuklý obraz ukřižovaný Pána Krista, z pražského stavebního kamene, z počátku 16. století; — p. *Jan Sykora*, učitel na hlavní škole w Plzni, starobylá tabáční puška; — p. *Filip Třebic* z Tábora, hliněná nádoba vykopaná w Austji, a špičku od puky.

7. Do pokladnice musej na vydávání knih českých od 1. srpna až do posledního října b. r. dodali: P. *František Kastránek*, knihtiskař a knihkupec w Gičjuň, 10 zl. — p. *Karel Bayer*, gram. profes. w Gičjuň, 20 zl. — p. *Wáclaw Kawaljr*, kaplan we Wysokém, 15 zl. — p. *Josef Pultár*, vychovatel u p. Otta, fabrikanta a velkokupce w Postupicjch, 10 zl. — p. *Aloys Škampa*, posl. bohosl., 8 zl. — p. *Wáclaw Breycha*, kupec w Rakownjce, 10 zl. — p. *Wáclaw Sovák*, kooperator w červených Janowicjch, 10 zl. — Gegj Oswjcenost *Kristiana hraběnka ze Sternberga-Manderšaidu*, 10 zl. — p. *Jan Záborský*, kaplan Chrudjmský, 10 zl. — p. *Frant. Sommer*, kaplan w Gilowicjch, 20 zl. — p. *Frant. Kalina*, posl. filos. we Wídni, 20 zl. — p. *Aloys Landfrass*, knihtlačitel w Gindřichowě Hradci, 20 zl. — p. *Wáclaw Bar-*

tunek, justiciar w Gindřichowě Hradci, 10 zl. — p. *Wáclaw Kohaut-Klabowský*, řeholnj kanownjk řádu premonstského, professor humanitnj w Košicjch, 5 zl. — p. *Josef Čegka*, doktor w lékarstwj w Praze, 5 zl. — p. *Josef Mazač*, adjunkt při technickém ustawu w Praze, 20 zl. — p. *Frant. Wondřich*, zámecký kaplan na Zbirowě, 5 zl. — p. *Frant. Wěšjn*, posl. bohosl., 5 zl. — p. *Josef Kařtan*, posl. bohosl., 5 zl. — p. *Adolf Heyrowský*, posluchač práw, 5 zl. — p. *Josef Čerwinka*, kněz ejrkewnjj w Hradišti, 10 zl. — p. *Jan Gindřich Marek*, farář w Kozogedech, 10 zl. — p. *Matěg Kařpar*, kaplan w Hořici, 10 zl. — p. *Vincenc Geljnek*, obročnj w Kozolupech, 10 zl. — p. *Frant. Daucha*, kaplan w Petrowicjch, 3 zl. — p. *Iğnac Tuma*, lokalista w Knjřowě, 10 zl. — p. *J. S. Kačer*, kazatel we Welikém Táboře w Sleště, 20 zl. — p. *Josef Dálman*, filolog we Wratislawi (pro společnost akademickau tamže), 20 zl. — p. *Xaver Rádlo*, kaplan w Postupicjch, 10 zl. — p. *Kařpar Fejérpataky*, knihář w Sw. Mikuláři, 10 zl. — p. *Antonjn Felger*, kaplan w Mladé Boleslawi, 10 zl. — p. *Wáclaw Kořátko*, kaplan, 5 zl. — p. *Jan Řehák*, kněz ejrkewnjj, 2 zl. 35 kr. — p. *Antonjn Stránský*, professor bohoslwj w Hradci, 10 zl. — p. *Josef Erazim Wocel*, pěstaun knjžete Salm-Salma, 10. zl.

Redaktor: *František Palacký*.

Tiskem Jana Spurného.

O b s a h

Časopisu českého Museum na r. 1837.

I. B á s n ě.

a) Půwodnj.

Dr. J. K. Chmelenský: Spitihněwůw sand. Swaz. II., stránka 139.

S. Macháček: Wýgimek ze Záwiše. III. 251.

b) Přeložené.

F. L. Čelakowský: 1) Něktěre epiĝrammy Martialowy. II. 142. 2) Z antholoĝie ruské, zbirka druhá. IV. 389.

II. Prosaická sepsánj.

F. Palacký: 1) Předmluwa ke vlastenskému čtenárstwu. I. 3. 2) Srow-nánj zákonů cara Stefana Dušana srbského s neystaršjmi řády zemskýmj w Čechách. I. 68. 3) O umučenj S. Wáclawa, podlé legendy slowanské, úwaha kritická. IV. 406.

Dr. K. Amerling: Zpráwy o duchownjm žiwotě nyněĝšjch časů: 1) Uwod. Dušewnj, žiwot wůbec. Směr ducha wědeckého wůbec. I. 9. 2) Mudrctwj. II. 169. 3) Silozpyt (fysika). IV. 318.

P. J. Šafařík: 1) O zemi gmenowané Bojky. I. 23. 2) Podobizna Černoboha w Bamberku. I. 37.

F. L. Čelakowský: 1) Gazykozpytné rozmławuwanj o gměnu Slowan. I. 53. 2) Slowanská přjslowj. III. 292.

F. J. Sláma: Zlatá stezka. Přjspěwek k děĝepisu českého obchodu w minulosti. II. 152.

J. B. Malý: Krátká zpráwa o wynalezenj uměnj knihtiskarského. II. 183.

J. Purkyně: O idealnosti prostoru zrakowého. II. 191.

Ant. Jungmann: 1) Přjspěwek k historii pražské university. II. 202. 2) Ošpogenj lékařstwj se swobodnýmj naukami. III. 340.

Dr. J. K. Chmelenský: Slowo o kritice. III. 263.

A. Strobach: O rozumné zpráwě žiwnosti. III. 280.

W. Hanka: 1) České korunowačnj mince. III. 321. 2) Rodinné mince a medalie domu Rožmberského w Čechách. IV. 452.

F. Kampeljk: Hrabě Leopold Berchtold, Howard západnjch Slowanů. IV. 442.

III. České Museum.

Gednánj Společnosti českého Museum we 15tém obecném shromážděnj d. 5 dubna 1837 :

1) Přednešenj gednatele Jos. hraběte z Nostic. II. 212.

2) Wýtah z protokolu. II. 219.

3) Řeč presidenta hraběte Kašpara ze Šternberka. III. 345.

Zpráwy o Českém Museum. I. 135. II. 240. III. 382. IV. 495.

Wýtah z Aučtů Českého Museum, týkagjcich se pokladnice na wydávánj knih českých r. 1836 (Připogen ke swazku druhému).

IV. Učené spráwy.

F. J. Smetana: Zpráva o shromážděnj německých přirodozpytců w Praze r. 1837. IV. 480.

F. Palacký: Zpráwy z Řjma, ze Wlach a z Čech (Psanj pp. Šafaříkowi a Chmelenskému). III. 362. IV. 473.

J. Jungmann: Pawel Pražský, Židek nazwaný. III. 225.

(*N. Polewoy*): Puškin. Z ruštiny přeložil *A. Hansgirk*. IV. 460.

Zpráwy o ruské literatuře. II. 235. III. 377.

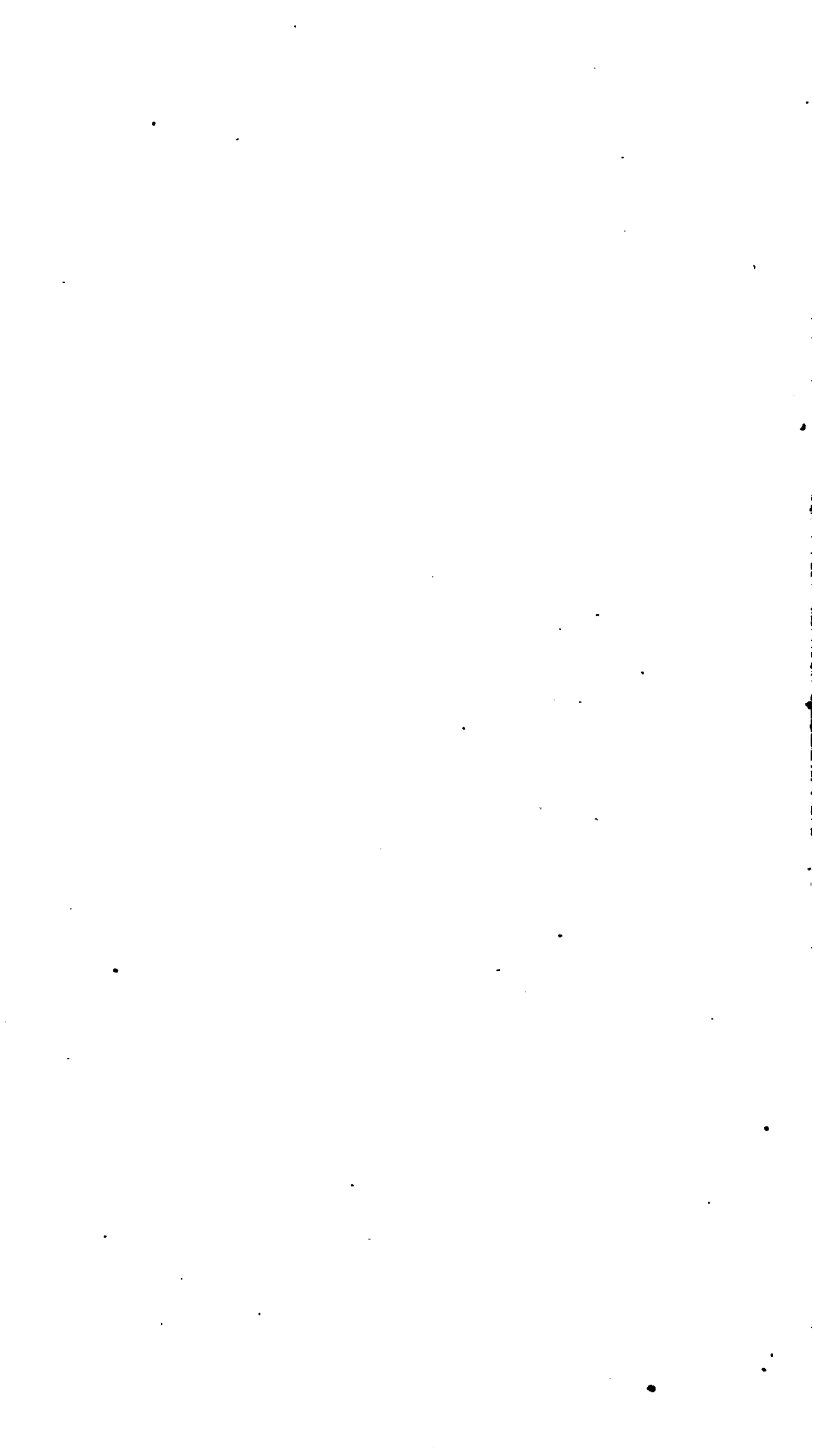
Oznamy knih: 1) *A. Boczek*, codex diplom. et epist. Moraviae (od *F. P.*). I. 115. 2) *J. V. Krombholz*, Generalrapport über die asiat. Cholera in Prag (od *Dr. J. A. Ryby*). I. 119. 3) *V. Babukitě* Osnova slovnice slawjanske narěčja Ilirskoga (od *P. J. Š.*). I. 125. 4) *Sbornik Muchanowa* (od *P. J. Š.*). I. 127. 5) *Wesna*, almanach na r. 1837. I. 129. 6) *Fürst E. M. Lichnowsky*, Geschichte des Hauses Habsburg (od *F. P.*). II. 222. 7) *Barth. Kopitar*, Glagolita Clozianus (od *P. J. Š.*). II. 232. 8) *K. W. Wojcickiego* pieśni polskie (od *P. J. Š.*). III. 366. 9) (*Wuk Stefanowič Karadžič*) Montenegro und die Montenegriner (od *P. J. Š.*). III. 368. 10) *J. Sacharowa* Skazanija Ruskago naroda o žizni predkow (od téh.) III. 370. 11) *Th. Bulgarina* Rossiya w istoričeskom, statističeskom etc. otnošenijach (od téh.). III. 371. 12) *Wuka Stef. Karadžitě* Narodne srbske poslowice (od *F. L. Č.*). III. 375.

Nowé knihy české: I. 133. II. 237. IV. 486 (od *J. M.*).

Český Kazimlaw, zbjrka prwnj. I. 111.

Drobnůstky, od *F. J. Slámy*. II. 220.

10

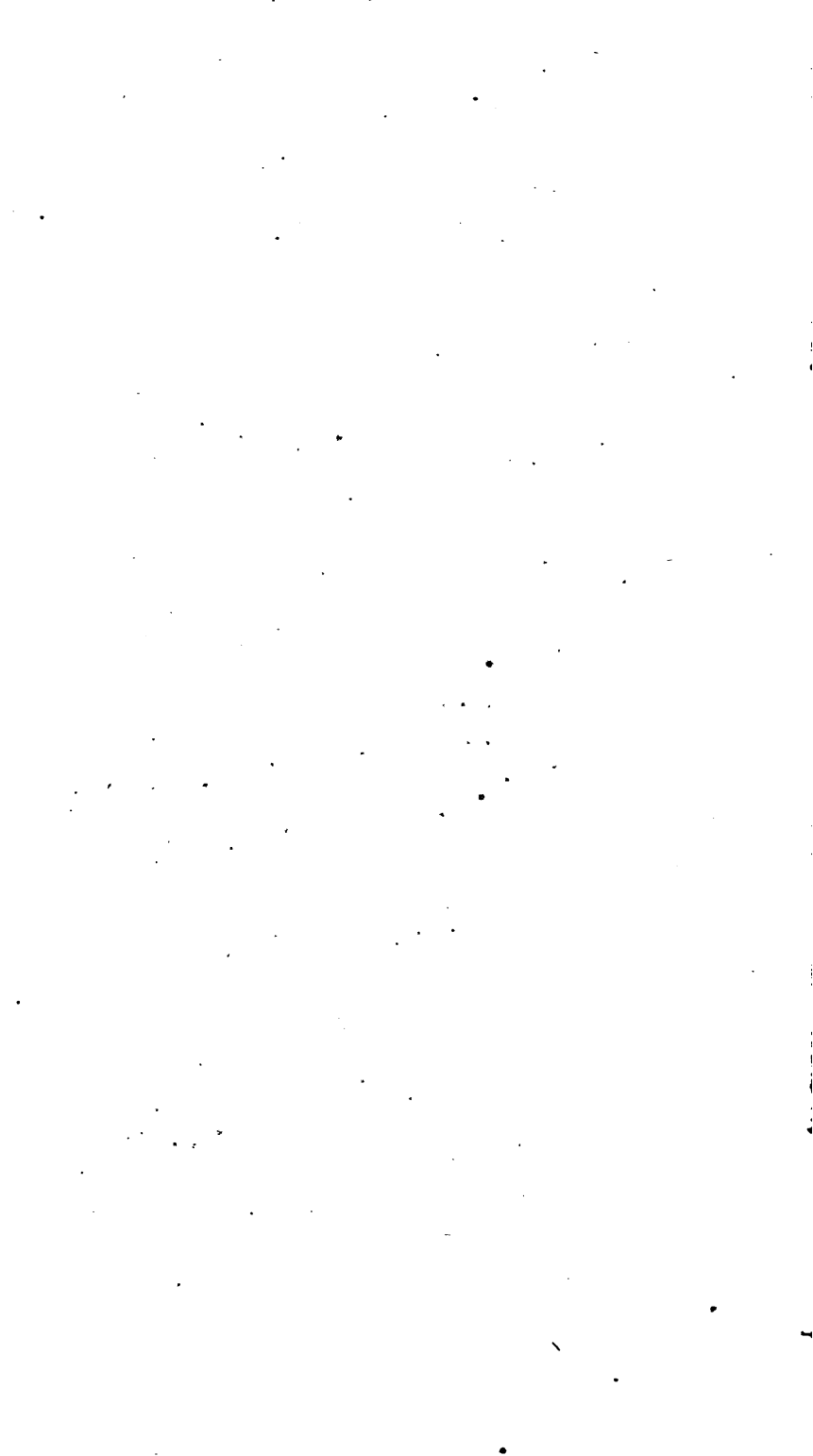

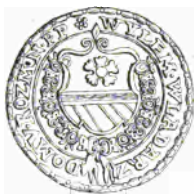
7

13

14.

15.

16.

17.

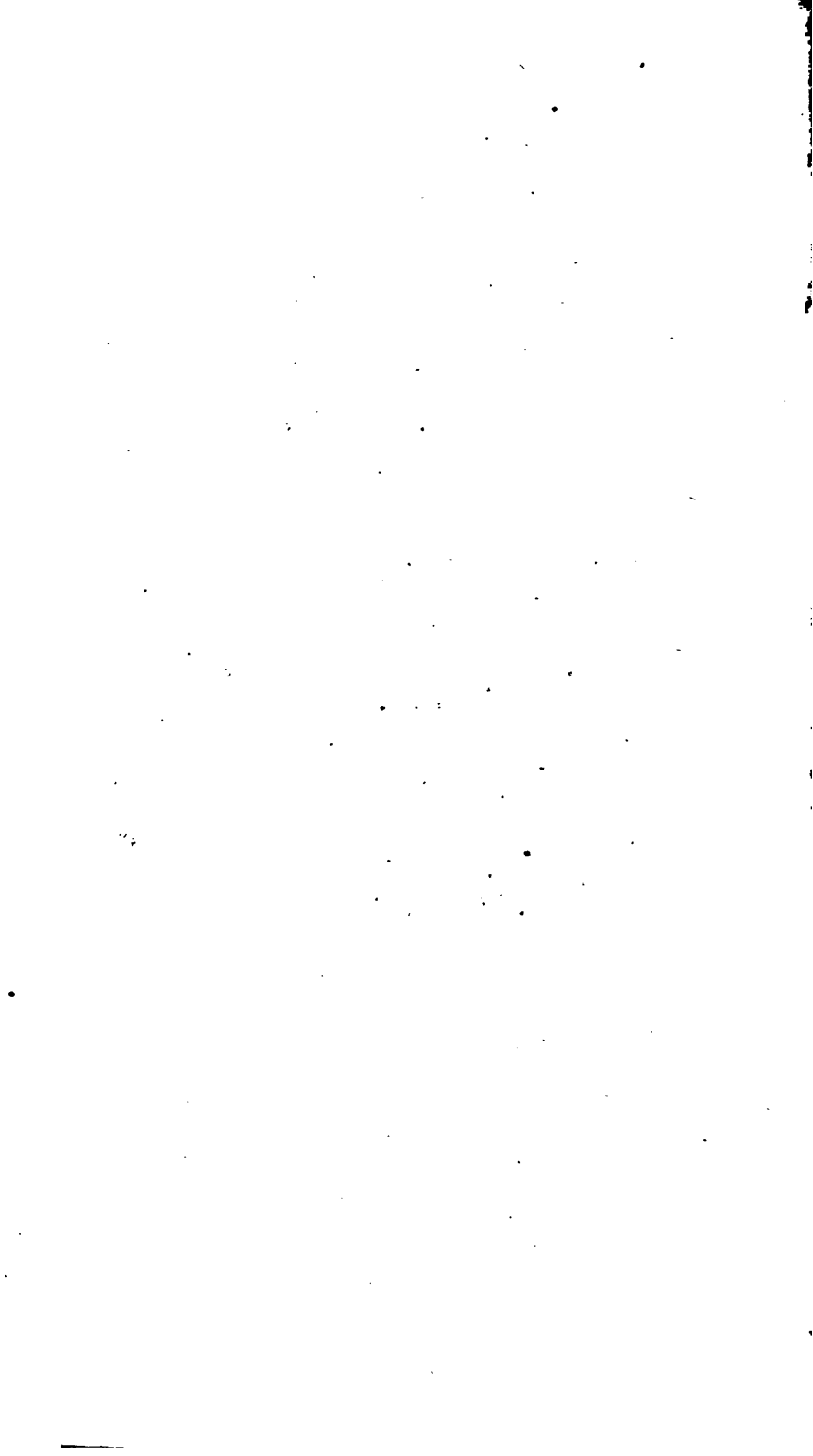
18.

20.

Győrújvárosi Műh. 1887

21.

23.

22.

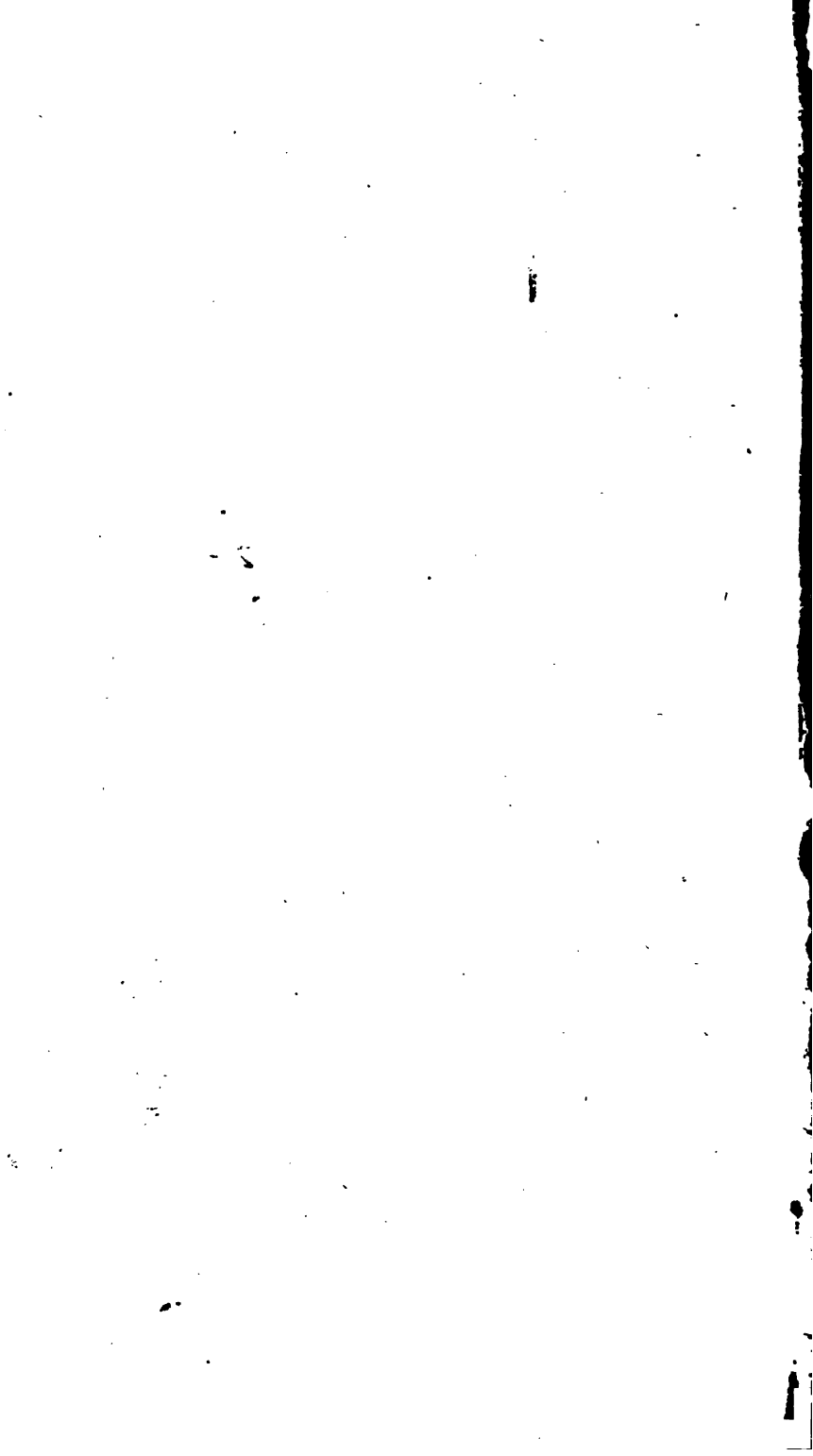
24.

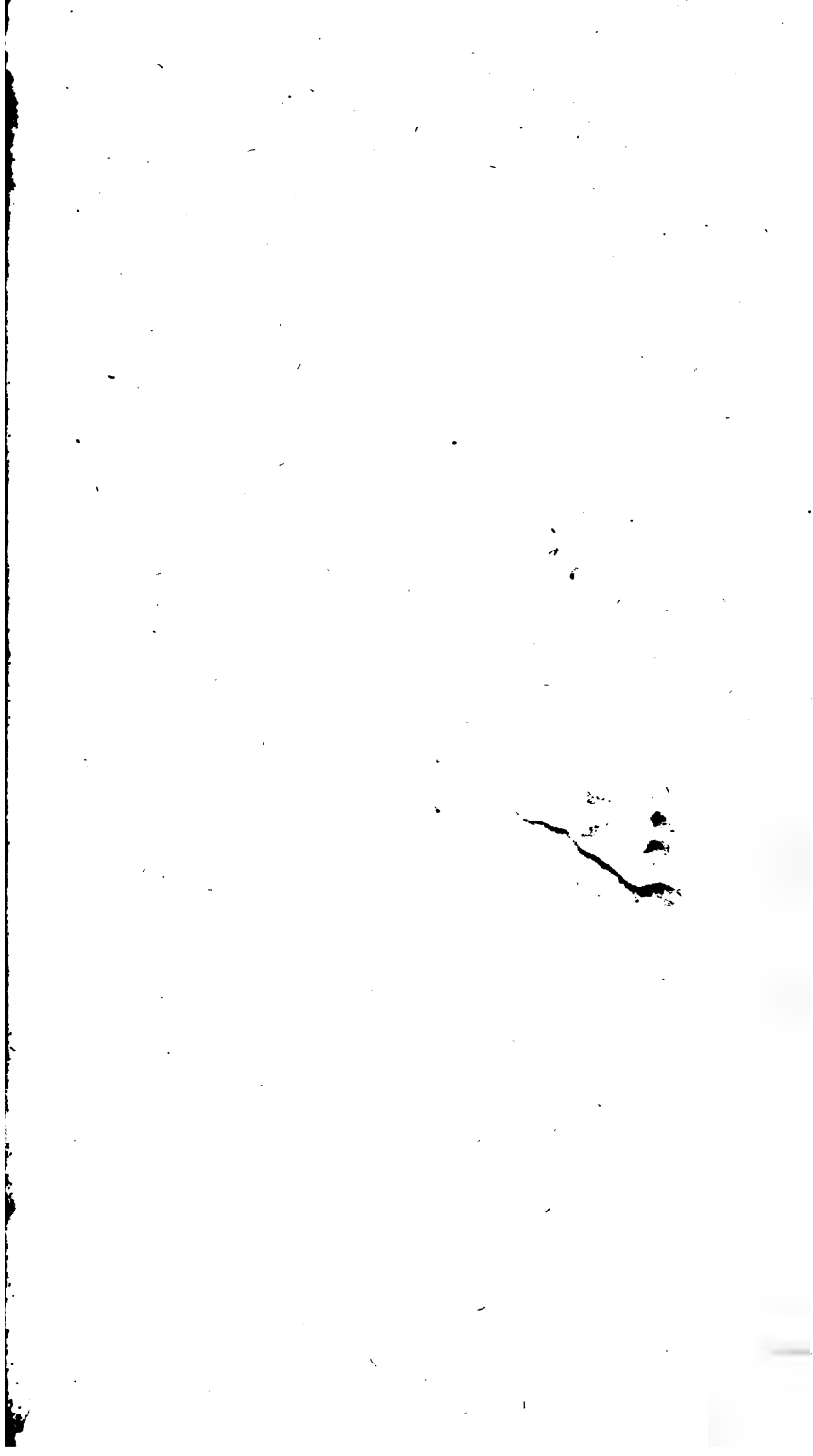

25.

J. Schmedka lith. 1837.

3 2044 021 926 795

~~FEB 3 1941~~

